ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.014 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.014

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 30/31)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ - ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Օգոստոս 30-ին Փրակայի մէջ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները նոր հանդիպում ունեցած են, Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի նիւթով: Հանդիպումին մասնակցած են Մինսկի խումբին նախագահներն ալ: Երկու նախարարները շարունակած են քննարկել կարգաւորման տարբեր տեսանկիւնները, կարգաւորման հեռանկարներուն առնչուող հարցեր: Մասնակիցներու արժեւորումով օգտակար հանդիպում մը եղած է: Վ. Օսկանեան՝ եւ Է. Մամէդեարով հանդիպումէն ելքին պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն: Ազրպէյճանցի լրագրող մը հարց տուած է թէ նկատելով որ վերջին շրջանին փրբեւ հակամարտութեան կողմ Ազրպէյճանի մէջ կը նշուի Ղարաբաղի անունը, կարելի՞ է հետեւցնել թէ այս մէկն ալ շուտով կը մասնակցի բանակցութիւններուն: Մամէդեարով խուսափողական պատասխան տուած է, ըսելով. «Ինչպէս կը տեսնէք, հոս ես ու Վ. Օսկանեանն ենք բանակցող: Ղարաբաղցի չկայ»: Իսկ Վ. Օսկանեան ըսած է. «Այդ հարցը միշտ ալ օրակարգի վրայ է եղել: Այս պահի դրութեամբ դեռեւս որեւէ զարգացում չկայ, բայց օրակարգի վրայ է եւ մենք էլ գտնում ենք որ խոլովոյթը միայն ու միայն կը շահի եթէ Լեռնային Ղարաբաղը նոյնպէս իր մասնակցութիւնն ունենայ»:

ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Հասարակածային Կինէայի մէջ Օգոստոս 30ին շարունակուած է պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանուածներու, անոնց կարգին վեց հայ օդաչուներուն դատը: Նիստին վերաքննուած են հարաւային ափրիկեցիներու յայտարարութիւնները որոնք չեն համապատասխանած նախաքննութեան իրենց ըսածներուն: Հայ օդաչուները մերժած էին իրենց ուղղուած ամբաստանութիւնը թէ մասնակցած են պետական դաւադրութեան:

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ _ ԵՐԵՒԱՆ» ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Որոշուած է Հոկտեմբեր 13-16 Երեւանի մէջ կազմակերպել «Էրեբունի - Երեւան» տօնակատարութիւնը եւ նշել քաղաքի օրը: Օփերայի սրահին մէջ կայանալիք երեկոյթով առաջին օրը կը հնչէ Երեւանի փառերգը, ներս կը բերուի դրօշն ու զինանշանը: Այդ օրը պատուակալ երեւանցիի կոչում կը շնորհուի հինգ հոգիի: Յաջորդող օրերուն կը կիրարկուի հարուստ ծրագիր մը որ կ'ընդգրկէ այցեր, հանդիպումներ, երգահանդէս, մարզական մրցաշար, մրցումներ, փառատօներ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԹԻՒԵՐ

2004-2005 ուսումնական տարուան մէջ Հայաստանի 1357 հանրակրթարանները կը յաճախեն նախնական տուեալներով 488 հազար 593 աշակերտ, անոնց 42 հազարը առաջին դասարան: Բացի հանրակրթարաններէն, այս տարի կը գործեն 52 սեփական, 26 արհեստներու, 48 արտօնագրով ոչ պետական դպրոցներ: Կրթութեան, գիտութեան նախարարութիւնը աշակերտներու անբաւարար թիւին պատճառով դպրոցներ միացնելու Սիւնիքէն կատարուած երկու առաջարկ կը քննէ: Շիրակի մարզին մէջ դպրոց մը փակուած է արդէն:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ 1915Ի ԹԻՒԸ

Ռուսաստանէն Երուսաղէմ փոխադրուած անձ մը պահած է 1915ի ռուսական թերթի մը մէկ թիւը ուր անդրադարձ կայ Հայոց ցեղասպանութեան. վերջերս այդ անձը թերթին այդ թիւը յանձնած է Երեւանի Հայոց ցեղասպանութեան թանգարանին:

Վիկտոր Խրուսէր 12 տարիէ ի վեր Իսրայէլ կ'ապրի. այդ թերթը ստացած է մէկ ընկերոջմէն որ հին թերթերու կապոց մը գտած է մոսկովեան շէնքի մը մուտքէն: Այդ կապոցէն ելած է «Իսկրի» («Կայծեր») հանդէսին 41րդ թիւը որ կը կրէ 1915 Հոկտեմբեր 18 թուականը: Հոն յօդուած մը խորագրուած՝ «Հայերու բնաջնջումը Թուրքիոյ մէջ» նիւթ կ'ընէ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին Էջմիածին փոխանցած տեղեկութիւնները. ըսած է թէ 850 հազար Հայ արդէն սպաննուած են եւ թէ Թուրքերը ճանճի նման կը կոտորեն անզէն Հայերը: Ըսուած է տակաւին.. «Սահմանադրական երիտթուրքերը գերմանացի սպաներու աջակցութեամբ կանոնաւոր կերպով կը գործադրեն բնաջնջումը եւ մօտ ապագային կու գայ օր մը երբ Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ Հայ կը մնայ»: Գրութեան ընկերացած են հայ զոհերու լուսանկարներ: Յօդուածը մեծ մասով առնուած է այդ տարիներուն լոյս տեսնող «Մշակ»էն, բայց լուսանկարները «Իսկրի»ի լուսանկարիչինն են:

Վ. Խրուսէր երկար ատեն յարմար մէկը փնտռած է, որպէսզի թերթը յանձնէ. ի վերջոյ գտած է Իսրայէլի Հայերուն «Արարատ» հաւաքատեղին ու հոն յանձնած թերթը:

ԼՂՀ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Օգոստոս 30ին Ստեփանակերտի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցած է նորընտիր քաղաքապետին ներկայացումը: Այդ առթիւ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան կառավարութեան ներկայացուցիչներու հետ այցելած է քաղաքապետարան: Շնորհաւորական խօսքերէ ետք, ան վերջին ընտրութիւնը ժողովրդավարական գործընթաց որակած է: Յետոյ ներկայ պաշտօնատարներուն ուշադրութեան յանձնած է մայրաքաղաքի շարք մը հարցերը. փողոցներու վերանորոգում, բնակարանի շինութիւն, արուարձաններու վիճակի բարելաւում: Վարչապետը հարկ համարած է նաեւ փողոցներու առեւտուրը կազմակերպել բնակարաններու առաջին յարկերը, ինչպէս սովորութիւն է ամէն տեղ:

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ. «ՊԵՏՈՒԹԵՆԷՆ ԼԱՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՏՆԵՆՔ, ԲԱՅՑ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ ԱՆԼՈՅԾ ԿԸ ՄՆԱՆ»

Հէյպէլի կղզիի Յունաց դպրեվանքին վերաբացումի կնճռոտ հարցը Թուրքիոյ Ազգային ապահովութեան խորհուրդին օրակարգին նիւթ ըլլալէ ետք լրատուութիւնները սկսած են հետաքրքրուիլ հայկական շրջանակով: «Միլլիյէթ» (Օգոստոս 31) հարցազրոյց մը հրատարակած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ որ կ'ըսէ թէ Եւրոպայի անդամակցութեան պատրուակով պետութենէն զիջում ձեռք ձգելու պնդումները անհիմն են. իրենց ուզածը պարզապէս Սահմանադրութեան եւ միջազգային պայմանագրերու յարգանքն է: Կը յիշեցնէ թէ հայ համայնքը ամէն կարգի դիմումները պետութեան ուղղած է, Եւրոպայի անդամակցութեան ի նպաստ Եւրոպայի մէջ նախաձեռնութիւն առած, սակայն կան տակաւին կէտեր որոնց Թուրքիա պէտք է պատշաճի:

Պատրիարքը կը ժխտէ պետական ճնշումի ենթարկուած ըլլալու վարկածը. այսուհանդերձ կ'ըսէ թէ երբեմն հասարակ պաշտօնեայի մօտայնութեամբ կը պատահի որ հակադրութեան հանդիպին: Պետութեան հետ յարաբերութիւնները կ'ամփոփէ հետեւեալ պատկերով. «Մեր հարցերը կը ներկայացնենք պետական իշխանութիւններուն: Շատ հանելի, շատ լաւ ընդունելութիւն կը գտնենք, բայց որոշ հարցեր անլոյծ կը մնան»:

Անդրադառնալէ ետք հայ համայնքին եւս հրէականին, յունականին նման կրօնաւոր հասցնելու անկարելիութեան, Մեսրոպ Արք. կը պատասխանէ փոքրամասնութիւններու առնչուած նիւթերու Ազգային ապահովութեան խորհուրդին օրակարգին վրայ տեղ գտնելու երեւոյթին մասին հարցումին. կ'ըսէ. «Յունաց դպրեվանքին Ազգային ապահովութեան խորհուրդին օրակարգին վրայ առնուիլը ցընցող պարագայ մըն է որ ցոյց կու տայ թէ փոքրամասնութիւններու վերաբերող նիւթերը կը շարունակեն ազգային ապահովութեան շրջանակին մէջ նկատի առնուիլ: Փոքրամասնութիւնները որպէս այս երկրին քաղաքացիները, անհանգիստ են տեսնելով որ իրենց հարցերը որպէս ապահովութեան հարց կը դիտուին: Նոյն անհանգստութիւնը կ'ապրին նաեւ փոքրամասնութիւններու վարժարանները: Անջատողականութիւնը հրահրող պարբերութիւնները միայն գիրքերու մէջ տեղ գտած չեն»:

Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը դժգոհած է նաեւ իր անորոշ օրինավիճակէն. կ'ըսէ թէ նախարարներու խորհուրդին մէկ որոշումնագրով պատրիարքը կ'ուխտէ հայ համայնքին կրօնական, բարեսիրական, ընկերային հիմնարկներուն հսկողն ու իրաւունքները պաշտպանողը ըլլալ, սակայն հանրապետութեան շրջանին որոշ կանոնադիր չըլլալով յստակ չէ թէ պատրիարքը ինչպէս պիտի կիրարկէ իր պաշտօնը: Ան չի կրնար հակակշռել իր եկեղեցիներուն վաքըֆները, չի կրնար համակարգումի գործը կատարել: «Պատրիարքը պատասխանատու, այլ իշխանութենէ զուրկ է. ըստ իս այս պարագան պատրիարքութեան պաշտօնին ամէնէն դժուար կողմն է» կ'ըսէ Մեսրոպ Արք.:

Զրոյցը կ'աւարտի «Ի՞նչ կ'ուզէք ըսել որպէս պատրիարք "ազդեցիկ" ըլլալ ուզելով» հարցումով: Պատրիարքը կը պատասխանէ. «Ազդեցիկ ըլլալ ըսելով երբեք չեմ ուզեր "ուժ" ունենալու մասին խօսիլ: Սակայն փոքրամասնութեան իրավիճակով գոյութիւն պահպանելու համար նուազագոյն ներդաշնակութիւն մը, ներքին համերաշխութիւն մը հարկաւոր է. իսկ ներկայի պայմաններուն մէջ կարելի չըլլար ատիկա ապահովել»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱ՞Ծ

ԿՈՉ ԸՐԻՆ ՈՐ ԼԱՉԱԿԻ ԴԷՄ ՕՐԷՆՔԸ ՋՆՋՈՒԻ

Մինչ Շիրաք, քանի մը ժամ յապաղումով միայն, Մոչի մեկնեցաւ Օգոստ. 30ին Քաթարի ալ-Ժեզիրա հեռատեսիլի կայանը նոր տեսերիզ մը ցոյց տուաւ Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն: Այս անգամ, վերջնագիրը աւելի յստակ է: Ժ. Մալպրիւնօ եւ Ք. Շէնօ կոչ ըրին Շիրաքի որ ջնջէ այդ օրէնքը, հակառակ պարագային իրենց կեանքը վտանգուած է: Աւելին, կոչ մըն ալ ըրին Ֆրանսայի ժողովուրդին, որպէսզի ցոյցերով այդ ջնջումը պահանջը, որովհետեւ լաչակ կրելու արգելքին վերաբերող օրէնքը անպատեհ է եւ սխալ: Անոնք կ'ըսեն.. «Կը հրաւիրենք Ֆրանսայի ժողովուրդը եւ ամէն մէկ Ֆրանսացի որ կը գիտակցի կեանքի արժէքին, որ ցոյցով պահանջէ օրէնքին ջնջումը, որովհետեւ մեր կեանքը վտանգի մէջ է»: Կոչը եղած է անգլերէն: Եթէ օրէնքը չջնջուի, գայն կը վճարեն իրենց կեանքով:

Փարիզի մէջ, Օգոստոս 30ի իրիկուան ցոյցեր տեղի ունեցան (3000 հոգի) Զայնասփիւռի շէնքին շուրջ, ուրկէ թափօրը մեկնեցաւ Թրոքատէրոյի հրապարակը:

Արաբական աշխարհի մէջ ալ, կոչերը իրարու յաջորդեցին երկու լրագրողներու ազատ արձակումը պահանջելով: Կոչ ըրաւ նաեւ Արաբական Լիկայի ընդհ. քարտուղարը, նման կոչ մը ըրաւ նոյնիսկ, առաջին անգամ ըլլալով, Ալ Ժեզիրա կայանը «անմիջական ազատ արձակումը» պահանջելով: Կոչ մըն ալ ըրած է Արաֆաթ:

Ուաշինկթըն նոյնպէս կը դատապարտէ առեւանգումը, որ «ցոյց կու տայ Իրաքի թշնամիին բուն նկարագիրը»: Կը շեշտուի որ պահանջը ոչ մէկ կապ ունի Իրաքի կացութեան հետ: Բրիտանական մամուլը որոշ հեգնանքով կը մօտենայ հարցին: Ֆայնանշիըլ Թայմզ կը յիշէ մանաւանդ որ Շիրաք մերժեց տեղի տալ, մինչ Թայմզ (հակաֆրանսական մամուլի անգամ) կը գրէ թէ Շիրաք կ'աղաչէ առհաբեկիչներէն որ խնայեն լրագրողներու կեանքին եւ նոյնիսկ չի քննադատեր առեւանգողները: Տէյլի Թելեկրաֆ ալ հեգնանքով կը մօտենայ հարցին որ «խուճապի մատնած է ֆրանսական կառավարութիւնը»: Թելեկրաֆ կը յիշէ նաեւ որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 8ին եւ 22ին կատարուած երկու փուլերով ԼՂՀ մայրաքաղաք Ստեփանակերտ ընտրեց իր նոր քաղաքապետը: Լուրը տրուեցաւ քաղաքական ո՛չ առաջնային կարեւորութեան տէր, ընթացիկ պատահարի մը պէս. բուեցաւ թէ նորընտիր քաղաքապետը կը կոչուէր Եդուարդ Աղաբեկեան, կը նկատուէր ընդդիմութեան թեկնածուն, վայելելով Հ.Յ.Դ.եան զօրակցութիւնը: Մինչդեռ տեղական -ղարաբաղեան- մամուլը կարդալու առիթ ունեցողներ պիտի տեսնէին թէ այնքան ալ երկրորդ, երրորդ կարեւորութեան հարց մը չէր նկատուեր տեղացիներուն համար այդ ընտրութիւնը. կային չեշտուած դժգոհութիւններ, ակնկալութիւններ որոնց նկատառումը նոր քաղաքապետին յաջողութեան առաջին պայմանը կը նկատուէր:

Ե. Աղաբեկեան երիտասարդ քաղաքական դէմք է. ծնած է 1963ին Ներկայի Ասկերանի շրջանի Ակնաղբիւր գիւղը: 1986ին վկայուած է Երեւանի Միխիթար Հերացի բժշկական համալսարանէն, վերադարձած Ստեփանակերտ ուր իր արհեստին զուգահեռ դասաւանդած է բժշկական ուսումնարանին մէջ: Գործօն մասնակցութիւն ունեցած է Ղարաբաղեան շարժումին: 1992-1998 ծառայած է բանակին, ղեկավարելով Ասկերանի պաշտպանական շրջանի բժշկական ծառայութիւնը: Պարգեւատրուած է «Մարտական խաչ» Բ. աստիճանի շքանշանով: 1998-2000 եղած է Առողջապահութեան փոխնախարար, 2000 Յունիսի ընտրութեան երեսփոխան ընտրուած: Անկէ ի վեր Ազգային Ժողովի ընկերային հարցերու մշտական յանձնաժողովի նախագահ է: 2004 Փետրուարին հիմնուած «Շարժում - 88» հանրային-քաղաքական կազմակերպութեան նախաձեռնողներէն է: Ամուսնացած է, երկու զաւկի հայր:

Այս տեղեկութիւնները հաղորդած է «Դեմո» թերթը որ լոյս կը տեսնէ անցեալ Ապրիլէն ի վեր որպէս երկշաբաթաթերթ, գլխաւոր խմբագրութեամբ Գեղամ Պաղտասարեանի: Երկլեզու է, ունի ռուսերէն էջեր: Էջերու ընդհանուր թիւը 16 է: Առաջին ակնարկով հետաքրքրական է տեսնել Ղարաբաղցիներու դժգոհութիւններուն, դժուումներուն տրուած լայն տեղը, նաեւ միայն Ստեփանակերտի ձայն չըլլալու ակներեւ մտադրութիւնը, շրջաններու յատկացուած էջերով: Արդէն թերթին ճակատը «Դեմո» (որ «դեմոկրատիա»յին առաջին բաղկացուցիչն է, բուեցաւ) անունին տակ կայ «Արցախեան հանրային երկշաբաթաթերթ» մակագրութիւնը: Հրատարակութիւնը կը կատարուի Երեւան («Ամարաս» տպարանը): Լաւորակ թուղթի վրայ, բաւական գունազանեալ պարունակութեամբ թերթ է, սովորութիւնը յարգելով վերջին էջը յատկացուցած ծանուցումի: Օրինակ, Յուլիս 31ի թիւին մէջ այդ էջը կը ծանօթացընէ երկու պանդոկ որոնք Ղարաբաղ այցելելու փափաք կ՚արթնցնեն. մէկը «Անի»ն է որ կը գտնուի Ասկերանի շրջանը, միւսը «Հեղնար»ը, «Ստեփանակերտի մի գողտրիկ անկիւնում, կանաչապատ գօտում»:

Վերադառնալով քաղաքապետին նիւթին, անոր առաջադրանքներուն, անկէ ակնկալութիւններու, առաջին նշմարելին ընկերային հարցերու տիրապետող դիրքն է, այդ երկու մարզին մէջ ալ. ինք նախ վերոյիշեալ թիւին մէջ իրեն ուղղուած երկու հարցումի պատասխանելու ընթացքին կը խօսի այդ մասին. կ՚ըսէ թէ բնակչութիւնը անպաշտպան է, պետութեան համար վտանգաւոր չափի հասնող ամենաթողութիւնը տարածուած, բնակչութեան կենսական հարցերը լուծումի ոչ պատշաճ մակարդակ ունին ու համատարած է դժգոհութիւնը: Նոյն թիւին մէջ լման էջ մը գրաւած ընտրարշաւի իր յայտարարութիւնն ալ կը կրէ «Կարգ ու կանոն» խորագիրը: Հոն աւելի մանրամասնուած են չեշտելի թերիները:

Նախ կը խօսի բնակեցման ոչ գոհացուցիչ պատկերին մասին. կու տայ թիւեր: Վերջին տասը տարուան ընթացքին 5329 բնակիչ, կամ 1368 ընտանիք ԼՂՀ փոխադրուած է: Տարուէ տարի թիւը կը նուազի, մինչ կը մեծնայ մեկնողներունը: Կը նուազի նաեւ ծնունդներու համեմատութիւնը: Այս վերջին պարագան «Ծնելիութեան խթանման» ծրագրին կիրարկումով հանդերձ:

Քիչ անդին կ՚ընէ ժխտականներու թւումը. պետութիւնը ներսէն քայքայելու մեծագոյն վտանգը կաշառակերութիւն -- հովանաւորչութիւն զոյգը կը ներկայացնէ: Ապա կ՚առաջարկէ որ Արցախի բարօր ապագային ռազմավարութեան գլխաւոր բաղադրիչ վերաբնակեցումը լրջօրէն ձեռք առնուի, «Դարձ դէպի Արցախ» ծրագրով ու իրականացուի հետեւողական քայլերով: Պետութիւնը առաւելագոյնին պէտք է հասցնէ գիւղատնտեսութեան ոլորտին իր մասնակցութիւնը: Պէտք է լուրջ վերաբերում ունենալ բնապահութեան բնագաւառին նկատմամբ. այսօր խնդրոյ առարկայ է անտառներու անխնայ ու անպատիժ ոչնչացում. կայ ջրային պաշարներու կառավարման հարցը, կրթական համակարգը ճիշդ ծրագրաւորելու հարկը, եւլն.:

Այս մատնանշումներուն հետ թեկնածու Աղաբեկեանը չէ շրջանցած քննադատականն ալ, ըսելով օրինակ. «Տարերային աղէտներից գիւղացուն օգնելու համար դրամ չենք գտնում, իսկ անմիջապէս առհաւելի գումարներ ենք ծախսում շքեղ մեքենաների ձեռք բերման համար»:

Նոյն յայտարարութեան մէջ յիշուած է «Շարժում - 88» կազմակերպութիւնն ալ որուն նպատակները ներկայացուած են պարբերութեամբ մը. առաջինը անկախ ԼՂՀ կայացումով նպաստել է հայկական պետութեան կառուցման: Ատոր համար կենսական է հանրապետական կարգերու զարգացումն ու կատարելագործումը պահովել:

«Դեմո»յի նախորդ, Յուլիս 15ի թիւին մէջ, Ռուզան Իշխանեան երեք սիւնակով ընտրողներու փոքր, եօթը հոգինոց խումբի մը նոր քաղաքապետէն ակնկալութիւնները ամփոփած է: Շեշտուած երկու յատկանիշեր են մայրաքաղաքին մօտէն ծանօթ, յատկապէս ընկերային-տնտեսական ուրոյն տեսակէտ ունենալը. քաղաքապետը պէտք չէ թելադրանք կատարող մը ըլլայ, գործելու ուղղութիւնը նախագահէն, վարչապետէն ստացող մը: Ան պէտք է մայրաքաղաքի բնակչութեան վստահութիւնը վայելող մը ըլլայ:

Պատասխանները անդրադարձած են նաեւ նոր սերունդի, անոնց մէջ պատերազմի որբերուն կրթութեան գործին, ապա նաեւ թղթարարութեան, վարչարարութեան յոգնեցնող, աւելորդ ծանրութեան: Պէտք է նորոգել դպրոցական շէնքեր, ուսուցիչներու աշխատավարձերը դուրս բերել «խղճուկ»ի սահմաններէն, փողոցը թափառելէն փրկել պատերազմի որբերը, կրթել զանոնք, որպէսզի արհեստ սորվին ու երկրին արժանի քաղաքացի դառնան:

Հասարակաց կարեւոր բաներ կան ըստեփանակերտցիներու սպասումներուն եւ քաղաքապետութեան թեկնածուին առաջադրանքներուն մէջ: Յատկապէս ինչ կը վերաբերի ընկերային ոլորտին: Այսօր թեկնածուն ընտրութեան յաղթականն է ու ԼՂՀ մայրաքաղաքին առաջին պաշտօնատարը: Միայն կարելի է մաղթել որ եռքկուան հասարակացները չվրիպին, չմոլորին. քաղաքապետին թելադրեն գործելու ուղղութիւնները, սոով քաղաքացիներուն ալ կարելիութիւն տան իրենց ակընկալութիւններուն պատասխան գտնելու գոհունակութիւնը ապրելու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
1985-1991
ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳԷՈՐԳ ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Գէորգ Մելիտինեցի» Գրական Մրցանակի. թիւ 58

Անթիլիաս, 2004

էջ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ «ԴԵՄՈ»ՅԷՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋԵԼ ՀՆԱՐԱՒՈՐ ՉԷ ԲԱՅՑ ԿԱՐԵԼԻ Է ԴԱՍԵՐ ՔԱՂԵԼ

Սամուէլ Բաբայեանն իր ժամանակի ընտրանին էր, Հայոց երկրորդ պետականութեան ստեղծման ու կայացման անմիջական մասնակիցներից ու կազմակերպիչներից մէկը: Նորանկախ պետութեան կայացման չափազանց դժուար տարիներին նա իր ուսերին մեծ բեռ վերցրեց՝ յաջողութիւնների ու անյաջողութիւնների, ճիշդ ու սխալ քայլերի, արդարամիտ ու անարդար որոշումների պատասխանատուութեան առիւծի բաժինը ստանձնելով: Զօրապետական ու պետական կառավարման փորձ չունեցող երիտասարդն իր բընածին ձիրքի շնորհիւ կարողացաւ մի ծանր ժամանակահատուածում առաջնորդել ազատագրական պայքարն ու պետական շինարարութիւնը: Արցախի ներկայիս ռազմական համակարգն ու նորանկախ պետութեան կայացումը վկայութիւնն են այն բանի, որ յաջողութիւնները, այնուամենայնիւ, շատ էին, քան անյաջողութիւնները, ճիշդ քայլերը գերակշռում էին սխալներին, անարդար որոշումներին:

Հազար անգամ ապացուցուած ճշմարտութիւն է՝ չի սխալւում նա, ով ոչինչ չի անում: 90ականների սկիզբը հէնց գործելու ժամանակն էր՝ արդէն ոչ խօսքով, ոչ հանրահաւաքներով, այլ ժողովրդին իր ազատութեան ու անկախութեան համար զինուած պայքարի տանելու, հնարաւոր զոհերի ու անյաջողութիւնների համար պատասխանատուութիւն ստանձնելու ու նաեւ վերջնական նպատակը պարզորոշ տեսնելու կամք, յամառութիւն ու քաջութիւն էր պէտք, որակներ, որ շատ քչերի մէջ դրսեւորուեցին, եւ այդ քչերի մէջ էր Սամուէլ Բաբայեանը:

Այսօր, երբ, թւում է, մեր նորանկախ երկիրն անցել է իր գոյութեան ամենածանր, ամենաողբերգական, ամենատառապալից փուլը, մեզ առաջին հերթին մեծահոգութիւն է պէտք՝ յաղթողի մեծահոգութիւն, սեփականը գնահատելու ունակութիւն, հարազատին ներելու եւ միասին, ուս-ուսի տուած ոտքի կանգնելու ու ապրելու կարողութիւն: Մինչդեռ յաճախ մենք առաւել դաժան ենք իւրայինի, քան օտարի նկատմամբ, վերջինիս ներելու աւելի հակուած, քան հարազատին: Պատերազմի տարիներին ու յետոյ մենք ներում ենք շնորհել ուկրաինացի օդաչուին, որ թշնամական ինքնաթիռից ռմբակոծում էր մեր հայրենիքը: Մենք ազատ ենք արձակել թուրք վարձկանին, որն իր պապերի ցեղասպան աւանդոյթներն էր ուզում շարունակել մեզ մօտ: Պարբերաբար ազատ ենք արձակում կամ փոխանակում ադրբեջանցի ռազմագերիներին: Իսկ Ս. Բաբայեանը շարունակում է մնալ բանտում:

Եռատօնի առթիւ տպագրելով Ս. Բաբայեանի մասին այս նիւթը, դրանով իսկ ուզում ենք շեշտել՝ պատմութիւնը հնարաւոր չէ ջնջել, այն մերն է՝ իր լուսաւոր ու մութ էջերով: Թէ չէ, յօդուածներ, գրքեր, ուսումնասիրութիւններ են տպագրւում, ֆիլմեր են նկարահանւում, ցուցահանդէսներ են ներկայացւում, յաղթանակի տօնակատարութիւններ են կազմակերպւում, որոնցում չնջանցւում է Ս. Բաբայեանը. ասես նման գործիչ չի եղել մեր ոչ հեռաւոր անցեալում: Ինչպէս ասում են՝ մարդկանց յիշողութիւնը կարճ է: Նման վերաբերմունքի արդիւնքը միշտ էլ այն է լինում, որ մենք երբեք կարգին չենք սերտում, չենք իմանում մեր պատմութիւնը, ինչն էլ յղի է նոյն սխալները կրկնելու վտանգով:

Մի հանգամանք եւս՝ չափի զգացումը յաճախ է դաւաճանում մեզ, անգուսպ ենք ե՛ւ սիրոյ, ե՛ւ ատելութեան մէջ: ղեկավարին գլխերնիս ենք դնում, յետոյ էլ անպայման ոտնատակ տալիս (ընդ որում, երկու պրոցեդուրաների հեղինակներն էլ սովորաբար նոյն մարդիկ են լինում): Մինչդեռ կայ ոսկէ միջինը, իւրաքանչիւրին գնահատել ըստ արժանւոյն՝ իր դրական ու բացասական կողմերով, չփետրչացնելով ոչ մէկը, ոչ էլ միւսը: Եւ դա անել երեկ առ երեկ, այլ ոչ թէ թիկունքին: Միաժամանակ՝ տալ ոչ միայն անձի, այլեւ երեւոյթի գնահատականը (թէ չէ՝ յաճախ ստացւում է, որ գործող անձն արդէն թատերաբեմում չէ, բայց երեւոյթը շարունակւում է): Եւ պէտ լինել: Երբ բոլորը քարկոծում են մէկին, քո ձեռքի քարը պահիր: Գուցէ յետագայում քեզ հասանելիք մի քար պակաս լինի:

Մինչեւ այս պարզագոյն ճշմարտութիւնները չհասկանանք՝ այս օրին ենք լինելու:

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ 2003-2004 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

Կեդրոնի 17րդ այս տարին ընդհանուր կերպով բնորոշելու համար կրնանք գործածել խիստ ածականը: Սխալ չըլլար նաեւ անոր կցել արդիւնաւոր բառը: Մեր ուսանողուհիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կազմուած է պաշտօնավարող տիկիններէ, որոնց որեւէ բանէ աւելի կը պակսի ժամանակը: Անոնց դժուար պայմաններուն յարմարելու նպատակով համաձայնութիւն գոյացաւ դասաւանդութիւնը կեդրոնացնելու շաբթուան երկու օրերուն վրայ միայն, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ: Որոշ դասանիւթեր պատրաստուեցան դասարանէն դուրս՝ օգտագործելով կեդրոնի դասախօսներու նօթերը եւ այլ աղբիւրներ: Տարեվերջին ալ տեղի ունեցան հաւաքական վերաքաղի հանդիպումներ, որոնք ծառայեցին անհատական աշխատանքները լրացնելու:

Այս տարեշրջանը յիշատակելի է նաեւ մեր կեդրոնի պաշտօնական գոյութեան վերջնական վաւերացումով: Տարիներ տեւող զանազան դիմումներէ եւ ժամանակաւոր կամ վերջնական կարգադրութիւններէ ետք պետական արտօնութեան հրամանագիրը, թիւ 11715, լոյս տեսաւ պետութեան Պաշտօնաթերթին մէջ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Տարեշրջանը սկսաւ Սեպտեմբեր 17ին, արձանագրութիւններով: Դասերը սկսան Հոկտեմբեր 3ին: Տարին փակուեցաւ 24 ուսանողուհիներով, որոնց ութը Պէ. Թէ.ի մէջ եւ տասնվեցը՝ Թէ.ԷՍ.ի, առանց հաշուելու նախորդ տարուան Պէ Թէ ի ուսանողուհիները, զորս յանձն առած էինք այս տարի պետական քննութեան ներկայացնել անվճար:

Խտացած դասաւանդութիւնը կատարեցին Պ. Ապու Նոհրա եւ վարիչը: Առաջինը աւանդեց արաբերէնով տրուող դասանիւթեր, երկրորդը՝ հայերէնով եւ ֆրանսերէնով: Ուսանողուհիներէն ոմանք զեկուցումներով մասնակցեցան այս աշխատանքին:

Արաբերէնով տրուող նիւթերն էին.

Արաբերէն լեզու, Արաբերէնի դասաւանդումի կերպ, Ընդհանուր զարգացում, Հոգեշարժողականութիւն, Մարզական վարժութիւններ:

Վարիչին կողմէ տրուող նիւթերն էին.

Մանկական գրականութիւն, Պատանեկան գրականութիւն, Ընդհանուր մանկավարժութիւն, Մանկավարժ հեղինակներ, Ֆրանսերէն:

Դասաւանդութիւնը կանգ առաւ Մայիս 14ին, բայց տարեշրջանը փաստօրէն երկարաձգուեցաւ մինչեւ Յուլիս 17՝ հաւաքական վերաքաղի հանդիպումներուն եւ վարիչի հիւանդութեան պատճառով:

Կեդրոնի այս տարուան մանկավարժական առաքելութեան ծրագիրին մաս կը կազմէր երկրորդ այցելութիւն մը Պոլիս: Օր. Ցաւմիկ Շահինեանը եւ վարիչը պիտի ղեկավարէին մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ միջնակարգ-երկրորդականի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուն յատուկ կազմաւորումի հանդիպումներ: Այս հանդիպումները տեղի պիտի ունենային Փետրուարի կիսամեայ արձակուրդին ընթացքին, բայց նախ յետաձգուեցան ամառուան, յետոյ փոխարինուեցան այլ գործունէութեամբ՝ վարիչի կրկնուող հիւանդութեան եւ արկածի պատճառով:

Ի վերջոյ որոշուեցաւ շրջել ծրագիրը եւ Ֆրանսայի ու Լիբանանի մէջ կատարել աշ-

խատանքը։ Պոլսահայ Ուսուցչաց Հիմնարկին կողմէ նշանակուեցան երեք ուսուցչուհիներ, որոնք, իբրեւ «առաջինները հաւասարներու մէջ», պիտի կազմաւորուէին Տիկին Լուսին Մալիքեանի, Օր. Շահինեանի եւ վարիչին կողմէ։

Այս աշխատանքին միջնակարգ-երկրորդականի վերաբերող մասը կատարուեցաւ Պէյրութի մէջ Յուլիս 9էն 17 եւ մանկապարտէզինը պիտի կատարուի գալ տարեշրջանին, Ֆրանսայի մէջ։

Լիբանանի մէջ կատարուած աշխատանքին կեդրոնական դէմքն էր Տիկին Արմինէ Եագտանեանը, որ բացառիկ ճիգով ու կեդրոնացումով հետեւեցաւ հայերէնի դասաւանդումի կերպի, հայերէնի բարելաւումի եւ մանկավարժական դասախօսութիւններու, որոնց գործնական մասին իրենց մասնակցութիւնը բերին կեդրոնի կարգ մը ուսանողուհիները։ Անոնք ազնուօրէն ընկերացան նաեւ Տիկին Եագտանեանին՝ երկրորդական երկու վարժարաններու տրուած անոր այցելութիւններուն ընթացքին։

Այս կիսամիջոցը աւելի ազդու դարձնելու համար Տիկին Մալիքեանը եւ վարիչը պոլսահայ ուսուցիչներու տրամադրութեան տակ դրին յատկապէս իրենց սահմանուած գրաւոր աշխատութիւնները։

Պետական քննութիւններու բերանացին տեղի ունեցաւ Մայիսի վերջը եւ Յունիսի սկիզբը, իսկ գրաւորը՝ Յուլիսի սկիզբը։ Արդիւնքները յայտնի եղան Օգոստոսի երկրորդ շաբաթը։ Մենք քննութեան ներկայացուցած էինք Պէ. Թէ.ի 5 եւ Թէ. էՍ.ի 9 թեկնածուներ։ Անոնցմէ երկու հոգի մէկ նիւթի վերաքննելի ունի եւ մէկ հոգի ձախողած է, դժբախտաբար։ Ընդհանուր պատկերը հետեւեալն է.

Թէ. էՍ.ի ինը թեկնածուներն ալ յաջողած են..

Լիւսի Գազանճեան, Նորա Թաշճեան, Նորա Ղազալ, Սրբուհի Ճենանեան, Լենա Ճինպաշեան, Սիլվա Ներսէսեան, Սիլվա Չիլինկիրեան, Թամար Ստեփանեան, Վերա Ստեփանեան։

Պէ. Թէ.ի թեկնածուներէն վերջնականօրէն յաջողած են Լենա Աճեմեան եւ Ալին Գալայճեան, մէկ վերաքննելի ունին Սալբի Ապրիլեան եւ Ծովակ Զադըրեան։

Անոնցմէ շատեր մեր նախկին ուսանողուհիներն են եւ տիրացած են արդէն կեդրոնի վկայականին։ Ուրիշներ հայերէն նիւթերու քննութիւն պէտք է անցընեն եւ նոր միայն վկայական ստանան։ Գալ տարեշրջանի կէսերուն լուծում գտած պիտի ըլլան բոլոր առկախ հարցերը։

ԸՆԿԵՐԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Կը կարծէինք, թէ ընկերամշակութային գործունէութիւնը աղքատ պիտի ըլլայ ժամանակի սղութեան պատճառով։ Այդպէս չեղաւ սակայն, գոնէ մշակութային կալուածին մէջ։ Բազմաթիւ առիթներ ունեցանք միջոցառումներու, գրեթէ դասերու կապուած։

Այսպէս, մանկական գիրքերու երկու ցուցահանդէսի գացինք, անգամ մը տարեսկիզբին, անգամ մըն ալ տարեվերջին։ Ունեցինք երկու մանկավարժական դասախօսութիւն՝ առաջինը հեղինակութեան մասին, երկրորդը՝ ինքնափակութեան (օթիզմ)։ Այցելեցինք նաեւ Կաթողիկոսարանի տպարանը, ուր հետաքրքրուեցանք մանաւանդ կապարէ գիրերու գործածութեամբ, որովհետեւ ժամանակին այս ձեւի տպագրութիւնը օգտագործուած է իբրեւ մանկավարժական միջոց։ Երկու անգամ ուսանողական ցեկուցում - դաս ունեցանք Շամլեան-Թաթիկեան վարժարանի մէջ, մէկ անգամ ալ գացինք նոյն դըպրոցի մանկապարտէզի ցուցահանդէսին, որուն պատրաստութեան մէջ մեծ դեր ունեցած էին մանկապարտէզի ուսուցչուհիներ, որոնք մեր ուսանողուհիներն են միաժամանակ։ Գրեթէ այս բոլոր առիթներէն ալ օգտուեցանք հիւրասիրութեամբ եւ զուարթութեամբ հաճելի մթնոլորտ ըստեղծելու համար։

Զուտ ընկերային ձեռնարկներու շարքին կրնանք յիշել տարեսկիզբի ընդունելութիւնը կեդրոնին մէջ, ուրախ հաւաքոյթ մը տան մը մէջ, տարեդարձի մը նշումը եւ երկու հիւանդատես։ Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ մեր դրօսանքները ընկերային նպատակ ունեցող ձեռնարկներ էին յաճախ՝ սուրճի կամ զովացուցիչի եւ կարկանդակներու սպասարկութեամբ։ Դադարը կը վերածուէր սիրելի արարողութեան մը, որուն ուսանողուհի եւ դասախօս կը մասնակցէին յատուկ հաճոյքով։ Տարեշրջանը փակուեցաւ հաւաքական ճաշով։

ԳԱԼ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Գալ տարեշրջանի կարեւորագոյն ծրագիրը աւանդումն է հայերէնի նիւթերու անոնց համար յատկապէս, որ առիթ չեն ունեցած հետեւելու հայերէնի բարելաւումի, հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ կրօնքի դասաւանդումի կերպի դասանիւթերուն։ Երկրորդ կարեւոր ծրագիրը հոգեբանութեան դասաւանդումն է։ Համաձայնաբար պէտք է որոշուին նաեւ արաբերէն եւ արաբերէնով տրուող դասանիւթեր, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի, մանկական եւ պատանեկան գրականութեան եւ մանկավարժութեան դասանիւթեր։ Հաւանօրէն պէտք պիտի ըլլայ դասերը բաշխել երեք օրերու վրայ։

Նոր տարեշրջանի արձանագրութիւնները պիտի կատարուին Սեպտեմբեր 20էն մինչեւ Սեպտեմբեր 29 եւ դասերը պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին։

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ «Խաչեր Գալուստեան» Մանկավարժական Կեդրոնի

Օգոստոս 17

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԵՐԲ ԼԿՏԻՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏՈՒՄ Է ԱՄԷՆ ՍԱՀՄԱՆ

Նիւթական կուրութեամբ բռնուած մամոնայի սպասաւոր ընչաքաղցներ ակնյայտօրէն ամլացնում են Հայոց հողը՝ ստրկամտութեան տանում մարդկանց՝ նրանց դատապարտելով գետնամած ու սողացող կենսակերպի, որում ստեղծագործումի, մտքի, վերլուծումի եւ որեւէ առողջ հունտ արդէն իսկ ծլարձակուելու ընդունակ չի կարող լինել, երբ ամէնուրեք վախի ու անկարողութեան ուրուականն է շրջում։ Ծախու հասարակութիւն, որ ընտրութիւնից ընտրութիւն պատրաստ է 2-5 հազար դրամով աճուրդի հանել իր ազատութիւնը (ընտրութեան իրաւունքը), «միեւնոյն է, ոչինչ չենք փոխելու, մենք էլ ապրենք»ի մտայնութեամբ պատեհապաշտ մտաւորականութիւն։ Հասարակական հոգեբանական եւ խառնուածքային նմանօրինակ ուրուագծային քարտէսին քաջածանօթ, ամենազօր այդ դղեակատէրերն ինչ ուզես կը խզրզեն՝ Ծաղկաձորի անտառներն էլ կը հատեն, Ծիծեռնակաբերդի անտառներն էլ հրոյ ճարակ կը դարձնեն, ջրեր ու գետերն էլ կը ցամաքեցնեն, որ արտադրեն իրենց «էլիտար» ջրերն ու մածունները։

Քանի դեռ մենք նման մտածողութեան կրողներ ենք, շարունակուելու է ֆանտաստիկ «հազարներին խաբելու ու թալանելու հաշուին» կուտակուած գումարներով կառուցուած դղեակների մասին գրող կամ լուսանկարող որեւէ լրագրողի կամ ֆոթոլրագրողի սպառնալ Մխիթար Խաչատրեանի եւ միւսների ճակատագիրը։ Ծանօթ ձեռագիր։ Փորձիր մատդ դնել թարախակալած վէրքի ծորանին, որտեղից ժահրոտ փողեր են հոսում, փորձիր երկրիդ բնահարստութիւնների մասին մտահոգուել, անտառ լինի, ընդերք կամ մշակութային արժէք, այն էլ հրապարակայնօրէն, կորած ես, կը յայտնուեն հաստավզերը ու սափրած գլուխները։ Պատասխանատուութիւն կրող չկայ։ Դատապարտումի մի յայտարարութիւն, մէկ-երկու հրապարակում կամ հաղորդում՝ ու ներկայացումն աւարտւում է։ Անպատժելիութեան մթնոլորտը հասկնալի է այլեւս։ Սա խաղ է, մասնակիցները թատերաբեմից չիջնող բոլորին յայտնի քաղաքական ու գործարար աշխարհի մարդիկ են, միւսներն այլեւս հանդիսատես էլ չեն։ Խաղը գնում է իրենց փակ շրջանակում. տալիս են, առնում, միմեանց մէջ երկիրը, հողը մաս-մաս անում, ազարտ է, հարստանալու, փողի մրցավազք։ Թքած ունեն միւսների վրայ, գրում են, չեն գրում, բարոյականութիւն են պահանջում, հայրենիք են ուզում ունենալ, երկիր են ուզում կառուցել, դատարկ բաներ են։ Խաղի մէջ խցկուեցիր, գլուխդ կը ջարդեն։

Ու այս ամէնից, օր-օրի շատանում է Հայաստանը լքել ցանկացողների քանակը, որովհետեւ յուսահատւում ու չեն հաւատում, թէ գալու է քարերը հաւաքելու ժամանակը։ Բայց այնուամենայնիւ, նա՝ այդ ժամանակը, գալու է։

ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«Ազգ», Օգոստոս 27

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՓԱԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Ողիմպիականներու պատրաստութեան դժուարին գրաւը յաջողելէ ետք Յոյները հարց կու տան թէ ի՛նչ պիտի ըլլան այդ նպատակով շինուած կառոյցները խաղերու աւարտէն ետք։ Ինչպէս կազմակերպիչ ամէն երկիր, Յունաստան ալ առիթէն օգտուեցաւ նորոգելու, այժմէականացնելու համար ենթակառոյցները։ Նոյնիսկ առիկա եղաւ բազմամշակոյթ կազմակերպութեամբ. Աթէնքի նոր օդակայանը եւ շրջուղին Գերմանացիներու յատակագիծով շինուեցան, ողիմպիական մարզարանը յղացողը Սպանացի էր, լայնօրէն ներշնչուած Ամերիկացիներէն։ Այդ բոլորը արդիականութեան շունչով օծեցին մայրաքաղաքը որուն բնակիչները կը զգան թէ վերջապէս իսկական եւրոպացիներ դարձած են։

Դրական այս կողմին քով կայ մտահոգիչն ալ։ Ողիմպիականներու նման մեծարժէք ձեռնարկ մը ի՛նչպէս պիտի դիմագրաւէ Յունաստանի նման փոքր երկիրը։ Խաղերը եօթը միլիառ Եւրօ արժած են եւ կառավարական զանազան գործակալութիւններ կը չեշտեն թէ անոնք Ողիմպիականներու պատմութեան ամէնէն մեծ պիւտճէն ունեցան։ Մրցանիշ մը որ պատուաբեր ըլլալէ հեռու է, քանի որ Սեպտեմբերէն սկսեալ պէտք պիտի ըլլայ ճար գտնել գործազրկութեան յաւելումին, պարտքերը վճարել, մնալով կայունութեան ուխտով ճշդուած սահմաններուն մէջ։ Արդէն յայտնի է թէ Աթէնքի պիւտճէն այս տարի պիտի չյարգէ Բրիւսէլի ճշդած 3% բացի սահմանը։ Կառավարութիւնն ալ նուազագոյն աշխատավարձքին տարեկան աւանդական յաւելումը պիտի չընէ։ Եւ ըսել որ Ողիմպիականներու տոմսերը ակնկալուած մակարդակով յաճախորդ չունեցան, զբօսաշրջութեան յաւելեալն ալ չարձանագրուեցաւ։

Այս պայմաններուն մէջ Յունաստան պարտի ոչ միայն խաղերուն պիւտճէն փակելու աղբիւր գտնել, այլեւ գտնել նաեւ միջոցներ ողիմպիական կառոյցներուն անհնաժեշտ խնամքը տանելու համար։ Արագ հաշիւ մը ցոյց տուած է որ այս ուղղութեամբ հարկաւորը ընելու համար տարեկան 25 միլիոն Եւրոյի գումար անհրաժեշտ է։

Այս ծանր բեռէն փրկուելու առաջին ճար մը կը նկատուի որոշ կառոյցներու աճուրդով վաճառքը։ Երկրորդ լուծումն ալ կը հիմնուի Եւրոպայի պիւտճէին վրայ։ Յունաստան կրնայ Բրիւսէլի դիմել, որպէսզի մարզական բոլոր նոր կառոյցները ի յետսագունէ ընդգրկուին միութենական ծրագիրներու մէջ։ Եթէ առիկա ըլլայ, Միութեան կողմէ Յունաստանի յատկացուած օժանդակութիւնը 4,6 միլիառ Եւրօ պիտի դեղչուի, բայց միւս կողմէ կարելիութիւն պիտի տայ ողիմպիական ժառանգութիւնը փրկելու։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գաւաթները լեցուցին։ Հեռուէն զիրար բարեւեցին, իրարու կենաց խմեցին։ Կնքահայրը մնջկատակով երգը պահանջեց։ Ոտքի ելաւ Սարգիս աղա ու մէկ ձեռքը Թօսեալըի ուսին ու միւս ձեռքը Թօնիի ուսին վրայ դրած՝ կեցաւ արձանի պէս։ Ուշադրութիւնները դարձան Սարգիս աղայի կողմը։

- Սո՛ւս, սո՛ւս, Սարգիս աղան է։

Լռութիւն տիրեց։

Թօսեալը նախանձեցաւ բարութիւնով։ Զգաց իր ճղճիմութիւնը եւ Սարգիսի մօտիկութիւնը, աւելի քան երբեք։ Ինքն իր մէջ խոստովանեցաւ որ ամէն մարդու գործ չէ ժողովուրդին հետ խօսիլ։

Լռութիւնը հետզհետէ խորացաւ։ Թօսեալը ապշեցուցիչ գտաւ այս երեւոյթը։

Տիրացու Տրդատ զգաց որ իր արժանապատուութեան վէրքին վրայ վարդ մը կը բուսնի։

Սարգիս աղա նայուածքը չեչտակի յառած հեռուն, գարեջրատան դրան վրայ գտնուող ձիու պայտին, կը շարունակէր իբր նորասիրինքս մը մնալ, անխլիրտ, անսարսուռ եւ անխօս։ Լռութիւնը զամեցաւ կզակներու, աթոռներու, սեղաններու, շիշերու, գաւաթներու, պնակներու եւ պատառաքաղներու վրայ։

Սարգիս աղա տեղը նստաւ ըսելով.

- Տրդատի՛կ, սկսէ։

Ծափահարութիւնը սկսաւ։ Քանի մը երկվայրկեան վերջ Սարգիս աղա իր մոգական ձեռքը վեր բարձրացուց ու կտրեց ծափահարութիւնները։

- Սկսէ, Տրդատի՛կ։

Ու Տիրացու Տրդատ զգաց որ դափնի կը կապուի իր արժանապատուութեան վէրքին վրայ։ Անիկա եկեղեցական երգերու եւ Թրքական «կազէլ»ներու մէջ կաղապարուած իր երերուն ձայնով - որուն մէջ «ա»երը անհուն երկարներ կը հագնէին, կզակը օրօրելով - սկսաւ երգել «Հեռաւոր երկիր»ը։ Երբ լմնցուց, չդադրեցան ծափահարութիւնները։

Երգ մը եւս պահանջեցին։ Տրդատ տխուր դէմք մը հագաւ եւ յուզումի ժապաւէններ կապեց իր ճակատին ու վերսկսաւ երգել.

«Հերի՛ք, որդեակք, այսքան տարուան տառապանք»...

Դուրսը, գինետան առջեւ, ահագին ունկնդիր բազմութիւն խռնուած էր։ Խանութպանը եւ իր երկու ծառայողները դուրս նետուած էին ու կը հրաւիրէին հասարակութիւնը որ նստի։ Սեղաններ, աթոռներ կը պատրաստէին։ Հրաւէրներ, խնդրանքներ։ Երկու սպասարկողները դուրս ձգելով՝ խանութպանը ներս վազեց նոր ապսպրանքներ ընդունելու համար։ Ու շարունակել տալու համար խանդավառ մթնոլորտը իր կողմէ չորս շիշ օղի նուիրեց Տրդատի՝ խնդրելով որ քիչ վերջը բարեհաճի երգել՝ «Լուսին չկար»ը։

Տիրացու Տրդատ կրկնապէս գինովցած էր։ Կը քննադատէր ինքզինքը ըսելով ներքնապէս.. Ինչո՞ւ Ազատութեան առաջին օրերուն հրապարակ չնետուեցայ իբրեւ երգիչ։ Նետուողն է որ կը տիրէ։ Մե՜ղք... Լաւ է անագան քան երբեք...

Տրդատ անուանի տիրացուներէն մէկն էր եղած Պոլսոյ մէջ՝ նախ քան Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը։ Ազատութեան արեգակը խաւարած էր իր աստղը։ Հիմակ սակայն յանկարծ ահա կը սկսէր իր նախկին, կորսուեալ փայլերը կրկին արձակել։

Սրահը ամբողջ խմելով զբաղած էր։ Տիրացուն ալ վրայէ վրայ քանի մը հատ կոնծեց։ Սեղանին վրայ կը խօսէին Գրիգորի մասին։ Թօսեալըի կարծիքը աննըպաստ էր։ Թօնի համաձայն էր Թօսեալըի։ Սարգիս աղա կ՚լսէր։

- Դեռ երիտասարդ է ... դեռ կը փոխուի։ Խրատելու, խօսելու է, քննադատելու տեղ։ Դեռ ճամբու կը մտնէ։

- Բարեւ մը անգամ չէր տար, երկու փարայի տէր ըլլալէն վերջը, կ՚ըսէր Թօնի։

Տիրացուն այդ կարգի ճղճիմ խնդիրներով չէր զբաղեր։ Խանութպանը կրկին մօտեցաւ՝ կրկնելու իր խնդիրը։ Տրդատ ըսաւ.. Ինծի մ՚ըսեր, Սարգիս աղային ըսէ։ Սարգիս աղա ըսաւ.. Քիչ վերջը, քիչ մը վերջը։

(Շար. 106)

(Շար. Ա. էջէն)

Փարիզ, անցեալին մեղադրուած էր որ Ֆրանսայի պատանդներու ազատ արձակումը ապահոված էր փրկագիններ վճարելով: Ֆիկառօ ալ իր կարգին, տեղին պատասխան մը գրած է յիշեցնելով, որ ճիշդ է, 1360ին օրինակ, Յովհաննէս Բարի Թագաւորին ազատագրման համար Ֆրանսա 3000 ոսկի էքիւ վճարած է Անգլիոյ...:

«Իրաքի խալամական բանակը» երեւան ելած է 2004 Փետրուարին, կը պատկանի սալաֆիստ հոսանքին, որ խալամականութեան ծայրայեղ թեւն է: Ցարդ տէր եղած է ամերիկեան ապահովութեան չորս պահակներու, փաքիստանցի երկու բանուորներու եւ իտալացի լրագրողին սպանութեան:

Պարագաներ կան նաեւ որ հարցականներու դուռ կը բանան: Կը պատահի որ աւազակախումբեր առեւանգումներ կ'ընեն եւ կը ծախեն քաղաքական կամ ահաբեկչական խմբակներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Փոփէնքուր փողոցի հրէական ընկերային կեդրոնի հրդեհին հեղինակը յայտնաբերուած է, ըստ ոստիկանութեան: Կասկածելին, 52 տարեկան, մաս կը կազմէ հրեայ համայնքին եւ կ'օգտուէր կեդրոնին ճաշերէն եւ հոն ալ սիրայօժար կ'աշխատէր: Քննիչներուն համաձայն տունը գտնուած են կեդրոնին բանալիները, բնակարանն ալ իրեն տրամադրուած էր կեդրոնին կողմէ, որ յայտնած կ'ըլլայ իրեն որ այլեւս պիտի չօգտուի բնակարանէն: Այս պարագան ուսանութեամբ ընդունած է եւ կը կարծուի որ ուզած է վրէժ լուծել: Ենթական Օգոստոս 30ին յանձնուած էր: Հրդեհին օրը, Պ. Տըլանոյէի եւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի գլխաւորութեամբ, քաղաքական դէմքեր փութացած էին տեղւոյն վրայ, յայտնելով իրենց վրդովումը, բայց, ոստիկանութիւնը արդէն իսկ «տեղական» հետք մը կը հետապնդէր: Արձանագրութիւններն ալ ուղղագրական կոպիտ սխալներով լեցուած էին, հակահրէական լոզունգներով եւ խրամապաշտ տարազներով: Ոստիկանութիւնը քննած էր նաեւ կցպանքը եւ համոզուած որ յանցագործը կեդրոնին ծանօթ անձ մըն է: Մէկ ամսուան մէջ, Էռ. Ը. Էռ.ի սարսափ կնոջ «հակահրէական» յարձակումէն ետք, երկրորդ հակահրէական շինծու պատմութիւնն է որու զոհ կ'երթան պետական անձնաւորութիւններ, անհասկնալի փութկոտութիւն մը ցոյց տալով, նախքան լուրջ քննութիւն մը: Ցանցաւորը մեղաւորները կը նկատուին: Հրէական Ժողովի (Գոնսիսթուառ) նախագահն ալ խոհեմութեան կը հրաւիրէ հրեաներն ալ, նման ծուղակներէ խուսափելու համար: Ժ.Ա. Թաղամասի հրեայ համայնքին պատասխանատուն ալ՝ Ս. Պէնհայմ ցաւալի կը գտնէ որ արարքին հեղինակը հրեայ ըլլայ, բայց կ'ըսէ. «ծայրայեղ աջի կամ հրեայի մը կողմէ գործուած, արարքը հակահրեայ արարք է»: Բնական կը գտնէ որ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն անմիջապէս եկած ըլլայ հրդեհուած կեդրոնը: Կասկածելին զերծ կը մնար Օգոստոս 31ին:

ՌԸՆՕ ՄԻՒԶԸԼԻԷ, Արտաքին նախարարը, Օգոստոս 30ին Փոր օ Փրէնսի (Հայիթի) մէկ հիւանդանոցը այցելած ատեն զինեալ յարձակում մը գործուած է հիւանդանոցին վրայ եւ երկու ժամ ետք միայն կարելի եղած է զինք տեղափոխել ՄԱԿ-ի ուժերու պաշտպանութեամբ:

ԱԼԽԱՆՈՎ, Չէչէնիոյ նախագահ ընտրուած է ձայներու 73%ով, քուէարկութեամբ մը որ խնդրայարոյց է: Մասնակցութեան համեմատութիւնը 85,24% եղած է:

ՇԱԻԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

MARSEILLE

«Les 3 A»

L'Association Artistique Arménienne **«Les 3 A»**, 12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille, va assurer dès la rentrée des cours de solfège et de piano, destinés aux enfants et aux adultes.

Ces cours seront dispensés par Mme SIMONIAN-CHUET, tous les mercredis de 10h à 11h30 ou les samedis de 14h30 à 15h30.

P.A.F.: 30 Euros par mois pour 1 heure de cours par semaine.

Renseignements et inscriptions :
A partir du 1er septembre;
auprès de notre Association, tous les après-midi sauf le mardi.
☎ **04 91 50 15 09.**

«Les 3 A» vous signale également qu'elle recherche des acteurs et des actrices pour sa troupe théatrale qui est en train de préparer une représentation.

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrand à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de l'**Association Cultuelle**
des Arméniens de Gap
et des Hautes Alpes

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille et Vicaire du Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens pour le Midi de la France
avec la participation
de la **Chorale Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap :
Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87
Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

ANNEE SCOLAIRE 2004 - 2005

PARENTS! ԾՆՈՂՆԵՐ

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS

L'Ecole bi-hebdomadaire Samuel-Moorat
sous l'égide de l'Association des Parents d'Elèves
et des Anciens Elèves
propose tous les mercredis et samedis
de 9h30 à 16h

cours de langue,
d'éveil à la culture et à l'identité arméniennes
DE LA MATERNELLE AU LYCEE

Travaux manuels — Danses et chants traditionnels — Théâtre — Informatique
Vaste aire de jeux

REPRISE DES COURS
mercredi 8 septembre à 9 heures 30

Inscriptions-Contact : Sur place les mercredis et samedis
Tél. : 01 45 34 94 04
06 07 37 40 45

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

ԿԱՂԱՄ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍէՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարլոս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլըէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուպհար Փրէնկեան» սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI
2 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.015 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.015

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ ՊԵՐՇԵՒԱՅԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Օգոստոս 31ին, կրկնակ ոճրափորձեր խուճապ ստեղծեցին Իսրայէլէն Ռուսաստան:

Կրկնակ երկու անձնասպանական ոճրափորձեր գործուեցան ժամը 15ի շուրջ, Իսրայէլի հարաւը՝ Պէրշեւա : Քաղաքապետարանին առջեւն է որ երկու հանրակառքեր, իրարմէ քիչ հեռու, պայթած են: Այս քիչ մը կղզիացած քաղաքին մէջ, առաջին ոճրափորձն է որ նման տարողութիւն ունի եւ ամէնէն արիւնալին կը նկատուի: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 16 մեռեալ կար եւ աւելի քան 80 վիրաւորներ, որոնց մէջ ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ էին: Արարքին տէր եղած էր Համասը: Ներքին Ապահովութեան նախարարը՝ Հանեկպի դիտել կու տայ որ եզրակացութիւնը յստակ է՝ հոն ուր ապահովութեան պատնէշը կայ, այլեւս ահաբեկչութիւն չկայ, այդ պատճառով պէտք է արագացնել անոր շինութիւնը եւ ամբողջացնել: Վարչապետն ալ նոյն համոզումն ունի եւ յայտարարած է որ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը աւելի պիտի սաստկանայ: Ոճրափորձերէն քիչ առաջ, Ա. Շարոն յայտարարած էր Լիքուտի խորհրդարանական յանձնախումբին, որ կը մերժէ արագացնել Գազայի գօտին պարպելու իր ծրագիրը: Գործողութիւնը նախատեսուած է 2005 Սեպտեմբերին համար, բայց տեղի պիտի ունենայ շատ աւելի առաջ, հաւանաբար Փետրուար-Մարտին:

Ոճրափորձերը դատապարտուեցան Միացեալ-Նահանգներու եւ Եւրոպական Միութեան կողմէ, նաեւ պաղեստինեան իշխանութեան: Վարչապետը՝ Ա. Քորէյի յայտարարած է որ պաղեստինեան շահերուն չեն ծառայեր նման արարքներ, որոնք պէտք է դադրին անմիջապէս:

Քիչ մը աւելի ուշ, այսինքն իրիկուան մօտ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է մեթրոյի մուտքի մը մօտ, Մոսկուայի հիւսիսը, մեծ խուճապ ստեղծելով: Արարքին հեղինակը կին մըն է: Աւելի քան 10 մեռեալ կար եւ 51 վիրաւորներուն մէջ 10 վիրաւորներ շատ ծանր վիճակի մէջ էին: Ականատեսներ սարսափի տեսարան մը նկարագրած են: Արարքին տէր եղած է չէչէնամէտ իսլամապաշտ խմբակ մը՝ Իսլամպուլի ջոկատները: Ոճրափորձը գործուած է շատ բանուկ թաղամասի մը մէջ, ուր կան վաճառատուներ եւ բազմութիւնն ալ խռնուած է: Քաղաքապետին համաձայն, որ տեղւոյն վրայ փութացած էր, քամիքազ կինը կը մտադրէր մեթրոյի Ռիգա կայարանը մտնել, բայց մուտքին երկու ոստիկան տեսած է եւ սարսափած, ետ գացած է եւ արձակած է կրած ռումբը անմիջապէս պայթեցնել: Ոճրափորձէն 48 ժամ առաջ էր, որ Չէչէնիոյ ռուսամէտ նախագահ մը ընտրուած էր յանձին՝ Ա. Ալխանովի: Օգոստոս 31ին է նաեւ որ Շիրաք եւ Շրէօտէր իրենց գօրակցութիւնը յայտնած են Պուտինի Չէչէնիա վարած իր ռազմավարութեան համար: Շիրաք ըսած է թէ ի վիճակի չէ առարկութիւններ ընելու Չէչէնիոյ ընտրութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԼԱՄԸ Ֆրանսայի կողքին է պահանջելու համար երկու լրագրողներու ազատ արձակումը, որոնց մասին լուրերը հակասական էին դեռ Սեպտ. 1ի առաւօտը: Արտաքին նախարարը՝ Մ. Պառնիէ Գահիրէէն անցած էր Ամման, ապա՝ Քաթար: Փարիզի մէջ, Օգոստոս 31ին, մեծ մզկիթին մէջ աղօթքի հրաւիրուած էր նաեւ Ներքին նախարարը՝ Տ. Տը Վիլփէն: Մինչ առեւանգողները պայմանաժամը երկարաձգած էին, Սեպտ. 1ին ոչ մէկ լուր կար պատանդներու մասին, հակառակ անոր որ նախորդ օրը արաբական հեռատեսիլի ալ-Արապիա կայանը յայտարարած էր որ լրագրողներուն ազատ արձակումը անմիջական է: Իրաքի մէջ, գնդակահարուած են 12 Նեփալցիներ, որոնք պատանդ էին իսլամական խումբի մը ձեռքը եւ հոն էին աշխատանքի համար ամերիկեան ուժերու կողքին: Փոխվրէժի համար, Քաթմանտուի մէջ (Նեփալ) մզկիթ մը կրակի տրուած է:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻՈՅ (Ռուսաստան) Բեսլան քաղաքին մէջ զինեալ ուժեր դպրոց մը (Թիւ 1) գրաւած են Սեպտ. 1ի առաւօտուն եւ 200 աշակերտներ համախմբած են մարզարանին մէջ: Առաջին լուրերու համաձայն վիրաւորներ կային, բայց կարելի չէր հաւանական փոխադրել, որովհետեւ հրացանաձգութիւնը արգելք էր: Արարքը գործողներու թիւը 30 է: Երախաները պատուհաններու առջեւ շարուած են, որպէսզի ապահովութեան ուժերը չյարձակին: Կ՚ըսուէր թէ ուրիշ դպրոց մըն ալ (Թիւ 6) գրաւուած է: Առաջին դպրոցին պատանդներու թիւը 400 է եւ շատ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ: 400ին մէջ են նաեւ պաշտօնէութիւն եւ ծնողք: Կ՚ըսուէր թէ յարձակողները իրենց պայմանները դրած են: Կը պահանջեն որ ազատ արձակուին Ինկուշիա ձերբակալուած բոլոր բանտարկեալները եւ իշխանութեան պարագլուխն ալ գայ տեղւոյն վրայ: Կը սպառնան դպրոցը օդը հանել:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ Եւրոպական Միութեան պատշաճելու ընթացքը ամբողջացնելու համար ըլլալիքներու կարգին դասած է փոքրամասնութիւններու առնչուած հարցերը: Ըսած է թէ կարճ ժամանակի մէջ պիտի կարգաւորուին վաքըֆներու խնդիրները եւ եկեղեցական վարչութեան ընտրութեան կանոնները պիտի սրբագրուին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գործազրկութիւնը նուազած է զգալի ձեւով: Յուլիսին 12.500 գործազուրկ աշխատանք գտած էին եւ տարուան վերջ գործազրկութեան համեմատութիւնը 0,1% նուազ է: Գլխաւոր օգտուողները երիտասարդներն են:

ՌԻՈ ՓՈՓԷՆՔՈՒՐԻ հրէական կեդրոնին հրդեհին հեղինակը վերջնապէս հաստատուած է յանձին սեֆարատ հրեայի մը՝ Ռաֆայէլ Պ., Գազապլանքա ծնած: Ոստիկանութիւնը իր բնակարանը գտած է անհրաժեշտ բոլոր փաստերը: Դրդապատճառները շատ յստակ չեն: Տասը տարի է պաշտօնազրկուած էր հրեայ կիներու կեդրոնի մը (ուր Տոմբէմի) սպասակի իր աշխատանքէն եւ անգործ էր, ուրեմն կրնայ վրէժ լուծած ըլլալ: Ենթական ներշնչուեր է հեռատեսիլի ֆիլմէ մը՝ «Կրօնք» անունով, ուր ոճրային հրդեհ մը կը գործուի հրէական դպրոցի մը մէջ, հրեայի մը կողմէ:

ՇԸՐՆԱՔԻ գաւառը, Իրաքի սահմանագլուխին մօտ, երեք օրուան բախումներէ ետք 11 Քիւրտեր և երկու Թուրք զինուորներ սպաննուած էին: Յունիս 1էն ի վեր ՓՔՔ-ն վերջ տուած էր միակողմանի հրադադարին, որ ի զօրու էր վեց տարի է:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ն, Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը «խիստ մտահոգիչ կացութեան մէջ է» կը խոստովանի թերթին տնօրէնը: 2003ին 546 հազար Եւրոյի կորուստ մը ունեցած է եւ 2004ին կացութիւնը վատթարացած է: Գլխաւոր պատճառները կը նկատուին ծախքերու յաւելումը: Ստիպողական կը նկատուի կրկին բանակցիլ փոխատուութիւնները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 31/Սեպտեմբեր 1)

ԿԻՆԷԱՅԻ ԴԱՏԸ ԸՆԴՄԻՋՈՒԱԾ

Հասարակածային Կինէայի մէջ պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանուածներու դատավարութեան Օգոստոս 31ի նիստին դատախազը ընդմիջում առաջարկած է, այն պատճառաբանութեամբ որ հարցը լուրջ է եւ առանձին կէտեր աւելի մանրամասն պէտք է քննուին: Դատաւորը ընդառաջելով առաջարկին անորոշ ժամանակով յետաձգած է դատը: Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մշտական կապի մէջ է դեսպան Ս. Մանուարեանի հետ որ սկիզբէն ի վեր ներկայ է դատավարութեան եւ հաւաստի տեղեկութիւն կը հաղորդէ լրատուներուն:

ՋԱՒԱԽՔԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Վերամուտի այս օրերուն «Ռուսեւհայկական համագործակցութեան» միութեան նախագահը Եուրի Նաւոյեան յայտնած է թէ Ջաւախքի մօտ 100 հայկական դպրոցները գտնուելով հանդերձ Հայաստանի Կրթութեան ու գիտութեան նախարարութեան հոգածութեան տակ, արտադաղթի եւ այլ դժուարութիւններու պատճառով նեղութիւններու մէջ են: Խնդիրներ ունին նաեւ Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան դասաւանդումին պաշտօնական արտօնութեան առումով:

Իսկ Աբխազիոյ աւելի քան երեսուն հայկական դպրոցները երկրին կրթական համակարգին մաս կը կազմեն եւ որոշ ինքնավարութիւն ունին: Անոնք եւս աշակերտի թիւի անկում կ՚արձանագրեն եւ այլ դժուարութիւններ ունին: Կը գործածեն Հայաստան հրատարակուած դասագիրքերը:

ՀԱՊ-ի շրջանակին մէջ ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ կան Մոսկուա, Սոչի եւ Ռոստովի մարզին մէջ: Իսկ կիրակնօրեաները միայն Ռուսաստանի մէջ 150ի չափ են:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ 13 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Ինչպէս ամէն տարի, այս Սեպտեմբեր 2ին ալ մայրաքաղաք Ստեփանակերտի ու շրջաններուն մէջ կը նշուի հանրապետութեան հռչակումին 13րդ տարեդարձը: Այդ օրը դպրոցներու առաջին դասին նիւթ կ՚ըլլայ հանրապետութեան հռչակումը, բանակի շարասիւներ թափօրներով կ՚անցնին Ստեփանակերտի փողոցներէն:

Իշխանութիւններու եւ հանրային մարմիններու ներկայացուցիչներ, նաեւ Հայաստանէն եւ Ռուսաստանէն հիւրեր կ՚այցելեն Ստեփանակերտի յուշահամալիրը: Համերգներ կը սարքուին որոնց ընթացքին ելոյթ կ՚ունենան տեղացի, հայաստանցի եւ ռուս արուեստագէտներ:

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԵԳԷԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը Օգոստոս 27-29 Աթէնքի նաւահանգիստը մնալէ ետք, ուղղուած է դէպի Եգէականի հարաւային ջուրերը. այդ երկու օրուան ընթացքին հայ ծովայինները շրջած են Աթէնքը:

«Ազգ» (Օգոստոս 31) փոխանցելով ծովային հետազօտութիւններու «Այաս» ակումբին փոխ նախագահ Հմայեակ Տարախչեանէն ստացած տեղեկութիւնները, կը գրէր թէ առագաստանաւուն նոր թիրախն է պատմական Այաս նաւահանգիստը: Ան կը գտնուէր ներկայի Իսկէնտէրունի (Ալեքսանտրէթ) ծոցը: Հայկական նաւը Թրքական ջուրերուն վրայ նաւարկելու իրաւունք ունի, բայց յայտնի չէ թէ արտօնութիւն կ՚ունենա՞յ նաւահանգիստ մտնելու: Հ. Տարախչեան յոյս յայտնած է որ «Կիլիկիա»ն կը յաջողի խարսխել պատմական Այաս նաւահանգիստը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՒՄԸՌԱՊԵՏԸ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

«Մարմարա» (Օգոստոս 31) կը տեղեկացնէ թէ Տիյարպէքիրի Չիւնկիւշ գաւառակի քաղաքապետը Պոլսոյ պատրիարքութեան ուղղած է գրութիւն մը ուր կ՚ըսուի.

«Գիւղաքաղաքիս մէջ Հայերէ մնացած եկեղեցի մը, վանք մը եւ կարգ մը պատմական շէնքեր գոյութիւն ունին: Այս շէնքերէն՝ եկեղեցին եւ վանքը որպէս կառոյց, ծայրայեղօրէն վատթար տեսարան մը կը պարզեն: Այս կառոյցներու կողմնակի պատերը փլած են իսկ խոյակներն ալ փլչելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուին: Քաղաքապետութիւնս նիւթական անփառունակ պայմաններու բերումով ի վիճակի չէ այդ փլուզումները կանխելու: Կը խնդրենք որ քաղաքապետութեանս կողմէ տրամադրելի կարգ մը օժանդակութիւններու առընթեր, դուք եւս քննարկումի և ուսումնասիրութեան յանձնախումբ մը ուղարկէք յիշեալ վայրը եւ նորոգութեան ձեռնարկէք»

ՄԷՀՄԷՏ ԿԷՉԻԹԼԻ
Տիյարպէքիրի Չիւնկիւշ գիւղաքաղաքի քաղաքապետ

«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»ՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՇԱՐԱՆԸ

«Կը փնտռուի» խորագիրը 1915ի յաջորդող տասնամեակներուն մեր մամուլին մէջ մնայուն, շատ արմատական անկիւն մը բռնորոշեց։ Կարելի ալ չէ այսօր իսկ ըսել թէ այդ անկիւնները այլեւս վերջնապէս դադրած են յայտնուելէ հայկական մամուլին մէջ։ 1915էն գրեթէ դար մը ետք տակաւին կը պատահի որ այս կամ այն գաղութին մէկ թերթէն անոնք ձայնեն ամբողջ հայութեան, պատասխան սպասողի լուռ անհամբերութեամբ, խնդրանքով։

«Կը փնտռուի»ները աղերսուած էին ու այդպէս ալ են, 1915ի փոթորիկին մէջ կորսուածներուն։ Ապահով ափ մը ապաստան գտած մը, կամ գտածներ այդ կոչը կը հնչեցնէին մամուլի էջերէն, ըսելու համար թէ մայր, քոյր, եղբայր, զաւակ, վերջապէս որեւէ հարազատ կորսնցուցած են ու կը փնտռեն։ Հայ մամուլը, մանաւանդ Եղեռնին յաջորդած առաջին տասնամեակներուն, այն լարն էր որ կ'անցնէր Հայուն ցրուած բոլոր կայքերէն, ծուէններէն նոր ամբողջութիւն մը կազմելու ծանր առաքելութեամբ։ Ու ո՞վ աւելի լաւ քան ան կրնար յոյսի այդ զանգը հնչեցնել, զայն լսելի ընել մինչեւ ամէնէն անբնակայելի անկիւնները։

«Կը փնտռուի»ներուն հեղինակները այդ քանի մը տողերուն մէջ կը կուտակէին կարելի առաւելագոյն տեղեկութիւնը։ Ծննդավայր, ծննդեան թուական, ծնողքի անուն, արհեստ, յիշարժան նկատուած այլ տեղեկութիւններ որոնք յոյսի լաստին տախտակները պէտք է ըլլային, յիշեցնելով կորսուած ենթական ու անդրադարձներ արթնցնելով անոր մասին տեղեկութիւն ունեցողներու մտքին մէջ։ Այդ յայտարարութիւններուն աշխարհագրութիւնը այնքան ընդարձակ է որ միս մինակը կը բաւէ գծելու մեր ողբերգութեան լման քարտէսը։ Հետաքրքրական աշխատանք պիտի ըլլար հաւաքել այդ «Կը փնտռուի»ները քով քովի բերել, խմբել, սանտրել ու անոնց հիմով գրի առնել կատարուածին լման, ուրոյն պատմութիւնը։

Տարիներու ընթացքին բնական է որ այդ կոչերուն թիւը նուազեցաւ։ Ո՛չ անոր համար որ փնտռուելիք մարդ չմնաց, բոլորն ալ գտնուած էին։ Այլ այն պատճառով որ ժամանակը քիչ-քիչ մարեց յիշողութիւնները, անոնց ցաւերու հնոց տէրերը մէկ-մէկ տանելէ առաջ։ Ճիշդ է որ կորսուածը, յետոյ անոր ենթադրելի ընտանիքը, զաւակները գտնելու յամառութիւնը վերապրողներու սերունդէն փոխանցուեցաւ յաջորդներուն․ բանակներ կը կազմեն անոնց կողմէ թերթերուն ղրկուած «Կը փնտռուի»ներն ալ, որոնք անպայման կը վերջանային «Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել» նշումով․ անով յայտարարութիւնը հրատարակող թերթը ամբողջ ցանցը շարժումի կը հրաւիրէր, փնտռողին առնուազն զօրակցելու թելադրանքով։ Ո՞վ կրնայ գիտնալ թէ ինչ թիւ կը ներկայացնեն այդ ցանցին զօրակցութեան շնորհիւ գտնուածները։ Նոյնն է պարագան լռութեան մէջ խրած մնացած կոչերուն որոնցմով փնտռուածները արդէն շատոնց յաւիտեան խռով քունով կը ննջէին անապատի մը աւազին, կամ գետի մը յորձանքներուն տակ․ կամ այն միւսները որոնք այդ խռով քունին ալ կարօտ, իրենց անիծուած գոյութիւնը կը քաշքշէին Թուրք պետի մը, քիւրտ աղայի մը տանիքին տակ։

Եղան փաստօրէն այս վերջիններուն խումբէն ալ «Կը փնտռուի»ի մը թելերով փրկուածներ։ Սակայն այնքա՛ն հրաշքի համազօր է այդ փրկութիւնը որ մարդ կը կարծէ միայն վէպերու մէջ հանդիպիլ նման բանի։ Ու այդ նոյն խումբը կը կազմէ իսկական կորսուածներու բանակը։ Մեռնողները կորսուածներ չեն այդ իմաստով։ Մեռնողը չկան է․ արմատապէս հաշիւը փակուած մը։ Մինչ միւսները կան ու չկան․ կորսուածը կ'ապրի, կը սերնդագործէ, ազդակ կ'ըլլայ կեանքին շարունակութեան։ Բայց ո՛չ այն աշխարհին մէջ որուն սահմանուած բնակիչն էր։ Այլ ուրիշի մը որուն մէջ պարտադրուեցաւ «ապրիլ» շարունակել։

Կորսուած ու մեր իրականութեան համար լայն չափով մոռցուածներու մասին յուշող նորօրեայ «Կը փնտռուի» մը բացած է վերջնապէս փակուած նկատուած աշխարհի մը դռնակը։ Այդ յայտարարութիւնը Թրքերէն է․ զայն տուողն ալ «Թուրք»։ «Ակօս»ի (Օգոստոս 13) առաջին էջին վրայ, ճիշդ վարչապետ Էրտողանի նկարին տակ (որուն աղերսուած գրութիւնը քովի սիւնակները գրաւած է) գետեղուած է «Ազգականներս կը փնտռեմ» խորագիրը։ Խմբագրութիւնը համառօտ նախաբանով մը կը տեղեկացնէ թէ Հիւսէյին Կիւզկան որուն ծագումը ստուգուած է թէ հայկական է, ազգականները կը փնտռէ։ Ան դիմած է թերթին ու խնդրած որ այդ ծագումին մասին տուած տեղեկութիւնը հրատարակուի, ատով օժանդակեն ազգականներուն յայտնաբերումին։ Յետոյ տեղ գտած է հայկական ծագումով Հիւսէյինին յայտարարութիւնը։

Ան կ'ըսէ․

«Մօրենական մեծ մայրս՝ Հնազանդ Փրգատիկէն բնիկ Երզնկայէն, Քէմախցի էր, նախկին անունով Բագառիճ գիւղէն (ներկայիս Հաճպիլիր)․ հայրը Աբրահամ գիւղապետ էր։ Մեծ մայրս Հնազանդ 1915էն ետք մօտը ապրած ընտանիքին կողմէ ժանտարմայի յիսնապետի մը կնութեան տրուած ու երկու աղջիկ, մէկ մանչ զաւակ ունեցած է։ Հնազանդին զարմուհիներէն մէկը Սաթենիկ կը կոչուէր, միւսն ալ որ Հայաստան կ'ապրէր, Մարիամ։ Հնազանդին փոքր եղբայրները Այտընի մէջ միջոց մը բամպակի առեւտուրով զբաղած, յետոյ գացած են Ամերիկա։ Անոնք Հնազանդին կենդանութեան ամէն ամիս նամակով ոսկեդրամ մը կը ղրկեն եղեր իրեն, սակայն այդ նամակներէն ոչ մէկը ձեռքը անցեր է։ Ամուսնին պարագաները կ'առնեն ու իրեն ոչինչ կ'ըսեն եղեր։

Հնազանդ նաեւ Շիշլի բնակող Մաքրիկ անուն ազգական մը ունէր։ Գիտեմ թէ մայրս ու մեծ մայրս իրեն այցելութեան կ'երթային։

Ազգականներս կը փնտռեմ ու կ'ուզեմ կապ հաստատել, տեսակցիլ անոնց հետ»։

Պետրոս, Յակոբ կամ Գրիգոր մը ու անոնց մականունին «եան»ը «Հիւսէյին Կիւզկան»ով փոխարինած այս յայտարարութիւնը նման չէ՞ մեր մամուլին թիւերով աշխարհը հազար անգամ շրջան ըրածներուն։ Անոնց շարադրութենէն, կաղապարէն անգամ ոչինչ փոխուած է․ կարծես բաղաձեցի Հնազանդին Թոռ Հիւսէյին ամբողջ կեանքը այդ «Կը փնտռուի»ները կարդալով անցուցած է։ Այս յայտարարութիւնը ցնցող նախընթաց մըն է ամէն բանէ առաջ այն յատկանիշով որ զուտ անձնական մղում կը մատնէ։

Նոյն թերթին մէջ մէկ-երկու տարի առաջ «Թուրք» փաստաբանուհի մըն ալ նման փնտռտուքով հանդէս եկած էր, բայց անոր արարքին մէջ փշոտ, ցաւոտ գետին մը հարթելու ձգտումը աւելի ակներեւ էր, քան ուրացուած ծագումի մը հետ կապը վերահաստատելու նպատակը։ Թերեւս այդ օրերուն կարելի չէր առանց այդ պատեանին միջուկը հրապարակ հանել, ո՛վ գիտէ։

Հիւսէյին Կիւզկանի «Կը փնտռուի»ն ուրիշ է որ Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն Թուրքիոյ ինքն իրեն պարտադրած լայնախոհութեան, ազատութեան մթնոլորտին ամէնէն անսպասելի պտուղներէն է։ Մանաւանդ որ քէմախեան մեկնակէտով Պոլիս, ԱՄՆ, Հայաստան ու ո՛վ գիտէ տակաւին ինչ անկիւններ ընդգրկող շրջածիրը բուսածներէն շատ չըսուածները պատմելու զօրութիւնը ունի։

Երեւոյթը գրեթէ անխուսափելի կերպով կը պարտադրէ մտածումն ալ թէ «Ակօս»ի այս յայտարարութիւնը որպէս բացառութիւն պիտի մնա՞յ, թէ․․․։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ Թուրք ընկերութեան, ղեկավարութեան անդրադարձը երբ նման «Կը փնտռուի»ներ յաջորդեն իրարու, խօսելով «հայկական ծագում»ի մը, Թուրքի, Քիւրտի կնութեան տրուած մեծ մօր մը (երբեք մեծ հօր մը), յիշուած հայ ազգականներու մասին։

Թրքական ժխտումին այս ոչ այնքան անսպասելի հարուածը յաւելեալ փաստի յատկանիշին հետ ժխտումի նորովի ռազմավարութիւն պիտի չպարտադրէ՞ Անգարայի։ Մինչեւ այսօր մշակուածէն քիչ մը աւելի դժուարութեամբ ու նուազ համոզիչ ըլլալու դատապարտուած։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՈՑԱՐԹԻ «ՌԷՔՈՒԻԷՄ»Ը ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼԻՒՔ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Բժիշկ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Դասական երաժշտութեան բանաստեղծ Մոցարթ ծնած 1756ին, Սալցպուրկ, երաժշտական աշխարհին մէջ հանրածանօթ է իր անկրկնելի «Ռեքուիեմ»ով։

Այս վերացնող երաժշտական յօրինուածքին համերգը տեղի ունեցաւ Փարիզի Մատլէնի եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ Վոլֆկանկ-Ամատէուս երգչախումբ եւ նուագախումբին, Լիւք Պաղտասարեանի տիրապետող ճպոտին տակ։

Ինչպէս որ գրած էի «Յառաջ» օրաթերթի Յունիս 9ի թիւին մէջ, Լիւք Պաղտասարեան հեզահամբոյր, ազնուական եւ զգայուն երիտասարդ տաղանդաւոր նուագավար մըն է։ Առանց ծանրանալու իր հեղինակաւոր անձնաւորութեան վրայ, կը փափաքիմ աւելցնել թէ ան մին է այն չորս ուսանողներէն որոնց մաս կազմած է նաեւ յայտնի իտալացի նուագավար Ճիուլինի եւ ստացած այս վերջինին հետ բարձրարժէք «Պատուոյ վկայական»ը։

Լիւք Պաղտասարեան Յուլիս-Օգոստոս ամիսներուն ընթացքին ղեկավարեց տասնեակ մը համերգներ, սկսելով Հռոմէն, անցնելով Զուիցերիայէն, վերջապէս հասնելու համար Փարիզի Մատլէնի եկեղեցին։

Համերգը սկսաւ սոփրանօ Լիզա Լեվլիի մեկնաբանութեամբ՝ երկու հանրածանօթ «Աւէ Մարիա»ներով։ Շուպէրթի երգը շատ աւելի հեշտ ու մեղեդիական, իսկ Կունոյի գործը, թէքնիքի գետնի վրայ դժուար, բարձր ձայնանիշերով, որ մեներգչուհին երգեց աւելի յաջող, յայտնաբերելով իր ձայնային թէքնիք կարողութիւնները։

Համերգը շարունակուեցաւ Մոցարթի պատուիրուած «Աւէ վէրում քորփուս»ով, որ հաւատացեալ Մոցարթին խոր յուզականութեամբ հարուստ հոգեւոր երաժշտութիւնն է։ Այս երկը կ'ոգեկոչէ Քրիստոսի չարչարանալի մահը մարդկութեան սիրոյն։ Հոս կարեւոր կը նկատենք նշել թէ այս կարճ գլուխ-գործոցը գրած է մահէն միայն վեց ամիս առաջ։ Կսկծեցուցիչ գեղեցկութեամբ գործ մը որուն մեղեդիական գիծը կը յայտնաբերէ հոգիի մը վեհութիւնը եւ նրբութիւնը։

Պաղտասարեան ղեկավարեց այս գործը խանդաղատանքով եւ վերացած երկնային լոյսով։

Մոցարթի րէ մինէօր «Ռեքուիեմ»ը մաս կը կազմէ երաժշտական առասպելներուն, մնալով միշտ խորհրդաւոր։ Այս ստեղծագործութիւնը եթէ նոյնիսկ մեծագոյն մասով Մոցարթի հեղինակութիւնն է, կը մնայ միշտ կիսաւարտ․ քաջածանօթ «Լաքրիմոզա»ն («Արտասուքը») գագաթնակէտը երկին, ութերորդ «հատածէն» - մըզիւր- շարունակած եւ աւարտած է Սուսմայրը։ Ինչպէս նաեւ մնացեալ «Սանքթուս», «Պէնէտիքթուս» - Օրհնեալ եկեալդ եւ «Անուս Տէի» - Գառն Աստուծոյ կտորները։

Մոցարթ մահուան առջեւ կը մնայ քնքոյշ, ծանրախոհ, անխռով եւ երբեմն ալ կատաղի՝ ապրելու յոյսով։

«Ռեքուիեմ»ի նուագագրութիւնը նուագախումբի բաժին- կը մնայ մռայլ, համեմատաբար փայլուն երգչախումբի յօրինումին հիանալի բարձրութեան քով։

Մոցարթ գիտակից էր, որ կը գրէր իր իսկ «Ռեքուիեմ»ը, իր «Հոգեհանգստեան պատարագը»։

«Ռեքուիեմ»ը սկսաւ «Ժամամուտ»ի հազիւ լսելի նուագակցութեամբ որուն միացաւ երգչախումբը։ «Քիրի էլէյսօն». Տէր Ողորմեա դժուար ու հիասքանչ ֆիւկ մըն է, զոր Պաղտասարեան հնչեցուց ազնուօրէն։ Նոյնպէս չչմեցուցիչ կորովով մեկնաբանեց, դրամաթիկ եւ հերոսական շեշտերով «Զայրոյթի Օր» բաժինը։

Մոցարթեան ոճին չհամապատասխանող թրոմպոնի, պղնձեայ փողային «Թուպա միրում»ի մենանուագին ընկերացաւ բամբ ձայնով մեներգիչը։ Ապա, երգչախումբին ահեղակոչ կատաղութեամբ, երկիցս կրկնուած «Ռէքս Թրէմէնտէ»ով շարունակուեցաւ համերգը ու «Ռէքորտարէ»ով, խոնարհութեան եւ թողութեան պահ մը ստեղծելով։

Մոցարթի «Լաքրիմոզա»ն կը մնայ միշտ մահու օրօրը՝ լալագին ջութակներու նուագակցութեամբ, իսկ մնացեալ աղօթք երգերէն կը պակսի Մոցարթի ոգին։

Պէտք չէ մոռնալ, որ Մոցարթի այս գլուխ-գործոցը խտացումն է իր երաժշտական գիտութեան, ինչպէս է պարագան, ըստ իս, Պախի «Մանյիֆիքաթ»ին։

Երգեցիկ քառեակը կազմուած էր սոփրանօ Լիզա Լեվլիէն, բարձր թենոր, [illegible] իգական Թաւ երգաձայն քոնթր-ալթօ Թիէրի Տակոնիէն, թենոր Կի Ֆլէչէրէն եւ բամբ Օլիվիէ Փէրէպրինէէն։

Վստահաբար ընտրեալ ձայներ, մանաւանդ հազուագիւտ բարձր թենորի վճիտ, փայլուն, զգայուն ձայնը։ Նկատելի էր սակայն որ պասը, չունէր հոգեւոր երաժշտութեան մը «կլոր», խորունկ եւ մաքուր երանգներով ձայնի մը յատկանիշները։

Վոլֆկանկ-Ամատէուս երգչախումբն ու նուագախումբը, ֆրանսական երաժշտական բնագաւառին մէջ ծանօթ համոյթ է։

Նուագախումբը աւելի քան գոհացուցիչ էր։ Սակայն, դժբախտաբար, երգչախումբը չյաջողեցաւ այս երեկոյ մնալ իր ընդհանրապէս փայլուն մակարդակին վրայ։

Արդարեւ, իգական ձայներու թարմութիւնը պակաս էր, իսկ թենորները միաձոյլ, հեզասահ չէին եւ ըսել պէտք է, որ նոյնիսկ անկանոն էին իրենց կարգապահութեան մէջ։ Վերջապէս չունէին Զըւիցերիոյ Վէվէ քաղաքի երգչախումբի երաժշտականութիւնը։

Եթէ արժեւորումներուս մէջ աւելի խստապահանջ եղած եմ, ինչ կը վերաբերի Վոլֆկանկ-Ամատէուս երգչախումբին, կը խորհիմ թէ յիշողութեանս մէջ տակաւին թարմ մնացած է Հայաստանի մէջ տեսած բազմաթիւ համոյթներուս կատարողական բարձր մակարդակը։ Կը խորհիմ թէ այս նշումները զորս կը կատարեմ, առարկայական են եւ ոչ թէ զգացական, տարուած ազգային ոգիէն։ Ուրախ եմ յայտնելու, որ նոյն այս հաստատումները կատարուած են նաեւ նոյնինքն Լիւք Պաղտասարեանի կողմէ։

Իբրեւ վերջաբան, հիանալի էր ան ոչ միայն զուսպ եւ միշտ համակրելի ղեկավարի դերին մէջ, այլ նաեւ իր մեկնաբանութեամբ։

ԿՈՉ «ԾՆՈՂԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՄՍՈՒՐ»Ի

Ներկայ կեանքի ընկերային պայմաններու բերումով, այր եւ կին ստիպուած են աշխատելու կողք-կողքի դիմագրաւելու համար ապրուստի նիւթական դժուարութիւնները: Այս բարդ պայմաններուն պատճառաւ ամէն աշխատող ծնողքի մտահոգութեան հիմնական առարկան կը դառնայ իր երախան, թէ մինչեւ մանկապարտէզի տարիք անոր խնամքը ո՞վ յանձն պիտի առնէ, ո՞վ պիտի հոգայ: Ուստի ծնողքին առաջին քայլը կ'ըլլայ դիմել քաղաքապետարանի մանկամսուրներուն, ուր ընդհանրապէս տեղ չըլլար կամ երախան կը դրուի սպասման ցանկի վրայ, երբեմն բախտի բերմամբ պզտիկը կը յանձնուի քաղաքապետարանին կողմէ արհեստավարժական իրաւասութիւն ունեցող կիներու խնամքին, որոնք կը կազմեն «ընտանեկան մանկամսուր»ը (գրէշ ֆամիլիալ), որ արդէն մօտ օրէն պիտի ջնջուի Փարիզի արուարձան Գլամարի պարագային: Այս նոր անելին դիմաց ծնողքը կը ստիպուի պզտիկը յանձնել օտար խնամողներու ձեռքը ու հոնկէ կը սկսին ծագիլ ահաւոր բարդութիւններ:

Սոյն մարզին մէջ գործող տիկին Լուսին Ասլանեան այս հարցին առընչութեամբ մեզի ծանօթացուց ֆրանսացի մասնագէտ մանկավարժուհիի մը, որ պարզեց այս խնդիրը, բացայայտելով շատ մը պարագաներ ֆրանսական մանկապարտէզներէն ներս, ուր հայ մանուկներ դժուարութիւն ունին արտայայտուելու նոյնիսկ խօսելու. բառապաշարի ահաւոր պակաս մը եւ այդ մանուկներուն պարագաներուն լո՛ւրջ հետապնդումէ ետք ի յայտ եկած է թէ անոնք յանձնուած են օտար խնամողներու, որոնք առաջին հերթին լաւ չեն տիրապետեր ֆրանսերէն լեզուին, բնականաբար ո՛չ հայերէնին, մանուկին տալով խառնակ լեզու մը սահմանափակ եւ աղաւաղուած բառապաշարով, զինք լճացած ձգելով օտար խնամողին տունը առանց առիթը ունենալու շփուելու իր տարիքի մանուկներուն հետ:

Մանկավարժուհին յստակօրէն բացատրեց թէ ներկայիս մանկավարժական հոգեբանութիւնը կը ժխտէ անցեալի հասկացողութիւնը, որ կ'ըսէր «պէտք չէ մանուկին ուղեղը խճողել եւ տաժանքի ենթարկել երկլեզուութեամբ»: Արդ, կ'ընդունի եւ կը քաջալերէ կանխահաս երկլեզուութիւնը (Պիլէնկիզմ փրէքօս)*, որ կը նշանակէ երկու լեզուներու խօսակցականը եւ տառաճանաչումին անմիջական ու հիմնական յայտնաբերումը մանուկին մօտ: Ըստ վերջին փորձառական հետազօտութիւններուն, կը փաստուի թէ մանուկի մը բնական լեզուի ընտելացումը կը սկսի ծնունդէն մինչեւ եօթը տարեկան: Եօթը տարեկանէն ետք երբեք լեզուական ընկալումը նոյն ճկունութիւնը չունենար: Այսօր գիտակից մանկավարժներու ընդհանուր հոսանքը խստօրէն կը պահանջէ ծնողներէն, որ իրենց երախաներուն հետ խօսին իրենց մայրենի լեզուով, ինչ որ մեծ բախտաւորութիւն մըն է մեր պարագային: Կանխահաս երկլեզուութիւնը մեծ դիւրութիւն պիտի տայ այդ պզտիկներուն, ապագային տիրապետելու օտար լեզուներու...

Այս մտահոգութիւններէն մղուած Տիկին Լ. Ասլանեան նաեւ ներկայացուց գաղափար մը, որ կ'ընդգրկէ այս մի քանի հարցերուն անմիջական լուծումը. - կազմել ծնողական մանկամսուր (գրէշ փարանթալ) մը, որ կրնայ ծնունդ առնել հայաշատ թաղամասերու մէջ. 8-10 հայ ծնողներ կրնան կազմել ծնողական մանկամսուր, ուր ամէն ծնողք օրական հերթով կը ստանձնէ իրենց խմբակի երախաներուն խնամքը: Նախ հարկ է դիմում մը ներկայացնել քաղաքապետարանին, ուրկէ կրնան ունենալ կեդրոն մը, նիւթական պզտիկ օժանդակութիւն, ինչպէս նաեւ քաղաքապետարանին կողմէ կը ղրկուին ընկերային պայմաններու հսկող մասնագէտներ (ասիսթանթ սոսիալ), բժշկական խնամք եւ այս ձեւով մանուկը հեռու չի մնար իր տարիքի պզտիկներու հետ շփումէ, լեզուն կը բացուի յստակ հայերէնով ու կ'ընտելանայ ֆրանսերէնին մինչեւ մանկապարտէզի տարիքը (3 տարեկան), ուր արդէն մանուկը դարբնուած, պատրաստ է դիւրութեամբ ընկալելու տարբեր լեզուներ եւ զանազան գիտելիքներ:

Ծնողական մանկամսուրի մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ կրնաք ունենալ համացանցի հետեւեալ հասցէներով.-

www.documentation@.injep.fr
INJEP — Tél. : 01. 39. 17. 27. 32

www.asso.fr
ACEPP — Tél. : 01. 44. 73. 85. 20
Association des Collectifs Enfants - Parents - Professionnels

ԼԱՐԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(*) Տե՛ս. Ժ. Տալկալեանի գիրքը՝ «Bilinguisme précoce»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 11-12ի գիշերը Հարաւային Օսէթիոյ մայրաքաղաքին Ցխինվալիի վրայ հրթիռներ ինկած էին, տասնեակ մը վիրաւորի պատճառ ըլլալով: Հրթիռները արձակուած էին վրացական շրջաններէ, զոհերէն զատ բնակչութեան փախուստին պատճառ ըլլալով: Ծանօթ է որ Հարաւային Օսէթիան որ ինքնավար շրջան էր Վրաստանի կազմին մէջ, խորհրդային կարգերու անկումէն ի վեր կը ձգտի միանալ Հիւսիսային Օսէթիոյ որ կը գտնուի Վրաստան - Ռուսաստան սահմանին միւս կողմը, Ռուսաստանի դաշնակցութեան կազմին մէջ:

Ուշագրաւ է որ թէ՛ Օսէթները, թէ՛ Վրացիները «պատերազմ» բառը կը գործածեն պատահարները որակելու համար: Դէտերու կարծիքով՝ տեղին է ընտրութիւնը: Ու այդ պատերազմին ելքին համաձայն, Ռուսաստան կա՛մ կը պահէ Կովկասի վրայ իր ազդեցութիւնը, կամ կը կորսնցնէ այդ շրջանը: Իրականութեան մէջ Հարաւային Օսէթիան մեծ կարեւորութիւն չի ներկայացներ Մոսկուայի համար եթէ չըլլայ Աբխազիոյ կնճիռին նախընթաց ծառայելու հեռանկարը: Իսկ Աբխազիան որ ինքնահռչակ այլ հանրապետութիւն մըն է զոր Թիֆլիս վճռած է վերադարձնել Վրաստանի ենթակայութեան, ռազմավարական մեծ արժէք ունի Մոսկուայի համար: Անոր Գուդաուտա քաղաքէն ոչ հեռու կայ կարեւոր օդակայան մը ուրկէ զինուորական օդանաւեր կրնան մեկնիլ, առանց ՕԹԱՆ-ի Թուրքիոյ խարիսխներուն ռատարներէն նշմարուելու: Այսօր այդ օդակայանը ռուսական հակակշռի տակ է, իսկ եթէ Թիֆլիս յաջողի իրագործել Աբխազիոյ առընչուած իր նկրտումները, այդ հակակշիռը չի կրնար շարունակուիլ:

Ասկէ զատ, Աբխազիոյ Վրաստանի ենթակայութիւնը ՕԹԱՆ-ի աչքերն ու ականջները կրնայ տանիլ մինչեւ Փսու գետին ափերը, իսկ այդ գետը Ռուսաստան-Վրաստան սահմանը կը գծէ: Կայ տակաւին Աբխազիոյ մէջ Ռուսերու կողմէ գնուած մեծաթիւ կալուածներու հարցը. անոնք հոն առողջարաններ, հանգստարաններ ունին, մնացած խորհրդային օրերէն. այդ բոլորը միլիոնաւոր տոլար կ'արժեն: Մինչդեռ Թիֆլիս միշտ կը կրկնէ թէ անմիջապէս որ իշխանութիւն հաստատէ Աբխազիոյ վրայ, վերաքննութեան պիտի ենթարկէ հոն կատարուած սեփականաշնորհումները:

Դժուար չէ նշմարել թէ Աբխազիոյ համար Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի պայքարը կը վերաբերի նաեւ ամբողջ Վրաստանի հակակշռին: Շնորհիւ ատոր, նաեւ նկատի առած Հայաստանի հետ ռազմավարական գործընկերութիւնը, Ռուսաստան կրնայ հակակշռել ամբողջ Անդրկովկասը: Ու շնորհիւ ատոր անշրջանցելի դիրք կ'ունենայ Կեդր. Ասիոյ երկիրներուն դէպի Արեւմուտք արտածումներու ճամբուն վրայ. յատկապէս ուժանիւթի փոխադրութեան, ինչպէս՝ Բաքու - Ճէյհան քարիւղատարին պարագային: Ու շատեր կ'ենթադրեն թէ Կեդր. Ասիոյ երկիրները ուր ԱՄՆ-ու քաղաքական ու զինուորական ներկայութիւնը վերջերս շեշտուած է, կամայ-ակամայ պիտի վերադառնան ռուսական ծիրին: Եւ այն օրը երբ Մոսկուա յաջողի իր նախկին տեղը վերադարձնել Կեդր. Ասիոյ եւ Կովկասի երկիրներուն մօտ, նախկին խորհրդային կայսրութեան վերակառուցումը, անշուշտ այլ հիմերու վրայ, ցնորք մը ըլլալէ պիտի դադրի: Ահա թէ մինչեւ ո՛ւր կ'առաջնորդեն աբխազական հարցին զարգացումները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕԴԱՆԱՒ ՄԱՔՐԻԿԸ

Գերմանացի գիտնականներ գաղթող վայրի սագերուն վերապրումին օգնական ըլլալու նպատակով ծրագրած են փոքր օդանաւ մը գործածել սագերուն մօր դերով: Հիւսիսային երկիրներուն մէջ միայն 200 գաճաճ սագեր մնացած են ու գիտնականները չեն ուզեր որ անոնց տեսակը վերջնապէս անհետանայ: Մինչդեռ ամէն տարի երբ անոնք գաղթի ճամբան կը բռնեն ու ամբողջ Ռուսաստանը կը կտրեն կ'անցնին հասնելու համար Միջին Արեւելք, բազմաթիւ մայր սագեր թիրախ կ'ըլլան որսորդներու: Այդ վտանգէն փրկելու համար գաղթող սագերուն խումբը, գերմանացի գիտնականներ եւ օդաչուներ ծրագրած են միջամտել ու ձմեռելու այլ վայր մը առաջնորդել այդ թռչունները:

Ատոր համար գործի պիտի սկսին սագի ձագերը որոշ չափով ընտելացնելով, իրենց վարժեցնելով երբ հասնին թռչելու հանգրուանին, անոնց կարծել պիտի տան թէ իրենց թեթեւ օդանաւը անոնց մայրն է. այդպէսով կը յուսան որ գաղթի շրջանին թռչունները հետեւին օդանաւ մայրիկին ու հասնին որոշուած վայրը: Փորձը պիտի սկսի 2005ին ու կրկնուի երեք տարի, մինչեւ որ սագերը լաւ մը սորվին գաղթի ճամբան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մէյ մէկ հատ եւս կոնծեցին: Երբեմն աչքով, ժպիտով ու ձեռքերով կը խօսէին Համբարեանին հետ: Ուրախութիւն, քէյֆ, հալ կը հարցնէին:

Այս լուռ խօսակցութեան չէր մասնակցեր Թօսեանը: Թօնի անորոշ վիճակ մը ստացած էր: Երբեմն գլխու շարժում մը կամ թռչուն ժպիտ մը իր մացառուտ պեխերու շուրջը: Չորս շիշ օղի եւս գլգլեցաւ իրենց՝ Գրիգորի կողմէ: Թօսեանը յամրաբար իր կարծիքը փոխել կը սկսէր:

Գրիգոր նշան ըրաւ Սարգիս աղայի, որ իրեն դառնայ Թօսեանը: Խօսեցան մէկ երկու բառ, հինգ վեց նշաններով, ժպտեցան: Թօսեանը տկարացաւ: Կնքահայրը նշան ըրաւ Տիրացուին ու երգելու շարժում:

Տրդատ սկսաւ.

«Լուսին չկար, մութ գիշեր էր»...

Երգը հազիւ վերջացած՝ առաջին կարգի սեղանի մը առջեւ նստած չափահաս ազգային մը սկսաւ պոռալ.

- Կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստանը...

Ու ձեռքը վեր առնելով հարուած մը տուաւ իր քովը գտնուող պատուհանին ապակիին: Փշուր փշուր ապակիի կտորները վար թափեցան, «շախուր շուխուր» ձայնով: Մարդուն ձեռքէն սկսաւ արիւն վազել: Սրահին մէջ սկսաւ իրարանցում: Ապակիին կտորները դուրսը նստողներու սեղանին վրայ: Բողոքներ: Հանդարտութիւն պատուիրողներ: Ու թաշկինակ, սրբիչ: Տիրացու Տրդատ անորոշ դրութեան մէջ էր: Կարծես ապակիի կտոր մը իր կոկորդին մէջն էր ինկած:

Թօնին թուեցաւ թէ ապակիի բարակ շերտ մը մտած էր իր շնատամներուն մէջ: Ցուցամատը եւ մատնեմատը բերանը խոթեց ու փնտռեց: Ձուկի փուշ մը հանեց: Ապակին սուր դանակներու պէս ջարդած էր Սարգիս աղայի մէջ ծաղիկ նետող ճառախօսութեան մը արմատները: Արբեցող հասարակութեան մէջ ապակիի ջղային անախորժութեան մը զգայնութիւնը կար: Ոմանց ծունկը կտրուած էր կարծես, ուրիշներու տրամադրութիւնը: Թօսեանը ըսաւ.- երթանք: Ու հաշիւ մաքրելով ոտքի ելան: Համբարեանի սեղանին առջեւ խոնարհեցան:

Գրիգոր, իր կինը ու իր կնքահայրը պնդեցին մէյ մէկ օղի առնել: Որոշեցին մէյ մէկ հատ խմելէ վերջ երթալ: Գրիգոր ինքն ալ հաշիւը մաքրեց ու ամէնը մէկ ճամբայ ելան:

Կնքահայրը երկու կառք վարձեց ու խումբը հրաւիրեց Ղալաթիա՝ ճաշի, իր տունը:

*

Ճաշի ժամանակ գէշ անակնկալ մը եղաւ Մարիայի հիւանդութիւնը:

Հետեւեալ օրը միայն Գրիգոր կրցաւ իր կինը փոխադրել տուն: Ու բժիշկներու կարաւանը սկսաւ: Տունը լեցուեցաւ դեղերով, տրամաթիկ խօսակցութիւններով, այցելուներով ու ազգականներով: Այդ բոլորը սակայն չկրցան Մարիան ազատել մահուան ճիրաններէն: Ան զաւակ վիժեցնելու համար գաղտնի դեղ էր առած: Այդ մահացու դեղին մնացորդը մառանին մէջէն գտած էին:

Գրիգոր անդրշիրիմեան սիրով մը կը տրտմէր: Իր սուգին վրայ աւելցաւ գայթակղութիւն մը: Մաղաքեանի տղան դատ կը բանար իր դէմ՝ ամբաստանելով զինքը իբր զեղծարար:

Գրիգոր անմիջապէս զգաց, որ իր աստղը ընդմիշտ մարած է Պոլսոյ մէջ:

Իր ունեցած գոհարեղէնները, կարասիները եւ հագուստներուն մէկ մասը ծախելով ճամբայ ելաւ, գրեթէ փախաւ դէպի Հարաւային Ամերիկա՝ Արժանթին, Պուէնոս Այրէս:

Ան Ամերիկա մեկնեցաւ, զաւակը թողլով իր մօրը քով:

Պուէնոս Այրէսի մէջ գրեթէ քանի մը ամիս իր դրամը կերաւ: Հինգ ամիս վերջ պատրաստուեցաւ ամէնէն տաժանելի գործերուն գլուխ ծռել եւ, սակայն, ոչ մէկ դուռ հիւրընկալեց զինքը: Դրամագլուխ, արհեստ կամ մասնագիտութիւն չունէր: Իր դրամը սպառած էր, իր արհեստը (փոխագրիչ) աշխարհէն վերցած էր, իսկ իր մասնագիտութիւնը (լեզուանի, ճարպիկ, շլացնող) այդ երկինքին տակ չէր կրնար ի գործ դնել երկրին լեզուն՝ սպաներէնը չըգիտնալուն համար: Յուսահատութիւնը սկսած էր իր մէջ: Անիկա մտածեց.

«Ամէնէն աղտոտ գործը եթէ գտնեմ, պիտի ընեմ: Պիտի ընեմ նախ հացս վաստկելու համար եւ երկրորդ՝ սորվելու համար երկրին լեզուն: Անգամ մը որ անոնց լեզուն բռնեմ, ձեռքս մինչեւ իրենց հոգիին կ'երկնցնեմ: Ու անգամ մը որ անոնց հագին ձեռքս ըլլայ՝ արդէն իրենց գրպանի փէզէթաներէն կրնամ օգտուիլ»:

Գրիգորի համար մէկ տարի բաւական էր սպաներէնի մէջ մտնելու համար, որովհետեւ իտալերէն ու ֆրանսերէն գիտէր:

Գրիգոր Պոլսոյ մէջ թափծուի գործարանատէր ըլլալով՝ մտածեց այդ կարգի աշխատանոցի մը մէջ մտնել: Ու սկսաւ իր դիմումները: Քանի օրուան փնտռտուքներէ վերջ կրցաւ ինքզինքը ընդունիլ տալ թափծուի գործարանի մը մէջ, իբրեւ հասարակ բանուոր:

Մուրի, ծուխի, փոշիի եւ անմաքրելի աղտոտութեան մէջ Գրիգոր մէկ տարի «բերանը սեղմած» աշխատեցաւ: Անճանաչելի դարձած էր իբրեւ մարդ: Երեսները մուրերու մէջ, ածխագործի մը նման: Ու ոսկոր ու կաշի: Կրակը, բոցը, փոշին կերած էին իր նուրբ գեղեցկութիւնը: Աչքերուն հուրը մարած ու մազերէն տիշտ խուրձ մը ճակատին վրայ ինկած՝ ան իր ուրուականային հասակը կը պտտցնէր աշխատանոցին մէջ՝ ենթակայ երբեմն գութի, երբեմն ալ ծաղրի: Լսած էին իր նախկին գործարանատէր մը ըլլալը:

(Շար. 107)

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de **l'Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de **l'Association Cultuelle**
des Arméniens de Gap
et des Hautes Alpes

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
et Vicaire du Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87
Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աշխատանքի իրաւունք ունեցող հայ կին մը որեւէ գործ կը փնտռէ :
Հեռաձայնել Մարի Գէորգեանի՝
06 · 23 · 33 · 12 · 09

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12-13 տող) միւսներուն :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 ռիւ Պիէօ Ցրդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ
(կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
+ CP-էն մինչեւ Պաքալօրէա, *նաեւ չափահասներու դասարան :*
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար :
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն :

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.
Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

CHAVILLE

Eglise St Grégoire l'Illuminateur

6 rue Père Komitas

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre à 9 heures,** dans la salle de l'église.
Inscriptions sur place.
6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

- *«ԴՊՐՈՑԱՍէՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ,*
- *«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,*
- *Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,*
- *Ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, սամուէք,*
- *Սեւան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրէն ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,*
- *«ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի :*

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակներուն :
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ :

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին*, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- *ժամը 10ին*, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- *ժամը 10·30ին* ՊԱՏԱՐԱԳ *որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, *ի Տանէ Արջուկենց*
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին :

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ :

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES
DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Անօթոդ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.016 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.016

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ 300 ՊԱՏԱՆԴ ՈՒՆԻՆ

Սեպտեմբեր 2, Հինգշաբթի առաւօտ, հիւսիսային Օսէթիոյ Բեսլան քաղաքի թիւ 1 դպրոցին մէջ 300 պատանդներ կային, որոնց մէջ 132 մանուկներ: Առեւանգողները անզիջող կը մնան եւ միշտ կը պահանջեն որ ազատ արձակուին Յունիս 22ին Ինկուշիա ձերբակալուած Չէչէնները: Կ'ուզեն բանակցիլ հիւսիսային Օսէթիոյ նախագահ Ծասոխովի հետ եւ Ինկուշիոյ նախագահ Զիազիկովի հետ, ինչպէս նաեւ տոքթ Ռօշալի: Այս վերջինը ծանօթ վիրաբոյժ մըն է, որ չփումներու մասնակցած էր 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուայի Դուբրովկա թատրոնի գրաւման առեն ահաբեկիչ զոմանտոյին հետ: Այս պահանջները սակայն կ'ըլլան որոշ պայմաններու մէջ: Առեւանգողները չեն ուզեր որ ոեւէ մէկը դպրոց մտնէ: Յարաբերութիւնները կ'ըլլան միայն հեռաձայնով: Կը մերժեն նաեւ սնունդ, ջուր եւ խմամք:

Յարձակումը սկսած էր Սեպտ. 1ին, կէսօրէ առաջ, հրացանաձգութեամբ մը: Սկիզբէն կային ինը մեռեալներ եւ չորս վիրաւորներ: 15 դպրոցականներ յաջողած էին խոյս տալ: Արարքը կը կատարուէր վերամուտի օրը եւ պատանդներու մէջ կան ծնողքներ եւ պաշտօնէութիւնը: Պուտին որ Սոչի էր, անմիջապէս Մոսկուա վերադարձած է եւ յետաձգած Անգարա տարելիք այցելութիւնը Սեպտեմբեր 3ին: Արդէն, ի նախատեսութիւն այդ այցելութեան, Չէչէններու ի նպաստ յոյցեր ծրագրուած էին զանազան քաղաքներու մէջ, ակսելով Անգարայէն: Պուտինի դէմքը արդէն շատ փոխուած է: Սկզբունքով չի կրնար բանակցիլ եւ այդ ձեւով խուսափիլ նկատել չէչէն ահաբեկիչները: Հակառակ պարագային, արիւն կրնայ թափիլ եւ զոհերը գլխաւորաբար մանուկներ կ'ըլլան: Ահաբեկիչները ըսպառնացած են «50 երախայ սպաննել, իրենցմէ ոեւէ մէկուն մահուան պարագային եւ 20՝ ոեւէ վիրաւորի պարագային»: Կ'ըսուի թէ ահաբեկիչները պայթուցիկներ կը կրեն եւ դպրոցն ալ ականուած է. պատրաստ են դպրոցը օդը հանել, եթէ գոհացում չտրուի իրենց պահանջներուն: Չէչէն անկախապաշտներու ղեկավարը՝ Ասլան Մասխադով յայտարարած է որ ոչ մէկ կապ ունի այդ հարցին հետ: Իր բանբերը Էխօ տը Մոսկու ձայնասփիւռի կայանէն ըսած է թէ «Ովքեր ալ ըլլան այդ հրէշային գործողութեան հեղինակները, չի կրնար արդարացուիլ»: Հակառակ անոր որ հեղինակները միայն Չէչէն կրնան ըլլալ, իրենց բուն ինքնութիւնը ծանօթ չէր: Այս զազրելի դէպքն ալ կը պատահի Մոսկուայի ոճրափորձէն հազիւ 24 ժամ ետք, ան ալ յաջորդած էր երկու օդանաւերու ահաբեկման:

Արտաքին դատապարտումը ընդհանուր է: Լիպերասիոն իր խմբագրականով «հրէշներ» կ'որակէ ահաբեկիչները որոնք մանուկներու շահագործումով կը ջանան իրենց վճռականութիւնը արտայայտել: Այս դպրոցին գրաւման հեղինակները 17 են, ըստ տեղեկութիւններու: Կան նաեւ կիներ: Արդէն այդ կիներն են «սեւ այրիներ»ը, որոնք սարսափ կը պատճառէին Մոսկուա: Օգոստոս 24ին, երկու կիներ էին որոնք օդը հանած են երկու Տուպոլեւները: Մեռեալներու թիւը 90 էր:

Նախքան այս արարքը, արդէն մամուլը լայն տեղ կու տար Չէչէնիոյ հարցին, որու լուծում չի տեսնուիր: Կիրակի օրուան ուսանելիքը Նախագահին ընտրութիւնն ալ քիչ մը աւելի գրգռած է անկախապաշտները: Ալու Ալխանով, իր առաջին հարցազրոյցին մէջ ալ (Մոսկուայի Կազեդային) չեշտած է. «Վերապրեցայ չորս մահափորձ: Որպէս նախագահ, այլեւս թիւ 1 թիրախ եմ աւազակներուն համար: Բայց, ինծի համար կենսականը Չէչէնիոյ ապագան է եւ, զաւակներուս ու թոռներուս ապագան այս Հանրապետութեան ծոցը: Անոր բաղդատմամբ, կեանքս ոչ մէկ արժէք ունի: Եթէ գլխս սպաննեն, ուրիշ մը գլխ կը փոխարինէ»: Նովոյէ Վրեմիա թերթին համար, տասը տարուան պատերազմէ ետք, Ռուսերը պէտք է հասկնան որ Չէչէնները այլեւս ռազմավարական գինակիցներն են խաղամաղաշտ միջազգային ահաբեկչութեան:

ԻՐԱՔ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 2ի առաւօտուն, ընդհանուր լռութիւն կը տիրէր ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երկու լրագրողներու՝ Քրիստիան Շէնոյի եւ Ժորժ Մալպրիւնոյի ճակատագրին: Արտաքին նախարարը կը շարունակէր իր երթուղարձերը Միջին-Արեւելք, (Գահիրէ, Ամման, Քաթար, կրկին Ամման), Պապն ալ կոչ մը ըրած էր, Սեպտեմբեր 1ին, որպէսզի Ֆրանսացի լրագրողները մարդկային վերաբերումի արժանանան եւ ողջ-առողջ վերադարձուին:

Սեպտեմբեր 1ին, որոշ յոյսեր ծագած էին, երբ ազատ արձակուած էին եօթը պատանդներ՝ երեք Հնդիկ, երեք Քէնիացի եւ մէկ Եգիպտացի, բայց առեւանգողները տարբեր խմբակ մըն էին «Սեւ դրօշակներու ջոկատ - Իսլամապաշտ գաղտնի բանակ» եւ հաստատուեցաւ որ 500 հազար տոլար փրկագին վճարուած էր: Առեւանգուած էին Յուլիս 21ին: Պատանդները կ'աշխատէին քուէյթեան ընկերութեան մը համար:

*

Արտայայտուելով Քաթարի Ալ-Ժեզիրա կայանէն, Մ. Պարնիէ ըսած է որ գիտկանէն զատ ուրիշ ելք չի տեսներ:

*

Ֆալուճա, ինը Իրաքցիներ սպաննուած են եւ վեց ուրիշներ ալ վիրաւորուած ամերիկեան ռմբակոծութեան մը հետեւանքով:

*

Մոքթատա ալ-Սատրի քաղաքագօրքը բանտարկած, բռնաբարած, վիրաւորած, սպաննած են այն բնակիչները որոնք ընդդիմացած են մզուած ապստամբութեան:

*

Իտալիոյ մէջ, բողոքի ձայներ կը բարձրանան առարկելով որ Ֆրանսա աւելի իբար անցաւ իր երկու լրագրողներուն համար, քան Իտալիա՝ Էնծօ Պալտոնիի պարագային: Զոհին հայրը հարցազրոյցով մը Գոռիէռէ տէլլա Սեռայի կ'ըսէ թէ իր զաւկին պարագային, վերաբերումը մակերեսային եղաւ, չեշտելով թէ Ֆրանսա վերջնագրէն առեն Արտաքին իր նախարարը ղրկած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ քրտական հարցին խաղաղական տարողութիւնը տեսնելու նպատակով Սեպտեմբեր 4ին չորս օրուան այցով մը Անգարա կ'երթայ Եւրոպայի ընդլայնումին պատասխանատու պաշտօնատար Կ. Վէրհէօկըն: Մեկնումին նախօրեակին ան յայտնած է թէ Թուրքիոյ մասին տեղեկագրին պատրաստութեան համար հինգ շաբաթ մնացած է Եւրոպայի յանձնախումբին, ուստի ինք կ'երթայ զարգացումները տեղւոյն վրայ քննելու: Այդ առիթով եւրոպացի պաշտօնատարը կրկնած է թէ Թուրքիա անպայման պէտք է լուծում գտնէ իր հարաւ-արեւելեան շրջաններու հարցին, ինչպէս փոքրամասնութիւններու հարցերուն:

ՖՐԱՆՍ-ԹԵԼԵՔՈՄ սեփականաշնորհուեցաւ, քանի Տնտեսութեան նախարարը յայտնեց թէ պետութիւնը բաժնեթուղթերու 9,6%ն ալ ծախեց եւ այլեւս փոքրամասնութիւն է բաժնեթուղթերու 43%ով: Պետութիւնը 4,5 միլիառ Եւրօ կը շահի:

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ ելլել գնաց Սեպտեմբեր 1ին եւ Շիրաքի հաւանութիւնն առաւ ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ի նախագահութեան իր թեկնածութեան համար: Շիրաք եւ իր կողմնակիցները զօրավիգ ալ պիտի ըլլան իրեն այդ ընտրութեան համար, բայց պարտի ձգել Տնտեսութեան նախարարի իր պաշտօնը, ինչպէս Շիրաք պահանջած էր: Սարքոզի նախարար կը մնայ սակայն մինչեւ ընտրութեան օրը (Նոյեմբեր 21):

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ հիւսիս-արեւելեան շրջանը լրագրող մը սպաննուած է Օգոստոս 31ին: 2004ի սկիզբէն ի վեր երրորդ լրագրողն է որ կը սպաննուի:

ՄԱՐԿԱՐԻԹ ԹԱՉԻՐ պարտի 247 հազար Եւրօ փրկագին վճարել, որպէսզի զաւակը դադրի դատական հսկողութեան տակ մնալէ: Ծանօթ է որ ամբաստանուած էր այն պատճառաւ որ ֆինանսաւորած է Հասարակածային Կինէայի պետական հարուածի մը փորձը: Ինք Հարաւի Ափրիկէ կը մնայ, բայց չէր յաջողած խոյս տալ առենին, հակառակ անոր որ անցագիրը պատրաստ էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Սեպտ. 2ին, Հանրապետութեան հռչակման 13րդ տարեդարձին ուղերձով մը դիմած է ժողովուրդին: Պետականութեան կառուցումին համար կատարուածը նշելով ան չեշտած է. «ԼՂՀ ղեկավարութիւնը կողմնակից է Ադրբեջանի հետ հակամարտութեան բացառապէս խաղաղ կարգաւորմանը: Գտնում եմ որ Ադրբեջանի ղեկավարութեան շրջանում բարի կամքի եւ հիմնախնդիրը փոխընդունելի պայմաններով լուծելու անկեղծ ցանկութեան առկայութեան պարագայում Մինսկի խմբի համանախագահների ջանքերը կարող են դրական արդիւնքներ տալ:

Այդուհանդերձ, ուզում եմ հաւաստիացնել ձեզ, որ ոչ ոք չի կարող մեզնից խլել այդքան թանկ գնով նուաճուած ազատութիւնն ու անկախութիւնը»:

Հայաստանէն նոյն տարեդարձին առթիւ ուղերձներ յղած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեան Ղարաբաղի իր պաշտօնակից Օ. Եսայեանին, վարչապետ Ա. Մարգարեան ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանին:

*

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւս շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է նախագահ Ա. Ղուկասեանին: Շնորհաւորելով տարեդարձը, ան հաւաստած է Հայաստանի նուիրումը Արցախի ազատութեան, անկախութեան, ժողովրդավարութեան գաղափարներուն: Ըսած է թէ ժամանակը ցոյց տուաւ որ ճիշդ էր Ղարաբաղի ժողովուրդին կատարած ընտրութիւնը եւ թէ Լեռնային Ղարաբաղի պետականութեան կայացումը անժխտելի իրողութիւն է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 1/2)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՅԹՈՒՄԻՆ ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐ ՄԸ

Մոսկուայի մեթրոյին մուտքին տեղի ունեցած պայթումին հետեւանքով վիրաւորուածներու շարքին կայ Հայուհի մը: Ան կը կոչուի Սուսաննա Սաղաթեան ու կը գտնուի հիւանդանոցը, այրածներու բաժնին մէջ:

*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԿԱՐՉՈՒՀԻ ԱՍԻԼՎԱՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 1ին Նկարիչի տան մէջ նկարիչներու միութեան նախագահ Կարէն Աղամեանի կողմէ բացումը կատարուած է ֆրանսահայ նկարչուհի Ասիլվայի գործերու երեւանեան առաջին ցուցահանդէսին: Արուեստագիտուհիին վաստակին մասին ելոյթներ ունեցած են արուեստաբան Հենրիկ Իգիթեան եւ նկարիչ Փարուէն Միրզոյեան: Բացումին ներկայ եղած է նաեւ Երեւան գտնուող ծանօթ քանդակագործ Արթօ Չաքմաքճեան:

Ճ. ՔԷՐԻ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԻՆ ԴԷՄ

ԱՄՆ-ու նախագահութեան դեմոկրատ թեկնածուն Ճ. Քէրի յատակացնելով հայկական ցեղասպանութեան մասին իր դիրքը, ըսած է թէ ընտրուելու պարագային պիտի պայքարի անոր մերժումին դէմ: Ան ըսած է. «Իբրեւ նախագահ պիտի պայքարեմ հայկական ցեղասպանութեան մերժումին դէմ. վարչակազմս յառաջիկայ Ապրիլ 24ը պիտի ճանչնայ որպէս այս դաժանութիւններուն 90րդ տարելիցը եւ ես կ'ընեմ ամէն բան որպէսզի մարդկութեան դէմ այս յանցագործութեան դասերը օգտակար ըլլան ապագայ ցեղասպանութիւններու կանխումին: Այս հարցին մէջ զիջում կարելի չէ»:

ԽԵՆԹԵՐՆ ՈՒ ՏԷՐԵՐԸ

Կաթսայի մը մէջ պայթող եղիպտացորենի հատիկներու նման կ'ոստոստենք անդադար վե՛ր վար, ա՛ջ ձախ, առջեւ ու ետեւ, ժանգոտած, ոչ մէկ յարմարութիւն ունեցող ծերացած հանրակառքին մէջ:

Իրեն տարեկից կառքերը, օտար երկիրներու մէջ, տասնամեակնե՛ր առաջ, երեւի անցեալ դարու առաջին կէսին, արդէն չատո՜նց իրենց մահկանացուն կնքած էին: Սակայն այս երկրին մէջ, ծերացած կառքերը, որոնք ընդհանրապէս կը ծառայեն հանրութեան, իրաւունք չունին գանգատելու, հանգստանալու, նոյնի՛սկ մահանալու: Տարբեր է պարագան պետութեան ծառայող կառքերուն, որոնք չքե՛ղ են ու չփացած, մութ սեւ անթափանց ապակիներով քողարկուած, ամբողջովին անջատուած երկրէն եւ ժողովուրդէն, այսինքն՝ դժբախտութենէն եւ չքաւորութենէն:

Նստարան կոչեցեալը, որուն վրայ մերթ ընդ մերթ վայրէջք կը կատարեմ, չորս ոտանի փայտի կտոր մըն է: Իւրաքանչիւր թռիչքիս, կը քակուին մարմնիս համա՛յն ոսկորները, կ'անջատուին, կը զարնուին մարմնիս պատերուն, իսկ իւրաքանչիւր վայրէջքիս, կը փլին ու խառնաշփոթ կը դիզուին իրարու վրայ մարմնիս յատակը, մինչ ձեռքերս, տա՛չ տուչ պարող հարբածներու նման կը բարձրանան, պաշտպանելու համար անդադար կառքին առաստաղին զարնուող գանկս:

Լուացքի մեքենայի մը մէջ դարձող լուացքի նման, փոշոտ կառքին մէջ թաւալգլոր, կարծեմ կը յառաջանանք: Մեքենային խլացնող աղմուկին ընդմէջէն եւ պղտոր ապակիին ետեւէն, մերթ գլուխս վար ոտքերս վեր, մերթ գլուխս վեր ոտքերս վար, կը փորձեմ դիտել ու ըմբոշխնել դուրսի լո՜ւռ ու խաղաղ, դարերու խորքերէն սփռուած, յաւերժութիւն բուրող քարացած բնութիւնը... տառապալի՛ց վայելք: Ո՛չ ծերացած կառքն է մեղադրելի, ո՛չ ալ փոսերով եւ քարերով լի ճամբան... պարզապէս մի՛շտ՝ դարերէ ի վեր, այսպէս եղած է. տառապանքով ըմբոշխնել եւ վայելե՛լ անտէր երկիրն ու երկրին անտէր մշակոյթը:

Համարձակ ու անկաշկանդ կը ճեղքենք ժամանակը, պատմութիւնը, երկիրը, Շարային որկորը կշտացնող դաշտերուն մէջէն: Տակաւին կանաչ են լեռները: Կ'ըսեն թէ՝ այս տարի անձրեւը եղած է յորդառատ, իսկ անձրեւային եղանակը՝ երկա՜ր: Լեռներուն թաւշային կանաչն է որ կը պարուրէ ոսկեգոյն արտերը, չնայած կը գտնուինք ամրան ճի՛շդ կէսին, խանձող արեւուն տակ:

Չհաշուած զիս, հինգ հոգի ենք կառքին մէջ: Մէկ ճարտարապետ, երկու հնագէտ, երկու մասնագէտ, իսկ ե՛ս, հաշիւէն դուրս գլորած մոլորած, ո՛չ ճարտարապետ, ոչ հնագէտ, ոչ ալ մասնագէտ. պարզապէս այն բախտաւորն եմ, ընտրուած Ամենակալին կամքով, գտնուած իր ցուցամատին տակ բախտով, զետեղուած հինգ հիանալի անձնաւորութիւններով կազմուած այս խմբին մէջ: Կը նախանձիմ ե՛ս ինքս ինծի: Մենաշնորհեալն եմ, որ կ'երթայ այրելու անկրկնելի՛ն:

Կը մեղմանայ կառքին հեւքոտ աղմուկը, եւ վերջապէս կը լռէ, կանգ առնելով խանձող արեւուն տակ եփած կարմիր խեցգետին դարձած, մօտաւորապէս տասնութ տարեկան, խարտեաշ, օտարազգի սահմանապահին առջեւ: Իրեն կը յանձնուի կառքին մէջ գտնուողներուս անցագիրներու տրցակը, որուն մէջ աչքի կը զարնէ իմ եւ ճարտարապետ բարեկամուհիիս օտար գոյնի անցագիրերը: Խնդիր չի՛, կ'ըսեն ընդհանրապէս այս երկրին մէջ: Յատուկ արտօնագիր դասաւորած են մեզի համար, մեր երկու հնագէտ բարեկամները: Ուստի, կը բացուի փշալարերով հիւսուած դարպասը, ծերացած փոշոտ կառքին առջեւ... Այո՛... կ'անցնինք փշալարերը, կ'երթանք այրելու անկրկնելին: Կ'ըլլենք դո՞ւրս, թէ կը մտնենք ներս, դժուար է սահմանելը... Կ'երթանք միացնելու անգութօրէն ճեղքուած ու բաժնուած պատմութեան երկու հեռաւոր ծայրամասերը:

Գիւմրեցի՛ են, ինծմէ եւ ճարտարապետ բարեկամուհիէս զատ փոշոտ կառքին մէջ գտնուողները: Գիւմրի՞, Կումայրի՞, ... ճիշդ անուանակոչումը որոշելու վիճաբանութիւնը կը ձգեմ ճարտարապետ, հնագէտ եւ մասնագէտ բարեկամներուս, եւ ես կը կոչեմ «տոմիկ»ներու քաղաք: Բնա՛ւ երբեք չհաւատաք, երբ պատմեն՝ թէ անհետացեր են ժամանակին զետեղուած ժամանակաւոր տոմիկները... հէքեա՞թ կը պատմեն: Անոնք կա՛ն, եւ դըժբախտաբար, կարծեմ տակաւին երկա՜ր պիտի մնան. պարզապէս տոմիկներուն միահիւսուած աւելցած են քար քարի վըրայ անաւարտ կառոյցները:

Ահաւոր եղած է յանկարծակի դաժան ապտակը՝ արհաւիրքը: Աչքերս, ականջներս կը փակեմ. չե՛մ ուզեր տեսնել, լսել դաժան օրերը... չա՜տ դաժան է ի՛նքը՝ այսօ՛րը: Տասնվեց տարիներ ետք, բարգաւաճած է քաղաքին գերեզմաննոցը, ուր հորիզոնական դիրքով կը ննջեն արհաւիրքին զոհերը, մինչ ճողոպրածները՝ ուղղահայեաց դիրքով ննջեցեալնե՛րը, անյոյս կը թափառին քաղաքին մէջ, գերեզմաննոցին պատերէն դո՛ւրս, կամ գերեզմաննոցին պատերէն նե՛րս:

Փլած է նաեւ Շիրակի երկրագիտական թանգարանը: Դաժան ապտակին անխուսափելի և անմխիթար ցաւին հետ մէկտեղ երկու հնագէտ բարեկամներս կը ստանձնեն երկրին պատմական մասունքները փրկելու անկարելի առաքելութիւնը, ապաւինելով իրենց մերկ բազուկներուն: Թանգարանին անգին հարստութիւնը կը փոխադրեն եւ ժամանակաւոր կը տեղաւորեն քաղաքին Միասնիկեան փողոցին վրայ գտնուող, ինքն ալ իր հերթին վընասուած, հարիւրտասնութերորդ բնակարանին մէջ:

Այսօր, արհաւիրքէն տասնվեց տարիներ ետք, ժամանակաւոր տոմիկներուն նման, ժամանակաւոր թանգարանն ալ կը մնայ մի՛շտ նոյն հասցէին, իսկ անգին հարըստութիւնը՝ ծրարուած ու պահպանուած հազար ու մէկ տեսակ, աջէն ձախէն գըտնուած, հաւաքուած, յարմարեցուած տուփերու մէջ:

Ազա՜տ կ'երթայ ծերացած փոշոտ կառքը, մանիշակագոյն անթառամ ծաղիկներուն մէջէն: Չկայ նոյնիսկ փոսերով եւ քարերով լի ճամբան: Ազա՜տ կ'երթայ երբեմն թռչող թռչուններուն նման, երբեմն սողացող սողուններուն նման:

Հեռուներէ՜ն, մանիշակագոյն անթառամներուն մէջէն, կը յայտնուի զանգակատունը, գրեթէ քանդուած գմբէթը... Դանդա՜ղ, դանդա՜ղ կը մօտենանք յայտնութեան... հետզհետէ կը մեծնայ պատկերը, եւ կ'ամբողջանայ ծածքի բոլո՜ր սրբատաշ քարերը կորսնցուցած վանքին կերպարը... Կը մօտենա՜նք, կը մօտենա՜նք, գրեթէ կը հասնինք դրկելու զայն, երբ յանկարծ կը ճեղքուի ու կը բաժնուի երկի՛րը, պատմութի՛ւնը, ժամանա՛կը... ի յայտ կու գայ բաժնող կիրճը... Ծերացած կառքը գիտէ իր դերը. ինքնաբերաբար կը լռէ, ու դո՛ւրս կը գլորէ մեզ, կիրճին ճի՛շդ բերանը...

Քա՛ր բնութիւն...

Քա՛ր լռութիւն...

Ախուրեա՜նն է որ հանդի՛սա կը ճեղքէ բնութեան լռութիւնը...

Հոռոմո՛ս...

Եկած ենք հո՛ս, միացնելու անգութօրէն ճեղքուած ու բաժանուած պատմութեան այնքան հեռո՜ւ, այսքան մօտիկ, երկու ծայրամասերը:

Տարինե՛ր պեղած, աշխատած են առանձին, ճարտարապետ բարեկամուհիս եւ երկու հնագէտ բարեկամներս... եւ տակաւին, աշխատակցած են միասին, առանց ճանչնալու մէկը միւսը...

Հո՛ս են այսօր, անգութօրէն ճեղքըւած ու բաժանուած աշխարհին հեռու մօտիկ ծայրամասերուն մէջտեղը, միահիւսելու իրենց տարիներու պեղած գիտելիքներն ու զգացումները:

Ազա՜տ թռչող թռչունները, փշալարերէն ասդի՜ն ու անդի՜ն... Մանիշակագոյն անթառամները, փշալարերէն անդի՜ն ու ասդի՜ն... Գլորա՜ծ մոլորա՜ծ ե՛ս՝ ոտքերս մխրճած մէջն այս հողին, որ կը պատկանի ո՛չ ոքին...

Տխո՛ւր կը նայիմ Հոռոմոսին,
հազար ու մէկ լռած, անհետացող
եկեղեցիներու գեղեցկուհին,
դարաւո՛ր հմայքը պահած,
հրուանդանին վրայ մինա՛կ բազմած,
փէշերը մինչեւ Ախուրեան սփռած...

- Աղջի Հոռո՛մ,
ինչո՞ւ այդպէս տխո՛ւր կը նայիս...
պիտի թափինք, թափթփինք այսպէս,
դո՛ւն եւ ե՛ս,
տարիներու ընթացքին,
թերեւս առանձին,
թերեւս երկուքս միասին,
ե՛ս՝ քար առ քար,
դո՛ւն՝ բառ առ բառ...

Յուսահա՜տ կը նայիմ Հոռոմոսին,
հազար ու մէկ լռած, անհետացող
եկեղեցիներու գեղեցկուհին,
դարաւո՛ր հմայքը մի՛շտ պահած,
հրուանդանին վրայ միայնա՛կ բազմած,
փէշերը մինչեւ Ախուրեան թրջած...

- Աղջի Հոռո՛մ,
ինչո՞ւ այդպէս յուսահատ
կը նայիս...
պիտի անհետանանք այսպէս,
դո՛ւն եւ ե՛ս
տարիներու ընթացքին,
թերեւս առանձին,
թերեւս երկուքս միասին,
սակայն պիտի մնանք մի՛շտ
հաւատքով,
մի՛շտ գեղեցիկ,
մինչեւ վերջին քա՛ր,
մինչեւ վերջին բա՛ռ...

Կսկիծը սրտիս, թախիծը աչքիս. կը նստիմ տոմիկներու քաղաքին, Միասնիկեան փողոցի հարիւրտասնութերորդ բընակարանին՝ Շիրակի երկրագիտական թանգարանին անշո՛ւք սեմին: Նե՛րսը ճարտարապետ, հնագէտ եւ մասնագէտ բարեկամներս կը փոխանակեն իրենց տարիներու փորձառութիւնը, փորձառութենէն ձեռք բերուած բազում գիտելիքներն ու զգացումները: Դո՛ւրսը՝ ո՛չ ճարտարապետ, ոչ հնագէտ, ոչ ալ մասնագէտ, պարզապէս ուժասպա՜ռ նստած բախտաւորը՝ ե՛ս, կը փորձեմ բանալ մազերուս թնճուկները եւ քակե՛լ զգացումներուս հանգոյցները...

Հեռուէն, յարդով լեցուն հսկա՛յ պարկի մը տակ իննսուն աստիճան կքած պապիկ մը, դողդղացող քայլերով կը մօտենայ, յառաջ քշելով երեք կով: Կ'ենթադրեմ որ պիտի անցնին քթիս տակէն, Միասնիկեան փողոցէն, երեւի դէպի քաղաքէն ոչ շատ հեռու, գիւղակ մը, հիւղակ մը... սակայն քթիս տակ կը կանգնի յարդով լեցուն հսկա՛յ պարկին տակ իննսուն աստիճան կքած պապիկը, կը բանայ ճի՛շդ դիմացս գտնուող դուռը: Կը մտնեն ներս, պապիկն ու հսկա՛յ պարկը. ետեւնէն թըլլկոցով կը փակուի դուռը: Քթիս տակ կը մնան երեք անհոտ կովերը, Միասնիկեան փողոցին մէջտեղը, որոնք անտարբեր կը ծամեն մայթին վըրայ բուսած անհոտ խոտերը: Ճռռոցով կը բացուի դուռը, դուրս կու գայ մի՛շտ իննսուն աստիճան կքած պապիկը առանձին, առա՛նց յարդով լեցուն հսկա՛յ պարկին:

- Հե - րէ - հե _ րէ - հե - րէ - հե - րէ, կը քշէ կովերը: Կը հնազանդին երեք անհոտ կովերը, եւ կը մտնեն Միասնիկեան փողոցին վրայ գտնուող հարիւրտասնութերորդ բնակարանին՝ Շիրակի երկրագիտական թանգարանին դիմացի տունը...

Ճռռոցով եւ թըլլկոցով կը փակուի դուռը:

Կը մնամ ապշահար:

Տոմիկներու քաղա՞ք, թէ տոմիկներու աւան...

Յորդող զգացումներուս ծանրութեան տակ իննսուն աստիճան կքած, կսկիծը սրտիս, թախիծը աչքիս, Միասնիկեան փողոցէն հեռացող կառքին ետեւի պատուհանէն, երկա՜ր կը դիտեմ երկու հնագէտ հարազատներս, կանգնած Շիրակի երկրագիտական թանգարանին եւ երեք անհոտ կովեր ունեցող, իննսուն աստիճան կքած պապիկին բնակարանին դռներուն մէջտեղը...

Թանգարանի նոր շէնք պիտի ունենա՞ն երկու հնագէտ բարեկամներս... չունիմ վստահ կամ յստակ պատասխան: Փոխարէնը, կրնամ ըսել, թէ իննսուն աստիճան կքած պապիկին անհոտ երեք կովերը թերեւս երկու կը մնան, իսկ եթէ լաւատես ենք, չորս կը դառնան...

Յորդող զգացումներուս ծանրութեան տակ փլատակ, կսկիծը սրտիս, թախիծն ու արցունքը աչքիս, ետիս կը ձգեմ տոմիկներու աւանը՝ Գիւմրի՞ Կումայրի՞, եւ վերջապէս կը հասկնամ, թէ խենթերն են որ կերտած են այս երկրին դարաւո՜ր մշակոյթը, խենթե՛րն են որ կը պահեն եւ պիտի պահպանեն այս երկրին դարաւո՜ր մշակոյթը, մինչ Տէրերը կը մնան մո՛ւթ սեւ անթափանց ապակիներու ետեւ քողարկուած, չքե՛ղ ու չփացա՛ծ կառքերու մէջ բանտարկուած:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

2004 Օգոստոս 26

Յ.Գ. Երկու հնագէտ բարեկամներս են՝ Համազասպ Խաչատրեան եւ Լարիսա Եգանեան: Իսկ խուսափելու համար փոսերով եւ քարերով լի ճամբաներէն, թանգարանը կարելի է այցելել
http://www.shirakmuseum.am
կայքէջով:

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԱՅԺՄԵԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԷՅԻ ՄԱՍԻՆ

Նախաճաշի ընթացքին թէ՞յ կը խմէք, թէ սուրճ: Ըստ կարգ մը ուսումնասիրութիւններու թէյը մեր առօրեայ կեանքին մէջ ջուրէն յետոյ ամէնէն շատ սպառող խմիչքն է: Ահաւասիկ ճիշդ թէ սխալ դատումներէ բաղկացած իրողութիւններու շարք մը անոր մասին.

Թէյը պտուղներէ եւ բանջարեղէններէ աւելի շատ փլավոնոյիտ կը պարունակէ իր բաղադրութեան մէջ:

Ճիշդ. Թէյի չորցուած տերեւներուն մէկ երրորդը փլաւոնոյիտէ կը բաղկանայ. այս վերջինը այն քիմիական նիւթն է որ բջիջներուն երկարակեցութիւնը կ'ապահովէ: Այս ուղղութեամբ միմիայն ելակն է որ կը գերազանցէ թէյը: Հազիւ չորս վայրկեաննոց հեղումէ մը յետոյ, այս բարերար քիմիական նիւթերուն 80 տոկոսը արդէն ազատ կ'արձակուի թէյին մէջ: Հիւսիսային Եւրոպայի մէջ սնունդներուն պարունակած փլաւոնոյիտներու 60 տոկոսէն աւելին թէյի սպառումին շնորհիւ կ'իրագործուի: Երկրորդ գիծի վըրայ կու գայ միմիայն 13 տոկոսով, սոխը: Խնձորը, խաղողը եւ միւս պտուղներն ու բանջարեղէնները կ'ամբողջացընեն մնացեալը:

Ճաշի ընթացքին թէյի չափազանցուած սպառումը անարիւնութեան պատճառ կրնայ ըլլալ:

Ճիշդ. Ճաշի ընթացքին խմուած թէյը սնունդներու 1-էն 20 տոկոսով պարունակած երկաթի խառնուումին արգելք կ'ըլլայ, մինչդեռ Սէ. կենսանիւթը կը դիւրացնէ երկաթին ծծումը: Այսպէսով ճաշի ընթացքին թէյի կանոնաւոր սպառումը մանաւանդ բանջարակերներու, յղի կիներու եւ երախաներու մօտ երկաթի պահեստը կը տկարացնէ մինչեւ անարիւնութեան հասցնելով ենթական: Այս անպատեհութեան առաջքը առնելու միակ միջոցը՝ ժամերու միջեւ թէյ խմելու մէջ կը կայանայ:

Թէյը որկորի քաղցկեղի կրնայ պատճառ ըլլալ:

Սխալ. Ինքնին՝ թէյը չէ որ քաղցկեղի պատճառ կրնայ դառնալ, այլ խմուած ջերմաստիճանը: 55 աստիճանէն վեր թէյը խոչափողը կրնայ գրգռել, այսպէսով քաղցկեղի վտանգը կրնայ բազմապատկել: Իրականութեան մէջ թէյ սիրողները՝ ընդհակառակը, որոշ քաղցկեղի տեսակներու դէմ (ինչպիսին են բերնի, մարսողական գեղձի, հաստ աղիքի, շագանակագեղձի եւ կանանց մօտ միզապարկի քաղցկեղները) պաշտպանուած են 60 տոկոսով:

Թէյը քոլեսթերոլը կը նուազեցնէ:

Ճիշդ. Թէյի սիրահարները ընդհանուր առմամբ քոլեսթերոլի աւելի ցած մակարդակ մը կը ցուցաբերեն բաղդատմամբ այն անձերուն որոնք հազուադէպօրէն թէյ կը խմեն: Մարդոց մօտ նշմարուած այս երեւոյթը ստուգուած է նաեւ մուկերու մօտ. թէյը այս վերջիններուն ոչ միայն քոլեսթերոլը այլ նաեւ արեան ճընշումը կը պակսեցնէ: Այս երեւոյթին գիտական բացատրութիւնը այն է որ փլաւոնոյիտները «վատորակ քոլեսթերոլ»ին

զգխտացումին արդիւք կը հանդիսանան, գործընթաց մը որ սրտի տագնապին ծայր տուող երակային խցումին գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի: Մօտ տասը հազար անձերու վրայ Նորվեկիոյ մէջ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը երեւան հանած է որ օրական մէկ կամ աւելի թէյ խմողները թէյ չխմողներու բաղդատմամբ 40 տոկոսով նուազ սրտանօթային ախտերու ենթակայ են:

Թէյը քաֆէյին չի պարունակեր:

Սխալ. Թէյին գործօն քիմիական նիւթը «թէյին» կը կոչուի որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ քաֆէյինին քիմիական մէկ տարբերակը: Թէյինին հարիւրին համեմատութիւնը քաֆէյինէն քիչ է: Գաւաթ մը թէյը միջին հաշուով 40 միլիկրամ թէյին կը պարունակէ բաղդատած գաւաթ մը սուրճին պարունակած 150 միլիկրամին: Ասկէ զատ, թէյը կը խթանէ, իսկ սուրճը ջիղերը կը գրգռէ:

*
**

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՅՐՈՒՄԸ ԵՒ ՈՐԿՈՐԱ-ՍՏԱՄՈՔՍԱՅԻՆ ՅԵՏԱՀՈՍՔԸ (REFLUX GASTRO-OESOPHAGIEN)

Ստամոքսի այրումները սա կամ նա պահուն գրեթէ ամէն մարդու պատահած անհանգստութեանց մաս կը կազմեն: Այս այրումի զգայութիւնը որ կուրծքէն դէպի կոկորդ կը տեղափոխուի՝ յաճախ ճաշերէ վերջ կամ անկողին մտնելէ առաջ կը պատահի, եթէ բաւարար ժամանակ չանցնի գիշերուան ընթրիքի եւ պառկելու ժամուն միջեւ: Այս անհանգստութիւնը որքան չափահասներու, նոյնքան ալ երախաներու մօտ կրնայ տեղի ունենալ, այսուհանդերձ տարիքը որքան յառաջանայ, ախտանիշը այնքան յաճախակի բնոյթ կը ստանայ: Ցղի կանանց գրեթէ կէսը իրենց յղութեան երկրորդ կիսաշրջանին այս կարգի անհանգստութենէ կը տառապին, իսկ գերծանր անձերու մօտ այս տեսակի գանգատները ալ աւելի տարածուած են: Եթէ ստամոքսի այրումները յաճախակի բնոյթ ստանան (օրինակ շաբաթը երկու անգամէ աւելի) միանգամայն տարբեր ախտանիշերու երեւումով ներկայանալով՝ այդ պարագային աւելի լուրջ ախտի մը դէմ յանդիման կը գտնըւինք որն է որկորա-ստամոքսային յետահոսքը: Այս հիւանդութեան ստեղծած անախորժ ախտանիշերը կարգ մը անձերու մօտ լուրջ բարդութիւններու ծնունդ կրնան տալ:

Ախտաճանաչում

Երբ սնունդները ստամոքս կը հասնին, որկորին վարի մասը գտնուող փոքրիկ ծորակ մը կը գոցուի: Այս փոքր ծորակը որ կը կոչուի «որկորի ստորադաս սեղմիչ գնդեր», իրականութեան մէջ օղակի ձեւով մկան մըն է որ սկիզբը որկորը բանալու կը ծառայէ, թոյլ տալու համար սնունդներու անցքին, որոնք կ'ուղղուին դէպի ստամոքս եւ անմիջապէս յետոյ կը գոցուի որպէսզի սնունդները չբարձրանան դէպի վեր այսինքն դէպի որկոր եւ կոկորդ: Երբեմն կը պատահի որ այս գործարանը չափէն աւելի նեղ կամ ընդհակառակը լայն ըլլայ եւ չկարենայ կատարել իր դերը: Այս պարագային կամ կծկուելու դիւրութիւնը կը կորսնցնէ եւ կամ անյարմար պահուն կը բացուի: Այս միջոցին է որ ստամոքսի պարունակութիւնը (որ մասամբ մարսուած սնունդի մընացորդներու եւ ստամոքսային յոյզի թթու խառնուրդ մըն է) կրնայ դէպի վեր հոսք մը ունենալ: Որկորին ներքին մաշկը որ ստամոքսինին բաղդատմամբ շատ աւելի զգայուն է, թթու գանգուածին հետ շփուելու ընթացքին կուրծքին վերի մասը կամ կոկորդին մէջ այրումի զգացում մը կը յառաջացնէ: Կարգ մը անձեր ի ծնէ անյարմար սեղմիչ գնդեր մը կրնան ունենալ, սակայն ընդհանուր առմամբ սնընդականոնը եւ ապրելակերպը կարեւոր դեր կը խաղան այս անախորժ հիւանդութեան ծագման մէջ:

Պատճառներ

Բազմաթիւ գործօններ կրնան ծնունդ տալ կամ ծանրացնել ստամոքսի այրումները, նաեւ որկորա-ստամոքսային յետահոսքը: Այս գործօններուն ազդեցութեան եղանակները տարբեր կրնան ըլլալ: Օրինակ որոշ սննդեղէններ ստորադաս սեղմիչ գնդերին թուլացումը կը դիւրացնեն: Ուրիշներ ստամոքսային յոյզին արտադրութիւնը կ'աւելցնեն, այսպէսով այս վերջինին թթուութիւնը շատցնելով: Դեռ ուրիշներ որկորի ներքին մաշկին գերզգայութեան առիթ կ'ընծայեն: Կարգ մը սովորութիւններ ստամոքսա-որկորային ետդարձը կը գրգռեն մնասելով ստամոքսի պարպումին եւ ճնշում բանեցնելով ստորադաս սեղմիչ գնդերին վրայ: Այս վերջին պարագան «եաթալ աղեթաւի - խոնի նաթալ»ի երեւոյթն է ուր այրումները պառկած վիճակի մէջ կամ պորտի հրոցներու ընթացքին կատարուած ջանքերու հետեւանքն են: Այս ախտին բուն պատճառը կ'անդրադառնանք, հակառակ այն իրողութեան որուն համաձայն գերծանրութիւնը նպաստող գործօն մըն է, նաեւ ենթակային ապրելակերպը կարեւոր դեր կը խաղայ: Ընդհանուր առմամբ կարգ մը միջոցառումներ յաճախ բաւարար կ'ըլլան ախտանիշերը մեղմացնելու:

Նախազգուշական միջոցներ

Ստամոքսային այրումները եւ որկորա-ստամոքսային յետահոսքը կանխելու համար կը յանձնարարուի թեթեւ ճաշեր ընել, դանդաղօրէն ուտել, խմել եւ ճաշելէ յետոյ բաւականանալ թեթեւ գործունէութեամբ մը: Խորհուրդ կը տրուի ճաշերէ անմիջապէս վերջ չպառկիլ (թողլով նուազագոյն երեք ժամուան միջոց), իսկ պառկած դիրքի մէջ գլուխը մահճակալի նկատմամբ վեր բռնել քանի մը սմ., յարմար բարձով մը, սնունդներու դէպի ստամոքս բնական հոսքը դիւրացնելու համար: Գերծանր անձերու մօտ ծանրութեան նուազումը ստամոքսի այրումները յաճախ կը մեղմացնէ, որովհետեւ փորին մէջ ստեղծուած ճնշումը կը պակսեցնէ: Դեղերը պէտք է կլլել միշտ առատ ջուրով:

Ալքոլը եւ ծխախոտը

Ալքոլը ստամոքսի այրումներ կրնայ պատճառել, այլազան ձեւերով ազդելով մարսողական գործարաններու վրայ. նախ ստորադաս սեղմիչ գնդերին վրայ թուլցընող ազդեցութիւն մը ունի, ինչ որ այս վերջինը տկարացնելով սնունդներուն դէպի վեր բարձրանալուն գործօն կրնայ հանդիսանալ, մանաւանդ եթէ ճաշելէ քիչ յետոյ անկողին մտնուի: Ալքոլը նաեւ ստամոքսային յոյզի արտադրութիւնը աւելցնելու յատկութիւնը ունի այսպէսով ստամոքսի պարունակութեան թթուութիւնը շատցնելով: Հետեւաբար սնունդներու վերադարձի պարագային ցաւը աւելի կարեւոր կրնայ ըլլալ: Վերջապէս ալքոլը կենդանի գրգռիչ մըն է որ որկորէն անցքի ընթացքին ջերմութեան զգայութիւն մը կը ստեղծէ: Եթէ խռչափողը արդէն վնասուած է, ալքոլը աւելի ուժգին այրումներու պատճառ կրնայ ըլլալ եւ ցաւն ալ աւելի կը շեշտուի: Իսկ գալով ծխախոտին՝ այս վերջինը որկորային ստորադաս սեղմիչ գնդերը տկարացընող ուրիշ ազդակ մըն է: Հետեւաբար ծխողները ուրիշներու բաղդատմամբ ստամոքսի այրումներու եւ որկորային վերադարձներու աւելի հակամէտ են:

Սննդանիւթերու ընտրութիւնը

Որոշ սնունդներ ստորադաս սեղմիչ գնդերին վրայ կիրարկուած ճնշումը աւելցնելու յատկութիւնը ունին: Փրոթէինով հարուստ մսեղէն եւ ձկնեղէնները, կաթը եւ սերասէ կաթնեղէն արտադրութիւնները այս կարգի սնունդներու մաս կը կազմեն: Ստամոքսի այրումներէ եւ որկորային յետահոսքէ տառապողները իրենց սննդականոնին մէջ պարտին ներառնել այս տեսակի սնունդները: Հարկ է ուրեմն ընտրել ոչ-ճարպոտ եզան, հորթի, խոզի եւ գառնուկի միսերը, ինչպէս նաեւ ճուտիկը եւ հնդկահաւը առանց մորթի, թարմ ձուկերուն մեծամասնութիւնը, նաեւ աղկերը, քիչ ճարպոտ պանիրները եւ երկու առ հարիւրէն նուազ ճարպ պարունակող մածունը:

Ճարպոտ նիւթերով հարուստ սննդանիւթերուն մեծամասնութիւնը ժխտական դեր ունին ստամոքսային ախտերու նըկատմամբ: Աւելին՝ մարսողութիւնը կ'ուշացնեն, այսպէսով ստամոքսին մէջ յոյզի կուտակումին նպաստելով: Կը յանձնարարուի ուրեմն կանխել տապկածները, խոզեղէնը, ամբողջական կաթը, ճարպոտ պանիրը, ճարպով հարուստ հեղուկ համեմները եւ իւղոտ միսերը: Տուրմը իր պարունակած բազմաթիւ քիմիական տարրերով, սեղմիչ մկանին թուլացման կը նպաստէ ինչպէս նաեւ սուրճն ու թէյը եւ փրփրոտ զովացուցիչները (մանաւանդ քօքա-քոլան): Անանուխ պարունակող խըմիչքներէ եւ սննդեղէններէ պէտք է հեռու կենալ: Սոխը նոյնպէս ծանօթ է որպէս որկորը ուղղակի գրգռող: Երբ որկորը արդէն գրգռուած է, պէտք է առաւելագոյն չափով զգոյշ ըլլալ սպառելէ մանաւանդ շատ համեմուած ճաշեր, ալքոլ, լոլիկ, նարինջ եւ կիտրոն, հնդկալիմոն եւ բոլոր այն խմիչքները որոնք կը սաստկացնեն ստամոքսի այրումները:

Գործնական խորհուրդներ

Օրուան մէջ բազմաթիւ անգամներ փոքր ճաշերով բաւականանալը, դանդաղօրէն ուտելը, լաւ ծամելը, ծխախոտ չգործածելը այրումները եւ յարակից անհանգստութիւնները կանխելու կամ մեղմացնելու ազդու միջոցներ են: Վերջապէս, որկորի պրկում կամ ցնցում չըստեղծելու համար նախընտրելի է չխմել ոչ շատ տաք, ոչ շատ պաղ ըմպելիներ:

Այս կարգի հիւանդութիւնները հիմնականօրէն չեն բուժուիր, սակայն ախտանիշերը մեղմացնել կարելի է: Ընդհանուր առմամբ ցաւը ամոքելու համար կաթի սպառումը կամ հակաթթուներու գործածութիւնը յանձնարարելի է: Հրապարակի վրայ գտնուող բազմաթիւ դեղեր յաճախ շատ ազդու են: Հակաթթուները օրինակ պատահական ստամոքսային այրումները չէզոքացնելու նկատմամբ շատ օգտակար են: Պէտք է այսուհանդերձ գիտնալ որ այս դեղերուն երկարատեւ գործածութիւնը փորհարութեան նման երկրորդական երեւոյթներու դուռ կրնան բանալ: Նաեւ քալսիումի եւ մակնեզիումի իւրացումը կրնան խանգարել: Հակաթթուներու կանոնաւոր գործածութեան համար մասնագէտ բժիշկի մը դիմել անհրաժեշտ է: Այս վերջինը մասնաւոր պարագաներու դիմաց մասնայատուկ դեղը կրնայ առաջարկել:

Վերջապէս, առանց մանրամասնութեան մտնելու, յիշեցնենք թէ վիրահատութիւնը որկորա-ստամոքսային լուրջ եւ բարդ պարագաներուն կրնայ անխուսափելի միակ միջոցը նկատուիլ:

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՖ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

■

Ապարանցին ոսկէ ձկնիկ է բռնում: Վերջինս ասում է.

- Կը կատարեմ քո երեք ցանկութիւնը:

Դէ, այդպէս էլ յայտնուեցին ապարանցու երեք կովերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բանուորները կը փսփսային իրենց մէջ ու երբեմն նոյնիսկ Գրիգորի (որ եղած էր Կրէկօրիօ) երեսին.

- Այսպէ՞ս, այսպէ՞ս... շատ լաւ է... նախկին քափիթալիստ հա՛, հա՛, հա՛... կամաց կամաց ամէնքս ալ այս վիճակին պիտի գանք...

Ո՞վ գիտէ քանի հազար հոգի շահագործած է... Թող տեսնէ թէ դիւրի՞ն է աշխատիլը...

- Ամէն մարդ իր կարգին... Երէկ գործարանատէր՝ այսօր բանուոր...

- Անիկա անպատճառ ոճիր մը գործած է իր երկրին մէջ ու գործարանը ձգած փախած է ...

- Բան մը կայ, գաղտնիք մը կայ... խորհրդաւոր ու կասկածելի կ'երեւայ...

Գրիգոր իր աղքատ սպաներէնով կը պոռար անոնց երեսին.

- Ի՞նչ շուներու նման կը հաչէք վրաս: Դուք զատապարտուած էք այսպէս մնալու, որովհետեւ դուք անճարակներ էք: Դուք մեքենաներ էք: Ե՞ս... Օր մը կը տեսնէք զիս... Այս բոլորը ժամանակաւոր են ինծի համար: Ես նորէն պիտի բարձրանամ:

- Խա՞ղը պիտի բարձրանաս, խա՞ղը...

- Գողգոթա՛...

- Կը տեսնե՞նք, կը տեսնե՞նք,- կը կըրկնէր Գրիգոր, հեգնական ժպիտով մը.- Այո՛, դուք այսպէս պիտի մնաք, այսպէս, սա աղտոտութեան մէջ, եւ մինչեւ ձեր կեանքին վերջին օրը:

Սպանացիները, իտալացիները եւ արժանթինցիները կը կատղէին ու կը պոռային անոր ետեւէն.

- Թուրքօ, Թուրքօ, շուն, խող Թուրքօ...

Անոնց համար ով որ Թուրքիոյ մէջ էր ծնած «Թուրքօ» էր: Սկիզբները Գրիգոր ի զուր ջանացած էր հասկցնել իրենց, թէ ինք հայ է, «արմէնօ», թէ հայերը քրիստոնեայ են, նոյնիսկ կաթոլիկ, թէ հայերը շատ հակառակ են «Թուրքօ»ներուն: Թէ... թէ... թէ... Բայց անօգուտ: Անկարելի եղած էր տարհամոզել զիրենք: Ամէն հայ, ամէն յոյն, ամէն հրեայ որ Թուրքիոյ մէջ ծնած էր եւ ունէր թրքական հպատակութիւն, «Թուրքօ» էր: Իսկ «Թուրքօ»ն հոմանիշ էր անոնց համար վայրենիի, ոճրագործի, աղտոտի, խոզի, շատակերի, կնասոլի եւայլն:

Այդ բառը մակարոյծի նման փակած էր իր վրայ: Գրիգոր կը զգար որ այդ բառը ամէն բերէ ու ամէն արատէ աւելի ծանր կուգար: Ուզեց թօթափել այդ բառը իր վրայէն: Նախ գործէն հրաժարեցաւ: Մէկ ամսուան համար դրամ կար գրպանը: Անտեղ գտնուող քանի մը «ղարիպ» հայերէն իմացաւ որ երկաթուղիի ընկերութեան մէջ հայ երկրաչափ մը կայ: Անմիջապէս դիմեց անոր: Իր բարեխօսութիւնը խնդրեց պաշտօն մը ձեռք անցնելու համար: Հայ երկրաչափը իրեն պարզեց ամէն բան: «Թուրքօ» հայերը չէին կրնար մտնալ ընկերութեան մէջ: Երկրաչափը իր պաշտօնը կը պարտէր ուժեղ միջամտութեան, իր մասնագիտութեան, իր անգլիագիտութեան: Բացառութիւն մըն էր:

Գրիգոր որոշեց իր ընելիքը: Իր ֆրանսերէնը պիտի օգտագործէր: Ճաշարանի մը մէջ գտաւ ծերունի ֆրանսացի մը, որ երկար տարիներէ ի վեր կ'ապրէր Պուէնոս Այրէսի մէջ, իր կնոջ հետ, ունենալով փոքրիկ առեւտրական գործ մը: Գրիգոր ներկայացաւ անոր իբր Պորտօցի, ֆրանսացի մը, Կրէկուար Վիէյլ անունով: Ըսաւ թէ կողոպտուած է ճամբորդութեան մէջ, իր թուղթերը եւ դրամները կորսնցուցած: Տարի մը աշխատած իբր «մանէօվր»: Խնդրեց որ իր ֆրանսական հպատակութեան համար անհրաժեշտ դիմումներ կատարէ: Ծերունի ֆրանսացին հիւպատոսարանը իրար անցուց ու վերջապէս յաջողեցաւ Գրիգորը օրինաւոր ձեւով ինքնութեան թուղթի տէր ընել, իբր հարազատ ֆրանսացի, բնիկ Պորտօցի: Յաջողեցաւ նաեւ յանձնարարական մը առնել հիւպատոսարանէն՝ ուղղուած երկաթուղիի ընկերութեան: Գրիգոր անմիջապէս ընդունուեցաւ շողեկառքի մէջ իբր տոմսակավաճառ: Իր ամսականէն զատ կը ստանար առհաւելին նուէր:

Գրիգոր քիչ ատենուան մէջ վերստացաւ իր նախկին ֆիզիքը: Սկսաւ մաքուր հագուիլ ու հանդիստ, ապահով կեանք մը վարել: Մէկ տարի վերջ իր պաշտօնը բարձրացաւ: Տնօրէնութիւնը նկատի առնելով որ Կրէկուարիօ բարձրահասակ, գեղեցիկ, վայելուչ ու կիրթ ձեւերով երիտասարդ մըն է եւ միշտ անթերի կերպով կը հագուի, զայն դրաւ լիւքս վակոններուն մէջ: Գրիգորի ամսականէն զատ, իր ստացած ձեռնաձիրները աւելցած էին: Գրիգոր իր նոր պաշտօնին մէջ իր վայելչախօսութիւնը հասցուց ծայրայեղութեան:

Նկատելով որ ընկերութիւնը գնահատել գիտէ լաւ հագուողը, լաւ կազմ ունեցողը, ներկայանալի պաշտօնեան՝ Գրիգոր սկսաւ ամէն օր կօշիկ, մետաքս գուլպայ, մետաքս շապիկ փոխել: Ան սկսաւ նոյնիսկ բարեկամանալ մեծահարուստ աղջիկներու եւ կիներու հետ, պատմել, հազար ու մէկ չափազանցութիւններով եւ ստերով իր անցեալ կեանքը, իր գործարանատէր ըլլալը, հազարաւոր բանուորներ, հարիւրաւոր պաշտօնեաներ ունենալը, իր դղեակները, տուները, խանութները, իր վարած կեանքը Պոլսոյ դիւթական ափերուն վրայ... Եւ յետոյ, յետոյ, աւա՜ղ, մահե՜ր, դժբախտութիւննե՜ր, մրցակցութիւննե՜ր, գեղծարարութիւննե՜ր, գողութիւննե՜ր, կառավարական արգելքներ, դատական խնդիրներ, ժառանգական հարցեր, քաղաքականութիւն, դիւանագիտութիւն ու սնանկութիւն, կործանո՜ւմ... Հարաւային Ամերիկա:

Ճամբորդ կիներէն շատեր իրենց գեղեցիկ դէմքերէն յուզումի, գթութեան ու համակրութեան արցունքներ թափին: Գրիգոր այդ արցունքներուն մէջէն բաւական ճամբորդեց, լուալով իր կիրքերուն կրակները: Այդ կիները երբեք չտարակուսեցան Գրիգորի պատմութիւններուն համար, քանի որ Գրիգորի անձին գեղեցկութենէն ու վարուելու եւ խօսելու իր ձեւերէն յայտնի էր անոր նախկին պուտժուա մը ըլլալը:

(Շար. 108.

ETUDE de Maître
Lévon DJOLAKIAN
NOTAIRE

CHANGEMENT D'ADRESSE

93 RUE PARADIS
13006 MARSEILLE
☎ 04. 91. 54. 01. 15

FRANCE-CULTURE
93.9

Mardi 7 septembre, 10h-11h
«La nouvelle fabrique de l'histoire»
(programme arménien).

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian:
01 46 65 81 53

Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchestre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'Eglise Apostolique Arménienne
avec le concours
de l'**Association Culturelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le Révérend Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
et Vicaire du Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap :
Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87
Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

ՇԱՀԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շահիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, *ժամը* 9*ին*:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պիէռ Չրդ թաղամաս - Մեթրօ Գոռն:
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արտօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
- CPԷն մինչեւ Պաքալօրէա, *նաեւ չափահասներու դասարան*:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

*
**

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

*
**

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 19

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaurès
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4-5
SAMEDI - DIMANCHE
4-5 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.017 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.017

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

ՀԱԶԱՐԻ ՄՕՏ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ

26 ԿԻՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2ին, Բեսլանի թիւ 1 դպրոցի գրաւման երկրորդ օրը, կացութիւնը ողբերգական բնոյթ առած էր եւ նոյնն էր Սեպտեմբեր 3ի առաւօտուն, այլ խօսքով երրորդ օրը եւ, պատանդները ոչ սնունդ ունէին, ոչ ալ ջուր: Սեպտ. 2ին ազատ արձակուած էին 26 կիներ եւ մանուկներ (15 կին, 11 մանուկ) եւ կիները հաստատած էին թէ պատանդներու թիւը 350 չէ այլ հազարի մօտ: Գրաւող խումբը շուրջ 17 հոգիէ կը բաղկանայ, որոնց մէջ քամիքազ կիներ: Կը սպառնային մինչ դպրոցը օդը հանել եթէ իրենց պահանջներուն գոհացում չըտրուի: Ինգուշիա ձերբակալուած Զէչէններու ազատ արձակումէն զատ, ահաբեկիչները կը պահանջեն նաեւ որ ռուսական զօրքը քաշուի Չէչէնիայէն: Սեպտեմբեր 2ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Պուտին արտայայտուեցաւ եւ շեշտեց թէ նախապատուութիւն կը տրուի պատանդներու կեանքին եւ առողջութեան: Այլ խօսքով կը բացառէ որեւէ յարձակում: Նման կասկած մը պահ մը եղած էր որ Սեպտեմբեր 2ին երկու պայթումներ լսուին, ինչ որ հետեւանք էր ահաբեկիչներու մտավախութեան: Բանակցութիւնները կը շարունակուէին Սեպտ. 3ին ալ, մինչ հեռաձայնով:

Մտահոգութիւնը եւ ժողովուրդին կատաղութիւնը մեծ են: Ոմանք կ'ուզեն որ Պուտին գայ եւ բանակցութիւնները տանի, սակայն յանցաւորը ի՞նք է: Բանակցութիւնները կը տանի ծանօթ վիրաբոյժ Ռոշալ, բայց այդ մասին ալ մտահոգիչ լուրեր կան: Ոմանք կ'ըսեն թէ ահաբեկիչներու մէկ ծուղակն է, որովհետեւ ինք էր որ բանակցութիւնները տարաւ 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուա (թատրոնի գրաւումը) եւ ծրագրած են սպաննել, քանի այն ատեն տեղեկութիւններ փոխանցած է «Ցատուկ ուժերուն», դիւրացնելու համար յարձակումը:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը շատ ծանր էր Սեպտ. 3ի առաւօտուն, շատ փոքր տարիք ունեցող մանուկներ կան, որոնք երեք օր է անօթի-ծարաւ են:

Հարաւային Ռուսաստանի Հայաստանի հիւպատոսարանը հաղորդած է որ պատանդներու մէջ չորս հայ երախաներ եւ ծնողք մը կան: Ասոնցմէ մէկը Հայաստանի քաղաքացի է, միւսները՝ Ռուսաստանի:

Վերջին լուրերուն համաձայն, ռուսական ապահովութեան ուժերը յարձակած էին դպրոցին վրայ: Կան մեռեալներ եւ վիրաւորներ: Շփոթ կացութիւն մը կը տիրէր ու մանրամասնութիւններ կը պակսէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ ֆրանսացի երկու լրագրողներու մասին, լուրերը դրական ըլլալով հանդերձ, տակաւին ոչինչ կար Սեպտ. 3ին, թէեւ աղօթքի օր ըլլալով, կը սպասուէր որ օրուան մէջ ազատ արձակուին: Կարգ մը լուրերու համաձայն, երկու լրագրողները նախորդ օրը «տէր» փոխած էին եւ ուրիշ խումբի մը ձեռքն են: Ֆրանսայի մահմետական պատուիրակութիւնը, որ ներկայացուցչական հանգամանք ունի եւ Պաղտատ դացած էր, լաւատես էր տեսակցութիւններէն ետք: Նոյն օրը, Իրաք, երեք Թուրքեր գնդակահարուած էին:

ԻՐԱՔԻ Ազգային Խորհուրդը, որ Խորհրդարանի դեր կը կատարէ, Սեպտ. 1-ին երդման արարողութենէն ետք, իր առաջին նիստին ձեռնամբարձ ընտրած է իր նախագահը յանձին քիւրտ Ֆուատ Մասումի, Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան գլխաւոր ղեկավարներէն մէկը (Թալապանիի կուսակցութիւնը):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Սեպտեմբեր 2ին, 12 միլիոն աշակերտներ դպրոցի ճամբան բռնեցին: Լաչակի վերաբերեալ 240 պարագաներ եղած են, որոնց միայն 70ը վէճի նիւթ եղած են: Ընդհանուր ձեւով եւ իրաց ներկայ մթնոլորտին մէջ, Ֆրանսայի իշխանութիւնները երեւոյթը դրական կը նկատեն:

Ճ. ՊՈՒՇ Սեպտեմբեր 2ին ընդունելով նախագահական թեկնածու ըլլալ Հանրապետական կուսակցութեան, փակման ճառ մը խօսած է Նիւ Եորքի համագումարին: Ան գոված է իր հաշուեկշիռը, արդարացուցած Իրաքի պատերազմը. այն համոզումն ալ ունի որ Ամերիկա կը պաշտպանէ ազատութեան դատը աշխարհի մէջ: Հաստատուեցաւ նաեւ որ փոխ նախագահն ալ անփոփոխ կը մնայ:

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած է Սեպտեմբեր 2ին, պահանջելով որ բոլոր օտար զօրքերը Լիբանանէն հեռանան: Անուղղակի, անշուշտ, Սուրիոյ կը վերաբերի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, հրէական եւ մահմետական երկու թուականներ կրնան տօնական օր հռչակուիլ: Այս հարցը դրած էր արդէն Սթազիի տեղեկագիրը (լաչակի մասին), բայց բարձի թողի եղած էր եւ նախագահ Շիրաք ալ անտեղի գտած էր: Հարցը կը վերաբերի Եոմ Քիփուրի եւ Այտ-էլ-Քէպիրի եւ այս օրերուն կրկին արդիական բնոյթ առած է: Կրթական նախարարն ալ յայտարարած է որ կառավարութիւնը պատրաստ է խօսելու այդ մասին:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ իրաւունքներու Հելսինքիի կոմիտէէն պատուիրակութիւն մը Երեւան գացած է, տեղւոյն վրայ քննելու քիւրտ փոքրամասնութեան հարցերը: Նորվեկիացիներէ բաղկացած պատուիրակութիւնը յայտնած է որ պետութիւնը չի կրնար քրտական մշակոյթին զարգաց-

(Շար. ը Դ. էջ)

ԹԷՆԻՍ

ԻՒ. ԷՍ. ՕՓԸՆ

Չորրորդ օրուան արդիւնքներուն կարգին, Ագասի (ԱՄՆ) յաղթած է գերմանացի Ֆլորիան Մայէրի 7-5, 2-6, 6-2, 1-0 (լքած է):

Ս. Սարգսեան յաղթած է Նիքոլա Մասիւի (Չիլի) 7-6 (8/6), 4-6, 6-3, 6-7, (6/8) եւ 6-4:

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի վերամուտի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ Կիրակի Հոկտեմբեր 3ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ՄԵՏԱԼ Կ'ՈՒԶԵ՞ՆՔ, ԿԱՄ ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

Աթէնքի ողիմպիականներում Հայաստանի հաւաքականի «զրոյական» արդիւնքը յուսախաբութիւն ու զարմանք պատճառած է շատ շատերու: Մանաւանդ որ դրացի ու ոչ միայն մարզական ոլորտի մէջ մրցակից երկիրները բոլորն ալ մետալ ունեցան ու Հայեր մետալ շահեցուցին տարբեր երկիրներու: Այս կացութեան առջեւ ոմանք «ինչո՞ւ»ներ, «ի՞նչպէս»ներ կ'ուղղեն աջ ու ձախ, ուրիշներ «իմանում էք Հանրապետութեան իրավիճակը» կը յանկերգեն: Կայ երրորդ խումբ մըն ալ որ «մենք մարդ չենք ըլլար»ի փիլիսոփայական սպունգով կը սրբէ հարցականներն ալ, իրավիճակն ալ:

Հասկնալի է որ անանուն բազմութիւններէն տարբեր դիրք բռնէ պաշտօնական դասը. այս պարագային՝ «Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտէ»ն. անոր փոխնախագահը որ նոյն ատեն «Սպորտի պետական կոմիտէ»ին փոխնախագահն է, Միքայէլ Խալիբեան, Սեպտ. 2ին մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է հայաստանցի մարզիկներուն անյաջողութեան. ըսած է թէ այդ անյաջողութիւնը շարք մը պատճառներ ունի. Թըւած է այդ պատճառները այսպէս. «*աղաւաղ մը ըմբիշ Արայիկ Գէորգեանը արդէն իսկ իր մրցամարտի 19րդ վայրկեանին ոտքի վնասուածք է ստացեր ու այժմ խօսքը գնում է Գերմանիայում նրան վիրահատելու մասին: Ժիւտոյիստ Արմէն Նազարեանը վնասել է ձեռքը եւ ոտքը, աղատ ոճի ըմբիշ Մարտին Պէրպէրեանը մէջքի վնասուածքով էր պայքարում: Ծանրորդներ Աշոտ Դանիէլեանը, Գէորգ Ալեքսանեանը եւ ուրիշները հոգեբանական պրոբլեմներ ունէին*»...:

Ցաւակից տեղեկութիւններու մէջ կայ այն որ Ողիմպիական կոմիտէին կողմէ համապատասխան ուշադրութիւն եղած է մարզիկներուն նախապատրաստութեան, գումարներ յատկացուած են: Ըսուած է նաեւ թէ «*Աթէնքի անյաջողութիւնը չըպէտք է խանգարի մեր սպորտի ընդհանուր օրյեկտիւ գնահատականին*»: Թէեւ այս վերջինը բոլորովին աւելորդ յանձնարարական է մերինին նման ժողովուրդի մը որ ոչ թէ «անյաջողութիւն»ը, այլ պարտութիւնը բարոյական յաղթանակի վերածելու 1500 տարուան հպարտութեան տէր է:

Վերադառնալով ներկային, ի՞նչ ընել ողիմպիական յաջողութեան հասնելու համար: Մինչեւ որ մարզին մեծամեծները քննեն-քննարկեն, չափեն-չափչփեն, կըշռեն, դատեն ու որոշեն անհրաժեշտ դարմանը, ես կ'առաջարկեմ կա՛մ ժամ առաջ լրջութեամբ ձեռք առնել ողիմպիականի մասնակցութեան խնդիրը, կամ սպասել որ «պատճառաբանութիւն մշակել»ու նիւթը աւելցուի ողիմպիական մարզաձեւերուն վրայ:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/3)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Հիւսիսային Օսէթիոյ ահաբեկչութեան առթիւ դատապարտումի ու աջակցութեան հեռագիր մը ղրկած է Ռուսաստանի նախագահին: Ըսած է թէ սպասման ծանր ժամերուն Հայաստանի ժողովուրդը ցաւակից է Ռուսերուն:

«Մենք խստիւ դատապարտում ենք ահաբեկչութեան ցանկացած դրսեւորում եւ այդ չարիքի դէմ վճռական պայքարում մեր աջակցութիւնն ենք յայտնում Ռուսաստանի ժողովրդին ու ղեկավարութեանը» *գրած է Ռ. Քոչարեան:*

ԲԱՔՈՒ ՉԻ ՓԱՓԱՔԻՐ ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 13-26 Ատրպէյճանի մէջ տեղի կ'ունենան ՕԹԱՆ-ի զօրափորձերը որոնց հայ սպաներ ալ կը մասնակցին: Այդ մասնակցութեան մասին Բաքու բողոքած է Պրիւսէլ, գիտնալով հանդերձ թէ կազմակերպողը -ՕԹԱՆ- ինք կ'որոշէ մասնակիցները: Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի բաժնի ղեկավարը հաստատելով հանդերձ բողոքի լուրը, չէ բացառած երկու հայ սպայի մասնակցութեան կարելիութիւնը:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՄԷՋ ԱՌԱՔԵԱԼԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ՞

Ներկայիս Հնագէտներ Կիրգիզստանի Իսիկ Կուլ լիճին մէջ Մատթէոս աւետարանիչին գերեզմանը կը փնտռեն: Անոնք մեկնած են ԺԴ. դարուն ռուս գիտնականի մը Վենետիկէն հոն տարած մէկ քարտէսէն: ԺԴ. դարու այդ քարտէսը նշուած լիճին ափին հայկական վանք մը ցոյց կու տայ. ըսուած է որ ըստ աւանդութեան հոն թաղուած է Մատթէոս առաքեալը: Ան մահացած է Ա. դարուն. յայտնի չէ թէ ինչ պարագաներով յայտնուած է Կեդր. Ասիոյ մէջ: Ցայտնի է միայն որ Հայերը լիճին հիւսիսային ափին վրայ վանք կառուցած են, յետագային ջուրը բարձրացած է եւ վանքը ջրամոյն եղած:

ԼՂՀ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Սեպտեմբեր 2ին նշելու համար ԼՂՀ անկախութեան 13րդ տարեդարձը, նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան, ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան, Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներ, երեսփոխաններ, նախարարներ, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, Ռուսաստանէն, Սփիւռքէն, Հայաստանէն հիւրեր այցելած են Ստեփանակերտի յուշահամալիրը ու ծաղիկ դրած ԼՂՀ Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նախագահ Ա. Մկրտչեանի շիրիմին: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը պատասխանելով Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման հիմնական սկզբունքներու մասին հարցումին ըսած է. «Լեռնային Ղարաբաղին պիտի տրուի այնպիսի կարգավիճակ, ինչը նրան անկախութեամբ կ'օժտի Ադրբեջանից, անմիջական սահմաններ կ'ունենայ Հայաստանի հետ եւ ի հարկէ անվտանգութեան յուսալի երաշխիքներ կ'ամրագրի»:

Կէսօրէ ետք քաղաքին Ս. Շահումեան հրապարակին վրայ տեղի ունեցած են համերգներ, մարզական հանդիպումներ, ըմբոստահանդէսներ: Իսկ երեկոյեան Վերածնունդի հրապարակին վրայ տրուած է տօնական մեծ համերգ մը:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԴՐԱԽՏԸ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՁԵ՞Ւ ՈՒՆԻ

Օգոստոս 23-26ին, Պուէնոս Այրէսի մէջ գումարուեցաւ գրադարաններու եւ տեղեկատուութեան նուիրուած 70րդ միջազգային համաժողովը, որուն մասնակցեցան 170 երկիրներէ եկած 3000 գրադարանապետներ։

ԻԱ. դարուն, մինչ երկար ատենէ ի վեր կը խօսուի գիրքի մահուան մասին, յուզիչ ու գօտեպնդիչ բան մըն է իմանալ, որ մարդիկ դեռ անոր առիթով ու անոր պատրուակով կը հաւաքուին, կը գործեն, կը ծրագրեն։ Վերջին հաշուով, հայերէն «գիրք»ը պարզապէս «գիր»ին յոգնակին է, ինչ որ կը շեշտէ երկուքին փոխկապակցութիւնը։

Այդ համաժողովին բացման դասախօսութիւնը կատարած է արժանթինցի արձակագիր ու լրագրող Թոմաս Էլօյ Մարթինէս, որ տարիներէ ի վեր կ'ապրի Նիւ Ճըրզի, ուր կը դասաւանդէ Ռաթկըրս Համալսարանը։ Իր հետաքրքրական վէպերը մեծ յաջողութիւն ունեցած են վերջին տասնամեակին, սկսելով «Սրբուհի Եւիթա»յէն, որ 20 լեզուներէ աւելի թարգմանուած է (նոյնիսկ արժանթինեան մամուլին մէջ անգամ մը կարդացեր էինք, որ հայերէնի թարգմանուած է, բայց չըկրցանք ստուգել, թէ ո՞րն էր այդ լուրին աղբիւրը)։ Նորագոյն վէպը՝ «Թանկոյի երգիչը», արդէն իսկ լեզուներու թարգմանուելու իրաւունքները վաճառած է։ Իսկ նախորդը՝ «Թագուհիին Թռիչքը», վէպի Ազգային Մրցանակը շահած է Զինաստանի մէջ, ուր ծախուած է մէկ միլիոն օրինակ...։

Այդ դասախօսութեան ընթացքին Էլօյ Մարթինէս նշած է.–

«Մարդիկ գիրքերու մէջ կը շարունակեն փնտռել յաւերժութեան այն շունչը որ կարծէք ո՛չ մէկ այլ բանի մէջ գոյութիւն ունի։ Գիրքը միշտ ո՛չ միայն գիտութեան տուն մը եղած է, այլ, նախ եւ առաջ, կեանքի։ Ի՞նչ կը նշանակէ կեանքը տուներու շուկաներու, փինանսներու եւ արհեստագիտութեան համարկումի այս ժամանակներուն։ Կը նշանակէ մարդկային ոգիի լաւագոյնը սահմանող արժէքները վեր հանել։ Բոլորս կը շարունակենք դրախտը երեւակայել գրադարանի մը կերպարանքին տակ»։

Ձենք գիտեր թէ «բոլորս», բայց թերեւս այն փոքրամասնութիւնը, որ աշխարհի երեսին կը կարդայ ու գրադարաններ կը կազմէ ո՛չ միայն անոր փոշիները մէկ-մէկ հաւաքելու համար...։

Պուէնոս Այրէսի «Լա Նասիոն» օրաթերթը Օգոստոս 24ին հարցազրոյց մը հրատարակած է գրագէտին հետ։ Առաջին հարցումով, լրագրողը իրեն հարց տուած է Արժանթինի մշակութային ներկայ վիճակի մասին իր ախտաճանաչումին շուրջ։ Հետաքրքրական է յատկապէս պատասխանին այս մասը։–

«Նախագահները երբեմն կը մտածեն, թէ մտաւորականները իշխանութենէն բաներ կը սպասեն։ Բայց անոնք ո՛չ միայն չեն սպասեր, այլեւ չեն փափաքիր զանոնք։ Լաւ կ'ըլլար, որ [*Արժանթինի*] նախագահը նշմարէր, թէ մտաւորական մը խանգարող մըն է, մէկն է, որ կրնայ նախագահին մտածածին հակառակը ըսել, բայց ատ'կա վերջինս պիտի չստիպէ հակառակը մտածելու։ Պարզապէս ցոյց պիտի տայ, թէ աշխարհը բազմազան, բազմակի եւ բազմագոյն է»։

Հասարակ տեղիք մըն է, պիտի մտածեն որոշ ընթերցողներ, բայց հաւանաբար իրենց մտքին մէջ պիտի արձագանգէ այս գաղափարը։ Դեռ այսօր, մեր իրականութեան մէջ կը շարունակենք կարծել, որ մտաւորականը իշխանութեան լծակից մը պէտք է ըլլայ, կամ իրաւունք չի կրնար ունենալ քննադատելու կամ հակառակ կարծիք յայտնելու։ Հայաստանի թէ Սփիւռքի պարագային, հասարակաց երեւոյթ մըն է։ Թերեւս աւելի շեշտուած հոն, ուր 70 տարի մտաւորականները իշխանութեան հակակշռին տակ գտնուած են (Սփիւռքի մէջ՝ կուսակցութիւններու, բայց երեւոյթը այնքան համատարած չէր), իսկ այսօր պետութեան այդ ծանրութիւնը դեռ կը զգացուի բաւական ուժգնութեամբ, թող որ անկախութիւնը որոշ բաներ փոխած ըլլայ։

Երկրորդ հարցում մը՝ քանի մը շաբաթէն անհետացող «արագ գիրք»երու ժամանակաշրջանին մասին, զոր կ'ապրինք.–

«Գիրքը կը դիմանայ, բայց շուկան յառաջացող հորդա մըն է, փինանսները կը փոխէ, բայց ո՛չ մարդիկը։ Եւ թերեւս աւելի գէշ կ'ընէ զանոնք։ Բայց ուրիշ հարց կայ. գրավաճառներու եւ "արագ գիրք"երու պարագան։ Անցեալ օր "Պորտըրզ" [*ԱՄՆ-ու ամբողջ տարածքին ճիւղաւորուած գրախանութ մը*] գացի՝ գիրքերու, խտասալերու եւ օրացոյցներու այդ հանրախանութներէն մէկը, դպրոցին համար աղջկաս պէտք ունեցած մէկ գիրքը գնելու համար՝ "Ռոմէոյի եւ Ժիւլիէթի շատ ցաւալի ողբերգութիւնը"։ Ծախողը բսաւ թէ չկար, ոչ ալ գտաւ իբրեւ "Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ"։ Խնդրեցի, որ հեղինակի անունով փնտռէր եւ, որոշ անտարբերութեամբ, ինծի ըսաւ. "Կրնա՞ք անունը հեգել"։ Միացեալ Նահանգներու մէջ ուր Շէյքսփիր կը կարդացուի նախակրթարաններու մէջ, մշակութային արտադրութիւններու առեւտրականացումին մէջ գրավաճառները մեծ տգիտութիւն մը կը ցուցաբերեն, ինչ որ շատ լուրջ հարց մըն է»։

Բայց, վերջին հաշուով, միայն Միացեալ Նահանգներու ախտ մը չէ։ Կամաց-կամաց փոքր գրախանութները կը փակին իրենց դիրքերը հրէշային չափերով, հանրախանութի վերածուած խանութներու, ուր պաշտօնեաները համակարգիչէ մը գիրքերու անուններ տալու համար կանգնած են, բայց անկարելի է երեւակայել, որ կարդացած ըլլան իրենց ծախածներուն մեծագոյն մասը, կամ նոյնիսկ գաղափար մը ունենան, թէ ինչի՞ մասին է։ Իմացութեան դարաշրջանին մէջ, չիմացութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջանայ։

Լուծո՞ւմը։ Էլօյ Մարթինէս կ'ընդունի.–

«Ձեմ գիտեր ինչպէ՞ս կը լուծուի ասիկա։ Մարտահրաւէր մըն է։ Միաժամանակ կը կարծեմ, թէ մշակոյթի տարածումը համացանցէն, լսատեսողական միջոցներէն, գրաւոր մամուլէն, մեծ չափով մասնաւոր է քաղաքական իշխանութիւնը, յատկապէս անմշակ կամ մշակութային չնչին քաղաքականութիւն ունեցողը։ Ձեն գիտեր ի՞նչ ընել մշակոյթով»։

Եթէ այս տեսութիւնը ընդունելի կրնայ ըլլալ Արեւմուտքի պարագային, թերեւս այդպէս չէ Սփիւռքի պարագային, ուր մեր ղեկավարութեան մէկ մասը կարծէք թէ բաւական ատենէ ի վեր չի գիտեր ի՞նչ ընել մշակոյթով, գլխաւոր պատճառները ըլլալով տգիտութիւնը, ներնդափոխութիւնը եւ մշակոյթի փոխանցումի ձախողութիւնը։ Հայաստանի մէջ քաղաքական իշխանութիւնը, եթէ հաւատք ընծայենք մամուլէն կամ անձնական գրոյցներէն մեզի հասնող տեղեկութիւններուն, պարզապէս հետաքրքրուած չէ մշակոյթով, կամ զայն կը շահագործէ պարապ աղմուկ ստեղծելու համար։

Եւ սակայն, «առանելութիւնը ունին շատ հաստատուն մշակութային աւանդութիւն ունեցող երկիրները, ինչպէս Պրազիլը, Մեքսիքան կամ Գոլոմպիան»։ (*Արդեօք Հայաստա՞նը...*)։ «Նոյնիսկ Միացեալ Նահանգները՝ Պուշի պէս շատ տգէտ նախագահով մը։ Նախագահները երբեմն մտաւորականներու կը հանդիպին, ո՛չ միայն վստահելի, այլեւ անոնց որոնց հետ տարակարծիք են։ [*Մեքսիքայի նախագահ*] Ֆոքսի կամ Պուշի պարագան է։ (...) Մտաւորականներ կը հրաւիրեն ու բաներ կը հարցնեն։ Անվնաս արարք մըն է, բայց գաղափարներու փոխանակում մը եւ մշակութային շփում մը կայ»։

Էլօյ Մարթինէս արդէն կը շեշտէ, որ «անվնաս արարք» մըն է, բայց հին խօսք մը, զոր լսած ենք Արժանթինի մէջ շատ տարիներէ ի վեր, կը թելադրէ, թէ «գիրքերը չեն խածներ», իսկ ուրիշ մը, որ երկրի առաջին նախագահներէն ու մշակոյթի եւ գիտութեան մեծ ջատագով Սարմիէնթոյի (1811-1888) *գրածն է, կը պնդէ, որ «գաղափարները չեն սպաննուիր»։ Եթէ երկու խօսքերը քով-քովի բերենք, կրնանք ամէն գոյնի, ձեւի ու տեղի մեր իշխանաւորներուն յիշեցնել, թէ գաղափարներով հարուստ գիրք մը կարդալը աշխարհին պատուհան մը բանալու ձեւ մըն է։ Այնքան շատեր կան, որ այսօր ի՞նչ կը կարդան չենք գիտեր։ Անոնց պատկերացումին մէջ, հաւանաբար, դրախտը... գրադարանի ձեւ չունի։*

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ... ԿԱՄ ՄԵՆՔ ՈՉ ԱՌՈՒՍՏՈՒՐ ԳԻՏԵՆՔ, ՈՉ ԱԼ ՏՈՒՐ ՈՒ ԱՌ

«Էջմիածին» ամսագրի 2004ի Բ.-Գ. միացեալ թիւին մէջ, արեւելահայերէն, բայց Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ (ինչ որ կը շեշտէ Մայր Աթոռի պաշտօնական ամսագրին արեւմտեան խեղաղրութեամբ հրատարակուելուն այպանելի կողմը), Գէորգ Տէր Վարդանեան «Ստեփանոս Եպիսկ. Ցակովբացի մականուեալ Տիրացու Ժ Բ. դար» խորագրուած ընդարձակածաւալ յօդուած մը ստորագրած է (էջ 101-127)։ Անդրադառնալով հանդերձ վերոյիշեալ անձնաւորութեան պատկանած մէկ ձեռագիր մատեանին ողխականին, հեղինակը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Ա. Աշխարհամարտին ընթացքին կորսուած, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ թալանուած մեր հազարաւոր ձեռագրերու ճակատագրին, որոնց մէջ կային մեծարժէք գլուխ-գործոցներ։

Ինչպէս ոմանց յայտնի է, Արեւմտահայաստանի ցարական բանակի կողմէ գրաւման ընթացքին (1915 - 1918), մէկ կողմէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, միւս կողմէ ալ Ռուսական կայսերական ակադեմիայի կողմէ, յատուկ յանձնախումբեր հոն ուղարկուեցան, հայկական ձեռագրերը փրկելու եւ Էջմիածին կամ Ռուսաստան փոխադրելու միտքով։ Այդ շնորհակալ գործին ատենին իրենց ուղղակի մասնակցութիւնը բերած են Նիկողայոս Մառի, Նիկողայոս Ադոնցի, Յովսէփ Օրբելիի եւ Սմբատ Տէր Աւետիսեանի պէս մտաւորական անձնաւորութիւններ։ Բայց իրենց առաքելութիւնները միշտ չէ որ յաջողութեամբ պսակուած են. ցաւօք, խիստ ցաւօք, հայ տգէտ վանականները խոչընդոտ հանդիսացած են անոնց, պատճառ դառնալով որ մեր մշակութային անգնահատելի գանձերը իյնան Թուրքերին ձեռքը։Տէր Վարդանեանի յօդուածը խիստ շահեկան է նաեւ, ըստ իս, էջատակի իր բազմաթիւ բացատրութիւններով։ Նկատի առնելով որ «Յառաջ»ի ընթերցողներէն շատ քիչերը կը կարդան «Էջմիածին» ամսագիրը, շահեկան նկատեցի անոնց հրամցնել այդ երկար յօդուածէն ընդարձակ պարբերութիւն մը, նաեւ թիւ 10 բացատրականը (էջ 103)։

«Այս, Կտուց անապատի եւ Վասպուրականի այլ վայրերի ձեռագրերի զգալի քանակի չպահպանուածութեան հանրայայտ պատճառը հետեւեալն է. Վասպուրականի ձեռագրերն Էջմիածին փոխադրած Լիմ անապատի վերջին վանահայր Յովհաննէս Վրդ. Հիւսեանը, Կտուցի ձեռագրերի մասն դրել է. "ունէր մօտ հինգ հարիւր կտոր ձեռագիր մատեաններ որոնցմէ միայն 320 կտոր յաջողուեցաւ ինձ բերել Էջմիածին, իսկ մնացեալը, ամենաընտիր մասը, եկեղեցական բոլոր հընութեանց եւ սրբութեանց հետ մնացին ու բաժին եղան Թուրքերուն, շնորհիւ նոյն անապատի (վանքի Ս. Պ.) միաբան՝ անհեռատես ու կամակոր Ստեփան աբեղային։ Որուն դարձեալ նման՝ Վարագայի գործակալ Պետրոսին, շատ խնդրեցի ցուցնել ինձ պահարանը եւ յանձնել Էջմիածին փոխադրելու, չլսեց ու չհամաձայնեցաւ"»։

Եւ դարձեալ Յովհաննէս Վրդ. Հիւսեանին խօսք տալով Գ. Տէր Վարդանեան կը գրէ թէ «Այդ հնութիւններն ու ձեռագրերը ընկեր են Թուրքերի ձեռքը 1918ին, փոխադրուած են Թուրքիա, ո՞ւր արդեօք, Անգարա՞ թէ ուրիշ քաղաք մը»։ Ութսուն եւ աւելի տարիներ յետոյ ընդվզեցուցիչ է կարդալ թէ այդ դժնդակ օրերուն տգէտ վանականներու կեցուածքը ի՛նչ ողբերգական հետեւանքներ ունեցած է...

Ես առասել ընդվզեցուցիչ է էջ 103ի էջատակի թիւ 10 բացատրականը զոր կու տանք ամբողջութեամբ։ Ան չի վերաբերիր անցեալի տգէտ եկեղեցականութեան այլ... այսօրուան «Ազատ ու Անկախ» Հայաստանի ղեկավարութեան։

«Վերջերս յաճախ ենք լսում ոչ-հրապարակային խօսակցութիւններ որ Անգարայի գրադարանային-դիւանական հաստատութիւններում կան եօթը փակի տակ գտնուող հայերէն հազարաւոր ձեռագրեր։ Արեւմտահայութեան նկատմամբ Թուրքերի կազմակերպած անօրինակ Եղեռնի փաստը ճանաչել տալու եւ նրա շարունակութիւն՝ պահանջատիրութեան առաջին խնդիրը պէտք է լինի բռնագրաւուած այդ ձեռագրերի, մեր ժողովուրդի մշակոյթի եւ պատմական յիշողութեան անփոխարինելի յուշարձանների վերադարձը։

Այս գաղափարն անպայման համեմատելի է այն տխուր փաստի հետ որ բոլորովին վերջերս Գերմանիան Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի գրադարանից "վերստացաւ" հարիւրաւոր ձեռագիր եւ հազարաւոր տպագիր գրքեր, որոնք գուցէ պէտք էր համարել Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմում զոհուած երեք ու կէս հարիւր հազար հայ զինուորների արեան գինը. սակայն Հայաստանի իշխանաւորների միջոցով անգամ չանցան դրանց դիմաց Գերմանիայի գրադարաններում գտնուող հայերէն հարիւրաւոր ձեռագրերը պահանջել։ *Եւ որոնց մի մասը անկասկած այնտեղ հասել է Առաջին Համաշխարհային պատերազմին, ամենայն հաւանականութեամբ Եղեռնի իրագործած Թուրքերի գերմանացի հրահանգիչների ձեռքով» (ընդգծումները իմս են Ս. Պ.)։*

⁂

Եղեռնի 89ամեակին առթիւ թերթիս Ապրիլ 27ի թիւին մէջ «Մեր կորուստները» խորագրուած յօդուած մը ստորագրած էի. իսկ «Յառաջ»ի 2004 Յունուար 16 եւ 17/18 թիւերուն մէջ «Վաղը լաւ կը լինի խնդրելու» գրութեանս մէջ երգիծական ձեւով ըսած էի թէ առուտուր բառը ըսել է, պէտք է ըլլար «տուրառ»։ Առաջին մէկ յօդուածս ինծի բերաւ բաւական գովեստական թղթակցութիւններ, նոյնիսկ Սփիւռքի հեռաւոր վայրերէն։ Այսօր կը տեսնեմ թէ Պ. Գէորգ Տէր Վարդանեանի արժէքաւոր յօդուածը բաւական ջուր կը բերէ համեստ գրութիւններուս ջաղացքին։

Հայ Դատը համայն համայն հայութեան դատն է, մեր թալանուած մշակութային արժէքները նոյնպէս համայն հայութեանը։ Յաճախ կ'ըսուի, կը գրուի թէ Հայ Դատի բուն իրաւատէրն է այսօր Սփիւռքահայութիւն դարձած Արեւմտահայութիւնը. միջազգային օրինականութեան տեսակէտէ օտար քաղաքացի, Ազատ ու Անկախ Հայաստանի ղեկավարներուն համար «օտարերկրացի»։ Եթէ այս հիման վրայ ճիշդ է որ հայրենիքի մէջ մենք չունեցանք քաղաքացիութեան խօսքի իրաւունք, այդ չի նշանակեր թէ Հայաստանի իշխանաւորներուն մեր ցասումը պիտի չպոռանք, երբ անոնք չեն սորված ո՛չ առուտուրը, ո՛չ ալ տուրառը։ Անոնք ըլլան Լեւոն կամ Ռոպէրներ, նոյնքան անտարբեր են մեր մշակութային անփոխարինելի գանձերի նկատմամբ։

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

Յ. Գ.– Մեծապէս փափաքելի պիտի ըլլար որ Հայ Դատի մարմինները եւ օտար բագիր հայ մամուլը ներշնչուէին Գէորգ Տէր Վարդանեանի յօդուածէն, եւ օտար բախօս հայորդիներուն թարգմանաբար ծանօթացնեն անոր կարեւոր մասերը։ Գոնէ մէջբերածս։

Ս. Պ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԻՐԱՆԻ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԶԷՆՔԸ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ

Իսրայէլի վարչապետը Ա. Շարոն հրաժարած չէ Իրանը թիրախ առնող իր դիրքէն, որուն հիմը կը կազմէ այդ երկրին հիւլէական զէնք ունենալու համոզումը: Անցեալին արդէն Շարոն ըրած էր այդ պնդումը, ըսելով թէ իր երկրին համար մեծագոյն սպառնալիքն էր այդ զինամթերքը: Իսկ երկրին պաշտպանութեան պատասխանատուները յայտնած էին թէ Իսրայէլ կրնայ յարձակիլ Իրանի հիւլէական կառոյցներուն վրայ: Ատոր պատասխանած էր Իրանի Պաշտպանութեան նախարարը, ըսելու համար թէ նման պարագայի մը իր երկիրը քարտէսէն կը ջնջէր Իսրայէլը:

Ներկայիս իսրայէլեան իշխանութիւնները որպէս պատրաստութիւն երկրին հիւլէական կայանին վրայ յարձակումի մը հաւանականութեան, շողավարակման դէմ դեղահատեր կը բաժնեն կայանին շուրջ բնակողներուն:

Միջազգային դէտեր չեն բաժներ Ա. Շարոնի համոզումը: Ճիշդ է որ վերջերս Իրան հողէ-հող հրթիռներ փորձարկած է որոնք կրնան մինչեւ Իսրայէլ հասնիլ, բայց հիւլէական զէնք ունենալու վարկածը համոզիչ չի թուիր: Նոյնիսկ եթէ քիմիական գլխանոցներ ունենային անոնք, չէին կրնար վտանգել Իսրայէլի գոյութիւնը:

Այդ հրթիռներէն զատ, Իրան կրնայ Լիբանանի Հըզպոլլա կազմակերպութիւնը աշխուժացնելով նեղել Իսրայէլը: Անոնք ունին բազմաթիւ հրթիռներ որոնք կըրնան հարուածել Իսրայէլի հիւսիսային շրջանները: Ինչ կը վերաբերի Իրանի նպատակներուն, դիւրին չէ զանոնք կռահել: Ճիշդ է որ երկրին կրօնամէտ կառավարութեան անդամները բազմաթիւ անգամներ դէմ արտայայտուած են Իսրայէլի գոյութեան, ըսած են թէ կը փափաքին քանդել այդ երկիրը. սակայն, Իրանի հիւլէական զէնքի պատրաստութեան պնդումները որոնք շուրջ տասնըհինգ տարիէ ի վեր շրջան կ'ընեն, երբեք կարելի չէ եղած հիմնաւորել:

Երուսաղէմի եբրայական համալսարանի պատմութեան դասախօսներէն մէկը գրած է թէ նման հիմնաւորում այնքան ալ դիւրին չէ, մանաւանդ Իրաքի զանգուածային բնաջնջումի զէնքերու մասին Ամերիկացիներու հէքեաթէն ետք: Ան կ'ըսէ նաեւ թէ եթէ նոյնիսկ Իրանցիները ռումբ մը կը պատրաստեն, չի նշանակեր թէ իրենց առաջին թիրախը Իսրայէլն է: Իրան շրջապատուած է ամերիկեան խարիսխներու տէր երկիրներով եւ Պաշտպանութեան նախարարը վերջերս հարցազրոյցի մը հաստատած է թէ ունին որոշ զօրավարներ որոնք անմիջապէս հարուածելու կողմնակից կ'ըլլան երբ ԱՄՆ-էն անմիջական սպառնալիք մը ըլլայ:

Մնաց որ տեսնելէ ետք թէ ինչպէ՛ս Ուաշինկթըն առանց որեւէ պատճառի հարուածեց Իրաքը, շատ բնական կը նկատուի որ Իրան փորձէ հիւլէական զէնք ունենալ: Երկրին ղեկավարները տրամաբանութենէն դիւրաւ հեռացող դէմքեր չեն. Խոմէյնիէն ի վեր ժողովուրդը արտակարգ զոհողութեան մղելու կարող մէկը չկայ անոնց մէջ. իսկ Իրաքի հետ պատերազմը Ս. Հիւսէյնի յարձակումով ծայր առած էր: Անկէ ի վեր Իրան որեւէ երկրէ աւելի յարձակողական տրամադրութիւն չէ յայտնած:

Միջազգային դէտեր կը հաստատեն թէ Իրաքի դէմ պատրաստ գտնուելու համար Իսրայէլ իր հողին ու ծովուն վրայ հրթիռներ հաստատած է, որոնք ծանր կորուստներ կրնան պատճառել Թեհրանի: ԱՄՆ իրենց նախագահական ընտրարշաւին լծուած ըլլալով եթէ Ա. Շարոն որոշած է գործնականի անցնիլ, պէտք է ընէ Սեպտեմբերէն Նոյեմբեր: Պատմութեան դասախօսը յիշելով 1982ի Լիբանանի ներխուժումին աղէտալի հետեւանքները, յոյս կը յայտնէ որ Իսրայէլի վարչապետը նման տարողութեամբ որոշումէ առաջ երկու անգամ կը մտածէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐ «ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ի ՏՕՆԻՆ

Ինչպէս աւանդութիւն է, Սեպտեմբերի երկրորդ շաբաթը Գուրնէօվի մէջ տեղի կ'ունենայ «Իւմանիթէ»ի տարեկան դաշտահանդէսը: Այս տարի կայ նաեւ հայկական տաղաւար մը (ճաշարան, գիրքի վաճառք, վիճարկում, եւլն.):

Stand : **M.A.F.P.**,
avenue de la Citoyenneté,
Parc de la Courneuve,
10 ,11, 12 septembre.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Սան Ֆրանսիսքոյի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հովիւին, հոգաբարձութեան եւ «Գուլեան-Զաքարեան-Վասպուրական» ազգային վարժարանի տնօրէնութեան կազմակերպութեամբ, Յուլիս 17-ին տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Տէր եւ Տիկին Հենրի եւ Ռիթա Խաչատուրեանի, այս վերջիններուն բնակարանին մէջ: Խաչատուրեան ամոլը վերջին տարիներուն շօշափելի գումարներ նուիրած է եկեղեցւոյ եւ դպրոցին, իսկ անցեալ տարի 400 հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած է դպրոցին: Մեծարանքի երեկոյթին խօսք առած է դպրոցին տնտեսական յանձնախումբին ատենապետը՝ Ռոստոմ Այնթապլեան, ի մէջ այլոց յայտարարելով որ բարերար ամոլը անցեալ տարուան 400 հազար տոլարի նուիրատուութեան վրայ կ'աւելցնէ նաեւ 600 հազար տոլար, ընդհանուր գումարը հասցնելով մէկ միլիոն տոլարի: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են վարժարանին տնօրէնուհին՝ Օլիա Ենիգոմշեան, եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Հրայր Շահինեան, հովիւը՝ Աւետիս Քհնյ. Թորոսեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Առաջնորդը յայտնած է թէ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան խնդրանքով, այսուհետեւ Հայ Կեդրոնը պիտի կոչուի «Հենրի եւ Ռիթա Խաչատուրեան Հայ Կեդրոն»: Ապա, Մուշեղ Արք. կարդալէ ետք Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, «Կիլիկեան Ասպետ»ի շքանշանով պատուած է Հենրի Խաչատուրեանը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

⁂

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Պըրպէնքի Առաջնորդարանին մէջ, Օգոստոս 11ին, տեղի ունեցած է գրական-երաժշտական ձեռնարկ մը, նուիրուած Աստուածամօր Վերափոխման տօնին: Բանախօսած է Խորէն Պալեան, պատմականը ընելով Աստուածամօր նուիրուած հայկական շարականներուն եւ կատարելով անոնց գեղարուեստական արժեւորումը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան:

⁂

ՃԱՇ՝ Ի ՆՊԱՍՏ ՈՍԿՐԱԾՈՒԾԻ ՏՈՒՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Օգոստոս 6ին տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ Ոսկրածուծի տուչութեան հայկական կեդրոնին: Ներկայ եղած են 350 հոգի: Հարկ է նշել որ 2000 թուականի Դեկտեմբերէն ի վեր տարբեր շրջաններէ եկող աւելի քան ութ հազար Հայեր արձանագրուած են ոսկրածուծի տուչութեան համար եւ Կեդրոնը կը յուսայ մինչեւ 2004ի աւարտը 10 հազարի հասցնել արձանագրուողներուն թիւը: Մինչեւ այսօր 332 հիւանդներ, որոնք պէտք ունէին ոսկրածուծի, դիմած են այս Կեդրոնին եւ նշեալ պարագաներէն 172ին յարմարող ոսկրածուծը հայթայթուած է, իսկ ոսկրածուծի չորս գործողութիւններ կատարուած են Լեհաստան, Լոս Անճըլըս, Իտալիա եւ Գերմանիա: Ճաշի ընթացքին պարգեւներ տրուած են այն անձերուն, որոնք մեծ դեր ունեցած են հաստատութեան աշխատանքներուն մէջ: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է յիսուն հազար տոլար:

⁂

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՂ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀՆԳՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» ազգային վարժարանին մէջ, Օգոստոս 23-27 տեղի ունեցած է հայերէն նիւթեր դասաւանդող ուսուցիչներու հնգօրեայ դասընթացքը, կազմակերպութեամբ Ազգային վարժարաններու խնամակալ մարմնին: Մասնակցած են 96 ուսուցիչներ: Հնգօրեայ ծրագրին մէջ ներառուած են Հայեցի դաստիարակութեան, Հայերէն լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան, մեթոտաբանութեան եւ հոգեբանական ու մանկավարժական գիտելիքներու առնչուող նիւթեր, որոնք ներկայացուած են մասնագէտ դասախօսներու կողմէ: Դասընթացքին նիւթական հովանաւորութիւնը ստանձնած է Հայ կրթական հիմնարկութիւնը, այս նպատակին յատկացնելով 15 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գրիգոր նախկին «պուժուա» ըլլալով չէր դժգոհանար: Ան կ'ըսէր թէ ինք Ֆրանսացի ազնուական մըն է, Պոլսոյ մէջ գործած եւ յայտնի «փապրիքան»: Ու կը հարցնէր.

- Ֆրանսերէն գիտէք, այնպէս չէ՞...

Ու կիները ամօթով կը պատասխանէին.

- Ա՛հ, ո՛չ, դժբախտաբար:

Հազուադէպ էր գտնել մէկը, որ խօսէր ֆրանսերէն: Ու Գրիգոր հպարտ էր իր ֆրանսերէնով: Անիկա կը խօսէր Լիոնէն, Պորտոյէն, Մարսէյլէն, Նիսէն, Շամոնիքսէն, Պիարիցէն, Աննըսիէն, Լիլէն ու տակաւին տասնեակ մը ֆրանսական քաղաքներէն: Ու գաղութները՝ Ալճերի, Թունուզ, Սահարա, Տաքար, Հնդկաչին, Մատակասքար: Ու մանաւանդ Փարիզի կեանքէն, Մօնմարթրէն, Սէն Միշէլէն, Էթուալէն, Գօնգօրտէն, Շան զէլիզէէն ու Կրան Պուլվառէն: Եւ տակաւին Պերլին, Վիեննա, Հռոմ, Նափոլի, Սիկիլիա, Սիրակուսա, Տարէնտօն, Պարի, Անքօնա, Վենետիկ, Փատովա, Միլանօ, Ֆիրենցէ, Թորինօ, Ճենովա, Փիզա, Զիվիթավէքիա ու Զուիցերիան իր լեռներով, իր լիճերով, քաղաքներով՝ Ցիւրիխ, Պեռն, Լօզան, Նէօշաթէլ: Մօնթէ Քարլօ եւ Լիւքսէմպուրկ: Ու Պրիւսէլ, Անվերս, անկէ Հոլանտա՝ Լա Հէ, Ամսթերտամ, Ռօթերտամ: Մինչեւ Քրիստանիա: Ու Ասիա, Ափրիկէ, Ովկիանիա... Հարաւային Ամերիկա, աւա՜ղ:

Այս ոսկեզօծ սուտերը կիները դիւթական դեղահատներու նման կուլ կուտային: Գրիգոր շատ անգամ կը ժամադրուէր: Կը փափաքէին որ խօսի ան իր տեսածներէն, իր արկածներէն ու իր սէրերէն: Իւրաքանչիւր կնկան առջեւ Գրիգոր խորին յուզումով կը խոստովանէր թէ չէ սիրած դեռ, չէ սիրած երբեք, չէ սիրած բնաւ եւ սակայն հիմակ...

- Այո՛, հիմակ, կը զգամ, կը սկսիմ ըզգալ սէրը... ձեր ներկայութեան:

Ու Գրիգոր չխայտառակուելու համար աշխարհագրութեան եւ պատմութեան ընդարձակ գիրքեր էր գնած: Այդ մասնագիտութիւնները ձեռք կը բերէր ինքնաշխատութիւնով՝ վստահ ըլլալով որ կրնայ այդ գիտութիւնները իրեն ծառայեցնել:

Կը նկարագրէր Փարիզը ու կ'ըսէր.

- Եթէ մահէն առաջ արքայութիւն մը կայ, ան ալ Փարիզի մէջ է: Ի՜նչ քաղաք, ի՜նչ քաղաք... Աշխարհը արեւին շուրջը դառնալէ առաջ՝ կը դառնայ Փարիզի շուրջը: Փարիզը արեգակն է, ամբողջ լոյս է: Իր սալայատակները ողողուած են լոյսով: Լոյսի ջրվէժներով, լոյսի գետերով ու հազարաւոր աստղերով: Այդ լոյսի ճամբաներուն վրայէն գիշերը կը սուրան ինքնաշարժները: Անոնց մէջ գիրար գրկած զոյգեր դէպի դրախտ կ'արշաւեն: Ամբողջ Փարիզը սիրահարներու ռոմանթիկ պարտէզն է: Զոյգերը կը դառնա՜ն, կը դառնա՜ն, կը դառնա՛ն մինչեւ արեւածագ: Քաղաքը զինովութեան ու հեշտութեան մէջ է միշտ: Յաւիտենական հանդէս մը կայ այնտեղ: Մարդ ամէն օր ինքզինքը փեսայացած կը կարծէ:

Հազիւ վեց ամիս անցած էր իր պաշտօնի բարձրացումէն ի վեր, երբ իրեն իմացուցին որ պետական բարձրաստիճան անձերու ճամբորդութեան ժամանակ ինք պիտի ըլլայ վակոնին շէֆը: Տնօրէնութիւնը այդ որոշումը տուած էր նկատի առնելով Գրիգորի սալոնական շարժուձեւերու ճկունութիւնն ու ընտանութիւնը մանաւանդ: Ու նաեւ նկատի առնելով որ Գրիգոր տիրացած էր լեզուին՝ խօսելով սպաներէն մատրիտեան գրական բարբառը նրբաշնչակ ձայնով ու սահունութեամբ: Եթէ շոգեկառքի ընկերութիւնը յանկարծ թատերախումբի մը վերածուէր հաւանաբար խաղացուելիք թատերգութեան գլխաւոր դերը յանձնէին Գրիգորին, քանի որ ան կը գլէր կ'անցնէր բոլոր մեծ ու պզտիկ պաշտօնեաները իր արտաքինով, գլուխով, իր ձեւերով ու ձայնով եւ իր բարձրագոյն կապիկութիւնով: Ինք որ դերասան ծնած էր, երբեք մտքէն չէր անցուցած նետուիլ թատերական ասպարէզի: Պատճառը արուեստագէտի մը կատարելութիւնը չէր: Անիկա դերասանները իրենց փառքին մէջ իսկ ողորմելի կը գտնէր: Անոնք մարդիկ էին, որ կը զբօսցնէին բարձր դասու պատկանող անձնաւորութիւնները: Ինք կը նախընտրէր այդ բարձր դասու մարդոց շարքին մէջ ըլլալ: Իրեն համար փառաւորագոյն էր առաջին կարգի օթեակը քան բարձրագոյն թատրոնի մը բեմը: Ան իրապաշտ վայելողը ըլլալ կը տենչար: Մեծագոյն արուեստը՝ կեանքը եւ մեծագոյն արուեստագէտը՝ ապրողը:

Գրիգոր անթերի խղճամտութիւնով կատարեց իր նոր պաշտօնը: Ան ընկերացաւ հանրապետութեան նախագահին, նախարարներու, երեսփոխաններու, օտար մեծ հիւրերու, միշտ գոհ թողլով ճամբորդողները: Գրիգոր ծանօթութիւններու մեծ գանձ մը շինած էր: Իրեն անունը տալու տեղ կ'ըսէին՝ «գեղեցիկ ֆրանսացին»: Գրիգոր կ'ուրախանար ներքին ժպիտներով: Միանգամ ընդմիշտ իր բոլոր յարաբերութիւնները խզած էր Հայերու հետ: Անհանգիստ կ'ըլլար պարզապէս, երբ Հայ մը իր դէմը ելլէր ու սկսէր խօսիլ իր մայրենի լեզուով: Խօսակցութիւնը կարճ կը կապէր ու կը հեռանար՝ մտքէն հայհոյելով որ դէշ հանդիպում մը ունեցած է: Ան նոյնիսկ կը բարկանար որ շոգենաւերը ամէն ամիս, խումբ խումբ Հայեր կը բերէին Պուէնոս Այրէս: Ապագայ անպատեհութիւններու առաջքը առնելու համար սուտ մը հնարեց ու սկսաւ գործածել զայն՝ ըսելով իր արժանթինցի բարեկամներուն.

- Փարիզի մէջ երիտասարդական խենթութիւններս տեսնելով հայրս զիս Պոլիս ղրկեց ու մեծ Փապրիքի մը տէր ըրաւ: Քանի մը տարի կեցայ Պոլիս ու սորվեցայ թրքերէն, հայերէն, յունարէն, արաբերէն, պարսկերէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ռումաներէն:

- Ի՞նչ կ'ըսէք, այդքան լեզո՞ւ կը խօսիք...

- Կը խօսիմ, կը գրեմ ու կը կարդամ... Շատ անգամ այստեղ կը հանդիպիմ Հայերու, Յոյներու, Արաբներու ու քանի մը վայրկեան կը տեսնուիմ: Արեւելեան լեզուները տեղեակ ըլլալով ամէնը կ'ուզեն հետս բարեկամանալ:

- Ու դեռ եւրոպական լեզուներ ալ կը խօսիք:

Օ՛, ո՛չ շատ: Մայրենի լեզուս՝ ֆրանսերէնը, իտալերէնը եւ ահա սպաներէնը: Այսքան: Եթէ ժամանակ ունենայի կը փափաքէի սորվիլ նաեւ անգլերէն, գերմաներէն ու լատիներէն:

(Շար 109)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի ամուսնոյն՝ Կի (Կարպիս) Մուսայեանի յիշատակին, Տիկին Շաքէ Մուսայեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille

- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 Եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 Եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 Եւրօ:

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն.-

☎ 04. 91. 77. 84. 70

(Շար. Ա. էջէն)

ման հարկաւոր պայմանները ստեղծել եւ Քիւրտերը որպէս երկրին մեծագոյն փոքրամասնութիւնը Խորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ չունին: Քրտական օրաթերթը այս լուրին հետ կը յայտնէ թէ Տաչիրցի քիւրտ դասալիք երիտասարդ մը Օգոստոս 18ին Երեւանի մէջ մահացած է ենթարկուած չարչարանքներէն:

ԳՐԻՖԻ (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) նախագահը դիմած է իշխանութիւններուն թելադրելով որ, ամէն տեղ հակահրէական արարքի մը որեւէ լուրի առթիւ, 48 ժամ սպասեն նախքան որեւէ հակազդեցութիւն առ ի խոհեմութիւն:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԻՆԾՈՒ արարքները հարցեր դրած են իշխանութիւններուն առջեւ, Ֆրանսայի մէջ: Հա՞րկ է լռել թէ հապճեպ հակազդեցութիւններու դիմել, ինչպէս եղաւ վերջին երկու պարագաներուն (ԷՌ. Ը. ԷՌ.ի ստախօս կինը եւ ռիւ Փոթէնքուրի հրդեհը): Այս դէպքերը պատճառ եղած են որ Ներքին Նախարարը քննութիւն բանայ տարւոյն սկիզբէն ի վեր հակահրեայ եւ ցեղապաշտ նկատուած արարքներու վրայ: Երեւան եկած է որ դերեզմաններու 45 պղծումներու երեսունը քրիստոնեայ շիրիմներու կը վերաբերին, ութը՝ հրէականի, եօթը՝ մահմետականի: Պաշտամունքի վնասուած 46 վայրերու 18ը սինակոկներ եղած են, 17ը՝ եկեղեցիներ եւ 16ն ալ մզկիթներ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8: Տօն Ծննդեան Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու յԱննայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ֆրանք Փիլիկեանին եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փիլիկեանին եւ զաւկին, Սօնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեանին, Երզրումեան եւ Օժէն ընտանիքներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, իրենց զաւկին, թոռան եւ ազգականին, վաղամեռիկ՝ Լօրան-Գրիգոր Փիլիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու աշխատանք կը փնտռէ:

Հեռաձայնել Տիկին Աբրահամեանի՝
01 · 39 · 33 · 40 · 48

VOLS DIRECTS

ARMÉNIE

- SÉJOUR À LA CARTE
- VOYAGES ORGANISÉS

Paris→Erevan→Paris

3 Vols Hebdos — Juillet
4 Vols Hebdos — Août
3 Vols Hebdos — Septembre

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

ÉTÉ 2004

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de l'**Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
et Vicaire du Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens
pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70:
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87

Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

FRANCE-CULTURE
93.9

Mardi 7 septembre, 10h-11h
«La nouvelle fabrique de l'histoire»
(programme arménien).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30էն 17 ու Պլէօ Ֆրդ. թաղամաս - Մեթրօ Գամպ.

Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).

+ CPԷՆ մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:

Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:

Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année **scolaire.**

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de **10 ans.**

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: **01 46 65 81 53**

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

ANNEE SCOLAIRE 2004 - 2005

PARENTS!| ԾՆՈՂՆԵՐ

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS

L'Ecole bi-hebdomadaire Samuel-Moorat
sous l'égide de l'Association des Parents d'Elèves
et des Anciens Elèves
propose tous les mercredis et samedis
de 9h30 à 16h

cours de langue,
d'éveil à la culture et à l'identité arméniennes
DE LA MATERNELLE AU LYCEE

Travaux manuels — Danses et chants traditionnels —
Théâtre — Informatique
Vaste aire de jeux

REPRISE DES COURS
mercredi 8 septembre à 9 heures 30

Inscriptions-Contact : Sur place les mercredis et samedis
Tél. : **01 45 34 94 04**
06 07 37 40 45

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.018 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.018

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

ԲԵՍԼԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՋԱՐԴԸ

338 ՄԵՌԵԱԼ, 440 ՎԻՐԱՒՈՐ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 250 ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ԵՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ոչ ոք կրնար երեւակայել որ Բեսլանի դպրոցին գրաւումը վերջ կրնայ գտնել նման ահաւոր հաշուեկշիռով մը։ Սեպտ. 6ին, արուած պաշտօնական թիւերը առժամեայ բնոյթ ունէին, թէեւ արդէն ցնցեցուցիչ էին։ 338 մեռեալ, աւելի քան 440 վիրաւոր, 260 անհետացած եւ այս թիւերուն մէջ մեծ է երախաներու համեմատութիւնը։ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 3ին է որ ռուսական ապահովութեան ուժերը յարձակման կ՚անցնէին եւ ահաւոր ըսպանդի մը սկիզբն էր։ Առաջին հարցումը պատասխան չունի։ Կրեմլին պնդած էր որ որեւէ յարձակում ծրագրուած չէ, ուրեմն ի՞նչ կը պատահէր։ Ապահովութեան ուժերը կ՚առարկէին որ պայթումներ պատահած էին, պատանդները փորձած էին փախիլ եւ ապահովութեան ուժերը պարտադրաբար միջամտած էին։ Հետեւանքը աննախընթաց ջարդ մըն էր, ինչ որ չէր զարմացներ անոնք որոնք ծանօթ են «Պուտին մեթոտ»ին։ Պարզ է, որ ոչ ոք կրնար արդարացնել ահաբեկչական նման արարք մը որ չի ծառայեր չէչէն դատին, բայց քիչ չեն նաեւ անոնք որոնք չեն կրնար արդարացնել ռուսական ուժերու յարձակումը, որ հարկ եղածին պէս կազմակերպուած չէ եւ սպանդը անխուսափելի կը դարձնէ։ Առաջինը Լեհաստանի վարչապետն էր որ դատապարտեց եւ իր դրդումը յայտնեց յարձակման համար։ Իրաք ոչինչ ըսաւ այդ ուղղութեամբ, մինչ այս արարքը ոչ միայն չի ծառայեր Չէչէնիոյ դատին, այլեւ կը վնասէ Պուտինի չէչէնեան քաղաքականութեան ձախողութիւնը։

Սպանդէն ետք պարզուած պատկերն ալ վրդովեցուցիչ էր։ Բացայայտ անկազմակերպութիւն, օգնութիւններու յապաղում, շուարած ծնողքներ որոնք իրենց զաւակները կը փնտռեն։ Եւ հարցումներ, հարցումներ, որոնք պատասխան չունին։ Ինչո՞ւ մարզարանին տանիքը փլած է, ինչպէս ահաբեկիչները զէնքեր տեղաւորած էին ներսը եւ ե՞րբ, ինչպէս այդ ահաբեկիչները կրցած էին Օսէթիա մըտնել, եւլն., եւլն.։

**

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 4ին, Պուտին կարճ այցելութիւն մը կատարեց Բեսլան, այցելեց հիւանդանոցը, բայց ոչ մէկ գութ արտայայտած է, պահելով իր պաղ վերաբերումը։ Աւելի ուշ ելոյթ մըն ալ ունեցած է հեռատեսիլէն, ուր որոշ ինքնաքննադատութեան դիմած է։ Կ՚ընդունի որ «տկարութիւն ցոյց տուինք եւ տկարները կը պարտուին»։ «Ինչ որ պատահեցաւ, կ՚ըսէ Պուտին, անմարդկային աննախընթաց անողոքութիւն մըն է։ Ամբողջ Ռուսաստանին է որ ասպարէզ կարդացուեցաւ։ Մեր գործը միջազգային ահաբեկչութեան հետ է Ռուսաստանի դէմ։ Պարտինք շատ աւելի արդիւնաւէտ սիստեմ մը ստեղծել, պահանջել կարգապահութեան ուժերէն որ համապատասխան գործունէութեամբ վարուին սպառնալիքներու պարագային»։ Պուտին, ամբողջ ելոյթին մէջ, Չէչէնիոյ խօսքը չէ ըրած, դատապարտած է «միջազգային ահաբեկչութիւնը»։

Մեղսակիցները շատ ի վիճակի չեն ստորակայօրէն արտայայտուելու։ Օրինակներն ալ չեն պակսիր։

Սեպտեմբեր 2ին, մինչ հազարէ աւելի պատանդներու ճակատագիրը անորոշ է, ռուս երկու լրագրողներ, ծանօթ Չէչէնիոյ հարցին, կ՚ուզեն Բեսլան երթալ։ Աննա Պոլիտկովսկայա, Նովայա Կազետայի աշխատակից, որ որոշ դեր խաղացած էր Մոսկուայի Դուբրովկա թատրոնին գրաւման առեն, կը փորձէ ուղղ. Լ. Ռոշալի (միջնորդ՝ դպրոցին տղոցն համար) օդանաւը մտնել. չի յաջողիր։ Երրորդ փորձէ մը ետք կը յաջողի Ռոստով գացող օդանաւ մը մտնել։ Օդանա-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ»Ի ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻՆ

Գալիֆորնիա գործող «Վարդգէս Եղիայեան» գրասենեակը, ծանօթ է որ դատի դիմած է «Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութեան դէմ, պահանջելու համար ցեղասպանութեան պատճառով իր յաճախորդներուն չվճարուած մուրհակները։ Գրասենեակը Յուլիս 30ին շահած էր 20 միլիոն տոլարի հատուցումի դատը։ Գրասենեակի պատասխանատուներէն Արման Պալտոյեան Երեւանի լրագրողներու միութեան մէջ Սեպտ. 2ին կազմակերպած ասուլիսին մանրամասն տեղեկութիւն փոխանցած է իրենց գործունէութեան մասին. ըսած է թէ 1915էն առաջ նոյն ընկերութեան կողմէ ապահովագրուածներու ժառանգորդները Սեպտ 1էն սկսեալ վեց ամիս ժամանակ ունին իրենց բաժին հատուցումը պահանջելու։ Դիմումներուն պէտք է ընկերանան փաստաթուղթ ու նկար։ Անոնք պիտի քննուին Գալիֆորնիոյ ապահովագրական բաժնին կողմէ կազմուած երեք հոգինոց յանձնաժողովին կողմէ, ապա հատուցումը կը կատարուի։

Ա. Պալտոյեան շեշտած է թէ հարցը դրամատուներուն պահ տրուած գումարներուն չի վերաբերիր. պէտք չէ զայն նկատի առնել ցեղասպանութեան հատուցում։ Պատմական նշանակութեան տէր քայլ մըն է, քանի որ 90 տարի ետք կը հանդիսանայ այնքան մեծ կորուստներու փոքր մէկ հատուցումը։ Նախընթաց մըն է նաեւ ԱՄՆ-ու իրաւական պատմութեան մէջ։

Ինչ կը վերաբերի 20 միլիոն տոլարին, ատոր 10,5 միլիոնը պէտք է վճարուի 2300 ժառանգորդներուն, 3 միլիոն կը յատկացուի բարեսիրական կազմակերպութիւններու. 333ական հազար տոլար ԱՄՆ-ու երկու թեմի առաջնորդութիւններուն, նոյնքան Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներուն, Հայ Օգնութեան Միութեան, Հ.Բ.Ը.Մ.ին, Հայ Կրթական Հիմնարկին։ Համաձայնագրով մը որոշուած է որ տրուած գումարները չգործածուին վարչական նպատակներու, հիմնադրամներ ստեղծելու. պէտք է չքաւորներու, որբերու ի նպաստ յատուկ ծրագիրներու յատկացուին։

«ՎԱՐԴԳԷՍ ԵՂԻԱՅԵԱՆ» ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԴԱՏԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

«Վարդգէս Եղիայեան» գրասենեակը Օգոստոս 31ի հաղորդագրութեամբ կը տեղեկացնէ թէ Օգոստոս 31ին Լոս Անճըլըսի դաշնակցային ատեանին առջեւ դատ բացած է գերմանական երկու դրամատան դէմ. առաջինը «Տոյչէ պանք»ն է, երկրորդը՝ «Ալիանց»ը որուն ներկայի յաջորդն է «Դրէզտներ պանք»ը։

«Տոյչէ պանք»ը Հիթլերի գլխաւոր դրամատունն էր. դրամատուներու պատմաբան Մանֆրէտ Փոհլի կողմէ 1999ին հրապարակուած փաստաթուղթեր կը վըկայեն թէ նոյն դրամատունը նիւթական հայթայթած է Աուշվիցի կեդրոնացման ճամբարներու մեծ մասին։

Հինգ ընտանիքներ ներկայացած են որպէս ամբաստանող, յանուն այն Հայերուն որոնք ա) գումարներ աւանդ տուած են դրամատուներուն, բ) սպաննուած են ցեղասպանութեան ընթացքին, գ) որոնց ժառանգորդները չեն ստացած պահ տըրուած գումարներն ու տոկոսները։

Ամբաստանողները նաեւ կը պահանջեն ցեղասպանութեան տարիներուն բռնի աշխատանքի պարտադրուած Հայերուն աշխատավարձքերը։

Երկու դրամատուները կ՚ամբաստանուին՝

ա Բռնի աշխատանքի ենթարկուածներու մասին Երիտթուրքերու հետ գիտակցաբար գործակցութեամբ,

բ- Երիտթուրքերուն գաղտնի դրամատուները ըլլալու, անոնց թալանին օգնելու, Հայերէ խլուած հարստութիւնը իւրացնելու մասնակցութեամբ,

գ - Բռնի աշխատանքով կառուցուած Պէրլին - Պաղտատ երկաթուղին սեփականացնելով, հակակշռելով,

դ - Հարիւր հազար Հայ այդ երկաթուղիով դէպի մահ առաջնորդելու յանցանքով։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐԸ ԴԱՏԻ ԿԸ ԴԻՄԵՆ

Մելգոնեանի նախկին սաները Գալիֆորնիոյ մէջ «Մելգոնեանի շրջանաւարտներ եւ բարեկամներ» կազմակերպութիւնը հիմնած են. ոչ շահամէտ այդ կազմակերպութիւնը իրաւաբանական գրասենեակի մը դիմած է, որպէսզի պաշտպանէ 78ամեայ կրթական հաստատութեան փակումին դէմ իրենց դատը։

Գալիֆորնիոյ կազմակերպութիւնը գործակցութեան մէջ է Յունաստանի, Անգլիոյ, Գանատայի, Լիբանանի եւ այլ երկիրներու մէջ ցրուած մելգոնեանցիներու, անոնց միութիւններուն հետ որոնք եւս նման դատերու պիտի դիմեն։

Կիպրական մամուլը գրած է թէ Կիպրոսի Սանուց Միութիւնը Ներկայացուցիչներու Ժողովին նախագահ Տ. Խրիստոֆիասին դիմած է, պահանջելով որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը յարգէ Խորհրդարանին Մարտի որոշումը որով կ՚ըսուէր թէ Մելգոնեանը պէտք է որպէս միջնակարգ շարունակէ գործել, վարժարանին տարածքը հռչակուած էր ազգային հարստութիւն եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան ներկայացուցիչ Կ. Անասէրեանին կոչ կ՚ուղղէր բանակցելու տեղւոյն համայնքին ներկայացուցիչներուն, ծընողքներու եւ աշակերտներու հետ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Սեպտեմբեր 6)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆ Կ՚ԱՅՑԵԼԷ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտեմբեր 5ին պաշտօնական այցով մեկնած է Լեհաստան։ Կայանին մէջ զինք դիմաւորած է նախագահ Ա. Կվաշնեւսկի ու առաջնորդած ծովափնեայ իր ամարանոցը։ Յաջորդ օրը երկու նախագահները գացած են Վարշաւա ուր տեղի կ՚ունենային պաշտօնական հանդիպումները։ Ռ. Քոչարեանին կ՚ընկերանայ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒ ԳԱՅ

Սեպտեմբեր 2ին Նախիջեւանի մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը Ադրբեջանի նախագահը Ի. Ալիեւ յայտնած է թէ Սեպտեմբերի առաջին տասնօրեակին Փարիզ կ՚այցելէ. այցը աշխատանքային նպատակով է, այդ ընթացքին Ի. Ալիեւ տեսակցութիւն մը կ՚ունենայ Ժ. Շիրաքի հետ, կողմերը հետաքրքրող նիւթերու մասին։

Նախիջեւանցի լրագրողները հարց տըւած են իրեն թէ հաւատք ունի՞ Հայաստանի նախագահին հետ բանակցութիւններու հեռանկարին։ Ու ադրբեջանցի նախագահը պատասխանած է. «Եթէ չեմ խուսափիր կարգաւորման բանակցութիւններէն, կը նշանակէ թէ յոյս ունիմ որ բանակցութիւնները արդիւնք պիտի տան։ Ինչպէս բանից յայտնած եմ, ձեւականութեան բանակցութիւններու մասնակցելու նպատակ չունիմ։ Այն պահէն երբ տեսնեմ թէ անոնք ամբողջովին ապարդիւն են, Ադրբեջան առաջինը կ՚ըլլայ քաշուող։ Անհրաժեշտ է բանակցութիւնները շարունակել»։ Ապա աւելցուցած է. «կ՚ուզեմ յուսալ որ բանակցութիւնները արդիւնք կու տան. Ադրբեջանի հողերը կ՚ազատագրուին ու հողային ամբողջականութիւնը կ՚ապահովուի»։

Պատասխանելով «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութեան» անդամներուն հայ սպաներու Բաքու երթալուն դէմ բողոքի ցոյցին ու այդ ցոյցին ընթացքին ձերբակալուածներու մասին հարցումին, Ի. Ալիեւ ըսած է թէ նախագահը այդ մասին դատարանի վճիռը մեկնաբանելու իրաւասու չէ. բայց որպէս պարզ քաղաքացի, այն կարծիքը ունի թէ արձակուած վճիռը համապատասխան չէ գործուած յանցանքին։ Այդ պատճառով, չի վաւերացներ պատիժները։ Կը յուսայ որ վերաքննիչ ատեանը կրկին ձեռք կ՚առնէ այդ թղթածրարը։

ՔԱՆԻ՞ ՏԻՐՈՋ ՊԷՏՔ Է ԾԱՌԱՅԷ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Վերամուտի օրեր են. սիրելի բոյն մը վերագտնելու, գործունէութիւններու ամէնէ՛ն ազգայինը արձակուրդով ընդմիջուած կէտէն շարունակելու շրջան: Անհանդարտ ուրախութիւն, աշխուժութիւն կ'ընկերանայ վերամուտին, որքան ալ դժուար ըլլայ արեւէն, ծովէն, առնուազն՝ դասաժամերու, պարտականութիւններու պարտադրանքէն ազատ օրերէ բաժանումը:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ, յատկապէս չափահասներու -ուսուցիչ, ծնողքէն, հոգաբարձու, թաղական- շրջանակը վերջին տարիներուն որոշ ճնշում մը կ'ապրի, վերամուտով քիչ մը եւս գգալի: Հայկական Սփիւռքին կրթական ցանցը յուրջ մարտահրաւէրներու դէմ յանդիման է քանի՛ տարիէ ի վեր ու սկսած է տեղի տալ ամէնէն ռազմավարական ճակատներուն վրայ: Բազմաթիւ ու բազմատեսակ պատճառներ ինչպէս՝ դէպի Արեւմուտք յարաճուն հոսքը, ընկերային անհաւասար բեռներու եւ անոնց հետ այլասերումներու, օտարումներու չեչտումը, պատասխանատու տարրերու անհեռատեսութիւնը, անփութութիւն, մոլորումներ եւլն., միացած ըլլան կը թուին դպրոցական հարցը ներկայի մեր օրակարգին գլխաւոր նիւթը դարձնելու համար: Միջին Արեւելքէն ամէն եկող, վերադարձող անհագանգ կը հնչեցնէ Լիբանանի նման սփիւռքեան միջնաբերդին դպրոցական ծանրածանր կացութեան մասին: Իրանը, Իրաքը, Սուրիան, Պոլիսը տարբեր բնոյթի հարցերով նոյն ահազանգին մեղմակի կամ ուժգնօրէն արձագանգողներ են:

Այս ենթախորքին վրայ եկաւ աւելնալու Կիպրոսի Մելգոնեանը փակելու լուրը: Կարծէք նոր փաստի պէտք ունէինք առածին բսածը մարսելու, թէ դժբախտութիւնը առանձին չի գար: Եւ ոսեւ որ շատ մը պատճառներով ամէնէն անընդունելին էր ան. աշակերտութիւն կար, դպրոցը մատակարարելու պիտանէ նախատեսուած էր հիմնադիրներուն կողմէ, ինչ կը վերաբերի ուսուցիչներու, Սփիւռքի ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերը պաշտօնավարած էին հոն եւ պատճառ չկար որ աւանդութիւնը չշարունակուի. այս բոլորը՝ բնականաբար, ուղիղ մօտեցումով ու առանց յետին նպատակներու, դժուար խոստովանելի հաշիւներու: Սակայն մօտ ութսունամեայ վարժարանին պատասխանատու - մատակարար կազմակերպութիւնը -Հ.Բ.Ը.Մ.- վերջին տարիներուն Միջին Արեւելքի մէջ փակած վարժարաններու ցանկին որոշեց Մելգոնեանն ալ աւելցնել: Այդքան ալ դժուար չէր այդ նախաձեռնութիւնը. կը բաւէր «դպրոց» յղացքին մէջ ուսումէն, հայեցի կրթութենէն, հայկական ապագայէն առաջ, կամ նոյնիսկ այդ բոլորին փոխարէն, կարենալ տեսնել չէնքը, կալուածը, շահաւոր առեւտուրի մը համար անդառնելի «առիթ»ը: Նախընտրութիւն որ «բարեգործակա՞ն թէ շահագործական» դիւրին բառախաղը կը պտտցնէ դաղութէ-գաղութ, բերնէ-բերան:

Այնքան անհաւանական էր այդ կարգի դպրոց մը փակելու որոշումը եւ այնքան ոչ համոզիչ՝ տրուած-չտրուած պատճառաբանութիւնը որ նիւթը բաւական արմուկ յարուցանեց հայկական շրջանակներու, հայ մամուլին մէջ: Անոր արձագանգները երկարաձգուեցան ամրան ամիսներուն ալ, հակառակ որ պատասխանատուները ոչ մէկ դժգոհութեան, առարկութեան, դիմումի, խնդրանքի ականջ կախելու տրամադրութիւն ցոյց տուած էին առաջին օրէն:

Ամրան այս նիւթով հրապարակումներուն երկուքը հայաստանեան մամուլէն են. «Իրաւունք» շաբաթաթերթէն ու «Առաւօտ» օրաթերթէն: Առաջինը Յուլիսի «Հետաքննութիւն» յաւելուածէն (Յուլիս 29-Օգոստոս 4), երկրորդը օրաթերթին Օգոստոս 5ի թիւէն:

«Իրաւունք»ը հոն նախորդ թիւէն շարունակած է ՀՀՇ-ի վարչութեան փոխնախագահ Արամ Մանուկեանի հետ հարցազրոյցը որուն նիւթ կ'ըլլայ Մելգոնեանը փակելու խնդիրը: Բաւական երկար արտայայտուելէ ետք կուսակցական վարժարանին մշակութային, հայապահպանումի տասնամեակներ կատարած դերին մասին, Հայաստանի նախորդ իշխանութեան այս ներկայացուցիչը քիչ մը զարմանալի, քիչ մըն ալ զուարճալի կերպով հարցը կը վերածէ երկրին ներկայի ղեկավարներուն քննադատելու ազդակի:

Ատոր համար մեկնակէտ կ'առնէ Սփիւռքի դարաւոր վարժարանին Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանին փակումը 90ական թուականներուն սկիզբը: Ապա կը յայտնէ մինչեւ այսօր շատ-շատերուս համար ամուր պահուած գաղտնիք մը. «Հայաստանի պետական ողջ համակարգը լծուեց վարժարանը չփակելու գործին»: Հասկնալի է որ խօսքը կը վերաբերի շրջանի մը երբ ՀՀՇ-ն իշխանութեան գլուխ էր ուստի «պետական ողջ համակարգ»էն պէտք է հասկնալ այն ինչ որ կ'ակնարկուի: Այդ համակարգին կը վերագրուի Վենետիկ կատարուած այցեր, «Հայաստանի ուժերով աշակերտներ մատակարարելը, վազգէն վեհափառի միջնորդութիւնը», նոյնիսկ կը յիշուի Լ. Տէր-Պետրոսեանի Պապին հետ մէկ հանդիպումը նոյն հարցով. այս բոլորը նպաստեր են որ կրթօճախը աշակերտ ունենայ, տարածքները պահպանէ եւ չփակուի: Ինք ալ միջին արեւելեան երկիրներու մէջ անընդհատ քարոզչութիւն կը կատարէ եղեր ի նպաստ Վենետիկի վարժարանին ու աշակերտներ կ'երթան եղեր հոն ուսանելու: Իսկ իրենց իշխանութենէն ետք հայաստանեան որեւէ աջակցութիւն ցոյց չէ տրուեր ու դպրոցը փակուեր է:

Ա. Մանուկեանը բացծին մէջ ճշմարտութեան գլխաւոր բաժինը կը վերաբերի Հայաստանէն աշակերտներով վարժարանին կեանքը երկարաձգելու փորձին: Բայց ատիկա որքան գիտենք, վենետիկեան մեկնակէտով նախաձեռնութիւն էր որ առաջին օրէն դատապարտուած էր ձախողելու: Մուրատ Ռափայէլեանը որ շուրջ տասնամեակէ մը ի վեր սխալ ու անփոյթ քաղաքականութիւններու կիրարկումով կորսնցուցած էր նախկին փայլը, աշակերտի հետ պիտանէի ալ դժուարութեան յանդեցաւ: Այդ պայմաններով կրնա՞յ համոզիչ ըլլալ Հայաստանի նիւթական ծանօթ տուեալներով հոնկէ աշակերտով դարմանի պնդումը: Մեծամեծներու, «ճարպիկ առեւտրական»ներու գաւակներէն զատ ո՞վ կրնար վճարել եւրոպական դիչերօթիկի մը թոշակը: Մնաց որ նախամեծար է որ Մուրատ Ռափայէլեանի հայաստանցի աշակերտներու շրջանը գաղտնի մնայ, որպէսզի երբեւ կարմրեցնող միջադէպերու, հայճեպով Հայաստան վերադարձի սակպումի թղթածրարներ մնան իրենց գտնուած տեղերը:

Հասկնալի է որ դպրոցի մը փակումին նիւթը օգտագործելի առիթ նկատուի թէ՛ հայապահպանումի փաստակ մը ծանուցելու եւ թէ անով քաղաքական հակառակորդներ քննադատելու. բայց հաւատալի ըլլալու համար պայման է որ պնդումները ճիշդ ու արդար տուեալներու վրայ հիմնուած ըլլան: Ինչ կը վերաբերի Մելգոնեանին, Ա. Մանուկեան ծանօթ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք -կալուածին վաճառքի շահաբեր հեռանկարը, աշակերտութեան թիւի նուազում, Միջին Արեւելքի կացութիւն-, մեղադրական մըն ալ կ'ուղղէ Եկեղեցիին ու կուսակցութիւններուն. առաջինը «իր գործը չի անում», երկրորդները «զբաղուած են պոռոտախօսութեամբ եւ ոչնչով չեն օգնում կրթամրշակութային հիմնարկների գոյատեւմանը»: Ըսուածը վստահաբար իրականութեան կարեւոր բաժին ունի, բայց երբ հայաստանեան իրականութիւնն ալ շատ տարբեր պատկեր չի տար ու մեղադրողը այդ «նմանութեան» դերակատար եղած դէմք է, պատեհապաշտականը տեղ չի ձգեր այլ բան նշմարելու:

Հետաքրքրականը Մելգոնեանի մէջ տրուած աշխատավարձքերուն մասին տեղեկութիւնն է զոր ունի Ա. Մանուկեան. կ'ըսէ թէ վարժարանը մեծամեծ ծախքեր ունի, քանի որ «Տնօրէնը օրինակ, ամսական ստանում է 12 հազար տոլար, փոխտնօրէնը 8 հազար տոլար»:

Հայաստանեան երկրորդ թերթին՝ «Առաւօտ»ի մէջ Մելգոնեանի նիւթը տրուած է հակադիր բեւեռէն: Մելանիա Բարսեղեան խօսակից ունի Մելգոնեանի շրջանաւարտ Փանոս Թիթիզեանը: Ան չի բաժներ մելգոնեանցի բազմութիւններուն ընդվզումը. փակումը իրեն համար ոչ մէկ հարց կը ներկայացնէ, քանի որ Մելգոնեանը ամէն բանով Հ.Բ.Ը.Մ.ին տրուած է. ան այդ հողին ալ, դրամագլուխին ալ տէրն է, պարտաւորութիւնը ունի բարերարներու կտակին համաձայն տնօրինելու եւ նպատակին ծառայեցնելու: Բացծին մէջ նորութիւն չկայ. կը կրկնէ փակելու ջրաղացին ջուր լեցնողներու թեզը: Այդքան մեծ պիտանէով Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ հայապահպանումի աւելի լաւ գործ կը տարուի, եւլն.: Կայ նաեւ Հայաստանը պահելու համար ամէն բան ընելու պարտաւորութեան յանկերգը: Յետոյ, կարծես անդրադառնալով որ յայտնուած տեսակէտները մեծ ծանրութիւն չեն ներկայացներ, կը փակէ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան փառաբանութեամբ: Ինք անոր ղեկավարութեան անդամ եղած է ու կը վըկայէ որ վստահելի հաստատութիւն է, որուն հարիւրէ աւելի կտակ պահ տըրւած է: «Անչափ մեծ գործեր է արել եւ Հայաստանում եւ Սփիւռքում. բառ մը վերցնես՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ը կայ. ապաքաղաքական, վերազգային կազմակերպութիւն է»:

Արձակուրդի օրերու Մելգոնեանի նիւթով էջերուն երրորդը ԱՄՆ-ու «Նոր Օր»ին (Օգոստոս 21) մէջ լոյս տեսած է. հոն Հայկ Նագգաշեան Մելգոնեանի հարցով կ'անդրադառնայ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան (ՌԱԿ) բռնած դիրքին որպէս Հ.Բ.Ը.Մ.ի «աւանդական բարեկամ եւ գործակից»: Առաջին տողէն ըսուածը այն է որ դպրոցին փակումի որոշումին դէմ ընդվզումը համազգային տարողութիւն առած էր երբ ՌԱԿ-ի ղեկավարութիւնը որոշեց այդ մասին իր թերթերուն մէջ գրութիւն չհրատարակել:

Յօդուածագիրը այդ որոշումը կը հիմնէ ՌԱԿ - Հ.Բ.Ը.Մ. կապերուն. կ'ըսէ թէ այդ կուսակցութեան զանազան թերթերը որոշ նպաստ ստացած են Հ.Բ.Ը.Մ.էն, յետոյ երկու կազմակերպութեան մէջ ալ յաճախ նոյն ղեկավարները կը գործէին. ասոնցմէ զատ Հ.Բ.Ը.Մ.եան մտաւորական խաւը ընդհանրապէս բաղկացած էր եւ է ռամկավարներէ: Գրութեան շարունակութիւնը կրկնելով քանիցս ըսուած պարագաներ, կ'եզրակացնէ թէ Հ.Բ.Ը.Մ.ը պէտք է վերատեսութեան ենթարկէ դպրոցը փակելու որոշումը ու կը մաղթէ որ գտնուի ատոր հարկաւոր ողջմտութիւնը, իրատեսութիւնը, քաջութիւնը:

Իսկապէս համազգային բնոյթ առաւ Մելգոնեանի փակումի հարցը. հոգ չէ թէ ոչ միշտ ազգային իսկական մտահոգութեամբ: Քիչ մարզեր կան որոնց մէջ համազգային որակումը այսքան լայն տարողութիւն կը ստանայ, Կիպրոսէն ճամբայ ելլելով անցնելու համար Հայաստանի իշխանութիւն - ընդդիմութիւն հակամարտութենէն, Հ.Բ.Ը.Մ.եան փառաւորումի առիթը չփախցնելու փութկոտութենէն ու ՌԱԿ-ի գրաքննութեան տուեալէն: Ու այս բոլորը վասն դպրոցասիրութեան, մշակութասիրութեան, ազգապահպանման, եւլն. եւլն.:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՋՈՅՑ ՍԷՐԵՐՈՒՍ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ի՞նչ սէր, ի՞նչ սիրոյ մասին խօսք կրնայ ըլլալ՝ յոգնած, մաշած սիրտի մը համար, որ ութսունի սեմին հասած մարդու մը կը պատկանի:

Սիրած եմ Լիբանանը նախ այն բնական ու պարզ պատճառով որ հո՛ն ծնած եմ: Ապա, անոր համար որ ինծի պէս հարիւր հազարաւորներ եւս հոն ծնան ու հասակ առին: Լիբանանցի ըլլալու կողքին, եւ աւելի, անոնք Հա՛յ եղան: Հայ ըլլալու կողքին եւ աւելի՝ անոնք հայութիւն ջամբեցին Սփիւռքին: Հայաստանէն դուրս՝ Հայաստա՛ն մը եղաւ ան, Սուրիոյ հետ կողք կողքի, երկրորդ հայրենիքը համայն սփիւռքահայութեան: Եւ հակառակ իր այսօրուան հայութեան թիւը մէկ քառորդի իջած ըլլալուն, ան տակաւին կը շարունակէ մնալ Սփիւռքի հայկականութեան գլխաւոր դարբնոցը: Ճիշդ է թէ Ամերիկայի արտածած համաշխարհայնացումի յորձանքները հոն ալ հասնելով խաթարեր են հայկականութեան որակը, խառն ամուսնութիւններու եւ օտարացումի շարժումին թափ տալով, սակայն թուական համեմատութիւնները պահելով, լիբանահայութիւնը տակաւին կը պահէ հայկականութեան որակի բարձրագոյն միջը, իր բազմատեսակ դպրոցներու եւ եկեղեցիներու ցանցով, իր Կիլիկեան Աթոռով, մամուլի զանազան օրկաններով, արտադրած գրականութեամբ եւ ազգային ու մշակութային ձեռնարկներով: Իսկ եթէ նկատի առնենք որ ամբողջ Սփիւռքի տարածքին թերթերու խմբագիրներ, հրատարակիչներ, գրողներ, արուեստի ու մշակոյթի այլազան գործիչներ, կուսակցական ու միութենական ղեկավարներ ու եկեղեցականներ մեծ մասամբ նախկին լիբանահայեր են, հաստատած կ'ըլլանք վերեւ արտայայտուած միտքը, թէ լիբանահայութիւնն է եղած Սփիւռքին հայութիւն հայթայթող գլխաւոր աղբիւրը:

Բայց...

Հին յիշատակներով տարուած, ծննդավայրս եւ հարազատներ տեսնելու բնական փափաքէն մղուած՝ վերջերս կնոջս հետ Լիբանան այցելեցի:

Երանի՛ այցելած չըլլայի...:

Ձեր պատանեկութեան օրերուն վստահաբար սիրած էք աղջիկ մը, որուն նայուածքն ու քալուածքը գերեր էին ձեզ, որուն մէկ համբոյրը ցանկալի երազ մը թուեր էր, բայց որուն 30-40 տարի յետոյ անակնկալ կերպով հանդիպելով, փոխանակ նոյն այդ խռովքը ապրելու, զգացեր էիք խորտակումը ձեր յիշատակներուն եւ մտածեր էիք՝

- Երանի՛ տեսած չըլլայի...:

Ու ձեր յիշողութեան մէջ մնար նախկին գեղանի աղջիկը, փոխանակ այսօրուան աւերակներուն:

Ահա այդ զգացումն է որ ունեցայ եւ եւ զգլխումը փոթորկեց հոգիս ու պղտորեց տրամադրութիւնս, Լիբանան այցելելով:

Ինչո՞ւ այդպէս ըլլար սակայն. Լիբանանը երազներուս աղջկան պէս ծերացեր ու տգեղցե՞ր էր: Ո՛չ անշուշտ. Լիբանանը նոյնն էր. նոյն ծովահայեաց վեհանիստ լեռները կ'իշխէին անոր բուրաւէտ հովիտներուն, բերրի դաշտերուն եւ գեղածիծաղ ծովափին վրայ: Զայն եզերող ծովը նոյն Միջերկրականն է, որ Լիբանանի վերապահած է իր ամէնէն հրապուրիչ կապոյտ ափերը:

Այդ ափե՛րը...

Այդ ափերը որոնք իմ մանկութեանս օրերուն տեսակաւոր ձուկերով ու ոստրէներով կը խայտային, այսօր կեղտով ծածկուած են: Ոստրէներու մեծ ու պզտիկ կճեպներուն փոխարէն ապակիի ու փլասթիքի գոյնզգոյն կտորներ ծածկած են զանոնք:

Բայց կեցէ՛ք. անոնց քովն ի վեր կառուցուեր է նաեւ ամենագեղեցիկ լողաբանները՝ փլաժները: Խնդրե՛մ, վճարեցէք 10-20 տոլար եւ մտէք վայելելու այդ փլաժներուն լիւքսը՝ մաքուր աւազին վրայ փռուած անկողիններն ու հովանոցները, գեղեցիկ սրունքներու եւ բաց ստինքներու առատ ցուցադրութիւն, եւլն. եւ եթէ քանի մը տասնեակ տոլար եւս կ'ուզէք ծախսել՝ վայելեցէք լիբանանեան համեղ օղին կամ գարեջուրը նոյնքան համեղ աղանդերով մը:

Բայց այս ամէնը՝ այդ աղտոտ միջավայրին մէջ: Եւ այդ միջավայրը որքան աղտոտ ըլլայ, այնքան աւելի աչքառու եւ գնահատելի կ'ըլլայ ձեր վայելած փլաժին մաքրութիւնը: Ուրեմն, ինչո՞ւ մաքուր պահել ծովափը: Ինչո՞ւ դիւրացնել որ տոլար սպառող յաճախորդները փորձուին ազատ ծովափը վայելել: Հաճոյքը վայելքով կը ստացուի: Անվճար ծովափի գոյութիւն չունի չքաւոր ժողովուրդին համար: Վճարողին համար ծովեզերեայ շալէներ ալ կան, վարձու կամ ծախու: Վարձեցէք կամ գնեցէք նոնցմէ մէկը եւ վայելեցէք ծովը որքան որ ուզէք: Անշուշտ ատիկա իր տարեկան տուրքն ալ ունի, որ մաքրութեան ու պահպանութեան ծախքերուն հետ քանի մը հազար տոլարի կը հասնի: Իսկ եթէ ծո-

վէն չէք ախորժիր, կամ չունիք այդ շալէներէն մէկը, լեռնային ամարանոցներէն մէկուն մէջ տո՞ւն ալ չունիք։ Է՛հ, այն ատեն դուք, գիտէք․ տառապեցէք 35-40 աստիճան կիզիչ արեւուն տակ, փոշիի ու քրտինքի մէջ լողալով, եւ երբ տուն հասնիք պատրաստ եղէք հինգ, եօթը կամ տասը յարկ բարձրանալ ոտքով, քանի որ վերատին պիտի լսէք պատերազմի տարիներուն յանկերգը․ —

Մաֆի քահրապա․․․։

․Ելեկտրականութիւն չկայ․․․։

Հայա՛, խեղճ կառավարութիւնը, ինչպէ՞ս ելեկտրականութիւն հայթայթէ ամբողջ երկրին օրական 24 ժամ։ Ամբողջ Լիբանանի ժողովուրդին համար, որ․․․ Մոնրէալի ժողովուրդին չափ է գրեթէ։

Բայց մի յուսահատիք, եթէ ելեկտրականութիւն չկայ, փա՛ռք Աստուծոյ, իշթիրաքը կայ։ Ամիսը 50-60 տոլարով կարելի է իշթիրաքի արձանագրուիլ, եւ երբ ելեկտրականութիւնը խզուի, կայ իշթիրաքի հայթայթած ելեկտրականութիւնը։ Ալ մի հարցնէքթէ ի՞նչ է իշթիրաքը։ Պետութեան թերացումը ծածկող, դերը փոխարինող, ելեկտրականութիւն հայթայթող ձեռնարկութիւն է։ Ուրեմն, հիմա կը հասկնաք թէ ինչո՛ւ կը խզուի ելեկտրականութիւնը։ Ի վերջոյ, իշթիրաքն ալ պէտք է աշխատի․ մարդիկ հսկայ դրամագլուխներ դրած են այդ գործին, ի՛նչ խօսք, անշուշտ ժողովուրդին բարօրութեան համար․․․։ Եթէ սուղ կը թուի իշթիրաքը, խնդրեմ, կրնաք սեփական ժեներաթէօրով լուծել ելեկտրականութեան հարցն ալ, ինչպէս փլածի եւ լեռնային ամարանոցի հարցերը։

Այս բոլոր միջոցներն ու հաճոյքները ունէի տրամադրութեանս տակ։ Շրջան մը տակացի ալ այդ հաճոյքներու պատճառած․․․ ցաւին եւ ընդվզումին, մտածելով թէ որո՛ւ համար էին անոնք։ Պարզ էր որ մենաշնորհեալ դասակարգ մը միայն կրնար վայելել զանոնք։ Իսկ ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը Աստուծոյ պարգեւած ծովն ալ վայելելու կարելիութիւնը չունէր՝ ալ ի՛նչ շալէ, ի՛նչ ամարանոց։

Ծննդավայրս եւ հարազատներս տեսած ըլլալու գոհունակութիւնը տասնեակ մը օրեր զիս գինովութեան մէջ պահելէ յետոյ, տիրող կացութիւնը ինծի անտանելի թուելով, մտածեցի լիբանանեան կեցութիւնս կարճ կապել ու Հայաստան փախչիլ։ Չէ՞ որ ամիս մը մնալէ յետոյ արդէն այդ էր մեր ծրագիրը։ Բայց մտածեցի, կեանքի պայմանները հոն աւելի լաւ չեն քան լիբանանեաններուը։ Անձրեւէն փախելով կարկուտի կրնանք բռնուիլ։ Սակայն, բողներ պիտի ըլլան որ Հայաստանը հարազատ հայրենիք է, հետեւաբար կենցաղային մանրուքները պէտք չէ խանգարեն մեր հայրենասիրութիւնը։

Ճի՛շդ է։ Սակայն նոյնքան ճիշդ է որ այդ մանրուքներէն կազմուած են կեանքը, ժողովուրդին առօրեան։ Հայրենիքի անկախութիւնը կերտողը չէ որ կ'երթանք, այլ վայելելու հայրենիքը, որ իր անկախութիւնը կերտած է արդէն 13 տարիէ ի վեր, թէեւ այդ անկախութիւնը արիւնով ու քրտինքով կերտուած չէ։ Խորհ․ Միութեան փլուզումին նուէրն է։ Դիւրին ձեռք ձգուած, ինքնեկ անկախութիւն է։ Ատո՞ր համար է արդեօք, որ արժէքը չենք գիտեր։ Արիւնով ու յամառ պայքարով ձեռք ձգուած անկախութիւնը դարաբաղեանն է, բայց ատիկա մեր նիւթին մաս չի կազմեր։

Ծանօթ է, որ Հայաստանի կենցաղային պայմանները աւելի լաւ չեն, քան Լիբանանեաններուը․ սակայն ի՞նչ են զայն կառավարող իշխանաւորներու բարոյական մակարդակը, ազգին ու հայրենիքին ծառայելու կամքը։

Այս դառն խորհրդածութիւններէն յետոյ խորհեցայ թէ ճի՞շդ կ'ըլլայ երթալով Հայաստան, վայելելու համար Այդեձորի այլազան շռայլութիւնները, երեւանեան գեղակերտ պանդոկներն ու գազինօները, միաժամանակ ականատես ըլլալով մենաշնորհեալ դասակարգի մը շռայլ կենցաղին քովն ի վեր ժողովրդային զանգուածներու թշուառութեան, տառապանքին ու ընդվզումին, որ լուռ չկայ։

Օ՛, ո՛չ, Լիբանանի դառն յուսախաբութենէն յետոյ, սիրտս ի վիճակի չէր հարազատ հայրենիքիս պատճառելիք աւելի դառն յուսախաբութիւնը եւ անզօր զայրոյթը կրելու։

Եւ այսպէ՛ս, զոյգ սէրերուս խորտակման ցաւը սրտիս մէջ տուն վերադարձայ անհայրենիք որբի մը բարոյալքուած հոգեվիճակով։

Բայց յոյս մը մխիթարեց բարոյալքումս։

Չէ՞ որ իշխանութիւններն ու իշխանաւորները գնայուն են։

Կը հետեւի, ուրեմն, որ հայրենիքները մնայուն են։

Բայց իրա՞ւ է․ կրնա՞նք վստահ ըլլալ այդ իրականութեան մասին։

Հ․ Ն․

Մոնրէալ

Livres reçus

LES CHEVAUX D'ANAIS
Poèmes

Illustration de **Béatrice Bulteau**

PENNY ATMADJIAN

Collection «Destin du Monde»
Les Dossiers d'Aquitaine
Bordeaux 2004

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԴԷՄ ՊԱՏՈՒԱՍՏ ՄԸ

Բրիտանիոյ մէջ ուսումնասիրութեան նիւթ է թմրամոլութեան դէմ արմատական պատուաստի ծրագիր մը։ Պարզ ներարկումով մը բժիշկները երախաները պիտի պաշտպանեն յետագային ծխամոլ կամ թմրամոլ ըլլալու հեռանկարին դէմ։ Ծրագիրը կարելի պիտի ըլլայ համաշխարհային չափով կիրարկել, ինչպէս հարսանիթի, խոյլականջի, կարմրուկի պարագաներուն։ Պատուաստի շինուկը տակաւին պատրաստութեան փուլին է, դեղագործական բազմաթիւ հաստատութիւններ կ'աշխատին անոնց վրայ ու կը կարծուի որ 2 տարիէն կարելի կ'ըլլայ հրապարակ հանել վերջնական պատուաստը։

Ուղեղի, թմրեցուցիչներու եւ մոլութեան մասնագէտներու խորհուրդը որ կազմուած է քանի մը ամիս առաջ, պատուաստի համազգային ծրագիր մը պատրաստած է արդէն։ Անոր տեղեկագիրը պիտի հրապարակուի յառաջիկայ Մարտին ու թմրամոլութեան դէմ պատուաստը ջերմօրէն պիտի յանձնարարուի։ Մասնագէտներէն մէկը կ'ըսէ թէ պիտի պատուաստուին նորածինները, ինչպէս կ'ըլլայ օրինակ հարսանիթի պարագային։ Թմրեցուցիչներու եւ ծխախոտին ընկերութեան պատճառած վնասը շատ աւելի մեծ է, քան որեւէ հիւանդութեան․ ամէն տարի այդ երկուքը կարենոր համեմատութեամբ կանխահաս մահերու պատճառ կ'ըլլան։ Իսկ կառավարութեան վիճակագրութիւններուն համաձայն թմրամոլութիւնը ամէն տարի մօտ 18 միլիառ Եւրօ կ'արժէ բրիտանական ընկերութեան․ տար մէջ նկատի առնուած են չարագործութիւնները, առողջական հարցերը որոնք մեկնակէտ ունին թմրեցուցիչի գործածութիւնը։ Ուստի անյետաձգելի կը նկատուի պատուաստին կիրարկումը։

Գիտնականներու ուրիշ խումբ մըն ալ կ'ուսումնասիրէ թմրեցուցիչներու, յատկապէս գոգային մարդկային մարմնին վրայի ազդեցութիւնը չէզոքացնելիք մանրէ մը։ Ան վնասակար չէ մարդկային մարմնին համար, փորձէնները կ'արտադրէ որոնք գոգային ազդեցութիւնը նուազեցնելու, կամ չէզոքացնելու յատկութիւնը ունին։ Մուկերու վրայ կատարուած փորձեր յուսադրիչ արդիւնքներ տուած են։

Գիտնականները կ'ակնկալեն որ մարդոց վրայ այդ մանրէն թմրեցուցիչի պահանջը անզօրացնէ։ Կը նախատեսեն այս մէկն ալ երկու տարիէն շուկայ հանել։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

Շ․ Ազնաւուր նախագահած է Շանսօփրէ-Լօշի «Գիրքերու անտառ»ի 9-րդ հաւաքոյթին եւ այդ առթիւ Արուեստի և գրականութեան կարգի հրամանատարի աստիճանը շնորհուած է կազմակերպիչ՝ Կոնզաք Սէն-Պրիի։ Նախապէս ալ 200 օրինակներ մակագրած է իր վերջին հատորէն (Լը Թան տէ զ'Ավան), աւելի կանուխ ալ 500 ուրիշ օրինակներ ձեռքէ ձեռք խլուած են Արժըլէս-սիւռ-Մէրի «Լէ Մէտիթերանէէն» փառատօնին։ Անկէ եւք, բացումը կատարած է Շառլ Թրէնէ հրապարակին։ Ազնաւուր բեմ կը բարձրանայ կրկին Սեպտեմբեր 8էն, ապա դաւառ կ'անցնի։ Շատ աւելի շահագրգռուած է, ապագայով քան անցեալով եւ նորավէպերու հատոր մը կը պատրաստէ։ Երգեր ալ գրած է կիներու վերապահուած եւ երաժշտական թատերգութեան մը վրայ կ'աշխատի։ Յետագային կ'ուզէ բեմ բարձրանալ փոքր սրահներու մէջ, երաժշտական փոքր խումբերու հետ, երգելով որոնք հանրութեան թերեւս ծանօթ չեն։

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՔԷՈՓՍԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Եգիպտական հնութիւններու պահակը արգելք հանդիսացած է որ երկու ֆրանսացի հնախոյզներ պեղումներ կատարեն Քէոփսի բուրգին մէջ․ իրեն համար անոնց համոզումը թէ գիւտ մը ըրած են եւ զայն կեդրոնացուցած, բանդագուշանք է և կարելի չէ բուրգերը պեղել պարզ ենթադրութեան մը առթիւ։ Պահակը կ'ըսէ թէ նման ենթադրութիւններ շատ տեսած է եւ իրենց կը մնայ պաշտպանել բուրգերը։ Ֆրանսացիները կը խորհին որ կեդրոնացուցած են անծանօթ վայր մը, որ կրնայ Քէոփսի բուն մեռելասենեակն ըլլալ (2560-2532 Ն․Ք․)։ Ժիլ Տորմիոնի եւ Ժան-Իվ Վերտ'հիւրթի գիրքը՝ «Քէոփս, գաղտնի սենեակը», լոյս կը տեսնէ օրերս։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

․Լաւոններէ՞ն ալ․․․ բայց ի՞նչ բանի համար․․․

․Վերգևլիրս կարդալու համար։ Շատ կը սիրեմ այդ բանաստեղծը։

Իր խօսած սուտերէն վերջ դարձեալ խուսափելու հայերէն, ամէն անպատեհութիւններու առաջքը առնելու համար։

Տարին քանի մը անգամ կը թղթակցէր իր մօրը հետ։ Ստացած նամակները կարդալէն վերջ անմիջապէս ը'ոչնչացնէր, որպէսզի որեւէ փաստաթուղթ չգտնուի իր վրայ իր հայութիւնը հաստատող։ Միշտ հակառակ պարագան մտածելով, սուտ մը եւս հնարեց։ Եթէ օր մը կասկածէին իր մասին, կրնար ըսել թէ իր հայրը ֆրանսացի է եւ սակայն ամուսնացած է հայուհիի մը հետ։ Երբեք Պոլիս իր ծնողքին դրամ չղրկեց, հակառակ որ իր զաւակը կը մեծնար իր հօրը գոհողութիւններով եւ հակառակ որ լաւ գիտէր իրեններուն նիւթական անկեալ կացութիւնը։ Իր նամակներուն մէջ սակայն կը պահանջէր որ պզտիկը ֆրանսերէն խօսելու վարժեցնեն։ Մտադիր էր իր տղուն ֆրանսական վարժարան մը գնել, որպէսզի տիրանայ ֆրանսերէնի ու օր մը կարենայ իր քով գալ իբր ոչ հայ։ Իր այս մտահոգութիւններուն մէջ նամակ մը ստացաւ, որով տեղեկացաւ իր պզտիկին մահը։ Ալ ամէն նամակագրութիւն խզեց իր ծնողքին հետ։ Բարեկեցիկ սպանացի ընտանիքի մը աղջկան հետ ամուսնացաւ ու քանի մը տարի վերջ Կրէկօրի Վիէյը, զանազան կոմմնակցութիւններով, կրցաւ կայացրանապետ մը ըլլալ։ Ունեցաւ երկու զաւակներ ու երեք չորս սիրուհիներ, իբր դեղեցիկ տղամարդ։

Պուէնոս Այրէսեան կեանքի հոսանքին մէջ նետուած էր Գրիգոր, մոռցած իր եսեւը ձգած բոլոր վայրերը, դէմքերը։ Ան տարիներու ընթացքին նոյնիսկ հայերէնը մոռցաւ։

Համբաւեաններու այս ճիւղը մտասպանական պալատէջի մէջ։

Գրիգոր գտած էր ինքզինքը, բայց ընդմիշտ կորսուած իր ցեղին համար։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն, կորսնցնելով իր աղջիկը ու զըրկելով իր տղուն՝ Գրիգորի ներկայութենէն, բոլորովին այլափոխուեցաւ։

Ան կորսնցուց իր բարոյական ուժերը եւ կայծակնահար ծառի մը պէս խոնարհեցաւ իր գլուխը բախտին դաժանութեան առջեւ։ Այլեւս անկարող կը զգար ինքզինքը պայքարելու համար կեանքի որեւէ մէկ ալիքին դէմ։ Ծուլութիւն մը եկած էր վրան։ Ամէն գործ երեսի վրայ ձգած՝ մտածումներու մէջ ընկլուզած էր։ Իր երկու սիւներէ կազմուած պատուանդանը կորսնցուցած արձանի մը պէս ինկած էր դետին։

Երբ հետը կը խօսէին, ան կը հարցնէր․

- Ի՞նչ ըսիր․․․

Ու աւելի քան երբեք սկսաւ խմել։ Հլու հնազանդ թողուց որ Աղան, Թօսեալըն, Թօնին ու Տիրացու Տրդատ պտըտցնեն զինքը գինետունէ գինետուն։ Անոնց կատակները լսելով, բնաւ չէր խնդար իր երեսը։ Սարգիս աղա օր մը ըսաւ

-Անտոն աղա, կարծես մեռել ես ու մենք չորս հոգի քու դաղաղակիրներդ ենք․․․ Սանկ խմէ, խնդա։ Աշխարհը աս է։ Ցաւի աշխարհ է։

- Բօրֆօ լա Մատօննա, մենք ալ անոնց քով պիտի երթանք,- կ'ըսէր Թօնի։

Տիրացու Տրդատ կ'աւելցնէր․

- Սրբատ եպիսկոպոսին ըսածին պէս՝ ճշմարիտ հաւատացեալներու համար բաժանում չկայ։ Արքայութեան մէջ պիտի միանանք իրարու։ Ջանալու է մեզի վիճակուած օրերը անցընել բարեպաշտութիւնով։

- Եւ եւս խաղաղութեամբ զՏէր աղաչեսցուք, - կ'ըսէր Թօսեալը․ Պէ, ախպար, աստեղ մատուռ կամ եկեղեցի չէ։ Հօս մեհեա է։ Բուքքիրէգի տեղ է։

- Վա՛յ, ե՞րբէն ի վեր կաթոլիկութիւնդ վրայէդ հանեցիր, - կ'ըսէր Տրդատ։

- Վրայէս հանեցի ու քու վրադ դրի, - կը պատասխանէր Թօսեալը։

- Եթէ թանկագին վերարկու մը ըլլար, վրայէդ հանելով ինծի չէիր հագցներ։

Անտոն ապուշ ապուշ կէտի մը կը նայէր ու երբեմն ալ հաղճեպով գաւաթ մը օղի կուլ կու տար հառաչելով։

Ամէն մէկ կ'զրուէին․

- Խմէ՛, Անտոն աղա, խմէ՛․․․ ամէն ցաւի դարման է աս օղին, խմէ որ բացուիս։

Ու կը խմէր Անտոն աղա։ Արդէն խրատի կամ խորհուրդի պէտք չունէր խմելու համար։ Եւ սակայն չէր բացուէր իր հոգիին երկինքը։ Ընդհակառակն ամպերով կը կուտակուէր։ Սեւ ամպերով։ Ու շուրջինները չէին զգար որ Անտոն աղայի մէջէն կ'անցնէին փայլակներ, կը լսուէին որոտումներ։ Անոր ուղեղը կը չարժէր, աղէտալի ցնցումներով։ Անիկա օղիի ազդեցութեան ներքեւ կը սկսէր լալ ու աղաչել Տիրացու Տրդատէն, որ երգէ թըրքական ժողովրդական երգ մը, որ իրեն պատշաճեցուցած էր Անտոն։

Ու երբեմն Տրդատ կ'երգէր։ Անտոն ալ կու լար։

Հին կարիճներու խումբ մը յարձակած էր Անտոնի գլխուն վրայ։

Անտոնի մէջ կայծակ էր ինկած։ Անոր անձը նեխէն ճեղք էր ունեցած։ Ու ճեղքին բացուածքէն քանդումը վար կը գլտորէր իր յիշողութիւնը, հանդարտութիւնը, բարութիւնը։ Անդունդ մը բացուած էր իր մէջ ու զանձ մը գլտորած այդ խորութեան մէջ։ Կարծես անոր ջիղերը իրար էին խառնուած ու խրթին հանգոյց մը չինած։ Գերեզմանի մը բոլոր խաչափայտերը կ'այրէին ու կը ճարճատէին իր ուղեղին վրայ։ Այդ ջերմութիւնը իրեն կու տար բառերու հեղեղներ ու չարժումի հարուածներ։ Հուժկու ձեռք մը ամէն բան տեղափոխած ու իրար էր խառնած՝ Անտոնի մէջ։

(Շար․ 110)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.- Տիկին Սօնա Մոմճեան 70 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի պարմիկին՝ Կի (Կարպիս) Մուսայեանի մահուան քառասունքին առթիւ Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան հետեւեալ նուէրները բրած են. Շէնին, Հ.Յ.Դ.եան, Նոր Սերունդին, Հայ Դատի Յանձնախումբին, Կապոյտ Խաչի Գանէօլի մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ին 100-ական Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է ժառ-Թորգոմ Պօղոսեանի յիշատակին 500 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դաւաւուրեանէն եւ 40 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեանէն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Լօրան-Գրիգոր Փիլիկեանի մահուան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐԹՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE

Inscriptions

Vendredi 10 septembre de 17h à 20h
Mercredi 15 septembre
et
Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30

Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8: Տօն Ծննդեան Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու յԱննայէ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ժամը 16ին Խաչվերացի ուհանոյ մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Տարւոյս վերջին Անդաստանն է:

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille

- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 Եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 Եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 Եւրօ:

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն..

☎ 04. 91. 77. 84. 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պիէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գադէ:
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
- CPԷՆ մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասընթացներ:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝
01. 39. 83. 71. 19

⁂

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68 թիւերուն:

⁂

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղի դասընթացքներու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին
130 rue Jean-Jaurès, Arnouville
Դասընթացքները կը սկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ւին մէջ թէյ մը խմելէ ետք, անհանգիստ է: Ռուսական հիւանդանոցը բժիշկները աղիքներու սուր վարակում մը կ'ախտաճանաչեն եւ Մոսկուա կը վերադառնայ: Ի՞նչ անցած-դարձած է: Անհանգի՞ստ էր թէ թունաւորած էին: Իր պարագան կը բաղդատուի իր պաշտօնակիցին՝ Շչէկոտչիխինի պարագային, որ 2003 Յուլիսին նման պայմաններու մէջ մեռած էր Մոսկուայի մէկ հիւանդանոցը: Նման ճակատագրի մըն ալ դէմ յանդիման կը գտնուի Անդրէյի Բաբիտսկի, որ կ'աշխատակցի Զվոբոդա ձ յնասփիւռի կայանին (Ռատիօ Լիպըրթիի ռուսական տարազը), որ կը համարձակի իշխանութիւնը քննադատել: Զանազան պատրուակներով փորձ եղած է զինք ձերբակալելու օդակայանը, երբ կարելի չէ եղած, ի վերջոյ, ձերբակալուած է խուլիգանութեան համար եւ չէ կրցած Բեսլան երթալ:

⁂

48 ժամուան ազգային սուգ հռչակուած է Ռուսաստանի մէջ, Սեպտեմբեր 6ին եւ 7ին, մինչ Սեպտեմբեր 5ին իսկ թաղումները սկսած էին: Սոեղծուած խուճապը աննկարագրելի էր, ինչպէս պատանդներու պատմած տեսարանները աշակերտներուն սպաննուիլքին տակ երբ ծարաւ մանուկներ ստիպուած եղած են իրենց մէզը խմելու:

⁂

Ամէն պարագայի մէջ, այս անհախընթաց սպանդը փաստեց որ Պուտինի բոլոր հաւաստիքները Չէչէնիոյ վերաբերեալ ոչ մէկ կապ ունին իրողութեան հետ: Դեռ նոր Շիրաք եւ Շրէօտէր իրենց զօրակցութիւնը յայտնած էին Պուտինի, ինչ որ ի տես պատահածին, բաւական կը քննադատուի: Բայց եւ այնպէս, նման սպանդով մը, Չէչէնիան ալ իր դատին չի ծառայեր:

⁂

Զոհերու պաշտօնական թիւերուն մէջ չկայ սպաննուած աշակերտներու թիւը, որ անորոշ կը մնայ: Ըսուեցաւ թէ 27 աշակերտներ սպաննուած են, ուրիշներ խոյս տուած մէկն ալ ձերբակալուած:

⁂

Հայ պատանդները փրկուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ազատ չէին արձակուած Սեպտ. 6ի առաւօտուն եւ ֆրանսայի պետական դէմքերու թե՛լադրանքն էր՝ խոհեմութիւն եւ համբերութիւն: Ֆրանսայի մահմետական պատուիրակութիւնը եւ Արտաքին Նախարարը, որ Ամման էր, ձեռնունայն վերադարձած են Փարիզ: Կ'ըսուի թէ ազատ արձակման յապաղման պատճառը ամերիկեան յարձակումն է այն շրջանին վրայ ուր կը գտնուին: Ամերիկեան եւ իրաքեան ուժերը 500 կասկածելիներ ձերբակալած են Լաթիֆիա (Պաղտատի հարաւը):

ԱԻՈՐԻԱՑ հաւաքուած էին Իւ. ԷՄ. Փէ.ի չարքայինները եւ արտակարգ խանդավառութեամբ փառքը հիւսուեցաւ Նիքոլա Սարքոզիի: Ժ.-Փ. Ռաֆարէն ալ ոգեւորիչ ելոյթ մը ունեցաւ եւ յայտնեց թէ Իւ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահութեան համար իր «նախընտրած թեկնածուն է» Ն. Սարքոզի: Իւ.Տէ.Էֆ., նոյն օրը, Սեպտ. 5-ին ամրան իր համալսարանը կազմակերպած էր Գոլոյէն: Պայրու կ'ուզէ շեշտել իր տարբերութիւնը եւ այլ քաղաքական ծրագիր մը ներկայացնել: Ընկերակից է Իւ.ԷՄ.Փէ.ի, ինչ որ դրական կը նկատէ: Պայրու, Ֆրանս-Էնֆօ ձայնասփիւռի կայանէն Սեպտեմբեր 6ին դէմ արտայայտուեցաւ, անգամ մը եւս, Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ԱՄՆ-ու նախկին նախագահը՝ Պիլ Գլինթըն Նիւ Եորքի Փրէզպիթարիըն հիւանդանոցը փոխադրուած է Սեպտ. 4ին եւ 6-ին ալ սրտի կամրջումի գործողութեան մը պիտի ենթարկուէր: Պ. Գլինթըն 58 տարեկան է:

ԹԷՆԻՍ

ԻՒ. ԷՍ. ՕՓԸՆ
ՖԼԸՇԻՆԿ ՄԻՏՈՉ

Նիւ Եորքի մրցաշարքին, Բ. շրջանին, Եուզնի (Ռուսաստան) յաղթած է Նալպանտեանի (Արժանթին) 6-7 (4/7), 6-4, 7-5, 2-6, 6-4: Գ. շրջանին, Աղասի յաղթած է Նովաքի (Չեխիա) 6-4, 6-2, 6-3: Նոյն շրջանին Ս. Սարգսեան յաղթած է Մաթիէօյի 4-6, 4-6, 6-4, 6-2, 7-6 (7/4):

UGAB-PARIS ILE-DE-FRANCE:
Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITES PEDAGOGIQUES 2004-2005

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre culturel des cours d'**arménien :**
— pour enfants (à partir de 7 ans), le samedi à 14h30,
— pour adolescents, le samedi à 16h30,
— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales,
— pour adultes, les lundis et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 27 septembre).
Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revue de presse, etc.

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30,
— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30,
— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h,
— Danse arménienne le samedi à 16h30,
— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS
COURS ENFANTS ET ADOLESCENTS
Samedi 18 septembre à 14h30
COURS ADULTES
Lundi 20 septembre à 18 heures

RENTREE
COURS ENFANTS ET ADOLESCENTS
Samedi 25 septembre à 14 heures
COURS ADULTES
Lundi 27 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles 75017 PARIS (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N⁰ 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8

MERCREDI
8 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.019 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.019

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ
ԻՆԸ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

Ռուսաստանի մամուլին համար Բեսլանի դպրոցին ահաբեկչական արարքին հեղինակն է Շամիլ Բասայեւ, Նախկին փոխ վարչապետ Մասխադովի կառավարութեան (1997 եւ 1999), թէեւ որեւէ փաստ չկայ: Ինչ կը վերաբերի Ասլան Մասխադովի (լեռներու մէջ ապաստանած) կը գտնէ որ այն Չեչէնները, որոնք կիներ եւ երախաներ կը սպաննեն Ռուսերու մակարդակին վրայ են: Իրեն համար Բեսլանի ողբերգութեան եւ Չեչէնիոյ վիճակին պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Պուտինի վրայ: Ինք եւ իր վարչակարգը պատասխանատու են մարդկութեան դէմ ամէնէն գազրելի ոճիրներու:

Ամէն պարագայի մէջ, ահաբեկիչներուն ինքնութիւնը շատ յայտնի չէ: Ռուսաստանի դատախազին կցորդը Սերգէյ Ֆրիտինսկի յայտարարած է հեռատեսիլէն որ գոմանդոյին մէջ կային «Ղազախներ, Ինգուշներ, Չեչէններ, Արաբներ, Սլաւներ. միջազգային ահաբեկչութիւնը ներկայացուած էր»: Ասոնցմէ տասը արաբական երկիրներէ եկած էին, յայտնած է ապահովութեան օսէթ սպասարկութեանց պետը՝ Վ. Անդրէեւ, որոնք շատ լաւ ռուսերէն կը խօսէին, ճշդած էր նախապէս Օսէթիոյ Ներքին նախարարը:

Լիպերասիոն (Սեպտ. 7) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ահմետ Զաքայեւի հետ, որ Լոնտոնի մէջ, չէչէն անկախական Մասխադովի ներկայացուցիչն է: Դպրոցին գրաւման ատեն, դիմում եղած է իրեն եւ բացատրութիւններ կու տայ: Սեպտեմբեր 1ին իսկ, Ինգուշիոյ նախկին նախագահը Աուշեւ հեռաձայնած է իրեն յայտնելով որ Հիւսիսային Օսէթիոյ նախագահը կ'ուզէ իրեն հետ խօսիլ: Միաժամանակ, առաջին նկարները տեսած է գրաւման: «Նախկին նախագահը կ'ուզէր որ միջամտեմ եւ Մասխադովի դիմեմ»: Ապահովութիւն տուած է որ բանակցութիւններ կան եւ դպրոցը գրաւողները կը պահանջեն որ ռուսական զօրքը քաշուի Չեչէնիայէն: Սեպտեմբեր 2ին, Մասխադով հրահանգած է իրեն որ Բեսլան երթայ բանակցելու համար, Մասխադով իսկ պատրաստ էր երթալու: Զաքայեւի համար, իրենց բոլոր ճիգերը ապարդիւն եղած են, միաժամանակ տեսած են ողբերգութիւնը: Ըստ իրեն, Պուտին սկիզբէն պատրաստ էր միջամտութեան համար, ահաբեկիչի պէտք ունի, մասնակցելու համար ահաբեկչութեան դէմ պատերազմին: Չեչէնիոյ հարցը ներքին հարց մըն է եւ ոչ մէկ կապ ունի ծայրայեղ շարժումներու հետ:

* * *

Տեղւոյն վրայ պարզուած պատկերը ողբերգական է: Մեռեալները թաղելու գերեզման իսկ չկայ եւ դաշտերը կ'օգտագործուին: Պաշտօնական գետնի վրայ 335 մեռեալ կայ եւ մօտ 500 վիրաւոր: Բայց, յստակ մեռեալներու թիւը պիտի աւելնայ վիրաւորներու մահերով եւ անհետացածներու պարագայով:

* * *

Պուտին ծանր քննադատութիւններու առիթ կու տայ եւ Ֆրանսական մամուլն ալ կը դատապարտէ Արեւմուտքի -վերջերս ալ Շրէօտէրի եւ Շիրաքի- զօրակցութիւնը Պուտինի: Չեչէնիոյ երկու պատերազմները (1994-1996 եւ 1999էն ի վեր) 40էն 60 հազար մեռեալ պատճառած են ըստ Մոսկուայի եւ 70էն 100 հազար ըստ ռուսական ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու եւ այս թիւերը կը վերաբերին ոչ զինուորականներու: Զինուորական գետնի վրայ, ռուս զինուորներու կորուստները, պաշտօնական հաշուեկշիռի համաձայն 8900 է 1994էն ի վեր, մինչ զինուորներու մայրերու կազմակերպութիւնը 13 հազարի թիւ մը կու տայ: 70 հազար ռուս զինուոր կայ Չեչէնիա:

* * *

Հարցականները շատ են եւ յստակ պատասխան չկայ: Ինչո՞ւ մեռած են պատանդները: Երկու պայթումներէն ետք, ոմանք տեղւոյն վրայ սպաննուած են կամ վիրաւորուած ահաբեկիչներուն կողմէ: Ուրիշներ փլած տանիքին տակը մնացած են եւ, անոր հետեւած հրդեհին զոհ գացած են: Շատեր ալ բախումներու զոհ գացած են:

Ինչո՞ւ ապահովութեան ուժերու յարձակումը այդքան մահացու եւ քաոսային եղած է: Կը թուի որ ուժերու մեծ քանակութիւնը պատճառներէն մէկն է: 10 հազար զինեալ անձեր յարձակման անցած են բաւական խառնակ ձեւով, բանակի օրինաւոր ուժեր, Օմոն (ոստիկանական ուժերու ընտրանի), ահաբեկչութեան դէմ զօրքեր եւ յատուկ ուժեր (Վիմպել) միասնաբար: Եւ դեռ զինուած բնակիչներ:

* * *

ՀԱՅ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ, ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Առաջին տեղեկութիւններով տրուած չորս հայ պատանդի լուրէն ետք ստուգուած է թէ թիւը աւելի բարձր է: Ռուսաստանի հարաւային շրջանի Հայաստանի հիւպատոսարանին տուեալներով պատանդներու մէջ գտնուած են 33 Հայեր, որոնցմէ 21ը երախայ: Սպաննուած են անոնցմէ ինը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

Եւրոպական Միութեան «Անկախ Թուրքիոյ յանձնաժողովը» որ կազմուած է Ֆինլանտիոյ նախկին վարչապետ Մ. Ահթիսաարիի նախագահութեամբ, ընդհանուր առմամբ դրական մօտեցումներով տեղեկագիր մը հրապարակած է: Հոն կ'ըսուի որ Թուրքիա մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է բարեփոխումներու ճամբով ու քաղաքական չափանիշերը յարգուած պահուն պէտք է բանակցութիւնները սկսին Անգարայի հետ: Ցապաղումը պիտի մնայ Եւրոպական Միութեան վարկին ու պատճառ չկայ որ Թուրքիոյ պարտադրելուն աւելի խիստ պայմաններ, քան որեւէ անդամ երկրի: Թուրքիան կը նկատուի եւրասիական երկիր մը որ մշակոյթով ու պատմութեամբ ընդելուզուած է Եւրոպայի հետ, ունի եւրոպական հակում: Այս պարագաները ընդունուած են եւրոպական երկիրներէ: Թուրքիոյ անդամակցութիւնը փաստը պիտի տայ թէ Միութիւնը քրիստոնէական ակումբ մը չէ եւ թէ իսլամութիւնն ու ժողովրդավարութիւնը կրնան գոյակցիլ: Անդամակցութեան մերժումի պարագայ մը քաղաքական ալեկոծումներու եւ անկայունութեան պատճառ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ մէջ, ինքնութեան լուրջ տագնապ ստեղծելով:

Այս տեղեկագրին հեղինակ յանձնախումբին անդամներէն են Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Միշէլ Ռոքար, Հոլանտայի, Սպանիոյ նախկին Արտաքին գործերու նախարարները, եւլն.:

Տեղեկագիրը զուգադիպած է Կ. Վէրհէօկընի Թուրքիա այցին. ան Եւրոպայի ընդլայնումին պատասխանատու պաշտօնատարն է որ գացած է տեղւոյն վրայ ստուգելու Անգարայի նախաձեռնութիւնները: Վարչապետ Էրտողանի հետ հանդիպումին յայտնած է թէ ինք դէմ է բանակցութիւններու թուականին յետաձգումին, թէ վերջնական որոշումի համար բաւարար տուեալ կայ արդէն: Նախքան քրտական շրջաններու այցը տեղի ունեցած տեսակցութեան Վէրհէօկըն ըսած է տակաւին թէ իր պատրաստելիք տեղեկագիրը արդար պիտի ըլլայ ու ցուցնէ Թուրքիոյ առած դրական քայլերը. «Կիրարկումը ժամանակի հարց է, սակայն գոհունակութեամբ կը նշմարեմ որ Թուրքիա վտանգաւոր սահմանէն անդին անցած է» ըսած է ան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 6/7)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ԵՒ ՀԱՅԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Ռ. Քոչարեանի Լեհաստան պաշտօնական այցին առիթով նախաձեռնուած բանակցութիւնները աւարտած են չորս փաստաթուղթի ստորագրութեամբ. անոնք կը վերաբերին պաշտպանութեան, չարագործութեան դէմ պայքարի եւ տնտեսական գործակցութեան: Հայաստանի նախագահը փոխադարձ այցի հրաւէր ուղղած է Ա. Կվաշնեւսկիի որ ընդունած եւ խոստացած է մինչեւ իր պաշտօնավարութեան աւարտը այցելել Հայաստան:

* * *

ԿԻՆԷԱՅԻ ՔՆՆԻՉՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հասարակածային Կինէայէն ուր պետական յեղաշրջումի մասնակցութեան ամբաստանութեամբ վեց հայ օդաչուներ բանտարկուած են, քննիչներ գացած են Երեւան. անոնք յատկապէս հետաքրքրուած են հայեւգերմանական երկու ընկերութեան պայմանագրով որուն Կինէայի ներկայացուցիչն էր գերմանացի Կ. Մերց, ինքն ալ ամբաստանուած, բանտարկուած ու բանտին մէջ մահացած: Մահը պաշտօնապէս բացատրուած է մալարիայով, բայց անոր փաստաբանները կը պնդեն թէ խոշտանգումներու հետեւանք է:

Հայ օդաչուները Կինէա գացած են Յունուարին: Ձերբակալուած են Մարտին. մինչ այդ մէկ թռիչք միայն կատարած են զիրենք վարձած հարաւային ափրիկեցի գործարարին պատուէրով. այս վերջինը պետական յեղաշրջումին գլխաւոր ամբաստանեալն է, նոյնպէս ձերբակալուած ու մահապատիժի սպառնալիքի տակ:

ՊՈԼԻՍ

ԱԶԳԱՅՆԱՄՈԼՆԵՐՈՒ ՅՈՅՑԸ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 5ին, ազգայնամոլ Թուրքերու խումբ մը ցոյցի դիմած է Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանին դէմ: Ցուցարարները ուզած են ներս խուժել եւ բռնի ուժով բանալ այն ներքին դուռը որ դարերէ ի վեր փակ կը պահուի որպէս բողոքի նշան ու յիշատակութիւն օսմանեան իշխանութիւններուն կողմէ պատրիարքի մը կախաղան հանուելուն: Ազգայնամոլ երիտասարդներու «Իւլքիւ օճաղը»ներու նախագահը Ե. Գալէճի ըսած է թէ Յունաց Պատրիարքարանը կ'երազէ Վատիկանի նման անկախութեան տիրանալ: Ցուցարարները Բարթուղիմէոս պատրիարքին մէկ տիկնիկը հրկիզած են:

Ոստիկանութիւնը միջամտած է ցոյցին, արգելք ըլլալով ցուցարարներու պատրիարքարան ներխուժելուն: Բուռն բախումներ եղած են անոնց միջեւ:

Պատրիարքարանը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ու «ցաւալի» նկատած պատահարը. հոն ըսուած է թէ ցոյցը գործն էր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան դէմ ուժերուն:

ԹԷՆԻՍ

ԻՒ. ԷՍ. ՕՓԸՆ

ՖԼԸՇԻՆԿ ՄԻՏՈՁ

ԱՂԱՍԻ ՅԱՂԹԵՑ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Այրերու ութերորդ աւարտականին, նախախնամութիւնը այնպէս կարգադրած էր որ Աղասի հանդիպի Սարգսեանի: Մրցումը վերջ գտաւ Աղասիի յաղթանակով՝ 6-3, 6-2, 6-2:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ազատ արձակման հարցը դրական ելքի չէր հասած Սեպտեմբեր 7-ի առաւօտը: Սկըզբնական զօրակոչէն, մետիաներու չայլ տեղեկատուութենէն, նախարարներու եւ մահմետական ներկայացուցիչներու երթուդարձերէն ետք, ժամը եկած է լռութեան եւ վերապահութեան: Սեպտեմբեր 6ին, համացանցի իսլամական կայքէջին վրայ, նոր վերջնագիր մը կար, որու վաւերականութիւնը չէր հաստատուած: Այս անգամ, 48 ժամուան նոր պայմանաժամ մը կը տրուէր, 5 միլիոն տոլարի փրկագին մըն ալ պահանջելով Մալպրիւնոյի եւ Շէնոյի ազատ արձակման համար: Ռաֆարէն, նոյն օրը կրկնած է որ ոչինչ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նպաստաւոր ելք մը: Միւս կողմէ, տեղւոյն վրայ, Ֆալուճայի մէջ, ամերիկացի եօթը զինուորներ եւ իրաքցի երեք ազգային պահակներ սպաննուած են թակարդ կառքի մը պայթումէն:

ՍԱՌԻ մէջ (Գերմանիա) շրջանային ընտրութիւնը ոչ մէկ անակնկալ բերաւ Սեպտեմբեր 5ին, երբ հաստատեց ընդդիմութեան յաղթանակը, այլ խօսքով Շրէօտէրի Սոսիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան ջախջախիչ պարտութիւնը: 51 աթոռներու վրայ, Շրէօտէրի ԷՍ. ՓԷ. ՏԷ.ն 18 աթոռ միայն ապահոված է Սաարլիւքի Լանտսթակին մէջ (Շրջանային Խորհրդարան): Քրիստոնեայ դեմոկրատները ձայներու 47,5%ով 27 աթոռ ձեռք ձգած են:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութեան չորս նախարարներ, որոնք տիւրզի ղեկավարին եւ ընկերվարական յառաջդիմական կուսակցութեան նախագահ Վալիտ Ճումպլաթի խորհրդարանական խմբակը կը ներկայացնեն, հրաժարած են բողոքելու համար

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

"ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ"

Այժմ ձեր ուշադրութեան կը ներկայացուի Տիկին Սոնա Զէյթլեանի նորագոյն հրատարակութիւնը, որ կը կոչուի «Հայութեան ներդրումը վաղ միջնադարեան եւ արդի Եգիպտոսի պատմութեան մէջ»: Վերնագիրն ինքնին կը վկայէ, որ դեռ շատ հինէն՝ վաղ միջնադարէն, Եգիպտոսի մէջ կային մշտական բնակութիւն հաստատած Հայեր որոնք իրենց անջնջելի կնիքն են դրոշմած երկրի տնտեսական, քաղաքական ու ընկերային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Այս աշխատութիւնը Եգիպտահայութեան մասին շարադրուած միակ գրութիւնը չէ, անշուշտ, բայց հոս, առաջին անգամ ըլլալով, լաւագոյն կերպով դրսեւորուած է վտարանդի Հայը՝ իբրեւ անհատականութիւն, բացայայտուած է անոր ամբողջական կերպարը: Այս իմաստով, Սոնա Զէյթլեանի գիրքը ունի ճանաչողական բացառիկ արժէք, որովհետեւ ոչ թէ սոսկ գաղթավայրի պատմութիւն է, այլեւ Հայու ազգային նկարագիրը ցուցադրելի դարձնող ուսումնասիրութիւն: Մինչեւ գիրքին բովանդակութեան ծանօթանալը, փորձենք պարզել թէ ի՞նչն է, առհասարակ, հայ գաղթավայրերու համար յատկանշականը:

Մայրենի հողէն հեռանալ եւ օտար երկրի մէջ բնակութիւն հաստատել յատուկ չէ եղած միայն Հայուն: Մանաւանդ ներկայիս, դժուար է գտնել բնակավայր մը, որուն ժողովուրդը բաղկացած ըլլայ բացառապէս բնիկներէ: Երկրէ-երկիր մարդկանց անհատական թէ խմբական տեղաշարժները կը կատարուին, առաւելաբար, տնտեսական-քաղաքական, նաեւ աշխատանքային ու այլ հանգամանքներու բերումով, այդ ձեւով ծնունդ տալով գաղութներու: Իրողութիւն է որ Հայերը, հինէն ի վեր, ցրուեր են աշխարհով մէկ, հասնելով մեր երկրագունդի ամենահեռաւոր երկիրները, մինչեւ Ինտոնեզիա ու Փիլիփփեան կղզիներ եւ այսօր, մեր լեզուի բառապաշարը կը ներկայանայ հարստացած՝ Հնդկահայ գաղութ, Ինտոնեզիոյ գաղութ, Պարսկահայ գաղութ, Եգիպտահայ գաղութ, Գանատահայ գաղութ ու այլ նմանօրինակ անուններով:

Իսկ, ըստ էութեան, ի՞նչ է գաղութը. հայերէն այս բառը յառաջ եկած ասորերէն կալութա-էն, որ կը նշանակէ աքսոր(1), ունի շատ հին ծագում եւ լայն գործածութիւն: Հայկազեան բառարանը գաղթ եւ գաղութ (թրանսմիկրասիօ, գոլոնիա) բառերու համար կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը. «չու, վտարանդութիւն, տարաբնակութիւն, բնակափոխութիւն, պանդխտութիւն, փախուստ», ինչպէս նաեւ՝ «անցք» ու կը նշէ թէ՝ յունարէնի մէջ գաղթ կամ փասխ անունով կը յիշուի զատիկը(2): Ժամանակակից բացատրութեամբ գաղութը այն երկիրն է, ուր կ'ապրի մայրենի հողէն հեռացած գաղթականը, նաեւ այդ մարդկանց հաւաքականութիւնը(3): Իսկ աւելի նոր հասկացութեամբ՝ գաղութը այն երկիրն է որ թէեւ առանձին ու անջատ, բայց ամբողջապէս ենթակայ է իշխող օտար երկրի մը վարչակարգին(4):

Արդ, խօսելով Հայերու մասին, ի՞նչով բացատրել որ օտար հողի վրայ անոնք իրենց կեցութիւնը արժեւորեցին հիմնաւոր այնպիսի առանձնայատկութիւններով, որոնց շնորհիւ դարձան տուեալ երկրին չաղախուած անքակտելի մասնիկ մը, բայց միեւնոյն ժամանակ, սեփական ազգային դիմագիծը պահպանող հաւաքականութիւն, յատկանիշներ՝ որոնք այնքան ցայտուն էին ու նշանակելի, որ նոյնիսկ գաղութի նսեմացումով չոչնչացան ի սպառ, ստեղծուած արժէքները չըկորսուեցան անհետ (օրինակ՝ Հնդկահայ, Պարսկահայ, Եգիպտահայ գաղութները):

Հայը գաղթականութեան մղող հիմնական պատճառը քաղաքական ինքնիշխան գոյութեան բացակայութիւնն էր եւ այդ վիճակին յառաջ բերած տնտեսական անապահովութիւնը. կարեւոր է և այն, որ նման արտագաղթը, սովորաբար, կը կրէր հաւական բնոյթ: Այստեղ պէտք է նկատել, որ պանդուխտ բառը՝ մեր բառարաններուն մէջ գործածուած իբրեւ գաղթականի հոմանիշ, լիովին նոյնիմաստ չէ վերջինիս հետ: Անգլերէնի փորէյնըր եւ սթրէնճըր համարժէքները եւս չեն արտացոլեր «պանդուխտ»ի բուն էութիւնը, որն ազգային հասկացութիւն մըն է. Հայը կը դիմէր պանդխտութեան լոկ տնտեսական պատճառներով եւ զուտ անհատական նախաձեռնութեամբ՝ օտար երկրի մէջ աշխատելու եւ հայրենիքը մնացած իր ընտանիքի կարիքները հոգալու նպատակով: Սովորաբար անյաջողութեան մատնուող այդ քայլը չէր կրնար մնայուն արժէքներ ստեղծել ո՛չ տուեալ երկրին, ոչ ալ ազգին ու հայրենիքին համար:

Քաղաքականապէս ազատ ու անկախ գոյութիւն ապահովելու ձգտումը բնական պահանջ է եւ հայրենիքէն հեռացած գաղթական հայութեան համար այդպիսի հայրենիք ունենալու գիտակցումը այնքան խորացաւ որ դարձաւ վտարանդի Հայը յատկանշող ազգային նկարագիր: Օտար հողի վրայ ան ձեռք բերաւ բնաւորութեան նաեւ այլ գիծեր. նախ՝ բուռն ձգտում ստեղծելու ապահով կեցութիւն, իր ճաշակն ու պահանջները պատշաճեցնելով տուեալ երկրի կացութաձեւին, սովորութիւններուն ու բարքերուն. նաեւ պահպանել համախումբ գոյավիճակ՝ երաշխաւորելու համար ազգային ինքնապահպանումը: Պատահական չէ, որ ֆրանսացի հայագէտ Անթուան Մէյէ կը բնորոշէ վտարանդի Հայու նկարագիրը ըսելով թէ՝ երբ քանի մը Հայ կը մէկտեղուին երկրի մը մէջ, առաջին գործը որ կ'ընեն, կը շինեն եկեղեցի, կը բանան դպրոց ու կը հիմնեն տպարան: Արդարեւ, այդ կերպ է որ ամբողջ աշխարհով սփռուած հայութիւնը կրցաւ իր հիմնած բազմաթիւ գաղթավայրերուն մէջ ծնունդ տալ այնպիսի գիր ու գրականութեան եւ մշակոյթի, որ իր քանակով ու արժէքով չզիջեցաւ հայրենիքի մէջ ստեղծուածներուն: Այդ գաղթավայրերու շարքին իր պատուաբեր տեղը ունեցաւ նաեւ Եգիպտահայ գաղութը:

⁂

Հարիւրամեակներու պատմութիւն ունեցաւ Եգիպտահայ գաղութը տալով պետական-կառավարական բարձր պաշտօններու տէր բացառիկ կարողութիւններով օժտուած անհատներ, շնորհալի արուեստագէտներ, հմուտ արհեստաւորներ, ազնիւ եւ ուղղամիտ ազգային գործիչներ: Այդ բոլորին նուիրուած անդրադարձ մըն է որ կը կատարէ Սոնա Զէյթլեան՝ տալով գաղութի ընդգրկուն ամբողջական պատկերը, ծնունդէն մինչեւ մեր օրերը: Աշխատութեան սկիզբը, խօսելով իրեն համար մեկնակէտ ծառայած հանգամանքներու մասին, հեղինակը նաև կը նշէ. «Կարեւոր է մեր բնակած երկրին պատմութիւնը գիտնալ, որպէսզի ազգային իրապաշտ կողմնորոշում ունենանք եւ ամէն քաղաքական հաւանականութիւն դիմագրաւելու պատրաստ ըլլանք»: Անոնցմէ կ'աւելցնէ՝ «Մեր բնակած երկիրներուն պատմութեան վրայ խարսխուած փորձառութիւնը՝ իսկական կողմնացոյց մը կրնար ըլլալ սփիւռքեան գոյութեան, հայութեան ինքնութեան ու հայրենիքին հետ յարաբերութեան»: Ներկայիս, երբ հայ սփիւռքի տարուբերող գոյութեան պայմաններուն մէջ ծնունդ կ'առնեն նոր գաղթավայրեր, տարաշխարհի հայութեան անցեալի փորձառութեան հետ ծանօթացումը, իրապէս, կրնայ շատ առումներով օգտակար եւ ուսանելի ըլլալ: Այս իմաստով եւս չափազանց շնորհակալ եւ միանգամայն այժմէական գործ է Սոնա Զէյթլեանի նորագոյն այս հրատարակութիւնը, որուն համար ան օգտագործած է տրամադրելի հայկական ու օտար բազմաթիւ աղբիւրներ, եգիպտահայ գործիչներու յուշեր, իսկ յատկապէս նոր շըրջանի համար ունեցած է նաեւ անձնական հանդիպումներ Եգիպտահայերու հետ:

Գրախօսուող աշխատութիւնը կը ներկայանայ երկու առանձին բաժիններով, բաղկացած է 192 տպագիր էջերէ, նաեւ ներդիր քարտէսներէ ու նկարներէ, որոնք կը գրաւեն 32 էջ ու տեղադրուած են գրքի Ա. մասի վերջաւորութեան: Բնագրին նախորդող 18 էջերուն մէջ, յաջորդաբար, տեղ են գտած Մեկնակէտ, Ներածական եւ Մուտք խորագրերը կրող փոքրածաւալ գրութիւններ, իսկ Բ. մասի աւարտին բերուած են օգտագործուած գրականութեան անունները եւ բնագրի մէջ հանդիպող անձնանուններու ցանկը. տրուած է նաեւ կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւն՝ հեղինակի մասին:

Բնագրի Ա. մասը (19-59րդ էջերը), ունի «Հայութեան ներդրումը Եգիպտոսի զինուորա-քաղաքական եւ մշակութային հոլովոյթին մէջ» ընդհանուր խորագիրը: Այստեղ տրուած է 9-11րդ դարերու պատմութիւնը, առանձին ենթաբաժիններով ներկայացնելով հայ զօրավարներու եւ պետական բարձր պաշտօններ ունեցած անհատներու գործունէութիւնը՝ Եգիպտոսին յաջորդաբար տիրած Բիւզանդական, Ֆաթիմայական, Էյյուպեան, Մամլուքեան եւ Օսմանեան իշխանութիւններու օրով. ցոյց տրուած է հայ երեւելի անհատներու ունեցած դրական որոշիչ դերը երկրին ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Բաժինը կ'ամբողջանայ նշուած ժամանակաշրջանը բնութագրող ամփոփիչ կէտերով մատնանշելով հայ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ոչ միայն երկրին զօրացման նպաստող գործունէութիւնը, այլ նաեւ անոնց ջանքերը՝ ապահովելու կազմակերպուած ազգային հաւաքականութիւն եւ եկեղեցական միութիւն, խթանելու Հայեցի կրթութիւնն ու պահպանելու աւանդական մըշակոյթը:

ԱՐՄԻՆԷ ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Ստ. Մալխասեանց, Հայերէն բացատրական բառարան, Հատ. Ա., Թեհրան:

(2) Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի, Հատ. Ա., Երեւան, 1979:

(3) Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան, Գործնական բառարան հայերէն լեզուի. Պէյրութ, 1983:

(4) Եդ. Աղայեան, Արդի հայերէնի բացատրական բառարան. Երեւան, 1976: Տե՛ս. նաեւ՝ Random House Webster's College Dictionary. New York.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՈՉ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը որ ամէն անգամ հայկականին առնչուած նիւթերով հետաքրքրական արտատպումներ կ'ընէ թուրք մամուլէն, Օգոստոս 20ի թիւով տեղ տուած է «78նոցները չեն հասնիր» պարբերականին Յուլիս - Օգոստոսի թիւէն առնուած գրութեան մը. հոն Աշչէ Կիւնայսու նիւթ ըրած է Թուրքիոյ ձախակողմեան շարժումին ինքն իր պատմութեան հետ ճակատումի անհրաժեշտութիւնը:

Ան կը գրէ.

«Թուրքիոյ ձախակողմեան հաստուածը ընդհանուր առմամբ այս հողերուն վրայ ընկերվար-համայնավար շարժումին սկիզբը կը նկատէ Մուսթաֆա Սուփհիներն ու ինքզինք հիմնապէս Ազատագրութեան պատերազմին բարոյական ժառանգորդը կը տեսնէ: Պէտք է անդրադառնանք թէ այդ պատերազմը միայն համայնավարական ուժերուն դէմ չէր, նոյն ատեն նաեւ Անատոլուէն մաքրուած ոչ մահմետականներու, ողջ մնացածներուն որոնց մասին վախ կար որ կը վերադառնային եւ ետ կ'առնէին իրենց ստացուածքը: Այս պատճառով տուեալ շրջանին նախորդ ժամանակը ընդհանուր ձախակողմեան զանգուածին հաւաքական յիշողութեան մէջ շատ տեղ չունի: Այդ յիշողութեան մէջ ո՛չ Հրեաներու Սելանիկի Բանուորական դաշնակցութիւնը, ոչ Յոյներուն Պոլսոյ «Ընկերվարական կեդրոն»ները, ոչ ալ հայկական յեղափոխական շարժումները կան: Օրինակ, ներառեալ ձախակողմեան հաստուածը, Թրքական ընկալումին մէջ որպէս հայկական ազգայնականութեան ազգայնամոլութեան ներկայացուցիչ ապրող Հ.Յ.Դ.-ի մասին լուրջ հետաքրքրութեան տէրեր միայն գիտեն թէ 1908ին, այսօրուան հեռաւոր անկիւնին՝ Վանի մէջ, կոչ ըրած է բոլոր ազգութիւններու թշուառներուն որ միասնական պայքար մղեն կեղեքիչներուն դէմ»:

Ա. Կիւնայսու ապա կը մէջբերէ նոյն թուականին Վանի մէջ ցրուած Հ.Յ.Դ.ի յայտարարութենէ մը այն տողերը ուր կ'ըսուի թէ «մենք»ը իրենց համար կ'ընդգրկէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող եւ բռնակալ կառավարութեան քանդումին, թալանին, ճնշումներուն բոլոր զոհերը. Թուրք, հայ, ալպանացի, արաբ, յոյն, ասորի, եւլն.: Կը յիշէ Հ.Յ.Դ.-ի օրկան «Ազատամարտ»ը որ 1909ին հիմնուած էր Պոլսոյ մէջ, ապա Ապտիւլհամիտը տապալելու նպատակով Հ.Յ.Դ.ի եւ իթթիհատականներու համաժողովը:

Հ.Յ.Դ.ի մէկ ուրիշ կարեւոր մամուլը որպէս, նշուած է «Յառաջ»ն ալ որ սկըսած է լոյս տեսնել Էրզրումի մէջ. ջանացած է, կ'ըսուի Սահմանադրութիւնը ծանօթացնել ժողովուրդին եւ Թրքերէն ու քրտերէն յաւելուածներով «հայրենիքի ժողովուրդներուն միջեւ խաղաղութիւնն ու եղբայրութիւնը ապահովել»: Թերթին մէջ մնայուն ներկայութիւն ունէին ընկերվարութեան մասին յօդուածներ:

Հայ յեղափոխական շարժումին ազդեցիկ մէկ այլ կազմակերպութիւնը Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնն էր որ նոյնիսկ Ապտիւլհամիտի օրով շարունակեց գաղտնի գործունէութիւնը: Կուսակցութեան երկար ժամանակի համար պատրաստուած ծրագիրը փրկութիւնը ընկերվարութեան մէջ կը տեսնէր, իսկ աւելի անմիջականով նպատակ ցոյց կը տրուէր քաղաքական ազատութիւնն ու ազգային անկախութիւնը, այդ պահանջները հիմնելով հայ հաւաքականութեան ծանրածանր պայմաններուն վրայ:

Յօդուածագիրը կը յիշէ տակաւին հայ յեղափոխական դէմքերէն սեբաստացի Տիգրան Զաւէնը որ կը պաշտպանէր այն գաղափարը թէ Հայկական Հարցը կը լուծուի երբ Օսմանեան պետութեան կեղեքուող բոլոր ժողովուրդները միակ ճակատ մը կազմեն:

Մինչ յիշուած այս կազմակերպութիւններն ու իրենց մամուլը, դէմքերը դասակարգային ամբողջ վերլուծումներ կ'ընէին, կային ուրիշ հայ յեղափոխականներ ալ որոնք առաջինները անուղղելի երազողներ կը նկատէին, ըսելով թէ Թուրքերու եւ Քիւրտերու Հայերու հետ եղբայրութիւնը ցնորք է ու մեծ սխալ կ'ըլլայ իթթիհատականներու միասնութեան, միութեան խօսքերով խաբուիլ: Այս ըսուածին յղումի հասցէ տրուած է Անդրանիկ Զէլէպեանի «Անդրանիկ փաշա»ն որ անցեալ տարի Թրքերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ:

«Իրականութիւնը այն է որ, կը գրէ Կիւնայսու, պատմութիւնը իրաւունք տուաւ այս երկրորդ խումբին որ դաշնակցականներու եւ ընկերվարականներու կողմէ ազգայնամոլութեամբ ամբաստանուած էր. ու քանի մը տարի ետք, Անատոլուն իր ամենահին բնակիչ Հայերէն, անոնց հետ Յոյներէն, Ասորիներէն ու միւս քրիստոնեայ բնակչութենէն մաքրուեցաւ «եղբայր ժողովուրդ»ներու միասնական ջանքով:

Այս անցեալը այսօր հետեւեալը պէտք է յուշէ մեզի.

Այսօր երբ Թրքական ձախակողմեան հաստուածէն ազգայնական-ընկերվարական կուսակցութիւն մը եւ «Կարմիր խնձոր»ի

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը որ միջազգային մամուլէն շաբաթական քաղուածքներ կը ներկայացնէ, Սեպտեմբեր 2-8ի թիւով էջ մը յատկացուցած է արաբական մամուլի արձագանգներուն, երկու ֆրանսացի լրագրողներու առեւանգումին առընչութեամբ։ Ինչպէս կ՚ըսէ խմբագրութիւնը, այդ մամուլին մէջ տիրական է զայրոյթը եւ քննադատութիւնը. այսուհանդերձ կան զարտուղի կարծիքներ ալ, յատկապէս ամերիկամէտ Արաբներու պատկանող, որոնք դժգոհ են Իրաքի պատերազմին հանդէպ Ֆրանսայի բռնած դիրքէն։

Արաբական մամուլի ծանօթ անուններու խումբէն Պէյրութի «Ան Նահար»ը ֆրանսացի լրագրողներու առեւանգումը նախընթաց մը կը նկատէ. մինչեւ հիմա կատարուած առեւանգումները ընդհանրապէս միջոց կ՚ըլլային Իրաքի գրաւիչ ուժերուն պատգամ մը յղելու. կամ անոնց որոնք գրաւելու գործողութեան մասնակցած, գոնէ համամիտ գտնուած են։ Մինչեւ Ք. Շէնոյի եւ Ժ. Մալպրինոյի առեւանգումը թիրախ առած է երկիր մը որ իրաքեան պատերազմի մը Ճ. Պուշի ծրագրին դէմ միջազգային արշաւ մը գլխաւորեց։ Թերթը երկրորդ մասնանշում մը կ՚ընէ հարցին մասին, ըսելով թէ առեւանգողներուն ներկայացուցած պահանջը՝ Ֆրանսայի մէջ լաչակ կրելու օրէնքը ջնջելու, ո՛չ մօտէն, ոչ ալ հեռուէն կ՚առնչուի Իրաքի։ Մանաւանդ երբ հետզհետէ Ֆրանսայի լաչակաւորները ձայն կը բարձրացնեն, թողքելու համար իրենց դատը այլ նպատակներու ծառայեցնելու հետամուտ ուժերու դէմ։

Աւելի խիստ տողերով նոյն կարծիքը կը յայտնէ Լոնտոնի «Ալ Քուց ալ-Արապի»ն։ Կ՚ըսէ թէ երկու ֆրանսացի լրագրողները պատանդ առնողները որոնք նախապէս ալ իտալացի լրագրողը սպաննեցին, թերեւս չեն գիտեր թէ կը ծառայեն ամերիկեան շահերուն։ Անո՛նք են որ Իրաքի մէջ աւելի քան քսան լրագրող ըսպաննեցին։ Ժամանակն է որ առեւանգիչները անդրադառնան այս իրականութեան։

«Ալ Հայաթ»ը կերպով մը այսօրուան զարգացումներուն պատասխանատու կը տեսնէ մահմեդական եւ արաբական երկիրներու մէջ 2004 գարնան աշխարհավարութեան մասին ֆրանսական օրէնքին դէմ ցոյցերու դիմողները։ Անոնք իրենց դժգոհութեամբ, բողոքներով արդարանալու առիթ տուին երկու լրագրողները առեւանգողներուն։ Մենք Ֆրանսան ներկայացուցին որպէս երկիր մը որ մահմետականութեան դէմ դաւին մասնակից է։ Այսօր, բանի չի ծառայեր այդ նոյն շրջանակներուն կոչերը որպէսզի պատանդները ազատ արձակուին։

Լոնտոն լոյս տեսնող «Էլաֆ»ը ունի թէր կարծիքը յայտնող սիւնակ, դէմն ալ։ Մէկուն մէջ կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա-ԱՄՆ յարաբերութիւնները վատթարացան Իրաքի պատերազմին մասնակցելու Փարիզի մերժումին պատճառով։ Իսկ Ֆրանսա - Իսրայէլ յարաբերութիւնները զուգահեռ ընթացք ունեցան Ֆրանսայի պաղեստինամէտ դիրքին պատճառով։ Իսկ իրաքեան ընդդիմութեան բաղկացուցիչ խումբերը կը յայտարարեն թէ իրենց դործունէութիւնը երկու նպատակ ունի. մէկը վերջ տալ է Իրաքի ամերիկեան գրաւումին, երկրորդը՝ զօրակցիլ պաղեստինեան դատին։ Մինչդեռ երկու ֆրանսացի պատանդ առնել ըսուածին հակառակ արդիւնք կու տայ, քանի որ ատով Ֆրանսան կը պատժուի։

Թերթը կը յիշեցնէ թէ լաչակի օրէնքը որուն ջնջումը կը պահանջեն առեւանգողները, քուէարկուած էր ֆրանսացի երեսփոխաններու մեծամասնութեան կողմէ, երկարատեւ վիճարկումներէ ետք որոնց մասնակցած էին մահմետական համայնքի ներկայացուցիչներն ալ։ Կը յիշեցնէ նաեւ թէ լաչակին առնչուած օրէնքը շատ ճկուն ոճով շարադրուած է, քանի որ կը խօսի «ցուցադրական ամէն տեսակի» նշանի բերուած արգելքին մասին։ Նկատի առնուած շրջանակն ալ Ֆրանսայի հանրակրթական հաստատութիւններն են միայն, իսկ մնացեալ վայրերուն մէջ երկրին մահմետականները կրնան իրենց ուզածին պէս հագուիլ, իրենց ծէսերը կատարել։

Ցօղուածագիրը կ՚եզրակացնէ թէ ներկայի անցքերուն դէմ բնական է որ Իրաքի պատերազմին հակադրուող ու Պաղեստինցիներուն զօրակցող Ֆրանսան պախարակողները ուրախ ըլլան, տեսնելով որ ինչպէ՛ս Արաբները կը խածնեն իրենց դատին պաշտպաններուն ձեռքերը։

Նոյն թերթին մէջ լոյս տեսած այլ գրութիւն մը հին հաշիւներ ալ կը մաքրէ Ֆրանսայի հետ. կը յիշուի Սուրիոյ գրաւումը։ Իսկ երկու լրագրողներուն առեւանգումը գրեթէ կը բացատրուի իրաքեան նոր կառավարութեան զօրակցելու նախագահ Շիրաքի դժկամութեամբ, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ Իրաքի միջազգային աջակցութիւն տալու մերժումով։ Այդ կեցուածքը կը մեկնաբանուի Իրաքի նախկին վարչակարգը ժողովուրդին համար նախամեծար համարելու դիրքով։ Խոստովանելով հանդերձ թէ ֆրանսացի լրագրողները ոչինչով յանցաւոր են, հարց կը տրուի թէ անոնք միթ՞կն էին որ առեւանգուեցան եւ սպաննուելու սպառնալիքի տակ են։ Քննադատական սլաք մըն ալ կ՚ուղղուի Ալ-Ժեզիրա կայանին որ Իրաքի ահաբեկչութեան բանբերը ըլլալով հանդերձ, յայտարարութեամբ մը դատապարտած է առեւանգումի արարքը։

Ֆրանսայի հանդէպ կրօնամոլ տարրերու ընթացքին մասին կարծիքները կլորցնելու ոճով նիւթին անդրադարձած է «Աշարք ալ-Աւսաթ»ն ալ. կ՚ըսէ թէ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ «չէզոք» դիրքի յաւակնողները դաս մը պէտք է առնեն երկու լրագրողներու առեւանգումէն։ Այլ խօսքով՝ Ֆրանսա Իրաքի պատերազմին հակադրուելով չըկրցաւ զերծ մնալ ահաբեկչութեան թիրախ ըլլալէն։

ՔԱՂՀԱՆ

համախոհութիւն մը կրնայ յայտնուիլ, տար պատճառը այն է որ ձախակողմեան հատուածը իր պամութեան ու ինքն իրեն հետ առերեսումի արարքէն խուսափած է։ Բնաւ հարց չէ տուած թէ այս հողերուն պատմութեան ընթացքին «ժողովուրդներու եղբայրութեան» կոչը ինչո՛ւ միշտ կրտսեր եղբօր բաժին ինկած է, ինչո՛ւ այդ կոչը ընողները ցեղային մաքրագործումի ենթարկուած են։ Ազատագրութեան պատերազմին լեռները դառնալիքներով վխտացող Անատոլուի երեւելիներու դասը ինչպէ՛ս բուռն հակաշխարհականական գիտակցութեան տէր դարձած ու «դրաւող»ներու դէմ զէնքի դիմած է. աւելի՛ն. բնաւ հարց չէ տուած մանաւանդ թէ ոչ այնքան հեռաւոր անցեալին Թուրքիոյ մէջ ապրուածները ինչո՛ւ ձախակողմեան ճակատին պատմութեան ծանօթութեան մէջ տեղ չեն գրաւած»։

Գրութեան հեղինակը կ՚եզրակացնէ. «Հարցում չուղղել, պաշտօնական պատմութեան ապրելուն նախապայմանն է, իսկ պաշտօնական պատմութիւնը միմիայն պետութիւններու պատկանող բան չէ»։

ԴՈՂՁՈՒԹԻ ԴՈՂՁՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Օգոստոս 21ին, բացումը կատարուած է «Օժանդակ յարկաբաժին»ին, որ կառուցուած է ֆրանսաբնակ բարերարներ Հայկազ - Գոհար Աստարճեան ամոլի նիւթական օժանդակութեամբ։ Բացման խորհրդանշական կարմիր ժապաւէնը կտրելէ առաջ, խօսք առած է Հոգեբարձութեան ատենադպիր՝ տոքթ. Մարտիրոս Ենիեօրկան, որ իր եւ գործակից ընկերներու անունով շնորհակալութիւն յայտնած է բարերար ամոլին, նշելով թէ այս յարկաբաժինը մեծ կարեւորութիւն ունի, քանի որ հոն ամփոփուած են նախապէս հիւանդանոցի հիմնական շէնքին մէջ գտնուող յատուկ մասնաբաժինները ու աշխատասենեակներ, աւելի ապահով պայմաններու մէջ։ Ապա, Ս. Փրկիչ մատրան հոգեւոր հովիւը օրհնութեան աղօթքը ըրած է եւ ժապաւէնը կտրուած է ատենապետ Սեդրակ Թոքատի եւ բարերար ամոլին կողմէ։ Հետեւած է քոքթէյլ մը, որու ընթացքին խօսք առած է Պ. Թոքատ եւ յիշած որ Աստարճեան ընտանիքի բարերարութեամբ երրորդ ծրագիրն է որ կ՚իրականանայ հիւանդանոցին մէջ։ Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ Հայկազ Աստարճեան, որ յայտնած է թէ պիտի շարունակէ իր աջակցութիւնը Ս. Փրկիչ ազգային հիւանդանոցին։

ՊՈՒՏ Մ՚ԺՊԻՏ

Ամերիկացի զբօսաշրջիկ մը կ՚այցելէ Աւստրալիան, տեղացի ուղեցոյցի մը ընկերակցութեամբ։ Կը հասնին լայնատարած ագարակ մը։ Ամերիկացին նկատելով քիչ անդին արածող ոչխարները, ուղեցոյցին հարց կու տայ թէ ի՞նչ են անոնք։

- Ոչխար, կը պատասխանէ խօսակիցը։
- Մի՛ ըսեր, մեր մօտ ասոնց հասակը եռապատիկն է։

Քիչ անդին կը տեսնեն արածող կովերը։ Ամերիկացին կրկին կը հարցնէ.
- Ի՞նչ են ասոնք։
- Կով։
- Զարմանալի՛։ Մեր մօտ անոնք երկու-երեք անգամ աւելի մեծ են։

Բաւական քալելէ ետք, իրենց առջեւէն կը տողանցեն պարկերէներ։ Ամերիկացին կրկին հարց կու տայ.
- Լաւ, ասոնք ի՞նչ են։

Ուղեցոյցը հանդարտ կը պատասխանէ.
- Մարախ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անոր խաղաղ ու բարի հոգին վերածուած էր խաւարի, քաոսի։ Իր զգայարանքները երբեմն կը կորսնցնէին իրենց ունակութիւնները ու երբեմն ալ զօրաւոր կերպով կը զարգանային։ Երբեմն ալ իրարու կը փոխանցէին իրենց պաշտօնը։

Այդ պահերուն ան կը տեսնէր իր ականջներով, կը լսէր իր աչքերով ու կը հոտոտէր իր շօշափելիքներով։ Ներքին աւերը իր աչքերէն կը տեսնուէր։ Ան վեր նետած էր իր կոպերը եւ դուրս հանած իր բիբերը։ Ողնածուծը կարծես դեւ մը ծռած էր ու բռունցք մը կար իր գլխուն ետեւ։ Իր երեսին ու ձեռքերուն վրայ կը թափէին երկաթներ, քարեր ու երակներ։ Միշտ ձայն մը կը լսէր, որ կը վայէր, կը շարախօսէր, ու կ՚ըսէր սարսափի պատմութիւններ եւ գէշ գուշակութիւններ։

Անտոն կը յուսահատէր։ Մելամաղձոտութիւնը կը հոսէր իր մէջ, խմոր եղած մոխիրի նման, ծանր ու խոշոր ալիքներով։ Այդ պահերուն իր մարմինը կը զգար գերմանի մը ներքեւ։ Ամբողջ իղձն էր գլանը մէկդի նետել, որ ետ չդառնայ իր վրայէն անցնելու համար։ Ցուսակտուր, ինքզինքը ուրիշ տեղ կը նետէր։ Անօգուտ։ Մարտահրաւի պէս կը մնար։ Երբեմն ալ սակայն մրջիւններուն հետ, տողնասալներուն հետ դէմ դիմաց կ՚ուզէր կենալ, իր եղունգներով ճանկռտելու հակառակորդները։

Երբ խմորացած մոխիրին վերջ վերջ անկումը հանդարտէր, ծրագիրներ կը շինէր Անտոն։

Առեւտրական մեծ տուն մը հաստատել Պոլսոյ կողմը։ Անհագին խանութ մը, ծառայողներ, գրասենեակներ, պաշտօնեաներ։ Եկող գացողներ։ Գո՜րծ, գո՜րծ, մե՜ծ գործ։ Ինք՝ ամէնէն տէրը։

Սպրդանքները կը մտնեն, կ՚ելլեն, կը մտնեն, կ՚ելլեն։ Դրամները կը մտնեն, կ՚ելլեն, կը մտնեն, կը մտնեն։

Ցանկարծ դահավէժ անկում մը։ Ցուսահատութիւն։ Վիհ, վիհ, խորխորատ Միքրո՛պը, միքրո՛պը... Անտոն կը պոռար։ Կը պոռար ցաւով, սարսափով, բողոքով բարկութիւնով։ Երբեմն մէկը կը տեսնէր իր առջեւ, օդին մէջ, ու սոսկումէն, վրէժէն մղուած կը յարձակէր կոկորդը բռնելու եւ խեղդելու համար։ Ու զոհը ձայն չէր հաներ։ Այն ատեն ինքն էր որ խուլ կը ձայնէր.

- Խը՛խխխ...

Ու յոգնատանջ կ՚իյնար խեղճ անասունի մը նման։

Իրեն կը թուէր թէ տունը շրջապատուած է թշնամիներով։ Պաշարուած ահաւոր մարդերով։ Վար կը վազէր, կղպելու դուռը, յետոյ սենեակները, յետոյ դարակները, յետոյ գոցելու պատուհանները, վարագոյրները, յետոյ իր աչքերը ու ականջները։ Երբեմն ալ քաջի մը նման սանդուխներէն կ՚իջնէր ու կ՚ելլէր, հսկելու համար։ Թշնամիներու յաճախանքը կը շատնար գիշեր ժամանակ։ Անտոն իր ճերմակ գիշերազգեստը հագած դուրս կ՚ելլէր իր սենեակէն, երբ ամէն ոք խոր քունի մէջ էր, ու կը լրտեսէր։ Երբեմն իր կասկածը կարծելով հաստատուած ըլլալ՝ կը սկսէր պոռալ.

- Է՛յ, է՛յ, հասէ՛ք, շո՛ւտ, հասէ՛ք...

Ու տնեցիները վեղապատառ կ՚արթննային։ Ժամ մը եւ նոյնիսկ աւելի հարկ կ՚ըլլար գինքը համոզելու համար թէ ոչինչ կայ։ Երբեմն ալ կինը վար ըʼիջնէր, իբր թէ հալածելու գողերը, մարդասպանները, հրձիգները, թունաւորողները։ Ցետոյ փողոցի դուռը կը բացուէր ու վերստին, ուժեղ կերպով կը գոցուէր, վստահեցնելու համար Անտոնը որ բոլորը մեկնած են, վըտանգը անցած է, կարելի է հանդարտ քընանալ.

Անտոն կը մրմնջէ.

- Կուզեն որ մեռնինք, մեռնինք, մեռնինք... Ինչո՞ւ կ՚ուզեն որ մեռնինք... Ինչո՞ւ կ՚ուզեն մեռցնել մեզի... Խօժէնը մեռցուցին, Գրիգորն ալ մեռցուցին...

- Գրիգո՞րը. բայց անիկա Ամերիկա է...

- Սո՛ւտ է։ Սո՛ւտ է։ Գրիգոր ալ մեռցուցին։

Ու գիշեր մըն ալ յայտարարեց.

- Ա՛յ թող պիտի չտամ, որ միւս զաւակներս մեռցնեն։ Ե՛ս կը մեռնիմ, բայց անոնց թող չեմ տար...

Ու իր պզտիկ զաւակին վրայ վազեց։

Անիկա անկիւն մը նստած էր սարսափահար։ Անտոն իր երկու ձեռքերուն մէջ առաւ իր փոքրիկ զաւկին կոկորդը։ Իր կինը եւ միւս զաւակը՝ Նուպար խելայեղ վրան նետուեցան։ Իրենց ամբողջ ուժով կ՚աշխատէին Անտոնի ձեռքերը քակել։ Պզտիկը նուաղուն ձայնով մը կը պոռար։

Զարհուրելի էր տեսարանը։ Նուպարի ուժերը սպառած էին։ Մայրը դեռ կը ճըգնէր։ Նուպարի մէջ կատաղութեան ատելաճանը կը բարձրանար, տեսնելով իր եղբօր զոհաբերումը։ Մայրը էգ վագրի մը նման գերագոյն ուժի մը քրտինքը կը թափէր ազատելու համար իր զաւակը։ Անտոնի ձեռքը ճիրաններու փոխուած էր ու անկարելի էր զանոնք բաժնել իրարմէ։ Փոքրիկ զոհը արդէն կ՚ընկղմէր դէպի մահ։ Նուպար տատուռնեք կ՚ընէր հօրը վրայ։ Ձայն ետ կը քաշէր, տապալելու փորձեր կ՚ընէր։ Անօգուտ, անօգուտ...

Նուպարի ուժերը սպառած էին, բայց կատաղութիւնը շատցած էր։ Կրակէ սպառակ մը շաչեցուց իր հօրը երեսին։ Սեւկա գիւտ մըն էր։ Անտոն սթափեցաւ իր զաւկէն եկած ապտակով։ Թոթուեց պզտիկը ու կեցաւ շշմած.

- Դուն ինծի ապտակե՞ս, դո՛ւն, քու հայրդ ապտա... ապ... ա՛...

Անտոն սկսաւ լալ։ Նուպար ալ լեցուեցաւ արցունքով։ Պզտիկը արդէր կուլար իր հօրը գրկին մէջ։ Տիկին Նուարդի արտասուքները լուռէն կը հոսէին։ Փոթորիկը իր փէշերը կը ժողվէր։ Դուրսը անձրեւ էր։ Մութ գիշեր էր։ Համբասեան ընտանիքը կը պալարուէր արցունքներու մէջ։

(Շար. 111)

Տիկին Արամ Մալխասեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեան,
Գլարա Մալխասեան,
ինչպէս նաեւ Պօյաճեան եւ Վարպետեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 9 ժամը 10ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի-լէ-Մուլինոյի (92) Գոմինալ գերեզմանատունը, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ժամը 11·30ին:

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեանին:

Madame Aram Malkhassian,
son épouse:
Monsieur et Madame Giraïr Malkhassian,
ses enfants:
Clara Malkhassian,
sa petite fille
ainsi que les Familles Boyadjian et Varbedian
ont la douleur de vous faire part du décès de

M. Aram MALKHASSIAN

survenu le 6 septembre 2004, à l'âge de 89 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 9 septembre 2004 à 10 heures en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, suivie de l'inhumation à 11 heures 30 au Cimetière communal d'Issy-les-Moulineaux (92).

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ժամը 16ին Խաչվերացի ռեհանով մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Տարւոյս վերջին Անդաստանն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Տօն է Ս. Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12· Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
- CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, *նաեւ չափահասներու դասարան:*

Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու. Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:

Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝
01· 39· 83· 71· 19

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի. Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղի դասընթացքներու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին
130 rue Jean-Jaurès, Arnouville
Դասընթացքները կը սկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին:

(Շար. Ա. էջէն)

սահմանադրական այն փոփոխութեան դէմ, որ թոյլ կու տայ ներկայ նախագահին (Էմիլ Լահուտ) կրկին ներկայանալ: Խնդրոյ առարկայ նախարարներն են՝ Տնտեսութեան, Մշակոյթի, Տեղահանուածներու եւ Շրջապատի:

ԷՏՈՒԱՐ ԶԱՐԻՖԵԱՆ, յիմարաբուժութեան եւ բժշկական հոգեբանութեան փրոֆ. Գանի (Գալվատոս) հիւանդանոցը, հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի *(Սեպտ. 7): Թերթը էջ մը նուիրած էր այն հարցին որ, կը վերաբերի հանդարտեցուցիչ դեղերու լայնատարած գործածութեան Ֆրանսայի մէջ: Բժիշկը որ մեծ մասնագէտ մըն է այդ ճիւղին մէջ, կը բացատրէ որ բժիշկները լաւատեղեակ չեն եւ լաւ պատրաստուած ալ չեն ճշգրիտ ախտաճանաչումներ ընելու համար: Այդ դեղերը* (փսիքօթրոփ) *դադրած են դեղ մը ըլլալէ եւ դարձած են ընկերութեան ցաւերը դարմանող ապրանք մը:*

ՍԱՌԻՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ մէջ երեք ոստիկաններ սպաննուած են, երբ թիրախ եղած են ահաբեկչութեան դէմ տարուած գործողութեան մը ընթացքին, Ռիատի հիւսիս-արեւմտեան Պուրէյտայի շրջանը: Եօթը կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեանէն իրենց մօր եւ աներմօր՝ Նուարդ Մելքոնեանի *մահուան առիթով:*

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրապարակին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30

ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,
Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005*ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝*
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille
- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 *Եւրօ:*
- Երկու աշակերտի՝ 75 *Եւրօ:*
- Երեք աշակերտի՝ 85 *Եւրօ:*
Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն..

☎ 04. 91. 77. 84. 70

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre S P I T A K

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.020
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.020

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԵԹԻԱ

ՊՈՒՏԻՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀՍԿԱՅ ՑՈՅՑ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6ին, ընդունելով օտար լրագրողներ եւ Ռուսաստանի մասնագէտներ, Պուտին բացատրած եւ արդարացուցած է իր քաղաքականութիւնը: Դէմ է որեւէ բանակցութեան Չեչենիոյ հետ, յայտնելով թէ նման առաջարկ մը կը նմանի «Արեւմտեաններու թելադրել որ Պէն Լատէնի հետ նստին խօսին, Պրիւսէլ հրաւիրեն ՕԹԱՆ-ի կեդրոնատեղին կամ Ուաշինկթըն՝ Սպիտակ Տուն»: Երեք ժամ խօսած է լրագրողներուն Մոսկուայի Նովօ Օգարեւոյի իր տունը: Իրեն համար ոչ մէկ կապ կայ Չեչենիոյ ռուսական քաղաքականութեան եւ Բեսլանի պատանդներու հարցին միջեւ: Կը ճշդէ.- «Գիտենք թէ ինչ պէտք է ընել Չեչենիոյ մէջ՝ շարունակել երկխօսութիւնը չեչէն ընկերութեան հետ, շարունակել քաղաքական գործընթացը, որ Ռուսաստանի պատկանելութեան հանրաքուէէն եւ նախագահական ընտրութենէն ետք, պիտի շարունակուի խորհրդարանական ընտրութիւններով, ամրապնդել չեչէն տարրերը տեղւոյն ոստիկանութեան մէջ, ինչ որ արգելք չէ ռուսական ուժեր ձգելու որքան ատեն որ անհրաժեշտ ըլլայ, ինչպէս ամերիկեան ուժեր կան Թեքսաս կամ Գալիֆորնիա»: Անցեալի սխալներու մասին կը մեղադրէ Ստալինը, բայց կ'աւելցնէ՝ այդ բոլոր անարդարութիւնները չեն կրնար բացատրել անջատողական ձգտումները: 1996ին, կ'ըսէ, Չեչենիոյ տրուած էր տէ ֆաքթօ անկախութիւն մը, եթէ ոչ տէ եուռէ, խաղաղական մօտեցողութիւնը զարգացաւ միջազգային ահաբեկչութեան հետ: Պուտին կը դատապարտէ նաեւ արեւմտեան պետութիւնները, որ ըստ իրեն երկակի լեզու կը գործածեն: Մէկ կողմէ, ղեկավարները իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնեն իրեն, միւս կողմէ տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնները եւ դիւանագիտականները չեն հրաժարած Ցրտամարտի նախապաշարումներէն եւ շփում կը պահեն անոնց հետ զորս «ապստամբ» կ'որակէ արեւմտեան մամուլը: Ինչո՞ւ, հարց կու տայ Պուտին, Պէն Լատէնի մարդիկը ահաբեկիչ կը կոչուին եւ երախայ սպաննող մարդիկը ապստամբ կ'որակուին: Ո՞ւր է տրամաբանութիւնը: Որովհետեւ Արեւմուտքի քաղաքական կարգ մը շրջանակներ կ'ուզեն տկարացնել Ռուսաստանը ինչպէս Հռոմէացիք կ'ուզէին քանդել Քարթագոնը:

Մոսկուայի մէջ, Սեպտեմբեր 7ին, Կրեմլինի հրաւէրով, հսկայ ցոյց մը տեղի ունեցած է ահաբեկչութեան դէմ: Բայց, ի նպաստ Պուտինի այդ ցոյցը համախմբած էր նաեւ վրդովուած Ռուսեր, որոնք չէին հանդուրժած Բեսլանի դպրոցին դրամային ողբերգական ելքին: Ոմանք բացագանչած են՝ «Պուտի՛ն, քեզի հետ ենք», ուրիշներ իրենց ընդվզումը արտայայտած են դատապարտելով իշխանութիւնը: Մէկը խոստովանած է.- «Ամօթ կը զգամ մեր երկրին եւ մեր իշխանութեան համար»: Ցոյցը սկսելէն քիչ ետք, անձրեւ սկսած է տեղալ, ինչ որ ըսել տուած է Մոսկուայի քաղաքապետին՝ «Երկինքն ալ կու լայ»:

Սիլվիա Սեռանօ, Կովկասի մասնագէտ

ԻՆԱԼՔՕ (Արեւելեան Լեզուներու եւ Քաղաքակրթութիւններու Ազգային Հիմնարկ) հարցազրոյցով մը Ֆիկառոյի (Սեպտեմբեր 8) կը բացատրէ որ Չեչենիոյ հակամարտութիւնը այլեւս չի ծառայեր Պուտինի: Կը գտնէ որ «պարապ մը կայ ռազմավարութեան», թէ՛ ռուսական եւ թէ չեչէնական կողմը: Կը հաստատէ որ Բեսլանի յարուցած բուն հարցը Պուտինը քննադատելը չէ իր գործելակերպին համար: Քննադատութիւնները պէտք է վերաբերին Չեչենիոյ պատերազմին, որ ուղղակի կամ անուղղակի Բեսլանի պատանդներուն տարաւ:

Սեպտեմբեր 7ին, Պուտին մասնակցած է Մոսկուայի մէկ եկեղեցիի պատարագին, մոմ վառած եւ խաչակնքած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը, օր ցերեկով, Սեպտեմբեր 7ին երկու Իտալուհիներ եւ երկու Իրաքցիներ առեւանգուած են իրենց գրասենեակներէն ներս: Սիմոնա Թոռեթթա եւ Սիմոնա Փարի, 29 տարեկան, կ'աշխատէին իտալական մարդասիրական կազմակերպութեան մը մէջ (Փոնթա փէր լ'Իրաք): Առեւանգողները դիւրութեամբ տեղ գրաւած են պատանդներուն հետ երեք կառքերու մէջ եւ մեկնած: Գործողութիւնը տասը վայրկեան տեւած է, հինգ վայրկեան հեռու Պաղեստին պանդոկէն, ուր են ամերիկեան ուժերը: Իտալիա խորապէս ցնցուած է: Առաջին անգամն է որ կիներ կ'առեւանգուին: Միւս կողմէ, բուռն կռիւներ կան ամերիկեան ուժերու եւ շիիներու միջեւ Սատր-Սիթի (Պաղտատի շիի արուարձանը), առնուազն 40 մեռեալ կար եւ 193 վիրաւոր: Մոքթատա ալ-Սատրի համաձայն, Ամերիկացիք խզած են հրադադարը: Ամերիկացի հազարէ աւելի զինուորներ մեռած են Իրաք, որոնց միայն 200ը պատերազմի ընթացքին: Սեպտեմբեր 8ին, ոչ մէկ նորութիւն

(Շար.-ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻ Ս. ՊՕՂՈՍ...

Ինը անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին Միշէլ Ռոքար, Պ. Կէմէրէք (Լեհաստան) եւ Էմմա Պոնինօ (Իտալիա), Սեպտ. 6-ին Պրիւսէլի մէջ արտայայտուած են ի նպաստ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Անոնց գլխաւոր պատճառաբանութիւնն է՝ «բազմակրօն Եւրոպայի մը գալուստը կրնայ ուժգնօրէն ցոյց տալ որ քաղաքակրթութիւններու հակամարտութիւնը մարդկութեան անխուսափելի ճակատագիրը չէ», բայց աւելի ուժ տալու համար իրենց դատին, օգնութեան կանչած են Ս. Պօղոսը ճշդելով.- «Անատոլուն, որ դեռ այսօր Թուրքիոյ սիրտն է, այն վայրն էր ուր Ս. Պօղոս առաքելական իր առաջին ճամբորդութիւնը ըրած է, քրիստոնէութիւնը տանելով յուդայականութեան սահմաններէն անդին եւ եղած է եւրոպական քաղաքակրթութեան օրրանը: Այդ տեսակէտով Թուրքիոյ պարագան կը տարբերի հիւսիսային Ափրիկէի երկիրներէն»:

Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատու Կումիսէր Վէրհէօկըն բաւական նպաստաւոր արտայայտութիւններ ունեցած է Անգարայի իր տեսակցութիւններուն ընթացքին: Սեպտեմբեր 6ին, տեսնուելէ ետք Էրտողանի եւ Կիւլի հետ, Տիյարպէքիր գացած է, ուր հանդիպած է Լէյլա Զանայի (նախկին երեսփոխան, Յունիսին ազատ արձակուած): Թղթակիցներու համաձայն, Վէրհէօկըն գաղտնապահ երեւոյթ մը ունի, բայց եւ այնպէս կը խոստովանի.- «Ճշմարտութեան ժամն է: Խորհուրդը մեզի յստակ լիազօրութիւն մը տուաւ: Չենք կրնար խուսափիլ մեր պատասխանատուութիւններէն»: Քանի մը անգամ ալ կրկնած է.- «Նոյն Եւրոպային քաղաքացիները կ'ըլլանք»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԻՐԱՔ ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑ ՄԸ

Միջազգային զանազան լրատուներ Ռ. Քոչարեանի Լեհաստան այցին վերաբերող լուրերուն մէջ տեղ տուած են Հայաստանէն 50 հոգինոց խումբի մը Իրաք ղրկուելու մասին: Խումբը ընդգրկուած պիտի ըլլայ լեհական ղեկավարութեան ենթակայ բազմազգ ուժերուն որոնք տեղակայուած են Իրաքի կեդրոնական ու հարաւային շրջանին մէջ: Որոշումը, կ'ըսուի թէ արդիւնք է ապահովութեան մարզի գործակցութեան համաձայնագրին որ նոյն այցին ընթացքին ստորագրուած է Հայաստանի ու Լեհաստանի նախագահներուն կողմէ:

Լեհաստանի Պաշտպանութեան նախարարը յայտնած է թէ հայաստանեան խումբը պիտի բաղկանայ ռազմագէտներէ, ռումբի մասնագէտներէ, բժիշկներէ: Ուղարկումը նախատեսուած է Նոյեմբերի վերջաւորութեան, կամ Դեկտեմբերի սկիզբը:

Լուրը անմիջապէս մտածել կու տայ թէ Երեւան իսկապէս պարտաւո՞ր է այդքան անմիջական առընչութիւն հաստատելու Իրաքի գեհենին հետ ուր գլխաւոր թիրախ են ամերիկեան ճակատին մաս կազմող ու նաեւ չկազմող զինուորներ ու նոյնիսկ ոչ զինուորական լրագրողներ. Ֆրանսացի երկու թղթակիցներուն պարագան լաւագոյն օրինակն է այս մարզի հարցականներ, մտահոգութիւններ արդարացնելու: «Գործակցութեան», «լաւ յարաբերութիւններ»ու նման պարագայական պիտակներ կը բաւե՞ն բացատրելու յիսուն հայ երիտասարդի կեանքը այդքան ծրի կերպով վտանգելու արարք մը:

Բարեբախտաբար, վերոնշեալ լուրին հետեւած է «Արմէնփրէս»ի Սեպտ. 6-7ի հաղորդաշարէն այն տեղեկութիւնը թէ Հայաստանի Պաշտպանութեան փոխնախարար Ե. Խաչատուրով պատասխանելով Իրաք խաղաղապահ առաքելութեամբ զինուոր ղրկելու մասին հարցումին, ըսած է. «Ներկայումս որոշակի ոչինչ ասել հնարաւոր չէ, քանի որ խորհրդարանը որոշում չի կայացրել զինեալ ուժերի ստորաբաժանումներ երկրից դուրս հանելու վերաբերեալ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 7/8)

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԲԵՍԼԱՆԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Առողջապահութեան նախարարութիւնը Սեպտեմբեր 7ին 21 արկղ դեղօրայք եւ մէկ արկղ արիւն ղրկած է Բեսլան: Արիւնը առնուած է մօտ հարիւր կամաւորէ որոնք դիմած են այդ նպատակով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԸ ՔՈՍՈՎՈՅԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Հայկական խաղաղապահ 34 հոգինոց դասակը վեց ամիս Քոսովոյի մէջ խաղաղապահ առաքելութիւն կատարելէ ետք վերադարձած է: Դասակը յաջողութեամբ աւարտած է առաքելութիւնը, Արտեմ Աւդալեանի հրամանատարութեան տակ: Առաջին անգամն էր որ անկախ Հայաստանէն զինուած ուժ մը անմիջական մասնակցութիւն ունեցաւ եւրոպական ապահովութեան երաշխաւորումին:

ՆՈՐ ԴԱՍԱԿ ՄԸ ՔՈՍՈՎՕ ՄԵԿՆԱԾ

Հայաստանի զինեալ ուժերէն 34 հոգինոց նոր դասակ մը Սեպտեմբեր 8ին կը մեկնէր Քոսովօ, յունական հրամանատարութեան տակ խաղաղապահ առաքելութիւն տանելու: Իրենց եւս պաշտօնավարութեան շրջանը վեց ամիս է:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒՆ ՊԱՅԹՈՒՄԸ ԵՒ ԱՐՈՒԹԻՒՆՈՎ ՄԸ

Մոսկուայի մէջ Սեպտեմբեր 7ին ձերբակալուած է Կրասնոդարի բնակիչ Արմէն Սերգէյ Արութիւնով անուն անձ մը որ ըստ իրաւապահ մարմիններու, վերջին պահուն օդանաւի տոմսեր ծախած է այն երկու կիներուն որոնք պայթեցուցած են Վոլգոգրադ եւ Սոչի մեկնող օդանաւերը: Որոշ լրատուներ ըսած են նաեւ թէ իրեն շնորհիւ այդ կիները առանց որեւէ ստուգումի ենթարկուելու օդանաւ մտած են: Իսկ այդ երկու կիներուն մասին «Իզվեստիա»ն գրած է թէ անոնք ղեկավարուած էին Բաքուէն:

Մոսկուայի օդակայանին պաշտօնեաները ժխտած են երկու կիներուն առանց քննութեան օդանաւ մտնելու պնդումը, ըսելով որ ատիկա անկարելի է:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԼՂՀ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՐԵՐԱՐՆ Է

«Հայաստան» Հիմնադրամին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը կը կոչուի Միշէլ Թանպրէզ: Ան Ֆրանսացի է, 2000 թուականէն ի վեր միշտ գործօն դեր ստանձնած է տարեկան Թելեթոնին կազմակերպութեան մէջ: Ներկայիս հաստատուած է Արցախ, կը շարունակէ իրագործել բարեսիրական շարք մը ծրագրեր:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

"ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ"

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Շատ աւելի ծաւալուն է Բ. մասը, որ խորագրուած է՝ «Հայութեան ներդրումը արդի Եգիպտոսի քաղաքա-տնտեսական, օրէնսդրական եւ կրթական հոլովոյթին մէջ»։ Հոն (61-176րդ էջերը) գաղութի ակնառու ներկայացուցիչները հանդէս կու գան օգտակար ու կարեւոր նախաձեռնութիւններով՝ հասարակական կեանքի ամենատարբեր ոլորտներուն մէջ։ Առանձին ենթավերնագիրներ են յատկացուած Եգիպտոսի պետական կառոյցին, ճարտարարուեստին ու թեթեւ արդիւնաբերութեան, առեւտուրին ու կրթութեան եւ այլ բնագաւառներու մէջ Հայերու կատարած ներդրումին, ամէն անգամ, գուգահեռաբար, ներկայացնելով ազգային կեանքին ի նպաստ իրագործուած քայլերը։ Համեմատաբար ընդարձակ է երկրին պետական կառոյցին վերաբերող հատուածը եւ, այդ ասպարէզին մէջ աչքի ինկած գործիչներու շարքին, ամենալայն չափով՝ 22 էջերու մէջ, կը խօսուի Նուպար Փաշա Նուպարեանի մասին։ Ծնած Իզմիր, ան ուսումը Ժընեւի եւ Թուլուզի մէջ ստանալէ ետք, իր քեռի՝ Պօղոս Պէյ Եուսուֆեանի հրաւէրով կուգայ հաստատուիլ Եգիպտոս, ուր շուրջ 50 տարի, մեծ ձեռնհասութեամբ կը վարէ պետական-կառավարական այլեւայլ պաշտօններ, պայծառ անուն մը ձգելով երկրի պատմութեան տարեգրութեան մէջ։ Ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան գծով կատարած իր նորարարութիւններով, դիւանագիտական իր նուրբ հոտառութեամբ եւ իմաստուն գործունէութեամբ ի շահ երկրին շրջանցելով շատ վտանգներ, միջազգային համբաւի տիրացած հայազգի այդ պաշտօնեան, որ հասած էր մինչեւ վարչապետութեան աթոռին, եղաւ առաջին քրիստոնեան որուն շնորհուեցաւ փաշա պատուաբեր տիտղոսը։ Ահա թէ ինչպէս կ'որակէ Եգիպտոսի օրէնսդրական բարեկարգումին վերաբերող անոր մեծագոյն իրագործումը հանդիսացող Խառն Դատարաններու ստեղծումը՝ անգլիացի քաղաքագէտ Լորտ Միլնըր. «Խառն դատարաններու իրագործումը ոչ միայն Եգիպտոսի մշտական երախտիքին արժանի է, այլեւ համայն քաղաքակիրթ աշխարհի»։

Նուպար Փաշա, որ գիտակցական ողջ կեանքը նուիրեց իր ապրած երկրի բարգաւաճումին ու հզօրացման, միաժամանակ նիւթական ու բարոյական իր աջակցութիւնը բերաւ ազգին ու հայրենիքին՝ սատարելով բարեսիրական ու կրթական ձեռնարկումներու, հովանաւորելով ուսումնական հաստատութիւններ եւ ի նպաստ հայապահպանման կատարուող խաղաղասիրութիւններ? միջոցառում։ «Ես կեանքս նուիրեցի Եգիպտոսին, - կ'ըսէ ան, - որովհետեւ բախտը իմ առաջ այդ գործը հանեց. իրապուրուեցայ անկից եւ կապուեցայ։ Բայց օտար երկրի մէջ այդ գործունէութիւնս երբեք ինծի չմոռցուց որ Հայ մըն եմ»։

Իր ապրած երկրին ու պատկանած ազգին պատիւ բերող նման գործունէութիւն ունեցաւ մեծանուն այդ Հայուն՝ Նուպար Փաշայի որդին, Պօղոս Նուպար։ Փարիզի մէջ ճարտարագէտի իր ուսումն ամբողջացնելէ ետք գալով Եգիպտոս, ան եւս, հօր նման կը գրաւէ պետական բարձր պաշտօններ, իրագործելով երկրին յառաջընթացը խթանող նորարարական ձեռնարկումներ, որոնց համար կ'արժանանայ պատուի ու գնահատանքի։ Ազգային գետնի վրայ, իր նախորդներուն պէս, Պօղոս Նուպար կը շարունակէ զարկ տալ կրթութեան, օժանդակել ուսումնական կեդրոններու եւ դպրոցներու շինութեան, չզլանալով օգնութեան ձեռք մեկնել հայրենի ժողովուրդին՝ հոգալով անոր կարիքները։ Իր ապրած ժամանակաշրջանը կը զուգադիպի հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող անցուդարձերու. նման իրավիճակի մէջ, Պօղոս Փաշա, իրեն համախոհ ազգակիցներու հետ, Հայ Դատի խնդիրը հետապնդող դիւանագիտական գլուխաւոր բանակցութիւններ կը վարէ Թուրքիոյ եւ եւրոպական երկիրներու հետ։ Պատերազմը եւ դէպքերու յետագայ զարգացումը կը խափանեն անոնց իրագործումը, բայց 1906 թուականին իր հիմնած Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, որ կը միտէր ըլլալ քաղաքական որեւէ նկատառումէ զերծ ազգային միութիւն մը, նպատակ ունենալով օգնել Հայուն, Հայաստանին, շարունակեց իր գործունէութիւնը ու կը շարունակէ այսօր ալ։ Պօղոս Նուպար փաշային կը պարտինք նաեւ Եգիպտոսի Առաջնորդական Վիճակի համերաշխ ու կայուն կարգավիճակը՝ ազգային կուսակցութիւններու խաղաղ գոյակցութեան պայմաններու մէջ, որուն շնորհիւ գաղութը կրցաւ ծաղկիլ ու բարգաւաճիլ իբրեւ միասնական համայնք։

Գրքի Բ. մասին այն ենթավերնագիրներուն տակ ուր կը խօսուի ճարտարարուեստի, թեթեւ արդիւնաբերութեան, առեւտուրի, կրթութեան եւ այլ մարզերու մասին, գաղութը նոյնպէս կը ներկայանայ իբրեւ անհատական նախաձեռնութիւններ իրագործող, երկրի տնտեսութիւնը խթանող եւ ազգային դիմագիծը պահպանելու ձգտող հայ անհատներու հաւաքականութիւն։ Այդ հաւաքականութեան լուսամիտ անդամներու ջանքերով ու միջոցներով, օր աւուր կը բազմանային նաեւ ազգային ու անհատական վարժարանները՝ իբրեւ անհրաժեշտ նախապայման ինքնապահպանման, կը կազմուէին մարզական, մշակութային, տիկնանց միութիւններ, կը զարգանային արուեստն ու գրականութիւնը, մամուլի ու տպագրական գործը, այդ բոլորով գաղութը հասցնելով նախանձելի մակարդակի։

Ենթարաժիններու վերջաւորութեան, շուրջ 10 էջ գրաւեցնող «Բազմադարեան վաստակը» խորագրի տակ բերուած ամփոփագրով, հեղինակը ի մի կը բերէ հաւիւրամեակներու ընթացքին կատարուածը, ձեռք բերուած արդիւնքը, 15 կէտերով տալով սպառիչ բնութագիրը, ճշգրիտ պատկերը Եգիպտահայ գաղութին։ Նախորդ էջերուն մէջ Նուպար եւ Պօղոս Փաշաներու գործունէութեան վերաբերեալ մեր անդրադարձը կրնայ ծառայել որպէս հայելի այն գործելակերպի որ որդեգրած էին գաղութը պանծացնող անհատները։ Անոնք եւ անոնց նմանող ուժեղ անհատականութիւններն էին որ ունեցան ճիշդ կողմնորոշում իրենց ապրած երկրին նկատմամբ, ամբողջական նուիրումով եւ հաւատարմութեամբ ծառայելով անոր։ Արտաքին գործոց նախարար Տիգրան Փաշա տ'Ապրօ, չհանդուրժելով նախարարական բոլոր որոշումները իր հակակշռին ենթարկելու Անգլիոյ ընդհ. հիւպատոս Լորտ Գրոմըրի ոտնձգութիւններուն, կը բողոքէ պարտադրուող այդ համաձայնութիւնին դէմ ըսելով. «Ես Եգիպտոսի նախարար մըն եմ, ոչ թէ անգլիական կառավարութեան վճարեալ մէկ պաշտօնեան»։

Իր ցաւերով եւ հոգերով, իր հետաքրքրութիւններով ինքն իր մէջ ամփոփուած, կղզիացած համայնք մը չեղաւ Եգիպտահայութիւնը։ Ան ապրեցաւ Եգիպտոսի կեանքով, գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուաւ երկրի ներքին թէ արտաքին բոլոր խնդիրներուն, իր լուման բերաւ երկրին ծաղկումին ու բարգաւաճումին, ինք եւս օգտուելով ստեղծուած բարիքներէն։ Եագուպ Արթին Փաշա Չրաքեան առաջինն էր որ կատարեց աղջկանց վարժարանի բացումը, ուր սկսան յաճախել նաեւ Հայուհիներ. ան էր որ պետական միջոցներով Եւրոպա բարձրագոյն ուսման կը ղրկէր յառաջադէմ շրջանաւարտներ, որոնց մէջ փոքր թիւ չէին կազմեր Հայերը. եւ երկրին ղեկավարութիւնը հասկցաւ ու գնահատեց ընդհանուր յառաջընթացին ի նպաստ կատարուող այդ քայլերը։ Մոհամմէտ Ալիի դերդաստանի ներկայացուցիչներէն Հասան Հասան, անդրադառնալով Եգիպտոսի փոքրամասնութիւններուն, Հայերուն մասին կ'արտայայտուի հետեւեալ կերպ. «Շատեր սերունդէ-սերունդ Եգիպտոս ապրած եւ հոգիով սրտով այս երկրին կապուած են։ Եկուորները ներմուծած են բազմաթիւ արհեստներ ու արուեստներ եւ իրենց մասնագիտութիւնը տեղացիներուն փոխանցած են։ Ապերախտութիւն պիտի ըլլար անոնց արժէքը ուրանալ կամ կարողութիւններուն ապացոյցները անտեսել։ Ճիշդ է, որ անոնք օգտուեցան հիւրընկալ երկրէն, բայց նոյնքան ճիշդ է, որ մեծապէս նպաստեցին երկրին արդիականացման ու բարգաւաճումին»։

Եգիպտահայ գաղութի այս պատկերն է ահա որ կը ներկայացնէ Սոնա Զէյթլեան իր գիրքին մէջ, իբրեւ հաւաքականութեան պատմութիւն՝ սկսած անոր կազմաւորումէն, եւ անոր անդամներու՝ իբրեւ անհատականութիւններու պատմութիւն։ Հսկայական նիւթը որ կը մատուցէ մանրակրկիտ բծախնդրութեամբ, դէպքերու, իրադարձութիւններու եւ երեւոյթներու վերլուծումով, բացատրութիւններով ու հետեւութիւններով, կ'ապահովեն անժխտելիօրէն բարձր այնպիսի որակ, որ բնաւ պիտի չնսեմանայ նոյնիսկ եթէ առանձին էջերու մէջ սպրդած ըլլան անճշդութիւններ կամ վրէպներ։

Ներկայացնել գաղութի մը պատմութիւնը, որ առաւելաբար կը պատկանի անցեալին, առաջին հայեացքով թերեւս աւելորդ թուի, բայց նպատակային այն մօտեցումը որով հեղինակը կը մատուցէ այդ պատմութիւնը, կը վկայէ որ գիրքը իր նշանակութեամբ, իր կարեւորութեամբ կը հանդիսանայ յաւուր պատշաճի անհրաժեշտութիւն, մանաւանդ նորակազմ գաղութի անդամներու համար։ Պէտք է խոստովանինք, որ սփիւռքի տարածքին վերջին ժամանակները ձեւաւորուող գաղութները չունին այն կազմակերպուածութիւնը, միասնական գործելակերպի եւ համերաշխ գոյակցութեան այն ոգին, որ կ'իշխէր Եգիպտահայութեան մօտ։ Ուրեմն, մեզի համար ուսանելի շատ բան կայ անցեալէն։ Աշխատինք լաւագոյն կերպով եւ առաւելագոյն չափով օգտուիլ այդ անցեալէն ու մեզի ժառանգուած արժէքները այնպէս փոխանցել մեր յաջորդներուն, որ անոնք ազնիւ հպարտութեամբ ներկայանան իբրեւ արժանաւոր շառաւիղները Եգիպտահայ գաղութին։ Հետեւաբար, շնորհակալութիւն գրքի հեղինակ Սոնա Զէյթլեանին, իր կատարած այս կարեւոր աշխատանքին համար։

ԱՐՄԻՆԷ ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

«ԱՐԻ՛ ԱՊՐԻՐ ԷՍՏԵՂ»...

ՄԻՆԱՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Յամի Տեառն 1960. երանելի՜ ժամանակներ...

Լիբանան կը բաբախէր հոծ Հայութեամբ, Հայաստան մըն էր Հայաստանէն դուրս։ Բայց լիբանահայը միայն ձայնասփիւռի միջոցաւ կ'ունկնդրէր հայրենիքի ձայնը՝ անյագօրէն եւ խոնաւ աչքերով։ Կարօտի երգ էր ան եւ այրող քերթուած, նոյնիսկ մշուշապատ գոյութիւն աւելի փշաքաղիչ, քան հեռուէն հնչող գիշերային սրինգը, աւելի սրտառուչ, քան մօր օրօրը իր նորածինին օրօրոցին վերեւ։ Այդ ձայնը կու գար առաջին անձրեւէն մաքրուած ծառերու թարմ շունչով, փուռէն նոր ելած հացի բոյրով։

Առաջին անգամ, որպէս ամանորեայ նուէր, Լիբանան դրկարաց կ'ընդունէր հայրենի երգի-պարի համոյթը, բազմանգամ կազմով եւ կը միախառնուէր անոր հետ։ Բառացիօրէն ճիգ կը պահանջուէր մուտքի տոմս ապահովելու, հակառակ շարաթներու վրայ երկարող ելոյթներու՝ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընդարձակ սրահին մէջ։ Երեկոները, ժողովուրդը խուռներամ կը խուժէր ծովեզերեայ պանդոկը, խարբիկ հայցելու հայրենի կոռնկներէն կամ անոնցմէ մէկը հիւրընկալելու հաճոյքը վայելելու։ Ոգեւորութիւնը զենիթին էր, կարծես մանանայ կը տեղար երկինքէն։ Զգուշացումներ եղած էին, բայց անկարող՝ թումբ կանգնելու յորդածուն յորձանքին։

Ձինհալը սկսած էր։

Խումբերուն յաջորդեցին անհատական այցեր. եռեւ-եռեւի եւ երկարաժամկէտ. բայց ծանծաղած էր նախկին խանդավառութիւնը, չըսելու համար չքացած եւ տեղի տուած դժգոհանքի արտայայտութեանց՝ հայրենիքէն հոսող անկոչ հիւրերու հասցէին։ Պատահած էին բազմաթիւ տհաճ դէպքեր, որոնք շրջան կ'ընէին բերնէ-բերան, ամէն օր եւ ամէն տեղ, յաւելեալ զարգացումներով։

Ինչպէս միշտ կ'ըլլան, կային բացառութիւններ. այդ խմբակին մէջ կը գտնուէր երբեմնի երիտասարդը որ ես էի։ Կը մնուցանէի խոր համոզումը թէ քանի հայրենիքը վեհ է, հետեւաբար ամէն ինչ որ կու գայ իրմէ, սրտամօտ է, անբասիր, գերադաս. քանի որ խնձորենին խորայատուկ պտուղ ունի եւ երբեք՝ տատասկ։ Բարեմի՞տ թէ սխալ մեկնաբանութիւն։

Իմ այս վարքագիծը զարգացաւ հետըզհետէ եւ տարածուեցաւ ամէն երեւոյթի վրայ որ առընչուած էր «աշխարհից անոյշ Հայաստան»ին։ Նախապատիւ կը համարէի անոր հողին արտադրանքը, մարդիկը, բարքերը, երգերը. իսկ լեզուն կը թուէր քաղցրանոյշ, հասուն միրգի նման։

Բարեկամներ կը հաւաստէին թէ հիասթափումս օր մը պիտի վարձատրուէր .. ապտակով։ Դժուար էր հաւատք ընծայել, բայց անոնք յենլով անձնական փորձառութեան, հիասթափումը կը նկատէին անխուսափելի։ Ժամանակը՝ արդար դատաւոր, փաստեց ճշմարտութիւնը անոնց դատումին։ Թէ ինչպէ՛ս.-

Հայրենիքի սեղմ շրջանակէս զոյգ մը եկած էր օդակայան, ողջերթ մաղթելու ինծի։ Պատահեցաւ որ մեր մօտիկը, խումբ մը տարեց ճամբորդներ խօսակցէին... քրտերէնով։ Ընկերակիցներէս ան որ կը նկատէր «իմ Երեւանի քոյրիկը», պոռթկաց յանկարծ.

- Սրանց նայիր, չեն ամաչում քրտերէն գրուցելու հայրենի հողում։

Բացատրեցի թէ «սրանք» Անատոլուի սպիտակ ջարդէն ճողոպրած Հայեր են։ Իրենց ամբողջ վաստակը տրամադրած են որպէսզի կեանքի մայրամուտին զգան թէ հայրենիք մը ունին եւ այդպէսով վերագտնեն իրենց արմատները։

Այս խօսքերը ակնյայտօրէն հաճելի չթուեցան կարծեցեալ «քոյրիկ»ս։ Այս անգամ իր թաքուն մաղձը տեղացուց վրաս.

- Դու քեզ հայրենասէ՞ր ես համարում. թէ էդպէս ա, արի՛ ապրիր էստեղ։

Երկրաշա՞րժ էր արդեօք թէ երկինքը փուլ եկաւ. եղածը լուտանքի համազօր էր, ուղղուած մօրս շիրիմին. (իսկ հայրս, զոր չեմ ճանչցած, գերեզման իսկ չունի)։ Մանաւանդ անձի մը կողմէ, որ նոր էր աւարտած ընթերցումը «Հայրենիքիս հետ» ժողովածուիս. կրնար զիս անուանել անբան, լիրբ կամ այլ անուանարկիչ ածականներով, բայց այդ մէկէն։

Նախատեսուած ապտակին փոխարէն կը ստանայի... աքացի մը։ Անյեղլի օրէնքը կը հրահանգէ որ Հայուն հարուածը ըլլայ աչարկու, երբ ճակատումը Հայու հետ է։ Ո՞ղջ էի թէ մեռեալ... դադրած էր շնչառութիւնս եւ արցունքը կը հեղեղէր այտերս։ Երանի՜ այդ չարագուշակ օրը գոյութիւն չունենար օրացոյցին մէջ։ Ի՛նչ խղճեր վիժեցան մէջս սաղմնային վիճակի մէջ, քանի՛ երազներ աղօտեցան։

Եթէ պատասխան չըլլար լեզուս, պիտի ըսէի Երկիր Նայիրիի այս դուստրին, որ Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, մինչեւ շիջիլը, Ս. Ղազարի մենաստանին մէջ փակուած, ըմպեց հայրենիքով եւ հայրենիքին համար, նկարագրեց Սիսուանի ամէն մէկ բոյրը։ (Սակայն երբ Անկախ Հայաստանի փողոցներուն անուանաբաշխումը կը կատարուէր, Ալիշան չարժանացաւ անոնցմէ մէկուն)։

Պիտի յիշեցնէի նաեւ որ բախտաւոր է ինք՝ ապրելով հայրենիքի աստղազարդ երկինքին տակ եւ կը վայելէ Արարատի հովանին։ Սակայն ես ի՞նչով եմ մեղաւոր

եթէ ճակատագրի խորշակը այնպէս է անօրինած որ աշխարհ գամ Մայրենիերու Երկրին մէկ անկիւնը, ուսանիմ Ափրոդիտէի կղզիին մէջ եւ հիմա դեգերիմ Էյֆէլի ներքեւ:

Արդէն ի՞նչ է մեր կեանքը «օտար, ամայի ճամբէքի վրայ», եթէ ոչ՝ գոյութեան քաշքշուք, անդուլ պայքար հա՛յ մնալու եւ ճգնաժամային ճիգ՝ այդ կտակը փոխանցելու մեր յաջորդներուն, որպէսզի անոնք պահանջեն Հայուն իրաւունքը՝ անիրաւ աշխարհէն, քանի որ անարդարները կ՚որոշեն արդարութիւնը: Այս գոյամարտը ջլատած է մեր կամքը եւ խլած ժպիտը մեր դէմքէն: Երբ Ազնաւուրին հարցուցած են «ի՞նչու մելամաղձոտ են երգերդ», պատասխանած է «Ձե՞ք գիտեր որ Հայ եմ ես»: Ահա թէ ինչո՛ւ Մուշեղ Իշխան հառաչեց. «Ես ի՞նչ տեսայ աշխարհէն երբ Մասիսը չտեսայ»:

Յետոյ, ինչո՞ւ «ձեր»ի ու «մեր»ի մըրցակցութիւնը, անտեղի մտալլկումը: Ի՞նչ չահ կը հետապնդէ ճակատումը եւ որո՞ւ օգտին: Օր մը, երբ Լեւոն Անանեանին կ՚ըսէի թէ Հայուն մեծագոյն թշնամին Թուրքը չէ, այլ ինքը՝ Հայը, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը եղրակացուց փիլիսոփայաբար. «Դա ներքին թուրքն է»: Բա՛ւ է մեզի երկրաշարժ, ըռպանդ, հողերու կորուստ - Ուխտըննեան յափշտակած սահմաններու փոխարէն, ունեցանք ոչ խակ լիճէ լիճ հայրենիք, այլ ովկէանոսէ ովկէանոս Սփիւռք՝ Եղեռնի ժառանգորդը: Պատմական տուեալներու համաձայն, Ք. ե. 1000 թ., Հայաստան (արեւելեան եւ արեւմտեան մասերով) ունեցած է վեց միլիոն բնակիչ, մինչ Անգլիան ունէր երկու միլիոն: 880 տարի ետք հայրենի ժողովուրդը նուազած էր կիսով, իսկ Անգլիան աճած տասնհինգ անգամ, հասնելով երեսուն միլիոնի: Հիմա՞... Գուցէ առաջին հազարամեակի թիւին մէկ երրորդը՝ լաւագոյն պարագային:

Ա՛լ պահն է գլաստութեան. դադրի՛նք չորս հայ հաւաքուելով հինգ կուսակցութիւն կազմելու ախտէն՝ նիզակները իրարու դէմ ճօճած: Երկուութեան ճակատամարտին մէջ թող յաղթանակէ Ամենայն Հայոց Հայրենիքը. չէ՞ որ նոյն ամբողջութեան բաղկացուցիչ մասերն ենք՝ «մրրկաւ բաժնուած»: Այլապէս, խոժոռ պիտի հնչէ «մէկ մշակոյթ, Մէկ ազգ» լոզունգը, որ այնքան կը հոլովուի ներկայիս: Հայրենիքի կենսունակութեան համար անհրաժեշտ է առողջ Սփիւռք մը, զոր Սիլվա Կապուտիկեան կոչած է. «Նաւթագուրկ Հայաստանի նաւթը»: Միայն թէ առաջինը չըլլայ երկրորդին գերեզմանոցը եւ չդառնայ ծերանոց՝ արտագաղթի պատճառով:

Փոխելով Ա. Իսահակեանի խօսքը Աբուլալայի բերնին մէջ, որոշում տուած էի թէ «Սրիկա՛յ է ան որ գլին կը շարժէ»: Բայց չէի կրնար չգրել այս տողերը:

Եօթը անգամ բախտ է վիճակած ինծի գտնուիլ հայրենիք, բայց չեմ վաստկած եօթը անկեղծ, անշահախնդիր բարեկամ, հակառակ ճիգերուս, բուռն փափաքիս:

Վերջին երեք տարիներուն, Երեւանի Զեխով փողոցին վրայ վարձած էի բնակարան մը, որու պատուհանէն յստակօրէն կ՚երեւէր Մասիսը, երբ ամօթխած՝ լաչակին ներքեւ թաքնուած չէր ըլլար: Բնութեան մէկ հրաշալիքն էր, ես այնպէ՛ս հիացիկ: Քանի՛ անգամ աղօթած էի վեհութեան առջեւ, ի՛նչ փոխասացութիւններ կատարած հետը:

Թ. Թորանեան իր «Գիրք Որդիական»ին մէջ կը յիշէ սրտառուչ պատմութիւն մը.. Առիթով մը, երբ Ալեքսէյ Քոսիկին կը գտնուէր Երեւան, կը հանդիպի Մարտիրոս Սարեանին: Այս վերջինը իրեն կը նուիրէ Արարատը ներկայացնող մէկ պաստառը:

- Վարպե՛տ, քեզի ի՞նչ կրնամ տալ այս նկարին դիմաց:

- Նկարին խորքը, - կ՚ըլլայ պատասխանը:

Իմ մտերմութիւնս առեւանգուած հարսին հետ, ուրիշ հանգամանք ունի: Յաճախ ջանացած եմ իրմէ հեռանալ, սակայն քայլերս անգգալաբար միշտ ի՛ր ուղղութեամբ են յառաջացած: Ի զուր փորձած եմ մոռնալ զինք, բայց ամէն անգամ աւելի՛ զգացած մէջս. իրմով մոռցած տառապանքս եւ աւելի՛ տառապած:

Թուրքը խլած է մեր Սրբութիւն Սրբոցը: Բայց անկարող եղած մեզ զրկելու անոր տեսքէն: Հիմա Հայ մըն է, «Երեւանի իմ քոյրիկս», որ կը փորձէ այդ արգելքը պարտադրել ինծի, զլանալով իր տրամադրութեան տակ գտնուող տունը:

Կեանքի մէջ ճանչցած եմ ամէն տեսակ չարչարանք, զրկանք եւ փորձանք. անոնք մաս են կազմած առօրեայիս: Լիովին ճաշակած եմ որբութիւնը, չորս տարեկանիս կորսնցնելով հօր մը գուրգուրանքը եւ մասնուելով յետին թշուառութեան: Ամէն անգամ որ մտածեմ դարձեալ երթալ Հայաստան, կ՚ալեկոծի ներսիդիս եւ որդ մը կը կրծէ զայն. ես՝ որբ կեանքի մէջ, որբ նաեւ պաշտած հայրենիքի՞ս մէջ եւ անոր մարդոց խակ մեղսակցութեա՞մբ: Այս գեհենը չունեցած ո՞ր մեղքիս հետեւանքով: Որքա՜ն իրաւացի է առածը երբ կ՚ըսէ. «Որբը չի խնդար բնաւ»:

Սակայն չարենցեան պատգամը եղած է եւ կը մնայ իմ միակ կարգախօսը.

«Ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն
արիւնաքամ վէրքերը մեր,
էլի՛ ես որբ ու արնավառ
իմ Հայաստան եարն եմ սիրում»:

Որովհետեւ, եթէ նոյնիսկ կղերականը խաչագող է կամ իգամոլ, եկեղեցին կը մնայ սրբազան: Դատողութեան զուգորդութեամբ՝ Հայաստանի մէջ կրնան գտնուիլ «խուլիկան» եւ «թալանճի» տըրգուներ սակայն հայրենիքը նուիրական է որպէս մասունքը մեր պապերուն: Ի՛նչ փոյթ թէ փոքր է ծաւալով, «ճեւահեր քարի նման»: Աշխարհի քարտէսին վրայ միայն անո՛ր տարածքը կը տեսնեմ: Ճիշդ է, պատառ մը հող է, սակայն սփռուած աշխարհով մէկ եւ ողողած ներաշխարհը բոլոր անոնց որոնք իրենք զիրենք Հայ կը դաւանին: Հո՛ն է որ կը հպարտանանք ազգային պատկանելիութեամբ, անկէ կը ներծծենք անհուն կորով, խուսափելու համար սարդոստայնի թակարդներէ եւ Գ. Էմինի հետ կը յայտարարենք. «Եկել ենք դարերից եւ գնում ենք յաղթական, դէպի դարերը նորից, դէպի պայծառ ապագան»:

Մ. Տ. Մ.

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ

Իրենց մետալներով, յուսախաբութիւններով, մրցակցութիւններով, յուզումի, խանդավառութեան պահերով փակուած են Աթէնքի ողիմպիականները: Սակայն անոնց արձագանգները կը շարունակեն տեղ գտնել լրասփիւռներուն, մարզական շըրջանակներուն մէջ: Այդ արձագանգներէն հետաքրքրական էջ մը հրատարակած է լեհական թերթ մը, յիշեցնելով 1940 եւ 1944ի ողիմպիականները որոնք մոռցըւածներ կը նկատուին:

Ողիմպիականներու պաշտօնական պատմութեան մէջ կ՚ըսուի թէ խաղերը ընդմիջուած են 1936էն 1948: Սակայն, այնպէս կը թուի թէ բոլորովին արդարացուած չէ այս տեղեկութիւնը: Բ Աշխարհամարտին ընթացքին 1940ին ողիմպիականները տեղի ունեցած են պատերազմի բանտարկեալներու ճամբարի մը մէջ, Նիւրըմպէրկի մօտ: Խաղերը տեղի ունեցած են գաղտնօրէն, եօթը երկրի քաղաքացի մասնակիցներով. անոնց մէջ եղած են Ֆրանսացիներ, Լեհեր, Պելժեր:

Վարշաւայի մարզական թանգարանին մէկ աշխատակիցը կ՚ըսէ թէ մրցումները կը կատարուէին գաղտնօրէն, երբ բանտարկեալները աւարտած ըլլային օրական իրենց պարտադիր աշխատանքը: Անոնք վոլէյպոլ խաղալու համար օգտուած են լաթ չորցնելու չուանէն, ծանրաբարձութեան համար ալ խոշոր քարերէ: Քայլարշաւը, վազքը պարտադրաբար դուրս ձըգուած են, քանի որ շատ ուշադրութիւն պիտի գրաւէին. անոնց փոխարէն կազմակերպիչները կիրարկած են «գործի ոստում»ը. տուեալ իրականութեան մէջ պատիժի ձեւ մըն էր որ բանտարկեալներուն կը կիրարկուէր: Այդ մրցումին կարենալ մասնակցելու համար բանտարկեալները պարտէին նախ պատիժի արժանի վարք ցուցաբերել. յետոյ ոստումներու ժամանակը ամէն մէկուն համար կը հաշուըւէր:

Նոյն թերթին աշխատակիցները կրցած են նաեւ անտիպ լուսանկարները տեսնել 1944ի նման պայմաններով տեղի ունեցած ողիմպիականներուն, այս անգամ Լեհաստանի մէջ հաստատուած եւ սպայական կազմին վերապահուած ճամբարի մը մէջ:

Պատերազմի տարիներու այս երկրորդ ողիմպիականները 446 մասնակից ունեցած են, բոլորն ալ Լեհ, քանի որ այդ ճամբարին մէջ այլ քաղաքացիութիւն ունեցողներ չէին գտնուեր: Այս մէկը յատուկ արտօնութեամբ եղած է. Գերմանացիները արգիլած են երկու մարզաձեւ որոնցմէ մէկը ձողով բարձրութիւն ցատքելն էր, առիթ չտեղծելու համար փախուստի փորձերու:

Բացումի հանդիսութիւնը աւանդական ձեւով կատարուած է Յուլիս 23ին: Աւելի քան 4500 բանտարկեալներ վերածուած են դիտողի: Ողիմպիականներու դրօշը պարզուած ու ճամբարին նուագախումբը նուագած է յատուկ կերպով յօրինուած «Ողիմպիական Ֆանֆառ»ը: Յետոյ բոլոր մասնակիցները տողանցած են պատուոյ օթեակին առջեւէն: Մարզաձեւերը եղած են ֆութպոլը, պասքէթը, կռփամարտը, մարմնամարզը, վոլէյպոլը, հէնտպոլը: Գրական ու նկարչական մրցանակներ ալ բաշխուած են եւ ճամբարին թղթատարական կեդրոնը այդ առիթով յատուկ դըրոշմաթուղթ ալ հրատարակած է: Ախոյեանները վկայական, մետալ ու իրենց ճաշի սակառներով պատրաստուած բաժակներով պարգեւատրուած են:

Օգոստոս 2ին երբ Վարշաւայի ապըստամբութեան լուրը հասած է, բանտարկեալները սկսած են հարց տալ թէ տեղի՞ն է խաղերը շարունակել: Բարձրաստիճան բանտարկեալները շարունակելու որոշում տուած են, այն մօտեցումով որ պէտք է պայքարիլ ո՛ւր որ կարելի է:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն սիգարէթ մը վառեց ու անկիւն մը նստաւ: Նուպար գնաց իր հօրը ձեռքը համբուրել: Հայրը ու որդի նայեցան իրարու, աչք աչքի: Նուպար կատարեալ պատանի մըն էր եղած, ճանչցած կեանքը կանուխէն: Տառապանքին որդին էր ան: Ու երազներու: Անոր մէջ կերպերը կը քանդուէին մեծ նուագարանի մը լարերուն նման: Նուպար մտածեց.

«Հայրս եթէ խեղդուելու արժանի զաւակ մը ունէր, ան ալ Գրիգորն էր: Թող ապրի սակայն, միայն միշտ թող մենէ հեռու ըլլայ»...

Յետոյ մտածեց.

«Ինչո՞ւ այսպէս բաներ սահմանէր բախտը մեզի, որ ես ստիպուէի ապաւինել հայրիկս»...

Յետոյ վճռեց.

«Ես դժբախտ եմ»...

Ու մխիթարուեցաւ.

«Դժբախտութեան հետ այս ծանօթութիւնը կարեւոր է»...

Նուպար յետոյ մօտեցաւ իր հօրը եւ իր փոքր եղբօրը: Փոքր եղբայրը ըսաւ.

- Ինչո՞ւ ապտակ զարկիր Հայրիկին...

Անտոն դողդոջուն ոտքի ելաւ ու գնաց համբուրել իր փոքր զաւակը:

Նուպար սենեակէն դուրս ելաւ ու վար իջաւ խոհանոցին մէջ լալու համար:

Անտոնի մէջ սակայն չէին դադրեր ալիքները: Իր ուղեղը մեքենայի մը պէս կը գործէր իր մտածումներն ու զգացումները վերածելով ալիքներու: Այդ կոհակները կը վարժուէին իր մարմնին, փշրելով, ուտելով, քանդելով ամէն բան: Ալիքները տաք էին, եռացող: Ու ամէն օր տեղի կ՚ունենար մակընթացութիւնն ու տեղատուութիւնը: Տունը կ՚երերար այդ ալիքներով:

Տիկին Նուպարդ կը զգար, որ աղէտը մօտ է: Պզտիկները նոյնպէս կը նախազգային, ուրուականի մը նախանշանին մէջ բռնուած թռչուններու նման: Նուպար՝ կապոյտ թռչունը սեւ ամպերու մէջ կորսընցուցած էր իր գոյնը: Տան մէջ տիրող փոթորիկները կ՚ուտէին այդ թռչունին հոգեկան երիտասարդ բոյները:

Տիկին Նուպարդ ալ մատնուած էր տաժանելի դրութեան: Խանութը յանձնուած ըլլալով երկու պզտիկներուն, տիկ. Նուպարդ հանգիստ չէր կրնար ըլլալ տան մէջ: Օրը երկու անգամ կը վազէր խանութ: Ստիպուած էր տան գործերն ալ հոգալ եւ մանաւանդ հսկել, դարմանել ու խնամել իր ամուսինը:

Տանը ատը հալած էր ու դուրս ինկած:

Անտոն հետզհետէ կը մարէր յոյսի մոմերը, որոնք իրեններուն կողմէ վառուած էին:

Իր ջղայնութեամբ հեղեղը դեռ իր հունը գտած չըլլալով, ամէն օր երեւոյթ կը փոխէր: Երբեմն ալ կը մնար անկիւն մը նըստած անշարժօրէն ու աչքը սեւեռած գետինը պառկած կատուին աչքերուն:

Առեն մը վերջ իր աչքերը կ՚իյնային հրդեհի մէջ ու յանկարծ իր ծխատուփը կը նետէր կատուին գլխուն: Կենդանիին հեռանալէն վերջ անհասկնալի բառեր մըլտալով կը պառկէր: Իր գլուխը բարձին վրայ կը նմանէր տանջուած մեռելի մը: Անոր քունին երազները ուռած կ՚ըլլային ու ճակտին ակոսներէն դուրս կը վազէր քըրտինքը. շատ անգամ քունին մէջ կը զառանցէր.

- Խօժէնի, Խօժէնի... աղօթէ ինծի համար, Խօժէնի... Դուն հրեշտակ եղեր ես... աղուոր հրեշտակ... Գրիգորին հետ եկուր, ինծի... ինծի... շատ է... ամէն բան... ա՛հ... ըը՛՛...

Ու կը դառնար: Ակռաները իրար կը զարնէր, յետոյ բան մը կ՚աղար բերնին մէջ, ուտելու շարժումներ շրթներով ու հեծկլտուք:

Մանուկի մը նման կը տքար: Անծանօթ անհանդստութիւններ իր քունին մէջ անգամ հանգիստ չէին թողուր զինքը: Անդադար ձեւ կը փոխէր. աջին, ձախին, երեսի վրայ, կռնակի վրայ: Կարծես վրան յարձակած ըլլային ճանճեր, մժեղներ, մլուկներ, ոջիլներ: Կից կուտար, ձեռքով կը հալածէր, բռունցքներ ու յամառ տքալը որ քունին անդիմադրելի երջանկութիւնը կատարեալ դժբախտութեան կը վերածէր:

Երբ սկսէր խռկալ կամ բերանը փքոցի մը նման բանալ ու գոցել՝ այն ժամանակ շարունակող տագնապը մեղմացած էր: Լալու նման բաներ կ՚ընէր: Ցաւէն վերջը արտասուելու տպաւորութիւնով:

Արթուն մարդու մը նման կը հառաչէր խորունկէն.

- Ա՛հ... ա՛հ... ա՛հ...

Վերջէն երկար տքոցով մը կ՚արթննար, քունին ու արթնութեան տարբերութիւնը կորսնցուցած:

Ծարաւ կը զգար:

Ու խըրաքանչիւր քունէ վերջ երբ արթննար իր կինը կը փնտռէր, տեսած երազները պատմելու համար: Տիկ. Նըւարդ կ՚ուզէր ընդմիջել զինքը, հանդարտեցնելու համար:

Անտոն կը բարկանար ու կը մենախօսէր իր երազը.

- Նորէն, նորէն Շիշլիի գերեզմանատան մեր թաղը կը փորէին: Ո՞վ է մեռեր նորէն: Իմ աղջկանս խըամէթ չեղաւ ատ հողը, հիմակ ուրիշները մէջը կը թաղեն: Գրիգորս ալ ո՛վ գիտէ ուր տեղուանքը կը պառկի կոր: Երկու հոգի նորէն գերեզման կը փորէին կոր: Ո՞վ մեռած է... ո՞վ է մեռնողը... ցրա՞ք... Ինձմէ հրաման չառած ինչո՞ւ մեռել թաղել կուտաք մեր թաղին մէջ... Խօժէնին Պոլսոյէն համբելու հոս բերելու է: Գրիգորն ալ: Տեղ ձըգեցէք անոնց: Ես ատ հողը «օխտի օտարին» համար չեմ առած...

Անտոն ժամանակին բաւական ընդարձակ հող մը գնած էր Շիշլիի Հայոց գերեզմանատան մէջ: Երբ փողոցի դրացիներուն մէջ մէկը մեռնէր, կը խնդրէին իրմէ որ իր հողը տրամադրէ, ննջեցեալին համար տեղ չգնելու կամ հասարակաց փոսի մէջ չթաղելու համար: Անտոն միշտ իր հաւանութիւնը տուած էր: Ու իր սրտին ցաւ էր եղած որ Խօժէնի դուրս մնացած էր այդ հողէն: Ու առկէ իր երազը:

- Ալ թող չթաղեն: Զաւակներուս ոսկորները թող ուրիշներու ոսկորներուն հետ չխառնեն: Հանգիստ թող ձգեն, հանգի՛ստ... Մէկ, երկուք, տասը, կը բաւէ... հասկցա՞ր... լաւ հասկցա՞ր...

Երբեմն հիւրերու առջեւ կը պատմէր իր վիճակը: Կը գանգատէր իր կնոջմէն, որ թոյլ չէր տար իրեն գործին գլուխը երթալ:

(Շար. 112)

Տիկին Արամ Մալխասեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեան,
Գլարա Մալխասեան,
ինչպէս նաեւ Պօյաճեան եւ Վարպետեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 9 ժամը 10ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի-լէ-Մուլինոյի (92) Գոմինալ գերեզմանատունը, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ժամը 11·30ին։

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

Madame Aram Malkhassian,
son épouse:
Monsieur et Madame Giraïr Malkhassian,
ses enfants:
Clara Malkhassian,
sa petite fille
ainsi que les Familles Boyadjian et Varbedian
ont la douleur de vous faire part du décès de

M. Aram MALKHASSIAN

survenu le 6 septembre 2004, à l'âge de 89 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 9 septembre 2004 à 10 heures en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, suivie de l'inhumation à 11 heures 30 au Cimetière communal d'Issy-les-Moulineaux (92).

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12։ Խաչվերաց։ Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։ Տաղաւար օր է։

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

Ծանօթ․- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ժամը 16ին Խաչվերացի ուխտով մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան։
Տարւոյս վերջին Անդաստանն է։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13։ Տօն է Ս. Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց։

Պատարագ՝ ժամը 10ին։
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՕՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12. Խաչվերաց։ Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։
Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Սօսէի» մասնաճիւղի դասընթացքներու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին
130 rue Jean-Jaurès, Arnouville

Դասընթացքները կը սկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին։

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au Châlet de Vaupereux,

le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**

Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.

Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Թիւթիւնճեան, Լարա Մուլէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 13ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, *իրենց հօր, քեռայրին՝*

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

(Շար. Ա. էջէն)

կար ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն։ Ֆրանսական կառավարութիւնը մերժած է Իրաքի փոխանցման շրջանի կառավարութեան օժանդակութիւնը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Իզվեստիա» օրաթերթի խմբագրապետը՝ Ռաֆ Շակիրով պարտադրաբար իր հրաժարականը տուած է, տարակարծութեան մը պատճառաւ հրատարակչութեան (Փրոֆմետիա, որ Պոտանինին կը պատկանի) հետ։ Հրատարակիչը գտած է որ Բեսլանի ողբերգութեան աւարտին (Սեպտ. 4) լոյս տեսած թիւը շատ «յուզական» էր։ Ծանօթ է որ երկու լրագրողներ, Կովկասի մասնագէտ, չէին կրցած երթալ։ Ինչ կը վերաբերի «Իզվեստիա»յի խմբագրապետին հեռացման, անգլիագիր «Մոսկոա Թայմզ» կը գրէ թէ Կրեմլինն է որ այդ հեռացումը պահանջած է։ Առաջին էջի կիսամերկ մանուկ մը՝ փրկողի մը ձեռքը, վրդոված է եւ ըսել տուած՝ «Այն տպաւորութիւնը կար որ 1941, Յունիս 22ն էր» (գերմանական յարձակման օրը)։

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը յարձակած է Գազայի կեդրոնը, սպաննած 14 Պաղեստինցիներ եւ վիրաւորած 45 ուրիշներ, որոնք Իսրայէլի կողմէ Համասի գործօն տարրեր կը նկատուին։ Իսրայէլ Պերշեւայի ահաբեկչական կրկնակի վրէժը կը լուծէ (16 մեռեալ, Օգոստոս 30ին)։ Համասի մէջ, քանի մը հազար հոգի մասնակցած է զոհերուն թաղումին՝ վրէ'ժ բացագանչելով, մինչ վարչապետ Քորէյի Ռամալլայի իր գրասենեակին մէջ կը յայտարարէր՝ «ոչ մէկ ոճիր անպատիժ կը մնայ։ Հակադդեցութիւն մը կ'ըլլայ եւ արդարացուցիչ է»։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Vendredi 10 septembre de 17h à 20h
Mercredi 15 septembre
et
Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30

Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրապարակին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26։
Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- *«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ,*
- *«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,*
- *Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,*
- *Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,*
- *Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,*
- *«ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի։*

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակներուն։
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- Ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- Ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- Ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին
Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են
բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուբիհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par Solidarité Protestante France-Arménie

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·021 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·021

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔԻ ՔԱՈՍԸ

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Երկու Իտալուհիներու առեւանգումը մտահոգիչ ցնցած է Իտալիան եւ վարչապետ Պէրլիւսքոնի ուզած է, այս անգամ, հետեւիլ Ֆրանսայի օրինակին եւ ընդդիմութեան հետ ճակատ մը կազմել։ Ի դէպ, Ֆրանսայի լրագրողներու մասին որեւէ արդիւնք չէր տուած Սեպտ· 9ին։

Իտալացի լրագրողին՝ Էնծօ Պալտոնիի սպանութենէն ի վեր, Պէրլիւսքոնի խիստ քննադատութիւններու թիրախ եղած էր եւ այս առեւանգումը առիթ է որ փորձէ իր համբաւը փրկել։ Սեպտ· 8ին, վարչապետը հրաւիրած էր ընդդիմութիւնը։ Այդ ընդդիմութիւնը, ինչպէս ժողովուրդը, դէմ եղած են զինուորական գործողութիւններուն Իրաքի մէջ եւ 3000 իտալացի զինուորներու ներկայութեան։ Երկու Իտալուհիները (երկուքն ալ 29 տարեկան), նուիրուած կիներ էին, որոնց նպատակն էր օգնել Իրաքի երախաներուն։ Մէկը Հռոմէացի, միւսը Պոլոնիացի, երկուքն ալ ծանօթ էին երկրին։ Առաջինը հոն էր 1993էն ի վեր եւ երբեք չէր հեռացած։ Իր գլխաւոր աշխատանքը կը կայանար երախաներու դպրոցական կրթութեան, առողջութեան եւ ջուրի բաշխումին մէջ։ Երկրորդը, որ Ֆրանսա ալ ուսած է (փիլիսոփայութիւն) Պաղտատ էր 2003էն ի վեր, Աֆղանհստանէն եւ Պալքաններէն ետք։ Մեծ նուիրում ունի մանուկներու հանդէպ, որոնց հետ արաբերէն սորված է։ Երկուքն ալ դէմ էին Իտալիոյ մասնակցութեան։

Այս առեւանգումը պատճառ եղած է եւ որ բոլոր ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները իրենց մեկնումը պատրաստեն։ Արդէն մեծ չէր այլեւս իրենց թիւը։ Ընդհանուր ձեւով, սարսափի զգացում մը կը տիրէ մնացողներուն մօտ։ Ֆրանսական Կարմիր խաչը տարի մըն է երկրին մէջ չունի։

Ֆրանսացի լրագրողներուն մասին մասնաւոր նորութիւն մը չկար Սեպտ· 9ին։ Նախորդ օրը, առեւանգողները հաղորդած էին որ, ի մօտոյ, պիտի հաղորդեն իրենց որոշումը։ Համացանցով տրուած այս տեղեկութեան աւելցուցած էին որ, ցարդ ոչ ոք լիազօրած էին, որ իրենց կողմէ արտայայտուի։ Կը սպասեն սակայն ուրիշի վարորդին տղուն, որու նկարը ցոյց տուած են պատերազմի ոճրագործի մը կողքին։ Ենթական կ՚ըսէ թէ շինծու նկար մըն է։ Առեւանգողները կը գգուշացնեն նաեւ որեւէ կողմ որպէս միջնորդ ֆրանսացի լրագրողներու պարագային։

Փարիզի Հոթէլ տը Վիլի հրապարակը հաւաքուած էին, Սեպտ· 8ի իրիկունը, շուրջ 5000 հոգի (կ՚ակնկալուէր 10000) արտայայտելու համար իրենց զօրակցութիւնը։ Համախմբումը կազմակերպուած է «Առանց սահմանի թղթակիցներ»ուն կողմէ։ Կը մասնակցէին բազմաթիւ արուեստագէտներ եւ լրագրողներ։

Ֆրանսացի լրագրողներուն հետ, պատանդներու թիւը հասած է 20ի։ Ցարդ 23 պատանդ սպաննուած են։

Ամերիկացի 1003 մեռեալներու յայտնութիւնը բաւական ցնցած է Միացեալ-նահանգները։ Սպաննուած 24 տարեկան զինուորի մը մայրը վրդոված կը դատապարտէ Ռըմսֆելտը, որու համար ոչ մէկ արժէք ունին ամերիկացի երիտասարդներ։ Մեռեալներուն պէտք է աւելցնել նաեւ 7000 վիրաւորներ։ Կան 15էն 20 հազար ալ իրաքցի մեռեալներ։

Վերջին օրերուն իսկ, Ֆալուճայի մէջ Ամերիկացիներու ռմբակոծութիւններէն 100է աւելի մեռեալ կար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ կեդրոնը ռմբափորձ մը գործուած է Սեպտեմբեր 9ի առաւօտուն Աւստրալիոյ դեսպանատան մօտ։ Առաջին հաշուեեկչիռի մը համաձայն 10 մեռեալ կար եւ 100 վիրաւորներ։ Պայթումը շատ զօրաւոր եղած է եւ շուրջի բոլոր բնակարանները վնասուած են։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ընդլայնումի պատասխանատու Կ· Վէրհէօկըն, որ Թուրքիա գացած էր, յիշեցուցած է Անգարայի իշխանութիւններուն, որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը ժամանակի կը կարօտի, նոյնիսկ եթէ Դեկտեմբերին Եւրոպացի ղեկավարները համաձայնին որ բանակցութիւնները պիտի սկսին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԷՖ·ԷՍ·Պէ·ն 10 միլիոն տոլար կ՚առաջարկէ որեւէ տեղեկութեան համար, որ կրնայ չէզոքացնել Բասայեւն ու Մասխադովը, այսինքն հեղինակները Բեսլանի դպրոցի գրաւման։ Ընդհանուր դատախազին՝ Ուստինովի համար, ձերբակալուած 32 ահաբեկիչներէն ութին ինքնութիւնը ճշդուած է։ Եւ առանցմէ ոմանք, սկզբունքով, պէտք է բանտը գտնուէին։ Փարիզ գտնուելով, միջնորդներէն մէկը՝ բժ· Լէոնիդ Ռոշալ յայտարարած է որ ոչ ոք դիմած էր իրեն, իր իսկ նախաձեռնութեամբ միջամտած է, քանի տեղւոյն վրայ կը գտնուէր։ Կը հաստատէ որ յարձակում չէ եղած, կը վկայէ որ ահաբեկիչները սկսած են կրակել երախաներուն վրայ, դպրոցին ներսը պայթումէ մը ետք։ Սխալ կը գտնէ նաեւ այն պնդումը որ բանակցութիւն չէ եղած։ Ընդհակառակն, Ինգուշիոյ նախկին նախագահը կրցած է 26 պատանդներու ազատ արձակումը ձեռք ձգել։ Տոքթ Ռոշալ, 71 տարեկան, յարգուած անձնաւորութիւն մըն է, մասնագէտ աղէտներու բժշկութեան եւ այդ պաշտօնը վարած էր 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուայի թատրոնին գրաւման առեն։

ՍՊԱՆԱԿԱՆ 2200 թոն թունաւոր նիւթ բեռցած նաւ մը ընկղմած է Թուրքիոյ միջերկրականեան ափին վրայ, Իսքէնտէրունի բացը։ Նաւը աւելի քան չորս տարիէ ի վեր խարսխած էր այդ ծոցին մէջ ու Սպանիա անպատասխանիկը ձգէր զայն ետ կանչելու Անգարայի դիմումները։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սեւ ծովու շրջանին մէջ, Գասթամոնու, պղինձի հանքի մը մէջ փապուղի բանալու աշխատանքներու ընթացքին ծագած հրդեհ մը 19 բանուորի մահուան պատճառ եղած է։ 31 հոգինոց փրկարարներու խումբէն 15ն ալ վիրաւոր են։

ՌԷՄՈՆ ՄԱՐՍԸԼԷՆ, Ներքին նախկին նախարար Տը Կոլի եւ Փոմփիտուի օրով, մեռաւ 90 տարեկանին։ Ծանօթ էր որպէս վճռական եւ անզիջող անձ մը։ Առաջին անգամ Ներքին նախարար նշանակուած է 1968 Մայիս 31ին Մայիսեան օրերու վաղորդայնին եւ համբաւ շինած կարգուկանոնի իր նուիրումով։

ԳԱՐԱՅԻՊՆԵՐՈՒ մէջ Իվան մրրիկը 10 մեռեալներու պատճառ եղած է։ Քանդըւած է նաեւ վարչապետին կրկնատի բնակարանը։ Ան յայտնած է որ հովին արագութիւնը ժամական 120 քմ· եղած է։ Ազգային աղէտ է, կ՚ըսէ։

ՖԼԻՆԹԸՆ որ սրտի քառակի կամրջումի մը ենթարկուեցաւ շաբթու սկիզբը, ազդու խնամքներու բաժինէն ելած էր Սեպտ· 8ին։

ՃԱՓՈՆԻ մէջ Սոնկա մրրիկը ամէնէն մահացուն եղած է 1993էն ի վեր։ 27 մեռեալ եւ 14 անհետացած կայ։

ԽԱՐԹՈՒՄ մերժած է Ափրիկեան Միութեան առաջարկած համաձայնութեան ծրագիրը Տարֆուրի վերաբերեալ։ Սուտանի պատուիրակութեան անդամները յայտարարած են որ չեն կրնար ընդունիլ այդ ծրագիրը որ կը հակասէ Ապրիլին ստորագրուած Ն՚Ճամենայի հրադադարի համաձայնութեան եւ կառավարութեան յանձնառութիւններուն ՄԱԿ-ի հանդէպ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/9)

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Մ· ԽԱԹԱՄԻԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Պաշտօնական այցով Սեպտ· 7ին Երեւան գացած է Իրանի նախագահը Մ· Խաթամի։ Նոյն օրը ան տեսակցութիւն ունեցած է Ռ· Քոչարեանի հետ։ Երկուքը քննարկած են Հայաստան - Իրան յարաբերութիւններուն, գործակցութեան ներկայ վիճակին եւ հեռանկարներուն վերաբերեալ լայն շրջանակ մը։

Բանակցութիւններէն ետք գործակցութեան, Իրան - Հայաստան կազատարին, մաքսային նիւթով շարք մը համաձայնագրեր ստորագրուած են։ Երկու նախագահները իրենց հանդիպումէն ետք պատասխանած են մամուլի ներկայացուցիչներուն հարցումներուն։

Իրանի նախագահը յաջորդ օրը այցելած է Երեւանի Կապոյտ մզկիթը, հանդիպած է պարսկերէնի ուսանողներուն հետ։ Ապա գացած է Ազգային Ժողով ուր զինքը ողջունած է նախագահ Ա· Պաղտասարեան։ Հոն ելոյթ ունենալով Մ· Խաթամի շեշտած է Հայաստանի հետ համակողմանի գործակցութեան փափաքը, յատկապէս շրջանին մէջ արդար ու խաղաղ նպատակներ իրականացնելու համար։

Հիւր նախագահին Սեպտեմբեր 9ի ժամանակացոյցը կազմուած էր Գարեգին Բ· Կաթողիկոսի հետ տեսակցութենէ մը, Երեւանի պետական համալսարան այցէն, Եղեռնի յուշահամալիրին ծաղիկներու զետեղումէն։ Նոյն օրը Մ· Խաթամի կը մեկնէր Հայաստանէն։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Ադրբեջանի Մշակոյթի նախարարութիւնը բողոքի նամակ մը ղրկած է Ռուսաստանի իր պաշտօնակիցին, բողոք յայտնելով ԼՂՀ անկախութեան 13րդ տարեդարձին ռուս երգիչներու եւ դերասաններու Ստեփանակերտի մէջ ունեցած ելոյթներուն առթիւ։ Ըսած է թէ այդ արուեստագէտները Ադրբեջանի սեւ ցանկին վրայ առնուած են եւ այլեւս պիտի չհրաւիրուին։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ Ժ· ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՂՄԷ

Ադրբեջանի նախագահը Իլհամ Ալիեւ որ Փարիզ կ՚այցելէր, Սեպտ· 7ին ընդունուած է Ժ· Շիրաքի կողմէ։ Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է Ղարաբաղի հարցը։ Ադրբեջանական մամուլը գրելով հանդերձ թէ մանրամասնութիւն չէ տրուած, կ՚ըսէ թէ քննութեան առնուած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն յառաջիկայ Աստանայի հանդիպումը։

Ղարաբաղէն զատ Շիրաք - Ալիեւ տեսակցութեան նիւթ եղած են Կովկասի կայունութիւնը, միջազգային ահաբեկչութեան հարցը, Ադրբեջանի Եւրոպայի համարկումը։

Ի· Ալիեւ նոյն օրը տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ֆրանսայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկին տնօրէնին հետ· այդ ընթացքին եւս նիւթ եղած է Կովկասի կայունութիւնը, երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն հզօրացման անհրաժեշտութիւնը։ Նոյն հիմնարկին մէջ ի պատիւ Ի· Ալիեւի ընդունելութիւն մըն ալ կազմակերպուած է։

Հիւր նախագահը յաջորդ օրը ընդունուած է Ծերակոյտի նախագահ Ք· Փոնսըլէի, Մինսկի խումբին ֆրանսացի նախագահ Հ· Ժագոլէնի կողմէ, գլխաւորաբար Ղարաբաղի հակամարտութեան ներկային, կարգաւորումի հեռանկարներուն նիւթով։

Նախագահ ընտրուելէն ետք Ի· Ալիեւի երկրորդ այցն է Ֆրանսա։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2006

ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՖԻՆԼԱՆՏԱ 0 – 2

Ա· խումբին մէջ, Հայաստան իր դաշտին վրայ 0 - 2 պարտուեցաւ Ֆինլանտայէն։ Կէտերը նշանակեցին Ֆորսէլ (24րդ վայրկեանին) եւ Էրէմէնքօ (67րդ)։

Խումբը կը գլխաւորէ Ռումանիա 9 կէտով, կը հետեւին Ֆինլանտա 6, Մակեդոնիա 3, Հոլանտա 3 կէտերով· Չեխիա, Հայաստան եւ Անտոռա ոչ մէկ կէտ ունին։

Հոկտեմբեր 9ին, Ֆինլանտա կ՚ընդունի Հայաստանի խումբը։ Զ· խումբին մէջ, զոր կը գլխաւորէ Աւստրիա, Ադրբեջան 5րդ դիրքի վրայ է, մէկ կէտով։

Բ· խումբին մէջ, դասաւորման գլուխն է Վրաստան 4 կէտով, 4րդ է Թուրքիա, որ Սեպտեմբեր 8ին 0 - 0 արդիւնք մը արձանագրած էր Յունաստանի հետ, որ 6րդ տեղը կը գրաւէ։

Դ· խումբին գլուխն է Զուիցերիա 4 կէտով, Ֆրանսա նոյնպէս 4 կէտով 3րդ է։ Սեպտ· 8ին յաղթեց Ֆէրոյէ կղզիներուն 2 - 0։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏ ՄԸ, ՈՐ ՆԱԵՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԸՆ Է

Տանիէլ Պարէնպօյմ Պուէնոս Այրէս ծընած, բայց տասը տարեկանին՝ 1952ին իր ընտանիքին հետ Իսրայէլ հաստատուած դաշնակահար ու նուագավար մըն է: 1991-1992ին Շիքակոյի սէնֆոնիք նուագախումբին երաժշտական ղեկավարն էր, իսկ 1992էն ի վեր Պէրլինի օփերային ընդհանուր ու գեղարուեստական ղեկավարն է:

Պարէնպօյմ պարզ երաժիշտ մը չէ: Ցանձնառու մտաւորական մըն է նաեւ, որ 1999ին, իսրայէլեւպաղեստինեան հակամարտութեան լուծումներու փնտռտուքին մէջ, նորոգ հանգուցեալ պաղեստինցի մտաւորական Էտուըրտ Սայիտի հետ սեղծած է «Արեւմուտք - Արեւելք Տիւան» նուագախումբը, որ բաղկացած է իսրայէլցի եւ արաբական երկիրներէ երիտասարդ երաժիշտներէ: Այս նախաձեռնութիւնը 2002ին արժանացած է «Համերաշխութեան Աստուրիասի Իշխան» մրցանակին՝ Սպանիոյ մէջ:

Պարէնպօյմ Օգոստոսին Պուէնոս Այրէս այցելած է, եւ «Լա Նասիոն» օրաթերթի թղթակիցի մը հետ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է՝ Եւրոպա վերադարձի նախօրեակին: Իր կեցութենէն ան վեր հանած է Օգոստոս 19ին տեղի ունեցած ձեռնարկ մը, ուր Արժանթինի Իսլամական կեդրոնը մեծարած է զինք: «Այդ ձեռնարկը զիս մտածել տուաւ, որ շատ կը քննադատենք Արժանթինը, Արժանթինցիներուն վրայ կը խնդանք եւ կատակներ կ'ընենք մեր ինքնահաւանութեան մասին, բայց աշխարհի մէջ ուրիշ երկիր չկայ, ուր նման արարողութիւն կրնար տեղի ունենալ: Արժանթինը աշխարհաքաղաքացիական է բառի լաւագոյն իմաստով», *բսած է երաժիշտը, աւելցնելով, թէ* «Արժանթինցի մահմետականները ցոյց տուին, թէ կրնան ինքզինքնին բաւական ազատ զգալ, որ Իսրայէլցի մը մեծարեն: Եւ զիս յատկապէս յուզողը այն էր, որ Պաղեստինցիներու եւ Հրեաներու խաղաղութեան ի խնդիր բրածներուս մասին խլամ համայնքի զգացումը փոխանցելէ ետք, բանախօսը բսաւ թէ զինք ամէնէն յուզողը այն էր, թէ ես հայրենակից մըն էի՝ Արժանթինցի մը»:

Ու հետաքրքրական է այս նկատողութիւնը, քանի որ առիթ կու տայ Պարէնպօյմի ընդլայնելու եւ անցնելու ինքնութեան փշոտ հարցին..

«Իսլամական կեդրոնի կողմէ իմ անձովս զբաղիլը, թէ՛ որպէս Իսրայէլցի (այդ իմաստով, մասամբ, արաբական դատի թշնամի) եւ թէ որպէս Արժանթինցի որ հասարակաց բաներ ունի իրենց հետ, ցոյց կու տայ որ այդ համայնքը կրնայ ինքնութիւնը իբրեւ բազմադիպի բան մը հասկընալ, ինչպէս ես կ'ընեմ: Այս երկրին մէջ աշխարհաքաղաքացիութեան ձեւ մը կայ, որ կ'ըսէ, թէ հրեաներ եւ իսլամներ կարենան առանց դժուարութեան գոյակցիլ, առանց որ իրենց իրավիճակը արժանթինեան ինքնութեան հետ բախում ունենայ»:

Ճիշդ է, որ թէեւ մէկ կողմէ արժանթինեան ինքնութիւնը կառուցուած է «ցեղերու ձուլարան»ի վարդապետութեան վրայ, երբեք չէ խոչընդոտած տարբեր համայնքներու կրթական ու մշակութային զարգացումը (արժանթինահայ գաղութը՝ վկայ), իսկ վերջին տասնամեակներուն սկսած է աւելի ու աւելի տեղի տալ բազմամշակութային ուղղութեան մը, որ իր կարգին բազմացեղային (միւլթիէթնիք) *ինքնութեան մը զարգացումին տեղ բացած է: Պարէնպօյմ կը յատկանշէ սակայն,* «որովհետեւ ԱՄՆ-ու մէջ նոյնպէս կը խօսուի համայնքներուն եւ ամերիկեան ընկերութեան բազմակիութեան մասին, բայց բոլորն ալ անջատ են: Լեհերը չեն ուզեր գործ ունենալ Սկանտինաւներուն հետ, Սեւամորթները՝ Լատինէներուն հետ, եւայլն: Արժանթինի մէջ, աշխարհաքաղաքացիութիւնը շատ աւելի բնական է»:

Անցնելով միջին արեւելեան հակամարտութեան վիճակին, երաժիշտը կ'ընդգծէ, թէ վիճակը փոխուած է դէպի դէշը: Բուշին քննադատելէ ետք Այսրյորդանանի պատին իսրայէլեան ծրագիրը, ան կը նշէ, թէ երկու ժողովուրդներուն ճակատագիրները անխուսափելիօրէն միացած են..

«Իսրայէլի ներկայ կառավարութիւնը հայրենասէր չէ, այլ ազգայնական: Մեծ տարբերութիւն մըն է: Հայրենասիրութիւն կը նշանակէ ուրախ եւ նոյնիսկ հըպարտ ըլլալ երկրի մը նուաճումներու եւ իրագործումներու կարելիութեամբ, դըրական զգացում մըն է, որ երկրին ուժ կու տայ եւ թոյլ կու տայ երկրէն ուժ առնել: Ազգայնականութիւնը, ընդհակառակն, ժխտական վարքագիծերու հետ կապուած է, օրինակ ըսել, թէ "Միւսը ինծի պէս չէ", որմէ ետք "Միւսը ինձմէ նուազ լաւ է" ըսելուն միակ փոքր քայլ մը կայ»:

Այս տարբերակումը, առանց տեսաբանական յաւակնութիններու, կը կարծենք, որ կարեւոր է: Երբեմն մեր իրականութեան մէջ կը նշմարենք ամէն ազգային եւ բեւեռ քննադատելու եւ ազգայինը ազգայնականի (նացիոնալիստ) ու ազգայնամոլականի (շովինիստ) հետ շփոթելու վտանգաւոր հակում մը: Վերջին հաշուով, երեքին միջեւ նրբերանգներ կան: Այն Հայը, օրինակ, որ կը մերժէ «ամէն բանէ վեր՝ Հայը» վտանգաւոր վարդապետութիւնը կամ անոր նմանները, անպայման հակահայ կամ ապազգային չէ, իր հայկականութիւնն ու ազգային արժէքներու հանդէպ փարումը կրնայ շատ աւելի դրական ու չինիչ ձեւերով ցոյց տալ: Իսկ ընդհակառակն, այն Հայը որ այդ փարումը ցոյց կու տայ, պահելով չափ ու կշիռ, երբեք չի կրնար ամբաստանուիլ «ազգայնական» ըլլալու մեղադրանքով:

Ու չահեկան է Պարէնպօյմի բաղձանքը.. «Իսրայէլի մէջ, պիտի ուզէի հայրենասիրութեան զգացում մը տեսնել, իմա՝ մենք պետութիւնը ստեղծեցինք, աշխարհի մէջ փոքրամասնութիւն մը ըլլալէ դադրեցանք եւ դարձանք մեծամասնութիւն մը, և մեր յաջորդ գործը պիտի ըլլայ մեր դրացիներուն օգնել որ միեւնոյնը ընեն, նոյն իրաւունքները ունենան: Թէեւ անոնք սխալեցան՝ Պաղեստինի բաժանումը չընդունելով, բայց մենք ալ նաեւ որոշ պատասխանատուութիւն մը -կամ կիսուած պատասխանատուութիւն մը- ունինք Պաղեստինցիներուն համար աղէտի վերածուած Իսրայէլի պետութեան ստեղծումին մէջ, 1948ին»:

Իսրայէլեան աւանդական մտածողութեան համար «անընդունելի» այս գաղափարներուն տէր երաժիշտը այն նոյն անձն է, որ քանի մը տարի առաջ հոն առաջին անգամ ղեկավարած էր Վակնէրի գործերը, մեծ թափով մը հրէական մըտայնութեան համար, որ գերմանացի երգահանին երաժշտութեան մէջ կը տեսնէ Շոայի սերմերը ցանող գործիքներէն մէկը: Եւ սակայն, ի հարկէ, մեծ աղմուկ յառաջացուցած էր: Ուրեմն, զարմանալի չէ կարդալ, որ «չենք կրնար պարզապէս նըկնել, թէ կեդրոնացման ճամբարներէն, Ողջակէզէն կու գանք. այո, անշուշտ որ այդ բոլորը այդպէս էր, բայց չենք կրնար այդ նոյն կէտին վրայ մնալ: Առօրս կ'ուզեմ ըսել, թէ խաղաղութեան ուղին միւսին տառապանքին գիտակցումէն եւ ճանաչումէն կ'անցնի»:

Դժուար չէ նկատել, որ այս զուգահեռը նոյն կշիռին վրայ կը դնէ Թուրք պետութեան ժխտումը՝ Հայկական Ցեղասպանութեան, եւ իսրայէլեան պետութեան ժխտումը՝ պաղեստինեան ինքնորոշման իրաւունքներուն: Երբ անցեալները Թուրքիան կ'ամբաստանէր Իսրայէլը՝ Պաղեստինցիներու հարցին առիթով, շատ հեռու չէր ճշմարտութենէն եւ ինքնաքննադատութենէն...:

Պարէնպօյմ կը պահանջէ, որ թէ՛ Հրեաներ եւ թէ Պաղեստինցիներ փոխադարձաբար ճանչնան իրենց կրած տառապանքները: Համոզուած է, որ սակայն տեղի պիտի չունենայ երկար բանակցութիւններու ճանապարհով, այլ Պէրլինի պատի քանդումին պէս յանկարծակի դէպքի մը պատճառով:

Ըստ իրեն, Միացեալ-Նահանգներու կոյր եւ անսակարկ զօրակցութիւնը Իսրայէլի ներկայ վարքագծին շատ վտանգաւոր է երկրի եւ ժողովուրդի ապագային համար, որովհետեւ նման քաղաքականութեան մը դէմ գալիք հակազդեցութիւն մը կրնայ սոսկալի հետեւանքներ ունենալ: Սակայն ո՛չ միայն Իսրայէլի, այլեւ Եւրոպայի ապահովութեան դէմ մեծ սպառնալիք մըն է: Միւս կողմէ, կ'ըսէ ան, «Միացեալ Նահանգներէն կախուած ըլլալը ռազմագիտական սխալ մըն է նաեւ, որովհետեւ Իսրայէլի համար միակ արժող ապահովութիւնը այն է, որ Պաղեստինի եւ արաբական աշխարհի ճանաչումէն պիտի բխէր, ինչպէս եւ անոր անդամակցութիւնը Միջին Արեւելքի երկիրներու ընտանիքին: Ինչպէ՞ս կարելի է տարիներով սեփական ապահովութիւնը բխեցնել պետութենէ մը որ հազարաւոր քիլոմեթրներու հեռաւորութեան վրայ է եւ նշուած՝ հրէական քուէով»: *Հետաքրքրական նկատողութիւն մըն է, որ մեզի կրնայ նիւթ բանալ մտածելու, թէ որքա՞ն կամ մինչեւ ե՞րբ կարելի է Հայաստանի ապահովութիւնը երաշխաւորել միայն ամերիկեան եւ ռուսական խաղաթուղթերու բանեցումով, առանց հասնելու շրջակայ երկիրներու հետ համաձայնութեան մը:*

«Ցանցաքի ծրարներ բաժնելով տեղ մըն ալ պիտի չհասնինք: Պէտք է դադրեցընել ատիկա: Անհատական կեանքին պէս է. պէտք է վերլուծել ո՞ւր տարած է մեզ անցեալը, որ ներկան է, եւ ընդունիլ, թէ ներկան ոչ այլ բան է, քան անցում մը դէպի ապագայ: Տարբեր պատճառներով, ձախի եւ աջի յանցանքով, անցեալը մեզ բերած է ուր որ ենք: Ի՞նչ ընենք հիմա: Շարունակե՞նք նոյն բանին շուրջ դառնալ կամ ընդունինք ինչ որ անփոփոխելի է. Իսրայէլի պետութեան գոյութիւնը՝ Պաղեստինի կողմէ, եւ անկախութեան եւ իրաւահաւասարութեան պաղեստինեան անհրաժեշտութիւնը՝ Իսրայէլի կողմէ: Այդքան բարդ չէ: Կը բարդանայ որովհետեւ մտածում չկայ և որովհետեւ երկու ժողովուրդները անցեալին մէջ կ'ապրին: Հրեաները կ'ըսեն, թէ Ողջակէզը կարելի չէ կրկնել (անշուշտ, թէ պէտք չէ կրկնուի, բայց շատ տարբեր կացութեան մը մէջ է), իսկ Պաղեստինցիները կ'ըսեն, թէ ասիկա մեր հողն է (բայց Իսրայէլի գոյութիւնը իրականութիւն մըն է, զոր պէտք է ընդունիլ)»:

Կասկած չկայ, որ Իսրայէլի ու Պաղեստինի հարցը շատ տարբեր է Հայաստան - Թուրքիա - Ատրպէյճան եռանկիւնի հարցէն, բայց կան նաեւ հանդիպութեան եզրեր: Նմանութիւններու և տարբերութիւններու ուսումնասիրութեան վրայ հիմնուելով (եւ ո՛չ միայն տարբերութիւններու), հաւանաբար Հայ քաղաքական միտքը կրնայ հասնիլ Հայ Դատի եւ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի հետապնդումին նոր ու թարմ ուղիներու: Առանց իյնալու աւելորդ ծայրայեղութիւններու մէջ, պայմանաւ որ իսրայէլցի այս մտաւորականին նմանող ձայներ մեր իրականութեան մէջ իրաւունք ունենան գոյութիւն ունենալու, առանց որ անդադար սատըւին ու լռութեան մատնուին՝ աջէն ու ձախէն եկած պոռչտուքներու ուժին տակ:

Ցեղասպանութեան տարիներուն մեծ մարտահրաւէրն է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԱԼՄԱԹԻ ԻՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ ՏՈՔԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԽՈՒՐՇՈՒԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՑԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

Հ.- Ընթերցողները ընդհանրապէս տեղեակ չեն Ղազախստանի դեսպանատան եւ հայ ազգային կեանքին: Կրնա՞ք ամփոփ կերպով տալ դեսպանատան կարեւոր աշխատանքներուն մասին տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ՝ ա՛յն յարաբերութիւններուն մասին, զորս կը մշակէք ղազախ պետութեան հետ, անոնք ըլլան համաձայնագիրներ կամ այլ:

Պ.- Մեր յարաբերութիւնները հիմնած ենք դեռ 92 թուականին, իսկ դեսպանատունը կը գործէ 93 թուականէն: Ես առաջին արտակարգ եւ լիազօր դեսպանն եմ այստեղ, իմ նախորդս եղած է գործերու հաւատարմատար, իմ դասընկերս Արման Մելիքեանը, որ հիմա Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցիչն է Երեւան: Փաստօրէն ան բացած է դեսպանատունը եւ ես կը շարունակեմ: Ես ղրկուած եմ այստեղ 99 թուականին, 2000ին յանձնած եմ իմ հաւատարմագիրս նախագահ Նազարբայեւին, իսկ 2001 թուականէն համատեղութեան կարգով նաեւ կը ներկայացնեմ Հայաստանի շահերը Կիրգիզստանի Հանրապետութեան մէջ: Փաստօրէն իմը շրջանային դեսպանատուն է:

Պէտք է ըսել թէ բաւական մեծ աշխատանք կը տանինք թէ պետական ասպարէզի մէջ եւ թէ գիտամշակութային, որովհետեւ բաւական մեծ դաշտ կայ: Մենք փորձած ենք այս չորս տարուան ընթացքին կարեւոր գործեր ընել: Կայացած է պաշտօնական երկու այց. 99 թուականի Սեպտեմբերին նախագահ Ռ. Քոչարեան ժամանեց Աստանա՝ Ղազախստանի նոր մայրաքաղաքը. փաստօրէն պատմական այց էր, որովհետեւ ստորագրուեցան կարեւոր պայմանագիրներ, ան նոր լիցք հաղորդեց մեր երկու հանրապետութիւններուն: 2001 թուականի Մայիսին տեղի ունեցաւ նախագահ Նազարբայեւի առաջին այցը Երեւան, ի պատասխան Քոչարեանի այցին: Նոյնպէս, ուրեմն ստորագրուեցան փաստաթուղթեր: Պէտք է ըսել, որ մեր իրաւական դաշտին մէջ ունինք 4 տասնեակ պայմանագիրներ, ստորագրուած մեր երկու երկիրներու միջեւ: Անոնք շատ տարբեր են իրարմէ. քաղաքական ոլորտի եւ ռազմական, եւ տնտեսական ու դեռ տարբեր ոլորտներու մէջ: Աշխատանքի բաւական ընդարձակ դաշտ մը ունինք երկու երկիրներու միջեւ:

Բացի ատկէ, քանի որ Սփիւռքը կը ներկայացնէք այս պահուն ու ձեզ շատ կը հետաքրքրէ Սփիւռքի համայնքի մը կապուած հարցերը, պէտք է ըսենք, որ այստեղի հայկական համայնքը ունի շատ մեծ պատմութիւն: Ճիշդ է, անիկա կը համարուի ոչ աւանդական համայնք, սակայն ես ձեռնամուխ եղայ մի քանի հետազօտութիւններու, -քանի ինքս ես պատմաբան արեւելագէտ եմ,- այդ իսկ պատճառով, ուրեմն որպէս արդիւնք մեր հետազօտութիւններուն, լոյս տեսան մի քանի գիրքեր ու յօդուածներ, նուիրուած շատ տարբեր բնագաւառներու:

Կրնանք նշել մեր կողմէ կատարուած եւ 99 թուականին հրատարակուած հայ-ղազախական պատմութեան էջերէն այն մենագրութիւնը, որ գրուած է ռուսերէն լեզուով եւ առաջին անգամ պետական շրջանակներուն մէջ կատարուած է գիրքին շնորհահանդէսը Աստանայի մէջ: Գիրքի նախաբանը գրուած է երկու նախագահներուն կողմէ, իսկ որպէս հեղինակներ կը հանդիսանան ինքս եւ իմ կինը, որ ղազախ է ազգութեամբ:

Բաւական մեծ աշխատանք տարի հայ համայնքի ուսումնասիրութեան գործին մէջ: Մի քանի թեմաներ կան, որոնք շատ հետաքրքիր են հայագիտութեան համար: Առաջինը Սփիւռքի պատմութիւնն է՝ Ղազախստանի հայ համայնքի պատմութիւնը: Մինչեւ վերջերս անիկա սպիտակ էջ էր մեր սփիւռքահայ պատմութեան մէջ: Մեզի յաջողեցաւ այդ կատարել. իսկ երկրորդը Հայաստան - ղփչաքերէն գրականութեան նուիրուած հետազօտութիւններն են, այսինքն Թրքախօս Հայերու մասին: Քանի որ Ղազախները թրքախօս ժողովուրդ են և ղփչաքերէն լեզուն կը վերաբերի Թրքական լեզուաընտանիքի ղփչաքերէն բաժնին, այդ իսկ պատճառով ղփչաքերէնը մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ Ղազախստանի մէջ եւ ղազախ ժողովուրդին մօտ: Ու առաջին հրատարակութիւնը, ուրեմն նուիրուած այդ թեմային, եղաւ 2001 թուականին քրիստոնէութեան 1700ամեակին նուիրուած. հրատարակեցինք գիրք մը, որ կը կոչուի «Հայ ղփչաքերէն, Սաղմոսագիրք»: Քանի այստեղ կ'ապրի շատ յայտնի գիտնական փրոֆ. Կարկաւերը, որ շատ գիտակ կը համարուի այդ բնագաւառին, ուստի մենք ձեռնամուխ եղանք միատեղ այդ գիրքի հրատարակութեան, որու հայագիտական մասը ես պատրաստած եմ, որովհետեւ թեքստը գրուած է գրաբարով եւ կը շարունակուի հայատառ թրքերէնով, այսինքն՝ ղփչաքերէնով: Լատինա-

տառ տուած ենք Թեքսթը, բայց վերջաւորութեան կայ Հայաստան օրինակը։

Արդէն հրատարակուած է երեք գիրք։ Երկրորդը «Ղփչաքերէն գրականութեան ժառանգութիւնը» եւ երրորդը՝ Մխիթար Գօշի Թարգմանութիւնն է։ Պատմութիւնը սա է. այն Հայերը որոնք կ՚ապրէին Ղրիմի մէջ, դեռեւս 12-13րդ դարերէն, ստիպուած կը լքեն Ղրիմը, Սելճուքներու հալածանքներու որպէս հետեւանք, կ՚երթան դէպի այսօրուան Լեհաստանի եւ Ուկրանիոյ սահմանները եւ այնտեղ մեր Թրքախօս Հայերը տարադարյին տարբեր ազգերու ժամանումով կը դառնան Լեհեր։ Հայաստանի մէջ, այսօր, այս Թեմայով գրեթէ ոչ ոք կը զբաղի։ Մատենադարանի մէջ մենք ունինք մօտաւորապէս տասը ձեռագիր եւ մնացեալ ձեռագիրները ցրուած են հայագիտական զանազան կեդրոններու մէջ։

Անիկա Թեմա մըն է, որ ունեցաւ բաւական մեծ արձագանգ։

Հաւանաբար գիտէք, որ 1933-38 Թուականներուն այս Հանրապետութիւնը գլխաւորած է Լեւոն Միրզոյեանը, բնիկ ղարաբաղցի, որ բաւական մեծ հետք ձգած է այստեղ։ Միւս գիրքը, որ հոս հրատարակեցինք 2001 Թուականին, Լեւոն Միրզոյեանի նուիրուած գիրքն էր, որ իրագործեցաւ Նախագահին աղջկան հետ։ Նախաբանը ես գրած եմ եւ կան տարբեր աղբիւրներ։ Միրզոյեանը եղած է Ղազախստանի առաջին ղեկավարը։

Բացի անկէ որ մենք քաղաքական շփումներ կ՚ապահովենք մեր երկու կամ երեք երկիրներու միջեւ, բաւական մեծ գիտական աշխատանք կը տարուի։

Քանի որ ես իրանագէտ եմ (ես Թրքագէտ չեմ), երկու շաբաթէն լոյս կը տեսնէ պետական Թանգարանի Սասանեան դրամներու նուիրուած իմ աշխատութիւնը։ Իսկ յաջորդը իմ տոքթորական Թեզս է, որ կը կոչուի «Հայաստան եւ Սասանեան Պարսկաստանը», որ դարձեալ ռուսերէն լեզուով է, բայց ընդարձակ ամփոփումը կայ անգլերէնով, մօտ տասը էջի վրայ, որ ինքնին հետաքրքրական գործ է քանի որ ծանօթ եմ ինքս իրանական աղբիւրներուն եւ մեծագոյն փորձ րրած եմ ներկայացնելու Հայաստանը Սասանեան հարստութեան շրջանին եւ որ եղած է մեր պատմութեան լաւագոյն շրջաններէն։

Հ.- Պ. Դեսպան, շարունակելով հայկական տեղական գաղութին մասին, արդեօք կա՞ն միութիւններ։

Պ.- Ղազախստանի մէջ ունինք 11 կամ 12 ազգային կեդրոններ։ Գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ մենք ունինք. Ալմա-Թիի, Աստանայի մէջ Աքթաւ եւ այլ արձանագրուած հայկական հանրային կազմակերպութիւններ, սակայն, անցեալ տարի, ամբան աւարտեցաւ շինարարութիւնը Ալմաթիի ազգային մշակութային շէնքին, որ փաստօրէն մի՛ակն է ամբողջ Միջին Ասիոյ մէջ. ունի առանձին շէնք, ուր կը գործէ դպրոց, բայց պէտք է աւելի բովանդակալից դարձնենք այդ կեդրոնը, քանի որ նոր է ու աւանդոյթներ չկան... Ժամանակ պէտք է այդ կեդրոնը վերածելու իրա՛ւ հայկական մշակութային օճախի։ Վերը յիշեցի, այս գաղութը աւանդութիւններ չունի, հիմնականին մէջ ճնշումի հետեւանքով վտարուած են հայրենիքէն եւ հիմա կը գտնուին հոս, եկած են այս խոպան մակարդակի մը բարձրացնելու։ Ըսեմ Թէ Ղազախահայերէն շատերը ռուսերէն կը խօսին..., որովհետեւ չեն գիտեր հայերէն լեզուն։ Առաջին եկուորները «ազգի դաւաճաններ» որպէս բռնադաղԹուած են հոս Ստալինի օրերուն...։

Հ.- Ինչպէ՞ս է գաղութին յարաբերութիւնները դեսպանատան հետ։

Պ.- Մենք ջերմօրէն կը համագործակցինք։

Հ.- Ինչպիսի՞ գործունէութիւն կ՚ունենան հոս Ղազախահայերը։

Պ.- Դէ՛, ըսեմ ձեզի. բաւական ծանօթ են որպէս գինեգործներ։ Ցայտնի Հայեր ունինք այդ ասպարէզին մէջ եւ որոնք կը գլխաւորեն գինիի գործատուները։ Անցեալին շատ եղած են պետական պաշտօններով զբաղող, բայց հիմա քիչ մը աւանդոյթը փոխուած է եւ առեւտուրով կը զբաղին, ունինք բժիշկներ։ Երկու ռուսական Թատրոն կայ. Կարաքանթայի Հենրիկ Ցովհաննիսեանը եւ Լերմոնթովի դրամատիկական Թատրոնը, որու գլխաւոր բեմադիրն է Ռուբէն Անդրէասեան։

Վերջին մարդահամարին համաձայն, հայութեան Թիւն է 14,750, բայց կան երեք այլ խմբաւորումներ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներ, որոնք կը բնակին հոս, գաղթականներ եւ քաղաքացիներ՝ Վրաստանէն։ Անոնց հետ միասին, որոնց Թիւը շուրջ տասը հազար կ՚ընէ, տեղացիներուն հետ կը հասնի 25 հազարի՝ միայն Ղազախստանի մէջ։ Գացած են տարբեր երկիրներ, արտասահման - Լենինգրադ, Գանատա, Հայաստան եւ քիչեր վերադարձած են։ Բայց անոնց փոխարէն նորեր եկած են։

Հ.- Նախկին խորհրդային երկիրներէն Հայեր եկա՞ն Ղազախստան։

Պ.- Գիտէք, մենք միշտ մեր զեկուցագիրներուն եւ տեղեկագիրներուն մէջ գրած ենք, որ լաւ կ՚ըլլար որ եԹէ Հայաստան ի վիճակի չէ օգնելու նախկին խորհրդային երկիրներու Հայերուն, ձեր նման աւանդոյթ ունեցող գաղութներէն գան ու օգնեն այս նորակազմ համայնքներուն։ Այժմ կու գան զանազան տեղերէ ու կը տեսնեն եւ կ՚աջակցին։

Հ.- Պ. Խուրշուդեան, դեսպանատան մէջ բացի քաղաքական գործունէութենէն, տնտեսական բաժանմունք մը ունի՞ք, որովհետեւ այնպէս կ՚երեւի Թէ Ռուսաստանէն ետք Ղազախստանը երկրորդ ամենահարուստ երկիրն է։ Վստահ եմ որ եԹէ դիւրութիւններ ստեղծուին, զանազան շրջաններէ մեծ Թիւով հայ առեւտրականներ պիտի գան ու հոս իրենց առեւտրական գրասենեակները հաստատեն։ ԵԹէ նման տնտեսական գրասենեակ մը ձեր դեսպանատան յարկին տակ ըլլայ՝ դիւրութիւններ պիտի գան ու հոս իրենց առեւտրականներուն եւ ճարտարարուեստի մարդոց, օգտակար գործ մը կը կատարէք։

Պ.- Դեսպանութիւնը կրնայ յանձն առնել այդպիսի համակարգումի գործեր ընդունիլ։ Թէեւ չունինք նման յատուկ գրասենեակ, սակայն ես կրնամ որոշ դիւրութիւն ցուցաբերել։ Մանաւանդ՝ իրաւական։

Հ.- Իսկ կրնա՞ք ձեր անձնակազմին մասին խօսիլ։

Պ.- Փոքր է։ Ես եմ ու մեր հիւպատոսը։ Երկու դիւանագէտ ենք, իսկ մնացեալ երեք տեղացիները գրասենեակային գործեր կը կատարեն, բայց ամէն ասպարէզի մէջ, վերջերս բաւական հիւպատոսական ծառայութիւններով կը զբաղինք։ Բայց, առայժմ շատ սերտ տնտեսական համագործակցութիւն չունինք։ Մեր շրջանառութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ, տարբեր տարիներուն տարբեր եղած է։ Առաւելագոյնը 2000 Թուականին 7 միլիոն տոլար եղած է, հիմա մօտ մէկ միլիոնէն երկու միլիոնի սահմանին մէջ է։ Ներուժ ունինք, բայց այսօր անիկա տկար է։ Հայաստանէն Եւրոպա ու Ամերիկա կ՚երԹան ու տարօրինակ ձեւով ձեզի նման Ամերիկացիներ ալ Ղազախստան կու գան տնտեսական յարաբերութիւնները մշակելու.. իսկ Ղազախստանէն կ՚երԹան դէպի Ձինաստան ու հեռաւոր Արեւելք։ Այս առումով հայաստանցի գործարարները շատ տկար են։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ 10-ՐԴ «ՖՈՐՈՒՄ»Ը

Յուլիս 19-31ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ տասներորդ ուսանողական մշակութային հաւաքը, կազմակերպուած՝ Համազգայինի Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ։ Համազգայինի «Ֆորում»ը հրաշալի առիթ մը եղաւ որ հայ համալսարանական երիտասարդներս աւելի մօտէն ծանօթանանք մեր ժողովուրդին ու մշակոյթին՝ հայրենիքի հողին վրայ։

Շուրջ 50 երիտասարդներ եկած Սփիւռքէն, Հայաստանէն, Արցախէն եւ Մոսկուայէն, հետեւեցանք հարուստ եւ հետաքրքրական մշակութային ծրագրի մը։ Երկու շաբթուան ընթացքին, դասախօսութիւններու ընդմէջէն, առիթը ստեղծուեցաւ գիտելիքներ ու մտքեր քաղելու եւ փոխանակելու։ Դասախօսութիւններու զուգահեռ, մեր խումբը այցելեց հայկական պատմական վայրեր, Թանգարաններ, եկեղեցիներ, Երեւանի Պետական ու Ամերիկեան համալսարանները ու այլ տեսարժան վայրեր - այս բոլորը հաճելի եւ ընկերային մԹնոլորտի մը մէջ։

Մասնաւորապէս յիշատակելի էին մեր շրջապտոյտները դէպի հնադարեան եկեղեցիները, ինչպէս՝ Նորավանք, Հաղարծին, Ս. Էջմիածին, Ս. Հռիփսիմէ եւ Գեղարդ։ Այս խորհրդաւոր վայրերը, որոնք դարերէ ի վեր կան, հաստատ փաստեր են մեր ազգի գոյատեւման։ Իսկապէս ուրախալի զգացում էր տարբեր ու նոր անկիւններէ ծանօթանալ եւ արժեւորել մեր մշակոյթը հայրենիքի մէջ։ Առիթը ունեցանք այցելելու Պետական եւ Ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ Արդիական Արուեստի Թանգարանները, Մարտիրոս Սարեանի, Սերգէյ Փարաջանովի եւ Արամ Խաչատուրեանի տուն-Թանգարանները, այս բոլորը հետաքրքրական բացատրութիւններու ընկերակցութեամբ։ Բացառիկ բախտաւորութիւնը ունեցանք այցելելու Սայեաթ-Նովա աշուղական համոյթը, ուր աւելի մօտէն ծանօթացանք հայկական երաժշտութեան հարուստ տարբերակներուն։ Մեր խումբը ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Համազգայինի Թատերախումբին «44 ատրճանակ» վերնագրով ներկայացման, որ կ՚անդրադառնար արտագաղթի ու հայրենասիրութեան նիւԹերուն։ Անմոռանալի էր նաեւ Հաւատամ արտիստներու հաղորդած բազմաթիւ հարիւրաւոր գերեզմանները Եռաբլուրի վրայ։

Համազգային Հայ Կրթական ու Մշակութային Միութիւնը որ հիմնուած է Գահիրէի մէջ 1928ին, գլխաւոր նպատակ ունեցած է պաշտպանել ու տարածել հայ մշակոյթը, որ չափազանց ահաւոր հարուած մը ստացած էր Մեծ Եղեռնի հետեւանքով։

Այսօր ալ հետեւելով հիմնադիրներու ուղեգիծին ու տեսլականին, Համազգային Հայ Կրթական ու Մշակութային Միութիւնը աշխարհի տարածքին կը շարունակէ իր առաքելութիւնը՝ փոխանցելով մշակոյթի սէրն ու գնահատանքը յաջորդ սերունդներուն։

Դժբախտաբար «Ֆորում»ի երեք շաբաթները, որու առաջին եօթը օրերը խումբը անցուցեր էր Լիբանանի մէջ, շատ արագ անցան. սակայն անկասկած որ, այս հաւաքը եղաւ տպաւորիչ եւ անմոռանալի։

Պարզ է, որ իբրեւ սփիւռքահայ երիտասարդներ, մեր մշակոյթը աւելի մօտէն ճանչնալու ծարաւը եւ կարիքը ունինք։ Հետեւաբար Հայաստան գտնուիլ ու աչքով, մտքով, հոգիով ու սրտով ապրիլ այս բոլորը, իսկապէս անփոխարինելի փորձառութիւն մը եղաւ։ Հայերու երեւակայութեան եւ ստեղծագործութեան արդիւնքները, ականատես ըլլալը, մեզ մեծապէս ներշնչեց։

Համազգայինի հաւաքը նաեւ առիթ ընտեղծեց հաղորդակցութեան մէջ ըլլալու եւ աւելի մօտէն ճանչնալու հայրենիքի ու ներքին սփիւռքի մէջ բնակող երիտասարդները։ Մտքի փոխանակումները, նոր գիտելիքները ու շրջապտոյտները եկան մեր հայեացքը ընդլայնելու, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ մեր ինքնութեան կազմաւորման ու ամրապնդումին։

Տեսնելով եւ արժեւորելով մեր այնքան հարուստ մշակոյթը, մեր պապենական հողին վրայ, անկասկած հայրենիքէն բաժնուեցանք՝ զօրացած ու ներշնչուած, պատրաստ մենք ալ մեր կարգին, հայկական մշակոյթը տարածելու աշխարհին։

ԼԱԼԷ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Շաբաթը անգամ մը Սարգիս-Թօսեալը - Թօնի - Տրդատ չորրորդապետութիւնը կ՚այցելէր Անտոնի։ Ամէնքն ալ կռճկուած կը նստին ու խրատ կուտային Անտոնի, որ տեղը ծանր նստի, հնազանդի իր կնոջ, զաւակներուն շդպի ու մանաւանդ դադրեցնէ օղիի գործածութիւնը։

Անտոն կ՚ըսէր իր կուրծքը ցուցնելով.

- Աստեղ բան մը կայ, օձ մը կայ, խրխկուն ըլլալուն պէս գլուխը կը տնկէ։ Մինչեւ որ օղի չխմեմ, օձը տեղը չի նստիր կոր։

Տրդատ կ՚ըսէր իր ընկերներուն.

- Օձին կաթ սիրելը գիտէի՝ ամմա օղիի միրաքլի ըլլալը չէի գիտեր իրաւ որ...

Սարգիս աղա կը պատասխանէր.

- Սարսախութեան լիւզիւմ եօք։ Օղին ալ կաթ է՝ սա տարբերութիւնով որ անիկա այծի, կովի կամ ոչխարի կաթ չէ՝ հաճա առիւծի կաթ...

- Է՛, չըլլուած մարդ ես, Սարգիս աղա, կը ձայնէր Թօսեալը։

- Օձը կ՚ուժովցնէ կոր առիւծի կաթով։ Տիշի օձ է ՃԷ գործ ունինք, վաղը մէկալ օր պառակ կը ծնի, սուսկալի կ՚ըլլայ, կ՚ըսէր Թօնի...

Ցետոյ չորրորդութիւնը դուրս կ՚ելլէր օղեստն ճամբան բռնելով։ Անոնք կ՚ըսէին խրատու.

- Զաւալլը Անտոն, բիւսբիւթիւն զըվաճան Թողուցեր է...

- Շնորհքով փախցուցած է...

- Սափըթմիշ է լրեր մարդը...

- Թօնի, սիփաթ ըրէ, դուն ալ չԹողնես խելքդ, կ՚ըսէր Սարգիս։

- Ատ կողմէ վախ չկայ, խելք չունի որ Թողնէ, կ՚ըսէր Թօսեալը։

- Տարոսը ձեզի, կը պոռար Թօնի։ Խելք ունեցողին վերջը սա է։ Աւելի լաւ է սպառապ տակառ ունենալ, քան Թէ լեցուն պըտուկ մը, որ միշտ ծակելու վտանգ ունի...

- Էրած սրտի մխիԹարանք...

Տիրացու Տրդատ հանճարեղ գլուխով ու սիգապանծ քայլերով կը քալէր առանց մասնակցելու այս կարգի խօսակցութիւններու։

Օղիի արարողութեան ժամանակ Սարգիս աղա կը մտածէր Անտոնը հիւանդանոց դնելու մասին։

Անտոն կեանքի իր մասը լրացուցած էր։ Հասած էր ճամբաներու խաչաձեւման կեդրոնը։ Հովերը զինքը վար էին նետած։ Իր առջեւը մշուշ էր։ Իր ետեւ գերեզմաններ։ Ի զուր կը ճգնէին վեր բռնել զինքը։ Մեռելի պէս ծանրացած էր ան։

Անցեալի մեծ մասեանը կը ճնշէր զինքը։ Այդ գիրքին կափարիչը կապար էր։ Իր հոգին խոյս տուած էր իրմէ իր խմացակարողութեան հետ։ Ու մարմինը կը մնար իր օձերով, որոնք կը պլլուէին ու կը կոտրէին ամէն ներքին շէնք։ Մարմինը երԹալով քար կը հագնէր ու ծռած պատառաժի երեւոյթ։ Շարժ մը կը փլցնէր իր երեսները։ Անիկա ուրուականի մը պէս կը լռէր եւ ուրականի մը պէս կը գոռար։ Կեանքը իր շուրջը կրակի փոխուած էր, ու ինք վերջին կռիւը կը մղէր իր բնազդին անձնատուր։

Իր Թշնամին չճանչցող մարդու ցաւագին վիճակը կար իր վրայ։ Ու անկարող գտնելու, յաղԹելու Թշնամին, ալ կը նետուէր իրեններուն վրայ պարպելու համար իր մէջ կուտակուած մաղձը։ Այդ մաղձին հոտումէն կը Թունաւորուէր ինք ու չէր կրնար պէտք եղած չափով դուրս նետել։ Իր գանկին մէջ լաբիւրինթոս մը կայ։ Մտածումները այնտեղ կը կորսուէին ու տրամաբանութիւնը անհետացած դիակ մըն էր։ Թունաւոր միջատներ հաւաքուած էին իր ուղեղին մէջ եւ իր ողնածուծէն վար կը վազէր կարիճ մը։ Ցաւի ահեղ պրկում մը կ՚ոււռեցնէր իր դէմքը ու արցունքներ կը խուժէին իր աչքերուն մէջ։ Ան կ՚ուզար իր մեռած անձին վրայ։ Իրեն ձեւեր կուտար, մեռելի ձեւեր ու դիմացը հայելի մը կը փնտռէր հաստատելու համար Թէ դիրքը նմա՞ն է ննջեցեալի մը։

Ու օր մը իր վրայ դամբանական խօսեցաւ։ Նախադասութիւնները զուրկ էին առընչութենէ եւ իմաստները ինկած էին խոռութիւններու մէջ։ Իրեն համար քաղցրութիւն մը եղաւ մտածել որ իր բոլոր բարեկամները պիտի հետեւէին իր դագաղին մեծ վիշտով մը համակուած, պաշտօնական քայլերով ու հագուստներով։ Պիտի խօսին իր վրայ լուրջ դէմքերով ու պիտի ներբողեն իր անցեալը, իր գործերութիւնները։ Իր յուսախաբութիւնները, իր ցաւերը, իր տառապանքները։ Պիտի խօսին իրմէ ծըլած գեղեցկութիւններուն մասին։

(Շար. 113)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵՒՐ.-- Տոքթ. Լուիզ Ֆօվ 70 Եւրօ:

**

ԼՓԻՆԷ.-- Տիկին Զարուհի Աքքիպրիթեան 20 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի կնքահօր Կի (Կարպիս) Մուսայեանի *մահուան քառասունքին առթիւ Եդուարդ եւ Սիլվա Մատիլեան եւ զաւակները՝ Զովիկ եւ Անոյշ հետեւեալ նուէրներըըրած են.- Հայ Դատի Յանձնախումբին 400 Եւրօ, Ծէն Կազմակերպութեան 150 Եւրօ եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին:*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Vendredi 10 septembre de 17h à 20h
Mercredi 15 septembre
et
Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Թիւթիւնճեան, Լարա Մուշէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 13ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, *իրենց հօր, քեռայրին՝*

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ժամը 16ին Խաչվերացի ուխտով մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:
Տարւոյս վերջին Անդաստանն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Տօն է Ս. Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12. Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Տօն է Խաչվերացի:
Այս առթիւ Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Տօն վերացման Սուրբ Խաչի:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ ՔՀՆՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

**

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
- CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, *նաեւ չափահասներու դասարան:*
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝
01. 39. 83. 71. 19

**

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

**

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux**,

le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux **auront lieu :**
le mercredi 15 septembre à 15 heures à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrand à Bagneux
Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.
Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.
Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian:
01 46 65 81 53

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրաղաղարին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18.30 - 20.30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,
Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille
- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 *Եւրօ:*
- Երկու աշակերտի՝ 75 *Եւրօ:*
- Երեք աշակերտի՝ 85 *Եւրօ:*
Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն.

☎ 04. 91. 77. 84. 70

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
11-12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.022

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.022

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆԻ կառավարութիւնը կրկին սպառնական երոյթ մը ունեցած է Սեպտ. 9ին Արաֆաթի դէմ, ակնարկելով իր արտաքսումին: Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը յայտարարած է.- «Արաֆաթ իր տեղը չունի մեր մէջ եւ այն օրը որ զինքը դուրս պիտի ընենք այստեղէն, երբեք այսքան մօտ չէ եղած»: Շալոմի համար ահաբեկիչ մըն է որու հետ կարելի չէ խօսիլ:

ՔԱԹԱՐԻ ալ-Ճեզիրա հեռատեսիլի կայանէն, Սեպտ. 9ին նոր տեսերիզ մը սփռուած է, ուր ալ-Քաիտայի թիւ 2ը՝ Այման ալ-Զաւահիրի «պարտութիւն» մը կը խոստանայ Ամերիկացիներուն Իրաքի եւ Աֆղանիստանի մէջ, ինչ որ «ժամանակի հարց է», կը շեշտէ: Կը հաստատէ նաեւ որ «երկու երկիրներուն մէջ, Ամերիկացիք երկու կրակի մէջտեղ են.- եթէ մնան, պիտի մեռնին արեան մէջ, եթէ քաշուին ամէն բան կորսնցուցած կ'ըլլան»: Իտալիա կառավարութեան անդամ մը ղրկած է տեղւոյն վրայ, որպէսզի ջանայ ձեռք ձգել երկու Իտալուհիներու ազատ արձակումը: Առեւանգման օրէն (Սեպտ. 7) մինչեւ Սեպտ. 10, ոչ ոք տէր եղած էր արարքին: Տեղւոյն վրայ Ամերիկացիք կը շարունակեն իրենց յարձակումները ցամաքէն թէ օդէն: Մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը մեծ է: Պաշտօնապէս 45 մեռեալ եւ 85 վիրաւոր կ'ըսուէր, բայց ըստ Իրաքցիներու աւելի մեծ է թիւը:

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻՈՒՍ, Սեպտ. 9ին արտայայտուեցաւ հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանէն, ըսելու համար ինչ որ կը սպասուէր որ ըսէ, այսինքն պայման դնէ այո՛ ըսելու համար Եւրոպական Սահմանադրութեան: Կ'ուզէ որ Շիրաք ընդառաջէ այս միակ պայմանին զոր կը դնէ եւ որ որոշումներէ կախում ունի: Նոր քաղաքականութիւն մը կ'ուզէ աշխատանքի եւ տեղահանութիւններու ցնցումներուն վրայ, Ուրեմն, հարկ են չորս որոշումներ.- կայունութեան ուխտի բարենորոգում մը որպէսզի վերածուի կայունութեան եւ աշխատանքի ուխտի մը, աւելի լայն պիւտճէ մը, տուրքերու ներդաշնակութիւն մը որպէսզի ձեռնարկներու տեղահանութիւնը անկարելի դառնայ Եւրոպայի մէջ, հուսկ երաշխաւորութիւն մը հանրային սպասարկութեանց համար: Շիրաք պէտք է տեղի տայ այս պահանջներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ պէտք է համոզել նաեւ եւրոպացի միւս ղեկավարները: Եթէ այս պայմանները չյարգուին, Լ. Ֆապիուս ո՛չ կ'ըսէ Սահմանադրութեան: Ծանօթ է որ Ընկերվարական կուսակցութեան այլ ղեկավարներ, սկսելով ընդհանուր քարտուղար Ֆր. Հոլանտէն, դրական դիրք բռնած էին: Սահմանադրութեան կողմնակից են նաեւ Տոմինիք Ստրոս-Քահն, Ժէք Լանկ: Բացասական դիրք ունին Փօլ Քիյէս, Մանուէլ Վալս: Ֆապիուս «ոչ»երու պարագլուխ կ'ուզէ ըլլալ, դուրս ելլել շուքէն, բայց այդ ձեւով «ինքնիշխանականներու» (Ֆ. տը Վիլիէ) կողքին կը գտնուի, նաեւ համայնավարներուն:

ՄԱՐԻ-ԺՈՐԺ ՊԻՒՖԷ, Համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը Ֆրանս-Էնֆոյի հիւրն էր Սեպտ. 10ի առաւօտը: Ֆապիուսի «ո՛չ»ին մասին, կ'ուզէ որ ան աւելի վճռական ըլլայ, յստակ ո՛չ մը, ո՛չ՝ պայմանաւորուած: Թուրքիոյ անդամակցութեան համար, կողմնակից է որ ընդունուի երբ ժողովրդավարութեան վարչակարգը հաստատուի եւ կարգ մը պայմաններ լրացնէ, ինչպէս Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը:

ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ (Ինտոնեզիա) Աւստրալիոյ դեսպանատան առջեւ գործուած ոճրափորձին (Սեպտ. 9) որու հետեւանքով 10 մեռեալ եւ 182 վիրաւոր կար, տէր եղաւ Ժեմաահ Իսլամիահ, ալ-Քաիտայի կապուած: Կը պահանջէին որ Աւստրալիա քաշէ իր զօրքը Իրաքէն:

ԱՆԿԱԽԱՊԱՇՏ ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ 20 միլիոն տոլարի պարգեւ մը կ'առաջարկեն Պուտինը ձեռք ձգելու համար: Ան «պատերազմի ոճրագործ մըն» կը նկատուի ըստ իրենց կայքէջի հաղորդագրութեան: Ծանօթ է որ 10 միլիոն տոլար առաջարկած էր Կրեմլինը Բասայեւի եւ Մասխադովի մասին որեւէ լուրի պարագային:

ԱԽՄԱԴՈՎ, չէչէն անկախապաշտ նախկին նախագահին Արտաքին նախարարը (1999 Յուլիս) որ այժմ ԱՄՆ ապաստանած է, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Սեպտ. 10), ուր կը շեշտէ որ Կրեմլինի քաղաքականութիւնն է որ ծնունդ տուած է Բեսլանի խենթերուն: Չի գիտեր թէ ո՞վ կայ այդ արարքին ետին, մութ կէտերը շատ են կ'ըսէ: Ռուսաստանն ալ, կ'ըսէ, արագօրէն կրկին կը խորհրդայնանայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը Ռ. Հարիրի իր կառավարութեան մերձաւոր հրաժարականը յայտարարած է Սեպտ. 9ին: Հետեւանք կը նկատուի Սուրիոյ պահանջին՝ երեք տարիով երկարաձգելու ներկայ նախագահին՝ Է. Լահուտի պաշտօնավարութեան շրջանը:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ, Սեպտ. 9ին հինգ Պաղեստինցիներ (որոնց մէջ 11 տարեկան մանուկ մը) սպաննուած են եւ 45 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, Իսրայէլեան բանակին կողմէ: Միւս կողմէ ծայրայեղ աջի ռաբբիներու խումբ մը կը պահանջէ որ Շարոնի կառավարութիւնը աւելի ուժգին կերպով յարձակի Պաղեստինցիներուն վրայ, նոյնիսկ եթէ պաղեստինցի բնակիչներ ալ զոհ պիտի երթան: Թալմուտին ապաւինելով, կը գրեն.- «Եթէ մէկը փորձէ քեզ սպաննել, նախ դո՛ւն սպաննէ», նամակի մը մէջ ուղղուած Պաշտպանութեան նախարար Մոֆազի, աւելցնելով.- հրեայ տրամաբանութիւնը, աւանդութիւնը եւ միջազգային իրաւունքը կ'արդարացնեն այդ դիրքը:

«ՄՈՆՏ» նիւթական տագնապը լուծելու համար զանազան միջոցներու կը դիմէ, որոնց կարգին «կամաւոր մեկնումներու» դրութիւն մը: Թերթը 12,5 միլիոն Եւրոյի բաց ունեցած է 2001ին, 17,27 միլիոն 2002ին, 2003ին 23 միլիոն կորսնցուցած է, 2004ին կորուստը աւելի մեծ պիտի ըլլայ: 2004ին սկիզբը հատավաճառութիւնն ալ 10%ի կորուստ արձանագրած է, զգալի կորուստ ունի նաեւ ծանուցումներու գետնի վրայ: 730 աշխատաւորի վրայ «կամաւոր պիտի մեկնին» շուրջ 100 հոգի, 2005 Յունուար 1ին:

ԹԵՆԻՍ

ԻՒ. ԷՍ. ՕՓԸՆ
ՖԸԼՇԻՆԿ ՄԻՏՈՋ

Չորեքշաբթի օր (Սեպտ. 8) անձրեւը պատճառ եղած էր որ ընդմիջուի Աղասի-Ֆետերէր քառորդ աւարտականի հանդիպումը, որ շարունակուած էր Սեպտ. 9ին եւ վերջ գտած Ֆետերէրի յաղթանակով Աղասիի վրայ՝ 6-3, 2-6, 7-5, 3-6, 6-3: Կը յիշուի որ Աղասի արդէն 34 տարեկան է, Ֆետերէր՝ 23:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԷՐՀԷՕԿԸՆԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին պատասխանատու պաշտօնատարը Կ. Վէրհէօկըն Թուրքիա կատարած չորս օրուան այցէն ասդին հեռատեսիլի հարցազրոյցով մը անդրադարձած է քրտական շրջաններու մէջ տեսածներուն: Այնպէս կը թուի թէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն հետ այդ մարզը ամէնէն թերի նկատածն է Թուրքիոյ կատարած բարենորոգումներուն մէջ:

Քրտական շրջաններու կացութեան մասին եւրոպացի դիւանագէտը ըսած է թէ վիճակը իր յուսացածէն աւելի գէշ է: Պարպուած գիւղերը ուր մարդիկ սկսած են վերադառնալ, անընդունելի պայմաններ ունին: Շատ կարեւոր է այդ շրջանին յատուկ զարգացման ծրագիր մը մշակել:

Վէրհէօկըն զինք մտահոգող կարեւոր նիւթերէն գլխաւորը նկատած է քրտականը, ըսելով որ ան Թուրքիա - Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւններու հեռանկարներուն մէջ վտանգաւոր կէտ է. Հարկաւոր նկատած է որ Անգարա յստակ մարտավարութիւն որոշէ որպէսզի Քիւրտերը կարենան իրենց ինքնութիւնը պահպանել, Աւելցուցած է թէ Անգարայի առած առաջին քանի մը քայլերը, ինչպէս քրտերէնի ուսուցում, քրտերէն հաղորդումներ, բաւարար չեն:

Կ. Վէրհէօկըն Թուրքիոյ իր շփումներուն կարգին կրօնական փոքրամասնութիւններու հոգեւոր առաջնորդներուն հետ ալ հանդիպում մը ունեցած է Յունաց պատրիարքարանին մէջ: Հանդիպումին չեն մասնակցած Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը եւ Յունաց Բարթուղիմէոս պատրիարքը:

Կ. Վէրհէօկըն հաստատելով հանդերձ «տպաւորիչ յառաջդիմութիւններ», նկատած է նաեւ «պակասներ», ընդգծելով նաեւ արտամուսնական յարաբերութիւնները յանցանք նկատող ծրագիրին, որ նախատեսուած է կառավարութեան բարենորոգումներու կարգին: Վէրհէօկըն նախընտրած է «կատակ» նկատել նման ծրագիր մը, կողմնակից մնալով Թուրքիոյ անդամակցութեան: Եւրոպացիներուն համար մեծ սխալ մը կ'ըլլայ նման օրէնք մը: Էրտողան փորձած է համոզել ըսելով՝ «կ'ուզենք պահպանել ընտանեկան արժէքները»: Խորհրդարանը, ուր իսլամական կուսակցութիւնը աթոռներու երկու երրորդին տէր է, օրինագիծը պիտի քննէ Սեպտեմբեր 14ին արտակարգ նիստի մը ընթացքին, նուիրուած պատժական նոր օրինագիրքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 10)

ՉՈՐՍ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ

Աթէնքի մէջ Սեպտեմբեր 17-28 տեղի կ'ունենան հաշմանդամներու ողիմպիականները: Հայաստան 5րդ անգամ կը մասնակցի անոնց չորս մարզիկով: Սպիտակէն Օննիկ Յովակիմեան թեթեւ մարմնամարզի, Երեւանէն Մարիամ Սահակեան լողի, Սպիտակէն Մարինէ Յակոբեան նշանառութեան եւ Ջաւախքէն Գէորգ Կարապաչեան ծանրաբարձութեան ճիւղերուն մէջ կը ներկայացնեն Հայաստանը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹՆԵՐՈՒ ԵՒ ԻՆԳՈՒՇՆԵՐՈՒ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Բեսլանի դպրոցին ողբերգութեան ծանրագոյն հետեւանքներէն մէկը Ինգուշներու եւ Հիւսիսային Օսէթներու միջեւ հակամարտութեան վերարծարծումը կրնայ ըլլալ: 1992ին այդ հակամարտութիւնը արդէն հարիւրաւոր հոգիի մահուան պատճառ եղած էր, նաեւ հազարաւոր ապաստանեալներու: Այդ հակամարտութեան մեկնակէտը պահուած է 1924ի հողային վէճերուն մէջ: Այդ տարին խորհ. իշխանութիւնները վերջ տուած են Լեռնայիններու ընկերվարական հանրապետութեան, այդ տարածքին վրայ երեք ինքնավար մարզ ստեղծելու համար: Անոնց առաջինը Չէչէնիան էր, երկրորդը Ինգուշիան, երրորդը Հիւսիսային Օսէթիան: Առաջին երկուքը 1934ին միացած են միակ հանրապետութեան մը մէջ որուն գոյութեան վերջ տրուած է 1944ին: Այդ թուականին Ստալին որոշած է բոլոր Չէչէններն ու Ինգուշները տեղահանել, ամբաստանելով զանոնք նացիներու հետ գործակցութեամբ: այսօր կուալինձօրի վերածուած տարածքն ալ որ կը գտնուի Ինգուշիոյ եւ Հիւսիսային Օսէթիոյ միջեւ եւ Պրիկոռոտնի Ռայոն կը կոչուի, այդ տարիներուն մաս կը կազմէր Ինգուշիոյ. տեղահանութեան որոշումին հետ վերջնապէս ընդգրկուած է Օսէթիոյ սահմաններուն մէջ: 1957ին երբ Չէչէնեւինգուշեան կրկին յայտնուած է քարտէսին վրայ, խնդրոյ առարկայ տարածքը չէ վերադարձուած Ինգուշներուն:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Սեպտ. 9ին իր մահկանացուն կնքած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ միաբաններէն Վարդան Արք. Տէմիրճեան, որու անունը ծանօթ է նաեւ մեր ընթերցողներուն, քանի յաճախ աշխատակցած է «Յառաջ»ի: Այս առընչութեամբ հետեւեալ մահազդը ստացանք կաթողիկոսութենէն:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբանութիւնը սուգի դառն կսկիծով կը գուժեն Կիլիկեան Ուխտի երէց միաբաններէն՝

Տ. ՎԱՐԴԱՆ Ս. ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

վախճանումը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, 9 Սեպտեմբեր 2004ի վաղ առաւօտուն Անթիլիասի մէջ:

Վերջին օծման ու թաղման կարգը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ 11 Սեպտեմբեր 2004ին, առաւօտեան ժամը 11ին, յընթացս Ս. Պատարագի, նախագահութեամբ Վեհափառ Հայրապետին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ Անթիլիաս: Ապա Սրբազան Հօր մարմինը պիտի ամփոփուի Կիլիկեան Ուխտի միաբանական դամբարանին մէջ, Անթիլիասի Մայրավանքին ներս:

Ի՛ՆՉ ԳՈՐԾ ՈՒՆԷԻՆ ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ԿԻՆԷԱՅԻ ՄԷՋ

Հայկական լրասփիւռներու ամառնային մնայուն լուրերէն էին Հայաստանցի օդաչուներու Հասարակածային Կինէայի մէջ պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանութիւնը, ապա տոր յետագայ զարգացումները: Հարցը փակուած չէ, այդ ամբաստանութեամբ բացուած դատը առաջին հարցաքննութիւններէ ետք ընդմիջուեցաւ, իսկ հայ օդաչուները բաւական խիստ համբաւի տէր բանտի մը մէջ արգելափակուած են, ո՛վ գիտէ որքան ժամանակի համար: Պէտք է սպասել որ դատավարութիւնը վերսկսի, պատասխան գտնուի բոլոր հարցականներուն, ճշդուի ամէն մէկ ամբաստանեալի յանցանքի բաժինը, կացութիւնը յստակացուի, որպէսզի կարելի ըլլայ թղթածրարը փակուած նկատել: Մինչ այդ, հիմնական հետաքրքրութիւնը պիտի ըլլայ գիտնալ թէ ի՛նչ գործ ունէին Հայաստանցի օդաչուները այդ երկրին, մանաւանդ նման կնճռոտ, վտանգաւոր հարցի մը մէջ: Այլ հարց մըն է թէ կարելի՞ է անվերապահ հաւատք ունենալ Հասարակածային Կինէայի նման երկրի մը արդարութեան վրայ. մինչ հայ օդաչուներուն ուղղուած ամբաստանութիւններու ամէնէն ծանրերէն մէկն է: Նոյնիսկ ըսուեցաւ որ մահապատիժը ամբողջովին բացառելի բան չէ նման դատավարութեան մը մէջ: Գրխաւոր բարեբախտութիւնը պէտք է նկատել այն որ Հայաստանի Գահիրէի դեսպանը Ս. Մանասարեան գացած էր տեղւոյն վրայ ու կը հետեւէր դատավարութեան, նոյն ատեն կատարելով տարօրինակ այդ խնդրին զարգացումներուն տեղեկացնողի դերը:

Այս նոյն անձնաւորութեան հետ Երեւանի մէջ հարցազրոյց մը ըրած է «Արմէնփրէս», ու Սեպտեմբեր 7ի լրաչարին մէջ տեղ տուած անոր: Հարցումները կը վերաբերին դատավարութեան ընթացքին, մամուլի արձագանգներուն, հայ ամբաստանեալներու մասնուած դիրքին: Նիւթը հայկական երեսակէն անջատ նաեւ ընդհանուր հետաքրքրութեան ազդակ է անով որ ամբաստանեալներու խումբին մէջ կը գտնուի Մեծն Բրիտանիոյ նախկին վարչապետուհիին տիկին Թաչերի զաւակը:

Ինչպէս կ'ըսէ Հայաստանի դեսպանը, երկար սպասումէ ետք դատավարութիւնը սկսած է Օգոստոս 23ին: Մինչ այդ, այդ երկրին դատախազը, Ապահովութեան նախարարը, Արտաքին գործերու նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներ միշտ ըսած են թէ դատավարութիւնը 3,4 օրէն աւելի չի տեւեր: Նոյն կարծիքը յայտնած են պաշտպան փաստաբանները, դիւանագիտական կազմերու ներկայացուցիչները:

Դատին Կինէայի սահմաններէն լայնօրէն դանցող բնոյթին ապացոյց է այն որ բացումին ներկայ գտնուած են նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններու, լրասփիւռներու ներկայացուցիչներ. Կարմիր Խաչ, Միջազգային Ներում, Իրաւաբաններու միջազգային մարմին, դիւանագէտներ, բազմաթիւ լրագրողներ (Ռոյթըր, Ռատիօ Ֆրանս, Ասոշիէյթըտ Փրէս, եւլն.):

Երբ դատախազը ընթերցումը ըրած է ամբաստանագրին, դահլիճին մէջ ներկայ գտնուած են բոլոր ամբաստանեալները, անոնց շարքին հայ օդաչուները: Առաջին հարցաքննուողը եղած է հարաւային ափրիկեցի Ն. տը Տուանը որուն կը վերագրուի յեղաշրջումի փորձին ղեկավարութիւնը: Դատախազը իրեն դէմ մահապատիժ պահանջած է: Ինքը միակը եղած է 19 ամբաստանեալներէն որ խոստովանած է յանցանքը: Միեւնոյն ատեն պնդած է միւս հարաւային ափրիկեցիներուն անմեղութեան վրայ, ըսելով որ անոնք կապ չունէին իր ծրագրին հետ, միայն իր հրահանգները կը կատարէին: Այդ առաջին օրուան նիստէն յայտնի դարձած է որ դատավարութիւնը 3-4 օրէն աւարտելու ոչ մէկ հեռանկար ունի:

Յաջորդ օրն ալ հարաւային ափրիկեցիները հարցաքննուած են: Այդ ընթացքին արդէն պարզուած է որ Հայերը ոչ մէկ կապ ունին ամբաստանութիւններուն հետ:

Նոյն ուղղութեամբ հաւաստած է նաեւ ղեկավար նկատուած տը Տուանը: Երրորդ օրը կարգը հասած է հայ օդաչուներուն հարցաքննութեան: Հարցաքննիչը յատկապէս կանգ առած է Փետր 17ին դէպի Զամպիա կատարուած թռիչքին մանրամասնութիւններուն վրայ: Այդ հարցաքննութեան ընթացքին կարելի չէ եղած հակասութիւններ կամ վրէպներ գտնել հայ օդաչուներու արտայայտութիւններուն մէջ:

Օգոստոս 30ի նիստին սկիզբին դատախազը անակնկալ կերպով յայտարարած է թէ հարկ է ընդմիջել դատավարութիւնը, բացատրելով որ անհրաժեշտ է լրացուցիչ փաստաթուղթեր հաւաքել: Պաշտպան փաստաբանները բողոքած են անմիջապէս, միջազգային համաձայնագրերու հիմով ցոյց տալով թէ ընդմիջումի որոշումը ապօրինի է: Սակայն դատաւորը ընդառաջած է դատախազին ու 30 օր յետաձգած դատը: Քանի մը օր ետք ալ իրենց ըսուած է թէ մեծ հաւանականութեամբ ան կը վերսկսի Հոկտեմբերի առաջին շաբթուան ընթացքին:

Ինչ կը վերաբերի այս դատավարութեան միջազգային արձագանգներուն, դեսպան Ս. Մանասարեան որոշ չափով հետեւած է մամուլին: Տեւական շփման մէջ գտնուած է միջազգային մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ: Կ'ըսէ թէ անոնց ուշադրութեան լայն բաժինը դարձուած էր տեղացիներուն եւ հարաւային ափրիկեցիներուն կողմէ: Հայ օդաչուներուն մեծ տեղ չէր տրուեր:

Իսկ հայկական մամուլին գրածները յուսախաբ ըրած են Հայաստանի դեսպանը. կ'ըսէ թէ անոնց շատ մը հրապարակումները ոչ միայն չէին համապատասխաներ իրականութեան, այլեւ տրուած էին սխալ մեկնաբանութիւններով, սխալ եզրակացութիւններով, ինչ որ կրնար ուղղակի վտանգել հայ ամբաստանեալներու ճակատագիրը: Ան զարմացած է մինչեւ իսկ տեսնելով որ հայկական որեւէ լրասփիւռ չէ մտածած թղթակից ղրկել Կինէա, տեղւոյն վրայ դատավարութեան հետեւելու եւ անցուդարձը ճիշդ արժեւորելու համար:

Վերջին հարցումով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչ է հայ օդաչուներու համար ենթադրելի ելքը: Դեսպանը կը կրկնէ ըսածը թէ մինչեւ դատավարութեան ընդմիջումը անոնց դէմ պետական յեղաշրջումի մասնակցութեան որեւէ ապացոյց չէ բերուած: Ատիկա որոշ լաւատեսութեան հիմ կ'ըլլայ իրեն համար: Առկէ զատ, Կինէայի քաղաքական, դատական իշխանութիւններուն, դիւանագիտական մարմնին, միջազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ ունեցած հանդիպումները իրեն օգնած են հաւանական ելքին վերաբերեալ որոշ կարծիք կազմելու: Սակայն ոչինչ կը յայտնէ, առաջարկելով քիչ մը եւս համբերութիւն ունենալ, մինչեւ դատավարութեան աւարտը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԼՄԱԹԻ ԻՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ ՏՈՔԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԽՈՒՐՇՈՒԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Հ.- Կը հաշուէք 25 հազար հայութիւն: Ո՞ր համեմատութիւնը այդ թուին Ալմաթիի մէջ է:

Գ.- Մօտաւորապէս հինգ հազարը: Հիմնականին մէջ Շիշուի կը գտնուին, ուր գիւղերէ արտեր կան:

Հ.- Մեր աւանդական գաղութներուն մէջ ընդհանրապէս Հայց. Եկեղեցին է, որ կը կատարէ ազգապահպանման մեծ գործ: Գիտենք թէ հոս չունիք հայկական եկեղեցի: Մայր Աթոռի հետ նման ծրագիր մը կը մշակուի՞:

Գ.- Եզրաս Եպիսկ. Ներսիսեանը մօտիկ ընկեր է ինծի: 2001 թուականին եկած է մեր մօտ: Ըսեմ թէ միակ գործող եկեղեցին որ ունինք, Սամարղանթի հին եկեղեցին է, որ անցած տարի նշեց իր 100ամեակը: Ան տարածքաշրջանի միակ եկեղեցին է: Իսկ Ղազախստանի մէջ պատմական արմատներ ունեցող միակը Աքթանի, մերձկասպեան տարածքաշրջանի մատուռն է: Զայն հիմնած էին ժամանակին Աստրախանի հայ վաճառականները, որովհետեւ շատ աշխոյժ եղած են այդ օրուան հայ վաճառականները: Փաստօրէն Հայերու ալիք մը ներթափանցած է այս տարածքաշրջանին մէջ, կապուած են Աստրախանի հայ վաճառականներու հետ: Մատուռը հին է, բայց քանի որ ամէնէն մօտիկ տեղը ուր Հայեր կ'ապրին Աքթանն է (Նաւահանգիստ) ու մատուռը կը գտնուի կիսափլատակ վիճակի մէջ ու քանի Ռուսերը կ'ապրին այդ կողմերը, ես խնդրեցի Ռուսական Եկեղեցիէն որպէսզի իր հովանաւորութեան տակ առնէ:

Հ.- Իսկ ի՞նչ ծրագիր ունին տեղւոյն գաղութի պատասխանատուները հայկական եկեղեցիի մասին:

Գ.- Ըսեմ այն շէնքը որ կառուցուած է Ալմաթիի մէջ, սկիզբը ծրագիր կար, որ հոն կառուցուէր հայկական եկեղեցի: Բայց ինչ-ինչ պատճառներով փաստօրէն չյաջողեցաւ եկեղեցի կառուցելը եւ անոնք հրաժարեցան այդ գաղափարէն: Անոնք հիմնած էին Ս. Խաչ կրօնական հաւատացեալներու համայնքը, որպէսզի կարենան կառուցել իրենց եկեղեցին: Փաստօրէն արձանագրուած է եկեղեցին: Շէնք չկայ: Մինչեւ բացումը, թէեւ ես գիրենք առաջնորդեցի, եկէք այն շէնքը տանք էջմիածնի, որովհետեւ իմ մօտ նախնական համաձայնութիւն կար, որ եթէ տեղ մը բան մը պատահի, վարդապետ կը ղրկեն եւ այս համայնքին տէր կը կանգնին: Շատ կարեւոր էր անիկա, ըստ ինծի, մշակութային այդ կեդրոնը այնքան կարեւոր չէր, ինչքան հայ եկեղեցին: Հիմա կան հայ գործարարներ, որոնք կ'ուզեն ծրագիր մշակել կեդրոնին կից եկեղեցի կառուցելու:

Հ.- Համայնքին բաժին, ո՞վ է համայնքին առաջնորդող մարմինը:

Գ.- Համայնքապետը Ռուբիկ Մնացականեան է: Ան Ղազախստանի մէջ յայտնի անձնաւորութիւն է. փրոֆ. է ու գիտնական: Կ'ապրի Ալմաթիի մէջ: Ան շատ լաւ կը ճանչնայ Նախագահ Նազարպայեւը: Հիմա մտադրութիւն կայ հայ համայնքներու «ասոցիացիա» ստեղծել եւ կ'ուզենք որ Ռուբիկը գլխաւորէ, որովհետեւ Նախագահը անոր հետ շատ լաւ յարաբերութիւններ ունի ու այսպիսով ան կրնայ ներկայացնել ամբողջ Ղազախստանի հայութիւնը պետութեան մօտ:

Բայց, համայնքին մէջ, փացի իրմէ, ունինք ծանօթ այլ դէմքեր:

Հ.- Կրթական մարզի մէջ ունի՞ք աչքառու մշակներ:

Գ.- Գ.- Եթէ ոչ ամէն տեղ, երեքչորս համայնքներու մէջ կան դպրոցներ (կիրակնօրեայ): Գիտէք 100էն աւելի ազգութիւն կ'ապրի ու Բալխաշ կայ պետական դպրոց մը, ուր կը տրուի հայերէն եւ մենք մեր ուժի սահմաններուն մէջ կ'օգնենք այդ դպրոցին, դասագիրքերով ու նիւթերով:

Իսկ եկեղեցւոյ հարցով, եթէ արտասահմանի Սփիւռքը ձեւով մը օգնէ Ղազախստանի մէջ հայկական եկեղեցի բարձրացնելու, լաւ կ'ըլլայ: Ի՞նչ կը խորհիք, այսպիսի բարերար մը կարելի՞ է գտնել Ամերիկայի մէջ...: Ըսեմ որ Ղազախստանը կը գտնուի Մայր Աթոռի թեմին մէջ եւ ձեր մտահոգութիւնը որ Անթիլիասը կրնայ մարդ ղրկել, անհնար է արդէն: Եզրաս Եպիսկ. Ներսիսեանը կը համարուի նաեւ թեմակալ առաջնորդը մեր համայնքին:

Ան խօսած է Գարեգին Կաթողիկոսին հետ ու վեհափառը ըսած է թող սկսին կառուցել, մենք յետոյ կ'օգնենք... այսպէս է խօսակցութիւնը:

Հ.- Վստահ եմ թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պիտի յարգէ իր խոստումը' իր օրով տեսնելու Ալմաթիի Հայոց եկեղեցիին օծումը: Միշտ ալ համայնքները իրենք պէտք է նախագծեն ու ծրագրեն, որպէսզի բարձրացնելիք տեղւոյն եկեղեցին իրենցը նկատեն:

Գ.- Ես կը խորհիմ թէ հարիւր հազար տոլարով նման կառոյց մը հոս կարելի է բարձրացնել: Կառավարութիւնը հողը պիտի նուիրէ:

Հ.- Հայ մշակոյթը ծանօթացնելու ուղղութեամբ, ի՞նչ կը կատարէք:

Գ.- Ես միշտ ելոյթ կ'ունենամ հեռատեսիլէն, թերթերէն, ամսագրերէն... ես շատ աշխոյժ եմ այդ տեսակէտէն:

Հ.- Մէկ խօսքով, մէկ հոգիով հարիւր գործ տեսնելու վազվզուքի մը մէջ կը տեսնեմ ձեզ:

Գ.- Կինս նկարչուհի է: Ինքը փրոֆեսիոնալ կրթութիւն չունի: Հայաստանէն հոս եկանք:

Հ.- Սիրողակա՞ն է:

Գ.- Սիրողականն ո՞րն է, ան արհեստավարժի նման կը նկարէ:

Ես ամուսնացած եմ Ս. Պետերբուրգի մէջ: Հոն աւարտած եմ ասպիրանտուրան արեւելեան ինստիտուտի մէջ 91 թուականին:

Հ.- Նախքան դիւանագիտական կեանք մտնելը, ինչո՞վ կը զբաղէիք:

Գ.- Զուտ գիտական կրթութիւն ունիմ: Աւարտած եմ արեւելագիտական ֆակուլտետի պարսկական - արաբական բաժինները, յետոյ գացի Ալժերիա որպէս արաբերէնի թարգման. աշխատեցայ մէկ տարի, յետոյ վերադարձայ ու գացի Ս. Պետերբուրգ, վեց տարի Լենինգրադի մէջ աշխատեցայ, յետոյ պաշտպանեցի տոքթորականս ու գացի Գերմանիա Ալեքսանդր Ֆոն Հումպոլթ Ֆոունտէյշընի հիմնադրամով, որ ամէն տարի 500 լա-

ԴՈՂԱՆԻԹԷ ԴՈՂԱՆԻԹ

ԳՆԱԼԸԻ կազդուրման կայանի խաղավայրին մէջ, Օգոստոս 26ին, «Կամք հայախօսութեան» խմբակը հաւաքոյթ մը սարքած է, որու հանդիսավարը եղած է խմբակի գործօն անդամներէն՝ տիկին Մարիամ Տրամէրեան: Ան վարած է յայտագիրը, մէկ կողմէ բացատրութիւններ տալով իրենց խմբակի գործունէութեան մասին եւ միւս կողմէ ներկաներուն ուշադրութեան յանձնելով մայրենիի նկատմամբ մանաւանդ երիտասարդ սերունդի ունեցած անտարբեր կեցուածքը: Ան ծանրացած է հայ ընտանիքներէ ներս հայախօսութեան նահանջին վրայ, հայերէնը որպէս խօսակցական լեզու չըգործածելու նիւթին: Միաժամանակ անթեմ հրաւիրած է գեղարուեստական բաժնին մասնակցողներ, երգերով, արտասանութիւններով: Ելոյթ ունեցած է նաեւ խմբակի անդամներէն՝ փաստաբան Սեդրակ Տավութհան, որ շեշտած է հայախօսութեան անհրաժեշտութիւնը: Հաւաքոյթին հուսկ բանքը արտասանած է Հ. Թաթուլ: Ան նշած է հայերէն լեզուի իմացութեան հարցը, որպէս ժողովուրդի մը պատկանելիութեան գլխաւոր գործօններէն մէկը: Ցորդորած է երիտասարդները եւ մանուկները որ հայերէն խօսին, թէկուզ սխալ բայց արտայայտուին հայերէն՝ աշխարհի գեղեցիկ եւ դժուար լեզուներէն մէկը: «Մարմարա» ցաւով դիտել կու տայ որ երկու ժամ հայախօսութեան մասին լսելէ ետք, հաւաքոյթէն ելքին կըլլին դիմած են թրքերէնի:

ւագոյն նշխատարդ գիտնականներուն կարելիութիւն կու տայ Գերմանիա, կամ եւրոպական որեւէ երկիր գիտական հետազօտութիւններ կատարելու: Իմ թեկնածուական աւարտի գիրքը, որ գրուած էր պարթեւական եւ սասանեան վարչակարգին մասին, ծրագրուած է գերմաներէնով ու հրատարակուած է Երեւան:

Յետոյ, 1997ին ես ձեռնամուխ եղայ Երեւանի մէջ հայեւղազախական բարեկամութեան կապերու ստեղծման:

Հ.- Ուրեմն փաստօրէն լաւագոյն թեկնածուն դուք պիտի ըլլայիք այս երկրի մէջ դեսպանութիւնը վարելու: Ղազախերէն կը խօսի՞ք:

Պ.- Անշուշտ: Ղազախերէնը թրքերէն լեզու է: Կրնամ նաեւ կարդալ: Վերջերս գիրք մը պատրաստեցի, ղազախերէնի փոփոխութիւններուն մասին: Իրենց կ'ըսեմ, ճիշդ է, ես չեմ կրնար ձեզի նման խօսիլ, բայց ձեր բառերը կրնամ բացատրել: Ըսեմ թէ 1997ին ես հրաւիրուեցայ Արտաքին գործերու նախարարութիւն, գլխաւորեցի Իրանի բաժինը, 1999ին նշանակուեցայ դեսպան, արդէն կը տեսնէք:

Հ.- Պ. Վարդան Օսկանեանը յաճախ կ'այցելէ՞ ձեզի:

Պ.- Պ. Օսկանեանը այստեղ էր. ուրեմն աշնան մենք միասին Փիշկէկի մէջ էինք, հոս ալ եկած է: Ես 2001ին նշանակուեցայ Փիշկէկի մօտ ՀՀ դեսպան:

Հ.- Արդեօք կ'այցելէ՞ք Կիրգզստան:

Պ.- Անշուշտ. մեր վարչապետը Մարգարեան Ապրիլ 16ին պիտի գայ Փիշկէկ ու պիտի երթամ հոն ու դիմաւորեմ զինք:

Հ.- Իսկ ի՞նչ կ'ըսէք Փիշկէկի հայութեան մասին:

Պ.- Այստեղի հայութիւնը թիւով աւելի քիչ է: Թիւը մօտ 3-4 հազար է: Անոնք ալ գէշ չեն, բաւական աշխոյժ են, ունին լաւ գործարարներ: Քանի փոքր է քանակը, հոն հայութիւնը ամփոփուած է:

Հ.- Անշուշտ, Հայաստան-Ռուսաստան-Ղազախստան ապահովութեան տեսակէտով կը վարեն յարաբերութիւններ:

Պ.- Ինչ կը վերաբերի այս տարածքաշրջանի հայկական տարրին, ան շատ պարկեշտ է եւ նոյնպէս վերաբերմունքի կ'արժանանայ իշխանութիւններուն կողմէ: Եւ այն հանգամանքը, որ հայ դեկավարներ եղած են այստեղ, ինչ որ սովորոյթ եղած է, այդ վստահութիւնը կայ ղազախ ժողովուրդի մօտ մեր նկատմամբ եւ բաւական լաւ յարաբերութիւններ կան: Այս ոչ միայն վերին ատեանի, այլեւ ժողովուրդի մակարդակով: Ես ալ բացառութիւն չեմ որ հայ-ղազախական ընտանիք հիմնած եմ. շա՛տ իմ նմանները կան: Երկու աղջիկ ունիմ: Բաւական նուիրուած աղջիկներ են, հայերէն կը խօսին:

Հ.- Արտասահմանէն Հայեր կ'այցելե՞ն ձեզի:

Պ.- Լոնտոնէն Պ. Ասատուր Կիւզէլեանը հոս էր, լա՛ւ անձնաւորութիւն է եւ ըսաւ, թէ կրնայ օգտակար ըլլալ Ալմաթիի մէջ մեր եկեղեցւոյ շինութեան: Իսկ դուք երկրորդն էք որ արտասահմանէն եկած էք մեր մօտ եւ որու համար շնորհակալ եմ: Ըսեմ թէ, ցաւօք սրտի, քիչ կու գան արտասահմանէն: Վստահ եմ թէ ձեր խօսքը կրնայ հասնիլ շատերու մեր այստեղի ծրագիրի համար:

Բաւական մեծ կարելիութիւններու երկիր է Ղազախստանը եւ մենք կրնանք լա՛ւ յոպիինկ ընել հոս:

Հ.- Շատ մի բերէք արտասահմանի Հայերէն ներկայացուցիչներ, որովհետեւ հոս, այն ատեն կրնան սկսիլ Ռամկավար Ազատական Կուսակցական գործունէութիւն:

Պ.- Այո՛ կը վստահիմ: Պէ՛տք է ազգանպաստ գործունէութիւն ընել: Որեւէ կուսակցական գործունէութեան հետ կապ չունինք:

Հ.- Ամէն պարագայի, մանաւանդ Մեծ Եղեռնէն ետք, երբ ժողովուրդը անորոշ ցրուած էր, մանաւանդ Միջին Արեւելքի արաբական մայր գաղութներուն մէջ, Լիբանան, Սուրիա, Պաղեստին ու Իրաք, մեր աւանդական կուսակցութիւնները, հաւասարապէս երեքն ալ, ազգապահպանման համար մեծ գործ կատարեցին: Հիմնեցին դպրոց, երիտասարդական ու մշակութային եւ մարզական կեդրոններ եւ անոր արդիւնքն է որ այսօր կրցանք փրկել ամերիկահայութիւնը: Այս ճշմարտութիւն է: Ամբողջ Միջին Արեւելքի այս սերունդն է որ մեծ մասամբ գնաց Ամերիկա եւ հոն ազգային կեանքին նոր թափ տուաւ: Ես կը խորհիմ որ տակաւին մեր աւանդական երեք կուսակցութիւնները պէտք է ամէն գաղութի մէջ բերեն իրենց մասնակցութիւնը, երբեմն առանձին, երբեմն գործակցաբար, ապահովելու նոր գաղութներու ազգապահպանումը, մանաւանդ որ անոնք ունին այդ փորձառութիւնը: Մրցակցութիւն կարելի է ունենալ այս երեքին միջեւ, ինչ որ անհրաժեշտ է: Ի վերջոյ առեւտրական կեանքի փորձառութենէն գիտենք թէ յաջողութեան ներահողը մրցակցութեան մէջ է եւ ոչ թէ մենատիրութեան: Ու կը խորհիմ թէ հոս Միջին Ասիոյ զանազան նոր գաղութներէ թէ համայնքներէ ներս անոնք պէտք է արմատներ նետեն:

Պ.- Թող հաստատուին, ես դէմ չեմ... Միայն թէ օգուտ բերեն: Փաստօրէն դաշնակցականներ կան, որոնք Մոսկուայի մէջ արմատ նետեր են: Խորէն Աւոյեանն է հոն, իմ ընկերը, որ գործ կը տեսնէ... Բաւական աշխոյժ մարդ է... Թէեւ դաշնակցական է: Ռամկավարներն ալ իմ բարեկամներս են, ինչպէս ՀԲԸՄ-ի անդամներէն շատեր:

Ալմաթի, 2004 Մարտ 26

«Նոր Օր» Օգոստոս 7

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս կը հաղորդենք թէ Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութեան ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ 2004 Կիրակի Յունիս 27ին:

Ընտրութիւնը կատարուեցաւ կարգապահութեամբ ու խաղաղ մթնոլորտի մէջ: Հետեւեալ 15 անդամները ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցան:

Տիկիններ՝ Քրիսթիան Գիւլհանճեան, Սթելլա Ղազարեան, Ալիս Ղազարեան, Պարոններ՝ Արման Պահատուրեան, Արմէն Իւլպիզեան, Դանիէլ Մկրտիչեան, Գուրգէն Ագուեան, Ժագ Աղամեան, Սուրէն Փանոսեան, Էտուար Փեհլիվանեան եւ Արման Տաուլաեան:

Նորընտիր Վարչութիւնը Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 3ին հրաւիրուեցաւ ժողովի, որու ընթացքին տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան դիւանի կազմութիւնը գաղտնի քուէարկութեամբ: Ընտրուեցան հետեւեալները.-

Պ. Արման Պահատուրեան նախագահ, Պ. Արմէն Իւլպիզեան փոխ նախագահ, Պ. Սուրէն Փանոսեան ատենադպիր, Պ Դանիէլ Մկրտիչեան փոխ ատենադպիր, Պ. Արման Տաուլաեան գանձապահ:

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան շնորհաւորելէ ետք նորակազմ դիւանի անդամները, ընտրութեան արդիւնքները գրաւոր ներկայացուց Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեանին առ ի վաւերացում: Յաջողութիւն մաղթեց ամբողջ վարչական կազմին, որպէսզի իրենց յառաջիկայ քառամեայ գործունէութեան շրջանը ըլլայ արդիւնաշատ ու բեղնաւոր շրջան մը, Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ առաւել եւս պայծառութեան եւ անսասանութեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Լիոն, Սեպտեմբեր 7

ՓԻՆՈՒՇԷՆ ՎԵՐՋԱՊԷ՞Ս

Չիլիի Գերագոյն ատեանը մէկ քուէի տարբերութեամբ վերջապէս վճռեց թէ նախկին բռնակալը Աուկուսթօ Փինոշէ պատասխանատուներէն մէկն է ընդդիմադիրները մաքրագործելու համար Հարաւային Ամերիկայի շատ մը ապահովութեան կազմակերպութիւններուն գործակցութեամբ կիրարկուած Գոնտորեան ծրագրին: Այդ վճիռը կը նշանակէ թէ Փինոշէ կը կորսնցնէ իր անձեռնմխելիութիւնը եւ ոչ մէկ արգելք կը մնայ դատարան առաջնորդուելուն:

Ատեանը ատկէ զատ, ջնջած է անոր մտային խանգարումի պատրուակն ալ, ինչպէս 2002ին յայտարարուած դատի չդիմելու որոշումը «Մահուան կարաւանը» անուանուած հարցին մասին. զինուորականներէ կազմուած այդ կարաւանը (1973) պարտականութիւն ունէր Փինոշէի հրահանգով սպաննելու քաղաքական բանտարկեալներ:

Գերագոյն ատեանին այս վերջին վճիռով նախկին բռնակալը կը զրկուի դատաւոր Կուզմանի իրաւարարութեան. արդէն ինք էր հարցը թարմացնողը: Մտային վիճակի ստուգում ալ պիտի չըլլայ նորէն, տեսնելու համար թէ Փինոշէ կրնա՞յ դատուիլ: Անոր վերջին ամիսներու ընթացքը համոզած է քուէարկողներուն մեծամասնութիւնը որ մտային կարողութենէն կասկածելու պատճառ չկայ, հակառակ իր փաստաբաններուն պնդումներուն: Այս համոզումին մէջ կարեւոր դեր ունեցած է յատկապէս Փինոշէի հեռատեսիլի սպանական կայանի մը տուած հարցազրոյցը որուն ընթացքին ըսած է. «Բնաւ չեմ մտածեր ներողութիւն խնդրել ոեւէ մէկէն: Անո՛նք, միւսները պէտք է ինծմէ ներողութիւն խնդրեն. մարքսականները, համայնավարները»: Ատոր հետ իր մտային բնականոն վիճակին չափանիշ նկատուած են ԱՄՆ-ու դրամատնային իր գաղտնի հաշիւներուն մասին ըրած կարգադրութիւնները, «ընտրանի» շրջանակներու մէջ կատարած այցերը, հանրային ելոյթները, առեւտուրի երթերը:

Դատաւոր Կուզման նախընտրած է ոչինչ յայտնել Փինոշէի վերաբերեալ իր ծրագիրներէն: Այսուհանդերձ, որոշ է որ առաջին ընելիքը զայն հարցաքննել պիտի ըլլայ. այդ հարցաքննութենէն ետք պիտի որոշէ ընդդիմադիրներու մաքրագործումին ընթացքին անհետացած 19 անձերու մասին դատի դիմել, թէ ոչ:

Բնական է որ Փինոշէի անձեռնմխելիութեան ջնջումը բազմաթիւ ու բազմատեսակ հակազդեցութիւններու ծնունդ տուած է: Պելժիական արդարութիւնը արդէն որոշած է հարցաքննիչ մարմին մը ղրկել Չիլի, նախկին բռնակալը հարցաքննելու նպատակով: Փինոշէի պելժիական թղթածրարը բացուած է 20ի չափ չիլիցի քաղաքական ապաստանեալներու դիմումով: Իսկ անոր մօտիկ շրջապատը մտահոգ է այն հետեւանքներէն որոնք կրնան յառաջ գալ անձեռնմխելիութեան ջնջումով: Սպանիոյ, Ֆրանսայի, Շուէտի, Արժանթինի մէջ բազմաթիւ դիմումներ արձանագրուած են անոր դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի՞նչ զաւակներու ծնունդ է տուած... Ի՞նչ զաւակներու... Անոնցմէ մէկ մասը գերեզմանի... ահա միւսները՝ անոնք ողջ են... կը շարունակեն Համբաւեան անունը... Համբաւեան... Գերդաստանը կը շարունակուի... Մանչ զաւակներ կան... Առնական գեղեցիկ գլուխներ... Եւ այդ գլուխներուն մէջ տապանդով լեցուն ուղեղներ... Անոնցմէ գլուխ մը դուրս պիտի գայ... ոսկիով լեցուն գլուխ մը... գլուխ մը... գլուխ մը եւս... գլուխ...

Այո՛, գլուխ մը եւս...

Գերդաստանին մէջ...

Ան տուաւ գլուխներ ազգին...

Ու դեռ պիտի տայ...

Ցերմակեան վարդապետը... գիծ մը:

Մեծ Մկրտիչ: Երկու գիծ ու տակէն:

Նուպար: Կապոյտ գիծ:

Գլուխ գլուխի վրայ:

Այո՛, գլուխ գլուխին վրայ:

Անատոն իր գանկին վրայ զգաց որ գանկ մը եւս կայ: Բռնեց իր գլուխը: Անիկա ճեղքուած էր: Ու անոր վրայ բուսած էր կարծես գլուխ մը եւս: Երկու անգամ կը ծանրէր: Երկու ուղեղ կար իր մէջ: Գլուխ նոր գլուխ մը հաղած էր, ծանր գլխարկի մը նման: Անատոն օդի փնտռեց: Վար իջաւ: Շիչ մը գտաւ: Մէջը չորս հինգ մատ օղի: Կլլեց մէկ ումպով: Ուղեղը կը լայննար, գլուխը կը մեծնար: Ուղեղը կը քայքայէր: Գլուխով բեռ կրէր: Անհանգստութիւն մը կը զգար: Ուզեց կտրել իր գլուխը: Ա՜... ա՜... գլուխ կըտրել...

Ասիկա, այս բոլորը ոչ ոք կը հասկնայ: Կեանքը զարհուրելի հանդոյց մըն է: Հազար դեմեր կը խառնեն այդ հանդոյցը: Պոչեր, օձեր կը խառնուին ու նաւթ կը թափեն: Թոյներ կը պաղին անոր վրայ: Մահը իր ոսկորները կը փակցնէ: Այս բոլորը ոչ ոք կը հասկնայ: Գլխուն մէջ պայթեցնող ցաւ մը կը սկսի: Նախամարդու աղաղակութիւնը կը սկսի: Ու ոչ ոք կը հասկնայ, ոչ ոք, ոչ հողեբանները, ոչ բըժիշկները, ոչ յիմարաբոյժերը: Ոչ ոք: Դժոխային խաղ մըն է: Կեանքը ամբողջ մեղմութիւնները, քաղցրութիւնները կը ցնդին, կ'անհետանան: Գլուխին մէջէն գըլուխ մը կը ծնի ու ատիկա ահաւոր է: Մարմինը կը տատանի: Գինովութիւնը կ'երկարի: Ոչ հաշիւ կայ, ոչ տրամաբանութիւն, ոչ կարգին, ոչ չափ, աչ կշիռ եւ ոչ ալ ուրիշ ուղեղի հասկացողութիւն մեծ ու խորունկ նեղքին շարժումներ նաւ մը խաղալիկ կը դարձնեն կեանքի ովկէանին վրայ: Մեքենավարները կ'ապշին: Սեւ հրաշքն է աս: Ու յանկարծ այդ աւերման մէջ կը ծնի կիրքը՝ բոցաբոյր ու գունեհկանուոշ ծաղիկի մը նման: Ամէն հիւլէ բաժակ կ'ըլլայ ու կը յորդի ցանկութիւնով: Մարմինը լինկանի մը ձեւը կ'առնէ: Ամէն ձեւ ու պաշտօն կը լուծուի: Կը մնայ անսանձականը, մարդկայիսն-անասնականը: Ու կատաղի անուշութիւն մը ու անկործանելի տենչը, որ կ'երկարի: Այս խորհուրդը բարդ է ինչպէս տիեզերականը: Մեր մոլորակին բոլոր խառնակութիւնները չեն կրնար ճնշել ու խամրել աժմ ծաղիկը: Օձերը զայն կը սնուցանեն, փոթորիկները զայն կը խնամեն: Մահը անգամ իր մօտաւորութիւնով անկարող է երբեմն անոր գոյները թօշնեցնել: Այս ծաղիկին մէջ բոց կայ, ցողունը հաստատ է եւ դիմացկուն մետաղի նման:

Անատոն օղիով կը ջրէր այդ ծաղիկը: Ու ողբերգութիւնը կ'երթար անխուսափելի սահմաններու մէջ: Ասիկա ոչ ոք կը հասկնայ: Ասոր վրայ ոչ մէկ գիտուն կը խօսի: Գանհիկ, սարսափելի կը նկատեն զայն: Բայց անիկա ուժեղ է գիտութեան չափ ու վայրագ անգիտութեան նման: Ամէն իր, ամէն մոյն, ամէն ձեւ, ամէն խօսք կը հպատակեցնէ իր նպատակին: Մարմինը ստրուկ եւ թագաւոր կը յայտարարուի: Ամէն փիլիսոփայութիւն, ամէն վարդապետութիւն, ամէն գիտութիւն եւ բանաստեղծութիւն կը հալին իր կրակներուն մէջ: Ամէն բան սուտ կ'ըլլայ ու ինք միայն իրաւ: Կը սկսի տսկալին, տսկական դեղեցիկը, իր հաճոյքի տրամները ու ցաւի ողբերգութիւնը գործել: Դատափետուած հերոսութիւն կը սկսի ու գլուխը կը կորսնցնէ իր տիրապետութիւնը: Նոր գըլուխ մը կուգայ դեկը ձեռք առնել: Այդ նորը դաշնակից է զգայարանքներու հետ:

Ու ոչ ոք կը հասկնայ այս բանը: Հասկցողները անգամ չեն ուզեր խոստովանիլ: Ամէն ոք առաւել կամ նուազ բարոյախօսի շապիկ կը հագուի ու իր թռչակին կը սպասէ: Ենթակայէն դուրս սրիկայութիւնը ձեռք կը բանայ ու քրիստոնէութիւնը կը նստի աղօթքի:

Ու վերջ ի վերջոյ կը սկսին տրամին խորութիւնները, նախանձ, անյագութիւն, մահմետականութիւն: Աշխարհը իր ընթացքը կը փոխէ: Տիեզերքը կը փախչի ու մարդ աստղերով լեցուն կը զգայ գիշերը, բայց աստուածուհի մը ու հարճեր կը փորոտեն իր մօտ եւ նաժիշտներ: Բնութիւնը մարդը կը զարնէ կնոջ, դուրս կը թափէ ուժերը, հողը վեր կը հանէ ու կը խնդայ լուսնին երեսով: Բնութեան ուժերուն մէջ հանճարեղ սրիկաներ կան ու հրաշալի շլացնողներ, արբեցած նկարիչներ, խելագար երաժիշտներ, անգիտակից բանաստեղծներ ու դեռ շարք մը վըհուկներ, գիտական մականներով: Մարդը ինքզինքը գտնուած կը զգայ հրաշքի ու հեշտանքի պահերուն մէջ անգամ: Ու երբ մարդը կը զարնուի իր ուղեղէն, բոլոր ուժերը կը բախին իրար ու կը դառնան իր գլխուն շուրջը: Աղէտին վրայ կը դիզուին կործանումները, աւերակները, մոխիրները, բեկորները ու սի՜նե՜ր, սի՜նե՜ր, եօթը մէթր քառակուսի մարմարեայ քարերով:

(Շար. 115)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Թիւթիւնճեան, Լարա Մուլէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 13ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, իրենց հօր, քեռայրին՝

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի «Սօսէ Մայրիկ» մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ տիկին Աստղիկ Պօղոսեանի եւ զաւակներուն ժագ Պօղոսեանի մահուան առթիւ: Ցաւակցութիւններ կը յայտնէ նաեւ Լօրան Փիլիկեանի մահուան առթիւ տարաբախտ երիտասարդին ընտանեկան պարագաներուն:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 16,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ԶՈՒՆԵՑԱՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

...Դէպի Արագած թռաւ մի կանթեղ,
Ուր երեսուն եօթն անմեղ կուսանաց
Արիւն-արցունքն էր լցուած իւղի տեղ:
Եւ նոյն վայրկեանին մի այր քաջիմաց
Վարէագրեց. «Կոյս մի յարէունի
տոհմէ,
Զի անուն նորա է՛ր Հռիփսիմէ...»

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆի զրոյցը՝
«Բանաստեղծութիւնը և բանաստեղծը»

Ընթերցումներ՝ ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ

10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ժամը 16ին Խաչվերացի ուխտով մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:
Տարւոյս վերջին Անդաստանն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Տօն է Ս. Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12. Խաչվերաց:
Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Տօն է Խաչվերացի:
Այս առթիւ Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Տօն Վերացման Սուրբ Խաչի:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ ՔՀՆՑ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Պառէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
- CP-էն մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գոբանճիլեան՝
01 . 39 . 83 . 71 . 19

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալփորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,
Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille
- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 Եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 Եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 Եւրօ:
Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն.
☎ 04. 91. 77. 84. 70

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրապարակին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շավիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18.30 - 20.30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուբիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին աւէթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet
4 Vols Hebdos Août
3 Vols Hebdos Septembre
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ÉTÉ 2004

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**

le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.023 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.023

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՔԱՈՍԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ

45 մեռեալներ կային չաբաթավերջին (Սեպտ. 11-12) երկրին զանազան կէտերուն վրայ: Ամէնէն աւելի մրցուած է ամերիկեան հրթիռներու արձակումը Պաղտատի կեդրոնին վրայ, ուր համախմբուած էր բնակչութիւնը: Հրթիռները արձակուած էին կրակ առած ամերիկեան հրասայլի մը չուրջ հաւաքուած բազմութեան վրայ: 12 մեռեալ կար որոնց մէջ երկու մանուկներ եւ պաղեստինցի լրագրող մը: Կային նաեւ 41 վիրաւորներ, որոնց մէջ Ռոյթըրսի նկարահան մը:

Թուրքիա եւս դժգոհ է Ամերիկացիներէն: Իր խոր մտահոգութիւնը յայտնած է մասնաւորաբար Թալ Աֆարի Թրքախօսներուն համար: Կիւլ հեռաձայնով իսկ բողոք արտայայտած է ԱՄՆ-ու իր պաշտօնակիցին, պահանջելով «սրխողաբար» գործողութիւններու դադրեցումը այդ քաղաքին մէջ: Նախապէս արդէն սիւննի կրօնաւորները բողոքած էին ամերիկեան գործողութիւններու դէմ Թալ Աֆար եւ Ֆալուճա, Պաղտատի իր քարոզին մէջ, մէկը չէ վարանած ըսելու «գրաւման ուժերը ցեղասպանութիւն մը կը գործեն»:

Սեպտեմբեր 13ին, ոչ մէկ նորութիւն կար ֆրանսացի երկու լրագրողներուն մասին, որոնք պատանդ են Օգոստոս 20էն ի վեր: Ինչ կը վերաբերի երկու Իտալուհիներուն, որոնք առեւանգուած էին Սեպտ. 7ին, իսլամապաշտ անծանօթ խումբ մը վերջնագիր մը տուած է Իտալիոյ: Իրաքի իսլամապաշտ ճիհատը 24 ժամ պայմանաժամ կու տար Իտալիոյ (Սեպտ. 12ին) իր զօրքը քաշելու Իրաքէն, այլապէս երկու Սիմոնները կը սպաննուէին: Սեպտ. 13ին, պայմանաժամը վերջ գտած էր ժամը 13.30ին: Իտալիա կը ջանար ելք մը գտնել եւ Արտաքին նախարարը՝ Ֆ. Ֆրաթթինի միտք ունէր Ծոցի կողմերը երթալու, կառավարութիւնը կրկնած էր սակայն որ տեղի չի տար:

Մուսուլ, Պաղտատ, Սամարայի մօտ ծանր բախումներ եւ յարձակումներ եղած են, մեռեալներու մէջ են երեք լեհ զինուորներ, իրաքցի հինգ ոստիկաններ եւ բազմաթիւ բնակիչներ:

Իրաքի վարչապետը՝ Իյատ Ալաուի, Սեպտ. 12ին ընդունած է արեւմտեան մամուլի թղթակիցներ, ի չարս որոնց Ֆիկարօն, եւ հարցազրոյցին ընթացքին օգնութեան կոչ ըրած է «համայն աշխարհին»: Իրաքի ներկայ կացութիւնը արգելք մը չի նկատեր որ ընտրութիւններ ըլլան Դեկտեմբերին: Վճռած է ահաբեկիչներու դէմ վարած պատերազմէն յաղթական ելլել եւ ժողովրդավարութիւն հաստատել: Կը հաստատէ որ ամերիկեան ուժերը կը գործեն իրաքեան կառավարութեան համաձայնութեամբ Նաճաֆ եւ Ֆալուճա: Կը խորհի որ Իրաք ամբողջական ճակատամարտի մը մաս կը կազմէ: Իրաքցի եւ օտար ահաբեկիչներ կ'ուզեն անկայունացնել երկիրը, բայց նաեւ ամբողջ Միջին Արեւելքը:

Սեպտ. 13ին քիւրտերը կը չարունակէին նոյն սաստկութեամբ, մանաւանդ՝ Ֆալուճա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՐԱՆ ՖԱՊԻՈՒՍ, չաբաթավերջին աւելի յստակացուց իր դիրքը ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Սահմանադրութեան, Էօ.Թէ.Էլ. - Լը Մոնտ յայտագրէն յայտարարելով թէ իր պատասխանը՝ ո՛չ է: Այլ խօսքով, այլեւս չպայմանաւորեց իր բացասական ընթացքը: Իր դիրքը չփոթութիւն ստեղծած է ոչ միայն ընկերվարական կուսակցութենէն ներս, այլեւ Եւրոպայի միւս ընկերվարականներու մօտ, որոնց համար «այո՛»ն բոլոր ընկերվարականներու պատասխանը պէտք է ըլլայ: Ֆապիուս չի հաւնիր ստեղծուած խառնշտուքը, կը չեշտէ որ կուսակցութիւնը չափահաս է, որ կը տիրապետէ վիճարկումին:

ՇԱՐՈՆ քաղաքացիական պատերազմի մը սպառնալիքը կը նախատեսէ, զոր կը պատրաստեն ծայրայեղ տարրերը: Կիրակի օր, Սեպտ. 12ին, անոնք ցոյց մըն ալ ըրին Երուսաղէմ, պահանջելով որ Շարոն զօրքերը չքաշէ Գազայի գօտիէն կամ հրաժարի:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, չաբաթ օր, Սեպտ. 11ին, ոգեկոչեցին Նիւ Եորքի եւ Ուաշինկթընի ահաբեկչութեան երրորդ տարելիցը: Նիւ Եորքի մէջ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է զոհերուն ընտանիքներուն հետ: Պուշ երդում ունեցած է եւ յայտնած թէ անխնայ պիտի չարունակէ իր հալածանքը ահաբեկիչներուն դէմ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻՈՅ նախագահը Ա. Ծասոխով հարցազրոյց մը տուած է Մոնտին (Սեպտ. 11), ուր կը բացատրէ իր դիրքը Բեսլանի դպրոցին գրաւման կապակցութեամբ: Փորձած է միջնորդի դեր մը խաղալ, բայց ձախողած է: Փութացած է տեղւոյն վրայ եւ ուզած է մտնել, բայց բարձրաստիճան զօրավար մը ըսած է իրեն որ անմիջապէս կը ձերբակալուի: Ջանք թափած է նաեւ կապ հաստատելու Մասխատովի հետ, բայց այդ ալ կարելի չէ եղած: Միւս կողմէ, Մոսկուա դիմած է Արեւմուտքի, որպէսզի չխառնուի Չէչէնիոյ հարցին, չեշտելով թէ արեւմտեան երկիրները «ուղղակի պատասխանատուութիւն մը առած են քաղաքական ապաստան չնորհելով չէչէն ահաբեկիչներուն»: Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը կը թելադրէ չզատել թէ ի՛նչ ձեւով Ռուսաստան կը վարէ իր ներքին հարցերը:

ՅՈՅՆ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ՝ Պետրոս Է. եւ 16 այլ կրօնաւորներ զոհ գացին արկածի մը, երբ զիրենք փոխադրող թռուչքը եգէական ինկաւ Սեպտ. 11ին, Աղեքսանդրիայէն Աթոսի լեռը իրենց ճամբորդութեան ընթացքին: Աղեքսանդրիոյ պատրիարքը երկրորդ դիրքը կը գրաւէ, նուիրապետութեան մէջ: 55 տարեկան էր, ծնած էր Կիպրոս:

ԳԱՂՏՆԻ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒ մեծ հոսք մը հասած է Լամփետուզա (Հիւսիսային Ափրիկէի եւ Սիկիլիոյ միջեւ) Սեպտ. 11ին, բարդ կացութիւն մը ստեղծելով Իտալացիներուն: Իրենց թիւը չուրջ 800 է եւ զանազան երկիրներէ մեկնած են հակառակ իրենց յայտարարութիւններուն թէ Պաղեստինցի են:

ԳԱՐԱՅԻՊՆԵՐԷՆ ետք, Իվան մրրիկը, Սեպտ. 13ին կը սպառնար Գուպայի: Նախապէս արդէն 41 հոգիի մահուան պատճառ եղած էր: Շատ վտանգաւոր մրրիկ մը կը նկատուի եւ Գուպայի մէջ արդէն մէկուկէս միլիոն բնտանիքներ տեղափոխուած են:

ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ «ՍԵՒ ՈՏՔԵՐ» (Ալժերացիներ՝ երկրէն հեռացուած) կրցան Ալժերիա երթալ եւ այցելել Ալժէի գերեզմանատունը, ուր կը հանգչին իրենց բնտանիքները: 1962ի անկախութենէն ի վեր արտօնութիւն չունէին: 2003 եւ 2004 Մարսէյի ՓԱՔԱ-յի Ալժերացիներու (400 հազար)եւ ալժերական գերեզմանատուներու միութեան ֆինանսաւորմամբ, չիրիմները վերանորոգուած են:

ՄԱՏՐԻՏ հաւաքուեցան, Սեպտ. 13ին, Շիրաք, Շրէօտէր եւ Զափաթերօ: Խօսակցութեանց նիւթերն էին Իրաք, Եւրոպական Սահմանադրութեան վաւերացումը, Թուրքիոյ անդամակցութիւնը, ընդլայնուած Եւրոպայի ֆինանսաւորումը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/13)

ՀԱՅԵՒՎՐԱՑԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ

Սեպտեմբեր 6ին Ջաւախքի մէջ հայեւվրացական ընդհարում տեղի ունեցած է: Ազգային ապահովութեան նախարարութեան Նինոծմինդայի չրջանային բաժնին նոր պետը եւ չրջանային վարչութեան փոխնախագահը Բորժոմէն չրջանային վարչութեան քանի մը աշխատակիցներ հիւրընկալած են. լաւ մը խմելէ ու գինովնալէ ետք սկսած են անվայել խօսքերով արտայայտուիլ Հայերու մասին: Ցայտարարած են թէ Հայերը պարտաւոր են իրենց ծառայ ըլլալու, եւլն.: Ցետոյ պնդած են որ պէնզինի կայանէն ձրի պէնզին առնի իրենց, յայտարարելով որ Նինոծմինդան վրացական հող է եւ հոն ամէն բան պէտք է ձրի ըլլայ Վրացիներուն համար: Երբ կայանին աշխատողը մերժած է հնազանդիլ, անգթօրէն խոշտանգուած է: Միջամտած է տեղւոյն ոստիկանութիւնը. կռիւը սակայն աւելի բորբոքած է ու յանգած կրակոցներու: Ազգութեամբ հայ ոստիկաններէն եղած են վիրաւորուողներ: Այսուհանդերձ, Վրացիները զինաթափուած ու ձերբակալուած, ապա Ախալցխա փոխադրուած են: Վիրաւոր հայ ոստիկաններն ու պէնզինի կայանին աշխատողը փոխադրուած են Հայաստան, Աչոցքի հիւանդանոցը:

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ Է ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Աբիեւ ըսած է թէ Հայաստան պէտք չէ պնդէ ու հրաժարի ՕԹԱՆ-ի «Լաւագոյն միասնական ջանք - 2004» դաշտային զօրավարժերուն մասնակցելէ. զօրավարժերը որոնք տեղի կ'ունենան Բաքուի մէջ, Սեպտ. 14-26: Աբիեւ հարցադրած է թէ ի՛նչ ատիճան նպատակայարմար կ'ըլլայ այդ մասնակցութիւնը երբ Հայաստան չի ճանչնար Ատրպէյճանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ չկան: Ատրպէյճանի նախարարը աւելցուցած է թէ Ատրպէյճանի հանրութիւնը դէմ է հայ զինուորներու Բաքու երթալուն. նոյնիսկ չէ բացառած որ «հայկական կողմին յամառութիւնը երկու պետութիւններու միջեւ կրնայ լարումը չեշտել ՀԱՊ-ի Աստանայի վեհաժողովին նախօրեակին, երբ մանաւանդ այդ առթիւ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահներուն միջեւ հանդիպում մը կը նախատեսուի»:

Ի վերջոյ, Սեպտ. 13ին յստակ դարձած էր որ Ատրպէյճանի իշխանութիւնները մուտքի արտօնագիր չեն տուած հինգ հայ սպաներուն որոնք պիտի մասնակցէին զօրավարժերուն: Անոնք Թիֆլիսի մէջ կը սպասէին հարկաւոր արտօնութեան ու հոն տեղեկացած են Բաքուի մերժումին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Եւրոպայի յանձնախումբին հողագործութեան պատասխանատու Ֆրանց Ֆիշլէր իր պաշտօնակիցներուն դիմած է նամակով մը ուր դէմ կ'արտայայտուի Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, թուելով վերապահութիւններ: Այդ նամակէն լայն հատուածներ հրատարակուած էին Սեպտ. 10ի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ին մէջ:

Ֆիշլէր նախ կասկած կը յայտնէ Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութեան եւ աշխարհականութեան լուրջ արմատաւորումին մասին: Նկատի առնելով ներկայ իշխանութեան կրօնամէտ կուսակցութեան մը պատկանիլը, կը զգուշացնէ կրօնական մոլեռանդութեան վերադարձին դէմ:

Կ'ըսէ տակաւին թէ Թուրքիոյ Եւրոպայի համարկումը միայն հողագործական մարզին մէջ տարեկան 11,3 միլիառ Եւրօ պիտի արժէ. այդ գումարը աւելին է տասը նոր անդամներու յատկացուելիքէն:

Ֆիշլէր անկարելի կը նկատէ չարունակել հանրային կարծիքը արհամարհել ու դիւանագէտներուն ձգել Եւրոպայի կառուցումը: Ան աւստրիացի պահպանողական մըն է, իսկ իր երկիրը ամէնէն ձեռնպահն է Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Եւրոպայի գործադիր մարմինները անմիջապէս չեն հակազդած Ֆիշլէրի տեսակէտներուն: Իսկ ինք իր կարծիքը յայտնելէ ետք, աւելցուցած է թէ գրեթէ վըստահ է որ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Եւրոպայի չատ մը երկիրներուն մէջ հանրաքուէ պիտի կատարուի:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ

Ամերիկեան դրամագիտական ընկերութեան մը պատուէրով աւստրիական ընկերութիւն մը ԼՂՀ 2 եւ 10 դրամնոցներ պատրաստած է: ԼՂՀ Ուաշինկթընի ներկայացուցիչը ըսած է թէ իրենք տեղեակ էին ատոր եւ այդ դրամները կը դիտեն որպէս Ղարաբաղի ի նպաստ ծանուցումի միջոց: Սակայն ամերիկեան ընկերութիւնը սկսած է աճուրդով ծախել այդ թղթադրամները որոնց գինը հասած է մինչեւ 6,5 տոլարի: Վաճառքը հակազդեցութեան մղած է Ուաշինկթընի ատրպէյճանական դեսպանատունը որ բողոքած է ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութեան որ իր կարգին հրահանգած է վաճառքէն վերցնել ղարաբաղեան դրամները:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՏԻՊԱՐՆԵՐԷՆ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒԺՈՒՆԻ»

(ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ)

Պէյրութ - 2002

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը, որ երեք տարի յետոյ պիտի տօնախմբէ իր ծննդեան 120րդ տարեդարձը, սփիւռքահայ գաղութներու պատմութեան մէջ ունի իր ուրոյն անցեալն ու դերակատարութիւնը:

Այդ դերակատարութիւնը մասնաւորաբար ուշագրաւ եղած է Լիբանանի մէջ, ուր մօտաւորապէս եօթը տասնամեակներէ ի վեր լոյս տեսնէ կուսակցութեան մայր պաշտօնաթերթը՝ «Արարատ»ը, եւ ուր կը գործէ կուսակցութեան գերագոյն մարմինը՝ Կեդրոնական Վարչութիւնը:

Ս.Դ.Հ.Կ.ի Լիբանանի շրջանի պատմութեան ամէնէն տիրական դէմքերէն մին եղած է կուսակցական եւ հանրային ծանօթ գործիչ Յարութիւն Կուժունին (Ճէրէճեան), որ վարած է Կեդրոնական Վարչութեան Նախագահի պաշտօնը 1965-1976, մինչեւ իր կանխահաս մահը:

Կուժունիի մահէն շուրջ 25 տարի ետք է որ իր երբեմնի երիտասարդ գործակիցներն ու հաւատարիմ հետեւորդները գնահատելի նախաձեռնութիւնը ունեցած են հատորի մը մէջ պարունակելու անոր կեանքին եւ հանրային գործունէութեան յիշատակարժան դրուագները: Գիրքին պատրաստութիւնն ու խմբագրումը վստահուած է պէյրութաբնակ երկարամեայ կրթական մշակ, գրող եւ հրապարակագիր Պէպօ Սիմոնեանին: Պատկերազարդ հատորը կը բաղկանայ 528 էջերէ, շարուած ու տպագրութեան յանձնուած՝ Պէյրութի «Շիրակ» հրատարակչատան կողմէ: Մեկենասութիւնը ստանձնած են Ճէրէճեան ընտանիքի հարազատները:

Յ. Կուժունիի հանրային բեղուն գործունէութիւնը կ'երկարի 40ական թուականներու վերջերէն մինչեւ 70ականներ: Այլ խօսքով, կ'ընդգրկէ ժամանակաշրջան մը, որ սփիւռքահայ գաղութներու եւ մասնաւորաբար Լիբանանի հայ գաղութին համար կը յատկանշուի ծայր աստիճան ճակատագրական, խռովայից եւ բախտորոշ դէպքերու երկար շարանով մը: Արդարեւ, այս նոյն ժամանակաշրջանին է որ կազմակերպուեցաւ դէպի Հայաստան ներգաղթը (1946-47), բռնկեցաւ եկեղեցական տագնապը (1956), պատահեցան եղբայրասպան կռիւներ (1958), աւելի ուշ՝ հայկական կուսակցութեանց միջեւ հաշտութեան եւ մերձեցումի առաջին փորձերը եղան, Եղեռնի 50ամեակը նշուեցաւ միասնաբար ու զանգուածային տարողութեամբ (1965), վերաթարմացումի ու ծաղկումի նոր շրջանի մը սկիզբը դրուեցաւ, հուսկ ապա՝ հայութիւնը դիմագրաւել պարտաւորուեցաւ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի (1975էն բռնկած) անդոհանքն ու աւերները...:

Պէպօ Սիմոնեանի պատրաստած այս գիրքը, ուրեմն, Յ. Կուժունիի անձին ընդմէջէն՝ ձեւով մը կ'ուրուագծէ նաեւ պատմութիւնը Հնչակեան կուսակցութեան Լիբանանի թեւին: Նիւթեր կը հայթայթէ այդ պատմութեան ապագայ գրառումին ի նպաստ:

Ո՞վ էր Յարութիւն Կուժունի:

Կուժունի ծնած է Գոնիա, 1916ին: Կիլիկիոյ պարպումէն ետք Պէյրութ փոխադրուելով՝ նախակրթութիւնը կը ստանայ տեղւոյն Հիւղաւանի Հայ Աւետարանական դպրոցը: Յետոյ կը շարունակէ իր ուսումը Ֆրանսական Սաքրէ Քէօր վարժարանին մէջ, մինչեւ միջնակարգի աւարտական դասարանը: Նիւթական անձուկ պայմանները կը ստիպեն զինք ակամայ դադրեցնել ուսումնառութիւնը եւ նետուիլ կեանքի ասպարէզ: Զարկ կուտայ սակայն ինքնազարգացումի, կը դառնայ մոլի ընթերցող մը՝ մասնաւորաբար տեսական ու փիլիսոփայական գործերու: Իր մասին կը վկայուի, թէ «տքնաջան աշխատանքին եւ ինքնազարգացումին շնորհիւ, դարձաւ սփիւռքահայ այն քիչ մտաւորականներէն, որոնք ի վիճակի եղան գիտելիքներ հաղորդել նոյնիսկ համալսարանական ուսանողներու» (էջ 428):

1936ին մաս կը կազմէ Հնչակեան Ուսանողական «Կայծ» Միութեան: Հետըզհետէ պատասխանատու դերեր կը ստանձնէ կուսակցական մարմիններու մէջ, հակում ցուցաբերելով նաեւ մամուլի եւ հրապարակագրական մարզին նկատմամբ: Աշխոյժ մասնակցութիւն կ'ունենայ Լիբանանի քաղաքական շարժումներուն մէջ ալ՝ սերտօրէն գործակցելով ձախակողմեան եւ ընկերվարական հոսանքներուն հետ: Կուժունի եղած է Հնչակեան գաղափարախօսութեան ժամանակակից գլխաւոր տեսաբաններէն մին, մարքսիստ թեքումով մը, անհատականութեան հիմնական ստորոգելիներ ունենալով «ուժեղ տրամաբանութիւնը, հեռահաս մտածողութիւնը, յարատեւող մարդու տոկունութիւնը, լրջութիւնը, ճկունութիւնն ու պարզութիւնը» (էջ 404):

Նորատիպ հատորը սեւեռումի ենթարկած է Կուժունիի հանրային մարդու դիմագծութիւնը՝ Լիբանանի հայութեան ազգային, կուսակցական ու քաղաքական կեանքին ընդհանուր պարունակին մէջ: Առանձին գլուխներու տակ ներկայացուած է Կուժունին իբրեւ «Ղեկավարի տիպար», «Հայ ժողովուրդի եւ Հնչակեան կուսակցութեան ծառայութեան մէջ», «Լիբանանեան քաղաքական կեանքի դերակատարութեան մէջ», ճշդուած է անոր տեղը՝ «լիբանանահայ քաղաքական մտքի արժեւորման մէջ», հուսկ խօսուած է իր ճիգին մասին՝ Պէյրութի Սահակեան-Լեւոն Մկրտիչեան Քոլէճի արդիական շէնքի կառուցման ի նպաստ, վերատպութիւններ կատարուած են անոր տուած հարցազրոյցներէն ու սարքած բանախօսութիւններէն, «յուշեր, վկայութիւններ եւ տպաւորութիւններ» մէկտեղուած են իր մասին՝ զանազաններու գրիչով:

Յ. Կուժունիի ազգային գործունէութեան սկզբնական շրջանի ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթն է «Առաւօտ» օրաթերթին վերահրատարակութիւնը: Այս մասին շահեկան ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած է հատորին մէջ բանասէր եւ մատենագէտ Ժիրայր Դանիէլեան: Ըստ այդ ուսումնասիրութեան, 1948ին Յ. Կուժունի կը յաջողի տիրանալ հայրենադարձ մտաւորական Հրանդ Տէվէճեանի «Առաւօտ» թերթին (1938-1947) արտօնագրին ու զայն վերականգնել իբրեւ «ազգային քաղաքական անկախ օրաթերթ», թէեւ բացայայտօրէն ձախակողմեան թեքումով: Թերթը լոյս կը տեսնէ 1948 Մարտէն մինչեւ նոյն տարուան Նոյեմբերը, ընդամէնը 75 թիւ, նոյնինքն Յ. Կուժունիի խմբագրութեամբ: Թերթին մէջ Կուժունի կը ստորագրէ բազմաթիւ յօդուածներ, «կուռ, գաղափարները յստակ, խոհուն, ամուր տրամաբանութեան տէր խմբագրի մը մասին վկայող»: Այդ գրութիւններէն տասնեակ մը նմոյշներ տրուած են ներկայ հատորին մէջ:

Կուժունիի մասին կը վկայուի, թէ ան «իր ազգային-քաղաքական, ինչպէս նաեւ միջ-լիբանանեան եւ միջազգային գործունէութեան մէջ եղած է տիպիկ ու իրաւ հասկացողութեան մարդը: ...Ան դէմ էր ծայրայեղ մտածումներու եւ միջոցառումներու»: Այս յատկանիշին իբրեւ ապացոյց կը յիշատակուին 1958ի Պէյրութի միջ-կուսակցական եղբայրասպան արիւնալի կռիւները, որոնց ժամանակ, կ'ըսուի, Յ. Կուժունին «որպէս ատենապետ Ս.Դ.Հ.Կ.ի Լիբանանի վարիչ Մարմնոյ, նախաձեռնութիւն վերցուց եւ անակընկալօրէն գնաց այդ շրջանին Հ.Յ.Դ.ի Լիբանանի Կ. Կոմիտէի հերթապահ տոքթ. Եղիկ Գոնեալեանի տունը եւ միասնաբար երկու ղեկավարներ համաձայնեցան վերջ տալ եղբայրասպան կռիւներուն» (էջ 12):

Ի դէպ, ճի՛շդ այս նիւթին շուրջ ձեռքի տակ ունինք տարբեր վկայութիւն մըն ալ, որ հիմնովին կը հակասէ վերի տեղեկութեան ու եղբայրասպան կռիւներու դադրեցման նախաձեռնութիւնը կու տայ... լիբանանեան պետութեան:

Արդարեւ, այս երկրորդ աղբիւրին համաձայն, «ո՛չ ոք համարձակեցաւ այդ օրերուն՝ մօտենալ կռուող կողմերուն եւ զանոնք սաստել:

Ո՛չ օրուան կաթողիկոսը՝ Զարեհ Վեհափառ Հայրապետ: Ո՛չ թեմին առաջնորդը՝ Խորէն Սրբազան: Ո՛չ իսկ պետական հայ երեսփոխանները:

Իսկ կուսակցական մեր ղեկավարները պարզ հանդիսատեսները մնացին արիւնոտ բախումներուն, որոնք շարունակուեցան շաբաթներո՛վ-շաբաթներո՛վ...:

Հայու գնդակներով հայեր կը սպաննուէին օր ցերեկով: Սպաննուեցան 150 երիտասարդներ եւ անյայտացան 250 անձեր:

Ի վերջոյ օրուան Լիբանանի ներքին գործոց նախարարը՝ Ռեմոն Էտտէ -այդ առիւծասիրտ, կորովի եւ հայասէր Լիբանանցին-, ստիպուեցաւ իր մօտ կանչել մեր երեք կուսակցութեանց պատասխանատու ղեկավարները՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերթապահ տոքթ. Աշոտ Գապագեանը, Ս. Դ. Հ. Կ.ի պատասխանատու ղեկավար Յ. Կուժունին ու Ռ. Ա. Կ.ի պատասխանատու ղեկավար Գերսամ Ահարոնեանը ու անոնց խստիւ ազդարարեց.

- Այս կռիւները ա՛յսօր իսկ պիտի դադրին: Եթէ այս վայրկեանէն յետոյ նոր ոճիր պատահելու ըլլայ, ես ոճրագործը պիտի չհետապնդեմ, այլ ձե՛զ պիտի ձերբակալեմ: Հիմա գացէք:

Եւ կռիւները դադրեցան իսկոյն» (տե՛ս. Թորգոմ Վեհապետեան, «Լուսարձակ Ե.», Պէյրութ, 1995, էջ 306):

Իրաւասու չենք վերի զոյգ պատումներուն մէջէն «ճշմարիտ»ը մատնանշելու: Ճշդումի պարտականութիւնը կը թողունք իրազեկներուն...:

Հնչակեան կուսակցութեան ժամանակակից պատմութեան մէջ «շրջադարձային» նկատուած են անոր ԺԱ. եւ ԺԲ. ընդհանուր համագումարները (յաջորդաբար՝ 1965ին եւ 1972ին), որոնց որդեգրած որոշումներուն մէջ մեծ եղած է դերը Յ. Կուժունիին: Պէպօ Սիմոնեանի հաւաստումով՝ երկու համագումարներն ալ գտնուած են «Յ. Կուժունիի հովանաւորութեան եւ գաղափարական շունչին տակ»: ԺԱ. համագումարն է որ կ'որոշէ նոր դպրոցաշէնքով մը օժտել Պէյրութի Սահակեան հնամենի վարժարանը:

Կուժունի «11րդ համագումարի որոշման հիման վրայ նախ հիմը դրաւ Հայկական Կրթական Բարեսիրական Միութեան (իբրեւ իրաւական մարմինը նոր հողի վրայ կառուցուելիք դպրոցին-Լ.Շ.) եւ 1967 թուին իր հետ առնելով միութեան վարչութեան անդամ Գնէլ Վրդ. Ճէրէճեանը (ետքը արքեպիսկոպոս)՝ 5 ամիս, հակառակ իր վատառողջ վիճակին, ձգեց իր անձնական գործը եւ միասնաբար գացին Ուրուկուէյ, Արժանթին, Պրազիլ, Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի զանազան քաղաքներ, ապա Զուիցերիա եւ Ֆրանսա: Ամէն տեղ բացատրեցին կրթական բարձրագոյն քոլէճի մը անհրաժեշտութիւնը եւ կատարեցին հանգանակութիւն»՝ Պէյրութի Սահակեան վարժարանը արդիական նոր շէնքով մը օժտելու համար: Այսպէս է որ կը դնուի 6000 քառ. մեթր տարածութեամբ յարմար հողաշերտ մը եւ 1974ին իրականութիւն կը դառնայ Յ. Կուժունիի եւ իր գաղափարական-միութենական գործակիցներուն տեսիլքը՝ Սահակեան - Լեւոն Մկրտիչեան քոլէճը, լիբանանեան մայրաքաղաքի Սին էլ Ֆիլ դեղատեսիլ շրջանին մէջ: «Գաղութին հնագոյն թիթեղաշէն դպրոցը կը գտնուէր իր վաստակին համապատասխան շքեղ կառոյց»:

Ինչ կը վերաբերի ԺԲ. համագումարին, ապա անոր ուշագրաւ որոշումներէն մին եղած է Հնչակեան կուսակցութեան պատրաստակամութիւնը՝ շինիչ երկխօսութիւն եւ համագործակցութեան հնարաւորութիւն հաստատելու հայ քաղաքական բոլոր հոսանքներուն հետ: Բան մը, որ արդիւնաւոր գործակցութեան ուղիներ բացած է մասնաւորաբար լիբանանեան պատերազմի օրերուն, հայ համայնքին որդեգրած «դրական չէզոքութեան» հետատես քաղաքականութեան ծիրէն ներս:

Յ. Կուժունի, ղեկավար կուսակցապետի իր հանգամանքով՝ մօտէն շփում հաստատեր է Խորհ. Հայաստանի պետական ատագաններին հետ ալ: Կը յիշուի, թէ ան յաջողած է համոզել խորհրդային իշխանութիւնները, որ «յառաջդիմական» մամուլի այլ օրկաններու կարգին՝ Հնչակեան կուսակցութեան «Արարատ» օրաթերթը եւս մուտքի արտօնութիւն ունենայ Հայաստան: Այսպէս է որ, սկիզբը 500 եւ ապա 700 թիւերու պետական բաժանորդագրութեամբ՝ «Արարատ» երկար տարիներ վաճառուած է Երեւանի կրպակներուն մէջ, դառնալով նիւթական ինքնաբաւութիւն եւ ապրելով «իր ամէնէն ծաղկեալ շրջանը՝ մինչեւ Խորհ. Միութեան փլուզումը»:

Կուժունի բազմիցս այցելած է Հայաստան, միշտ խանդավառ՝ անոր արձանագրած նուաճումներով: Շատերու կողմէ «պատմական» կ'որակուի այն երկխօսութիւնը, որ կայացած է Յ. Կուժունիի եւ Խորհ. Միութեան ղեկավար Նիքիթա Խրուշչովի միջեւ, 1961 Մայիսին, Երեւան: Այդ հանդիպման ընթացքին՝ Կուժունի Խրուշչովին կ'առաջարկէ Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը դնել Խորհ. Հայաստանի ատ. մինիստրացիայի ներքեւ, մինչ սովետ ղեկավարը նկատել կու տայ որ «Խորհ. Միութեան սահմաններէն ներս ազգային հարցը լուծուած է միանգամընդմիշտ»:

Հատորին շահեկան բաժիններէն մէկն ալ «Յարութիւն Կուժունիի հարցազրոյցները»ն է: Այնտեղ ի մի բերուած են չորս երկարաշունչ հարցազրոյցներ, զորս Կուժունիին հետ կատարած են «Արարատ», «Ահեկան», «Երիտասարդ Հայ», եւ արաբատառ «Էլ Հաւատէս» լիբանանեան թերթերը, 1967-1976ի շրջանին: Միասնաբար 90 էջերու վրայ երկարող այս զրոյցներուն մէջ ի յայտ կու գան Յ. Կուժունիի ազգային-քաղաքական մարդու հարազատ դիմագծութիւնը, աշխարհահայեացքն ու համոզումները:

Կուժունի յանկարծական մահ մը կ'ունենայ 1976 Մայիս 11ին, Պէյրութ, 60 տարեկանին: Այս կանխահաս կորուստին առթիւ լիբանանահայ մամուլին մէջ երեւցած բազմաթիւ գրութիններ՝ ամփոփուած են վարկին, զոր վայելած է Կուժունի, իբրեւ գաղափարանուէր ու ողջմիտ ղեկավար: Օրինակ, «Ազդակ»ի մէջ, տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան (մէկը՝ Կուժունիի հետ գաղափարականօրէն հակադիր «խըմբաւոր»ի մը մէջ գտնուողներէն) գրած է հետեւեալը.

- Ամբողջ կեանք մը իր խոէալներուն գոհած Յարութիւն Կուժունի յարգանք կը պարտադրէր ո՛չ միայն իր գաղափարի ընկերներուն, այլեւ՝ գաղափարական հակառակորդներուն: Տարիներու ընթացքին, թօթափելով երկրորդական բոլոր պատկանելիութիւնները, հետզհետէ ձերբազատելով կողմնակի պայքարներու բոլո՛ր շղթաներէն, անընդհատ բարձրանալով, անիկա հասած էր ներքին ինքնաբիւրեղացման այնպիսի՛ աստիճանի մը, որ կը լուսաւորէր իր էութեան հետ՝ ողջ շրջապատը:

Եւ լոյսը հայութիւնն էր եւ ընկերվարութիւնը, անքակտելիօրէն միացած Յարութիւն Կուժունիի անձին մէջ:

Հատորին վերջին 80 էջերը տրամադրուած են Կուժունիի մասին զանազան անձնաւորութիւններու վկայութիւններուն, որոնք գրի առնուած են յա՛տկապէս այս մատեանին համար: Այստեղ, կ'երեւին ստորագրութիւնները Սիլվա Կապուտիկեանի, Կարլէն Դալլաքեանի, Ռուբէն Քոզմոյեանի, Աւետիս Տէմիրճեանի, Ժիրայր Նայիրիի, տոքթ. Արշակ Գազանճեանի, Մանուէլ Ադամեանի, Տիգրան Սարաֆեանի, Սարգիս Նաճարեանի, Փանոս Թիթիզեանի, տոքթ. Յարութիւն Լաչինեանի, Կարապետ Հաննէսեանի եւ ուրիշներու:

Ողջունելի հրատարակութիւն մըն է ասիկա: Առիթ մը՝ յետադարձ հայեացք մը նետելու մեր մօտաւոր անցեալին վրայ եւ ուսանելի դասեր քաղելու գաղափարապաշտ մարդու մը կեանքէն եւ ոգեղէն ժառանգէն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ԴՈՂԱՑԻՒԹԻ ԴՈՂԱՑԻ

ԳՆԱԼԸՐԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահը, Օգոստոս 27ին դեղարուեստական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, զոր իր ներկայութեամբ պատուած է Մեսրոպ Պատրիարք: Բացման խօսքը արտասանած է հանդէսի կազմակերպիչներէն Թամար Ներկիզ, որ արտայայտուած է ամրան աշխատանքներուն մասին: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած են աշակերտները, ներկայացուած է նաեւ թատերգութիւն մը, տասը կոյսերու առակին մասին: Հանդիսութեան աւարտին Հայր Թաթուլ խօսք առած է, ապա Պատրիարքը արտասանած է հուսկ բանքը: Յորդոր կարդացած է ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակները օտար վարժարաններ չղրկեն, հայերէն խօսին եւ հայերէնը սորվցնեն իրենց զաւակներուն:

ԹԱԹՈՒԼ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԳԻ-ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

Բժիշկ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Պատանիի մը յիշատակները որքան ալ մշուշապատ ըլլան, հոն կը մնան միշտ անմոռանալի քանի մը տպաւորիչ դէպքեր եւ պատկերներ:

Գահիրէի հրաշակերտ Օփերայի թատրոնը, որ յետոյ հրոյ ճարակ դարձաւ, կառուցուած էր Սուէզի Ջրանցքի բացման առթիւ. եւ հոն առաջին ունկնդրութիւնը տեղի ունեցաւ Վերտիի «Այտա» երաժշտա-թատերական ներկայացումին:

Թաթուլ Ալթունեանի երգի-պարի համոյթին ամէնէն փայլուն ժամանակաշրջանն էր, երբ իր ղեկավարութեան տակ համերգային ելոյթներու շարք մը տեղի ունեցաւ Գահիրէի Օփերային մէջ:

Ամէն ինչ հմայիչ էր. երգն ու պարը, երգչախումբն ու հայկական ազգային ժողովրդական նուագարաններու նուագախումբը: Տպաւորիչ էր մանաւանդ ինծի համար՝ խաղաղութեան ճերմակ աղաւնիներու արձակումը Օփերայի մեծ սրահին մէջ...

Ծանօթ այս համոյթը ծագում առած է 1938ին, առաջին՝ իբրեւ երգի-պարի համոյթ, Խորհ. Միութեան մէջ: Նոյնպէս առաջին խումբը որ ներկայացուեցաւ սփիւռքահայութեան, Պարսկաստան 1944ին, հայրենասիրական եւ հայապահպանման առաքելութեամբ:

Քանի մը ամիսներէ ի վեր խումբին նոր նշանակուած ղեկավարն է Թաթուլ Ալթունեանի որդին՝ Ժիրայր Ալթունեան:

Ժիրայր Ալթունեանի հիմնական տեսլականն է վերականգնել իր անուանի հօր Թաթուլ Ալթունեանի աւանդութիւնը:

Սակայն, դժբախտաբար, այսօր Հայաստան ողողուած է աղաւաղուած հայկական երգերով, որոնք սխալ ուղիով կ՚առաջնորդեն մեր նոր սերունդը: Պէտք չէ մոռնալ որ սերունդ մը ներշնչուեցաւ Թաթուլ Ալթունեանի ոգիով: Հետեւաբար իր կոչումն է դաստիարակել հայ ժամանակակից արուեստասէր հայ մարդը, հայկական հարազատ ակունքներէն ներշնչուած:

Երկար տարիներ հասկնալի պատճառներով Թաթուլ Ալթունեան համոյթը ելոյթներ չէր ունենար, գործածելով հայկական այն առածը թէ «Երբ կը խօսին թնդանօթները՝ մշակոյթը կը լռէ»:

Բարեբախտաբար Հայաստանի այժմու կայուն վիճակը թոյլ տուաւ նոր վերելք մը տալ մշակոյթի բազմաթիւ ասպարէզներու եւ այսօր Յուլիս 25ին, ներկայ եմ Թաթուլ Ալթունեան Հայաստանի երգի-պարի համոյթի համերգին, Երեւանի Օփերային մէջ:

Ժիրայր Ալթունեանի անդրանիկ համերգն էր որպէս խումբին գեղարուեստական նոր ղեկավար: Եւ նախքան համերգին քննական մեկնաբանութիւնը գրելս, համերգէն անմիջապէս յետոյ փոքրիկ զրոյց մը փափաքեցայ ունենալ ղեկավարին հետ:

Օփերայի արուեստագէտներու մուտքի անցքին մէջ, գրեթէ մութ դրան ետին, անկիւն մը կեցած տեսայ ծայրը աստիճան համեստ, սակաւախօս, գրեթէ ամօթխած բարի անձնաւորութիւն մը:

Ան Ժիրայր Ալթունեանն էր:

Մեր խօսակցութեան սկիզբը ինքնամփոփ էր, հանդարտ, որոշ վերապահութեամբ, որ հետզհետէ անչքացաւ, երբ սկսայ մտերմանալ ու խանդավառուած խօսիլ համոյթին մասին ու հարց տուի, թէ ի՞նչ են ապագայի ծրագիրները: Կարճ ու տրամաբանական պատասխանը եղաւ. «Վերածնել երգի-պարի պետական համոյթի աւանդոյթները, որպէս զաւակը, մեծ պատիւ կը լինի Թաթուլ Ալթունեանին»:

Վերադառնալով ելոյթին, երգի-պարի համոյթը մեկնաբանեց ժողովրդական եւ հեղինակային ստեղծագործութիւններ, որոնց երգերը ու պարերը շատ համաշունչ էին ալթունեանական ոճին եւ բնոյթին:

Իւրայատուկ էին պարերու բեմադրութիւնները, որոնց հեղինակները եղած էին մեծանուն պարուսոյց վարպետներ՝ Աշոտ Ղարիպեան, Վանուշ Խանամիրեան. անոնց շարունակութիւնը ապահոված էին այսօր Իննա Կոստանեան եւ Փայլակ Սարգսեան:

Պարաշարութիւնը (քորէկրաֆի) յաջող եւ հաճելի էր: Տղաքը երիտասարդ, աշխոյժ, խրոխտ շարժումներով բոլորն ալ միաձեւ հայեացքին միշտ դէպի հորիզոն սեւեռած, կը պարէին սքանչելիօրէն:

Գալով երգչախումբին, անշարժ եւ օրինակելի կեցուածքով, Ժիրայր Ալթունեան շատ ուշադիր աշխատանք տարած էր, որ հնչէին Ալթունեանի աւանդական նուրբ երանգները, որոնք կը փայփայէին հանդիսատեսին ականջները:

Այս նրբաճաշակութեան եւ մեղմութեան կողքին, զիլ զուռնայի նուագակցութեամբ տեսայ «Քոչարին», Արամ Խաչատրեանի «Սրերով պար»ը: Յափշտակուած դիտեցի «Նայիրեան աղջիկներու հեզաճկուն պարը», իրենց ալիքներու նման ծփացող «Սարերի հովին մեռնիմ»ը, «Եաման եար»ը եւ «Կռունկներ»ը:

Ուշադրութեամբ ու հաճոյքով ունկնդրեցի համոյթին նոր ոճ ու շունչ ներմուծող վաղամեռիկ սիրուած ղեկավար Հենրիկ Մանկասարեանի մշակումները: Անոնցմէ են Սայեաթ-Նովայի «Ես քու ղիմեթն չեմ գիտի», «Հօյ Նար» եւ «Մշոյ հարսներ»:

Ունկնդրեցի «Ելէք Հայկազունք» երգը, որուն հեղինակն է Ռաֆայէլ Աբրահամեան, իսկ նուագախմբային եւ երգչախմբային մշակումը կրկին Հ. Մանկասարեանի: Երաժշտական գովելի մակարդակով դաշնաւորում մըն է:

Նոյն վերելքին վրայ մնաց Սփիւռքի մէջ ճանչցուած եւ գնահատուած Հայաստանի վաստակաւոր արուեստագէտ Ալպէր Սարգսեան, անոյշ, գրեթէ գլխաձայն թաւշային թեթեւ լիրիկական թենորի ձայնով «Հովիւի երգ»ին զգայուն մեկնաբանութեամբ:

Կ՚ուզեմ նշել նաեւ թէ ճաշակով ընտրուած էին խումբին տարազները համապատասխան իրենց կատարումներուն, փայլ մը աւելցնելով ընդհանուր համերգին:

Անցնելով Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան օփերայի եւ պալէի ազգային ակադեմական թատրոնի պարտէզին երկաթեայ ցանկապատին առջեւէն ուր ըստ սովորութեան, հաստատուած են խոշոր գունաւոր տառերով համերգային ծանուցումներ, աչքի կը զարնէր Թաթուլ Ալթունեան համոյթի գունաւոր մեծածաւալ յայտարարութեան քով զարմացուցիչ գովազդ մը իր անիմաստ բառախաղով «Ռապիզի երեկոյ»... այսինքն՝ ոչ մէկ կապ ունեցող յայտարարութիւն մը հայ մշակոյթին հետ:

Հայ մարդու ճաշակը խաթարող զզուելի արարքը զարմանալիօրէն կը շարունակուի: Աւելին՝ այն անձնաւորութիւնները որոնք կոչուած են հսկելու, երբեք ուշադրութիւն չեն ըներ այս խորունկ վէրքը արմատախիլ ընելու:

Համերգը վերջ գտաւ իր յաջող կառուցուածքով եւ բովանդակութեամբ:

Հոգեպէս բաւարարուած էի, ունկնդրելով ու դիտելով հայկական երգի ու պարի բոլոր տարբերակները:

Բարձրօրէն գնահատելով այս համոյթը, մաղթանքս է որ ան շարունակէ անվհատ եւ յարատեւ, կանգուն մնայ, յաղթահարելով բոլոր այն դժուարութիւնները, որոնք այսօր կը յարուցուին:

Արդարեւ, պատկառելի անցեալի տէր Հայաստանի երգի-պարի պետական կոչումով այս համոյթը անհասկնալի եւ անընդունելի է որ չունենայ փորձերու համար իրեն յատուկ, պատշաճ եւ արժանի սրահ մը: Տխուր է հաստատել թէ փորձերը տեղի կ՚ունենան ողբալի վայրի մը մէջ, Աբովեան եւ Պուշկին փողոցներու խաչմերուկին վրայ:

ԱԹԷՆՔԻ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Յունաստանի մայրաքաղաքին մէջ աշխատանքի իւրայատուկ սակարան մը կայ որուն գոյութիւնը ոչ մէկ տեղ նշուած է. ոչ քաղաքին յատակագիծին վրայ կարելի է տեսնել զայն, ոչ Թաքսիի շարժավարները տեղը գիտեն, ոչ ալ բնակիչները: Այդ սակարանը Օմոնիա հրապարակին շատ մօտն է. հոն շինութեան մը ցանկապատին ամրացուած անհամար փոքր ծանուցումներ կան ամէնքն ալ ձեռագիր, ամէնքն ալ աշխատանք, կամ աշխատող փնտռող: Մէկը կ՚առաջարկէ ցած գինով փոխադրութիւն ընել, ուրիշ մը երկու հոգինոց բնակարան կը վարձէ, երրորդ մը շինութեան բանուոր կը փնտռէ, եւլն.: Գրեթէ բոլորն ալ ռուսերէն գրուած են. սորվէն ուղղուած են այն գաղթականներուն որ Աթէնք գացած է Ռուսաստանէն, Բելառուսիայէն, Ղազախստանէն, Վրաստանէն, նախկին Խորհ. Միութեան բոլոր անկիւններէն: Յունաստանի մէջ իրենց թիւը հարիւրաւոր հազարներու կը հասնի:

Նոր հասնողները որոնց առաջին մտահոգութիւնը գործ ճարել կ՚ըլլայ, անմիջապէս այդ հրապարակը կը դիմեն: Անոնք ՀԱՊ-ի երկիրներէն այն եկուորներն են որոնք Ակրոպոլի տեսարանով սրճարանի մը դարպասին վրայ նստելու եւ տեսարանին հիանալու համար չէ որ հոն են: Անոնց մեծ մասը ընտանիք ձգած է ետին ու պէտք է դրամ շահի թէ՛ իրեն, թէ՛ ընտանիքին համար:

Անոնց օգնական կազմակերպութիւններ կան: Մէկը Համահելլէնական ընկերակցութիւնն է. նախկին խորհրդային ժողովուրդներուն բարեկամ ընկերակցութիւն մը որ իրաւական խորհրդատուութիւն կ՚ընէ, անոնց թուղթերուն երկարաձգումով կը զբաղի, պաշտօնական հրաւէրներ կը ձեւակերպէ, աշխատանք գտնելու օգնական կ՚ըլլայ: Անշուշտ Ռուսերը աժան աշխատանքի միակ տարրերը չեն. վերջին տարիներուն անոնց հետ կան Պուլկարներ, Ռումանացիներ, Ալպանացիներ, Աֆրիկեցիներ: Անոնք բոլորը վաստակ ունին ողիմպիականներուն պատրաստութեան գործին մէջ:

Ամէնէն աւելի Աթէնքի այդ սակարանը յայտնի կ՚ընէ թէ Յունաստան գաղթողներու թիրախ երկրի մը վերածուած է: Ռուսական թերթերէ զատ, կրպակներու մէջ կարելի է տեսնել ալպանականներ, պուլկարականներ ալ: Այդ կրպակներուն մօտը Նիժերացիներ կեղծուած մակնիշով ձեռքի պայուսակներ կը ծախեն:

Հիմա երբ այլեւս ողիմպիական խաղերը աւարտած են, կարեւոր չափով պակսած է այս զանգուածին համար գործ հայթայթողներու թիւը: Մանաւանդ այրերուն համար: Կիները միշտ բան մը կը գտնեն. գլխաւորաբար տնային աշխատանք: Այդ շրջանակին մէջ ամէնէն յաճախակի գործածուած բառերն են «էքսօ»ն եւ «մէզա»ն. առաջինը որ «դուրս» կը նշանակէ, կը հասկցնէ թէ տնային գործերու աշխատող մը իր բնակարանը ունի եւ չի գիշերեր աշխատած տունը: «Մէզա»ն (ներսը) կը բնորոշէ անոնք որոնք կը գիշերեն իրենց աշխատած անձին, ընտանիքին մօտ: Ոչ ոք կ՚ուզէ գործատիրոջ հետ նոյն երդիքին տակ ապրիլ: Անիկա դժուար բան է: Խոստովանելով հանդերձ թէ գէշ-աղէկ կը շահին իրենց կեանքը, կ՚ըսեն երբեմն թէ դիպուած չէ որ օտարատեացութիւն բառին արմատը յունարէն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ուղեղը կը թափէ դուրս, բան մը կը ճչայ ու դեռ օձի պէս, Պօլիպի նման մարդը կը շնչէ ու կը շարժէ իր անդամները, անդամները, անդամ... ու ամէն անդամ Ադամի մը ձեւը կ՚առնէ ու ամէն դրախտ դժոխքի մը կերպարանքը: Ադամները կը վազեն Եւային ետեւէն: Աստուած կը հալածէ Ադամները: Ու տիեզերքը կը կործանի մարդուն մէջ: Քաոսին մէջ կը բարձրանայ միշտ գիւղային ծաղիկը:

Անտոնի գլուխը կ՚անցնէր անտեսանելի ու խաւար անդունդներու յատակէն: Կ՚ընկղմէր ջուրերու մէջ, պղտոր ու տաք, յետոյ կը զարնուէր քարերու, փուշերու, կ՚իյնար վիշապներու կլափին մէջ եւ կը յառաջանար: Երկրին բոլոր անդունդներն ու գերեզմանատուները կ՚ընդունէին իրենց մէջ այդ գլուխը, որուն ուժը ցամքած էր թէեւ սակայն անցած էր դեւի մը ձեռքին մէջ ու ապականութիւն կուտար բոլոր վիհերուն, շրջուած վիճակով: Ու այդ գլուխը կը տեսնէր դեռ ինչ որ կը կատարուէր, կեղեւին վրայ, երկրի մեծ կեղեւին վրայ ու իր շուրջը: Կը տեսնէր աւելի քան երբեք պատերազմները, սուրին սուինի կռիւները, գնդակները, արիւնները, թնդանօթներու փսխած ամբողջ դժոխքները, դիւային լոյսերը, մուխով ու ծուխով զարդանկարուած, դաշտերուն վրայ, գիշերին մէջ, ու հեւքերը, աչքերը, սրտերը որոնք նոր տրոփով մը զարգացած են ու խրամներու մէջ ապրող վաղուան նահատակները: Ռումբեր, որոնք գլուխներու մէջ կը մըտնեն ու սոսկալի աստղի մը պէս կրակ կը նետեն: Դժոխքի գիսաւորներ կը յարձակին հեռուն ծածկուած մարմիններու վրայ ու միսեր, ոսկորներ կը կտրտեն: Մահը մարդկային միսերով դաշտային սեղան կը սարքէ ու ագռաւները կը սպասեն աւարտի:

Ու մարդոց անօթութիւնը: Մարմինը կ՚ուտէ իր միսը ու կը խմէ իր արիւնը: Հացը իտէալ կ՚ըլլայ եւ ապուրը յաղթանակ: Կը թօշնի ստամոքսը եւ աղիքները ցամքած կը տապալին: Իղձ մը կը հասնի ու բոց մը կը մարի: Արեան կաթիլները գայլերու նման կը վազեն բան մը խածնելու կամ յափշտակելու համար: Փնտռտուք կայ: Ալիք կը թափի ուղեղին վրայ ու հողմացրիւ մը կը դառնայ գլխուն մէջ: Փոսեր կը բացուին դէմքին վրայ ու մորթը կը հասնի ոսկորին: Կմախքը իր ձեւը ցոյց կուտայ յամրաբար: Գազանը կը քալէ ու կ՚ուտէ իր ուղեղը: Գրգռիչ հոտեր ու շատակերի տեսիլներ կը պարզուին: Շամփուրի անցած ոչխարներ դառնան կրակին վրայ ու փորը լեցուն հնդկահաւեր սեղաններու վրայ կ՚ընկողմանին:

Ու կեղեւը իր հիւթը կը կորսնցնէ: Հըսկայ կեղեւը կը բոցմանայ իր դարաւոր մայրութենէն վերջը:

Անտոնի գլուխը կեղեւին խորերը կը մտնէր: Կրակէ գետեր, հալած մետաղներով, տաք ոսկիներով, արծաթներով: Ու լաւաներու ամբարներ, կազերու ծովեր եւ լեռներու մէջէն բարձրացող հուրի շատրուաններ: Բռնկած գլուխ մը որ իր մոխիրը չէր շիներ: Աւերակի մը պէս, որուն քարերը քշուած են դարերու անհատնում հարուածներուն, որուն շաղախը փտած է ու ծեփը ծակած՝ բայց որ դեռ կանգուն կը մնայ ու չի փլիր: Մահը իր կառչող օձակը կը նետէ պարանոցին ու շուանէն կը քաշէ. միւս կողմէն ալ կեանքն է որ կը քաշէ իր խղճով առասանով: Ու երկու հակառակ ուժերը կանգուն կը պահեն շինուածը: Բերդը տապալած է սակայն ու վերջացած ամէն տիրապետութիւն: Դրօշակը ինկած է եւ զէն ու զարդերը բորբոսած: Պատին մէջ կը վայեն բուերը ու կը քնին մամուռներուն: Մեծ ու շարժող ու փտած ակռայի մը նման է: Անկարող է խածնել, փըշրել, ծամել, աղալ: Կը դպի օդին՝ անկէ յաղթուելով: Կը ծռի, կը շարժի, կ՚երերայ:

Ու օր մըն ալ մահուան փախուստը:

Անիկա ալ անհասկնալի խորհուրդ շատերու համար: Վստահութիւն, քաջութիւն, խելագարութիւն: Մեկնաբանութիւնները սխալ, բայց գործողութիւնը՝ իրական: Ոստում մը դէպի մահ: Ծնունդը ակամայ ունեցող մարդը կը դարձնէ մահը կամաւոր ակամայէն առաջ: Խաւար մը կայ: Մետաղներու նման ծանր խաւար մը: Յոյսը սպառուած է այնտեղ: Դարերով քալել ճգնած է լոյսը, բայց իր արդարութիւնը կատարած է եւ ինկած է խաւարին երկաթէ պատերուն առջեւ կտրած ոտքերով: Երկաթը տաքցած է եւ լոյսը իր իմացականութիւնով -իր ջերմութիւնով- կարծած է առաջացած ըլլալ, բան մը տեսնել կամ ցոյց տալ: Ու ամէն լոյս իր կարգին տրամաբանած է:

(Շար. 116)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Մխալքեան» մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գ. Արթիւր Քէպապճեանի եւ զաւակներուն՝ Նաթալիի եւ Թիէրիի եւ ընտանեկան պարագաներուն, ընկերուհի Վէրա Քէպապճեանի մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Անիէրի «Ակնունի» մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պապիկեան ընտանիքին ժոզէֆ Պապիկեանի մահուան առթիւ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Գ. Տէվէճեանի 100 Եւրոյի իրենց նուէրին համար:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրադադարի տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 16,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ՉՈՒՆԵՑԱՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

...Դէպի Արագած թռաւ մի կաքաւ,
Ուր երեսուն երկու անմեղ կուսանաց
Արիւն-արցունքն էր լցուած իւղի տեղ:
Եւ նոյն վայրկեանին մի այլ քաջիմաց
Վարքագրեց. «Կոյս մի յարձունի տոհմէ,
Զի անունն նորա էր Հռիփսիմէ...»

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ զրոյցը՝
«Բանաստեղծութիւնը և բանաստեղծը»

Ընթերցումներ՝ ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ

10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

ETUDE de Maître
Lévon DJOLAKIAN
NOTAIRE

CHANGEMENT D'ADRESSE

93 RUE PARADIS
13006 MARSEILLE
☎ 04. 91. 54. 01. 15

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :

☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱԶԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱԶԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլըլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաջնորդական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹՈՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են
բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուբիան Գրէնկեան» սրահին մէջ:

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·024 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·024

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՆՈՐ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄՆԵՐ

Իսլամապաշտ խումբ մը՝ Սալաֆիի Ջիհատը, որ կախում ունի իսլամապաշտ Զարգաւիի բանակէն, յայտարարած է Սեպտեմբեր 13ին որ չորս օտարներ առեւանգած է՝ երկու Աւստրալիացի եւ երկու Ասիացի: Կը սպառնայ սպաննել առաջին երկուքը եթէ Աւստրալիա իր զօրքերը չքաշէ Իրաքէն 24 ժամուան ընթացքին:

Ամերիկացիներուն համար Իրաքի թիւ 1 թշնամին յորդանանցի Ապու Մուսապ ալ-Զարգաւին է: Իր կազմակերպութիւնն է՝ Թաւհիտ վալ Ճիհատ (Միութիւն եւ Սրբազան պատերազմ) որ համացանցի կայքէջով ցոյց տուած է Թուրք պատանդի մը սպանութիւնը: Ան պատկած է գետինը եւ առեւանգողներէն մէկը դաշոյնը ձեռքին կը մօրթէ նախքան գլուխը կտրելը: Ջոհը բեռնատար կառքի մը վարորդն էր:

Իտալիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Ֆ. Ֆրաթթինի Քուէյթ հասած է եւ կոչ բրած որ ազատ արձակուին երկու Իտալուհիները, միաժամանակ կրկնելով թէ Իտալիա իր զօրքը պիտի չքաշէ: Երկու Սիմոնաները, 29 տարեկան, առեւանգուեցան Սեպտեմբեր 7ին, իրաքցի երկու պաշտօնակիցներու հետ: Մահմետական ուլեմաներու մարմինն ալ (սիւննի կրօնական գլխաւոր կազմակերպութիւնը) կոչ բրած է որ ազատ արձակուին երկու Իտալուհիները եւ ֆրանսացի երկու լրագրողները:

Ֆալուճայի մէջ (Պաղտատէն 50 քմ. արեւմուտք), կռիւները կը շարունակուին: Սեպտեմբեր 13ին, 15 մեռեալ եւ 20 վիրաւորներ եղս կային: Շիրաք, որ Մատրիտ կը գտնուէր նոյն օրը, իր եւյթին մէջ չէ ծածկած իր մտահոգութիւնը, չեշտելով.– «Զեւով մը, Իրաքի մէջ, Պանդորայի տուփը բացինք, զոր անկարող ենք գոցելու»:

Քրիստոնեաներու դէմ ալ յարձակումները կը բազմանան: Անոնք բնակչութեան 3%ը կը ներկայացնեն բայց թիրախ դարձած են քաոսի մէջ գտնուող երկրի մը մէջ: Անցեալ շաբթու վերջ թակարդ կառք մը պայթած է Պաղտատի կեդրոնը Նոթր-Տամ եկեղեցիին քով, մեծ վնասներ պատճառելով: Միաժամանակ Մուսուլի մօտ քրիստոնեայ պզտիկ քաղաքի մը մէջ՝ Պախտիտայի մէջ, երեք պայթումներ 13 տարեկան մանուկի մը մահուան պատճառ եղած են եւ երկու հոգի ալ վիրաւորուած են: Լիոնի Կաթողիկէ համալսարանի քաղաքական գիտութեանց փրոֆ. Ժոզէֆ Եագուպի համաձայն վերջին շաբաթներուն 30 հազար քրիստոնեաներ հեռացած են Իրաքէն:

11·800էն 13·800 Իրաքցիներ սպաննուած են պատերազմին սկիզբէն ի վեր, ըստ ոչ կառավարական անկախ Պոտի Գաունթ կազմակերպութեան: Զինուորական գործողութիւններու առեն ալ 4·900էն 6·400 զինուոր մեռած է (2003 Մարտ 19էն Մայիս 1):

Սեպտեմբեր 14ի առաւօտուն, թակարդ կառք մը պայթած էր Պաղտատի ոստիկանութեան կեդրոնատեղիին առջեւ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 39 մեռեալներ կային եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ կ'ուզէ շրջանները ձեռք առնել աւելի արմատական ձեւով, քանի Ռուսաստան չէ յաջողած յաղթել ահաբեկչութեան: Վճռած է փոխել Դաշնակցային Ռուսաստանի Հանրապետութիւններու եւ Շրջաններու ընտրական դրութիւնը: Այլ խօսքով, կառավարիչ, նախագահ նշանակովի պիտի ըլլան, այլեւս պիտի չընտրուէին:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, ուր Սեպտ. 13ին տեղի կ'ունենար շատոնց նախատեսուած հանդիպում մը Շրէօտէրի, Շիրաքի եւ Զափաթերոյի միջեւ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը առիթը օգտագործեց ակնարկելու համար Լորան Ֆապիուսի մերժողական դիրքին Եւրոպական Սահմանադրութեան հանդէպ: Ան շեշտեց.– «Հանրաքուէին դրուածքը շատ պարզ է եւ շատ յստակ. հարցում մը կայ՝ Եւրոպական Սահմանադրութիւնն է: Յառաջդիմութի՞ւն մըն է Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար: Թող կու տա՞յ շարունակելու ընդլայնուած Եւրոպայի մը կառուցումն ու կազմակերպումը: ... Ամէն ինչ պիտի ընեմ, որպէսզի այդ արշաւը կուսակցական նպատակներու չծառայէ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 13/14)

ԲԱՔՈՒԻ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՉԻ ՋՈՒԱԾ

ՕԹԱՆ-ի «Լաւագոյն միասնական ջանք - 2004» դաշտային ռազմափորձերը որոնք պէտք է սկսէին Սեպտեմբեր 14 Երեքշաբթի օրը Բաքուի մէջ, ջնջուած են: Լուրը հաղորդած է ռազմափորձերուն մամուլի կեդրոնը, առանց պատճառ նշելու: Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցէին դաշինքի անդամ ինը, գործընկեր 11 երկիրներ: Հայ սպաներու մասնակցութեան համար Բաքու երթալուն արտօնութիւն չէր տրուած ազրպէջանական իշխանութիւններուն կողմէ:

ՕԹԱՆ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովի պատուիրակութիւն մը որուն մաս կազմած են Ուկրանիայէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Ռուսաստանէն, Էստոնիայէն, Թուրքիայէն, Բրիտանիայէն, Իտալիայէն, Լատվիայէն, Ռումանիայէն երեսփոխաններ, գացած է Երեւան: Սեպտեմբեր 13ին Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է հիւրերուն հետ: Հայկական պատուիրակութեան մէջ գտնուած են պաշտպանութեան, ազգային ապահովութեան եւ ներքին գործերու մնայուն յանձնախումբերու ներկայացուցիչներ: Զայն գլխաւորած է Մհեր Շահգելդեան: Ան Հայաստանի ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութիւնը շրջանի ապահովութեան կարեւոր ազդակ համարած է, ապա խօսած ապահովութեան մարզին մէջ առաւել ժողովրդավարութիւն բերելու Հայաստանի ձգտումին մասին: Երկու պատուիրակութիւններու կլոր սեղանին ելոյթ ունեցած է նաեւ Ազգ. Ժողովի փոխնախագահ Վ. Յովհաննիսեան: Ան անդրադարձած է հայ սպաներու Բաքու մուտքին արտօնութիւն տալու ազրպէջանական իշխանութիւններուն մերժումին, առով հանդերձ Հայաստանի գործադիր իշխանութեան խաղաղ լուծում գտնելու վճռակամութեան: Անդրադարձած է նաեւ Թուրքիոյ եւ Ազրպէջանի կիրարկած շրջափակումին:

Ելոյթ ունեցած է Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի փոխնախագահ Մ. Բաղէեան. նիւթ բրած է շրջանի կայունութիւնն ու ապահովութիւնը որոնց համար կարեւոր գործօն նկատած է հայ-ազրպէջանական յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցը որուն արդար լուծումով կարելի կ'ըլլայ շրջանի խաղաղութեան մասին խօսիլ:

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԼՈՒՌ ՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾՆՈՒՆԴ ԿՈՒՏԱՅ

«Մարմարա» օրաթերթը Օգոստոս 30-ին հրատարակած էր Պոլսոյ Կրօնական Ժողովին մէկ հաղորդագրութիւնը ուր կ'ըսուէր թէ Մեսրոպ պատրիարք «ըստ պիտոյից» (առեղծուած ոռնկողութեան բերումով) միջոց մը պիտի բացակայէր իր Աթոռէն ու այդ օրերուն համար պաշտօնի փոփոխութիւններ, նշանակումներ կը կատարուէին:

Թերթը Սեպտեմբեր 7ին անդրադառնալով նոյն հաղորդագրութեան, կ'ըսէր թէ ան չփոթ ու զարմանք պատճառած, հարցականներու ծնունդ տուած էր: Ապա ինքն ալ իր կարգին հարց կու տար թէ ո՞ւր է Պատրիարքը եւ որո՞նք են այն հարկեցուցիչ պատճառները որոնք զինք հեռացուցած են իր Աթոռէն:

Սեպտ. 9ին, թերթը կը տեղեկացնէր թէ պատրիարքարանին «Լրաբեր» տեղեկատուն որ բաշխուած է եկեղեցիներուն, գրած էր թէ Մեսրոպ պատրիարք Սեպտ. 1ին հոգեւորականներու եւ խորհրդականներուն հետ խորհրդակցական ժողով գումարած, յայտնած էր թէ հոգեւոր մեկուսացումի, աղօթքի ու կրօնական այցելու նպատակով կը փափաքէր միջոց մը հեռու մնալ:

Նոյն թիւով բռուած էր նաեւ թէ Մեսրոպ Արք. Սեպտ. 2ին խարէմիթ հասած, անկէ անցած էր Յունաստանի Փաթնոս կղզիին վանքը, ներկայ գտնուելու Կիրակիի (Սեպտ. 5) արարողութեան:

Իսկ Սեպտ. 13ի թիւով «Մարմարա» կ'արձագանգէր նիւթին Թուրք մամուլին մէջ գտած անդրադարձին: «Փոսթա» օրաթերթին Սեպտ. 12ի թիւին մէջ Հաքան Չէլիք գրած է թէ պատրիարքը անձայն անշշուկ հեռացած է իր Աթոռէն ու մեկուսացած Եգէականի կղզիներէն մէկուն վրայ: «Այս մեկուսացումը չի նշանակեր որ Մեսրոպ պատրիարք իր պարտականութիւնը լքած է: Բայց կարեւոր է անով որ պատրիարքական իր պարտականութիւնները ուրիշներու փոխանցած ու հեռացած է» կ'ըսէ Թուրք յօդուածը:

Ապա երեք բացատրութիւն կ'ենթադրէ Մեսրոպ պատրիարքին մեկնումին մասին: Առաջինը այն է որ մեկնումը հետեւանք է պետութեան կողմէ կատարուած ազդարարութեան մը. քաղաքական ներկայի փափուկ շրջանին կառավարութիւնը անհանդուրժող է փոքրամասնութիւններու կողմէ առեղծուած այն մթնոլորտէն թէ Թուրքիոյ մէջ գործերը ըէալի պէս կ'ընթանան: Այս անհանդուրժութեան տեղեակ պահած է պատրիարքը որ նախընտրած է միջոց մը Պոլիս չգտնուիլ: Ու չէ գտնուած Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատուին՝ Կ. Վէրհէօկընի այցի օրերուն: Մինչդեռ անոր հետ տեսակցութիւնը շատ կարեւոր էր ու ամիսներ առաջ ժամադրութիւն առնուած:

Երկրորդ ենթադրութիւնը այն է որ Մեսրոպ պատրիարք հարցեր ունէր համայնքին հետ որուն շատ մը հաստատութիւնները -դպրոց, եկեղեցի- նիւթական անբաւարարութեան մէջ են ու համայնքին առաջատար դէմքերը անտարբեր կը մնան կացութեան. այդ անտարբերութիւնը դառնացուցած է պատրիարքը:

Վերջին վարկածն ալ այն է որ Մեսրոպ Արք. դառնացած է պետութեան, որովհետեւ տարիներէ ի վեր բրած դիմումները պատասխան չեն ունեցած: Արդէն պատրիարքը կը դժգոհէր որ իր լիազօրութիւնները թուղթի վրայ կը մնային միայն, ինչպէս յայտարարած էր «Միլլիյէթ» օրաթերթին ալ («Յառաջ», Սեպտ. 1) Յայտարարած էր տակաւին թէ ի վիճակի չէր պատրիարքարանին կապուած եկեղեցիներն ու համայնքային հաստատութիւնները հակակշռելու եւ այս կէտը իր պարտականութեան ամէնէն դժուար կողմն էր:

*

Վերջին եօթը-ութ օրերուն ընթացքին կարելի չեղաւ բանալ պատրիարքարանին կայքէջն ալ որ մնայուն ձեւով խանգարում կը յայտարարէր: Սեպտ. 14ի առաւօտուն կայքէջը բացուեցաւ, բայց ընթացիկ լուրեր կային միայն հոն ու ոչ մէկ տեղեկութիւն Մեսրոպ պատրիարքին մեկնումին մասին:

Սեպտեմբեր 14ի առաւօտը Պոլսոյ պատրիարքարանէն մեզի տրուած տեղեկութեան համաձայն Պատրիարքը «արձակուրդի մեկնած էր», անհիմն յերիւրանքներ էին Թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած մեկնաբանութիւնները: Ըստ նոյն աղբիւրին, Մեսրոպ պատրիարք իր Աթոռը կը վերադառնայ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան, կամ Հոկտեմբերի սկիզբը:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅԵՐՈՒ, ԱԶՐՊԷՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Եկատերինբուրգի մէջ յարձակումի թիրախ եղած են Հայերու եւ Ազրպէջանցիներու պատկանող սրճարաններ: Բախումներու ընթացքին մէկ հոգի մեռած է: Իրաւապահ մարմինները հաւաստած են որ յարձակումները քրէական բնոյթի են եւ ոչ ազգային, սակայն տուժածները համաձայն չեն գտնուած այդ պնդումին:

Կ'ՈՒԶԵՆ ԳՐԳՌԵ՞Լ ՀԱՅԵՐԸ

Սեպտեմբեր 6ին Նինոծմինդայի մէջ վրացի պաշտօնեաներու կողմէ Հայերու խոշտանգումին միջադէպը ըստ հաւաստի աղբիւրներու, դրդութեան արարք եղած է: «Ա-Ինֆօ» լրատու գործակալութեան համաձայն ընդհարումին վրացի մասնակիցներուն մէջ գտնուած են «Քմարա» երիտասարդական շարժումէն ներկայացուցիչներ որոնք կրնան Ազգ. ապահովութեան նախարարութեան հրահանգով ղրկուած ըլլալ Ջաւախք: Ընդհարումին ընթացքին տեղացի քանի մը Հայ ու հայ ոստիկաններ խոշտանգուած, երեք հոգի հիւանդանոց փոխադրուած էր:

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻԺԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Ա. ի՞ն եւ Ա. ի՞ն

Գիտեմ, անհրաժեշտ հեռաւորութիւնը չկայ։ Մանաւանդ, երբ հազիւ Երեւան - Փարիզ թռիչքով կ'ուղղուիմ դէպի «տուն»։ Ու դեռ կայ Փարիզ - Նիւ Եորք թռիչքը որպէս անմիջական շարունակութիւն։

Բայց հիմա լաւ է սեւագրելը։ Այո՛, գիտակցութեան հոսքին ճամբայ հարթել, որ ազատօրէն ընթանայ, խառն ու խառնաշփոթ մնայուն տպաւորութիւնը եւ անցողիկ փաստը, մտերիմ յուշը եւ հասարակական քննարկումը, ծիծաղաշարժ դրուագը եւ անձնական խոստովանութիւնը, օրերը թուղթի վրայ բերէ իրենց խառնիխուռն կերպարանքով, անհամար չեղումներով, անցեալի ու ներկայի ալիքներով։ Նոյնքան առարկայական, որքան ենթակայական։ Տասնըհինգ տարիներու եօթը այցելութիւններ քիչ մը խառնել իրարու։ Եօթը տարբեր Երեւան։ Պատկեր մը, համ մը տալու միակ կարելի ձեւը, գոնէ ինծի համար։ Մանաւանդ հիմա, երբ շատ մը բաներ թարմ են մտքիս մէջ։ Ինչպէս միշտ, օրագրութիւն կամ նշումներու տետրակ չեմ պահած, հակառակ ընկերոջս թախանձանքին։ Փորձառութիւնը ունեցած եմ. 1987ի վենետիկեան օրագրութեան վերջին տասնըհինգ օրերը... օդանաւին մէջ գրուեցան։ Ուրիշ ճար չկայ. յիշողութիւնը կրնայ դաւաճանել ու խմբագրել, բայց նաեւ ամբարուած չոր ու ցամաք տուեալները բարեխառնել եւ գոյն մթնոլորտի մը վերածել։

Եւ ինչո՞ւ գրել։ Մոռնալո՞ւ։ Ոչ, չըլլար, տարիներ առաջ, արդէն անցեալ դարավերջին, իմ հին ու սիրելի ընկերներէս մէկը կատակախառն զարմանքով «մէմուառ փաթոլոժիք» որակած էր յիշողութիւնս։ Պէտք է ստէպ-ստէպ այդ մակդիրը ժպիտով յիշող ընկերներս «յուսախաբ» ընել։ Արձանագրութիւնը մոռացում է, բայց նաեւ՝ վերյիշումի գործողութիւն։

Հրաժեշտի առաւօտ է. «Սուրճ-մուրճ խմե՞նք»։ Իմ հիւրընկալ ընկերս, որ առաջին օրը հարցուցած էր, թէ «անցեալ անգամուայ պէս գրելո՞ւ ես», եւ որուն տատամսոտ պատասխան մը տուած էի, սուրճի արարողութեան ուղեկցող զրոյցին նորէն հետապնդումի կ'անցնի. «Ի՞նչ ես գրելու օդանաւին մէջ, տե՛ս, էլ չեմ ասում կարդալու»։ Այժմ միտքս աւելի յստակացած է. «Երեւի թէ պիտի սկսիմ այս օրերու մասին գրել...»։ Քսան առաւօտ նաեւ, այս շարունակելի երկխօսութիւնը պէտք է թուղթին անցնի։ «Ցառաջ»ին խոստացեր եմ հարցազրոյց մը տալ. այս էջերուն մէջ, ինքզինքս շատ չկրկնելու պարտադրանքին տակն եմ, թէեւ որոշ նմանութիւններ պիտի ըլլան, անխուսափելիօրէն։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Մեկնումի պահուն՝ նորէն զարմանալի Արարատ մը։ Առաւօտեան մէգին մէջ թեթեւօրէն շղարշուած, բայց աչքդ ուղղակի ծակող։ Ի՞նչ է գաղտնիքը։ Արդեօք զուտ գաղափարական աւանդութեան մը բե՞ռն է, որ կը ստիպէ գլուխդ բարձրացնելու ու լեռը փնտռելու։

Կը լուսանկարեմ զայն օդակայանի վազքուղիէն, ապա՝ օդանաւի սանդուխակի վերի հարթակէն։ Ուրիշներ ալ նոյնը կ'ընեն։ «Չի կարելի» չկայ, քովդ կանգնող զինուոր չկայ, ինչպէս պատահած էր երկու ամառ առաջ։ Քիչ մը յուսախաբ եմ. լուսանկարելը փորձած էի այդ «չի կարելին» գրգռելու համար, այս անգամ՝ դիտաւորեալ կերպով։ «Օրէնքը ստեղծուել է խախտուելու համար»ի հրաժեշտի օրինա՞կն է, զոր ինծի պարզեցեր են, թէ պարզապէս հերթական չինովնիկը համոզուեր է, որ պէտք է «արտասահմանցի հայ»երը հանգիստ ձգել իրենց զգացական գլուումներով, եւ ուրեմն արգելք չկայ։

Բայց ինչո՞ւ լուսանկարել։ Վստահաբար, լուսանկարներուն մէջ հազիւ թէ երեւի անոր շուքը։ Ոչ՞ որ լեռը բիբերուս մէջ դրոշմուած է, կամայ թէ ակամայ։ Մտավիճակ մըն է։ Ընտանի ներկայութիւն մը, որ առաւօտ կանուխ Աջափնեակի բարձունքէն այդ տան խոհանոցի լայն պատուհանէն հսկած է զիս։ Ես ալ դիտած եմ զայն նորաբաց աչքերով, ու աւելի ուշ, նախաճաշի ընթացքին տեսած եմ անհետանալը։ Որքան անկեղծ ու անմիջական է Յակոբին խօսքը, երբ իրենց մերձակայ, վերջնայարկ յարկաբաժնին այցելութիւն տալու ժամանակ, ցոյց կու տայ իրենց ննջասենեակը եւ կը բացատրէ, թէ «պատուհանը փակել տուեցի եւ էդ կողմը բացել տուեցի, որ Մասիսը տեսնենք ամէն օր»։

Լեռը՝ վերջին պատկերը, որով օդանաւ կը մտնեմ։ Երկու տարի առաջ ան եզրափակած էր տպաւորութիւններուս շարայարումը («Ցառաջ - Միտք եւ Արուեստ», 2003 Յունուար)։ Հիմա տեղին է անով սկսիլ, եթէ ճիշդ է, որ Արարատը ալֆա եւ օմեկայի պէս բան մըն է։

ՓԱԿԱԳԻԾ՝ ՎՐԻՊԱԿԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

«Տուն»ը չակերտած եմ։ Կը սիրեմ խաղալ երկուութեան հետ։ Միացեալ Նահանգներու մէջ կարծես աւելի ազատօրէն կը գիտակցիմ հայութեանս։ Այո՛, գիտեմ, մեր առօրեայ գինարանին ամբողջ բառապաշարը գործածած ենք՝ «ձուլարան»էն մինչեւ «ուծացում», ու առակաւին չենք յոգնած։ Բայց գիտակցութեան մակարդակը թերեւս խորշ մը կը գտնէ երրորդ լեզուի մը ազդեցութեան գօտիին տակ։ Ի վերջոյ, «հայրենիքը լեզուն է», ըսած է վերջերս մեքսիքացի վիպասան Գարլոս Ֆուէնթէսը, թերեւս արձագանգելով Ալպէռ Գամիւի արտաբերած գրեթէ նոյն խօսքերուն։ Իսկ իմ հայրենիքս անգլերէնը չէ, թէեւ խորքին մէջ, «սպանացի»ներու հանդիպելու պարագային, կը փորձեմ խուսափիլ սպաներէնէն։ Անկեղծօրէն, միտքս կը պղտորէ. իրենց խօսած սպաներէնը խորթ է ինծի, չեմ զգար այն հարազատութիւնը, զոր որպէս հայախօս ունիմ, օրինակ, արեւելահայերէնի հանդէպ։ Սպաներէնը մեր հասարակաց լեզուն է, այց բառապաշարի, հնչիւններու, շեշտի տարբերութեամբ, ալ չխօսինք երբ անգլերէնի մտածողութեամբ խաթարուած կ'ըլլայ... ամերիկահայերէնի պէս։

Իմ հայրենիքս այն լեզուն է, որուն մէջ ծնած եմ եւ որ հեռաւոր օր մը, գիտակցաբար կամ ոչ, որոշեցի թէ կ'արժէր խոհանոցէն դուրս հանել՝ անոր աչքերով աշխարհին նայելու համար։

Հեգնական զուգադիպութիւն մըն է, որ «ցեղային» գաղափարներով, մորթի գոյնով դեռ ահագին բան բնորոշող ամերիկեան դիւանակալութեան համար, ես «կովկասցի» եմ՝ «Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Հիւսիսային Աֆրիկէի բնիկ ժողովուրդներէն ծագում ունեցող», եւ ոչ թէ «սպանացի», հակառակ որ Հարաւային Ամերիկայէն եկած եմ։ Բայց արժանթինեան դիւանակալութեան համար, որ այդ հարցերը չունի, ես ուրուկուայցի եմ (քանի որ հոն ծնած եմ եւ այդ հպատակութիւնը կը պահեմ) եւ ոչ թէ Հայ։ Դպրոցը մաքրող Գոլոմպիացիներու խումբերը, որոնց հետ հիմնական հաղորդակցողն եմ ~կոտրած-թափած անգլերէն մը գիտեն լաւագոյն պարագային, գրեթէ անհասկնալի~, զարմացած են, երբ առաջին անգամ իրենց խօսած եմ. «Ինչպէ՞ս, դուք Արժանթինէն էք եւ "անոնց" լեզո՞ւն ալ գիտէք»։ «Ես ալ Հայ եմ...»։ Ու յետոյ՝ երկար-բարակ բացատրութիւն։

Երբ սփիւռքահայ ըլլալու գիտակցութեան հասած էք ու ձեր ինքնութիւնը դարձած է համադրումը եւ համարկումը բազմաթիւ ինքնութիւններու (մենութեան պահերուս, սովորաբար ես ինծի հետ հայերէն կը խօսիմ, երբեմն՝ սպաներէն, հազուադէպօրէն՝ անգլերէն), այն առեն շատ աւելի «դիւրին» է... Հայ ըլլալ։ Այն առեն կ'անդրադառնանք, Ուիլիըմ Սարոյեանէն արեւելահայերէն թարգմանութեամբ, թէ «ինչ-որ տեղ, ինչ-որ մի բան սխալ է»։

Ինծի կը թուի, որ Արծուին դիպուկ բացատրութիւն մը գտած է..

- Այս պայմաններում, երբ Հայաստանում ազգը ձեռքից գնում է, իսկ Սփիւռքում նոյնիսկ եկեղեցում սկսել են օտար լեզուներ գործածել, ուղղագրութեան հարցը թմբկահարելը անկապ է թւում... Ես, որ դասական ուղղագրութեան մոլի պաշտպան էի ժամանակին, հիմա դիրքերս զիջել եմ՝ տեսնելով Սփիւռքի ներկայ վիճակը։ (Բայց ինք ինծի հետ կը շարունակէ թղթակցիլ դասական ուղղագրութեամբ)։

- Սփիւռքը վիճակը ո՞րն է։ Այս պահուն՝ ես եմ Սփիւռքը...

- Քեզ Լուտովիկոս ԺԴ.-ի տե՞ղն ես դրել... Լա Տրասփորա, սէ մուա։ Դու Սփիւռքի մի խոշոր վրիպակ ես --կը պատասխանէ, խնդալով-։ Քանի՞ հոգի կայ Սփիւռքում քեզ նման։ Որ ծնուած լինի Հարաւային Ամերիկայում եւ կատարեալ հայերէն խօսի ու գրի եւ նոյնիսկ՝ գիրք գրի...։

Բարձրաձայն կը խնդամ, մինչ վէճը կը շարունակենք։ «Վրիպակ»։ Այո՛, այդ զգացողութիւնը զիս հետապնդած է տարիներով, նոյնիսկ գիտնալով, որ մեր սերունդին մէջ միակը չեմ, թէեւ մատի վրայ կը համրուինք, որ հարաւային կողմն աշխարհի ծնած և լաւ հայերէն խօսելու եւ գրելու ի վիճակի է։ Բայց, պայմաններու բերումով, ամէնէն «ծանօթ»ը դարձեր եմ, եթէ ներելի է այսպէս ըսել։ Այս այցելութեան նոր ճանչցած անձեր, որոնք անունս լսած էին, կա՛մ աւելի տարիքով մէկը կը կարծէին զիս, կամ ծնած թէ ուսանած՝ Միջին Արեւելք։ Արդէն սովոր եմ նման թիւրիմացութիւններու։ «Առասպելը» դեռ ի զօրու է։ Սփիւռքը որպէս կորստեան հող այնքան խոր նստած է մեր գիտակցութեան մէջ, որ ութսունի տարիէ ի վեր բոլոր բացառութիւնները յարգելի են, բայց... անկարելի։

ԱՐԴԵՕ՞Ք

Այո, «տուն» բառը չակերտած եմ։ Չորս տարի առաջ Միացեալ Նահանգներ գալով, Պուէնոս Այրէսի ընտանեկան «տուն»ը ձգեցի. վերադարձի ծրագիր չունիմ։ Փարիզահայ բարեկամներուս կատակներուն պատասխանելով՝ չէ, ամերիկացի չեմ դարձած։ Բայց միշտ կը խորհիմ, որ «տուն»ը, հոս թէ այլուր, յարաբերական հասկացողութիւն մըն է։ Երբ քանի օր կ'անցընես Երեւանի մէջ, հեռու՝ հիւրանոցային շքեղութիւններէ, տանեցիներուն ամէնօրեայ կենցաղը բաժնելով՝ գիշերները խաւարի մէջ դոնուող բակէն ու սանդուխներէն բարձրանալը չորրորդ յարկ, երեք օրով ջուրին կտրուիլը ամրան ամենատաք օրերուն եւ մօտակայ ցայտաղբիւրէն գիշերուան 11ին դոյլերով ու շիշերով ջուր հաւաքելը, գաղափարախօսական սնոտիքէն անդին մտքիդ մէջ նորէն կ'ուրուագծուի հին հարցումը. «Արդեօք այս ալ տուն չէ՞»։

Այո՛, դեռ ամէնօրեայ կենցաղի շատ մանրամասներ կը մնան անլոյծ, արեւմտեան չափանիշերէ հեռու է, Արծուի դրածին պէս՝ Երեւանը «մայրաքիւղ» է, եւ իմ հաչուոյն կ'աւելցնեմ՝ նաեւ ի բաղդատութիւն արեւմտեան մայրաքաղաքի մը, բայց արդեօք Արեւմուտքը մա՞յրն է բոլոր չափանիշներուն։

Ու եռեւեռեւի կու գան հին ու նոր ծանօթ անուններ, որոնք վեց, տասը, տասնըհինգ, քսան տարիէ ի վեր յուխմնջիկ դացեր ու հաստատուեր են Երեւան. Խաչիկը, Շուշանը, Ցոլիկը, Թալինը, Կարօն, Մարիանօն։ Եւ բազմաթիւ ուրիշներ։ Տարբեր պահերու կը յիշեմ արժանթինա-ֆրանսահայ ընկերս՝ Պատրիկը, որու հիւրն էի երկու տարի առաջ եւ որ սրտի կաթուածով մահացաւ հազիւ չորս ամիս ետք, դեռ 40ը չբոլորած։ Կը յաջողիմ այս երեք շաբթուան ընթացքին չանցնիլ Այգեստանի իր ապրած տան առջեւէն, որ իր մահուան տունը դարձած էր։ Բաներ կան, որոնցմէ պէտք է խուսափիլ, եթէ կ'ուզես հոգեկան անդորրը պահել։

Լենան կ'ըսէ, թէ «Ես մեծապէս յարգում եմ նրանց, ովքեր Սփիւռքից են գալիս ու հաստատւում են այստեղ»։ Իսկ Արմինէն, թէ՝ «Ես չեմ հասկանում նրանց, այնքան դժուար է այստեղ գալ ու աշխատել մեզանից հետ»։ Փարիզահայ հին ընկերուհիս համար, «ընդհանրապէս անոնք են, որոնք ուրիշ տեղ չեն կրցած յաջողիլ ու Հայաստան կու գան ապրելու»։ Ճիշդ է, յարգելի են, դժուար հասկնալի (Հայ ենք, ի՞նչն է դիւրին հասկնալի), ու անոնց մէջ ըլլալու են «ուր որ հաց, այնտեղ կաց»ի հետեւորդներ (այս տեսութիւնը միայն Հայաստանէն դո՞ւրս կիրարկելի է), բայց գիտեմ, նաեւ կարդացեր եմ, որ կան անոնք, որոնք արտասահմանի մէջ իրենց հանգստաւէտ ու յաջող կեանքը ձգեր ու եկեր են այս խառնարանը հաստատուելու։

Սեւանը կը նշէ, թէ Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ սփիւռքահայերու սփիւռքացումը։Այո՛, անոնց որոնք կը յաճախեն միայն յատուկ սրճարաններ, կամ ըստ «հայրենակցական» (իրանահայ, լիբանանահայ, պոլսահայ...) պատկանելիութեան թաղամաս կ'ընտրեն, կամ հայերէն չեն յօժարիր սորվելու (անգլիախօսներ, ֆրանսախօսներ...), պարզապէս՝ վերնախաւային կեանք մը կ'ապրին։

«Հայաստանի մարզերում երկու տարով ապրող եւ աշխատող Փիս Գորփսի բոլոր ամերիկացի կամաւորները սահուն հայերէն են խօսում (յաճախ՝ տուեալ մարզի բարբառով), մինչդեռ շատ ամերիկահայեր, ապրելով Երեւանում, այդպէս էլ չեն կարողանում նորմալ հայերէն խօսել՝ իրենց ժամանակն անցկացնելով Արթ Պրիճում եւ Մարքօ Փոլոյում, դիտելով միայն Սի.Էն.Էն. եւ շփուելով միայն ըզբօսաշրջիկների եւ իրենց նմանների հետ», - կ'ըսէ Արծուին։

Սակայն, կան նաեւ միւսները, որոնք կ'ապրին իբրեւ մասը ամբողջին։

Ես կը յարգեմ ու կը հասկնամ զիրենք։ Թոյլ կու տա՞ք, որ նախանձիմ։

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ուրբաթ, Յուլիս 9ին, Լոս Անճըլըսէն Վահէ Պէրպէրեանը եզակի ելոյթ մը պիտի ունենայ Կամերային Թատրոնին մէջ։ Տոմս չկայ. լուրեր կան, թէ մուտքը հրաւիրատոմսով է, ուրիշ լուրեր, թէ ծախու հանուած բոլոր տոմսերը սպառած են։

Միայն մէկ անգամ գացած եմ հոն, 1989ին։ Փետրուար-Մարտը տեղատուութեան ամիսներ էին։ 1988ի փառաւոր օրերը այդ պահուն միայն ժողովուրդի խօսակցութեան մէջ կային։ Պարէտային ժամ, հրասայլեր՝ փողոցը, «Ղարաբաղ» կոմիտէն՝ բանտարկուած Մոսկուա, երկրաշարժին առթած սուգն ու անկումը, Շարժումը՝ տեղատուութեան մէջ։ Բայց եւ այնպէս, ամէն առիթ յարմար էր ցոյց տալու, որ բան մը փոխուած էր անվերադարձ եւ որ Շարժումը կասեցնելու փորձը անօգուտ էր։ Կամերային Թատրոնին մէջ շաբաթներէ ի վեր կը խաղային «Հայք» ներկայացումը։ Բոլոր տոմսերը սպառած էին։ Դիմադրութեան թատրոն, ծայրէ ծայր լեցուն սրահով։ Խորհրդային վարչակարգի չեշտակի քննադատութիւն մը՝ երգիծանքի սպաննիչ սլաքներով։ Այդ գիշեր, այն զգացումը ունեցայ, թէ անմիջապէս որ վերջանար, ամբողջ լսարանը ուղղակի բանտ պիտի նետուէր։

Նման բան չեղաւ, ի հարկէ։ Ուղեկցի արժանթինահայ Մարիանան ու զուպացի (ոչ-հայ) Ալպերթօն տեղ մը հրաւիրել բան մը ուտելու կամ խմելու։ Մարիանան գրեթէ վրաս խնդաց. «Ո՞ւր կ'ուզես որ երթանք, հոս Երեւան է, ամէն տեղ գոց է»։ Գիշերուան տասն էր, մոռցեր էի կարծես, որ Պուէնոս Այրէս չեմ։ Հիւրանոց վերադառնալով, ճաշարանը փակ գտայ. այդ գիշեր հերթապահին երշիկով ու հացով ստիպուեցայ գոհանալ...

Տասնըհինգ տարի ետք, երեք հազար դրամ արժող տոմսերը իրօք սպառած են (յետոյ կ'իմանամ, որ մեծ մասը ձրի բաժնուած է), բայց հազար դրամի «մուտքի տոմս»եր կան, որոնք մեզի տեղ կ'ապահովեն... գորգապատ աստիճաններուն վրայ։ Բայց մենաթատրոն ըլլալով, իսկ Կամերային Թատրոնը՝ 140 հոգինոց տեղ, ամէն կողմէ լաւ կը տեսնուի, նստարան ըլլայ թէ «նստարան»։

Սրահը խնդուքներով կը պայթի։ Կ'երեւի թէ սրահին 70 կամ 80 առ հարիւրը «տեղացի» թէ «դրսեցի» սփիւռքահայեր գրաւած են, բաւական ծանօթներ կան շուրջս՝ Ժիրայրը, Անահիտը, Մելանին, Թալինը, Սեպուհը, Հուրին, ուրիշներ։ Վահէի սան փասոն հումորը, քանի մը «վրան բաց» խօսքերն ալ բնականօրէն ներհիւսուած, իբրեւ թէ ամերիկահայութեան նուիրուած է, բայց հայաստանցիին համար ալ լիովին ընկալելի է, որքան որ նոր՝ դերասանին կեցուածքը։

Աւարտին, կը յամենանք դրան առջեւ։ Զրոյցներ, մտքերու փոխանակումներ։ Արմինէն լաւ գիտէ իր ըսածը, երբ կը նշէ, թէ «Հայաստանում նման ռեժ դերասան չկայ»։ Վահանին եւ Վիոլէթին կը (վերա)ծանօթանամ։ Նաեւ կը ծանօթանամ Ստեփանին։ Ներկայացումին շուրջ խօսակցութեան հոսքով բոլորս աննկատելիօրէն կ'իջնենք Մաշտոցէն ու շարունակութիւնը մեզ կը գտնէ Օփերայի դիմացը՝ հայկական գարեջուրի շուրջ։

Թատրոնէն մինչեւ գրականութիւն, մըշակոյթի բոլոր ոլորտներէն կը դառնանք, մինչեւ որ անխուսափելիօրէն այժմէական հարցերու եւ քաղաքականութեան կը յանգինք։ Որքա՛ն հանգստութեամբ կարելի է զրուցել ամէն նիւթի մասին ու նոյնիսկ բազմիցս տարակարծիք ըլլալ։ Որքա՛ն հաճոյք է նշմարել, որ այդ սեղանին շուրջ, ուր պատահաբար հանդիպած ենք, ուր բոլորս ցարդ անծանօթ մէկը ունինք, հաղորդութիւն մը կայ, ընտանութիւն մը, հարիւր տարուան ծանօթ ըլլալու զգացողութիւնը։ Հայրենիք կամ Սփիւռք կայ եւ չկայ, պարզապէս մեր սերունդն է, մենք՝ մենք ենք։ Նոյն-

ԻՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՈՒՂԻՈՎ

- Տա՛ր բաժակըդ հեռու՝
Կուշտ ու կուռ եմ քեզմէ:
Ա. Ա.

Այս տողերով բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեան կը մերժէ ա՛լ ճակատագրին այն բաժակը, որ՝ իր կեանքին եօթանասուն եւ վեց տարիներու վրայ երկարող ուղին իրերյաջորդ հանգրուաններուն մատուցած էր իրեն: Սակայն կարելի՞ է փախչիլ, ձերբազատիլ այդ ճակատագրին արիւնաքամ ճիրաններէն, որոնք արդէն խրուած են անոր սրտին մէջ: Ա՞յս պիտի ըլլար իրա՛ւ բանաստեղծին ճակատը զարդարող պսակը: Հաւանաբար Ա. Ալիքեան հասկցած էր այդ իրականութիւնը եւ իրաւամբ ըսած.

. Բանաստեղծի բախտ՝ ա՛խտ ծննդական, /Դրա՛խտ դեւերու, ուր սուրբեր չկա՛ն:

Պիտի հետեւինք մեր բանաստեղծին կեանքի ուղին, եւ ճակատագրին հանգրուաններուն, ի՛ր իսկ տողերուն ընդմէջէն:

Ալեքսանտրէթ: 1928 Մայիս 21ին, Ա. Ալիքեան իր աչքերը կը բանայ զի՞նք հիւծապատող անծանօթ կեանքի եւ անորոշ ճակատագրի մը դիմաց: Մանկութեան ուրախ օրերուն, մօրը չունչին տակ հոգեպէս կը սնանի հայկականի աւանդական եւ տոհմիկ աւիշով, որուն համար պիտի ըսէ.

- Շնորհակա՛լ եմ լեզո՛ւս, որ բերանիս մէջ մանկուց Ամրան պաղու տաճարի պէս բե՛զ դրեց բախտը բաշխիչ:

Իր ծննդավայրին մէջ, մանկութեան եւ պատանութեան օրերու ջերմ յուշերը երկա՛ր տարիներ այնքա՛ն թարմութեամբ անթառամ մնացած են իր հոգեկան աշխարհին մէջ, որոնց անդրադառնալով՝

- Ո՛չ, ես գիտեմ, ինձ սիրում ես տակաւին, / Հովերիդ մէջ պահում շո՛ւնչն իմ մանկական, / Ու ո՛չ մի պահ քո այդ օտար տէրերին / Դու չե՛ս ներել մեր բաժանումը անձամ...

1939ին կը բացուի Ա. Ալիքեանի կեանքի ճակատագրին դուռը: Պատանութեան շրջանի սկզբնական տարիներուն, ընտանեօք կը փոխադրուին Պէյրութ, ուր աշակերտելով Լ. Շանթի, Ն. Աղբալեանի եւ Կարօ Սասունիի, անոնց ազգային ու հայրենասիրական շունչին կնիքն ալ կը դրոշմուի արդէն այդ ուղղութեամբ թրծուած իր մատղաշ հոգւոյն, մտքին ու սրտին վրայ, որոնց համար արդարօրէն կ'ըսէ.

- Ուսուցիչներս ծերուկ մատուցել խինդ ու թախիծ...

1943-46 տարիներուն Ա. Ալիքեանի ներաշխարհը բռնկած է արդէն բանաստեղծութեան կրակով.

- Բանաստեղծութի՛ւն, բոցաշունչ քուրա՛յ...

Խօսքով կ'արտայայտէ իր այդ վիճակը եւ «Հորիզոն» խորագիրով Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ իր երախայրիք հատորը:

Հայերէնի հանդէպ ունեցած սէրն ու երազը իր մէջ այնքան խոր արմատներ ձգած էին, որ իր այդ արբեցած վիճակին մէջ հայրենադարձութեան երգը եղաւ՝

- Դեռ չունեցած քեզ համօրէն, հա՛յրենիք, / Ունեցայ մեծ կախարդանքը անունիդ:

Անշուշտ բանաստեղծին հոգեկան աչքերէն ծածկուած էին իր ճակատագրին յաջորդ հանգրուանները, սակայն 1947ին Երեւան հասնելէն անմիջապէս ետք, կարօտ ու երազ կը մնան շղթայուած իր սրտին մէջ, եւ իրազեկ դառնալով նո՛ր իրականութեան մը, կը զգա՛յ, թէ ինք օտար մըն է ի՛ր իսկ հայրենիքին մէջ: Եւ ահա, կը սկսի իր կեանքի փշոտ ճամբուն երթը:

- Թողած հեռուն եկած մինչ հոս, / Սէրըդ սրտիս ապաւէն... / Բայց, ներէ՛ ինձ որ կասկածն է կու գայ / յուզել իմ հոգին:

1949ին, ուսումնական տարին հազիւ ամբողջացուցած, նախախնամութիւնը զինքը կ'ազատէ մութին մէջ երկարող դաւաճիր ձեռքերէ եւ արագօրէն կը մեկնի Մոսկուա, հոն շարունակելու ուսումը, սակայն բաժնուելով իր միւս երկու բանաստեղծ ընկերներէն՝ Արամ Արմանի եւ Անդրանիկ Թերզեանի ներկայութենէն: Ցետագային, իրենց մտերմութեան մասին անդրադառնալով պիտի գրէ.

- Անոնք երբեք, երբ՛ք էին, երբեք տղաք երազային, / Ե՛ւ գեղեցիկ, ե՛ւ պատանի, աստուածներու պէս յունական, / Տիր աստուծմէ ստանալով ձիրքի յուռութք եւ համայիլ, / Անոնք իրենց գինին ու շէնէն նո՛յն օրերուն եամբրայ ինկան:

Կրկին անգամ օտարացած, Ա. Ալիքեան իր հոգւոյն բաբառանը եւ միակ ապահով օթեւանը կը նկատէ բանաստեղծութիւնը.

- Առանց իրեն ես՝ մի իշխան վտարանդի... / Իսկ իրեն հետ մակընթաց է շուրջս անդուլ, / Ինչպէ՞ս ապրել: Ես չեմ կարող առանց իրեն. / Իսկ իրեն հետ ինչպէ՞ս ապրեմ, ինչպէ՞ս ապրեմ:

Եւ բանաստեղծը, հայերէն լեզուի բառերուն գանձատունը բանալով, իւրայատուկ ծիսակատարութեամբ դո՛ւրս կը կանչէ զանոնք իրենց թմբիրէն եւ նոր աւիշով կը վերակենդանացնէ ու կը սպառազինէ զանոնք իր տողերուն մէջ:

- Կան մոռացուած հեզիկ, քաղցրաբախիծ բառեր, / հեչուն, արոյրն ինչպէս արտաշէսեան փողի: / Մօտենալով նրանց, ես ասում եմ՝ «Բարե՛ւ / Հերիք չէ՞ ձեզ քնել, ժա՛մն է, ելէ՛ք ուղի՛»: / Եւ իջնելով զգո՛յշ՝ երգիս հովիտը լայն / Տաբունակում իրենց հայրենաւանդ ուղին...

Ա. Ալիքեան Մոսկուա՝ 1950 թ. մինչ Երեւանի մէջ կ'այրէ իր «Նախերգանք» հատորը, որուն մեղքը արեւմտահայերէն գրուած ըլլալն էր: Թէեւ տարի մը ետք նոյն հատորը դարձեալ կը հրատարակուի, բայց արեւելահայերէն լեզուով եւ բառերու քաշքշուքներով ու փոփոխութիւններով, սակայն բանաստեղծը այդ շրջաններուն կ'ապրի հոգեկան ահ ու դողի մէջ: 1952ին բանաստեղծ ընկերոջ՝ Անդրանիկ Թերզեանի խորհրդաւոր պայմաններու մէջ արկածահար մահուան լուրը սաստիկ կը տխրեցնէ զինք:

- Ահ, բարեկա՛մ, միգուցէ իմ սուրբ բնոյն անարժան, / Տե՛ս, դեռ մագլում եմ երգի Զարչարանաց լեռն ի վեր - Եւ աւելի ստէպ եմ ճայում արդէն, ժամ առ ժամ, / խաչիս տակից քո խաչին, ուր ոչ մայր կայ, ո՛չ ընկեր:

1959ին թէեւ լոյս կը տեսնէ Ա. Ալիքեանի «Կանաչ սօսափ» բանաստեղծական հատորը, այսուհանդերձ՝ «Բարեկամութեան հրաւիրանք» հատորը հինգ տարուան ուշացումով եւ 51 գրաքննական փշաթելերէ անցնելով եւ նոյնքան ստորագրութիւններով լոյս կը տեսնէ 1965 թ.:

Անորոշ եւ անապահով օրերու երդիքին տակ, ականատես իր չուրջ տեղի ունեցող անարդար երեւոյթներուն, կը գրէ.

- Շուրջս այնքա՜ն արցունքներ կան տակաւին, / Որոնց պէտք է ես մի անուն դնեմ / Եւ ըմբռնեմ ես ձեզ, աչքե՛ր տենդային, / Որ բացւում էք իմ մէջ ամէն կեանքի դէմ:

Երեւանի մէջ յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն 1968ին՝ «Աչքեր», 1974ին՝ «Նժարը», 1983ին՝ «Արեւմաղ» բանաստեղծական ժողովածուները: Սակայն խորհրդային օրերուն հոգեկան զրկանքներով իր ճակատագիրն ապրած բանաստեղծը կը գրէ «Մրրիկը» և «Թուղթ չափաբերական»ը(*) որոնք ապահով քարափի վրայ լոյս կը տեսնեն 1991ին եւ 1993ին՝ Պէյրութ:

1992ին Ա. Ալիքեան կը հրաւիրուի Պէյրութ: Աքսորէ մը վերադարձողի համոզումով խնդութեան մէջ էր ան. սակայն՝ անողոք ճակատագիրը կը հարուածէ նաեւ հոս, երրո՛րդ անգամ ապրելով հոգեկան աքսոր մը: Վանականի նման մեկուսացած Ֆարայա գիւղի իր տան մէջ, աչքը ճամբուն՝ կ'ըսէ.

- Ճամբաներն են անհիւրընկալ, եւ վերջին / Անհուններուն հետքերն են մեծ բացական:

Եւ այսպէս բազմաչարչար ուղիով կեանքի մը մէջ կեա՛նք մը ապրելով ու քանիցս օտարանալով իր շրջապատէն, կը յիշէ մայրը, որ կու գայ երազին.

- Ահ, քեզ որքա՜ն փնտռեցի, ու շարունակեց աղեկէզ,- / Որո՞ւն մտքէն կ'անցնէր հո՛ս՝ այս երկրին մէջ գտնել քեզ, / Ինչո՞ւ գացիր, ո՞ւր գացիր, եթէ պիտի գայիր ետ, / Եւ խեղճ խցիկն այս ըլլար քու մեծ իղձիդ խեղճ հանգէտ...

Հոգեկան այս տագնապալի վիճակին մէջ իսկ բանաստեղծութեան կրակը այնքա՛ն ջերմ կը պահէ Ա. Ալիքեանի սիրտն ու հոգին, որ անտարբեր չի մնար բնութեան ամենափոքր հրաշալիքին դիմաց. եւ աւելին՝ կաթիլ մը քնքշանք կ'ուզէ նուիրել տակաւին.

- Հոգի՛, հոգի՛ սարսափած, նայէ՛ քուբէ, քարաքեղ / Սա վարդերուն, որ կ'անին անութին տակ երաշտին / Քամէ՛ կաթիլ մը քնքշանք անոնց վրայ, որ հեշտին / Մատուցումով մը գուցէ իրենց մէկ կոպր բանան:

1995ին Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ «Հեզ իրիկուն»ը, եւ 1998ին՝ «Ֆարայա»ն, որոնք կը կազմեն բանաստեղծին հոգեկան թուիչքներուն դադաթնակէտը:

Բանաստեղծի սրբազան առաքելութեան խաչը ճակատագրի պէս կրելով եւ ապրելով Աբրահամ Ալիքեան կրծքարաց քալեց օտար հողմերու հարուածներուն դէմ, վասն հայրենեաց լեզուի եւ ոգիի աւանդին: Դեռ մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ե՞րբ այս ազգը պիտի չզգէ՛ ալ իր սիրասուն զաւակը, որ ազգային դիմագիծը վեր պահեց անարատ ու կը պահէ տակաւին: Ան իրաւունք չունի՞ ըսելու.

-Ահ, Ա՛զգ Հայոց, ի՛նչ օրուան հասցուց / զիս սէրդ, ի՛նչ օրուան...

ԼԵՒՈՆ ԱՐՏԱՋԵԱՆ
«Ա զ գ», Յուլիս 23

(*) Նախապէս լոյս տեսած «Յառաջ» մատենաշարէն (1991):

իսկ երբ Արմինէն ու Վիոլէթը կը սկսին գեղեցկօրէն կրքոտ զրոյց մը, որ հետզհետէ զուարճալի տեսարան մը կը ստեղծէ. երբեք սեղանակից այրերս երկար վայրկեաններ կը մնանք... լռիկ-մնջիկ ականատեսներ, առանց կարենալու բառով մը իսկ միջամտել: Ո՞վ ըսաւ, թէ տղամարդիկ միշտ իրենց խօսքը կը պարտադրեն:

(Վենետիկի 1987ի ամառնային դասընթացքէն ետք, հաւաքական հաղորդութեան այդ զգացողութիւնը մէկ անգամ ապրեր եմ նոյնքան եւ աւելի ուժգնութեամբ: 1997ի Նոյեմբերի երեկոյ մըն էր, Նիւ Եորքի ուսանողական աղմկոտ խմիչքարանի մը, Զարենցի գիտաժողովին առաջին գիշերը: Անունը՝ «Թհը Ուէսթ Էնտ», այնքան յարմար. չէ՞ որ ծայրագոյն Արեւմուտք հասեր ենք կամ հասնելու վրայ ենք: Հոն էինք Մարկը, Գրիգորը, Խաչիկը, Անին, Էլոն, Րաֆֆին, Լենան ու ես. Փարիզէն մինչեւ Նիւ Եորք ու Մոնրէալ, Փրովիտընսէն մինչեւ Լոս Անճըլըս ու Պուէնոս Այրէս: Սփիւռք մը ամբողջ, որու կէսը այդ գիշեր ճանչցեր էի: Չեմ յիշեր 4-5 ժամ տեւած այդ հոյակապ խօսակցութիւններուն մանրամասնութիւնները, բացի հոգեկան հաղորդութեան փաստէն, որ մնացած է անջնջելի մինչեւ օրս):

Կէս գիշերը շատոնց անցած պէտք է ըլլայ, երբ զրոյցի հերթական նիւթ կը դառնայ Թոբէն Հախվերդեանի տան ընտանիքը՝ նախագահին որոշումով: Քովի սեղանէն մէկը, քիչ մը խմած, կու գայ այս մասին վիճելու Ստեփանին հետ: Խնդիրը կարծէք լուրջ դառնալու վրայ է, երբ վիճողին ընտանիքը կը յաջողի զինքը դուրս բերել՝ պատուիրած թաքսին եկած ըլլալով: Ու կը յանգի ինչպէս միայն Հայաստանի մէջ կարելի է. տասը վայրկեան ետք, մատուցողուհին... մեկնողէն նուէր հայկական շամփանեայի շիշ մը կը բերէ որպէս հաշտութեան նշան:

Առաւօտեան երեքուկէսին վերջապէս ժամացոյցին նայող կ'ըլլայ: Նիւ Եորքը «երբեք չքնացող քաղաք»ն է եղեր. եթէ չեմ կրնար պէտք եղածին պէս այդ «չքնանալը» վայելել՝ ամերիկեան արուարձանի մը տափակութեան մէջ ապրելով, գէթ կը վայելեմ Երեւանի չվերջացող գիշերը:

Կիրակի կէսօրէ ետք, Օփերայի սրճարաններէն մէկուն մէջ, նման հաղորդութիւն մը կ'ըլլայ, այս անգամ՝ Սեւանի, Արմինէի ու Սիրանոյշի հետ, բայց այստեղ արդէն իմակով թէ նախորդ այցելութենէս բոլորս ծանօթ ենք: Մեր 3-4 ժամուան զրոյցը տարբեր է, հոս արդէն Սփիւռք - Հայաստան 2-2 են, հաւասարապէս հոգեհարազատ (հաւասարութիւնը կը խախտի, երբ Սիրանոյշը «Սփիւռքի հողի վրայ է կանգնում», ըստ Արմինէի «մեղադրանք»ին), եւ արեւմտահայ/ըսփիւռքահայ / արեւելահայ / հայաստանեան գրականութեան աշխոյժ քննարկումվիճաբանութիւններուն կարծիքի լիակատար ազատութիւնը կը գործադրենք ու կանգուն արձան գրեթէ չենք ձգեր...:

Վ. Մ.

(Շար. 1)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հակասութիւնները կռուած են իրարու հետ, խաւարը լքելով: Ու խաւարը մնացած է անկիզելի, անպարտելի, անխոցելի: Ահա՛ խաւարը: Մեծամտութիւններ, ախմարական հանճարամտութիւններ արեւասակման լոյսեր նետած են խաւարին վրայ: Իրենց մտքին օձերը այրած են այդ խաւարին վրայ: Ու օձերէն ելլող երփնեփանդ բոցերը ցոյց են տուած խաւարին մակերեսը, մորթը միայն: Օձերու այրումին հրաշալի հանդէսը, որ նման է հրախաղութեան, ուշադրութիւնները կը գրաւէ շըլացուցիչ տեսարանին վրայ ու կը մոռցուի խաւարը որ կ'ուտէ ամէն հրթիռ, ամէն վարդէն բարձրացող շառայլ ու գոյն: Կեղծ լոյսի սանդուխները մէկ վայրկեանէն վար կ'իյնան: Խաւար, ու խաւար, դեռ խաւար:

Մարդ պէտք է նետուի մարդու մէջ որ ամէն մահուան տենչ: Մարդ ներքին դերասանութիւն մը պէտք է ընէ, ճշգրտօրէն դերակատարութիւններով: Անոնք իսկ, որոնք հասած են մինչեւ այդ ըղձանքին ու ետ քաշուած յետոյ, անկարող են լոյս բանալ այդ խորհուրդին վրայ: Քանզի անոնք քալած են դէպի այդ ըղձանքը իրենցինէն դուրս յիշողութիւնով ու տրամաբանութիւնով: Պահը երբ ցնդած է տարած է իր կարասիները իր հետ: Ու մարդը գիտնալ կը կարծէ կարգ մը բաներ, սակայն ոչինչ գիտէ էականէն:

Կեանքը իր կապերը կը քակէ: Ու կապերը կը կտրտին ծառերուն: Մարդը իր ցաւը շալկած դէպի գերեզման կ'ուզէ փախչիլ: Իր ետեւէն կը սուլեն կեանքի մեղքին մէջ զանազուղները: Կը հրեն զինքը իր ճամբայէն դուրս նետելու համար: Անիկա խըզուած է ամէն յարաբերութենէն: Կեանքին աղը հոտած է իրեն համար ու աշխարհը գարշելի բոյր ունի: Խաւարի բոլորակ մը կը դառնայ իր շուրջը: Ուղեղը կը հալի ճարպի պէս: Մեծ դէպք մը անդունդ բացած է իր եւ կեանքին միջեւ ու կ'երթայ դերագոյն վիհին՝ հանդարտութեան համար: Մարդը կորաքամակ կը քալէ, գլուխը զարնելով քարերուն: Մտածումները ռումբերու նման կը պայթին իր ուղեղին մէջ: Խելայեղ կը վազէ: Առրճանակ մը: Բլթակը՝ եւ իմաստութեան պզտիկ չարժում մը: Շատ պզտիկ ճնշում մը եւ ահա մեծագոյն փոփոխութիւնը: Մահ:

Ու յաւիտեան լռութիւն: Ցաւերու կառավարը կը դադրի: Ուրախութեան աստղները ընդմիշտ կը մարին: Հողը ամէն բան կը ծածկէ: Պոչ մը կը մնայ դուրսը՝ անզգայ պոչ մը յիշատակը: Կ'ուզեն խաբազանեն զայն, կ'ուզեն զգուեն ու բարձրացնեն, կ'ուզեն քաշեն ու դարձնեն իրենց փափաքած կողմը, կ'ուզեն անոր ոսկի ու զարիկի կապեն, ամէ՛ն, ամէ՛ն ինչ միեւնոյնն է: Պոչը յարաբերութիւն չունի իր տիրոջը հետ: Թող պատարագ մատուցանեն ու խունկ ծխեն, թող քարոզներ խօսին կամ շուներու նման հաչեն, թող գայլերու նման ոռնան ու խածնեն այդ պոչը, միշտ միեւնոյնն է:

Այո՛, բլթակին վրայ պզտիկ ճնշում մը, շատ չնչին, շատ թեթեւ ու ահա իրը արդիւնք կը ստացուի մեծագոյն փոփոխութիւնը:

Անտոն ա՛լ չէր ապրեր, կը զգար թէ չէր կրնար ապրիլ: Կը զգար թէ բան մը կորսնցուած էր իր մէջ անվերադարձելի կերպով ու կապերը կորուած էին: Մարդիկ նոր կապեր կը փորձեն ու վերջ ի վերջոյ յուսահատուած չեն սպաններ, այլ կը կապեն, այս անգամ նիւթով: Չեն սպաններ, որպէսզի հասատեն եւ այս միջոցաւ որ վայրենի չեն: Քաղաքակիրթ մարդը ոճիր չի գործեր:

(Շար. 117)

Madame Marie Sanoïan,
son épouse;

Monsieur et Madame Henri Masdevall,
Monsieur et Madame Guy Sanoïan,
ses enfants;

Delphine, Dorothée, Arnaud et Joselyn,
ses petits-enfants;

Madame Hermine Adjemian et ses enfants,
ses sœur, neveu et nièce;

Les Familles Zadikian et Masdevall,

Et toute la famille,

ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur Jacques, Varouj SANOIAN

survenu le samedi 11 septembre 2004 à l'âge de 80 ans, à Villiers-le-Bel.

Priez pour lui !

La cérémonie religieuse sera célébrée le Jeudi 16 septembre 2004 à 16h en l'église arménienne Sainte-Croix d'Arnouville - 31-33, rue Saint-Just, où l'on se réunira.

Un registre à signature tiendra lieu de condoléances.

Suivie de l'inhumation au cimetière d'Arnouville dans le caveau de famille.

126 avenue Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Tél. : 04. 91. 50. 15. 09

Շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին։

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ամէն օր, բացի Երեքշաբթիէն։

-- *Հայերէն լեզուի դասեր, բոլոր մակարդակներու համար*
-- *Պաքալորէայի համար հայերէն լեզուի պատրաստութիւն*
-- *Հայկական պարեր*
-- *Հայկական երգ եւ նուագ*
-- *Ձեռային գեղարուեստական աշխատանքներ։*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սօնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան 150ական Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, իրենց հարազատին՝ Լօրաճ-Գրիգոր Փիլիկեանի *կսկծալի մահուան առթիւ։*

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 16,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ՉՈՒՆԵՑԱՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

...Դէպի Արագած թռաւ մի կանթեղ,
Ուր երեսուն եօթն անմեղ կուսանաց
Արիւնարցունքն էր լցուած իւղի տեղ:
Եւ նոյն վայրկեանին մի այր քաջիմաց
Վարքագրեց. «Այս մի յարքունի տուհմէ,
Չի անուն նորա Էր Հռիփսիմէ...»

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ զրոյցը՝
«Բանաստեղծութիւնը և բանաստեղծը»

Ընթերցումներ՝ ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՅ-ՏԱՂ

10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :

☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	**140**	**(167,44)**
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) միւսներուն։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ԱՐՄԱՍ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑը
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին։

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

⁂

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն։

⁂

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— PARIS
17 rue Bleue 75009 Paris
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19
— ARNOUVILLE
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripssimé Altounian : 01 39 87 08 73
— ISSY-LES-MOULINEAUX
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)
— SEVRAN
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76
— VALENCE
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49
— DECINES
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97
— GRENOBLE
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43
— ST MAURICE DE BEYNOST
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07
— VIENNE
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80
— MARSEILLE-VILLE
MAJC 12-14 rue Saint Bazile
13001 Marseille
Denise Gabriellan : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ մասնաճիւղի պատասխանատուներուն։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·025 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·015

ՀԱՑԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/15)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՍՏԱՆԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 15ին մեկնած է Ղազախստանի մայրաքաղաքը Աստանա ուր տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդի նիստը: Անկէ առաջ տեղի կ'ունենան նոյն երկիրներու վարչապետներուն եւ Արտաքին գործերու նախարարներուն նիստերը: Օրակարգերու գլխաւոր նիւթը կ'ըլլայ ահաբեկչութեան դէմ միասնական պայքարի մզող այժմէականութիւնը:

Աստանայի վեհաժողովը առիթ կ'ըլլայ նաեւ Ռ. Քոչարեան -- Ի. Ալիեւ նոր հանդիպումի մը որ Ազրպէյճանի նախագահին ընտրութենէն ի վեր երրորդը կը հանդիսանայ: Հաւանական կը նկատուի որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ Ռուսաստանի նախագահին միջնորդութեամբ, նաեւ մասնակցութեամբ:

Լրատուները կը հաղորդեն թէ Սեպտեմբեր 14ին Մոսկուայի հրահանգով մասամբ փակուած են ռուսեւազրպէյճանական սահմանին կարգ մը կէտերը:

⁂

ՕԹԱՆ-Ի ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ ՉԸՆՁՈՒՄԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

ՕԹԱՆ-ի պաշտօնական տեղեկատուութեան մէջ նշուած է թէ Բաքուի ռազմափորձերը չեղեալ յայտարարելուն պատճառը այն է որ այս անգամ խախտած է կողմերուն հաւասարութեան սկզբունքը: Հայ սպաներուն մասնակցութեան Բաքուի արուցած արգելքը պատճառ եղած է որ Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարար է. Մամէդեարով փութով Պրիւսէլ կանչուի: Բաքուի պաշտօնական շրջանակները մերժած են մեկնաբանել կատարուածը, սակայն որոշ անձնաւորութիւններ արտայայտուած են. Արտաքին գործերու նախկին նախարար Թ. Զուլֆիքարով սխալ համարած է ՕԹԱՆ-ի որոշումը, ըսելով որ կ'անտեսուի Ազրպէյճանի յարձակումի զոհ երկիր ըլլալու հանգամանքը: Ցոյս յայտնած է որ կացութիւնը յառաջիկային նկատի կ'ունենայ ազրպէյճանական կողմին կեցուածքը: Թէեւ նոյն ատեն ան չէ բացառած որ վերջին զարգացումներէն ետք իր երկրին ՕԹԱՆ-ի ու ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնները կը վատթարանան:

Քաղաքագէտ Զ. Ալիզադէ ալ ըսած է թէ կատարուածը ոչ մէկ առընչութիւն ունի հայրենասիրութեան, ոչ ալ Ղարաբաղի հետ եւ կը վնասէ Ազրպէյճանին: Ակնարկելով «Ղարաբաղի ազատագրում»ի շարքայիններուն յարուցած մեծ աղմուկին հայ զինուորականներու Բաքու երթալուն դէմ, աւելցուցած է թէ այդպէս ընել պէտք չէր: Առիկա ոչ շինիչ կեցուածք էր որ կը վնասէ Ազրպէյճանին:

Ուրիշ քաղաքագէտներ ալ անկարելի չեն նկատած Ազրպէյճանի համար անցանկալի հետեւանքները:

⁂

Ինչ կը վերաբերի Ազրպէյճանի Ազգ. Ժողովի երեսփոխաններուն, ընդհանուր առմամբ գոհունակութիւն յայտնած են ՕԹԱՆ-ի որոշումին, դայն նկատելով Ազրպէյճանի ժողովուրդին յաղթանակը: «Մենք Հայերու երկիր մուտքը արգիլեցինք եւ հասանք մեր նպատակին» յայտարարած է Ազգ. Ժողովի նախագահը:

⁂

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի վարչապետը գոհունակութեամբ անդրադարձած է Բաքուի ռազմափորձերը ջնջելու ՕԹԱՆ-ի որոշումին, ըսած է. «ՕԹԱՆ-ի ղեկավարութիւնը շատ ճիշդ որոշում կայացրեց, ցոյց տալով որ իր գործընկեր բոլոր երկրների նկատմամբ հաւասար վերաբերմունք ունի եւ չհետեւեց ադրբէջանական կողմի սադրանքներին»:

⁂

ՇՈՒՇԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ

Շուշիի մշակ. ժառանգութիւնը ուսումնասիրող ճարտարապետական արշաւախումբը վերադարձած է Երեւան: «Շուշի» հիմնադրամին շնորհիւ կատարուելիք աշխատանքները կ'ընդգրկեն ԺԸ. - ԺԹ. դարերու շէնքերուն չափագրութիւնները, անոնց կացութեան արժեւորումը, ամբացման ու նորոգութեան կարելի ձեւերը, եւլն.: Այդ աշխատանքներուն համար հիմնուած է «Շուշի» հիմնադրամը: Ծրագրուած է քաղաքը դարձնել համահայկական մշակութային կարեւոր կեդրոն, ինչպէս եղած է անցեալի: Կը սպասուի որ ամբողջ աշխարհի հայութիւնը աջակցի այս ծրագրին, որ առիթ պիտի տայ նաեւ Շուշիի շրջակայքին մէջ պեղումներու, վիմագրութիւններու, քարանձաւներու ուսումնասիրութեան: Առանձին գլուխ կը կազմէ Շուշիի, Ստեփանակերտի, Երեւանի, Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի ու այլ արխիւներուն պահպանած Շուշիի մասին նիւթերու ուսումնասիրութիւնը, քաթալոկներու եւ հատորներու հրատարակութեան գործը:

«Շուշի» հիմնադրամի նախագահ ու վերականգնումի ծրագրին ղեկավար Բ. Կարապետեան ըսած է թէ Շուշին այսօր հայկական միակ կենդանի բերդաքաղաքն է որուն վերականգնումը համահայկական նշանակութիւն ունի:

Հիմնադրամը ունի իր կայքէջն ալ՝
www.Shoushi.am

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

«Կիլիկիա»ն Եգէականէն Կիպրոս հասած, անկէ ալ անցած է Լիբանան: Նաւաստիներու կազմը գլխաւորութեամբ նաւապետ Կարէն Բալայեանի եւ ընկերակցութեամբ Հայաստանի Լիբանանի դեսպան Արեգ Յովհաննիսեանի, Սեպտեմբեր 12ին բարձրացած է Պիքֆայայի վանքը ու ստացած Արամ Կաթողիկոսին օրհնութիւնը:

Պատարագէն ետք Կաթողիկոսը ամարանոցին դահլիճին մէջ ընդունած է «Կիլիկիա»յի անձնակազմը ու ջերմ ուրախութիւն յայտնած պատմական Հայաստանի խորհրդանշան անունը կրող նաւուն Լիբանան այցին: Անդրադառնալով հայ ժողովուրդին միասնական ճակատագրին ու հարուստ անցեալին, Արամ Ա. ըսած է. «Կիլիկեան աշխարհը մեր ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր մէկ հանգրուանն է իր Հայրապետանոցով, թագաւորական իշխանութեան ու մշակութային ծաղկունքով: Ահա թէ ինչպիսի պատգամ մը կը տանիք դուք ձեզի հետ ուր որ երթաք այս նաւով: Հայաստանէն մինչեւ այն երկիրները ուրկէ պիտի անցնիք, մեր ժողովուրդի պատմութիւնն է որ կը տանիք իր երգով-վէրքով, իբրեւ մէկ ժողովուրդ, մէկ հայրենիքով, մէկ անցեալով, մէկ ներկայով ու մանաւանդ մէկ ապագայով»:

Յաջորդ օրն ալ Արամ Ա. մխաքան Հայերու ընկերակցութեամբ այց մը տուած է «Կիլիկիա»յին ուր դիմաւորուած է Հայաստանի դեսպանին եւ նաւուն պաշտօնական պատմական տարազներով զարդարուած նաւաստիներուն կողմէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՍՊԱՆԴ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

«ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆ Է ՖՐԱՆՍԱ»

Մինչ Սեպտեմբեր 14ին յաջորդական ոճրափորձեր սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած էին Պաղտատի մէջ (օրուան մէջ 70 մեռեալ), Իրաքի Իսլամական բանակը որ Ֆրանսացի լրագրողները առեւանգած էր Օգոստոս 20ին, մտահոգիչ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է համացանցի վրայ, որուն վաւերականութիւնը չէր հաստատուած: Հոն, Ֆրանսա կ'ամբաստանուի որպէս թշնամին մահմետականներուն ու կը ներկայացուին այդ թշնամութեան փաստերը, ինչպէս Ալժերիան, ուր 1992ին արգելք եղած է իսլամներու իշխանութեան գլուխ գալուն: Ֆրանսայի բանտերը լեցուած են մահմետականներով յանուն ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, Ֆրանսա զօրավիգ է սիոնական ինքնութեան, պատերազմ կը մղէ իսլամի խորհրդանիշներուն դէմ (լաչակ), Ֆրանսա նաեւ մասնակցած է Իրաքի ժողովուրդը սովի մատնելու 12 տարուան շրջափակումին, եւլն., եւլն.:

Հաղորդագրութիւնը կը ճշդէ նաեւ որ կը յարգեն անոնք որոնք խափանարարական աշխատանք չեն տանիր եւ լրտեսի չեն վերածուիր: Իրաքի Իսլամապաշտ այս բանակը լռելեայն կը հասկցնէ որ Ֆրանսացի լրագրողները կրնան լրտես ըլլալ, քանի կ'աւելցնէ. «Իսլամական ոչ մէկ կողմ իրաւունք ունի արտայայտուելու հարցի մը մասին որուն մանրամասնութիւններուն ծանօթ չէ»:

Սեպտեմբեր 15ին ոչ մէկ լուր կար նաեւ երկու Իտալուհիներուն մասին:

⁂

Տեղւոյն վրայ, ողբերգական պատկեր մը կը պարզուի, քանի որ ոճրափորձ, անձնասպանական արարք չեն դադրիր եւ բնակչութիւնը խուճապի մէջ է: Պաքուպայի մէջ, օրինակ, ոստիկան փոխադրող ինքնաշարժ մը յարձակման թիրախ եղած է, 12 ոստիկան եւ վարորդը մեռած են: Պաղտատի ոստիկանական կեդրոնատեղին առջեւ պայթած թակարդ կառքին զոհերու թիւն ալ (Սեպտ. 14) 39էն բարձրացած է 70 մեռեալի: Ռամատի մէջ --Ս. Հիւսէյնի կողմնակիցներու բերդաքաղաքը, Պաղտատէն 100 քմ. հեռու--, բախումներու ընթացքին ամերիկացի զինուորներու հետ, 10 հոգի մեռած է եւ 22 հոգի ալ վիրաւորուած:

⁂

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Փրակայի մէջ աւարտած է ազատ ոճի ըմբշամարտի վեթերաններու աշխարհի ախոյեանութիւնը: Հայաստանի ըմբիշներէն Ժ. Յովհաննիսեան (58 քկ.) եւ Ս. Շախեան (67 քկ.) իրենց դասակարգերուն մէջ աշխարհի ախոյեան դարձած են:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՆՈՐ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վերամուտի այս օրերուն կրկին այժմէականացած է Կիպրոսի Մելգոնեան կրթարանի փակումի որոշումին ընդդիմութեան ճակատին գործունէութիւնը: Նորութիւնը այն է որ, ինչպէս կը գրէ «Սայփրըս Ուիքլի» թերթը (Սեպտ. 10), կրթարանին գոյութիւնը տեւականացնելու պայքարը նոր զօրակից մը ունեցած է. ան կը կոչուի Ճէք Մելգոնեան. եղբօրորդին է հիմնադիր Մելգոնեան եղբայրներուն: Ան մասնակցած է վերջերս նախկին սաներու եւ համակիրներու Լոնտոնի ժողովին, որպէս Մելգոնեան ընտանիքին ներկայացուցիչը:

Ժողովին որոշուած է փակելու ՀԲԸՄ-եան որոշումին դէմ պայքարը շարունակել:

Կիպրոսէն, Բրիտանիայէն, ԱՄՆ-էն, Լիբանանէն Մելգոնեան սանուց միութիւններու ներկայացուցիչները համախմբած ժողովէն ետք յայտարարութիւն մը հրապարակուած է. հոն կ'ըսուի թէ շատ հետաքրքրական հանդիպում մը ունեցած են նախկին սաներն ու Ճ. Մելգոնեան. այս վերջինը կատարելապէս համաձայն է առնուած իրաւական եւ մարտավարական քայլերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ (ԻՒ.ՏԻ.ԷՖ.-ի նախագահը) պահանջած է կառավարութենէն (Սեպ. 14) որ վճռարկում մը եւ յաջորդող քուէարկութիւն մը կազմակերպէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար: Կ'ուզէ խուսափիլ որպէսզի հարցը չապականէ սահմանադրական հանրաքուէն 2005ին եւ ժամանակ չկայ: Պայրու սա հաշիւը կ'ընէ. «Աջի ընտրողներու ձայները որ դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան, յաւելեալ՝ ձախի ընտրողները որոնք դէմ են Սահմանադրութեան, առաւել բողոքողներու ձայները «ոչ»ի մեծամասնութիւն մը կը կազմեն»: Երկար կը բացատրէ Թուրքիոյ անդամակցութեան իր ընդդիմութիւնը եւ կ'ուզէ որ ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.Ն յստակ արտայայտուի այդ մասին եւ ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ:

ԹՈՒՐՔԻԱ յետքայլ ըրաւ, անակնկալօրէն, եւ Սեպտ. 14ին Ազգ. Ժողովին չներկայացուեցաւ այն օրինագիծը որ յանցագործութիւն կը նկատէր արտամուսնական յարաբերութիւնները: Օրինագիծին զօրավիգ էր իշխանութեան գլուխ գտնուող իսլամական կուսակցութիւնը (Արդարութեան եւ զարգացման): Ան կը նախատեսէր վեց ամսէն մէկ տարի բանտարկութիւն նման յանցանքի մը համար: Ցոյցերը, բայց մանաւանդ Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը վճռական դեր խաղացին այդ ուղղութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, ըստ ոմանց այս յետքայլն ալ յապաղած է եւ վնասը գործուած է: Եւրոպացի բարձր պաշտօնատար մը խոստովանած է նոյնիսկ.. «Շատ ուշ է, արդէն դէշ կը հոտի»: Դեռ վերջերս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՄՏԱՎԻԺԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԽԱՌՆԱՐԱՆ

Այո՛, «խառնարան» գրեցի քիչ առաջ: Ամէն ինչ լինելութեան մէջ է: Եւ եթէ ճիշդ ռազմավարութիւնը կիրարկուի, Հայաստանը կրնայ «պետականութիւն կառուցելու», «անցումային» եւ այլ կաղապարային հասկացողութիւններու այս շրջանէն անցնիլ ու հունաւորուիլ յուսալից ապագայի մը ուղղութեամբ:

Կրնայ, կ՚ըսեմ: Կ՚ուզէ՞: Երբ մարդիկ զգայուն դարձած են, օրինակ, խանութներու կամ սրճարաններու մէջ սպասարկութեան հանդէպ, եւ սպասարկողները կը գիտակցին, որ յաճախորդին գոհունակութիւնը կամ վայելքը առաջնահերթ են (ինչո՞ւ չյիշեմ այդ երիտասարդ մատուցողը՝ Կարէնը, որ մէկուկէս ժամուան տեղատարափ ու պաղ անձրեւի այդ գիշերը մեր խնդրանքին վրայ թաքսիի պատուէրով զբաղեցաւ, քանիցս մեզի առաջարկեց տաք հագուստ մը բերել եւ անձրեւին տակ մեզի ընկերացաւ մինչեւ Օփերայի մուտքը), կը նշանակէ, որ կարելի է բաներ փոխել: Պզտիկ բաներ են, բայց մեծ յեղափոխութիւնները կը սկսին փոքր քայլերով:

Միւս կողմէ, երբ կը նկատես, որ Երեւանի կեդրոնէն դուրս ուրիշ կեանք մը կայ, որ գիշերային լոյսերու, Մերսէտէսներու կամ թանկ խանութներու խաբուսիկ պատրանքին հետ փաստօրէն կապ չունի, անմիջապէս կ՚անդրադառնաս, որ Հայաստանը «զարգացման ուղիի վրայ գտնուող երկիր» մը ըլլալէ հեռու է, պարզ ու մեկին Երրորդ Աշխարհ է:

Նորութիւն մը չէ ըսածս, հաւանաբար: Սրտի խոր ճմլումով վերահաստատում մըն է պարզապէս: Փոքրաթիւ խաւ մը կայ, որու ուղղուած են այդ պերճանքները, եւ մեծամասնութիւն մը, որ բոլորովին անմասն է: Դեռ չեմ խօսիր այդ արտօնեալ խաւին ամբարտաւան ցուցամոլութեան, ուրիշ աշխարհ ապրելու, անըղդամ կեցուածքին մասին: Երկրի բնակչութեան գործազուրկ 30 առ հարիւրը կամ աղքատութեան գիծէն վար ապրող 60 առ հարիւրը անտարակոյս արժանի չեն նման լկտիութեան: «Եւ անկախ չի կարող իրեն անուանել այն ժողովուրդը, որի իշխանութիւնն է անկախ այդ ժողովրդից: Այդ տեսակի անկախութիւնը ամբողջական չէ» («Հայկական Ժամանակ», 2004 Օգոստոս 24): Միտքը յայտնուած է 1990ի անկախութեան հռչակագրի 14ամեակին, կառավարական համախոհութեան անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գլխաւոր ղեկավարներէն եւ Ազգային Ժողովի փոխնախագահ Վահան Յովհաննիսեանի կողմէ: Ուրիշ ըսելիք չունիմ: Ուրեմն, ե՞րբ անկախ պիտի անուանենք մենք մեզ:

Այլ հարց, թէ անհատին երջանկութիւնը նիւթական բարիքներով չի պայմանաւորուիր: Բայց կ՚երեւի, թէ 70 տարի լսելէ ետք «սիրում ես յա՛ւ ապրել» ռուսերէն կշտամբանքը եւ անոր համարժէքները, որոնց կ՚երեւի, թէ կ՚արդարացնէին տգեղ ու նոյնիսկ նուաստացուցիչ բնակելի շէնքերու դաւադրուածային շինարարութիւնը՝ յանուն «կոմունիստական անդասակարգ հասարակութեան» կերտումին, ո՛չ միայն գեղեցիկի ու ճաշակաւորի հասկացողութիւնը սպաննուած է, այլեւ դուռ բացուած է այլանդակութեան բազմատեսակ օրինակներու: (Տասը-քսան տարի ետք, ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ շէնքերուն վիճակը, որոնց գոնէ մէկ քառորդը վթարային վիճակ մը կը մատնէ: Ո՞ւր պիտի երթան անոնց բնակիչները): Հեռատեսիլի անմակարդակ վիճակէն մինչեւ սրճարաններու բարձրաձայն երաժշտութիւնը, քաղաքի ճարտարապետական որոշակի դիմագիծը խաթարող նորաբոյս շէնքերէն մինչեւ կանաչազարդ գօտիներու քանդումը, խանութներու արտառոց անուններէն մինչեւ սրճարանային մշակոյթի գերաճը, ամէն ինչ կը թուի մաս կազմել ճգնաժամի մէջ գտնուող (եւ ուղղութիւն չունեցող) ընկերութեան մը նոր դիմքին:

Վերջին օրը, ընտանեկան հաւաքոյթին, Արծուին կը սկսի երգել Ռուբէն Հախվերդեանի իմ սիրած հին երգերէն մէկը՝ «Դու ես իմ միակ սէրը»: Կը ձայնակցիմ իրեն.. «Իսկ այդ ժամանակ ապրըկայ սենեակում / Տիրում էր կատարեալ իրարանցում... / Իսկ այդ ժամանակ դատարկ փողոցում / Քայլում էր մի տղայ՝ ձեռքերը գրպանում...»: Ու յետոյ՝ «Կատաղած անձրեւը», որ այնքան յարմար պիտի ըլլար այդ տաք կիրակիին.. «Կատաղած անձրեւը, սառն անձրեւը / Մարդկանցից մաքրել է փողոցները, / Փողոցից մաքրել է կեղտն ու փոշին»: Եւ լաւ գիտէ իր ըսածը, երբ դիտել կու տայ, թէ «էդ Երեւանը, իմ մանկութեան Երեւանը այլեւս չկայ, միայն էս երգերում կը գտնես»: Ի հարկէ, ժամանակը շատ արագօրէն կ՚անցնի եւ մեր մանկութեան քաղաքները նոյնքան արագօրէն վերափոխուած են, լաւ ու գէշ իմաստներով, ինչպէս եւ աշխարհը, բայց վա՞ղը:

«Ես սիրում եմ քաղաքն իմ, / երբ մարդիկ ապրում էին մարդկանց նման...»:

Վաղը մշակութային —բառիս ամենալայն իմաստով— արժէքներու եւ ըմբռնումներու ի՞նչ համակարգ պիտի փոխանցուի այս մթնոլորտին մէջ հասակ առնող սերունդին:

Ո՞ՒՐ ԳԱՑԵՐ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Փոփոխութիւններ կան երկու տարուան մէջ: Բայց այդքան շատ չեն, գոնէ իմ աչքին: Չեմ կրնար, սակայն, մասնային բաղդատութիւններ չընել 1989ի, 1992ի, 1996ի կամ 1998ի հետ:

Երեւան - Փարիզ յարմարաւէտ, միջազգային չափանիշներու համաձայն ընթացող այս թռիչքը ոչինչով կը յիշեցնէ 1992ի վերադարձի ճամբորդութիւնս, որ «Արմենիա» պանդոկի մեկնումէն մինչեւ Փարիզի մէկ պանդոկը շունչ առնելս տեւած էր ... 18 ժամ: Իսկ օդակայանին պայմանները, թէեւ հազիւ սկսած է նոր շէնքին շինութիւնը (պատասխանատուներէն մէկը՝ դպրոցական հին ընկեր մը, կը հաւաստէ, թէ 2007ին պատրաստ պիտի ըլլայ), ոչինչով կը յիշեցնեն 1992ի «ախոռը»՝ խորհրդային շրջանի շէնքը, եւ որոշ բարելաւում մը կը մատնեն՝ սպասարկութեան որակի թէ արագութեան մէջ, 2002ի հետ բաղդատմամբ:

Յիշել 1992ի աշնան անլոյս, անկազ, անջուր, գրեթէ անհաց, գիշերները ամայի, գրեթէ ամէն ինչէ զուրկ Երեւանը, որ արդէն շօշափելի փոփոխութիւն մը կրած էր 1996ին, բաղդատել այդ օրերուն Նախարարութեան մէկ շէնքէն պլպլացող ու Հանրապետութեան հրապարակը «լուսաւորող» մէկ լամբը այսօրուան վերանորոգ ու շքեղափայլ, գիշերով բազմամբոխ հրապարակին հետ, կրնայ անարդար ըլլալ: Անկախութենէն հազիւ տարի մը ետք, պատերազմով ու շրջափակումով ճնշուած երկիր մըն էր այդ մէկը: Բայց շրջափակումը այսօր ալ կայ: Պատերազմի վտանգն ալ բոլորովին մարած չէ: Խաղաղութեան մէջ կորսնցնել ինչ որ պատերազմով շահած ենք Հայոց պատմութեան յարատեւ յարակարծիքներէն մէկն է, որմէ խուսափելու առիթը պէտք չէ փախցնել այս անգամ...:

1992ին յայտնաբերած էի, թէ Նախարարութեան մը բաժնի վարիչը, իր իսկ խոստովանութեամբ, տէրն էր խաղարանի մը, վեց Մերսէտէսներու, նորակառոյց շէնքերու եւ այլեւայլ ծրագիրներու (այսօր՝ շատ աւելի բաներու): Ինչպէ՞ս կարելի էր: Դեռ միամիտ էի եւ չէի հաւատար, որ նման մարդիկ նաեւ անկախ Հայաստանի մէջ գոյութիւն կրնան ունենալ: Հիմա, երբ այս կամ այն շէնքին, խանութին, գործատան, ընկերութեան, խաղարանին, պարասրահին եւ այլն պատկանելիութիւնը կ՚իմանամ՝ նախկին ու ներկայ նախարարներէ մինչեւ նախկին ու ներկայ երեսփոխաններ, առանց գաղափարական կամ կուսակցական որեւէ խտրութեան, ի՞նչ կը մնայ դարմանալու: «Հին ընկերները չեն դաւաճանում» կը լսեմ մէկ - մէկ այդ խօսքը, աւելի կատակ քան լուրջ կերպով, բայց կարելի է դարձեալ Ռուբէն երգել.. «Հին ընկեր, իմ անգին ընկեր, / Արդեօք ո՞ւմն ես մնացել...»: Անկախութեան առաջին օրերէն սերտաճած, խորհրդային ժամանակներէ եկած թաքուն դրամագլուխներու «լուացումը»՝ տնտեսական ներդրումներու ձեւով, իր կարգին դարձած է դրամագլուխի կուտակում (մաքո՞ւր. «դա բացատուած է»ն հասարակաց խօսք է) եւ նոր գումարներու յաւելում, եւ այսպէս գոյացած է ներկայ սակաւապետական հասարակութիւնը, որ պատճէնահանումն է ռուսական բնօրրինի, անշուշտ: Հաւանաբար շատ աւելի աչքառու, քանի որ հոն ուր ամէն մարդ գիրար կը ճանչնայ՝ Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը, դժուար է աննկատ անցնիլ ու վրիպիլ հանրային աչքէն, թող որ արդէն զգայազիրկ, սկեպտիկ, յուսալքուր:

«-- Մենք կը վերաշինենք երկիրը, - ասաց Վարդանը:

-- Մոսկուան մեզանից տարեկան 28 միլիարդ վերցնում՝ փոխարէնը տալիս երեք միլիարդ, - ասաց Սպարտակը:

-- Հայաստանը կը դառնայ գիտութեան ու արդի ճարտարարուեստի կենտրոն, - ասաց Արթուրը:

-- Ես վստահ եմ որ Հայաստանը մշակութային նոր զարթօնք կ՚ապրի, - ասաց Գրիգորը:

-- Ամէն ինչ հայրենիքին, - ասաց արծաւահայեացք Սիլվան:

-- Մենք բարեկամութեան ձեռք ենք երկարում բոլորին, - ասաց Վահագնը:

-- Ազատութիւն՝ հիմա: Ինքնավարութիւն՝ հիմա: Անկախութիւն՝ հիմա, - յայտարարեց Հրանդը:

-- Մենք մեր ձեռքերով դրախտի կը վերածենք Հայաստանը, - ասաց Ռազմիկը:

-- Որպէսզի բռնապետութիւնը խայտառակ չքանայ, - շարունակեց Սեդան:

-- Առանց կրօնի ու բարոյական սկզբունքների անկախութիւնն անհնար կը լինի, - ասաց Արմէնը:

-- Սփիւռքի հետ միասին մենք հրաշք կը գործենք, - ասաց Աստղիկը:

-- Ազատութիւն կամ մահ, - ասաց Վահանը:

-- Ամէն մէկս պիտի դառնանք մի նոր փիդայի, - ասաց Անդրանիկը:

-- Սակայն նախ քաղաքական գիտակցութիւն, - ասաց Վազգէնը»:

Այսօրուան խօսքեր չեն: Յեղափոխական «ռոմանտիկա»յի շրջանին կը պատկանին: Ճամբորդելէ քանի մը շաբաթ առաջ, Յակոբ Կարապենցի վերջին գիրքի՝ «Մի մարդ ու մի երկիր»ի ընթերցումէն կու գան: Պատմուածքներու եւ գեղարուեստական ակնարկներու հատոր մըն է, որ վկայութիւններ կը բերէ Շարժումի ու պատերազմի օրերէն: Գրուած է Հոկտեմբեր 1990ին, արձագանգելով Նոյեմբեր 1989ին գրագէտի հայաստանեան վերջին ուղեւորութենէն:

Բայց վիպապաշտ ամէն պոռթկումի տակ իրապաշտ շերտ մը կայ: Այդ խօսքերը օդը նետուած փուչիկներ չէին կրնար ըլլալ: Տարիներու հեռաւորութենէն, ես ինծի հարց կու տամ (Կարապենցը վստահաբար նոյնը պիտի ընէր), թէ ո՞ւր գացեր են այդ երազները: Ո՞ւր մնացեր են այդ բոլորը խոստացող մարդիկը: Հո՞ն են դեռ, արդեօք իմացեալ մահո՞վ մահացեր են, երկրէն գացե՞ր են: Տասնըհինգ տարուան քաւարանին մէջէն, երկրաշարժէն մինչեւ պատերազմ, շրջափակումէն մինչեւ խաւար ու սառնաշունչ ձմեռ, ամէն ինչ տեսնելէ ետք, այսօրուան իրավիճակին, «ինչ էլ անես, ոչինչ չի փոխուելու»ի հոգեբանութեա՞ն պիտի հասնէինք: Հասնէինք. այո՛, ես ալ մաս եմ այս բոլորին, նոյնիսկ հեռուէն. ես ալ տասնըհինգ տարուան մէջ վերափոխուած եմ, թէեւ կը շարունակեմ հաւատալ, անուղղայ վիպապաշտս, թէ բան մը կարելի է բարեփոխել:

Այս պատճառով է, «բնական» համարուող այս երեւոյթին հետեւանքով, որ քաղաքական երկխօսութիւններու գրեթէ չեմ հանդիպիր: Շրջանակս գլխաւորաբար մտաւորականներու շրջապատ մըն է, ուր քննադատական ակնարկութիւններ ու քաղաքական վերլուծումներ կ՚ըլլան, չեն պակսիր անցեալ ու ներկայ նախագահութիւններու միջեւ զուգակշիռներ, մէկուն կամ միւսին դատապարտումներ, դատափետումներ: Բայց կը զգաս, որ ակնարկը «կռուազան» բնոյթ չունի գրեթէ, տեսակէտ կը յայտնէ բայց յանձնառութիւնը կը պակսի: Առօրեայի մտահոգութիւնը եւ տարիներով կուտակուած յուսախաբութիւնը ընկլուզած են ամէն ինչ:

ՔԱՒԱՌՑԻՆԵՐԸ ԱՅԼԵՒՍ ՕՂԻ ՉԵՆ ԽՄԵՐ

Տունը հեռատեսիլ չկայ (թէեւ հոս ու հոն որոշ բաներ կը տեսնեմ), ի շահ երախաներու մտաւոր զարգացման, այս անգամ ալ փաստօրէն թերթ չեմ գներ, բացառելով «Գրական թերթ»ը, իսկ համացանց մտնել լուր կարդալու համար՝ հեռաձայնային դանդաղ գիծերու օգտագործումով, ժամավաճառութիւն է: Հազիւ շաբաթը երկու անգամ մէկ ժամի չափ կը տրամադրեմ այս կամ այն «ինտերնետ-կաֆէ»ին մէջ, սոսկ անձնական բնոյթի նամակներս կարդալու կամ պատասխանելու համար:

Եթէ ուզեմ, վերջին հաշուով, կրնամ շատ մը թերթերու այս շաբաթներուն թիւերը վերադարձիս համացանցի վրայ կարդալ. չմոռնամ աւելցնել, որ համացանցային այս կէտերը՝ Երեւանի մէջ, գոնէ իմ յաճախածներս, «մոռցեր են», որ մեսրոպեան այբուբեն մըն ալ գոյութիւն ունի աշխարհի երեսին, եւ հայատառ գրելու կամ կարդալու կարելիութենէն զրկած են իրենց յաճախորդները: «Բա ի՞նչ ես ուզում», հեգնախառն կ՚ըսեն ինծի, «հիմիկուայ երեխէքը իրենց իմակները հայատառ չեն գրում...»:

Տարբեր պողոտաներու վրայ պարզուած «Հայաստանի պետական լեզուն հայերէնն է» յիշեցում-պաստառը այնքան դատարկահունչ երեւալու է, ցաւօք, որքան... հին տարիներուն աչքի փուշի պէս ամէնուրեք ցցուած ռուսերէն «Սլավա ՍՍՍՌ» կամ «Սլավա ԿՊՍՍ» լոզունգները՝ Խորհրդային Միութիւնը կամ Համայնավար կուսակցութիւնը փառաբանող:

Պատահաբար «Ազգ»ի մէջ կը կարդամ, որ ակադ. Վլադիմիր Խոջաբէկեանը, որ երկրի ժողովրդագրական հարցերու ամէնէն հեղինակաւոր մասնագէտը կը նկատուի, ամիս մը առաջ զեկուցում մը կարդացած է, արտագաղթող Հայերու ընդհանուր թիւը 1.480.000 հաշուելով, իսկ բնակչութեան այժմու թիւը՝ երկուուկէս միլիոն: «Ուաշինկթըն փոսթ»ի Յուլիս 12ի թիւը շատ թանձր գոյներով յօդուած մը ունի արտագաղթի մասին: Ուրկէ՞ ուր ամերիկեան հեղինակաւոր թերթը Հայաստանը դտեր է սա պահուն, արդեօք քաղաքական պատուէ՞ր մը կայ անոր տակ: Ամերիկեան հեռատեսիլին ու գրաւոր մամուլին հետեւելով, մանաւանդ՝ Իրաքի ապատեղեկատուութեան օրինակով, շատ աւելի տողընդմէջ կարդացող դարձեր եմ, քան ինչ որ արդէն էի առաջ:

Շրջաններ երթալու առիթ չունիմ, բայց եթէ Երեւանի մէջ կացութիւնը դժուար է, մարզերուն մէջ՝ ա՛լ աւելի: Սիրանոյշը կ՚ըսէ, օրինակ, թէ «Քաւառում գրքէ մարդ չի մնացել, բոլորն էլ գնացել են Ռուսաստան»: 1989ի ձմեռը հարսանիքի մը ներկայ եղեր էի հոն. արդեօք հարսնեւորներէն քանի՞ հոգի մնացեր է: Զաւէնը արդէն տարիներ առաջ ինծի ըսած էր Պուէնոս Այրէսի մէջ, թէ իր ազգականները Ռուսաստան կամ Լեհաստան գացած են: Երեւի թէ այս պատճառով է, կը մտածեմ դառն հեգնանքով, որ քաւառցիներու օղիի պաշտամունքը ոգեկոչող առասպելական մանրավէպերը նախկին առատութեամբ չեն պատմուիր, նախապատուութիւնը անցած է ապարանցիներուն: 1993ին տպուած գրքոյկ մը կը [illegible]նեմ՝ քաւառցիներու 140 մանրավէպերով. գոնէ անոնք փրկուած են թէ՛ մանրավէպերու յիշողութիւն չունեցողներու եւ թէ վաղուան ազգագրագէտին համար...:

ՔԻՉ ՄԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Լուր մը կայ, սակայն, զոր կարիքը չունիմ կարդալու, քանի որ գրպանիս ալ ուղղուած սպառնալիք մըն է: Տոլարի հետեւողական անկումին մասին է խօսքը: Ժամանումիս՝ Յուլիս 7ին, տոլարը 530 դրամ կ՚արժէր (անկէ քանի մը շաբաթ առաջ մինչեւ 560 արժած էր), Յուլիս 22ին՝ 500, թէեւ տեղ-տեղ 485ի եւ 495ի միջեւ կը տարուբերէր, մեկնումիս՝ Յուլիս 26ին, 520 էր: Երկար շրջանէ մը ի վեր տոլարին տկարութիւնը եւրոյին դիմաց հասկցանք, բայց դրամի՞ն դիմաց: Երբ նման անկում տեղի կ՚ունենայ, պատճառը այն է, որ շուկայի մէջ տոլարի առատութիւն եւ գնորդներու սակաւութիւն կայ: Այսքանը բոլորս գիտենք: Զբօսաշրջիկներու ներկայութիւնը կրնա՞յ նման հետեւանքներ ունենալ: Վերջին հաշուով, երկու շաբթուան ընթացքին որքա՞ն տոլար պէտք է փոխած ըլլան 10 առ հարիւրի անկում պատճառելու համար: Արտածումներու դիմաց տոլարի գանձումն ու իրացո՞ւմը: Այդ մէկը տարակուսելի կ՚երեւի, մանաւանդ, երբ պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, վերջին ամսուան ընթացքին արտածումներու քանակը նուազած է:

Որքան որ Կեդրոնական Դրամատունը անկախ սեպուի, Հայաստանի նման երկրի մը մէջ անկախութիւնը բաւական առաձգական հասկացողութիւն մըն է (դատական իշխանութիւնը վկայ): Ամէն երկրի մէջ, կեդրոնական դրամատան մը պաշտօններէն է իր լծակները գործածել ու միջամտել անբնական կացութիւններ դարմանելու համար: Հոս, սա անշարժ կը սպասէ, որ «շուկային անտեսանելի ձեռքը» (ԺԸ. դարու անգլիացի տնտեսագէտ Ադամ Սմիթի հռչակաւոր բանաձեւումն է) այդ ծայրայեղութիւնը սրբագրէ:

ԾԱՌԱՅԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՈՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԵՑԱՒ ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

(ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Սեպտեմբեր 9ին, Անթիլիասեան տակաւին խոնաւ ու տաք օդին, ցրտաշունչ քամին անգամ մը եւս փչեց մահասարինգի ծակտիկներէն, նուագելով մահուան իր տխուր մեղեդին: Կիլիկեան Ս. Աթոռի խոնարհ գինուորը՝ Վարդան Արք. Տէմիրճեան անակնկալ կերպով մահաշունչ քամիին յանձնեց իր հոգին, սուգի մատնելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետն ու ամբողջ միաբանութիւնը:

Զարեհ Ա. մեծանուն Կաթողիկոսի ձեռնասուններէն Վարդան Արք. 1957 թուականին կատարած իր ուխտով, կ'անդամագրուէր Անթիլիասի մէջ մնացած բուռ մը միաբանութեան, խոստանելով եկեղեցական ատենակէն նոր դուրս եկած Կիլիկեան Ս. Աթոռին գինուորագրեալ միաբանութեան փոքր շարքերը: Այնուհետեւ, ամբողջ 47 տարիներու հոգեւորական իր կեանքին ընթացքին, աշխատունակ ծառայասիրութիւնը, Վարդան Արք.ի գլխու ընկերակիցը մինչեւ իր վերջին շունչը: Մտերմութիւն մը՝ որուն բնաւ դաւաճանեց ան, համեստօրէն ծառայելով նոյնիսկ նուիրապետական կարգով իրմէ խոնարհ աստիճանի վրայ գտնուող հոգեւորականներուն կամ ծանօթ թէ անծանօթ աշխարհականներուն: Ծառայասիրութիւնը իրրեւ կիրք, մղեց զինք իր շուրջ ստեղծելու լայնածիր ծանօթութեան ցանց մը բարեկամներու, որոնց համար հաճոյք դարձաւ իր մտերմիկ ընկերակցութիւնն ու զուարթախօսութիւնը եւ հակառակ բարձրաստիճան հոգեւորական կարգին՝ ծառայասէր համեստութիւնը:

Թեմական ծառայութեան կարճ փորձառութենէ մը ետք, անցնող 32 տարիներու ընթացքին, Վարդան Արք. Անթիլիասի Մայրավանքէն ներս ծառայասիրութեամբ յատկանշուող կեանք ապրեցաւ: Իր անձնական հանգիստը, աշխատանքները ու սեփական այլ զբաղումները ակնթարթային պատրաստակամութեամբ փոխարինեց փանաքի իր պարտականութիւններով դուրս կատարեց Ս. Աթոռին նկատմամբ անշեղ հաւատարմութեամբ: Որպէս Կաթողիկոսարանի հիւրընկալ Եպիսկոպոս, երկար տարիներ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ներկայացուց լիբանանեան մակարդակի վրայ տեղի ունեցող պետական, դիւանագիտական, քաղաքական, համայնքային ու կրօնական այլազան ձեռնարկներու եւ հանդիսութիւններու, միշտ մնալով խոնարհ գինուորը՝ որուն Կաթողիկոսի հրահանգին անսացող:

Միեւնոյն ծառայասիրական ոգին, մտաւորական իր աշխատանքին աւելցուց պրպտումի սէրը, որով ան կրցաւ ամէնէն յետին մանրամասնութիւնները հաւաքել, գաղութներու պատմութեան ու թեմերու եւ թեմակալ առաջնորդներու գաւազանագիրքերու պատրաստութեան սեւ աշխատանքներուն մէջ:

Հոգելոյս կրօնաւորը հեղինակ էր բազմաթիւ հատորներու, որոնք իրենց պատմական, վաւերագրական ու տեղեկատուական ճոխ բովանդակութեամբ, սփիւռքեան շարք մը թեմերու եւ գաղութներու պատմութեան մթին ծալքերը ի յայտ կը բերեն, որոնք այլապէս դատապարտուած էին կորստեան մատնուելու: Ատրպատականի ու Բերիոյ պատմական թեմերուն, ինչպէս նաեւ Լիբանանի թեմին, շարք մը այլ գաղութներու եւ Անթիլիասի Դպրեվանքի անցեալի ու ներկայի ժամանակակից պատմութիւնը հարազատութեամբ ներկայացուած են Հոգելոյս Վարդան Արք.ի հրատարակած հատորներուն մէջ: Տքնաջան ու սեւ աշխատանք մը, որուն բառարանային արժէքը ի յայտ պիտի գայ յատկապէս նոր գաղութներու հիմնադրութիւնը կամ պատմական գաղութները, անցեալը իմացող անձերու նօսրացումին հետեւանքով:

Անթիլիասի այս խոնարհ գինուորին մտաւորական հետաքրքրութիւնները զինք տարին նաեւ բանասիրական կալուածէն ներս, ուր համբերատար խմբագիրի ու խղճամիտ սրբագրիչի զոյգ առաքելութիւններով, դեղնաւուն թուղթերով ծանրաբեռն գրասեղանին ետին վանկ առ վանկ ընթերցեց Կիլիկեան Ս. Աթոռի բանասէր երանաշնորհ Հայրապետներուն եւ հոգելոյս միաբաններուն ձեռագիրները, եւ հրատարակութեան յանձնեց այլ բանասէրներու հետ անոնց փոխանակած շահեկան նամակներն ու այլ երկասիրութիւնները:

Հոգեւորականի ծառայական կեանքին պահանջած հետեւողականութիւնը սովորութեան մը վերածուած էր իր մէջ, երբ նոյնիսկ ստանձնած ամէնէն փոքր պարտականութիւնը մինչեւ լուծում հետապնդելու համար ճիգ չէր խնայեր: Միեւնոյն հետեւողականութեամբ, որպէս Մատենադարանապետ, մամուլի պակող թիւերուն ամբողջացումը ու նոր հրատարակութիւններու Անթիլիաս առաքումը հետապնդեց, ինք իսկ ճարելով զանոնք Մայրավանք փոխադրելու կերպերն ու միջոցները:

Հոգելոյս Վարդան Արք., այս աշխարհի վրայ պանդխտութեան վերջին օրը, Մայրավանքի տեղեկատուական բաժանմունք կը մտնէր, իրեն վերապահուած նամակ մը ստանձնելու, օգտակար հանդիսանալու համար անծանօթի մը որ իր հարազատները կը փնտռէ: Իր անակնկալ վախճանումով այդ նամակը կը մնայ անպատասխան, սակայն ծառայասիրական իր կեանքով այսօր ան կը պատասխանէ բոլորին: Ծառայասիրութիւն որ շարունակուեցաւ մինչեւ վերջին օրը:

ԳՐԻԳՈՐ Ծ. ՎՐԴ. ՋԻՖԹՃԵԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ ԱՐԽԻՒԱՏԱՆ ԿԸ ՎՍՏԱՀՈՒԻ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»).- Արեւմտահայ գրականութեան տիտան դէմքերէն Յակոբ Օշականի (Քիւֆէճեան) ձեռագիրները, որոնք տքնաջան աշխատանքներէ ետք անցնող քանի տարիներու ընթացքին իրարու ետեւէ լոյս տեսած էին Անթիլիասի տպարանէն, իրենց վերջնական հանգիստը գտան Անթիլիասի նորակառոյց ու նորագոյն յարմարութիւնները ունեցող արխիւատան մէջ:

Յ. Օշականի ձեռագիրները իր որդւոյն Վահէ Օշականի կողմէ տրամադրուած էին Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին, տպագրութեան յանձնուելու համար, ու այնուհետեւ կը մնային Անթիլիասի հովանաւորութեան ներքոյ: Քանի մը ամիսներ առաջ, Անահիտ Օշական՝ Յակոբ Օշականի աղջիկը, ձեռագիրներու նկատմամբ բծախնդիր մօտեցումով, յատուկ պաշտօնական փոխանցագիրով զանոնք յանձնեց Անթիլիասի արխիւատան, եւ ինչպէս իր նամակին մէջ կը գրէ՝ «արդար է, որ ձեռագիրները մնան իրենց հարազատ տունը»:

Նշենք, որ Անթիլիասի արխիւատունը իր նորակառոյց բաժնով ու արդիական սարքերով մօտալուտ ապագային թուայնացման պիտի ենթարկէ իր բովանդակութիւնը, դիւրութիւն ընծայելու համար ուսումնասէր հանրութեան:

Բայց «ձեռք»ի գաղափարը, որ պաշտօնական տնտեսագիտութեան անկիւնաքարն է, միայն գործադրելի է թափանցիկ շուկայի մը մէջ, ուր ո՛չ մէկ տնտեսական ուժ կը միջամտէ: Հայաստանը որքա՞ն թափանցիկ շուկայ մը ունի: Ընկերային կառոյցին բրգաձեւ, սակաւապետական բնոյթը որեւէ անաչառ դէտ պէտք է մղէ ըսելու, թէ այդ շուկան սակաւաշնորհ (օլիկոփոլ) մըն է. այսպէս կը կոչուի, երբ, ի տարբերութիւն մենաշնորհին, մէկէ աւելի, սակայն քիչ թիւով տնտեսական միաւորներ կը հակակշռեն շուկան: Եթէ ճիշդ եմ, ուրեմն բնական է, որ այս պարագային տարադրամի արժէքը առաջարկի ու պահանջարկի օրէնքով չի սահմանուիր, այլ՝ քանի մը հոգիի պահանջարկով: Ընդդիմադիր թերթերէն մէկը այս արուեստական տարուբերումը մեծ գումարներու «լուացք»ի մը վերագրած է: Պաշտօնական բացատրութիւնը, թէ արտասահմանեան գումարներու առաքումը 46 առ հարիւրով բարձրացած է տարուան առաջին կիսամեակին, ըստ իս չի բաւեր արդարացնելու նոյնքան պաշտօնական անշարժութիւնը: Սահմանադրութեամբ ամրագրուած «սոցիալական պետութիւն»ը պէտք չէ՞ որ նախ եւ առաջ արտասահմանեան նպաստէն օգտուողներուն դիրքերը ամրացնէր: (Վերջիններուն ճակատագիրը որո՞ւ հոգն է «վերեւներում»): Եւ ապա խթանէր արտածումը, տոլարի փոխարժէքի անկումը կը վնասէ արտածողներուն, որոնք Հայաստանի պետական եկամուտի կարեւոր աղբիւր մըն են: Բայց եթէ յիշենք, որ տոլարին անկումը կը նպաստէ ներածումին, որ ըստ ճիւղի բաշխուած է այս կամ այն նախարարներուն կամ անոնց «ներկայացուցիչ»ներուն միջեւ, շարունակութիւնը ձեզի կը ձգեմ...:

Վ. Մ.

(Շար. 2)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Օգոստոս 17ին իր մահկանացուն կնքած է գեղանկարիչ Քաջազ Քեչէճեան: Ծնած էր Պէյրութ 1924ին, 1947ին փոխադրուած էր Հայաստան եւ աշխատած տպարանի մէջ: Գործակցած էր Մարտիրոս Սարեանի, Յակոբ Կոջոյեանի եւ Երուանդ Քոչարի հետ: 1973ին վերադարձած էր Լիբանան եւ քանի մը տարի ետք ընտանիքին հետ անցած էր Միացեալ Նահանգներ: Մասնակցած էր միջազգային մրցումներու եւ ձեռք ձգած զանազան մրցանակներ ու մետալներ: 2004ին, Երեւանի մէջ, Գիտութիւններու ազգային ակադեմիային կողմէ լոյս տեսած էր իրեն նուիրուած «Քաջազ» հատորը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Եւ սակայն մէկը կայ որ կը պոռայ.

- Քաղաքակրթութիւնը ոճրագործի հնարտութիւն է: Քաղաքակրթութիւնը եդեմազուրկ կլիմայի տակ ապրող անօթիներուն ճիգն է: Անոնք ստեղծեցին շատ մը բաներ, խել մը բաներ, որպէսզի գոհացում տան ստամոքսին: Ու իրենց քաղաքակրթութիւնով գացին ուրիշ երկիրներ ու թօթափեցին այնտեղի բնիկներուն բնական ու բանաստեղծական կեանքը: Այդ բնիկները չունէին քաղաքակրթութիւն, բանի պէտքը չէին ունեցած: Բնութիւնը հարուստ էր ու շռայլ եւ բարի: Ամէն բան կու տար: Եւ մարդիկ կը սիրէին, կը պարէին, կ'երգէին ու կը քնանային գիրար գրկած: Քաղաքակիրթ մարդը գրաւեց հողը եւ բերքը ու ըսաւ բնիկին՝ աշխատէ որ շահիս հացդ: Ու այս ոճիրը գործողները կ'ըսեն.- քաղաքակրթեցինք: Ա, Բ, Գ սորվեցուցինք ու լեզուներ, եւ գիտութիւններ: Անոնք չունէին դաստիարակութիւն: Օրէնք դրինք ու կրօնք: Յիսուսը սորվեցուցինք իրենց եւ սորվեցուցինք քրիստոնէականը: Հիմակ Սուրբ Գիրք կը կարդան եւ կ'ուսանին: Մեր փիլիսոփայութիւնը, բնագիտութիւնը, մարդկայնութիւնը, բուսաբանութիւնը, հանքաբանութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, անասնաբանութիւնը սորվեցուցինք: Եւ տակաւին աստեղագիտութիւն, տիեզերագիտութիւն, աստուածաբանութիւն ու մաթեմաթիկ:

Եւ ստրուկ շինեցին ազատ ու երջանիկ բնիկը: Ու լեցուցին իրենց ստամոքսը: Երկիրը շղթայի զարկին ու մարդերը դրին լուծելու լաբիւրինթոսի տակ:

Մարդը իր մեծագոյն ինքզինք կողոպտած է: Ու դեռ բողոքի ձայները համերգի չեն վերածուած: Եւ սակայն պիտի գայ այդ փոթորկայոյզ համերգին մեծ օրը ու մարդը պիտի պոռայ իր ամէն կարգի տէրերուն, իր ամէն կարգի յեղափոխականներուն երեսին.

- Կորսուեցէ՛ք: Կորսուէ՛ դուն որ ինծի թոշակ կը վճարես, որ ինծի քաղաքակրթութիւն կու տաս, որ ինծի կարգասի, հագուստ, ուտելիքներ կը շինես: Կորսուէ՛ դուն որ կը ճգնիս ազատել զիս իմ պայմաններէս ու դնել քու պայմաններուդ տակ: Ձեր կրօնքին, ձեր վարդապետութեան ու ձեր ծրագիրներուն պէտք չունիմ ես: Կորսուեցէ՛ք: Մարմինը իմս է ու բնութիւնը մարմնոյս համար է: Մարմինս իմս է մանաւանդ: Այս մարմինը ոչ մէկ գնով ուրիշի չեմ տար: Դուրսէն ներածուած, ձեզմէ ներարկուած ոչ մէկ գաղափարի համար չեմ զոհեր այս մարմինը: Դուք իրաւունք չունիք անիկա գինուորագրել կամ բանուորագրել, դուք, ըլլաք յեղափոխականներ կամ յեղափոխականներ եւ կամ քրիստոնեաներ: Ամէնքդ ալ, ամէնքդ ալ կորսուեցէ՛ք: Մարմինս իմս է, իմս, միմիայն իմս, ան իմ սեփականութիւնս է: Թողուցէք զայն ազատ եւ ինծի, իր տիրոջը: Ես եթէ ուզեմ անոր հարիւր տարուան ծուլութիւն կու տամ, կամ օրական տասնեօթը ժամ աշխատանք: Ուզեմ կը հեշտացնեմ զայն, ուզեմ կը տառապեցնեմ, իմ կամքովս: Ուզեմ կը խնամեմ զայն եւ կամ կը կործանեմ: Եւ կամ կը սպաննեմ: Անիկա ամբողջովին իմս է: Կորսուեցէք ձեր մեքենայականութիւնով եւ տիեզերագիտութիւնով: Մեքենան բարիք չբերաւ մեզի ու ձեր գիտութիւնը լոյս չնետեց խորհուրդին վրայ: Դուք բանաստեղծութիւնը սպաննեցիք ու սէրը մսավաճառութեան փոխեցիք:

Մարմինս իմս է:

Եթէ ուզեմ կը սպաննեմ զայն: Կը սպաննեմ:

⁂

Օր մը Անտոն փախաւ տունէն:

Գլուխը առաւ ու գնաց: Գլուխը իրն էր: Առանց փէսի, երկու քովերը մնացած ճերմակ մազերը խառն ի խուռն ճամբայ ինկաւ բաց կուրծքով ու տռական նայուածքներով: Հրդեհ մը կը տեսնէր ան ու կրակներուն մէջ կը քալէր: Քիթը այրած մարմինի հոտ առաւ: Լսեց սրտակեղէք ձայներ: Թմրած էր ինք: Քիչ վերջ բան մը չլսեց, չհոտոտեց ու չտեսաւ:

Ծխոտ ճամբայ ելած էր ու մարդերուն զարնուելով կը քալէր: Զինքը տեսնողը կը կարծէր որ հապճեպով շատ կենսական գործի մը կը շտապէր: Իր աչքը բան մը կը փնտռէր: Ու հեւ ի հեւ քալեց: Վախի նման զգացում մը կար իր մէջ: Բարեկամներու հանդիպիլ չէր ուզեր ու կը խուսափէր տարիկաններէն: Իրեն երբեմն կը թուէր թէ գիտէին իր մտադրութիւնը, իր գաղտնիքը:

Ղալաթիա հասաւ: Վախը սաստկացաւ: Մտածեց որ կրնան բռնել զինքը պարտապահանջ վաճառականները ու դրամ ուզել:

Քովնտի փողոցներէ անցաւ եւ փախչողի մը նման սկսաւ արագացնել իր քայլերը: Մէկը մօտեցաւ իրեն բարեւ տալու համար: Մարդը իր առջեւ կանգնած էր զարմացած ու բերանը կղպուած:

Անտոն քարի նման անշարժ մնաց, յետոյ մէկէն մարդուն ձախ կողմէն անցաւ գնաց, առանց բառ մը փոխանակելու: Մարդուն մէջ մտածում մը երեւցաւ ու վազեց Անտոնի ետեւէն: Կանգնեցուց զայն: Անտոն մեծ դողի մը մէջ ետին դարձաւ: Աչքերով հարցուց.- Ի՞նչ կ'ուզես: Միւսը ըսաւ.

- Ո՞ւր կ'երթաս...

Չպատասխանեց Անտոն: Մարդը բռնեց Անտոնի թեւէն ու ըսաւ.- Քալէ՛, տուն երթանք, ի՞նչ կը փնտռես աստեղ, ո՞ւր կ'երթաս...

Անտոն ընկերացաւ մարդուն: Հազիւ քանի մը քայլ էին առած: Անտոն հրեց մարդը բաց դուռի մը մէջ ու սկսաւ հեռանալ արագ քայլերով: Մարդը գետին ինկած էր: Անտոն դարձաւ փողոցը ու սրճարան մը մտաւ:

(Շար. 117)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեան իրենց եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ եւ հարազատներու յիշատակին 1.000 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Աստղիկ Պօղոսեանին, զաւակներուն նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր Ժագ Պօղոսեանի մահուան առթիւ։

Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն նաեւ Փիլիկեան, Ելքովանեան եւ Օմէր ընտանիքներուն իրենց պաւկին՝ Լօրանս-Գրիգոր Փիլիկեանի վաղահաս մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէրի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Հայկանոյշ Սարգիսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տէմէճեանէ 200 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վարդանեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Հիսայեանէ, Օր. Նիկողոսեանէ, Տէր եւ Տիկին Գայիշեանէ, Տէր եւ Տիկին Գրիքճեանէ, Տիկին Շերոյեանէ, Տէր եւ Տիկին Գարթալեանէ 20ական Եւրօ, Տիկին Տաղտըվէրեանէ 10 Եւրօ։ Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ընտանիքին։

(Շար. Ա. էջէն)

կայն, Վէրհէօյկըն իր այցելութեան ընթացքին ապդարարած էր Անգարայի որ հրաժարի նման օրէնքէ մը։ Երրորդ անգամ ըլլալով պաշտօնական հրաժարած էր կրօնական դպրոցներէն շրջանաւարտներու համալսարան մուտքին հարցին մէջ։ Արմուամենայնիւ, Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը չէ լուծուած։ Ընդդիմութիւնները քիչ չեն և Մոնտ (Սեպտ. 15) ամբողջ էջ մը նուիրած էր։ Ցոյցերէն մէկը կը վերաբերէր աւրատրիական տարբերակի մը։ Վիէննա համաձայն է բանակցութիւններու առանց անդամակցութեան։ Բոլորովին անկարելի չէ նկատուիր վէթօ մը, որ արգելք կ'ըլլայ այդ անդամակցութեան, քանի որոշումը միաձայնութեամբ պէտք է տրուի (25 պետական ղեկավարներու)։ Արտամուսնական յարաբերութիւնները օրէնքով յանցանք համարելու եւ պատժելու Թրքական նախաձեռնութեան դէմ յայտարարութիւն մը հրապարակած են Տանիէլ Գոհն-Պէնտիթ եւ ծանօթ Թուրք վիպագիր Օրհան Փամուք։ Անոնք մտահոգութիւն կը յայտնեն այդ մասին օրէնք հրապարակելու տրամադրութեան ու կը շեշտեն թէ այդ բնոյթի օրէնք մը կը նշանակէ դէմ գործել Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նպատակին։ Յայտարարութեան մէջ ըսուած է. «Իր քաղաքացիներուն մըտերիմ կեանքին մանրամասնութիւնները ապահովութեան ուժերու միջոցով հետապնդող երկիր մը չի կրնար տեղ ունենալ այդիական Եւրոպայի մէջ»։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ «Ետիոթ Ահարոնոթ» օրաթերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Սեպտ. 14ին Շարոն յայտարարած է որ «Արաֆաթ պիտի արտաքսուի»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 55 հազար լիսէներուն, այս օրերուն կը ղրկուի Տի.Վի.Տի. մը, ուր կան Գլօտ Լանզմանի Շօայի ֆիլմէն լայն հատուածներ, որպէսզի աշակերտները գաղափար մը ունենան եւ հրաժարին ցեղապաշտ արտայայտութիւններէ։ Այս կարգադրութիւնը կը ձգտի «զէնք» մը տալու դասախօսներուն որպէսզի պայքարին հակահրէութեան դէմ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21։

ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացման տասներեքերորդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 18.30ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որուն ընթացքին Գոհաբանական աղօթք՝ Հանրապետական յատուկ մաղթանք կ'ըլլայ վասն անսասանութեան եւ յարատեւ բարգաւաճման Հայաստանեայց Աշխարհին։

Կը հրաւիրուին բոլոր անպայման մասնակցելու այս տօնախմբութեան եւ աղօթակցութեամբ ի խորոց սրտի հայցել՝

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս եւ արա զնոսա պայծառ»։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Tél. : 04. 91. 50. 15. 09

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ամէն օր, բացի Երեքշաբթիէն։
-- Հայերէն լեզուի դասեր, բոլոր մակարդակներու համար
-- Պաքալօրէայի համար հայերէն լեզուի պատրաստութիւն
-- Հայկական պարեր
-- Հայկական երգ եւ նուագ
-- Ձեռային գեղարուեստական աշխատանքներ։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :

☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն։

ՍԵՎՐԱՆ -- ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Մխաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին։
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա։
Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01.43.85.03.76 թիւին։

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par Solidarité Protestante France-Arménie

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

ԱՐՄԱՍ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնը
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին։

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI 17 SEPTEMBRE 2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.026 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.026

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ի. ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ղազախստանի մայրաքաղաքին մէջ ԱՊՀ-ի երկիրներու ղեկավարներուն, վարչապետներուն եւ արտաքին գործերու նախարարներու վեհաժողովներուն զուգահեռ, Սեպտեմբեր 15ին տեղի ունեցած է Հայաստանի ու Ատրպէյջանի նախագահներուն հանդիպումը որ տեւած է երկու ժամու չափ: Ա. փուլին հանդիպումին ներկայ գտնուած են Մինսկի խումբի նախագահներն ալ. իսկ բանակցութիւններու աւարտէն ետք Վլ. Պուտին միացած է Ռ. Քոչարեանի եւ Ի. Ալիեւի:

Հանդիպումէն ելքին Ռ. Քոչարեան, Վլ. Պուտին եւ Ի. Ալիեւ մամուլին ուղղուած յայտարարութիւններ ունեցած են. Հայաստանի նախագահը ըսած է որ ընթացքը դրական է, տեսակէտներ փոխանակած են, հասկնալու համար իրարու կեցուածքները եւ կարենալու աւելի շօշափելի որոշումներ տալ: Աւելցուցած է թէ շատ բարդ են ժառանգուած խնդիրները, բայց իրենք մտադիր են լուծել զանոնք:

Խնդիրին բարդ որակումը գործածած է նաեւ Ռուսաստանի նախագահը, կարեւոր նկատելով Ռ. Քոչարեանի եւ Ի. Ալիեւի անձնական շփումներուն շարունակուիլը, առանց որոնց կարելի չէ կարգաւորումի ճար փնտռել:

Ընդհանուր առմամբ գոհունակութեան արտայայտութիւն ունեցած է Ատրպէյջանի նախագահն ալ, շինիչ համարելով բանակցութիւնները: Յոյս յայտնած է որ անոնք արդիւնք կու տան: Թէ՛ Ռ. Քոչարեան, թէ՛ Ի. Ալիեւ շնորհակալութիւն յայտնած են կարգաւորման հոլովոյթին Ռուսաստանի մասնակցութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 15/16)

ԱՍՏԱՆԱՅԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ղազախստանի մայրաքաղաքին մէջ ԱՊՀ-ի երկիրներուն վարչապետներուն Սեպտեմբեր 15ի վեհաժողովը բացուած է Բեսլանի ահաբեկչութեան զոհերուն յիշատակին վայրկեանի մը լռութեամբ: Քննարկուած են ԱՊՀ-ի տարածքին կազմակերպուած չարագործութեան եւ վըտանգաւոր յանցանքներու դէմ պայքարը համակարգելու բնոյթին հարցերը: Որոշուած է կեդր. Ասիոյ մէջ թմրեցուցիչի շրջանառութեան դէմ պայքարը կազմակերպելու կոչուած բաժին մը հիմնել: Քննարկուած են նաեւ տնտեսական խնդիրները:

Մասնակից վարչապետները ստորագրած են համաձայնագրեր, ծրագրեր, որոշումներ որոնք կը վերաբերին փոխադրութեան քաղաքականութեան, ուժանիւթի, կրթութեան ու այլ մարզերու մէջ գործակցութեան:

Նոյն օրը տեղի ունեցած է Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդին նիստն ալ. մասնակցած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Վ. Օսկանեան: Հոն ալ օրակարգի նիւթ եղած են գործակցութիւնը եւ գործնական յարաբերութիւնները խորացնելու հարցերը:

ԱՄՆ ԳՈՀ ԵՆ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

ԱՄՆ-ու Երեւանի նոր դեսպանը Ճ. Էվընս մամուլին հետ հանդիպումի մը ըսած է թէ իր երկիրը գոհ է Իրաք ականազերծողներ եւ բժիշկներ ղրկելու Հայաստանի տրամադրութենէն: Աւելցուցած է թէ բազմազգ ուժերը բաւական դժուարութիւններու կը բախին Իրաքի մէջ ու գընահատելի է Հայաստանի աջակցութիւնը: Դեսպանը բնական համարած է որ հարցը խորհրդարանական քննարկումի նիւթ ըլլայ:

«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԱՌԱԳԱՍՏԱՆԱՒՈՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Երէկուան մեր թիւով անդրադարձած էինք «Կիլիկիա» առագաստանաւուն անձնակազմին Անթիլիաս այցին: «Արմէնփրէս» յաջորդ օրը կու տար լիբանանեան կայքին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ:

Սեպտեմբեր 13ին փոխվարչապետ Ի. Ֆարէսի հովանաւորութեամբ «Կիլիկիա»ն ողջունելու հանդիսաւոր արարողութիւն տեղի ունեցած է. ներկայ գտնըւած են նախարարներ, երեսփոխաններ, կրօնական դէմքեր, դեսպաններ, հայկական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, մեծ թիւով Լիբանանցիներ, Հայեր: Արարողութեան մասնակցած է արեններու պատուոյ պահակախումբը եւ փողերախումբը: Լիբանանի ու Հայաստանի ազգային փառերգներէն ետք խօսք առած է Լիբանանահայ թեմին առաջնորդը Գեղամ Խաչերեան որ ըրած է Կիլիկիոյ ամփոփ պատմականը: Ելոյթ ունեցած են նուագապետ Կ. Բալայեան եւ Զօրի Բալայեան որ մասնակից է ուղեւորութեան: Փոխվարչապետ Ֆարէս ողջունած է առագաստանաւուն Լիբանան այցը, ծանրացած հայեւլիբանանեան դարաւոր բարեկամութեան եւ գործակցութեան, լիբանանահայ գաղութին ներլիբանանեան կեանքին մէջ կատարած դերին վրայ:

Այցին ընթացքին նաւուն անձնակազմը գացած է նաեւ Այնճար հայկական գիւղաքաղաքը:

Լիբանանէ մեկնելէ ետք «Կիլիկիա» առագաստանաւը ղեկը դարձուցած է դէպի Սուրիա, Լաթաքիոյ ափերը: Անկէ պիտի ուղղուի պատմական Կիլիկիոյ Կոռիկոս նաւահանգիստը: Այդ վայրը այսօր մաս կը կազմէ Թուրքիոյ զբօսաշրջական վայրերուն ուր հայկական դրեթէ ոչ մէկ հետք պահուած է: Սակայն ինչպէս ըսած են նաւաստիները, այդ շրջանին մէջ նաւարկել իրենց յարգանք է մեր պատմութեան, նախնիներուն: Անոնք յոյս յայտնած են որ նաւահանգիստ մտնելու արտօնութեան հարց չեն ունենար ու կըրնան խարսխել «Հայկական ջուր»երուն մէջ: Հակառակ պարագային պարզապէս կը շրջին ու կը վերադառնան Աթէնք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՇԱՐԺՄԱՆ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարգումի խորհուրդին Մարսէյլի ու Նիս-Գոթ տ'Ազիւրի մասնաճիւղերուն հրաւէրով Մարսէյլի Մայր տաճարին սրահին մէջ Սեպտ. 11ին ժողով մը գումարած են հայկական տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Անոնք որոշած են պահանջել որ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան բանակցութիւններուն կիրարկուի Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18ի բանաձեւը որ այդ անդամակցութեան պայման կը դնէ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Այդ նպատակով կոչ կ'ուղղեն Ֆրանսահայութեան ու ժողովրդավար ուժերու ամբողջութեան որ ցոյցի դիմեն Հոկտեմբեր 6ին երբ եւրոպական յանձնախումբը պիտի հրապարակէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին իր տեղեկագիրը: Կը յիշեցնեն Ֆրանսայի քաղաքական շարժումներուն որոնք դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան առանց ցեղասպանութեան ճանաչումին, թէ հարկ է ըզգոյշ ու վճռակամ ըլլալ, որպէսզի եւրոպական գործադիր մարմինները յարգեն 1987ի բանաձեւը:

Վախ կը յայտնուի որ Եւրոպական յանձնախումբը կրնայ Հոկտեմբեր 6ին մարդկային իրաւունքներու մարզին մէջ յետքայլ մը ընել ու նոր անարգանք մը շպրտել հայ ժողովուրդին զոհերուն յիշատակին:

Կոչին նպատակն է Հոկտեմբեր 6ը չվերածել արժանաւորութիւնը խորտակող դրոշմի մը, այլ՝ երկրին մարդասիրական գիտակցութեան նոր զարթօնք պատճառող թուականի:

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր Հայերուն, ժողովրդավարներուն եւ մարդկային իրաւունքներու ամէն կրօնքէ պաշտպաններուն որ Եւրոպայի մէջ ցեղասպանութեան թըրքական ժխտումին բոլոր փորձերուն պատւար կանգնին: Կոչ կ'ուղղուի վերջապէս պայքարելու քաղաքական այպանելի այս կեցուածքին դէմ որ լուրջ սպառնալիք է ոչ միայն Ֆրանսահայ համայնքին, այլեւ Եւրոպան կառուցած մարդասիրական արժէքներուն համար հաւասարապէս:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ կացութիւնը չի բարելաւիր եւ Սեպտեմբեր 16ի առաւօտուն Ներքին նախարարը կը հաղորդէր որ երկու Ամերիկացի եւ Բրիտանացի մը եւս առեւանգուած են Պաղտատի Մանսուր թաղամասի իրենց բնակարանէն: Շրջանին մէջ շատ օտարական կ'ապրի: Միւս կողմէ, Իրաքի Իսլամապաշտ բանակը երկրորդ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, միշտ համացանցի միջոցաւ, թէեւ առաջինին վաւերականութիւնն ալ դեռ չէ հաստատուած: Երկրորդ հաղորդագրութեամբ առեւանգողները կ'ըսեն թէ պիտի դատեն Ֆրանսացի լրագրողները: Սեպտեմբեր 15ին, 17 հոգի սպաննուած էր Ռամատի եւ Պաղտատ: Երկրին ոստիկանութիւնն ալ խուճապի մէջ կ'ապրի եւ բարձրաստիճան պաշտօնատար մը՝ գընդապետ Խալտուն չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը (Լը Մոնտ, Սեպտ. 16): Կը խոստովանի որ աշխատանքի պայմանները անհանդուրժելի են: Իր անձնակազմէն 200 անդամներ կը յաջողին 500 աւազակ ձերբակալել ամիսը, բայց իրենք ոճրագործութեան առաջին զոհերն են: Տոկալու համար, կ'ըսէ, Աստուած կայ եւ օրը երեք ծրար գլանիկ: Շատ յոռետես է ապագային համար ալ: Ընտրութիւններուն հետ, կ'աւելցնէ, ոճրափորձերը պիտի բազմանան, ոչ մէկ միջոց ունինք բնակչութիւնը պաշտպանելու համար: Իտալիոյ նախագահը նոր կոչ մը ըրած է, Սեպտեմբեր 16ին, ազատ արձակելու համար երկու Իտալուհիները, որոնց մասին ոչ մէկ լուր կայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովը քննարկած ու ընդունած է ցեղասպանութեան օրէնքը: Հոն նախ ցեղասպանութեան սահմանումը կատարուած է, որպէս «ազգային, կըրօնական, ցեղային խմբաւորում մը ծըրագրուած ձեւով ամբողջովին կամ մասամբ բնաջնջելու արարք»: Ապա նշուած է թէ այդ յանցանքը ժամանցումի ենթակայ չէ ու յանցաւորը ցկեանս ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուի: Օրէնքին ընդունիլը կարգ մը երեսփոխաններու մտահոգութիւն պատճառած է. անոնք ըսած են թէ Թուրքիա արդէն Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցած չըլլալուն համար լուրջ գլխացաւի տէր է, այս օրէնքով աւելի՛ եւս նեղ կացութեան պիտի մատնուի: Արդարութեան նախարարը ապահովութիւն տուած է որ Թուրքիոյ անձնապատ կացութիւններու պարագային ձեռնպահութեան կը դիմեն, ատկէ դատ կարգադրութիւնը յետադարձ զօրութիւն չունի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Եւրոպայի անդամակցութեան բանակցութիւններու թուական տալու հարցով Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուին՝ Կ. Վէրհէօկընի տեղեկագրին պատրաստութենէն առաջ հարկաւոր նկատուած է «վերջին պահու քննիչ խումբ» մը ղրկել Թուրքիա: Պատճառը կանոնաւոր չարչարանքի կիրարկումներու պնդումներն են որոնց մասին Եւրոպական յանձնախումբը չէ կրցած յստակ կարծիք կազմել: Թրքական պատուիրակութիւն մըն ալ Պրիւսէլ գացած է վերատեսութեան ենթարկելու համար տեղեկագրին վերջին մանրամասնութիւնները:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ կը շարունակուի 69 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը եւ հաստատուած է այլեւս որ 2003 Նոյեմբերի ոճրափորձերուն մէջ մատ ունի Ալ-Քաիտան (60 մեռեալ, արարքներ սինակոկի, դրամատան եւ Մեծն-Բրիտանիոյ հիւպատոսարանին դէմ): Թուրք ինը կասկածելիները, Սեպտեմբեր 16ին, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայանային վկայելու համար եւ սկիզբէն կը պարծենային որ Օսամա Պէն Լատէն խումբին կը պատկանին: Ուրիշ ամբաստանեալ մը՝ Ատնան Էրսօյ, լուսաբանած է դրամական մասնակցութեան հարցը, հաստատելով որ ոճրափորձերը պատրաստելու համար թրքական խմբակին յատկացուած 150 հազար տոլարը Իրանէն եւ Սուրիայէն անցած է, բայց ինք չէ մասնակցած: Ալ-Քաիտայի հետ կապը «փոխադարձ օժանդակութեան կապ է», այսինքն թրքական կազմը ճիւղ մը չէ Ալ-Քաիտայի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերային Շաղկապումի նախարարը՝ Ժան-Լուի Պորլօ, Սեպտեմբեր 15ին ներկայացուցած է իր օրինագիծը, աշխատանքի եւ բնակութեան բարելաւման համար: Նախատեսուած միջոցներն են.. 800 հազար երիտասարդներ հինգ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՓԱԿԱԾ Է ԱՏՐՊԷՅՋԱՆԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՈՐՈՇ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ատրպէյջանական 525րդ Թերթը (Սեպտ. 15) կը տեղեկացնէր թէ նոյն օրը Ռուսաստան որոշած է Ատրպէյջանի ու Վրաստանի իր սահմաններուն որոշ մասերը առժամապէս փակել, կամ որոշ կէտերէ անցքերը սահմանափակել, խիստ հակակշիռ հաստատելով: Որոշումը հաղորդած է Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը, աւելցնելով որ երբ Կովկասի մէջ կացութիւնը բնականոն դառնայ, սահմանափակումները պիտի վերնան: Թերթը կը գրէ թէ աւելի խիստ կարգադրութեան ենթակայ է Վրաստանի հետ սահմանը եւ կացութիւնը կարելի է շրջափակում նկատել: Ռուսաստան Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ իր օդային տարածքը պիտի փակէ վրացական օդանաւերու թըռիչքներուն: Վրացիները միայն ռուսական օդանաւերով պիտի կրնան այդ երկիրը հասնիլ: Կ'ըսուի թէ Ռուսաստան այս որոշումին զուգահեռ բացած է Աբխազիոյ հետ երկաթուղին:

Զնջուած է Ատրպէյջանի մայրաքաղաքէն ռուսական քաղաքներ մեկնող հանրակառքերու երթեւեկն ալ:

Ռուսաստանի կեցուածքը կը բացատրուի Բեսլանի պատահարէն ետք ահաբեկչութեան դէմ աւելի լուրջ պայքար մղելու տրամադրութեամբ:

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻԺԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Տեղական եւ արտասահմանեան ներգրումներու շնորհիւ, թէեւ արդիւնաբերութեան ճիւղը հետզհետէ աւելի ու աւելի կը զարգանայ Հայաստանի մէջ: Գոնէ սննդամթերքի կալուածին մէջ, գրեթէ ամէն ինչ տեղական մակնիշ ունի: Իսկ ինչ որ չկայ, կու գայ տարբեր տեղերէ: Մարդ պիտի չհաւատար, որ 15-16 տարիէ ի վեր երկրին սահմաններէն երկուքը գոց են, բայց եւ այնպէս, կասկածէ դուրս է, որ ներածուած շատ մը ապրանքներ զգալիօրէն աւելի աժան պիտի ըլլային, եթէ շրջափակումը չըլլար:

Ինչպէս միշտ, նոյն հարցն է. եթէ դրամ ունիս, եւ ո՛չ անպայման շատ դրամ, կրնաս լաւ ապրիլ: Ամսական 300 տոլար, մօտաւորապէս, կ'ըսէ Աշխէնը: Ծախողները կան, ի հարկէ: Բայց ո՞րքա՞ն ճիգով, ընդհանուր քանի՞ տոկոսը: Ծովինարը կ'ըսէ, թէ հազիւ քանի մը թեւակոխած իր տարեկիցները շատ աւելի նիւթապաշտ դարձած են, ինչ որ բաւական յատկանշական է:

Ժամանակին մեր շրջապատի՝ հօրս զաւակութեամբ յիշած ու պախարակած «դրամ ունի՞ս՝ մարդ ես, դրամ չունի՞ս՝ էշ ես»ի հոգեբանութեան հոտը կը տարածուի: Բջջային հեռաձայնները կը վխտան հիմա: Բայց «կեղծ» բջջայիններու նորոյթը, որ 90ականներու սկիզբը շատ տարածուած էր Արժանթինի մէջ, հոս ալ կայ եղեր. այսինքն, մարդիկ որ անոնցմէ ունին պարզապէս ցուցադրութեան համար, քանի որ... կապուած չեն: Թէեւ մէկ վայրկեան խօսակցութեան գինը՝ կէս տոլար, բացայայտ կողոպուտ մըն է, այն պարագային, երբ Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի մէջ առձեռն հեռաձայնը շատոնց դադրած է պերճանքի առարկայ ըլլալէ. կ'ըսուի, թէ նոյնիսկ Ջաւախքի սար ու դաշտերուն մէջ գիւղացիները բջջայինով կը հաղորդակցին իրարու հետ: Ռուբէնը կ'ըսէ, թէ Ղարաբաղի մէջ ալ շատ աւելի աժան գիներ կան: Ղարաբաղի՛ մէջ: Ինչպէ՞ս 150.000 հոգինոց շուկայ մը կրնայ աւելի աժան հեռաձայն ունենալ, քան քանի մը միլիոն հաշուող Հայաստանը:

Սակայն, երիտասարդ աղջիկները որ գիշերները Օփերայի սրճարաններն ու շրջակայքը կը լեցնեն, իսկ ցերեկները խումբերով կը պտըտին Աբովեանէն կամ Մաշտոցէն, կը շարունակեն մարդիկ ափ ի բերան ձգել իրենց շքեղ հագուածքով, երբեմն՝ սոսկ «ման գալու», այսինքն, տեսնելու եւ տեսնուելու համար: Վստահ եմ, որ ո՛չ բոլորը ունեւոր (երբ այս բառը կը գործածեմ, տիկին Մանուշակը կը սրբագրէ. «Ուզում էք ասել՝ թալանչիներին») դասուն կը պատկանին:

Բայց առօրեայ հոգերը աւելի տխրական են, քան կեղական գեղեցկութեան ցուցադրութիւնը: Մէկ տարուան մէջ, լոլիկին քիլօն 70 դրամէն անցած է 350ի, իսկ ծիրանի քիլօն որ այս տարի հասած էր հազար դրամի, հիմա նահանջած է 500ի: Բանջարեղէնի և պտուղի գիները անհամեմատ բարձրացած են, եւ եթէ նկատի ունենանք, որ անոնք ընտանիքի մը սնունդի հիմնական բաժինը կրնան ըլլալ, կարելի է պատկերացնել, թէ «ընտանեկան կողով»ի աւելի խորացած տագնապի մը սեմին կը գտնուինք, քանի որ գիւղամթերքներուն յաւելումները կրնան փոխանցուիլ վերամշակուած գիւղամթերքներու գիներուն վրայ: Շաբաթ առաւօտ մը, մերձակայ շուկան կ'երթանք եւ կէս ժամէն անհրաժեշտ գնումները ընելէ ետք, հաշիւը 5.000 դրամ է: Մօտաւորապէս կէս շարթուան պտուղ ու բանջարեղէնը առած ենք, ծախսելով թոշակառուի մը գրեթէ մէկ ամսականը:

Ու թէեւ, ըստ երեւոյթին, որոշ պտուղներ ու բանջարեղէններ ամերիկեան տեսակներով փոխարինուած են, Ամերիկայի պտուղ-բանջարեղէնի անհամութենէն իր բաժինը հանած մէկու մը համար, ուղղակի խրախճանք մըն է համերու:

ՓՈՂՈՑԻ ՕՐԷՆՔԸ

Փողոցները ժողովուրդով կը վխտան: 1989ին բաղդատելով, ինծի կը թուի, թէ ինքնաշարժներու թիւը աւելի բարձր է, իսկ 2002ի բաղդատմամբ՝ ա՛լ աւելի վրտանգաւոր: Վարորդն ու անցորդը հաւասարապէս պատասխանատու են խախտումներու, արկածներու կամ այլ դժբախտութիւններու, բայց հետաքրքրական է նշել, թէ «փողոցի օրէնքը» վարորդին ի նպաստ է: Եթէ փողոցը անցնիս եւ ինքնաշարժ մը կու գայ, նախընտրելի է, որ ընթացքդ արագացնես: Ցունուար-Յուլիսին, արկածներու թիւը 17% բարձրացած է: Զարմանալի չէ, նոյնիսկ եթէ 64%ը անցորդներու անփութութեան կը վերագրուի: Փողոցի օրէնքը է՛ ու կը մնայ անտառի օրէնքը: Եթէ ինքնաշարժը արտասահմանեան է, տէր-տիրական է, մանաւանդ եթէ «ճիփ» մըն է, որու տիրոջ հանրային դիրքը կռահելի է: Զգալիօրէն բարձրացած է վարորդ կիներու թիւը, որոնց անփորձութեան կը վերագրուին արկածներէն շատերը: (Մինչեւ այսօր, Պուէնոս Այրէսի մէջ շատ տարածուած է, կնոջ մը անփոյթ վարորդութեան պարագային, որ տղամարդ մը զայն այպանէ «գնա՛ պնակնե՛ր լուալու» խօսքով): Բայց, սեփական դիտարկումով, տղամարդիկ նոյնքան եւ աւելի անհոգութեամբ կամ վայրենութեամբ կը վարուին ղեկին ետեւը:

Որքան որ մեթրօն կը շարունակէ լաւ բանիլ (50 դրամ է՝ 2002ի 40ին փոխարէն), հիմա փակոններու թիւը երեքէն երկուքի իջած է, իսկ յաճախականութիւնը՝ 5-6 վայրկեանի բարձրացած: Ի հարկէ, միադիծ ըլլալը եւ քաղաքի սահմանափակ բաժին մը ծածկելը չօգներ: Թրամուէյներու և թրոլէյպիւսներու մերացումէն ետք, զոր «Գրական թերթ»ի մէջ աւագ սերունդի գրագիտուհիներէն Անահիտ Սահինեան վերագրած է երթուղային թաքսիներու «լոպի»ին, հանրակառքի շատ քիչ գիծեր մնացած են: Եղածները, սակայն, Ֆրանսայէն բերուած են (նոյնիսկ «Վիլ տը Լիոն» գրուած է անոնց վրայ) ու նոր են: Գինը կը մնայ նոյնը՝ 50 դրամ, թէեւ քաղաքապետը յայտնած է, թէ 70ի պիտի բարձրանայ:

«Մարշրուտնի»ները (երթուղային թաքսի)՝ 10-12 հոգի պարփակող այդ մինիպիւսները, լիովին արդիականացած են օրէնքի պարտադրանքով, եւ հանրային փոխադրութեան ամէնէն տարածուած միջոցն են, միակը՝ որ քաղաքի ամէն կողմ կը հասնի մատչելի գիներով (100 դրամ, թէեւ գիշերը երբեմն 200 կը դառնան):

Երթուղայինները, սակայն, չեն կրցած լուծել փոխադրութեան տագնապը եւ մէկմէկ կը պատահի, որ 25-30 վայրկեան սպասես, մինչեւ որ հատ մը երեւի, ուր տրամադրելի տեղ ըլլայ: Այդ պարագաներուն է, որ պիտի դիմես անցնող որեւէ թաքսիի ու գին սակարկես (եթէ ոչ՝ 1500-2000 դրամ կրնաս «ցնծալ») կամ հեռաձայնով թաքսիի պատուէր տաս, ինչ որ կրնայ յաւելեալ վայրկեաններու կորուստ դառնալ, բայց շատ տարածուած ու ընդհանրապէս լաւ աշխատող միջոց մըն է: Սակայն, Օփերայէն մինչեւ աջափնեակ ամէն օր 600-700 դրամ վճարող քաղաքացինակ դժուար թէ գտնուի, երբ գիտենք, թէ միջին երեւանցին դրամի մէջ լողալէ հեռու է:

Կը նախընտրեմ երթուղայինով քաղաք իջնել կամ տուն բարձրանալ, թէեւ գիշերները առհասարակ թաքսի կը պատուիրեմ: Երթուղայինը կը գերադասեմ ո՛չ այնքան աժանութեան, որքան փորձառութեան համար, Ամէնօրեայ դրական ու ժխտական բարքերու ցուցասրահ մըն է, երեւանեան մանրատեղեր մը, ներառեալ՝ ոտից գլուխ քեզ քննող հայեացքներ, ի մասնաւորի երբ կարճ տափատով «ման եմ գալիս քաղաքում»...

ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ ՀԵՔԵԱԹ՝ ԿԱՐՃ ՏԱՓԱՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այստեղ կը պատշաճի ակամայ, բայց կամայ չեղում մը:

Պատանեկութեանս, Պուէնոս Այրէսի մէջ երբ պատահաբար ամառը կարճ տափատ հագած չափահասի մը կը հանդիպէիր, մանաւանդ քաղաքի կեդրոնական փողոցները, 100 առ հարիւր վստահ էիր, որ այդ մարդը ամերիկացի զբօսաշրջիկ մըն էր: Տարօրինակ էր, նոյնիսկ ծիծաղելի:

Յետոյ, ի՞նչ եղաւ-չեղաւ, 1990ի սկիզբները կարճ տափատները սկսան տարածուիլ մեր՝ տեղացի բնակիչներուն մէջ: Ամրան կիզիչ ու խոնաւ օրերուն կամ գիշերներուն, այսպէս հագուիլը իր յարմարութիւնները ունէր: Ճիշդ է, ամէնօրեայ գործի կամ պաշտօնական տեղ մը այդպէս չէիր երթար: Այժմ՝ յԱմերիկա, ամառը կարծես պարտադիր համազգեստ է, նոյնիսկ գործի երթալու համար:

Երբ 1996ի ամառը Պուէնոս Այրէսէն Հայաստան ճամբորդեցինք մեր դպրոցի աշակերտներով, բոլոր տղամարդիկս՝ մեծ ու փոքր, «զինուած» էինք կարճ տափատներով: Ու որքան որ հիմա ինծի լսեն, թէ այդ թուականէն առաջ անոնք գործածութեան մէջ էին, ես ո՛չ մէկ տղամարդ տեսայայդպէս հագուած, բացի մտերիմ ընկերոջմէս, որուն կը ծանօթանայի ժամանումի առաւօտուն, երկու տարուան բուռն թղթակցութենէ ետք:

Ու երբ յաջորդ օրերուն 17 տարեկան աշակերտներս կու գային գանգատելու, թէ «ուր որ երթանք, մարդիկ մեզի տարօրինակ կերպով կը նային», հասկնալի էր, որ նայողները վարժ չէին (իսկ նայուողները, բնականաբար, կարեւորութիւն չըտալու կարողութիւն), տղամարդու անվայել բան մըն էր ոտքերդ ցոյց տալը: Նոյնը, նուազ կերպով, կը յամենայ նաեւ այսօր, թէեւ «այլափոխուած» տափատները բաւականաչափ սկսած են յայտնուիլ:

Շաբաթ կէսօրէ ետք, 40 աստիճանը շատոնց անցած, Վերնիսաժի կողմերը թափառելէ ու որոշ «տուրք» տալէ ետք, Ազգային Գրադարան կ'երթամ, ուր նախորդ օրը իմ առաջին պատուէրս տուած եմ: Նախորդ գիշերն ալ որոշեր էի կարճ տափատներս պայուսակէն հանել, մանաւանդ՝ «անպաշտօն» շաբաթավերջի հետանկարով: Շաբաթ օրերը գիտական ընթերցասրահը բաց է, բայց նոր գիրքերու պատուէր չես կրնար տալ, միայն նախօրօք պատուիրած թերթ ու գիրքերով կրնաս զբաղիլ: Պատուէրին գործադրումը առնուազն մէկ ժամ կը շարունակէ տեւել, այնպէս որ նախորդ օրը ձգած ու գացած էի:

Մուտքին երկու պահակ կայ:

-- Ո՞ւր ես գնում:

-- Ընթերցասրահ:

-- Բա էդպէ՞ս:

-- Ինչի՞: Երկու տարի առաջ շատ եմ գնացել, մարդ բան իչ ասել: (Երբեմն-երբեմն արեւմտահայերէն/արեւելահայերէն տարբերումը երեւան կ'ելլէ, բայց ինծի համար գիտակցուած խաղ մըն է, որքան որ Րաֆֆին կամ Անին գիս կըշտամբեն, գուցէ իրաւացիօրէն, որքան որ գրքային արեւելահայերէնս «չորրորդ լեզու» ըլլայ, ինչպէս կ'ըսէ Արմինէն. ռուսերէնի, փարթաւի ու չեղալեզուի (ժարկոն) չեչտ ներարկումներով խօսուող արեւելահայերէնը, այսուամենայնիւ, գրականէն բաւական հեռու է: Ատոր համար է, որ Սիրանոյշը ժպտալով կ'ըսէ, թէ «կ'ուզենայի քո արեւելահայերէն խօսելը լսել...»):

-- Ամօթ ա:

-- Շա՛տ շոգ է:

-- Ընթերցողական տոմսդ հըլը ցոյց տուր:

քննելէ ետք՝

-- Որտեղի՞ց ես:

-- Արգենտինայից (անծանօթ հարցնողներուն «Արժանթին» կ'ըսեմ, երկար ու բարակ «ինչպէ՞ս է ըստեղ»ի հարց ու փորձի նուազ հաւանականութիւն կայ):

-- Դէ՛ լաւ, գնա:

Այդ միջադէպը վերյիշելով, չեմ կրնար միտքէս դուրս հանել մտերիմ ընկերոջս՝ Արծուի Նուրը երգիծանքով լեցուն «Բահվիրայ» տոմսաւորին հետեւեալ հատուածը..

Բայց Երեւան կոչուող այս հրաշէկ
թաւայում
համբերաշխ տապկուող
բախտակիցներս
1980ականների վերջին,
90ականների սկզբին
անհանգստացան,
երբ ես, Ջոնաթան Լիվինգսթոն ճայի
պէս,
որոշեցի մի քիչ խելօք տապկուել:
(...)
Տապկուող բախտակիցներիս անդորրը
խախտուեց,
եւ սկսեցին բարոյախրատական ճառեր
կարդալ
ինձ՝ բազմամեղիս,
որ խախտում եմ հայ տղայի
աւանդական կերպարը,
որ թքում եմ Վարդան Մամիկոնեանի
յիշատակին,
եւ որ ինձ վերջապէս սխալ
կը հասկանան ու նման բաներ...
Իսկ քիթ-մռութս ջարդուելու բախտին
չարժանացայ
(...)
բայց իմ մշտական ուղեկիցը փողոցում
դարձան
զանազան անյօդաբաշխ եւ յօդաբաշխ
բացագանչութիւններ՝
«Ապէ, հայ ե՞ս... բա էս ի՞նչ ա
վիճակդ»,
«Չի դզում Երեւանում շորտերով
փոփալ...
բա մեր մայրերը, մեր քոյրերը...»,
«Ալլօ՛, Մայքլ Ջէքսոն», ու նման
բաներ...
(...)
Անցան տարիները: Ինձ ռազբիրատի
[հաշիւ մաքրելու] կանչող ապերո
դը բուլոները [«մաչօ»ները]
հիմա իրենք են
ամէն ռանգի, զանազան ու
զարմանազան կարճ շալվարներով
իրենց մայրերին, իրենց քոյրերին եւ
իրենց կանանց
շռայլօրէն ի ցոյց դնում իրենց ծուռ ու
փրչոտ զիստերը:

(«Բնագիր», 7, 2003, էջ 25. տե՛ս նաեւ www.bnagir.am)

«ՄԵՂՔ ՉԻ՞ ՋԱՐԵՆՑԸ»

Փողոցի այս ընդհանուր վիճակին մէջ, ուր ինքնաշարժներ, երթուղայիններ, թաքսիներ, հանրակառքեր եւ հետիոտն անցորդներ զիրար կը հրմշտկեն, ի՞նչ է ոստիկանութեան դերը: Զհաշուած երբեմն լսուող ոստիկանակառքին բարձրախօսը, թէ՝ «այսինչ մեքենայի վարորդ, կանգնեցէ՛ք այնինչ տեղ», այսինքն, խախտողի մը հետապնդումը, պատկերը մը մխիթարական չէ, այլ՝ վրդովեցուցիչ: Այս անգամ ռուսերէնի բառապաշարս կը հարստանայ քանի մը նոր բառերով, որոնց շարքին է կայչնիկը: Ո՞վ է ան: Փողոցին «մեծարժէք» անկիւն մը կանգնած ոստիկանը, որ յաճախ խախտում չըրած վարորդը պիտի կանգնեցնէ խախտում մը «գտնելու» եւ խնդիրը փակելու «Ջարենցը տո՛ւր»ի պահանջով: Ինչպէս կ'ըսէ թաքսիի պատահական մէկ վարորդը, «Մեղք չի՞ Ջարենցը, որ էդ անգրագէտ մարդիկը նրա անունն են շահագործում»: «Ջարենցը, ի հարկէ, 1000ի թղթադրամներն են, որ ջուրի պէս ձեռքէ ձեռք կ'անցնին, ոստիկաններու գրպանները լեցնելով:

«AIM» ամսագրի վերջին՝ Ապրիլի թիւէն (որ, ըստ տարաձայնութեան մը, կարծես թէ վերջինն է նորէն՝ զայն վերակենդանացնելու քանիերորդ փորձէն ետք), կ'իմանամ «Ջարենց»ներու երկու տարբերակներուն մասին՝ 1999ի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում» տողով (տե՛ս «Ցառաջ», 1999 Սեպտեմբեր 8) եւ 2000ի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում»ով: Լուսանկարներն ալ կան: Բայց 2000ի իրականում ճշդրտուած թղթադրամը շրջանառութեան մէջ տեսնելը աւելի դժուար կ'երեւի, քան լումայի մետաղադրամ մը...:

Ոստիկանութեան կաշառակերութիւնը յայտնի երեւոյթ մըն է Արժանթինի մէջ: Բայց հոն ոստիկանը քեզ կը տուգանէ իրական խախտումի մը համար եւ յետոյ, եթէ կ'ուզես տուգանքէն ազատիլ եւ դատարանի առջեւ չներկայանալ, կրնաս փորձել կաշառք «կերցնել»: Արժանթինցի ոստիկանը, որու աշխատավարձը նոյնպէս բարձր չէ, «լրացուցիչ» վճարում մը ընդունելու տրամադիր է: Բայց հոս, Երեւանի մէջ, իւրաքանչիւր շրջան ունի իր եկամուտներու «պլանը». եթէ չկատարէ, միշտ կայ թեկնածու մը ճախորդը փոխարինելու համար (անշուշտ, կոկիկ գումարի մը կանխավճարով որպէս մուտքի իրաւունք):

Տարբեր չէ հարկահաւաքի պարագան: Վարդանը կ'ըսէ, թէ բոլոր վիճակագրութիւնները չինծու են: «Գալիս են քո խանութը եւ ասում, թէ էս ամիս երկու միլիոն պըտի տաս, իսկ յաջորդ ամիս կը զրոյացնես», այսինքն, կամայականօրէն գումար մը պիտի վճարես, ըստ պիտանիքի «կարիքներուն», որ հեռու է ամսական եկամուտէդ բխող վճարելի հարկը ըլլալէ --նոյնիսկ եթէ օրինականը եւ «բնաւերային»ը գումարես--, իսկ յաջորդ ամիս հաշուապահդ միջոց մը պիտի հնարէ, որ պէտքի այդ հիմնազուրկ հարկին տեղը լեցնէ: Արժանթինի մէջ ստիպուած էիր յաճախորդիդ «սեւ» գործերը ձեւով մը կարգադրելու, այն յոյսով, որ հարկային տեսչութիւնը թղթածրարը չի բանար եւ 2+2=5ին չանդրադառնար: Բայց գոնէ օրինաւոր մասը տրամաբանական էր, կամ օրինաւոր մասը տրամաբանական էր, կամ այդպէս կ'երեւար: Հոս, հարկահաւաքներու պահանջներուն անսալով, օրինաւոր մասն իսկ անօրինական կը դառնայ: Ի հարկէ, եթէ տուեալ շրջանին հարկային տեսչութեան ներկայացուցիչը չկատարէ վերէն եկած հրամանը, արդէն գիտէ, թէ իր ճակատագիրը ի՞նչ է:

(Շար. 3)

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Լրագրողուհի Մարի Ժեկօ որ լաւատեղեակ է Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ Կովկասի հարցերուն, «Մոնտ»ի Սեպտ. 12-13ի թիւին մէջ անդրադարձած է Ռուսաստանի ու Թուրքիոյ մերձեցումին, հակառակ տարակարծութեան մարզերու որոնցմէ մէկը կը նկատէ Հայաստանը:

Երկու երկիրները բազմաթիւ պատերազմներու անցեալով մը աւանդական թշնամիներ են. սակայն վերջին շրջանին աննախադէպ ջերմացում մը նշմարելի է անոնց յարաբերութիւններուն մէջ: Անտիկա, առանց որ երկուքէն մէկը մոռնայ թէ հակադիր ճակատներու պատկանած են անցեալին ու հակադրութիւններ կան այսօր եւս: Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի գլխաւոր ոյժերէն մէկն է, մինչ Ռուսաստան միշտ վերապահ է այդ ուխտին նկատմամբ:

Մերձեցումին ուխտաւոր ազդակը տնտեսական է. Խորհ. Միութեան քայքայումէն ի վեր Ռուսաստան Անգարայի առեւտրական երկրորդ գործընկերը դարձած է, Գերմանիայէն ետք: Նախագահ Պուտինի Սեպտեմբերին սկիզբը նախատեսուած այցն ալ Անգարա որ Հիւսիսային Օսէթիոյ աղէտալի պատճառով յետաձգուեցաւ, աննախընթաց էր 32 տարիէ ի վեր:

Առեւտրական յարաբերութիւններուն մէջ յատուկ տեղ ունի զբօսաշրջութիւնը: 2004ի առաջին ութ ամսուան ընթացքին աւելի 1,7 միլիոն ռուս զբօսաշրջիկներ գացած են հանգստանալու Միջերկրականի, կամ Եգէականի թրքական ափերուն վրայ, բնել տալով Մոսկուայի Անգարայի դեսպանին թէ երկու ժողովուրդները յառ յաւ կը հասկնան զիրար, ունենալով նոյն հոգեբանութիւնը: Թուրք գործարարներն ալ տարուէ տարի աւելի լայն ներկայութիւն կ՚ունենան Ռուսաստանի յատկապէս շինարարական ոլորտին մէջ:

Կայ ուժանիւթի մարզն ալ. ռուսական Գազփրոմը Թուրքիոյ սպառած կազին մէկ չորրորդը կը տրամադրէ եւ մինչեւ 2008 պիտի կրկնապատկէ այդ համեմատութիւնը, շնորհիւ Կապոյտ հոսանք կոչուած խողովակաշարին որ կը գտնուի Սեւ ծովու 2100 մեթր խորութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի քարիւղին, Տրանսնեֆթ ընկերութիւնը որ ռուսական քարիւղը փոխադրելու մենաշնորհին տէր է, կ՚ուզէ սեղան բերել թրքական տարածքին վրայ կառուցելի երկու քարիւղատարի ծրագիրը: Այդ ծրագիրը անխուսափելի կը նկատուի, քանի որ քարիւղատար նաւերու Վոսփորէն անցքը ապահովութեան եւ բնապահութեան լուրջ հարց կը ստեղծէ, պատճառ ըլլալով դժգոհութիւններու, բողոքներու,

Երկու երկիրներն ալ գործակցութեան պատրաստ են Սեւ ծովու ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար: Երկուքն ալ կը հակառակին ամերիկեան նաւերու ապահովութեան մտահոգութեամբ այդ ջուրերուն վրայ նաւարկելուն ու կը բաժնեն տեսակէտը թէ ծովը եզերող երկիրներուն պարտականութիւնն է անոր ապահովութիւնը:

Համաձայնութեան այլ մարզ մըն է Իրաքը: Թէ՛ Մոսկուա, թէ՛ Անգարա առաջին օրէն կողմնակից էին որ գերիշխանութիւնը անյապաղ իրաքեան փոխանցման շրջանի կառավարութեան ձգուի: Թէեւ Իրաքի մասին երկուքը տարբեր բաներ առաջնային կը նկատեն. Ռուսաստան կը փափաքի որ Իրաքի քարիւղի որոշ պաշարներու ն չահագործումին մասին Սատտամ Հիւսէյնի օրով սկսած բանակցութիւնները կարենայ շարունակել. իսկ Անգարա ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէ որ Պաղտատ ունենայ կեդրոնական հզօր իշխանութիւն մը որ միակ պատուարը կրնայ ըլլալ երկրին մասնատումին ու իրեն սահմանակից Քիւրտիստանի մը կազմութեան:

Երկու երկիրներուն հակադրութիւններէն է Կիպրոսի հարցը. Անգարա չէ մոռցած որ միացումի հանրաքուէէն ետք երբ առաջարկուեցաւ որ թրքական գօտին իրավիճակը բարեփոխուի, Ռուսաստան վէթօ դրաւ: Կայ անջատողականներուն տրուած զօրակցութեան խնդիրն ալ: Մոսկուա միշտ ակներեւ դժգոհութեամբ կը հետեւի Չէչէններու նկատմամբ Թուրքիոյ կովկասեան միութիւններուն համակրական ցոյցերուն: Անգարա իր կարգին չէ մոռցած որ Մոսկուա ապաստան տուած է ՓՔՔ-ի ներկայացուցչութեան մը:

Ասոնց քով, տակաւին Մոսկուա վախով կը հետեւի կովկասեան շարք մը զարգացումներու, ինչպէս Վրաստանի պարագային: Չի փափաքիր որ խորհրդային շրջանի իր խարիխները այդ երկրէն վերցնելէ ետք անոնց տեղը առնեն ՕԹԱՆ-ի զինուորներն ու զինանոցը: Շատ հաշտ աչքով չէ դիտած Թիֆլիսի կեդրոնական իշխանութեան եւ Հարաւային Օսէթիոյ միջեւ թրքական զօրաբաժին մը գետեղելու Անգարայի առաջարկը: Կայ Հայաստանի պարագան ալ ուր երկու երկիրներուն շահերը նոյն ուղղութեան չեն հետեւիր:

Եզրակացնելով, լրագրողուհին կը գրէ թէ Մոսկուա եւ Անգարա շրջանային ենթադրելի մրցակցութեան մը լծուած չեն. իրենց ուզածը «Եւրասիական տնտեսական համայնք» մը ստեղծելն է: Եւ Անգարա իր ակնարկը յառելով դէպի Արեւմուտք, կը ջանայ ամրացնել իր դիրքը, սպասելով Եւրոպական յանձնախումբին Հոկտեմբեր 6ի տեղեկագրին, որ եւրոպական ընտանիքին անդամակցութեան իր բանակցութիւններուն մասին առաջին կարեւոր մենք մը պիտի ըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԷՅ (Աւստրալիա) Ռայտ Սիվիք Սէնթէր սրահին մէջ, Օգոստոս 22ին տօնուած է Համազգայինի հիմնադրութեան 75-ամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Աւստրալիոյ Շրջ. Վարչութեան եւ հովանաւորութեամբ Թեմին առաջնորդ Աղան Արք. Պալիոզեանի: Ներկայ եղած են կրօնական յարանուանութեանց, ազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Մաքրուհի Քորթեան, որ արագ ակնարկ մը նետած է 1928ին՝ ըսփիւռքի դժուար պայմաններու մէջ Շանթի, Ազրալեանի եւ ընկերներու կողմէ հիմնուած Համազգայինի պատմութեան: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Էտի Վեցմանեան, որ յիշած է թէ այս տարի նաեւ 40ամեակն է Աւստրալիոյ Համազգայինի հիմնադրութեան եւ անդրադարձած է անոր չորս մասնաճիւղերուն տարած մշակութային գործունէութեան: Ան տուած է նաեւ ամփոփ կենսագրականը օրուան հիւր բանախօս՝ գրագէտ, հրապարակագիր Յակոբ Պալեանի ու զինքը բեմ հրաւիրած: Բանախօսը լայնօրէն անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան, անոր անցեալի ու ներկայի աշխատանքներուն, յիշած կարեւորութիւնը ազգային լեզուին, չեշտելով թէ պատմութեան ընթացքին, ազգեր գոյատեւած են առանց կառավարութեան եւ հողի, բայց կորսուած են երբ կորսնցուցած են իրենց լեզուն: Իր խօսքը աւարտած է ըսելով.- «75ամեայ յոբելեանը առիթ է նոր յանձնառութեանց: Հայ մտաւորականը կամ պէտք է յանդուգն ըլլայ, բանայ նոր հորիզոններ, արտայայտուի, խօսի ազգին ցաւերուն մասին, ապա թէ ոչ, կը դառնանք անցեալ»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Երեկոյթին փակման խօսքը արտասանած է Աղան Արք. Պալիոզեան իր գնահատանքը յայտնելով Համազգայինի տարած աշխատանքներուն:

*

ԳՆԱԼՐԻ Կազդուրման կայանի «Ծամպաղեան» խաղավայրին մէջ, Օգոստոս 28ին տեղի ունեցած է կայանին փակման հանդիսութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է կայանի տնօրէնուհին՝ տիկին Մարի Գալայճը, որ շնորհաւորած է աշակերտները եւ յաջողութիւն մաղթած անոնց ուսումնական նոր տարեշրջանին առթիւ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ապա, յուշատախտակներ յանձնուած են բոլոր այն կամաւորներուն որոնք սիրայօժար կերպով օգնական հանդիսացած էին կայանի գործունէութեան: Հաւաքոյթը վերջ գտած է Թաթուլ Վրդ.-ի հուսկ բանքով, որ կարդացած է նաեւ Մեսրոպ Պատրիարքի ուղերձը՝ փակման առթիւ:

ԳԱՆԱՏԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹՈՎ ԶՕՐԵԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Գանատայի Զօրեան Հիմնարկը հաղորդագրութեամբ մը տեղեկացուցած է թէ 40 ուսանողներ յաջողութեամբ աւարտած են «Ցեղասպանութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութիւն» խորագրուած երկշաբաթեայ երրորդ տարուան ծրագիրը: Ուսանողներու խումբը բաղկացած է Հայերէ զատ Անգլիացիներէ, Թուրքերէ, Ազրպէջանցիներէ, Գամպոճցիներէ, Իրլանտացիներէ, Չինացիներէ: Դասախօսած են զանազան համալսարաններէ նիւթին մասնագէտ նկատուած 17 անձնաւորութիւններ: Անոնց կարգին գտնուած է Թանէր Աքչամ որ փափաք յայտնած է նման ընթացք մը կազմակերպելու նաեւ Թուրքիոյ մէջ:

Երեք տարուան ծրագիրներուն մասնակցած են 18 երկրէ հարիւր ուսանողներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Յուշագրութիւն
Ա. Հատոր

ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Ազգ» Օրաթերթի
2004

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ՝
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ
ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ, ՈՐ ԿԱՍԵՑՈՒԵԼ ԷՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 1922 ԵՒ 1940
ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԵԿՐԵՏՆԵՐՈՎ

ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Երեւան, 2003

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այնտեղ զինքը աղքատ կարծեցին, տուրճ մը տուին որ խմէ: Անտոն ծխելու փափաք ունեցաւ: Գրպանները խառնեց: Ծխախոտի փոշիներ գտաւ: Ու թուղթ չկար: Մէկը ծխախոտը երկարեց:

Անտոնի ձեռքերը ու մատները կը դողային: Չկրցաւ փաթթել: Երիտասարդ մը շինեց գլանիկը ու տուաւ Անտոնի: Ախոռ մը տուին իրեն: Նստաւ: Սուրճին կէսը թափեց, մնացեալը խմեց անյագօրէն, յետոյ ծխեց, առանց դադարի:

Ամբողջ գիշերը եւ առաւօտուն չէր ծխած: Գինովութիւն մը իր ալիքին մէջ առաւ Անտոնը որ մնաց աթոռին վրայ խեղճի մը պէս: Իր աչքերը ողորմելի մեծ նայուածքին ունեցան: Քնանալու պահանջ զգաց: Երկար քուն մը: Քունը: Մեծցաւ փափաքը: Ու յաւիտենական քունի գաղափարը յաղթեց առժամեայ քունին:

Դուրս նետուեցաւ սրճարանէն: Մարդիկը պէտութիւնով, զարմացումով իր ետեւէն նայեցան: Ինք հանգիստ էր որ խօսելու տաժանքին մէջ չէր ինքը:

Քիչ վերջ կամուրջին գլուխն էր: Կամուրջի դրամահաւաք պաշտօնեայի քով կեցաւ: Ծամբայ տրուեցաւ իրեն: Քալեց մինչեւ Պոլիս ու անկէ ձախ դարձաւ:

Ցանկարծ կեցաւ: Հեռուն նստեցաւ, մօտեցաւ ծովեզերքին, չորս կողմը քննեց ու իր մարմինը նետեց ջուրերուն մէջ:

Մարդ մը կը նետուի ծով: Ջուրը կը բանայ հազար փակադիծներ, որոնք կը մեծնան, կը լայննան, կը հեռանան, կը հալին: Փակադիծներուն տակ բոնկած գլուխ մը կայ: Ջուրը կը բանայ հազար պսակներ, որոնք կը ծաւալին նազանքով: Պսակներու ներքեւ մարմին մը կայ: Ու ջուրը կը մտնէ մարդուն մէջ մաքրելու համար հոգիին բոցը: Ու ջուրը ծովերու ծանրութիւնով անհուն օրօրի մը, մահուան օրօրի մը մէջ կը շարժէ մարդը. կը շարժէ աջէն ձախ ու վերէն վար, վարէն վեր: Ջուրը կը գրկէ մարդուն ու փոքրիկ տանջանքէ մը վերջ կ՚ուտէ գիտակցութեան մնացորդը:

Այդ ժամանակ կը բացուի երազը: Կապոյտ երկինք մըն է, ուր կը մարի արեւը: Հեղուկ երաժշտութիւն մը կը մտնէ մարդուն ականջներուն մէջ: Մահուան մեղեդիներ: Ծանրութիւններու: Ներքին ալիքներ իրենց ուսերուն վրայ առած մարդը, կը բարձրացնեն ու կ՚իջեցնեն: Երազներու ծաղիկներ կը թափին: Աշխարհը փակուած է իր փուշերէ շինուած ամբողջ հրաշալիքներով: Ցամաքը որ դաւաճանած է մարդուն: Ջուրը կ՚ընդունի վայրն ու կուտայ ի՛ր ցամաքին:

Մարդը կը փաթթուի բիւրաւոր կապոյտ ժապաւէններու մէջ: Կապոյտ պատանք: Բիլ ու բիւր հայելիներ կը գոցուին, կը բացուին: Լուրթ թռչուններու երամ մը կը մօտենար, կը հեռանար: Կապոյտին տիրապետութիւնը կը սկսի, անդուլ բոլոր տիրապետութիւններուն նման: Մարդը իր ներքինէն կողոպտուած է ու իր արտաքինէն յաղթուած:

Դադարներ կան ջուրին երեսը: Ու ձայներ: Աշխարհէն աղաղակներ: Հեռու, մտերիմ, երազական գործողութիւններ: Ջուրը կը յուզուի: Հայելիներ, կապոյտ չուաններ, սեւ դադարներ: Իրարանցում մը ջուրէն ներս ու դուրս: Մերկ թեւեր: Ու աչքեր: Ձեռքեր կ՚երկարին աջէն ու ձախէն: Հրեշտակները հասած են:

Անտոնը ազատած էին:

Պառկած էր իր անկողնին մէջ: Տունը տակնուվրայ: Ջաւակները յուզումի մէջ: Կինը ճնշուած: Փողոցը ոտքի վրայ: Ու այցելուներ:

Սարգիս աղան, Թօնին, Տրդատը ու Թօսեալըն խորհուրդ գումարեցին:

Սարգիս աղա Ազգ. Հիւանդանոց կ՚առաջարկէր: Թօսեալը Ս. Յակոբայ հիւանդանոցին խօսքը կ՚ընէր: Տիկ. Նուարդ այս վերջին առաջարկին յայտնեց իր հաւանութիւնը: Ս. Յակոբայ հիւանդանոցը մօտ էր: Խնդիր մը կար սակայն: Հիւանդանոցը չէր կրնար ընդունիլ Անտոնը որ թողած էր կաթոլիկութիւնը եւ եղած լուսաւորչական:

Թօսեալը ըսաւ.

- Ես կը կարգադրեմ: Կաթոլիկի լուսաւորչական խօսք չենք ըներ: Ազգական վարդապետներ ունիմ ու ծանօթներ հիւանդանոցին մէջ: Երկու օրէն կը կարգադրեմ:

Թօսեալը յարգեց իր խոստումը:

Անտոնը փոխադրեցին յիմարանոց:

Տան մէջ մեռել մը կար: Այդ մեռելը չէր վերնար: Տունը սուգի, լռութեան, տխրութեան մէջ մտաւ: Տան մը սիւնը հեռացած էր: Տունը ծռած էր, բայց դեռ կանգուն էր: Կար մայրը: Մօր մը մահը միայն տուն կը կործանէ: Երկու եղբայրները ուրիշներու աչքերուն մէջ կը կարդային տակաւին խօսք մը. «Հայրիկդ խենթ է»: «հայրիկդ խենթեցած է»: «Խենթ»:

Անտոն նետուած էր յիմարներուն մէջ: Գլուխը ածիլած էին ու հագցուցած թիապարտի մը համազգեստը: Խելօք մը կը դիտէր իր ընկերակիցները ու չէր խօսեր: Բերանը կղպած էին: Օրերը կ՚անցընէր ծխելով նաեւ խօսակցութիւններ, խրատներ, ճառեր:

(Շար. 118)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ-ԿՐԱՄԻԷՆ --- Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գաւէզեան 170 Եւրօ :

ՓԱՐԻԶ --- Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Խրիմեան 70 Եւրօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ --- Օր. Աստղիկ Ճինկիթեան 120 Եւրօ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ աներհօր՝ Կարպիս Մուսայեանի *մահուան քառասունքին առթիւ Շաքէ Մուսայեան, Վաչէ Մուսայեան, Շուշան եւ Գէորգ Աֆրիկեան հետեւեալ նուէրները ըրած են --- Շէն Կազմակերպութեան 150 Եւրօ, ՀՅԴ Զաւարեան ենթակոմիտէին, Հայ Դատի Յանձնախումբին, Նոր Սերունդին, Կապոյտ Խաչի Պանեէօյի մասնաճիւղին, ԱՅԲ-ԷՖ-ԷՄ-ին 100ական Եւրօ :*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

(Շար. Ա. էջէն)

տարիներու երկայնքին աշխատանք պիտի գտնեն, 2009ին համար 500 հազար աշկերտի կը սպասուի, 1600 Եւրոյի վարկ մը այն գործատէրերուն համար որ աշկերտ մը գործի կ'առնեն, ապագայի (2009) մէկ միլիոն պայմանագրութիւններ ԷՌ. ԷՄ. Ի.ներուն համար : Նաեւ բնակարաններ :

ԻՍՐԱՅԵԼԻ մէջ նոր վտանգ մը կը սպառնայ Շարոնի՝ փուլսա տէնուրան, *որ արամերէն հրէական հին ծէս մըն է, որու միջոցաւ երկնքի կրակը կ'ոգեկոչուի անիծեալ անձ մը կայծակնահար ընելու համար : Ծայրայեղ աջ ռաբունի մը յայտարարած է, որ հրէական Ամանորի նախօրեակին, պիտի գործադրէ այդ ծէսը ոգեկոչելով վարչապետի մահը, եթէ չհրաժարի Գազայի գօտին պարպելէ :*

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հաշուեքննիչ Ատեանը երեւան հանեց որ Ընկերային Ապահովութեան բացը շատ աւելի մեծ է քան ինչ որ կ'ըսուէր : 2003ին, միայն հիւանդութեան սնտուկին բացը հասած է 11,9 միլիառ Եւրոյի : 2000էն ի վեր հիւանդութեան վերաբերեալ ծախքերը 22,4% յաւելում կրած են :

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ -- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ -- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ :

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը :

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21 :
ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացման տասներեքերորդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 18.30ին երեկոյեան ժամերգութիւն *կը կատարուի, որու ընթացքին* Գոհաբանական աղօթք՝ Հանրապետական յատուկ մաղթանք *կ'ըլլայ վասն անսասանութեան եւ յարատեւ բարգաւաճման Հայաստանեայց Աշխարհին :*

Կը հրաւիրուին բոլորը անպայման մասնակցելու այս տօնախմբութեան եւ աղօթակցութեամբ ի խորոց սրտի հայցել՝
«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս եւ արա զնոսա պայծառ» :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 *տարեշրջանի գործունէութիւնները*
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին :

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն :

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

TAJAN

HOMMAGE À JULIEN LEVY
900 ŒUVRES PROVENANT DE LA COLLECTION DE JULIEN ET JEAN LEVY
5, 6 & 7 OCTOBRE 2004 - ESPACE TAJAN

ARSHILE GORKY (1904-1948)
« PIRATE I », 1942
HUILE SUR TOILE
SIGNÉE AU MILIEU VERS LA GAUCHE
(74 X 101,5 CM)

ASSISTÉ DE MESSIEURS MARCEL ET DAVID FLEISS - contact@galerie1900-2000.com
RENSEIGNEMENTS - CATALOGUES BRUNO JANSEM +33 1 53 30 30 53 - jansem-b@tajan.com
37 RUE DES MATHURINS 75008 PARIS - FRANCE +33 1 53 30 30 30 www.tajan.com

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ
կը հրաւիրեն հրաղացարին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26 :
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին :*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն :
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն :

ՍԵՎՐԱՆ -- ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին :
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա :
Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01. 43. 85. 03. 76 *թիւին :*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25200 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaurès
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.027
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.027

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

«ԱՊՕՐԻՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է» Կ'ԸՍԷ ՔՈՖԻ ԱՆԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ 60 ՆՈՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Քոֆի Անան սուր բանավէճի մը առիթ տուած է յայտարարելով որ ամերիկեան միջամտութիւնը Իրաք «ապօրինի» էր: Շեշտած է.— «Մաս կը կազմեմ անոնց որոնք կը հաւատան որ Ապահովութեան Խորհուրդի երկրորդ բանաձեւ մը պէտք է ըլլար արտօնելու համար Իրաքի վրայ յարձակումը»: Բի.Բի.Սի.ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին է որ Ք. Անան այս խօսքերը արտասանած է, աւելցնելով «նշեցի, որ համապատասխան չէր (իմա՝ պատերազմը) Միացեալ Ազգերու Ուխտին հետ»: Ճ. Պուշ բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է, պնդելով որ ՄԱԿ-ը քուէարկած էր միջամտութեան ի նպաստ: «Քննեց, կ'ըսէ այն նոյն տեղեկութիւնները զորս ունէի եւ եզրակացուց որ Սատտամ Հիւսէյն սպառնալիք մը կը ներկայացնէր»: Քոֆի Անանի խօսքերը մեծ խրախանցում մը ստեղծած են համախմբումի գլխաւոր անդամներուն մօտ: Մեծն-Բրիտանիոյ Արտաքին Գործոց եւ Ճարտարարուեստի Նախարարը Փ. Հէուիթ կ'առարկէ որ զինուորական գործողութիւնը ոչ միայն օրինաւոր էր այլեւ «անհրաժեշտ»՝ յարգել տալու համար Միացեալ Ազգերու բանաձեւերը: Աւստրալիոյ Նախարարապետութիւնը օգտագործած է խնդրոյ առարկայ ընելու համար ՄԱԿ-ի գործելու անկարողութիւնը, օրինակ բերելով Սուտանը: Քոֆի Անան չի խորհիր նաեւ որ Իրաքի այս քաոսային վիճակը թոյլ տայ որ օրինաւոր ընտրութիւններ տեղի ունենան Յունուարին:

*
**

Տեղւոյն վրայ կացութիւնը ոչ միայն քաոսային է այլեւ վտանգաւոր, եւ բազմաթիւ լրագրողներ սկսած են մեկնիլ: Սեպտեմբեր 16ին երեք նոր առեւանգումներ (երկու Ամերիկացի եւ առաջին անգամ ըլլալով մէկ Անգլիացի) նոր խուճապ ստեղծած են, երբ արդէն Ֆրանսացի երկու լրագրողներէն ոչ մէկ նոր լուր կար Սեպտեմբեր 17ին (գրեթէ ամիս մը վերջ), ոչ ալ երկու Իտալուհիներէն: Ամերիկեան ռմբակոծութիւնները սաստկացած են, մանաւանդ Ֆալուճայի վրայ եւ չուրջը Սեպտեմբեր 16էն 17ի գիշերը եւ 60 մեռեալ կար:

*
**

2004 Ապրիլէն ի վեր պատանդներու պարզած պատկերը հետեւեալն է.— ԱՄՆ՝ 2 Ամերիկացի, երեք՝ անհետացած, Մեծն-Բրիտանիա մէկ անգլիացի, Աւստրալիա երկու աւստրալիացի, բայց չէ հաստատուած, Իտալիա երկու Իտալուհի եւ Իտալիոյ համար աշխատող երկու Իրաքցի, Ֆրանսա երկու լրագրող, Յորդանան մէկ յորդանանցի, Սուրիա երկու սուրիացի, Թուրքիա երկու Թուրքեր առեւանգուած, Իրան դիւանագէտ մը անհետացած է, Սոմալիա վարորդ մը առեւանգուած է, Գանատա ծագումով Իրաքցի Գանատացի մը:

*
**

Ֆրանսացի մահմետականներու Ազգային Դաշնակցութեան Նախագահը՝ Մոհամէտ Պեշարի Տոհա (Քաթար) գացած է եւ ողջագուրուած Ապասի Մատանիի հետ պատճառ է»: Արդէն հինգ երկիրներ կան: Սեպտ. 14ին: Մատանի ալժերական Փրկութեան Իսլամական Ճակատին նախկին պետն է եւ աքսորական կեանք մը կ'ապրի Քաթար: Պեշարիի այս քայլը շշմեցուցած է Փարիզի մեծ մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօրը եւ պառակտում ստեղծած մահմետական պաշտամունքի Ֆրանսական խորհուրդէն ներս: Մզկիթը հաւաքուած շրջանային 40 պատգամաւորները հաղորդագրութիւն մըն ալ հրապարակած են ուր վճռականօրէն կը դատապարտեն Մ. Պեշարիի անպատասխանատու քայլը, զոր գրգռութիւն մը կը նկատեն իրենց հանդէպ: Ցանցագործը պարտի բացատրութիւններ տալ երբ Ֆրանսա վերադառնայ: Այս վերջինին արդարացումն այն է որ ուզած է պատանդներու ազատ արձակումը ձեռք ձգել: Տոհայի նոյն պանդոկը գտնուած են, նոյն յարկը եւ ուզած է քաջալերել Մատանին, որ հայցադուլի դիմած էր: Երբեք չէ ուզած քաջալերել Ալժերիոյ իսլամապաշտ կեռիլլան:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ երկար հարցազրոյցով մը Ֆիկառոյի (Սեպտ. 17) 2005ի իր ծրագիրները կը ներկայացնէ, հաստատելով թէ Հանրապետութեան եւ իր միջեւ ոչ մէկ միջամտութիւն կայ: Գլուխ գլխի հանդիպումներու առեն է որ կ'որոշուի կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Կը ցաւի Լ. Ֆապիւսի «ոչ»ին համար Եւրոպական Սահմանադրութեան, հաշիւը սխալ կը նկատէ: Տունը աշխատողներուն համար տուրքի զեղչը 50% յաւելում կը կրէ: Խնդրոյ առարկայ չեն 35 ժամերը հանրային սպասարկութեան մէջ: Ոչ-հանրային մարզերու մէջ սակայն, որոշ ճկունութիւն կարելի է կիրարկել մինչեւ 2005ի վերջ: Համաձայն չէ Կրթական նախարարին հետ, ինչ կը վերաբերի Հոգեգալուստի Երկուշաբթի օրը աշխատանքի օրուան վերածելու դպրոցական մարզին մէջ, կ'ուզէ որ ակադեմիաներու տեսուչները ազատ ըլլան այդ ընտրութիւնը կատարելու: Այս հարցազրոյցին նպատակը կը թուի ըլլալ նախարարապետին հաստատումը որ կա՛յ եւ ինք կը կառավարէ երկիրը Շիրաքի հետ, մէկ խօսքով կը շեշտէ իր ներկայութիւնը:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՊ-ի վեհաժողովին, Պուտին եւ Սահակաշվիլի չեն ծածկած իրենց խոր տարակարծութիւնները: Պուտին շեշտած է.— «Բեսլանի վայրագութիւնները բարոյական իրաւունքը կու տան մեզի ըսելու որ այդ մարդիկը մաս կը կազմեն ահաբեկչական միջազգայնականին»: Վրաստանի Նախագահը համաձայն չէ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ անհակակշռելի անջատողականութիւնը որ ըսպառնալիք մըն է Վրաստանի համար ինչպէս Ռուսաստանի: Ու կը պնդէ կէտի մը վրայ որ կը խանգարէ Ռուսաստանը, յայտնելով թէ Շամիլ Բասայեւ, 90ական թուականներու սկիզբը «աբխազ անջատողականներու հերոսն էր» այսինքն անոնց որոնք այսօր Մոսկուայի հաճելի են: Միւս կողմէ, Բասայեւ տէր եղած է Բեսլանի, նաեւ Մոսկուայի Օգոստոս 31ի ոճրափորձերուն եւ օդանաւերու ջախջախումներուն: Նամակով մըն է որ Բասայեւ ստանձնած է իր պատասխանատուութիւնը, կը շեշտէ սակայն թէ ջարդը ապահովութեան ուժերու յարձակման հետեւանք է եւ ոչ ռումբի մը պայթումին:

ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարութիւնը դատապարտած է, Սեպտ. 15ին, իր տարեկան տեղեկագրին մէջ կրօնական ազատութեան նուիրուած Սաուտի Արաբիոյ դիրքը որ «յատուկ մտահոգութիւններու

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԳՆԱԾ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Օտարներու Թուրքիոյ մէջ կալուած գնելու երեւոյթը կը շարունակէ մտահոգել Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւններ. յայտնուած կարծիքներէն են հետեւեալները. «Երկիրը սկսած է սահիլ մեր ոտքին տակէն», «Ոչ մէկ երկիր մեզի չափ առատաձեռն է», եւլն.: Դժգոհութեան պատճառ են յատկապէս Սուրիացիներու եւ Յոյներու գնումները: Կ'ըսուի թէ առաջինները սահմանային գօտիներէն կալուած կը գնեն, երկրորդները Թրակիայէն: Կալուածատիրութեան բաժնին պատասխանատուն պատասխանելով մտահոգութիւններուն, ըսած է թէ օտարներու կալուած գնելու հոլովոյթը շատ բացայայտ կերպով կը հետապնդուի ու ինքն իր վիճակին ձգուած մարզ չէ:

ԱՍԱԼԱ-ՅԻ ԴԷՄ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Թուրք գաղտնի կազմակերպութեան լրաբերներէն մէկը իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ըսած է թէ 1980ական թուականներու սկիզբը Եւրոպայի մէջ ԱՍԱԼԱ-ն թիրախ առնող գործողութիւնները կը ղեկավարուէին շրջանին Հանրապետութեան Նախագահ Ք. Էվրէնի աջկան Ծ. Կիւրվիթի կողմէ: Իրեն մօտիկ գործակիցներու շարքին ալ գտնուած է ամուսինը որպէս նոյն գաղտնի կազմակերպութեան Հանրապետութեան նախագահին մօտ ներկայացուցիչը:

ԱՍԱԼԱ-յի դէմ լիբանանեան գործողութիւններն ալ կազմակերպած ու կիրարկած է Ք. Էվրէնի փեսային մտերիմ բարեկամներէն մէկը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ՎԱՂՈՒԱՆ ԲԱՆԱՎԷՃԸ»

Խորագիրը Թուրք լրագրող Օքայ Կէօնէնսինին է որ «Վաթան» թերթին գիրքերու յաւելուածականին մէջ անդրադարձած է ցեղասպանութեան նիւթին շուրջ ստեղծուած բանավէճին («Մարմարա», Սեպտ. 16): Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ երկար առեն խուսափելով հանդերձ, Թուրքիա պարտաւոր է այդ բանավէճը բանալու եւ մասնակցելու անոր պարզերին մերժելումով: Ան հարցը կը յստակացնէ, գրելով որ պէտք է ճշդել թէ Իթթիհատականները զինակից որոշումով որպէս ցեղասպանութի՞ւն գործեցին Հայերու տեղահանութեան արարքը, թէ ան օրուան պայմաններով ինքնաբերաբար վերածուեցաւ կոտորածի:

Թուելէ ետք ցեղասպանութեան թէզին վրայ պնդող ու հակառակ տեսակէտը պաշտպանող քանի մը հատորներ որոնցմէ են Վ. Տատրեանի ստորագրածները, Թուրք լրագրողը համոզում կը յայտնէ որ Եւրոպայի անդամակցութեան ընթացքին մէջ Հայկական հարցը աւելի պիտի հրահրի ու Թուրքիա որքա՛ն առարկայական եւ ոչ զգացական մօտեցում ունենայ, այն այնքան բնական հունի մէջ պահել կարելի կ'ըլլայ:

Գրութիւնը կ'աւարտի յիշեցումով մը. «Իթթիհատականներու երեք գլխաւոր ղեկավարներէն մէկը որ յաճախ ամբաստանուած է տեղահանութեան արարքով եւ որ Պերլինի մէջ հայ ազգայնականներու կողմէ սպաննուած է, Թալաթ փաշան, ինք եւս «աղէտ» որակած է 1915ի դէպքերը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

ԴՐԱՄԱՇՈՐԹ ՀԱՅԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մոսկուայի դատարանը ութ տարի բանտարկութեան դատապարտած է Ռուսիոյ պաշտօնատարներէն Անդրէյ Նուրիջանեանը. ան մեղադրուած է պաշտօնակիցի մը հետ խարերայութեամբ 10 միլիոն տոլար կորզելով: Մեղսակիցն ալ տասը տարուան դատապարտուած է:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ԺՈՐԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ազատ ոճի ըմբշամարտի վեթերաններու աշխարհի ախոյեանութեան որ տեղի ունեցաւ Ջեխիոյ մէջ, վանաձորցի մարզիչ Ժ. Յովհաննիսեան (58 քկ.) աշխարհի ախոյեան դարձած է, երրորդ անգամ ըլլալով: Ան յաջորդաբար յաղթած է ամերիկացի, ճափոնցի, Թուրք եւ իրանցի իր հակառակորդներուն:

յին 2003ին (Չինաստան, Իրան, Հիւսիսային Գորէա, Սուտան, Պիրմանիա) և 2004ին երեք ուրիշներ աւելցած են՝ Սաուտի Արաբիա, Էրիթրէա եւ Վիէթնամ: Տեղեկագիրը կը նշէ որ կրօնքի ազատութիւն չկայ Սաուտի Արաբիոյ մէջ եւ կը ցաւի որ հիմնական կրօնքները մերժուած են բոլորին, բացի անոնցմէ որոնք կը միանան Պետութեան արտօնած սիւննի իսլամին:

ԻՎԱՆ մրրիկը կը շարունակէ աւեր գործել եւ վերջին օրերուն ԱՄՆ-ու հարաւային շրջանն է որ մեծ վնասներ կրած է: Քարուքանդ տուներէն զատ, կան նաեւ 22 մեռեալներ: Հովին արագութիւնը ժամական 300 քմ. եղած է: Սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը 81ի հասած է: Մրրիկները կը մկրտուին երբ հովին արագութիւնը ժամական 63 քմ.էն աւելի է եւ իգական անուն մը կը ստանային մինչեւ 1979: Օդերեւութաբանական Համաշխարհային Կազմակերպութիւնը 21 անուններու վեց ցանկերու մէջ կ'ընէ իր ընտրութիւնը: Այս վերջին մրրիկէն ամէնէն աւելի տուժած է Ֆլորիտան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախկին Նախագահը Բորիս Ելցին «Մոսկովսկայա Նովոստի»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Սեպտ. 17) կը զգուշացնէ Կրեմլինը կեդրոնացման իր քաղաքականութեան հանդէպ: Կը շեշտէ.. «Թոյլ պիտի չտանք հրաժարիլ Սահմանադրութեան ոգիէն (1993), որովհետեւ ժողովրդավար իրաւունքներու ջնջումը ահաբեկիչներուն յաղթանակը կ'ըլլայ»: Նախորդ օրը, բաց նամակով մը, Բերեզովսկի հրաւիրած էր Ելցինը որ միջամտէ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ Թալիպանները ստանձնած են Նախագահ Քարզայիի վրայ յարձակումը Սեպտ. 16ին, երբ ան կը պատրաստուէր գիւղ մը այցելել: Կը սպառնան նաեւ Նախագահական ընտրութեան բոլոր թեկնածուներուն (Հոկտ. 9):

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻՃԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏ ԲԱԶՈՒԿԸ

Երեքշաբթի օր, կէսօր: Քայլերս կ'ուղղեմ դէպի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան: Մուտքին մօտ, Ա.Ն կանգնած է ու կը խօսի իր մէկ ծանօթ աղջկան հետ: Կը ներկայացնէ: Այդ պահուն Մ.Ն կու գայ, որ բարեւելէ ետք, կ'ըսէ.-

-- Ուզո՞ւմ էք մի բան պատմեմ որ վերջապէս հիասթափուէք էս երկրից: Երէկ ինձ զանգեց իմ ընկերուհին՝ Ի.Ն: Յիշո՞ւմ ես:

-- Հա, բայց չէ՞ որ գնացել էր Մոսկուա:

-- Հա, վերադարձել ա: Ինձ պատմեց որ նոր-նոր դուրս է եկել հիւանդանոցից:

-- Ի՞նչ ա եղել:

-- Անցեալ շաբաթ իրա քրոջ ու մի Ամերիկացու հետ գնացել են Բունկեր բար: Ցայտնի տեղ ա, «Անի» հիւրանոցի հէնց դիմացի մայթը. մի քանի անգամ եղել եմ: Վերջը: Էնտեղ եղել ա Պաշտպանութեան փոխնախարարի տղան: Էս տականքը սկսել ա ձեռ գցել Ի.ի քրոջը: Ի.Ն միջամտել ա, թէ «էս իմ քոյրն ա», էդ մէկը նրան ապտակել ա ու գետին ա գցել: Ցետոյ քրոջը, որ ընդդիմանում էր, բռնել ա ու մի լաւ կոկորդը սղմել ա: Էդ պահին Ամերիկացին փորձել ա միջամտել, նրան ծեծել ու քիթն են ջարդել: Երեքն էլ ընկել են հիւանդանոց:

-- Բայց ո՞վ է ծեծողը: Միայն այդ նախարարին տղա՞ն:

-- Ո՛չ, ինքը եւ իր թիկնապահները, որոնք երբեք մենակ չեն ման գալի: Վերջը: Էդ Ամերիկացին գնացել է դեսպանատուն, դեսպանի օգնականի հետ տեսակցել ա, որ նրան ասել ա, թէ էս անօրինական երկրում մարդիկ կան, որոնց դէմ չես կարող ոչ մի բան անել: Նրան առաջարկել ա թիկնապահների պաշտպանութիւն, իսկ երկու քոյրերին, եթէ ցանկանում են, քաղաքական ապաստան:

-- Ինչի՞:

-- Նրանց զանգել են ու ասել, թէ կը սպանեն եթէ մի բան անեն որեւէ մէկին...:

Յետոյ ճշդեցի, որ դէպքին «հերոսը» ապայակոյտի պետին տղան էր: Ընդհանուր դատախազութիւնը քննութիւն բացած է, եւայլն, եւայլն: Եթէ Ապրիլ սկիզբը սրճարանի մը մէջ մէկուն վրայ կրակող Նախարարին «տիպար» (հօրը խօսքն է) զաւակն ու իր ընկերը վեց տարուան առկախ բանտարկութիւն ստացած են (առանց պաշտպան փաստաբանի իսկ անհրաժեշտութեան), իսկ Ապրիլ 12-13ի գիշերը ժողովուրդը ծեծող ոստիկանութեան վրայ «Ջերմուկ»ի փլասթիքէ շիշ մը նետողը 18 ամիս բանտ պիտի նստի, վստահ եմ, որ արդարութեան բազուկը ամենայն «խստութեամբ» պիտի տնօրինէ երկու աղջիկ եւ մէկ Ամերիկացի հերոսաբար ծեծող «տղամարդոց» ճակատագիրը: Հինգ տարուան առկախ բանտարկութի՞ւն: Քանի մը հազար դրամի տուգա՞նք: Գրաւի՛ եկէք, պարոններ: Արդարութեան խորհրդանիշը աչքակապ կրող կին մըն է, կշիռը ձեռքին, բայց աչքակապը բազմիմաստ է տեղւոյս անկախ ու անկաշառ դատաւորներուն համար: Արդեօք ինչո՞ւ միտքս կու գայ ոչ այլ բան, քան Սիամանթոյի արձանագրեալ տողը -- «Ո՛վ մարդկային արդարութիւն...»:

Երեք օր ետք, ծեծին զայրելի պատմութիւնը կը յիշեմ, երբ Սրտակը խնդալով կը պատմէ, թէ «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան անունը կու գայ այն իրողութենէն, որ Ք.ա. 28-27րդ դարերու սումերական աղբիւրներուն մէջ յիշուած Արատտա երկիրը (որու Հայկական լեռնաշխարհ գտնուելու վարկածին մասին գրած են թէ՛ ինքը եւ թէ, աւելի ուշ, Նաւասարդ) բնորոշուած է իբրեւ «սուրբ օրինաց երկիր»: Օրինաց երկի՞ր: Այն օր, երբ Հայաստանի մէջ ոչ ոք, նախագահներէն մինչեւ պարզ գիւղացիները, նախարարներէն մինչեւ աւելածուները, օրէնքէն վեր դասէ ինքզինք, օրէնքի տառն ու ոգին լիուլի յարգէ ու զանձայ քաղաքացիական պարտքը գործադրող մարդ, այն ատեն է, որ վերջապէս պիտի կայանայ այն նշանաւոր իրաւական պետութիւնը՝ «օրինաց երկիր»ը, որու մասին 15 տարիէ ի վեր տիւ ու գիշեր կը լսենք:

Հայաստան մեկնելէս առաջ «Նիւ Եորք Ռիվիու աֆ Պուքս»ի Օգոստոս 12ի թիւին մէջ (ամսանոյին թիւ մըն է, Յունիսին լոյս տեսած), Աբրահամ Լինքըլնի նուիրուած նոր գիրքերու գրախօսականէ մը ընդօրինակած եմ 1860 Փետրուար 27-ին Նիւ Եորք խօսած պատմական ճառէն նշանակալից մէջբերում մը.- «Let us have faith thait right makes might, and in that faith, let us, to the end, dare to do our duty as we understand it» («Յոյս ունենանք, որ իրաւունքը ուժ է, ու այդ յոյսով, համարձակինք մեր ըմբռնումին համաձայն մեր պարտքը կատարել մինչեւ վերջ»): *Իրաւունքը ուժ է, այո՛, բայց զայն ուժի վերածելու գործը Սուրբ Հոգիին պարտքը չէ...:*

Այլապէս, պիտի փոխանցենք այն օրինակը, զոր իր մանկական ամբողջ անմեղութեամբ ու ճշմարտախօսութեամբ (ճշմարտութիւնը մանուկներու եւ գինովներու բերնով կը խօսի, կ'ըսէ ժողովրդային իմաստութիւնը) եօթնամեայ Արեգը կը պատմէ հօրը.-

«Ընկերս ասեց. "Ես որ մեծանամ՝ պրեզիդենտ եմ լինելու": Ես էլ ասացի. "Ես, ես եմ լինելու, ես աւելի շուտ եմ ասել": Էդպէս վիճեցինք, վերջում ես էլ ասեցի՝ դէ որ դու ընտրուես, ես էլ խախտումներ կ'անեմ ու ես կ'անցնեմ, տես, ոնց Քոչարեանն անցաւ...»:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԻՒԹԸ

Երեւան այցելութիւնս կը զուգադիպի գրողներու համահայկական Բ. համագումարին: Աւելի ճիշդ, ինչպէս պատահած էր երկու տարի առաջ, փակումէն երկու օր ետք կը հասնիմ: Այս անգամ, հրաւէր չէի ստացած եւ ոչ ալ կրնայի ընդառաջած ըլլալ. երբ հարցուցին, թէ ինչո՞ւ չէի եկած ու ըսի, թէ չէի հրաւիրուած, պարզուեցաւ, որ այսինչ մէկը «չէրէզ Մ.» (այսինքն, «Մ.ի միջոցով») պիտի ղրկէր այդ հրաւէրը: Չհասկցանք, չստացանք, չեկանք. որոշ մասնակիցներէ լսածիս համաձայն, բացառիկ բան մը չկորսնցուցինք, ցաւօք սրտի:

Համագումարէն աւելի, գրական շրջանակներու խօսակցութեան առարկայ է Արտեմ Յարութիւնեան -- Սիլվա Կապուտիկեան բախումը, որ սկսած է անոր ամպիոնէն առաջինին յախուռն ելոյթով ու շարունակուած է հեռատեսիլէն, հրապարակային դեռ աւելի յախուռն կեցուածքով: Նիւթը, ի մի բան, Ա.Յ.ի կոշտ դատապարտումն է Ս. Կապուտիկեանի յայտնի որոշումին՝ 1999ին ստացած «Մեսրոպ Մաշտոց» պետական շքանշանը վերադարձնելու, ի բողոք Ապրիլ 12-13ի ցոյցերուն ոստիկանական վայրագ ճնշումին: Յարութիւնեանի ոճը եւ դիրքը շատ մը մտաւորականներու զայրոյթը յառաջացուցած են, ո՛չ միայն Կապուտիկեանի ազգային կուռքի երեւոյթով --որու հանգամանքը կարելի է վիճել, ի հարկէ--, այլեւ 85ամեայ կնոջ մը հանդէպ անվայել կեցուածքով --որու անպատշաճութիւնը կասկածէ դուրս է, ի հարկէ--: Ընդհանուր կասկածը այն է, որ այս տարի պետական մրցանակի արժանացած Արտեմ Յարութիւնեանը՝ 1960ականներու երբեմնի «երիտասարդ բանաստեղծներ»ու, այժմ՝ աւագ սերունդ դարձած սերունդին ներկայացուցիչներէն մէկը, սպրդապէս պետական պատուէր մը կը գործադրէ իր այս ելոյթներով (դժբախտաբար, անոնց բառացի բովանդակութիւնը չեմ կրցած իմանալ, ոչ ալ տեսնել): Ս. Կապուտիկեան «Գրական թերթ»ի Յուլիս 16ի թիւին մէջ քամահրականօրէն կ'ոչընչացնէ Յարութիւնեանը:

«Գրական թերթ»ի նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է «Պատուհան» խորագրուած Գրողներու Միութեան երիտասարդական բաժանմունքի ամէնամսեայ երկու էջերուն առաջին հրապարակումը: Քանի մը սերնդակից գրչակիցներու միջոցաւ եւ պատահականօրէն ձեռքս անցած ընթերցումներով գաղափար մը ունիմ Հայաստանի երիտասարդ գրողներուն մէջ ընթացող խմորումներուն մասին: Կամ, թերեւս կարելի է ըսել, անհրաժեշտ խմորումներու բացակայութեան մասին:

Սեւանը ինծի տրամադրած է «Գրական թերթ»ի Փետրուար-Յունիս թիւերը, ուր, բացառելով Ծաղկաձորի Մայիսի երիտասարդական խորհրդակցութեան առթիւ տպուած քանի մը երիտասարդներու բանաստեղծութիւնները, ուրիշ նոր անուններու չեմ հանդիպիր: (Ընդհանրապէս, «Գրական թերթ»ի մասին խօսք բացողը դժգոհութեամբ կը խօսի անոր մասին, «մեռելութիւն» եւն. ածականներով. խրոխտութիւնը լոկ կ'արձանագրեմ ու կ'անցնիմ): Կայ, անշուշտ, «Սերունդ» համացանցային հանդէսը, բայց համացանցը որպէս գրական վայր տակաւին ինքզինք չէ պարտադրած Հայաստանի մէջ (երկրին մէջ, 2002ի տուեալներով, համացանցի 60.000 բաժանորդ կար), եւ, որքան ալ սահմանափակ («Գարուն»ը կը տպուի 700 օրինակով, «Գրական թերթ»ը՝ 1000ով), թղթային հրատարակութիւնը դեռ անհրաժեշտութիւն մըն է: Երիտասարդներու այլընտրանքը, թող որ որակը իմ կարծիքով հեռու է բաւարարող ըլլալէ, թէեւ այդ չէ ըստ երեւոյթին հրատարակիչներուն մտահոգութիւնը, համացանցային «Բնագիր» հանդէսն է, որ նաեւ կը տպուի 99 օրինակով (խուսափելու համար արձանագրուելէ, օրինական ձեւակերպումներէ, եւլն.): «Բնագիր»ը, գոնէ, ազատութեան եւ փորձարկումի վայր մը ըլլալու արդար յաւակնութիւնը ունի, հայհոյանքն ու փողոցային լեզուն չափէն աւելի գործածելու այդքան աղմուկ հանած հարցէն անկախ:

«Պատուհան»ի առաջին թիւը զիս չի տպաւորեր: Բացառելով հոն լոյս տեսած եռաձայն զրոյց մը, ուր որոշ հետաքրքրական մտքեր կան, մնացեալը տարտամութեան մէջ կը թուայի: Կարծես թէ 20-25 տարեկան գրողները, որոնց առաջնահերթ կայքը ուղղուած ըլլալու է, որակեալ բան մը չունենան ըսելիք: Բայց քննարկում մը յայտարարուած է Գրողներու Միութեան մէջ: «Սատիրիկոն» երգիծական պարբերաթերթի սենեակը, Յովհ. Գրիգորեանի եւ Գուրգէն Խանջեանի կողքին, 10-15 երիտասարդներ հաւաքուած են, ինծի անծանօթ, թէեւ մէկ-երկուքը անունով գիտեմ: Հարցումները շատ են, պատասխանները՝ քիչ. գրականութիւնը հոնորարի *դիմա՞ց, ինչո՞ւ ամսական երկու էջ եւ ոչ թէ եռամսեայ ամբողջ թիւ մը, եւայլն, եւայլն: Մերթ յաւակնոտ կամ ամօթխած, մերթ սպասողական կամ պահանջող: Գիրք հրատարակելու դժուարութիւնը, պարբերաթերթերու մէջ տեղ ունենալը* («Ձեն գիտեր ինչքա՞ն ժամանակ խլեց, մինչեւ որ կարողացանք "Գարուն"ի 9րդ համարի նիւթերը *--որ նուիրուած էր երիտասարդական գրականութեան--* հաւաքել, մարդ նիւթ չէր բերում», *կը վկայէ Սարմէնը) երկրորդական հարց կը դառնան, եթէ արժէք ունեցող նիւթ կամ խմոր չկայ: Էական հարցը այն է, որ Հայաստանի երիտասարդական գրականութիւնը ստեղծագործական տագնապէ մը կ'անցնի, որովհետեւ դեռ երկու ջուրերու մէջ կ'ապրի, չէ կրցած ձերբազատիլ հինի յաւելեալ բեռէն եւ աղօտ գաղափար ունի նորի մասին: Բայց ներկայ երիտասարդներուն եւ ինծի ծանօթ բացականերուն մէջ տեսած եմ այն աւիւնը, յարատեւելու այն ջիղը, որ վաղուան մասին ինծի յոյս կը ներշնչէ:*

ԳԻՐՔԵՐ՝ ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ

Հետազօտութեան տարբեր նիւթերու կապակցութեամբ, պրպտումներ կ'ընեմ Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին, Հայաստանի Ազգային Արխիւին, Ազգային Գրադարանին մէջ: Այս եւ միւս հաստատութիւնները, հակառակ նիւթական այնքան դժուար վիճակին, միջոցը կը գտնեն իրենց ճամբան շարունակելու: Ուրախալի է տեսնել, օրինակ, որ Ազգային Արխիւի Ա. մասնաշէնքին մէջ (Հրաչեայ Քոչար փողոց) ամերիկահայ բարերարներու օժանդակութեամբ նորոգումներ եղած են եւ համակարգչային բաժին մը հաստատուած է, ուր լարուած աշխատանք կը տարուի: Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկին ամբողջ յարկը բարերարի մը շնորհիւ իր տեսքը լիովին փոխած է: Հրատարակած է «Հայ գաղթավայրերի պատմութիւն» եռահատորեակի առաջին երկու հատորները եւ հիմա կը պատրաստուի «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» քառահատորեակի հրատարակութեան (Մեսրոպ Արք. Աշճեանի փայլուն յիշատակը պահող գետնայարկի լսարանին մէջ կը մասնակցիմ երրորդ հատորի խմբագրական կազմի ժողովին):

Գրականութեան Թանգարանին մէջ, հիմա կ'աշխատին «Վէրք Հայաստանի»ի նոր հրատարակութեան մը վրայ, որ պիտի վերականգնէ Խաչատուր Աբովեանի բնագիրը ինչպէս որ էր, առանց գրական հայերէնի միջամտութեան: Երուանդ Օտեանի «Անիծեալ տարիներ»ը գրեթէ պատրաստ է: Զարմանալի է, չէ՞, բայց այնքան շատ գրողներու գործերուն ամբողջական, անթերի բնագիրները չունինք, նոյնիսկ 100-150 տարի ետք: Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկը եւ Գրողներու Միութիւնը համատեղ հրատարակած են «Գրականագիտական հանդէս»ի առաջին հատորը, որուն չորս սփիւռքահայ անուններ աշխատակցած են եւ առաջին թիւին նիւթը կարեւոր մասով արեւմտահայ և սփիւռքահայ գրականութիւնն է: Հայկական Հանրագիտարանը «Հայ Սփիւռք» հանրագիտարանի կարեւոր հրատարակութիւնը վերջապէս իրագործելէ ետք, հիմա ձեռնարկած է «Մենք» անունով դէմքերու հանրագիտարանի մը հրատարակութեան: Ցեղասպանութեան Թանգարանը նորատիպ հանդէսներու, գիրքերու, գրքոյկներու բազմալեզու ցուցակ մը ունի: Եւ ցանկը երկարաշունչ է, միայն միտքս մնացած օրինակներէն մէկ քանին հոս կ'արձանագրեմ:

Սակաւաթիւ գրախանութները ողողուած են բազում հրատարակութիւններով, ամենատարբեր տեսակի եւ որակի: Ճիշդ է, որ հիմա ամէն միջակութիւն կրնայ գիրք հրատարակել եւ որ Գրողներու Միութեան 400 անդամներէն միայն 30-40ը կարելի է վաւերական գրող նկատել (ըստ Յովհ. Գրիգորեանի «Գովք միջակութեան» յօդուածին, «Գրական թերթ»ի մէջ): Տարբեր չէ Սփիւռքի վիճակը, ուր նման միջակութիւններ «գրող»կը նկատուին: Ճիշդ է, որ Միութեան մէջ չեն ընդգրկուած երիտասարդ արժանի անուններ եւ որ գիրքերու տպաքանակը ամենայն պարագային 1.000ը չանցնիր: Ճիշդ է, որ շատ մը գիրքեր գրախանութ ու գրադարան իսկ չեն հասնիր, ալ չխօսինք գրական ու գիտական պարբերականներու մասին: Բայց, ինչպէս ըսած է Կալիլէօ, «eppur si muove», *եւ բարեփոխութեան յոյսը տակաւին առկայ է մշակոյթի բոլոր բնագաւառներուն մէջ:*

Միայն թէ պետութիւնը մշակոյթը յուրջի առնէ եւ չխանգարէ: Կամ, աւելի ճիշդ, իր դերը կատարէ, մեր պարագային՝ մշակութային հաստատութիւնները պաշտպանէ մականունաւոր անհատներու ոտնձգութիւններէն: (Որքա՜ն յատակ ու կարեւոր է, հիմա «մականուն» բառին իմաստները տարբերակել՝ արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի մէջ, երբ այսպէս կոչուած շատ մը սեւական այրեր այլեւս իրենց մականունը (արեւմտահայերէն) կորսնցուցեր են, այսինքն, «գրչանուն»ի արժէք ունեցող իրենց մականուններով (արեւելահայերէն) կ'ապրին ու... մէկ-մէկ գիրար կը մաքրեն): Կամ, ինչո՞ւ չէ, մշակոյթի հիմնաքարերը պահելու կոչուած հաստատութիւններուն եւ ծրագիրներուն յատկացնէ իր նիւթական միջոցները կամ փնտռէ նման միջոցներու հայթայթումը՝ իր ազդեցութեամբ: Արձ.իւի «Հայերը համաշխարհային կինոյում» գիրքի շնորհանդէսի աւարտին, «Հովեր» ունենակային երգչախումբը Պարիզէն մինչեւ Պիթլյա ընդգրկող, թարմ զեփիւռի պէս զովացնող հինգ երգերու կարճ համերգ մը կու տայ, որու եզրափակումը՝ Կոմիտասի «Պարերգներ»ով, իր ճաշակաւոր ինքնատպութեամբ կարելի չէ նկարագրել հոն չեղողին: Ահա «Հովեր»ը տասը տարիէ ի վեր առանց նիւթական նեցուկի գործած է, իսկ հիմա կը գոյատեւէ [illegible] սփիւռքահայերու շատ համեստ նուիրատուութեան շնորհիւ:

Ամիսներ առաջ, Սեւանը ինծի ղրկած էր Նիկոլ Աղբալեանի նորատիպ «Նամականի»ն: Հրատարակութիւն մըն է, որ մասնագիտական առումով հակառակ իր ձախաւեր կերպարանքին, որոշ իմաստով սեղանի գիրք պէտք է դառնար մեր արդի ու վաղուան պետական ու ոչ-պետական ղեկավարութեան: Աղբալեանի նամակներուն մէջ այնքա՜ն շատ արդիական գաղափարներ կան, իսկ Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարարի պաշտօնավարութեան շրջանին ըրածներուն մէջ՝ այնքա՜ն շատ ուսանելի քայլեր, որ մարդ կ'ապշի, թէ որքա՜ն բան աշխատած է իրագործել այնքան դժուարին պայմաններու մէջ: Ու 1918-1920ի պայմանները, կը համարձակիմ ըսելու, աւելի ծանր ու ողբերգական էին, քան այսօրուան վիճակը: Կը չափազանցե՞մ: Բոլոր անպտուղ վէճերը թողեցէք եւ մերկ իրականութեան մօտեցէք առանց գունազարդումներու. այդ երկու տարիներուն «որբի, ողբի հայրենիք» էր Հայաստանը, որ հազիւ սկսած էր կարգաւորուելու նախադուռին մօտենալ: Այսօր, Սեպտեմբեր 21էն տասներեք տարի ետք, «անձեւ քաոս»էն արդէն անցած ենք, ուրիշ շրջանի մը մէջ կը գտնուինք, որ ճակատագրական է մեր ապագան ձեւաւորելու համար: Իսկ այդ ապագան կախում ունի, նախ եւ առաջ, մե՛ր եւ ո՛չ թէ ուրիշներու ըրածէն եւ ընելիքէն:

(Շար. 4)

Օրուան Հարցեր

ՍՈՒՐԻԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Սուրիան որ Իրաքի պատերազմին ընկերջին միջոց մը եռք համաշխարհային ուշադրութեան թիրախ էր, որպէս հակաամերիկեան յաջորդ ռազմադաշտ, այսօր ալ ակնարկները իր վրայ կը հրաւիրէ Լիբանանի ներքին քաղաքականութեան միջամտելու անտեղիտալի կեցուածքով: Այդ միջամտութիւնը ԱՄՆ-էն զատ Եւրոպային ալ հակադրութեան բախած է, ինչպէս հրապարակաւ ու բացայայտօրէն չեզոքած է նախագահ Շիրաք, ըսելով որ Դամասկոս պէտք չէ միջամտէ բոլոր Լիբանանի նախագահական ընտրութեան: Բայց ըստ ոմանց խուլ ակնջներու միայն հասած է ու Սուրիա կը շարունակէ պնդել որ նախագահ Է. Լահուտ պաշտօնավարութեան նոր շրջան մը ունենայ:

Սուրիական կառավարութեան յանկարծ վերջին ամիսներու ընթացքը, որոշումներու եւ որոշողներու տեսանկիւնէն, կը չեզոքէ երկրին իշխանութեան առջեւ ծառացող երկուութիւնը: Պաշար ալ Ասատի գործի գլուխ գալէն ի վեր կը խօսուի «հին»երու եւ «նոր»երու ընդդիմութեան: Ասոր քով կայ նաեւ իշխանութեան տէր ընտանիքին շահերուն համար բարեշրջումներու գլխաւոր խոչընդոտ նկատուելուն պարագան:

Հիներուն աշխարհահայեացքը որուն հիմնաքարը իրենց շահերը պաշտպանելու սկզբունքն է, այնպիսի ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւն մը վարել կու տայ որ երկրին տնտեսութիւնը կը քայքայէ ու միջազգային համայնքին հետ տեւական ճակատումներու կ'առաջնորդէ: Լիբանանի նկատմամբ Փարիզի եւ Ուաշինկթընի ներկայի տեսանկիւններուն նոյնացումը, ի տարբերութիւն անցեալէն, Սուրիացիներուն համար ազդանշան է թէ եւրոպացիներուն անվերապահ զօրակցութիւնը չունին:

Դամասկոսի ընթացքը ներկայի կացութեամբ աշխարհի մէջ շատ քիչերու վաւերացումին կ'արժանանայ: Արդէն երկիրը ղեկավարողները անոր ժխտական մեծագոյն ազդակներուն վերածուած են: Քանի՛ կ'աւելնան անոնց արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան սխալները, այնքան կը նուազի ժողովուրդին յարգանքը ու անոնք կը կորսնցնեն իրենց արժանապատուութիւնը: Նոյնն է պարագան միջազգային դէտերուն, իշխանութիւններուն: Բարենորոգիչներու դասը եւ ինքը՝ նախագահ Ասատ պէտք է անդրադառնան իրենց սպասող մարտահրաւէրին. շատ դէտերու կարծիքով, վարչակարգը չէ միայն, այլ ամբողջ երկրին ապագան խնդրոյ առարկայ է որպէս պետութիւն: Այս գիտակցութեամբ պէտք է առաջնորդուին սուրիացի ղեկավարները իրենց յետագայ գործունէութեան մէջ:

Միջազգային համայնքը իր նեցուկը հըռչակեց երիտասարդ նախագահին, անոր պաշտօնավարութեան շրջանին սկիզբին, 2000 թուականին: Որոշ շրջանակներէ կը շարունակուի այդ նեցուկը. բայց ան հիմնուած էր բարեշրջումներու յոյսին վրայ: Այսօր, աւելի քան երբեք, այդ ակնկալութեան պատասխանելու Պաշար ալ-Ասատի կարողութիւնը, նաեւ Լիբանանի պարագային նման սխալ հաշիւներէ խուսափելու վճռակամութիւնը պիտի որոշեն երկրին ճակատագիրը: Ու շատ անորոշ կը թուի պատասխանը հարցումին թէ սուրիացի բարենորոգիչներու դասը պիտի կարենա՞յ իրմէ սպասուած բարձրութեան վրայ գտնուիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ

Գալիֆորնիոյ համալսարանին հայկական ամպիոնին կողմէ փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած գիտաժողովներուն յաջորդը նիւթ պիտի ունենայ «Հայկական Երուսաղէմը եւ Սուրբ Տեղերու Հայերը»: Գիտաժողովը Նոյեմբեր 6-7ին կը գումարուի, Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի պատուակալ նախագահութեան տակ:

Երկօրեայ ձեռնարկին կը մասնակցին Նինա Գարսոյեան, Աբրահամ Տէրեան, Ռոպէրթա Էրվին, Վարդան Մաթէոսեան, Պետրոս Տէր Մաթոսեան (Նիւ Եորք), Ճոն Գարսուէլ (Պէյրութ), Գէորգ Հինդլեան, Հայկ Գրիգորեան, Սերճիօ Լա Փորթա (Երուսաղէմ), Նուրիթ Քէհաան-Քէտար (Թել Ավիվ), Գյօտ-Արմէն Մութաֆեան, Սօսի Անտէզեան (Փարիզ), Սիլվա Նաթալի Մանուկեան, Վահրամ Շէմմասեան (Գալիֆորնիա), Էմմա Կոստանեան, Աշպէր Խառատեան (Երեւան), Հէրի Յակոբեան (Լոնտոն), Քրիսթինա Մարանճը (Ուիսքոնսին):

ՊԱՂՏԱՏԻ ԿԻՆԷՍԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐԸ

Հակառակ սարսափի համատարած մըթնոլորտին, Պաղտատի մէջ կայ լրագրող որ կը յաջողի բոլորովին չկորսնցնել երգիծանքի չեշտը: Ճիշդ է որ այդ երգիծանքը կարելի չէ յստակ գիծով մը բաժնել դառնութեան ապրումներէ: Նիւթը անշուշտ Իրաքեանն է, պատերազմի ու օտար ուժերու գրաւումին առօրեայէն ներշնչուած:

Լրագրողը իր գրութեան մէջ թուած է Իրաքի այն յատկանիշները որոնցմով բազմակի անգամ արժանի է մրցանիշներու կինէսեան հատորին մէջ տեղ գանելու:

Առաջինը այն է որ Իրաք աշխարհի այն երկիրն է ուր նուազագոյն է կրօնական խմբաւորումներու եւ տեղական ազգայնականներու թիւը. յատկանիշ մը որ ոչ մէկ ուշադրութեան կ'արժանանայ քաղաքացիներու կողմէ, մինչդեռ կրնայ համայնքներու միջեւ երկխօսութեան, մերձեցումի, համերաշխութեան կարեւոր ազդակ ներկայանալ: Իրաքը արաբական այն առաջին երկիրն է ուր տեղական կառավարիչ մը բախումներուն մասին կարեւոր յայտարարութիւններ կ'ընէ, փոխանակ Պաշտպանութեան նախարարին. հոն է նաեւ որ Բնակարաններու նախարարը կ'արտայայտուի ելեկտրականութեան տըրնօրէնին տեղ, կամ ապահովութեան հարցերը կը մեկնաբանէ Մշակոյթի նախարարը, մինչ այդ գործը կը սպասուի Ներքին գործերու նախարարէն:

Իրաք քաղաքական կուսակցութիւններու աշխարհի մեծագոյն արտադրիչն է. ուրեւէ քաղաքի որեւէ թաղին մէջ մրցակից երկու կուսակցութիւն կը կազմուի, անմիջական հետեւորդ ունենալով երրորդ մը որ երկուքին միջեւ դիրք մը կը գրաւէ: Ան երկիրն է տակաւին որ ամենամեծ հաւանականութիւնը ունի ներքին կամ արտաքին յարձակումներ կրելու, պատերազմներու, քանդումներու թիրախ ըլլալու:

Իրաք աշխարհի այն առաջին փոքր երկիրն է որ յաճախանքի վերածուած է աշխարհի հզօրագոյնին՝ ԱՄՆ-ու համար որ անտեսելով պատմական տրամաբանութիւնը, իր կացութիւնը կը բաղդատէ անոր հետ: Իրաք միակն է աշխարհի վրայ ուր ելեկտրականութեան արտադրութիւնը կը չափուի օտար մասնագէտներու առեւանգումներուն թիւով: Ժողովրդավարութեան ամէնէն արագ կիրարկումն ալ այդ երկրին մէջ կ'ըլլայ. հոն քաղաքական կուսակցութեան մը կազմութեան յայտարարութեան համար մէկ ժամը բաւարար է, անոր պաշտօնաթերթը մէկ օրէն կը սկսի հրատարակուիլ, մինչ չորս տարուան ժամանակի կը կարօտի հանդրտեան կոչուելու ձեւակերպութիւն մը ատարտին հասցնելու գործը:

Այս օրինակները լրագրողին եզրակացնել կու տան որ Իրաք ամէնէն արդարաշարժն է, ամէնէն հզօրը, ամէնէն երկարը, ամէնէն կարճը, միակը, առաջինը որեւէ մարզի մէջ: Անարդար պիտի ըլլայ որ այդքան յատկանիշեր ունենալով հանդերձ, տեղ գտած չըլլայ մրցանիշերու համաշխարհային հեղինակութիւն նկատուած կինէսեան հատորին մէջ:

Դաղութէ Դաղութ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ճաշարահին մէջ, Սեպտեմբեր 2ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ՝ Մըկրտիչ Մկրտիչեանի, որ նախորդ օրը ժամանած էր, ուրկէ պիտի անցնէր Հիւսիսային Ամերիկայի Համազգայինի երեք շրջանները: Ընդունելութեան բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Վիգէն Թիւֆէնքճեան, ապա Կեդր. Վարչութեան անդամ Վրէժ-Արմէն Արթինեան ներկայացուցած է հիւրը, որմէ ետք Մկրտիչ Մկրտիչեան հակիրճ զեկուցում մը տուած է Համազգայինի ընդհանուր գործունէութեան մասին: Մ. Մկրտիչեան Գանատայէն մեկնած է Սեպտ. 5ին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԴԷՄՔԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Գարեգին Ա.
աստուածաբանական եւ հայագիտական մատենաշար, թիւ 4

Հրատարակութիւն՝
Հայկ եւ Էլզա Տիւրգեան Ֆոնտի,
2004

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ցիմարացած մը, որ չոր խոտի մէջ ծաղիկ մը դրած անդադար կը սպասէր իր սիրուհիին ու կ'արտասանէր.

- Սիրուհիս, քեզի համար է աս փնջիկը: Ես ալ այս ծաղիկին պէս ըլլայի: Կուրծքիդ վրայ պառկէի քնանայի: Ես ալ ծաղիկ եմ: Գլուխս սոխի կը նմանի, հոգ չէ: Դուն ալ սխտորի պէս ես: Առաջ անոյշ էիր, հիմակ սխտոր ես, սխտոր... Դուն, բոզ ես, տասը ղրուշնոց բոզ ես... Թո՛ւ, երեսիդ, չխպնած, առ նամ ւադ ո՞ւր է...

Կարպիսին հետ ես... Ձեմ նախանձիր, չեմ նախանձիր... Եկո՛ւր... առ ծաղիկս, միջը որդնոտած է, եկուր, դուն ալ որդնոտած ես, որդնոտած, բո՛զ, բո՛զ, Կարպիսին մանքօւէքան ես: Ծաղի՛կ ունիմ... ծաղի՛կ... ծաղիկ... ծաղ... աղիք... Թո՛ւ, թո՛ւ... անամօթ բոզ... չեմ նախանձիր...

Երկրորդ մը որ քառասուն տարեկան կար, կը բանար իր թեւը ու ցոյց կուտար բոլորին ըսելով.

- Ահա վէրքերս... այս թուրքա՝ եարաներս: Սկիւռ դաշտին վրայ կռուած ատենըս Անժէլէն առի: Թաղուհին զարկաւ ինծի: Աս թաղուհին տաքերուս տակ առի, տաքիս տակը... լացաւ, սիրեց, համբուրեց... Ետքը աս վէրքերը տուաւ... փէէ աղուոր կնիկ էր ամմա, թօմպուլ Անժէլը: Անիկա մօրը պէս աղուոր էր: Եակայէն պէս շիրին էր: Եղաւ ըլլալիքը: Ետքը Պէօյիւք Տէրէ գացինք, Ատամները ելանք, էշի վրայ նստանք, էշերն ալ մեր վրայ նստան: Վերջը ես Անժէլին վրայ նստայ: Քրիստոս խաչէն վար իջաւ: Ինծի դամեցին խաչին վրայ: Անժէլը փախաւ...

Առաջին յիմարը ընդմիջեց.

- Ան ալ Կարպիսին հետ փախած է... Օ՜խ, ըլլայ, օ՜խ... ձեր կնիկն ալ փախցնէ որ հասկնաք իմ տէրտս:

Երրորդ խենթ մը, ծերունի, մէջ մտաւ ու ըսաւ.

- Ամէն մարդ կը փախցնէ կոր: Ես ալ բան մը փախցուցի: Խելքս փախցուցի: Անանկ կ'ըսեն կոր: Զորս տարի է փախցուցած եմ: Խելքս ինծի տուէք, ես ալ ձեզի Անժէլը, Պէատրիչը, Ժօզէֆինը, Ցիլօրը տամ... Տունը կ'առնէ, տուողը կ'առնէ... Օրթագիւղցի եմ... ինծի պասօ Արթին կ'ըսեն... Ամէնուն ալ խելքը անինծեմ... Վաղը Ս. Յակոբ հիւանդանոցին տնօրէնը կ'ըլլամ կոր... Օրական չորս պնակ սիւտլաճ պիտի կերցնեմ... Ալէլու խա՛... ամէնը...

- «Սիւտլաճ», «սիւտլաճ» պոռալով խենթերը սկսան պարել ցատկելով:

Նիհար երիտասարդ մը մօտեցաւ պասօ Արթինին եւ ըսաւ.

- Թիւթիւն ունի՞ս...

- Ձունիմ...

- Թո՛ւ, չխպնած... սիւտլաճը ծախէ, թիւթիւն առ:

Կռիւը սկսաւ: Ցիմարապետը իր վիթխարի հասակով վրայ հասաւ: Ամէնքը փախան, բայց Անտոնէն: Մարդը մօտեցաւ Անտոնի ու ըսաւ.

- Ձե՞ս վախնար ինէ...

- Ինչո՞ւ վախնամ... պապա՞ն ես դուն...

- Միւսները կը տեսնաս որ կը սոսկան...

- Զաւալլըները ըրածնին չեն գիտեր...

- Գիտե՞ս թէ ինչ են անոնք...

- Քենէ աղէկ գիտեմ...

- Ի՞նչ են...

- Խենթեր են...

- Դուն ի՞նչ ես...

- Ե՞ս... հա՛... ինծի անոնցմէ՞ կը կարծես: Օր մը... ձգէ՛...

- Ըսէ՛, ըսէ՛...

- Օր մը գլուխս տաքցած էր... բան մը եղաւ... բան մըն էր եղաւ... ինծի հոս նետեցին... հոգ չէ... Աշխարհի մէջ ամէն տեղ միեւնոյնն է... Մարդ քիչ մը օդի պէտք ունի, քիչ մըն ալ ուտելիքի: Մարդ մէյ մը չծերանայ: Մեզի համար ամէն բան լմնցած է: Հոս է եղեր, հոն է եղեր: Այստեղ քանի մը տարի ունինք ապրելիք: Անկէ ետքը... ո՞վ գիտէ... Էյ վէտա... Էյ վէտա...

Ցիմարապետը ապշեցաւ: Կոպիտ անկեղծութիւնով մը հարցուց.

- Խելքը գլուխը չհարհեքով մարդու պէս կը խորհիս կոր: Սաքըրմիշ չե՞ս ըրեր...

- Դուն է որ հիմակ սաքըրմիշ ըրիր... Քաղաքավար պիտի խօսի՞ս... չէ նէ ելի՛ր գնա...

- Վա՛յ... կը տեսնուինք...

Ցիմարապետը մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուց Անտոնի վրայ, իր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար:

Անտոն չէր խօսեր: Հազիւ քանի մը անգամ շարաթը կը բացուէր իր բերանը: Անծանօթներու հետ եղած ժամանակ համր դարձ էր ու լաւ կը տրամաբանէր: Երբ իր կինը, իր զաւակները, իր բարեկամները կը յիշէր որ կ'այցելէին իրեն այն ժամանակ իր զգացումը չատրուանի նման կը բարձրանար ու կ'ողողէր գլուխը: Կը սկսէր լալ ու չախաղանցուած խօսքեր ընել: Անշուշտ երբեմն ալ սաղէն ձորէն բարբառել:

- Ղալաթիա պիտի իջնամ: Պարտքով ապրանք պիտի վերցնեմ: Աշխատի տարի է կը ճանչնան ինծի: Մեծ գործ պիտի բանամ: Ի՞նչ կ'ըսես...

Անտոն ծրագիրներ կ'որձար: Բոլորովին համոզուած էին իր խօսքերն ու քայլերը: Երբեք ընկերութիւն չըրաւ յիմարներուն հետ:

Բժիշկը շատ լաւ կը գտնէր անոր վիճակը:

Անտոնի խօսքերն էր դուրս նետուելը այդ բանտէն: Խելօքի դեր կը կատարէր, շատ ճարտար կերպով: Տարաթներ անցան ու յիմարապահը երբեք չկրցաւ տեսնել Անտոնի մէկ նոպան: Մտածեց.

- Աս մարդը մենէ խելացի է: Պօշ տեղը հոս բերեր են:

Ու լաւ յանձնարարական տուաւ բժիշկին:

Քանի մը շաբաթներ անցան հանդարտութեան մէջ: Շաբաթը անգամ մը չորրորդական ատեւ, ծիսախոտերով ծանրաբեռն, կ'այցելէր Անտոնի:

(Շար. 119)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Շէն – Ֆրանս Կազմակերպութիւն»ը իր նախկին ատենապետ Կի Մուսայեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները — Պ. Ալպէր Մոսկոֆեան 150 Եւրօ, Հայ Դատի Յանձնախումբ, Ռ. Տէր Սահակեան, Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդ, Ժագ Թէրզեան, Օհան Թուֆանեան, Յովհ. Քիւլչէեան, Կարպիս Մկրտիչեան, Շաւարշ Թորոսեան 100ական, Փաթրիս Պալեան, Անոյշ Մկրտիչեան, Քնարիկ Շահպէնտէրեան, Աշոտ Պահատարեան, Ժերոմ Աւփրիկեան 75ական, Արթօ Գէորգեան, Ժերար Մուրատեան, Ժագ Գափթան 50ական, Ժագ Ճաճիկեան, Պետրոսեան, Եաղըճեան, Անրի Ղազերեան, Էլիան Գիզիլեան, Արման Աղապապեան 30ական:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11.45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5–12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:
Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01. 44. 59. 23. 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21:
ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացման տասներեքերորդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 18.30ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Գոհաբանական աղօթք՝ Հանրապետական յատուկ մաղթանք կ'ըլլայ վասն անսասանութեան եւ յարատեւ բարգաւաճման Հայաստանեայց Աշխարհին:

Կը հրաւիրուին բոլորը անպայման մասնակցելու այս տօնախմբութեան եւ աղօթակցութեամբ ի խորոց սրտի հայցել՝
«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս եւ արա զնոսա պայծառ»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le **DIMANCHE 26 SEPTEMBRE**
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Շ Ա Բ Ա Թ, Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 2
Կ Ա Լ Ա՝ ժամը 16էն 18.30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22.30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

Շ Ա Բ Ա Թ, Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր Հ Ս Կ Ո Ւ Մ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 3
- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10.30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջունկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են
բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրիհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.. 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.. 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրիհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՆՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Մխաքեան» մանկամսուրի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01. 43. 85. 03. 76 թիւին:

ԱՐՄԱՍ

Հ Ա Յ Ե Ր Է Ն Լ Ե Զ Ո Ւ Ի Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ո Ց Ը
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·028 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·028

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

«Մարմարա» (Սեպտ. 18) կը տեղեկացնէ թէ «Փոսթա» թերթին քրոնիկագիրներէն Հ. Չէլիք նախորդ օրը իր սիւնակին մէջ հրատարակած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի մէկ լուսաբանութիւնը Պոլիսէն իր հեռանալուն մասին: Այդ նոյն թերթն էր որ անդրադառնալով Պատրիարքին բացակայութեան կարգ մը ենթադրութիւններ ըրած էր («Յառաջ», Սեպտ. 15):

Լուսաբանութիւնը որ ղրկուած է Սելչուք-Էֆէսէն, մտածել կու տայ թէ Մեսրոպ Արք. վերադարձած է յունական կղզիէն ու կը գտնուի Եփեսոսի շրջանին մէջ: Ան կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնները...

«1998ին Պատրիարք ընտրուած եմ եւ այդ օրէն ի վեր պետութեան կողմէ որեւէ ճնշում կամ անարդարութիւն չեմ տեսած: Որպէս մէկը, որ կը փափաքի որ Թուրքիա անդամակցի Եւրոպական Միութեան, այս ուղղութեամբ ինչ որ կրնայի ընել, ըրի քաղաքացիական գիտակցութեամբ: Կը հաւատամ որ մեր պետութիւնը քրիստոնեայ հայրենակիցներու հարցերը պէտք է լուծէ ամէն բանէ առաջ անոր համար որ պետութիւնը կը մտածէ իր բոլոր հայրենակիցներուն մասին: Ես կը գնահատեմ նաեւ համայնքի հայ գործարարները: Անոնք բազմաթիւ դպրոցներու ու եկեղեցիներու նորոգութիւնը իրականացուցին: Ես ո՛չ պետութեան նկատմամբ դառնութիւն ունիմ, ո՛չ ալ համայնքին: Հոգեւոր իմ ուխտս ուղղուած է Աստուծոյ: Այս տարի արկած մը անցուցի ու երկար ժամանակ Պատրիարքարանէն դուրս չկրցայ ելլել: Զատիկի նախորդող շաբաթներու ընթացքին ալ չկրցայ կատարել մեկուսացումի ու Պահքի պարտականութիւններս: Հիմա այդ պարտականութիւններս կը կատարեմ ու կ'այցելեմ այն կրօնատեղիները, որոնք կարեւոր են»:

Յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ Հայոց Պատրիարքը ճշդած է թէ բացարձակապէս խնդրոյ առարկայ չէ իր Աթոռը լքած ըլլալու հարց մը եւ թէ ինք ալ մեկուսացումէն օգտուելով, կը քննարկէ երեք գրքեր, որոնք մօտ ատենէն պէտք է հրատարակուին իր հոգածութեամբ:

ԿԻՊՐԱՑԻ ՅՈՅՆԵՐԸ 30 ՄԻԼԻԱՐ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովէն երեք երեսփոխան -- Նիւ Ճըրզիէն Ֆ. Փալոն (դեմոկրատ), Գարոլին Մալոնէ, Ֆլորիտայէն Մայքըլ Պիլիրաքիս (հանրապետական)-- օրէնքի բանաձեւ մը ներկայացուցած են, որպէսզի Կիպրոսի թրքական մասին մէջ մնացած Ամերիկացիներուն կալուածներուն փոխարէն Թուրքիա հատուցում վճարէ:

Թրքական գրաւումով Կիպրոսի մէջ կալուած կորսնցուցած ԱՄՆ-ու քաղաքացիներուն մեծ մասը ծագումով յոյն է: Բանաձեւը պէտք է Ներկայացուցիչներու Ժողովէն ետք վաւերացուի Ծերակոյտին ալ կողմէ, ապա հանրապետութեան նախագահին:

Թուրք մամուլը լուրին արձագանգելով կը գրէ թէ Յոյներու Կիպրոսի թրքական մասին մէջ մնացած կալուածները 30 միլիառ տոլար կը գնահատուին: Արդէն աւելի քան հազար Յոյն Եւրոպայի ատեաններուն առջեւ Թուրքիոյ դէմ հատուցումի դատեր բացած են: Անոնց խորհրդանշական դէմքն է Թ. Լիոծիտու որուն դատը աւարտած է Թուրքիան պարտաւորեցնելով 1,1 միլիոն Եւրօ հատուցում վճարելու:

Թրքական թերթերը կը նշեն թէ բանաձեւին հեղինակներէն Ֆ. Փալոն հայկական շահերն ալ մօտէն հետապնդող քաղաքական դէմք մըն է: «Հիւրրիյէթ» (Սեպտեմբեր 19) նոյնիսկ լուսանկար մըն ալ հրատարակած է ուր Ֆ. Փալոն կ'երեւի Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, Հայաստանի ԱՄՆ-ու դեսպան Արման Կիրակոսեանի ու հայ հոգեւորականներու հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՆԵՐՈՒՄ ՇՆՈՐՀԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան քննելով դատապարտուածներու ներման խնդրագրերը, Սեպտ. 17ին 13 հոգիի ներում շնորհած է: Անոնց մաս կը կազմէ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեան եւ անձնապահը Է. Փարամազեան որոնք նախագահին դէմ գործուած ոճրափորձին առնչութեամբ դատապարտուած էին: 22 դատապարտեալ ալ մասնակի ներումի արժանացած են, իսկ 16 խնդրագիր մերժուած է:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 18/20)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Եւրոպական Յանձնախումբի նախագահը Ռոմանօ Փրոտի Սեպտ. 17ին Բաքուի մէջ հանդիպում ունեցած է Ազրպէյճանի Խորհրդարանի նախագահ Մ. Ալեքսարովի հետ: Խօսելով Ղարաբաղի հակամարտութեան մասին ան յոյս յայտնած է որ կողմերը երրորդներու միջամտութեան թոյլ չեն տար եւ իրենք համաձայնութեան կը յանգին: Խոստացած է հաշտութենէն ետք Եւրոպական Միութեան օժանդակութիւնը Հայաստանի ու Ազրպէյճանի:

Փրոտի Ազրպէյճանէն Վրաստան, անկէ ալ Երեւան գացած է. հոն յայտնած է թէ Կովկաս կատարած այցը շատ կարեւոր է շրջանի երկիրներուն հետ փոխադարձ գործակցութեան հարցերը քննարկելու համար:

Այցին ընթացքին նիւթ եղած է Ղարաբաղի խնդիրն ալ: Անոր ու այլ հակամարտութիւններու մասին Փրոտիի տեսակէտը այն է որ անհրաժեշտ է այլեւս վերջ դնել անոնց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԿՈՎԿԱՍՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄ

Սեպտեմբեր 18ին Մոսկուայի մէջ շուրջ հինգ տասնեակ երիտասարդներ Կովկասցիներու վրայ յարձակած են, ծեծած, խոշտանգած, պոռալով՝ «այս մէկը ձեր ահաբեկչական արարքներուն համար»: Խոշտանգուածները հիւանդանոց փոխադրուած են: Ոստիկանութիւնը նախ խուլիկանութիւն նկատած է պատահարը, բայց յետոյ ըսած թէ ծանր յանցագործութիւն է, ազգային ատելութենէն դրդուած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՈՂԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԲԵՐԴԸ

Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթին մէջ հայկական տեսանկիւնէն կարեւորագոյն քայլն էր թրքական պատժական օրէնսգրքին մէջ ցեղասպանութեան յօդուածին ընդգրկումը: Յօդուածը տեղ տուած էր ծանրագոյն այդ յանցանքին սահմանումին ու շեշտած թէ այդ մասին որեւէ ժամանցում խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ: Թուրք մամուլը լուրին հետ արձագանգած էր տեղին մատնանշումներու. թուրք քաղաքական դէմքեր դիտել տուած էին որ այդ յօդուածով Թուրքիա կը վտանգէ ինքզինք, քանի որ արդէն տարիներէ ի վեր դէմ յանդիման է հայկական ցեղասպանութեան պնդումներուն ու «անժամանցելիութեան» արձանագրութեամբ ողջ գլուխը կը դնէ անտարանին տակ: Արդարութեան նախարարը փորձած էր ապահովութիւն տալ, ըսելով թէ «անժամանցելի» օրէնքը յետադարձ զօրութիւն չունի...

Տրամաբանութեան լարերուն վրայ կատարուած այս լարախաղացութիւնը այնպէս կը թուի թէ հեռու է համոզիչ ըլլալէ Թուրքերուն համար ալ: «Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 17ի թիւին մէջ Մէլիհ Աշըք «Բաց պատուհան» անկիւնին մէջ, «Ցեղասպանութեան ճանաչում...» խորագիրով կ'անդրադառնայ նիւթին: Ուշադրութեան կը յանձնէ օրէնքին «անժամանցելի»ին ու նախարարին «յետադարձ զօրութիւն չունի»ին հակասութիւնը: Կ'աւելցնէ թէ Օգոստոսի սկիզբը հեռատեսիլի յայտագրի մը ընթացքին Ազգ. Ժողովի Արդարութեան ենթայանձնախումբին նախագահ Հ. Գէօյլիւ խոստովանած է թէ ցեղասպանութեան յօդուածը Եւրոպական Միութեան պահանջով ընդգրկուեցաւ պատժական օրէնսգրքին մէջ:

Լրագրողը ապա կը գրէ թէ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան երեսփոխաններէն մէկը «ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պատրաստութիւն» որակած է եղածը: Վճռաբեկ ատեանի նախկին գլխաւոր դատախազն ալ կը բաժնէ եղեր այդ տեսակէտը:

Լրագրողը հորիզոնին վրայ յայտնըւած փորձանքին յօժարածի անզօրութեամբ կ'եզրակացնէ. *«Իշխանութենէ մը որ Եւրոպական Միութեան հետ կատարած մրցումին յաճախ իր բերդին կոլ կը նետէ, այս մէկին ալ անակնկալ պիտի չըլլայ...»*:

Իսկապէս անակնկալներով լի այս զարգացումին ի տես մե՛ր բերդապահները ի՞նչ կը մտածեն արդեօք:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

ԷՐՏՈՂԱՆ -- «ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՄԻ՛ ԽԱՌՆՈՒԻՔ»

Մինչ Հոկտեմբեր 6ին Պրիւսէլի Եւրոպական Յանձնախումբը պարտի իր տեղեկագիրը յանձնել Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ, անակնկալ յետադարձը Թուրքիոյ կառավարութեան նոր թընճուկ մը սանձեց շաբաթավերջին:

Արդարեւ, Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 14ին Թուրքիոյ իշխանութիւնները հրաժարած էին այն օրինագիծէն, որ կը վերաբերէր արտամուսնական յարաբերութիւններուն յանցագործութեան բնոյթ տալու: Թէ Թուրքիոյ ընդդիմութիւնը եւ թէ Եւրոպա գոհ էին («Յառաջ», Սեպտ. 16), բայց յանկարծ ամէն ինչ փոխուեցաւ Սեպտեմբեր 16ին, Թուրքիա որոշեց չհրաժարիլ այդ օրինագիծէն իսլամապաշտներու ազդեցութեան տակ եւ օրինագիծը կրկին պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովի քուէարկութեան: Այս առընչութեամբ, Վէրհէօկըն, որ նոր վերադարձած էր Անգարայէն, խիստ ազդարարութիւն մը ըրաւ -- «Ինչ կը տեսնեմ, շատ մտահոգիչ յեղաշրջում մըն է: Ինչ որ կրնամ ըսել այն է որ պատժական օրինագիծը պէտք է քուէարկուի, որովհետեւ գլխաւոր հարցն է գիտնալ թէ Թուրքիա համապատասխա՞ն է թէ ոչ իրաւական երկրի մը պայմաններուն»:

Էրտողան հակադարձեց անմիջապէս: Չուզեր որ ոեւէ մէկը փորձէ ճնշել Թուրքիոյ վրայ Եւրոպական Միութիւնը օգտագործելով որպէս պատրուակ: Աւելին, շեշտեց թէ Եւրոպական Միութիւնը չի կրնար խառնուիլ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն: «Թուրքիան ենք եւ Թուրք ենք, մենք կու տանք մեր որոշումները մեր Խորհրդարանին մէջ» կ'ըսէ Էրտողան:

Պատասխանը այն էր որ Ազգ. Ժողովը պարտէր քուէարկել պատժական օրինագիծը, անկէ հանելէ ետք արտամուսնական յանցագործութեան վերաբերող յօդուածները, ինչ որ չըրաւ, այլ յետաձգեց պահելով այդ յօդուածը, որ անուն փոխեց ու դարձաւ -- «սեռային անհաւատարմութիւն»:

Այս պայմաններուն մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար բանակցութեանց սկիզբը՝ հետեւանք Եւրոպական Յանձնախումբին դրական մէկ տեղեկագրին, խնդրոյ առարկայ կը դառնայ, մանաւանդ երբ Հոկտեմբեր 6էն վերջ քուէարկութեան դրուի պատժական օրէնսգրքին վերաբերող օրինագիծը: Վէրհէօկըն կ'ուզէ որ այդ քուէարկութիւնը առաջ ըլլայ: Շաբաթ, Սեպտ. 18ին, ան շատ աւելի խիստ ոճ գործածած է, շեշտելով թէ այդ հարցը շատ կենսական է քաղաքական պարտաւորիչ չափանիշներուն կարգին: Կիրակի, Սեպտ. 19ին ալ, Ներքին նախարար Տ. տը Վիլփէն շեշտած է որ Եւրոպական Միութիւնը «շատ պահանջկոտ» պէտք է ըլլայ, աւելցնելով -- «Եթէ Եւրոպական Յանձնախումբը ըսէ Անգարայի՝ նայեցէք, շատ ճիգեր թափեցիք, բայց պատրաստ չէք. տակաւին շատ աշխատանք կայ տանելիք», այդ պարագային շատ հեռու չենք ըլլար ճշմարտութենէն, կ'ըսէ նախարարը:

Գաղտնիք չէ որ շատ են այն Եւրոպացիները որոնք չեն ուզեր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը նոյնիսկ 10-15 տարիէն, շատ է թիւը անոնց որոնք համամիտ են ընկերակցութեան դրութեան մը: Անգարայի այս յետքայլը շատ նպաստաւոր է այս երկրորդ հատուածին:

Գերմանիոյ Քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահուհին Անկէլա Մէրքէլ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը խոչընդոտելու համար նամակով մը դիմած է Եւրոպական Միութեան երկիրներուն ղեկավարներուն. հոն կ'առաջարկէ որ փոխանակ անդամակցու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՒԻՃԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԹԷՈՍԵԱՆ

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Քաղաքի աշխարհագրութենէն 35 տարի ամբողջովին արտաքսուած անուն մը, որ հոն ապրած է իր կեանքին վերջին ութ տարիները, այս օրերուն ալ կը վերադառնայ անոր, կարծես իմ ներկայութեանս կը սպասէին լուրը հրապարակելու համար: «Գրական թերթ»ի Յուլիս 16ի յիշեալ թիւը առաջին էջով կը հրատարակէ Երեւանի քաղաքապետին Յունիս 11ի հրամանագիրը, ըստ որուն «Քանաքեռ - Զէյթունի թաղային համայնքի "Երեւանի հ. 117 միջնակարգ դպրոց" պետական ոչ-առեւտրային կազմակերպութիւնն անուանակոչել հայ նշանաւոր արձակագիր, բանաստեղծ, մշակութային, հասարակական գործիչ Կոստան Զարեանի անւամբ»: Սկիզբ մըն է: Արդեօք օր մը փողոց մը այդ անունը պիտի կրէ՞: Իսկ յուշատախտակ մը պիտի զետեղուի՞ Արովեան 14ի շէնքին առջեւ, ինչպէս որ ողողուած են կեդրոնական Երեւանի գրեթէ բոլոր բնակելի շէնքերը՝ ծանօթ ու անծանօթ գրական, գիտական, քաղաքական - կուսակցական դէմքերու անունով: Յուշատախտակը, ի հարկէ, յիշելու է թէ՛ «Նաւը լերան վրայ»ի հեղինակը եւ թէ իր վաստակաւոր զաւակը՝ ճարտարապետ Արմէն Զարեանը:

Քանի մը անգամ կ'երթամ աշխատելու Նախկին Կոմկուսին արխիւը, որ անկախութենէն ետք կոչուած էր Հասարակական եւ Քաղաքական Կազմակերպութիւններու Պատմութեան Պետական Կենտրոնական Արխիւ, իսկ այժմ Հայաստանի Ազգային Արխիւի 2րդ մասնաշէնքն է: Երկու տարի առաջ, հոն եղած էի քանի մը առիթով: Իր դիրքին պատճառով, ծանօթ է ժողովուրդին «Փոսի արխիւ» անունով: «Փոս» կոչուածը Մարշալ Բաղրամեանի եւ Օրբելիի խաչմերուկէն քիչ մը դէպի վար, Մարշալ Բաղրամեանէն աստիճաններով իջնելիք, բաւական երկարուուն զառիվարն է: Արխիւ հասնելէ քիչ առաջ, գրեթէ դիմացը, «Փոսի դպրոցը» կայ՝ խորհ. շրջանին հանրայայտ, անգլիական թեքումով հացուագիտ դպրոցներէն մէկը: Ուրախութեամբ կը նշմարեմ, որ այսօր «Երեւանի քաղաքապետարանի Յակոբ Օշականի անուան թիւ 172 դպրոց վարժարան» կը կոչուի պաշտօնապէս:

«Յառաջ»ը աւելի ընթերցողներ ունի, քան ինչ որ կարելի է կռահել առաջին հայեացքով: Կը պարզուի, որ նուաստիս ստորագրութիւնը գրական որոշ շրջանակներու յայտնի է, մինչդեռ այդ շրջանակները անյայտ են նուաստիս: Անսպասելիօրէն, ինծի անծանօթ ընթերցող մը կ'ուղարկէ Կոստան Զարեանի հետ կապուած անտիպ ու մեծարժէք վաւերաթուղթերու փունջ մը, որոնք իր մօտն են, պետութեան յանձնելէ առաջ: Յուզիչ ու պարտաւորեցնող շարժուձեւ մը, ըստ ամենայնի: Կը պատճէնահանեմ ու կը վերադարձնեմ:

Վերջին օրը, բարեպատեհ զուգադիպութեամբ, Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին մէջ ինծի կը հանդիպի Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկի երիտասարդ ասպիրանտուհի մը՝ Նարինէն, որուն նիւթը Կոստան Զարեանի օրագրութիւնը պիտի ըլլայ: Ծանօթ է գիրքիս, իրեն մատենագիտական որոշ թելադրանքներ կ'ընեմ: Ուրախալի է, որ Զարեանով ուրիշ գրաղող մը կը յայտնուի՝ ապագայ ատենախօսութեան մը հեռանկարով: Նաեւ ուրախալի է, որ տրամադիր կ'երեւի գրականագիտութեան որոշուած ճանապարհներէ չերթալու: «Յեղափոխութիւնը յաւերժական երազ մըն է», կը խորագրուի արժանթինցի ժամանակակից ծանօթ արձակագրի մը՝ Անտռէս Ռիվերայի վէպը, ու ես պիտի աւելցնէի՝ «այս ու այն կողմը սահմանին»:

«...ՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԱԲԱՐ ՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ՏԱԼԻՍ»

Կիրակի, Յուլիս 25: Վերջին երեկոն է: Ֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ տեղի ունեցող համերգ մը կը մեկնիմ: Մէկ ժամ ետք, Կասկադի մօտ բացօթեայ համերգ մը պիտի կայանայ, ուր Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նուագախումբը եւ «Հովեր»ը պիտի մեկնաբանեն Աւետ Տէրտէրեանի 6րդ համանուագը: Շրջակայքը բարեզարդուած է ամերիկահայ «Գաֆէսճեան» հիմնարկութեան ձեռամբ, որ մօտերս հոս պիտի տեղաւորէ համանուն միլիոնատիրոջ՝ Ճերըրտ Գաֆէսճեանի համաշխարհային ժամանակակից արուեստի հաւաքածոն, յատուկ թանգարանի մը մէջ, որ աղմուկ բարձրացուցած է իր «ոչ-հայկական» նախագծումով: Քաղաքի նոր, բազմաժխոր ժամադրավայրերէն է: Ստորոտին, ձախ կողմը, գոլոմպիացի աշխարահռչակ քանդակագործ Ֆերնանտօ Պոթերոյի «Սեւ կատու»ն կարծես կը հսկէ... Նիւ Եորքի հանրային գրադարանի երկու առիւծներուն պէս: Հետաքրքրական հակադրութիւն մըն է՝ Երեւանի լման քանդակագործական պաշարին դէմ յանդիման:

Լոյս է դեռ ու կամաց-կամաց Արովեանէն կը բարձրանամ դէպի Թամանեանի արձան: Վերջին, իրարանցումի օրուան մը չի նմանիր բնաւ. հրաժեշտ տուած եմ շատերուն, բոլոր գործս ամբողջացուցած եմ, հարկ եղածը ձեռք ձգած եմ, նոյնիսկ երէկ յաջողած եմ Սեւան երթալ եւ 1996ին ու 1998ին անձրեւէն քշուելէ ետք, այս անգամ ամպախառն արեւ մը վայելել, մէկ օրով դուրս գալ Երեւանի կաթսայէն:

Աւելի քան քսան տարի առաջ, երբ Հայաստան այցելելը թէ՛ իրեն եւ թէ ինծի համար երազ մըն էր տակաւին, Զաւէնը հեգնանքով կը պատմէր իր այն դրացիին հայրենասիրութեան մասին, որ ըսած էր, թէ «Հայաստան պիտի երթամ քոնեակ խմելու եւ իշխանաձուկ ուտելու...»: Ահաւասիկ, եօթը այցելութիւններուս քոնեակ խմելէ ետք, երէկ հասեր եմ իշխանաձուկ ուտելու այլոց «մուրազ»ին: Բայց աւելի Հայ չեմ զգար ինքզինքս: Ի՞նչ զարմանալի ժողովուրդ ենք, որքա՜ն մանրիկ բաներով փորձեր ենք ու մինչեւ այսօր կը փորձենք մեր հայութիւնը լեցնել, մենք մեզ խաբել, առանց կապ, օրկանակա՛ն կապ հաստատելու այս իրականութեան հետ:

Կասկադի մօտն եմ: Հազար հոգիէն աւելի տեղաւորուած է բեմին մօտ եւ վերը՝ աստիճաններուն վրայ: Նստելու բոլոր յարմար տեղերը գրաւուած են, իսկ ծանօթի հանդիպիլը անկարելի կը թուի: Բայց եւ այնպէս, դիպուածով Արմինէին կը հանդիպիմ ու միասին կը նստինք: «Պատահաբար ենք պատահում կեանքում / Ու անհրաժեշտաբար հրաժեշտ ենք տալիս» պիտի գրէր Պ. Սեւակը:

Վերէն, մեր աչքին առջեւ կը տարածուի լայն համապատկեր մը, որու խորքին վրայ կ'երեւի Օփերայի շէնքը (ժամացոյցը կը բանի, իսկ ջերմաչափը իր ուզած ջերմաստիճանը ցոյց կու տայ, ինչպէս միշտ): Արդէն երեկոյ է, մթնած է, բայց յարմար լուսաւորում մը կայ, պատշաճ՝ նուագուող երաժշտութեան:

Ա. Տէրտէրեանի այս երկը, զոր Ֆիլհարմոնիկը եւ «Հովեր»ը արժէքաւոր մեկնաբանութեամբ կը հրամցնեն, դիւրին, հանրամատչելի գործ մը չէ, Պէթհովէնի 9րդ համանուագը կամ Չայքովսկիի «1812» նախերգը չէ, զոր ունկնդրած եմ նման բացօթեայ համերգներու: Բայց ուշագրաւ գործ մըն է, որ, կը լսեմ աւելի ուշ, բացօթեայ քանիցս մեկնաբանուեր է Գերմանիոյ մէջ: Իսկ Գերմանացիները, իրենց յայտնի կարգապահութեամբ, յարգալից լռութեամբ ունկնդրեր են: Մենք, ըստ երեւոյթին, դեռ այդ մակարդակին չենք հասած:

Մեր շուրջը անընդհատ լսուող շշուկ կայ, կարծես թէ զբօսավայր մը ըլլար: Այո՛, ճիշդ է, զբօսավայր մըն է, բայց խօսիլ ուզողը ազատօրէն կրնայ երթալ ու ժամ մը ետք վերադառնալ, մնալ ուզողը՝ պարտի լռել: Քանի մը տասնեակ հոգի կը մեկնի, ըստ երեւոյթին՝ երաժշտութենէն կամ աղմուկէն դժգոհ: Եւ սակայն, կարելի չէ կեդրոնանալ, կարելի չէ ըմբոշխնել:

Փորձը փորձանք չէ, ժամանակի ընթացքին մարդիկ պիտի վարժուին մտիկ ընելու:

«ԲԱՑԷՔ ԻՆԾԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

1996ի ամրան, ժամանումի մեր առաջին, տօթակէզ օրը քաղաքի տեսարժան վայրերու շրջապտոյտ մը ըրինք: Մայր Հայաստանի արձանին կողմերը իջանք, խորհրդայնացումի 50ամեակին լքուած յուշարձանին քով, ուրկէ կարելի էր քաղաքի համայնապատկերը վայելել ու լուսանկարել: Կրպակի մը վրայ «յարձակեցանք» 47 հոգիով եւ մեծ ու պզտիկով «Կոկա-կոլա» ու պաղպաղակ «յափշտակեցինք»: Քոյրս՝ Նայիրին կը յիշէ, որ Հայաստան իր առաջին այցելութեան առաջին օրը լսած առաջին երգը այդ կրպակին բարձրախօսներէն հնչող Ժօ Տասէնի «O Շանզէլիզէ»ն էր: Ու ամէն անգամ որ այդ այցելութեան գնած երգը կը լսէ, Երեւանն է որ իր միտքը կու գայ:

Ութ տարի ետք, մինչեւ Կասկադ ճանապարհին, քանի մը հազար դրամ մնացեր է գրպանս: Հրաժեշտին համար դեռ տասներկու ժամ կայ: Բայց վերահասու բաժանումը իր մանր խորհրդանիշները ունենալու է: Կը մտնեմ առաջին հանդիպած խանութը եւ կը գնեմ այդ երգը պարունակող խտասալիկ մը (Նայիրին իր օրինակը «օժիտ տարած է» Շիքակօ): Հիմա, երբ Տասէնի ձայնը խաղացկուն, այլաժամ լաւատեսութեամբ կ'երգէ «O Champs-Elysées! / Au soleil, sous la pluie, / à midi ou à minuit, / il y a tout ce que vous voulez / aux Champs-Elysées», խօսքերուն ուշադրութիւն դարձնելով կ'անդրադառնամ, որ Նայիրին իրաւունք ունի. Երեւանը հանդիպումի «մեր» վայրն է՝ Շան զ'Էլիզէի նման: Այլոց հետ, բայց նաեւ մենք մեզի հանդիպելու, մենք մեզ հարցադրելու ու քննելու: Ո՛չ թէ տեսնելու եւ տեսնուելու, այլ վերլուծելու եւ վերլուծուելու:

Այժմ կը վերադառնամ դէպի Սփիւռք, որ է նաեւ՝ դէպի երկիր: Մէկ մտավիճակէն միւսը: «Ouvrez-moi les chemins de l'Arménie» ըսած է Ֆրանսացի թատերագրին հայազգի հերոսը, իսկ Հայաստանի ճանապարհները նաեւ կ'անցնին Սփիւռքէն:

(Շար. 5 եւ վերջ)

Երեւան -- Նիւ Ջըրզի
Յուլիս -- Օգոստոս 2004

ԶՈՅԳ ՍԷՐԵՐՈՒՍ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ Բ.

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ԱՐԴԵՕ՞Ք ՀԱՅՐԵՆԻՔՆԵՐԸ ՄՆԱՑՈՒՆ ԵՆ

«Զոյգ սէրերուս խորտակում»ին առաջին մասը Լիբանանի յատկացնելէ յետոյ, երկրորդ մասը կը յատկացնեմ հարազատ հայրենիքիս:

Անվիճելի իրականութիւն է որ իշխանութիւնները գնայուն են, եւ որքան ալ զօրաւոր ու բռնատիրական ըլլան, վախճան մը ունին, յաճախ անհաւատալի ըլլալու չափ անփառունակ: Հռովմէական, Բիւզանդական, Արաբական, Օսմանեան հզօր կայսրութիւնները պատմութեան անցած են: Տակաւին երէկ էր կարծես, այնքան ապրող յիշողութիւն է Անգլիական եւ Սովետական կայսրութիւններուն փլուզումը: Այս ճակատագրէն, կամ օրինաչափութենէն չի կրնար խուսափիլ նաեւ այժմու ամերիկեան հսկայ կայսրութիւնը: Պատմութիւնը վերոյիշեալ իրականութիւնը հաստատող անվերջ շարան մըն է: Բայց արդեօ՞ք հայրենիքները մնայուն են: Ահա ա՛յս է էական հարցը: Արդարեւ գացող իշխանութեան տեղը նորը կու գայ անպայման, երբեմն աւելի լաւը, երբեմն ալ հինը փնտռել տուող աւելի գէշը, բայց կու գա՛յ անպայման: Իշխելը լաւ բան է, հրապուրիչ է, համը առնողը գիտէ. ատոր համար ալ ցմահ իշխելու փորձութեան կը մատնուին բռնատէրեր, որոնցմէ ոմանք կը յաջողին ժողովրդային ատելութեան դիմադրելով վերապրիլ, ոմանք ալ խայտառակութեան կամ փամփուշտի մը զոհ կ'երթան:

Մտահոգիչը այն չէ թէ ի՛նչ վախճան կ'ունենայ իշխողը. հրաժարո՞ւմ, պաշտօնազրկո՞ւմ թէ սպանութիւն՝ այլ այն թէ մինչ այդ ի՞նչ կը պատահի երկրին եւ ժողովուրդին:

Սովետական Միութեան փլուզումով ձեռք ձգուած Հայաստանի անկախութիւնը կարճատեւ շրջան մը դառնանոյշ ուրախութիւն մը պատճառելէ յետոյ, երկիրը ողբերգական եւ արիւնալի իրադարձութիւններու թատր հանդիսացաւ: Անկախութիւնը ձեռք ձգած խմբակէն առաջին Նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեանին դէմ սուտ կամ իրաւ ամբաստանութիւններով, տեղի եւ անտեղի մեղադրանքներով հրապարակ իջան հակառակորդներ, որոնց ճնշումին տեղի տալով հրաժարեցաւ ժողովրդային զանգուածներուն երէկուան հերոսը: Քաղաքական այս ճակատագրական իրադարձութեան գլխաւոր ճարտարապետը հանդիսացաւ գրող, իտէալապաշտ հայրենասէր, բայց անփորձ երիտասարդ մը՝ Վազգէն Սարգսեան, որ պայքարի ճամբով հասեր էր Հայաստանի զօրաւոր մարդու եւ Պաշտպանութեան Նախարարի դիրքին, եւ որ հայ ժողովուրդի ամբողջականութեան իբրեւ խորհրդանշական քայլ, Նախագահական թափուր աթոռը, կերպով մը հրամցուց վարչապետ Ռոպէր Քոչարեանին, ինք ստանձնելով վարչապետի պաշտօնը: Եւ կամուրջ մը նետելով մօտիկ անցեալին ու ներկային միջեւ, Խորհրդարանի նախագահութիւնը յանձնեց Խորհ. Հայաստանի երէկուան հզօրագոյն մարդուն՝ Կարէն Դեմիրճեանին, անոր փորձառութիւնն ու ժողովրդականութիւնը օգտագործելու համար ի շահ իրեն եւ հայրենիքին:

Բայց, յուսատու այս կացութիւնը շատ կարճ տեւեց: Դաւադիր եւ ոճրագործ ուժեր արդար եւ զօրաւոր հայրենիք մը կերտելու գործին լծուած այս զոյգը եւ տասնեակ մը գործակիցները սպաննեցին Խորհրդարանին մէջ իսկ: Թէ ինչպէ՛ս Պաշտպանութեան եւ Ներքին ապահովութեան Նախարար Սերժ Սարգսեանի պահակ-գինուորներու ուշադրութենէն վրիպեցան հնգեակ մը ոճրագործներն ու անոնց կրած ինքնաշխատ գնդացիրները, վերին իշխանութեան մեղսակցութեան մասին կասկած յարուցեցին: Ապա, երբ տակաւին թափուած արիւնն իսկ չէր չորցած եւ ոճրագործները ոչ իսկ փախուստի փորձ կատարած էին, նախագահ Քոչարեան Խորհրդարանի սպանդանոցէն ներս մտնելով, հլու-հնազանդ իրեն ենթարկուող ոճրագործները ոստիկանութեան յանձնեց, աւելի՛ եւս հիմնաւորելով վերոյիշեալ կասկածը: Արդարեւ, շուրջ հինգ տարի քաշքշուող դատավարութեան մը բեմադրութիւնը, արգելափակման տակ հանգիստ ապրող ոճրագործներուն ամբարտաւան արտայայտութիւնները, պետութեան կազմ մը գլխատող ոճիրին ծալքերուն չբացայայտուիլը եւ ոճրագործներուն համապատասխան պատիժի չենթարկուիլը կը շեշտեն իշխանութիւններու ուղղուած կասկածները: Այնպէս կը թուի թէ արգելափակումով յատուկ պաշտպանութեան տակ առնուած են ոճրագործները, որոնք եթէ ազատ արձակուած ըլլային, անկախաբար օրէնքի եւ արդարութեան խախտումէն, ենթակայ պիտի ըլլային ժողովրդային վրիժառական ցասումին:

Ասիկա ամէնէն ցայտուն օրինակն է ներկայ իշխանութեան օրէնքի եւ անարդարութեան ըմբռնումին: Ասկէ ի վեր գործուած բազմաթիւ ոճրարարքներ անպատիժ մնացին կամ անտեսուեցան, աւելի զօրացնելով այն կասկածը, որ ծագած էր իշխանութիւններու մասին:

Արդարութեան եւ օրէնքի բացակայութեան, կամ ըստ կամս գործածութեան այս մթնոլորտին վրայ գործազրկութիւնն ու չքաւորութիւնն ալ բարդուելով՝ կեանքի պայմանները դարձած են այնքան անտանելի, մարդկօրէն ապրիլը այնքան անկարելի, որ Հայ մարդը ազգին ու հայրենիքին ապագան մոռցած՝ իր ապրուստն ու ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելու համար կը չուէ աշխարհի որեւէ անկիւնը, «Ուրտեղ հաց՝ հոնտեղ կաց»ի պատեհապաշտ կենսափիլիսոփայութեան հետեւելով: Իսկ մնացողնե՞րը. արտագաղթելու անհրաժեշտ գումար չունեցող եւ արտագաղթելու կարելիութեան սպասողներն են, եւ կամ, հողին կառչած համբուրելի այն դասակարգը, որ համբերութեան չիպուխը բերնին, գիտէ թէ արտաքին թէ ներքին տէրերը գնայուն են:

Բայց, արդեօ՞ք հայրենիքները մնայուն են:

Անկասկած որ Հայաստան կոչուած հո-

ղամասը աշխարհի ստեղծագործութենէն ի վեր գոյութիւն ունեցեր է, անկախաբար անկէ թէ ո՞ր ցեղախումբերը ապրեր են հոն. սակայն մեզի հասած աւանդութիւններն ու փաստացի պատմութիւնը կը վկայեն, թէ հայ ժողովուրդը բաղկացնող բնիկ թէ եկուոր ցեղերուն ձուլումն ու միախառնումը եւ պետականօրէն կազմակերպումը հոն է որ տեղի ունեցեր է թէ այդ աշխարհամասը կոչուեր է Հայասա, Նայիրի, Ուրարտու եւ վերջապէս՝ Արմենիա ու Հայաստան: Հայրենիքը իր անունը կ'առնէ իր վրայ բնակող ժողովուրդէն: Բայց ասիկա պայմանաւորուած է ոչ միայն այդ երկրամասին վրայ բնակելով, այլեւ պետութիւն կազմակերպելով ու զայն պաշտպանելով: Այլապէս, կը գրաւուի աւելի զօրաւոր ժողովուրդներու կողմէ, եւ բնիկը իր հայրենիքին մէջ կը դառնայ ճորտ, ենթարկուելով անարգանքի, հալածանքի, ջարդի ու ձուլումի, եւ կամ, ըլլալու համար անհայրենիք թափառական: Ահա ա՛յս է ներկայ պատկերը հայութեան: Մեծն Հայաստանի մաս կազմող Ղարաբաղը (այժմ ազատագրուած), Նախիջեւանը, Ջաւախքը ու ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանը (Արեւելեան Թուրքիա) Վանէն Մուշ եւ Տրապիզոն երկարող գիծէն արեւելք, գրաւուած կը մնան մեր դրացի ժողովուրդներուն կողմէ: Հայուն պատմական հայրենիքէն մնացեր է շուրջ 30 հազար քառ. քմ. հողակտոր մը, որ Մեծն Հայաստանի հազիւ մէկ տասներորդն է:

Եւ այսօր, այդ ալ վտանգուած կը թուի: Ի տարբերութիւն անցեալին, ներկայիս հայրենիքի գոյութեան սպառնացող վտանգը միայն արտաքին չէ. մե՛նք ենք: Մենք՝ ինքնավար ըլլալու անկարողութեամբ, մեր անմիաբանութեամբ ու պառակտումներով: Մենք՝ մեր ինքնահաւանութեամբ ու կարճատեսութեամբ: Եւ վերջապէս, մենք՝ մեր իշխանութեամբ, որ ոչ ժողովուրդին պէտք եղած օրէնքն ու արդարութիւնը եւ ոչ ալ առօրեայ հացը կրնայ ապահովել: Հետեւա՞նք. Հետզհետէ աճող արտագաղթը, որ անկախութենէն ի վեր կ'ըսուի թէ մէկուկէս միլիոնը անցած է:

Այս մասին ահազանգ հնչեցնողները «Նիւ Եորք Թայմզ» եւ «Ուաշինկթըն Փոսթ» թերթերն են, որոնք իրենց հաստատումները կը կատարեն անկախ եւ փաստացի աղբիւրներու հիման վրայ, ըստ որոնց Հայաստանի ներկայ բնակչութիւնը կը տարուբերի 2 – 2,5 միլիոնի միջեւ, եւ որ աշխարհի ամենաարագ անհետացող ժողովուրդներէն մէկն է: Արտագաղթողներու 80%ը Ռուսաստան կամ նախկին Խորհրդային Միութեան այլ երկիրներ հաստատուած է, իսկ մնացեալը՝ ԱՄՆ կամ եւրոպական այլեւայլ երկիրներ: Միայն Ռուսաստան հաստատուածները տարեկան մէկ միլիառ տոլար կը ղրկեն երկրին մէջ մնացած իրենց հարազատներուն, ինչ որ պետական պիւտճէին կրկինն է. իսկ ամէնէն ողբերգականը՝ երկրին մէջ մնացած ժողովուրդին շատ քիչ տոկոսը կը կազմեն տղամարդիկը, նոյնքան քիչ ամուսնութիւններով եւ ծնունդներով:

Այսպիսի մտահոգիչ տեղեկութիւններու հիմնուելով նոյն օրաթերթերը կը հետեւցնեն թէ 25–30 տարի յետոյ Հայաստան կոչուած պետութիւն կրնայ գոյութիւն չունենալ: Թուրքերու կողմէ մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդէն յետոյ, անկախ հայրենիք ունենալու գիտակցութիւնը հրճուանք պատճառեց հայկական 4 միլիոննոց Սփիւռքին, սակայն Արեւմուտքի մէջ նոր կեանք սկսած Հայերը փոխանակ վերադառնալու իրենց հայրենիքը՝ յետ-խորհրդային անկախ Հայաստանը (արտագաղթով) կորուստի նոր էջ բացուեցաւ արդէն իսկ տխուր իր պատմութեան մէջ, կը գրեն անոնք:

Եթէ Ազերիին նոյնօրինակ արտայայտութիւնը թշնամական ցանկութիւն ու դիւային քէֆին կը թուի, վերոյիշեալ թերթերու ահազանգը մահազդի ղօղանջի պէս կը հնչէ:

Բայց, պէտք կա՞յ ճիգ թափելու, փաստելու համար որ Հայաստանի ժողովուրդը պարպուելու վրայ է եւ հայրենի պետականութեան կորուստին հաւանականութիւնը մղձաւանջի մը վերածուած է:

Այս իրականութիւնը ամէնէն լաւ գիտեն Հայաստանի իշխանաւորները որոնք տակաւին կառչած կը մնան իրենց աթոռներուն: Ճիշդ է որ ձախողեցաւ ներկայի իշխանութիւնը պաշտօնազրկելու միտող պայքարը: Բայց արդեօք յարմարագոյնը պիտի չըլլա՞յ համազգային գերագոյն ժողովի մը կազմակերպումը, մասնակցութեամբ հայրենիքին ու Սփիւռքին, օրակարգի գլխաւոր նիւթ ունենալով հայրենիքին գոյութեան սպառնացող վտանգը: Այլապէս, այդ վտանգը կրնայ յանգիլ պատմական Հայաստանի հողերուն վրայ մնացած 30 հազար քառ. քմ.ն ալ աւելցնելու հեռանկարին, միաժամանակ փաստելով որ ոչ միայն իշխանութիւնները, այլեւ հայրենիքներն ալ կրնան գնայուն ըլլալ:

Հ. Ն.

Մոնրէալ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԸ

Բազմաթիւ առիթներով Եւրոպական Միութիւնը փաստը տուած է թէ Ռուսերու Չեչենիոյ մէջ վարած ընթացքը մտահոգիչ կը նկատէ: Սակայն երբեք այդ մտահոգութեան արտայայտութիւնը Մոսկուայի հետ Միութեան յարաբերութիւնները վատթարացնելու սահմանը չէ զանցած: Ռուսաստանը ռազմավարական գործընկեր է ու ամէն բան կը յանգի այս իրողութեան: Դժգոհութիւնները, բողոքները ոչ հրապարակային ձեւով կը յայտնուին, երեւոյթը պահպանելու լուրջ մտահոգութեամբ: Միայն Եւրոպական Խորհրդարանն էր որ անցեալ Փետրուարին դատապարտեց ռուսական քաղաքականութիւնը, պահանջելով որ Միութեան անդամ երկիրներուն նախագահներն ու կառավարութիւնները ամէն առիթով ու ամէն միջոցով մղեն նախագահ Պուտինը իր քաղաքականութիւնը փոխելու:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի Խորհուրդին, նոյն կեցուածքը ցուցաբերելու տրամադրութիւն չի մատներ: Ու ասիկա չի բացատրուիր միայն Շրէօտէրի, Թ. Պլէրի կամ Ս. Պերլիւսքոնիի նախագահ Պուտինի հետ մշակած լաւ յարաբերութիւններով: Առոր քով կան հզօր դրացիի մը հետ նոյն աշխարհամասին վրայ խաղաղութեան մէջ ապրելու նախընտրութիւնը եւ ուժանիւթի կապուած աւելի շօշափելի շահերը: Եւրոպա կը ձգտի աւելի մեծ քանակութեամբ կազ եւ քարիւղ գնելու Ռուսաստանէն, արաբական քարիւղէն կախում ունենալու կացութիւնը թեթեւցնելու համար:

Կան ապահովութեան հարցերն ալ. Եւրոպան չի կրնար միջազգային ոճրագործութեան, մարդկային արարածներու առեւտուրին եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ հրաժարիլ Մոսկուայի հետ գործակցութենէն, քանի որ առանց անոր չի կրնար փակել թմրեցուցիչներու ճամբան որ ռուսական կայսրութեան շրջաններէն կը հասնի Արեւմտեան Եւրոպա. առանց այդ գործակցութեան նոյնպէս չի կրնար վերջ տալ Համպուրկի, Մատրիտի, կամ Միլանոյի մէջ ռուսական մաֆիայի գործունէութեան:

Պէտք չէ անտեսել տնտեսական պատճառներն ալ. Ռուսաստան հսկայական շուկայ մըն է որ ունի զարգանալու լուրջ կարողականութիւն: Առոր հետ միջազգային քաղաքականութեան ալ Եւրոպացիները կը մղէ Խորհ. Միութեան անկումէն 15 տարի ետք գործակցելու Մոսկուայի հետ, զայն առանձնաշնորհեալ գործընկեր մը ընելով համաշխարհային շրջանակին մէջ:

Համեմատելով այս բոլոր շահերուն հետ, Չեչենիան Եւրոպայի համար երկրորդական խնդիր կը հանդիսանայ: Արդէն Միութիւնը կը շարժի այն համոզումով որ հարկ է պաշտպանել Ռուսաստանի հողային ամբողջականութիւնը: Այլ խօսքով՝ սեփական պետութիւն ունենալու չէչէնական երազը դիւրին դիւրին դրական արձագանգ պիտի չգտնէ Պրիւսէլէն:

ՔԱՂՀԱՆ

30 ՀԱԶԱՐ ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ՀԱՏՈՐ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ ԵՂԱԾ

ԺԸ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԹ. դարու սկիզբի շրջանին Գերմանիոյ Թիւրինկի հին Թաղերը հիմնական նորոգութեան ենթարկուեցան, հոն կազմակերպուեցաւ գրադարան մըն ալ: Տեղւոյն դղեակէն երկու քայլ անդին, բլուրի մը վրայ սպիտակ շէնք մըն է ան, շուկային շատ մօտը: Շէնքին կեդրոնական մասին մէջ կայ ձուաձեւ սրահ մը որուն պատերը ծածկուած էին թանկագին հատորներով: Շքեղօրէն յարդարուած այդ սրահէն զատ երկու սրահներ ալ լեցուն էին պատառներով, աշտանակներով, կիսանդրիներով, ոսկեզօծ իրերով:

Այդ շքեղանքը ունէր իր տրամաբանութիւնը. ԺԸ. դարուն գրադարան մը տարբեր ձեւով չէր կրնար ըլլալ: Դքսուհի Աննա–Ամալիան էր այդ վայրին ստեղծիչը, 1761-1766:

Անցեալ Սեպտեմբեր 2-3ի գիշերը այդ գրադարանը հրոյ ճարակ եղաւ: Շէնքը առանց տանիքի մնացած է, մեծ սրահին ձեղունը փլած: Պատառները չկան այլեւս: Ցարակից երկու սրահները, պատերը, սիւները լրջօրէն վնասուած են: Աւելի տխուրը այն է որ 30 հազար հատոր այրած է. անոնց մեծ մասը բարձրարժէք գործերէ կը բաղկանար: Այրածներուն մէջ էին դքսուհիին ձգած ժառանգութիւնը, առաջին գրադարանավար Ս. Շուրցֆլայշի պատմական եւ փիլիսոփայական հատորները: Այս վերջինները մեկ օրինակներ ըլլալով, ի սպառ կորսուած են:

Այս կորուստներուն հետ ծանրակշիռը այն է որ այդ գրադարանը կը ներկայանար համաշխարհային յատկանիշով վայր մը ուր կը պահուէին մեկենասներու ամբողջական հաւաքածոները ու այդ վայրը Գերմանիոյ գիտութեան պատմութեան բարձրակէտն էր. Կէօթէի ու Շիլլէրի շրջանին երկրին մտաւորական կեանքին սիրտը:

Վայմարի պատմական այդ կեդրոնը նորոգուած էր 1999ին երբ քաղաքը Եւրոպայի մշակութային մայրաքաղաքը հռչակուած էր: Այդ առթիւ տեսնուած էր որ գրադարանը այնքան հարստացած է որ միայն սկզբնական հաւաքածոն կրնար պահուիլ հոն: Մեկենասներու նուիրատուութիւններով երկու քայլ հեռու պահեստի յաւելուածական վայր մը սկսած էր կառուցուիլ, մնացեալ մասը հոն փոխադրելու համար: Եւ փոխադրութիւնը որոշուած էր կատարել յառաջիկայ շաբաթներուն ընթացքին:

Շրջանի մշակոյթի նախարարութիւնը անմիջապէս չորս միլիոն Եւրօ յատկացուցած է, բայց առաջին արժեւորումներու համաձայն, նուազագոյն 10 միլիոնի պէտք կայ: Այլ հարց որ որեւէ գումարով կարելի չէ ետ բերել անդառնալի կորուստները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Թօսեանը կը կատակէր ու կ'ըսէր.

- Քեզի հոս բերինք որ կաթոլիկութիւնդ [illegible], Անտոն:

- Ճիշդ կաթոլիկի տեղ է աստեղ,- կ'ըսէր տիրացու Տիգրան:

- Աստուած խելք տայ լուսաւորչականներուդ: Դուք ամէնքդ ալ փախուստ էք, անոր համար ձեզի ազատ են ձգած: Կաթոլիկներուն մէջ հազարին մէկ կը պատահի, կ'ըսէր Թօսեանը:

Սարգիս աղա պեխին հետ կը խաղար ու կ'ըսէր.

- Տեղը չէ աստանկ շահաններու: Է՞, ի՞նչ ըսես նայինք, Անտոն աղա...

- Աղէկ եմ: Ա՛լ աղէկ եմ: Բժիշկն ալ [illegible] որ բան մը չունիմ: Ինծի պիտի հանեն...

Հայտէ, նայինք: Բօրճօ լա Մատօննա, [illegible] է օղի չենք խմած միասին, կ'ըսէր Թօսեանը:

- Հոգիս կը քաշէ կոր...

- Տեսա՞ր հիմակ խելացի խօսքը: Ծով մտնելուդ, օղիի մէջ նետուէ... ինքզինքդ ձո՞վ գիտցիր...

Անտոն կը ժպտէր...

Զորորդապետութիւնը կը հեռանար սեղմելով Անտոնի ձեռքը եւ յաջորդ շաբթուան համար Նիքօլիի օղետան մէջ ժամադրուելով:

Այս կատակախառն ժամադրութիւնը հոգեկան մեծ հաճոյք կը պատճառէր Անտոնի: Դուրս ելլելու գաղափարը, իր բարեկամներուն հետ ըլլալու հեռապատկերը, Նիքօլիի խանութին քէյֆը եւ մանաւանդ իր կնոջ ու զաւակներուն մօտաւորութիւնը: Դուրսը իրեն համար դրախտի փոխուած էր: Հիմակ, առաջին անգամ ըլլալով մեծ բառի մը հոգիին կը թափանցէր, անոր իմաստին մէջ կը նետուէր իր թեւերով: Այդ բառն էր.

- Ազատութի՜ւն...

Անհամբերութիւնով եւ սակայն արտաքին հանդարտութիւնով իր արձակման ժամուն կը սպասէր: Օրերուն մահը իրեն կը պատճառէր ուրախութիւն: Ամէն ժամ քայլ մը առաջ գացած կ'ըլլար: Կը փափաքէր երկարօրէն քնանալ, որպէսզի ժամանակը անցնի, առանց տառապանքի, առանց սպասման տուայտանքներուն:

Կը դիտէր երկինքը, վերջալոյսին՝ թռչուններուն անցքը, ծառերուն ճիւղերը եւ տերեւներուն շարժումները: Կը դիտէր հիւանդապահուհիներուն դէմքերը եւ սրունքները: Աղուոր ցանկութիւն մը կ'արթննար իր մէջ: Զուարթ ու բախտաւոր կը զգար ինքզինքը այդ տենդը դեռ ունենալուն համար:

Մտքէն անոյշ ու տենչալի բառեր կ'ուղղէր հիւանդապահուհիներուն: Յետոյ պահանջ կը զգար իր բառերը ինք ալ լսելու: Եւ կը մօտենար ինքզինքին ու ցած ձայնով կը կրկնէր.

- Աղուորս, անուշս, ուտե՛մ, ուտե՛մ, սիրե՛մ... Ան ի՛նչ աղուոր մարմին ունիս, կրծե՛մ, սիրեմ... աղուորս, աղուորս... աղուոր...

Ու կը հեշտանար իր բառերով, երբեմն ալ կը կարմրէր: Յետոյ կը խորհէր.- ատեն էր անցած, ատեն էր անցած:

Եւ որպէսզի սպասումի ժամանակը, պէտք զգար մէկուն հետ քիչ մը մտերմանալու, խօսակցութիւններ ունենալու:

Ցիմարներու մէջ լռակեաց մէկը կար: Ցիսուն տարեկան, մօրուսաւոր ու զարգացած: Անտոն նախընտրեց զայն: Ու փորձեց մօտենալ: Ըսաւ.

- Ո՞րքան ատենէ ի վեր հոս ես:

- Ես հոս ծնած եմ...

Անտոն կանգ առաւ:

- Քանի՞ տարի է հոս ծնած ես:

- Ըսեմ: Պեխերուդ թելերը համրէ ու իմ մօրուքիս թելերուն հետ բաղդատէ: Գումարը տասնըհինգի մէջ բաժնէ ու կը գտնես...

- Բարակ հաշիւէ չեմ հասկնար...

- Հաստ գլուխները ատանկ կ'ըլլան:

- Մեր ամէնուս գլուխը հոս մէկ է: Հաստը բարակ մէկ գին է:

- Հաւասարութիւն եղաւ:

- Ազատութիւն, եղբայրութիւն:

- Ատոնք վրաս գրէ: Բացուէ, քիչ մը օդ առնենք:

- Ճանըմ, խօսինք, քիչիկ մը...

- Վա՛յ... Օդ առնենք, օ՛դ, բացուէ՛, հայտէ՛, հօ՛բ...

Անտոն յուսահատած քաշուեցաւ:

Գիշերը տաժանք մըն էր: Քունը չէր տաներ. իր խշտեակին վրայ կը տապլըտկէր: Կը մտածէր, կը յիշէր, կը յուսար, կ'որոճար: Խաւարը աւելի կը դառնար իրեն: Աշխարհը գերեզմանի երեւոյթ կ'առնէր ու հիւանդանոցը բանտի: Յետոյ կը փիլիսոփայէր.

«Ունայնութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է: Ծնիլն ալ ունայն է, ծնողներն ալ. զաւակներ ունենալն ալ, երջանիկ ըլլալն ալ. դժբախտ ըլլալն ալ: Ամէնքս ալ պիտի մեռնինք: Հաստ ու բարակ մէկ գին է: Ու ցաւին, վիշտին մենք է որ մեծ կարեւորութիւն կուտանք: Տիեզերքին համար ի՛նչ նշանակութիւն, ի՛նչ կարեւորութիւն ունի մեր ցաւը: Մենք ի՞նչ կարեւորութիւն ունինք տիեզերքին համար: Ո՞վ ենք մենք. ունայնութեան պղպջակներ: Մենք մեզի բան մը կը կարծենք... Ունայնութի՜ւն... Մենք երջանիկ ըլլալու ենք ու ցաւեր ունինք... Բնութիւնը մեզի բանի տեղ է դներ ու վիշտեր է տուեր... Բնութեան մէկ շնորհն է ցաւը... Մարդը ի՞նչ է որ, ձեւաւոր կղկղանք մը... ինքզինքնիս բան մը կը կարծենք... եթէ ինքզինքնուս մեծ կարեւորութիւն չտանք, ցաւն ալ շատ չենք ըզգար: Մենք մեր ձեռքով դժբախտ ու թշուառ կ'ըլլանք միշտ:

(Շար. 120)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկանուշ Սարգիսեանի մահուան առթիւ, Մուրատեան ընտանիքը 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Վահրինէ Պասմաճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՎ.— Աշոտ եւ Շաքէ Շիրվանեան 70 Եւրօ:

Լուր — Լուրեր

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 14էն Նոյեմբեր 18 Գանի եւ Հերուվիլ Սէն-Գլէրի (Գալվատոսի նահանգ) մէջ մշակութային ձեռնարկ մը կազմակերպուած է մկրտուած՝ «Ըսէ, ո՞վ ես»:

Զանազան ձեռնարկներու կարգին են նուագահանդէսներ, թատերական ներկայացումներ, պար (Նաւասարդ), ցուցահանդէս, հանդիպումներ եւ շարժանկար:

Մանրամասնութեանց համար դիմել.— PEGASARTS' — ☎ 02. 31. 47. 45. 13

(Շար. Ա. էջէն)

թեան, Թուրքիոյ «յատուկ գործընկերութեան» իրավիճակ մը տրուի: Գերմանիոյ Թրքական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ հակադրած են Մէրքէլի նամակին, ըսելով որ լուրջ մօտեցում չէ առիկա:

Թուրքիոյ վարչապետը ամուսնական անհաւատարմութեան օրէնքով Եւրոպայի հետ ստեղծուած տագնապը մեղմացնելու նպատակով Սեպտ. 23ին Պրիւսէլ կը ժամանէ: Ան հանդիպումներ կ'ունենայ Եւրոպական Խորհրդարանին քաղաքական կուսակցութիւններուն, խմբակցութիւններուն ղեկավարներուն, անդամներուն հետ: Ապա կը պատասխանէ նշուած տագնապէն առընչուած հարցումներու: Քաղաքական դէտեր միօրեայ այս այցը կը մեկնաբանեն ամուսնական անհաւատարմութեան օրէնքին առթիւ Էրտողանի Եւրոպայի ուղղուած խիստ ազդարարութեան, տեսակ մը յետս կոչում:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ քաոսային վիճակը կը շարունակուի, օրէ օր նոյնիսկ աւելի վատթարանալով: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն, Իրաքի Իսլամապաշտ բանակին մէկ նոր զեկոյցը որոշ յոյսեր ներշնչած է, այն համոզումը տալով նաեւ որ վաւերական է այս անգամ: Հոն կ'ըսուէր թէ երկու լրագրողները ողջ են եւ ազատ են, որովհետեւ համաձայնութիւն գոյացած է առանց ճնշումի, որ չոջան մը իրենց պաշտօնը կատարեն լուրեր տալով Իսլամական բանակի գործողութիւններու մասին և իրենց վկայութիւնը հրապարակեն Իրաքի հերոսական դիմադրութեան մասին: Նոր առեւանգումներ ալ եղած են: Սեպտ. 19ին Մոհամէտ Պէն Ապտալլահ անուն ջոկատ մը յայտարարած է որ իրաքեան ազգային պահակազօրքէն 18 անդամներ առեւանգած են: Նախորդ օրն ալ սպառնալիք կար որ պիտի գնդակահարուին երկու Ամերիկացիներն ու մէկ Անգլիացին եթէ իրաքցի կիները ազատ չարձակուին: Կ'առեւանգուին եւ կը սպաննուին նաեւ Թուրք վարորդներ: Վերջին օրը 12 Թուրք առեւանգուած կամ սպաննուած են, բեռնատար չորս Թրքական կառքեր ալ յարձակման ենթարկուած են: Քէրքիւք ալ ազգային պահակազօրքը անճնաչանական արարքի մը թիրախ եղած է, 18 հոգի մեռած է եւ 63 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ հեռատեսիլի Ա. կայանէն պարզեց 2005ի կառավարական ծրագիրը՝ ամփոփուած երեք գլխաւոր կէտերու մէջ.— գործազրկութեան նուազում, դպրոցականներու յաջողութեան համար բարենորոգում եւ ապրուստի սղութեան դէմ պայքար:

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11.45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝

5-12 տարեկան աշակերտներու համար:

ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01. 44. 59. 23. 50

Հասցէ՝

Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**

Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.

Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ — ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:

Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01. 43. 85. 03. 76 թիւին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**

«LE MASSACRE DES ARMENIENS,
LE MEURTRE D'UNE NATION
1915 - 1916»

annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝

Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

թիւերուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԱՐՄԱՍ

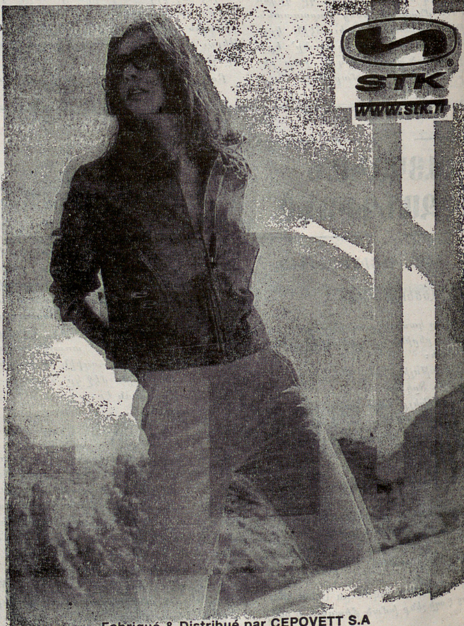
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.029 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.029

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

Շրջան մը բարեացակամութիւն յայտնելէ ետք, Եւրոպական Ցանձնախումբը որոշած է աւելի խիստ եւ վճռական լեզու գործածել Թուրքիոյ հետ: Ցանձնախումբը աւելի քան դժգոհ է պատժական օրէնսգրքին քուէարկութեան յետաձգումէն եւ, ինչպէս կը գրէ Ֆրանսական մամուլը, «դանակը կոկորդին դրած է»: Արդարեւ, Վէրհէօկընի բառերը յայտարարած է Սեպտեմբեր 20ին. -- «Ցորչափ պատժական օրէնսգրքին բարենորոգումը չքուէարկուի, Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւնները չեն կրնար սկսիլ»:

Դիրքորոշման այս փոփոխութիւնը անմիջական հակազդեցութեան առիթ տուած է Անգարա, ուր սակարանը երեք կէտի անկում մը արձանագրած է: Հինգշաբթի, Էրտողանի կը սպասուի Պրիւսէլ: Ինք է որ տեսակցութիւն մը ուզած է Վէրհէօկընի հետ, հակառակ անոր որ, ակնբախ, Թուրքիա լուռ մնացած է Պրիւսէլի «լուսաբանութեան» դիմումներուն նկատմամբ: Ցանձնախումբի նախագահութիւնը կը գտնէ որ «Թուրքերը քիչ մը շատ ամբարտաւան կը դառնան: Մինչեւ հիմա, Էրտողան սխալ չէ գործած, բայց հիմա շատ ծանրակշիռ սխալ մը գործեց: 15 օր ունի զայն դարմանելու համար: Իր եւ իր երկրին շահն է»:

Ֆիկառոյի Թղթակիցը դիտել կու տայ որ ազդարարութիւնը միայն երեւութական է: Թուրքիոյ պատժական օրէնսգրքին արդիականացումը անհրաժեշտ է լաւ նիշ մը ձեռք ձգելու համար Պրիւսէլի Հոկտ. 6ի տեղեկագրին մէջ: Այս տարընչութեամբ Թուրքիոյ Խորհրդարանը պարտի վերանայիլ պատիժները, որոնք կը վերաբերին արտայայտութեան ազատութեան, կիներու եւ երախաներու իրաւունքներուն, «պատուոյ ոճիրներ»ուն: Այս ամբողջը, կ'ըսէ Վէրհէօկըն, յետաձգուեցաւ արտամուսնական յարաբերութիւններու յանցագործութեան բնոյթին ստեղծած խառնաշփոթութեան պատճառաւ: Տեսակէտ մը զոր կը պաշտպանեն ծայրայեղ տարրերը Էրտողանի իսլամապաշտ կուսակցութեան: Այս դայիք օրերը շատ նեղ կացութեան մատնած են Անգարայի կառավարութիւնը: Էրտողան երկու ելք ունի... կամ կը պարտադրէ բարենորոգումներու քուէարկութիւնը Հոկտ. 6էն առաջ եւ միջադէպը կը մոռցուի, կամ կը յամառի առկախումին վրայ քաղաքական ներքին պատճառներով եւ այն ատեն Ցանձնախումբին տեղեկագիրը տարբեր լեզու կը գործածէ: Ցարդ, ոչինչ շաղըրուած է:

Ֆիկառոյի տրուած տեղեկութիւններուն համաձայն, պատժական օրէնսգրքի բարենորոգման առկախումը «արկած» մը կրնայ նկատուիլ եւ չփոխել բանակցութիւնները սկսելու սկզբունքը, որ պիտի յանձնարարուի եւրոպացի 25 ղեկավարներուն, Դեկտ. 17ի վեհաժողովէն առաջ: Կրնայ փոխել սակայն տեղեկագրին Գ. մասը, որ կը վերաբերի Անգարայի հետ գործելակերպին: Եթէ Պրիւսէլ միտք չունի թելադրելու անդամ Պետութեանց թուական մը՝ բանակցութիւնները սկսելու համար, կրնայ յանձնարարել որ չսկսին ցորչափ օրէնսգրքին փոփոխութիւնը չէ ընդունուած: Այս «պայմանաւորումը» նեղ կացութիւն մը կը ստեղծէ Անգարայի համար, որ կը ստիպուի օրէնքներ քուէարկել:

Ցանձնախումբը ըսած է թէ նաեւ Սեպտեմբեր 20ին.-- «Բարենորոգում կամ ոչ, կը շարունակենք անդամ պետութիւնները բանակցութիւններու նախատեսուած դժուարութիւններու նկատմամբ Թուրքիոյ հետ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՈՒ ՄՈՒՍԱՊ ԱԼ-ԶԱՐՔԱՈՒԻ՝ իսլամապաշտ Ցորդանանցիին խումբը յայտարարած է Սեպտ. 20ին, որ սպաննած է ամերիկացի երկու պատանդներէն մէկը՝ Ճէք Արմսթրոնկ եւ տեսերիզով ալ ցոյց տուած է տեսարանը: Ուաշինկթըն ալ հաստատած է որ Ամերիկացիին մարմինը գտնուած է եւ ինքնութիւնն ալ ճշդուած: Արմսթրոնկ առեւանգուած էր Սեպտեմբեր 16ին Անգլիացիի մը եւ ուրիշ Ամերիկացիի մը հետ, Պաղտատի կեդրոնը: Տեսերիզին մէջ դահիճներէն մէկը կը սպառնայ.-- «Որոշած ենք 24 ժամէն գըլխատել միւս երկու պատանդներէն մէկն ալ ամերիկացի զրաւիչ ուժին, որ կը ջարդէ անխնայ առանց զանազանելու նորածիններն ու ծերերը, կիներն ու այրերը»: Ընդհանուր ձեւով միշտ նոյն քաոսն է որ կը տիրէ երկրին մէջ, առեւանգումներու եւ սպանութիւններու սարսափով:

ՇԻՐԱՔ երթուղարձ մը րրաւ Նիւ Եորք մասնակցելով Ազգաժողովին կողքին սովի եւ աղքատութեան դէմ վեհաժողովի մը եւ «համաշխարհային տուրք» մը առաջարկեց պայքարելու համար սովի դէմ: Արտայայտուեցաւ նաեւ պատանդներուն մասին, քանի նոյն ատեն կը հաղորդուէր որ պատանդ Ամերիկացիներէն մէկը գըլխատուած էր, յիշելով որ Ֆրանսացի երկու լրագրողներն ալ որոնք, նոյն օրը (Սեպտ. 20) ճիշդ մէկ ամիս է պատանդ էին: Ինչ կը վերաբերի աղքատութեան դէմ պայքարին, Շիրաքի կողքին էր Պրազիլի նախագահը՝ Լուլա: Աշխարհի մէջ 2,8 միլիառ անձեր, այլ խօսքով աշխարհի բնակչութեան կէսէն աւելին, թերաճ երկիրներու մէջ, տարեկան 700 տոլարով կ'ապրի: 1,2 միլիառն ալ օրական մէկ տոլար իսկ չունի: Ամէն օր 33 հազար երախայ կը մեռնի սնունդի պակասէն կամ հիւանդութենէ: Շիրաք չէ հանդիպած Պուշի, թէեւ հոն էին նոյն ատեն, բայց փոխադարձ համակրութիւն մը չի տիրեր:

ՀԱՄԱՍԻ զինուորական թեւի պատասխանատու մը՝ Խալէտ Ապու Սելմիյա սպաննուած է Սեպտ. 19ին իսրայէլեան հրթիռի մը արձակումէն, երբ կառքով կ'անցնէր Գազայէն: Հրթիռը նաեւ վեց հոգի վիրաւորած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ երկու շրջաններու մէջ Սաքս (Տրէզտէն) եւ Պրանտըպուրկ (Փոցտամ) ծայրայեղ աջը եւ ծայրայեղ ձախը զգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրած են Սեպտ. 19ին շրջանային ընտրութեան: Եթէ նոյնիսկ քաղաքական յեղաշրջում չէ, զգալի ցնցում մըն է աւանդական երկու կուսակցութիւններուն համար (ՔՍ. Տէ. եւ ՍԷ. Տէ. Իւ.): Բուն յաղթողները նոր համայնավարներն են: Պրանտըպուրկի մէջ, ձայներու 28%ը ստացած են եւ 23,6%ը՝ Սաքսի:

ՄԵՐՍԻՆԻ մէջ (Հարաւային Թուրքիա) նուագահանդէսի մը մօտ ռումբ մը պայթած է: Սեպտ. 19ին: 18 վիրաւորներ կան որոնց երեքը ծանր վիճակի մէջ են:

ԺԱՆՆ ՄՐՐԻԿԸ հսկայ աւեր գործած է Հայիթի, ուր առժամեայ հաշուեկշիռի մը համաձայն մեռեալներու թիւը 600էն աւելի էր, Ապրիլ 21ին: Մեծ մասը զոհ գացած էր ահաւոր ողողումներու:

ԱՄՆ դեմոկրատ թեկնածուն՝ Ճոն Քէրի շատ խիստ ոճ գործածած է Պուշի նըկատմամբ Սեպտ. 20ին, շեշտելով անոր գործած «հսկայ սխալները», որոնք անվերջանալի պատերազմի մը մղեցին:

ԳՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ մէջ Ֆրանսացի 12 զինուորականներ ձերբակալուած են գողութեան համար: Պատերազմական հրասայլերու 501-503 զօրաբաժնին պատկանող այս զինուորները 100 հազար Եւրօ կողոպտած են Արեւմուտքի Ափրիկէի Պետութիւններու Կեդրոնական Դրամատունէն: Ցանցագործները Ֆրանսա դրկըւած են զինեալ ուժերու մնայուն դատարանին կողմէ դատուելու համար:

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ, որ միշտ կը պնդէ թէ Իրաքի օրինաւոր ղեկավարն է, Ամերիկացիներու տուած ճաշերը կ'ուտէ, Գուրան կը կարդայ եւ բոյս կը խնամէ, ըստ Նիւ Եորք Թայմզի: Իր խուցը 3,5×3,9 մ., անկողին մը ունի, փոքրիկ գրասեղան մը, աթոռ մը, ջուր եւ գորգ մը՝ աղօթելու համար: Օրական երեք ժամ բակը կրնայ անցընել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20/21)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 13ԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի անկախութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ երկրին ղեկավարութիւնը ուղերձներով շնորհաւորած է տօնը: Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Գարեգին Ա., Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան ուրախութիւն յայտնած են անկախութեան տարեդարձին առթիւ, յիշած պատերազմի շրջանը, դժուարութիւնները: Ապա հաւաստած են ժողովրդավարական եւ իրաւական երկիր կառուցանելու վճռակամութիւնը: Երեկոյեան ժողովրդական մեծ համերգ տեղի կ'ունենար Հանրապետութեան հրապարակին վրայ ու հրախաղութիւն:

Ինչպէս ամէն տարի, անկախութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ ալ Նախագահ Ռ. Քոչարեան հրամանագիր ստորագրած է արուեստագէտներ, գրողներ, գիտութեան դէմքեր պատուոյ կոչումներով պարգեւատրելու մասին: «Մովսէս Խորենացի» մետալի արժանի նկատուած են քանդակագործ Արթօ Չաքմաքճեան, գրող Փիթըր Պալաքեան, Վանաձորի Ց. Սմբէլեան Թատրոնի դերասանուհի Ռոզա Մխիթարեան: Իսկ «Մխիթար Հերացի» մետալով պարգեւատրուած է Կապանի Թօքխոտի բուժարանին աւագ հիւանդապահուհին Մարուսա Ղուկասեան:

«Ժողովրդական արուեստագէտուհի»ի կոչումին արժանացած են Երեւանի երաժշտանոցէն փրոֆ. Արաքսիա Դաւըթեան, երգչուհի Ցասմիկ Պապեան, բեմադիր Արտաւազդ Փէլէշեան:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ՄԱՀԱՑԱԾ

Սեպտեմբեր 18ին մահացած է Ազգային Ժողովի երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեան, 48 տարեկանին: Ծնած էր Էջմիածնի Այգեկ գիւղը, 1974ին աւարտած նոյն վայրին միջնակրգը: 1988-91 մասնակցած էր Ղարաբաղի մարտերուն նախ որպէս մարտիկ, յետոյ որպէս հրամանատար: Եղած էր Այգեկի գիւղապետ (1996-99): Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է ծննդավայր գիւղին մէջ, Սեպտեմբեր 20ին: Ան մահաքունի մէջ էր Մայիս 28ին երթեւեկի արկած մը անցընելէն ի վեր:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴՐՕՇԸ ԵՒ ՓԱՌԵՐԳԸ

«Էրեբունի-Երեւան» տօնակատարութեան առընթեր յայտարարուած է Երեւանի դըրօշին համար բացուած մրցումին առաջին մրցանակաւոր առաջարկը: Անոր հեղինակներն են Կարապետ Աբրահամեան եւ Կարապետ Փաշեան: Դրօշը սպիտակ խորքի վրայ կեդրոնը Երեւանի զինանշանը ունի, շրջապատուած հայկական 12 նախկին մայրաքաղաքներու խորհրդանիշերով: Դրօշին վրայ գետեղուած են հայկական եռագոյնին երեք երանգները: Մրցումին մասնակցած են Հայաստանէն ու արտասահմանէն 162 առաջարկներ:

Ինչ կը վերաբերի փառերգին, աւելի քան 20 առաջարկ տրուած է, որոնք յառաջիկայ օրերուն կը ներկայացուին մրցումի յանձնաժողովին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Ռուսաստանի Սարատով քաղաքին մէջ Սեպտ. 19ին աւարտած է կռփամարտի Եւրոպայի պատանեկան առաջնութիւնը: 52 քկ. դասակարգին մէջ երեւանցի Ազատ Ցովհաննիսեան հռչակուած է Եւրոպայի ախոյեան: Եզրափակիչ մրցումին ան յաղթած է գերմանացի մարզիկին:

Հայաստանէն սեւանցի Սամուէլ Բարսեղեան (46 քկ.) եւ վանաձորցի Վաղարշակ Ասլանեան (86 քկ.) ալ պրոնզէ մետալի արժանացած են: Հայաստան ներկայացած էր ինը կռփամարտիկով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹԱՂԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

Թուրքիոյ Պաշտօնական Թերթին Սեպտեմբեր 16ի թիւին մէջ հրատարակուած է համայնքային հաստատութիւններու վարիչ մարմիններուն ընտրութեան նոր կանոնագիրը. անով երկու նորութիւն բերուած է, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (Սեպտ. 18): Առաջինը կը վերաբերի եկեղեցիի մը վարչականները միայն նոյն Թաղին բնակիչներէն ընտրելու պարտաւորութեան. ատիկա լուրջ հարց կը ստեղծէր այն Թաղերուն մէջ ուր հայ բնակչութիւն չէր մնացած ու Մեսրոպ պատրիարքը երկար ատենէ ի վեր այս պարագան կը յանձնէր պատկան իշխանութիւններու նկատառման:

Նոր կանոնագրին մէջ գրուած է թէ այն Թաղերուն ուր հայ բնակիչ չէ մնացած, սահմանները պիտի ընդարձակուին կուսակալութեան որոշումով դէպի այն ամենամօտ Թաղը ուր հայ բնակչութիւն կայ: Այս կարգադրութեամբ ձեւով մը լուծում կը գտնէ անելի մատնուած հարց մը:

Երկրորդ նորութիւնը Թաղային խորհուրդներու անդամներուն թիւին մասին է. այդ թիւը ճշդուած է որպէս եօթը, մինչ ներկայիս 10-11 է: Ներկայի կազմերը պաշտօնի վրայ կը մնան մինչեւ Թաղային յաջորդ ընտրութեան թուականը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ ՅՈՒՇԱԾՆԵՐԸ

Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպայի լրատուականները զբաղեցնող այժմէականութեան նիւթերուն գլխաւորներէն ու մնայուններէն է: Կողմնակիցներու, ընդդիմադիրներու կարծիքները, համոզելու եւ տարհամոզելու ջանքերը, Թուրքիոյ կատարած բարեչրջումներուն հաւաստացողներու, այդպէս երեւիլ ուզողներու եւ անհաւատներու բերանացի ելոյթները, յօդուածները, հարցազրոյցները, վէճ ու վիճարկում ողողած են մթնոլորտը: Բոլոր թէզերն ալ իրենց հետեւորդները ունին որոնք վիճարկումը կը փոխադրեն լրատուականներէն աւելի նեղ շրջանակներ ալ, հազար լեռ ու ձորէ ջուր բերելով իրենց ջաղացքին, կամ ջուրը պատէն վեր հանելով:

Այս վիճայարոյց անդամակցութեան համար Եւրոպայէն պարտադրուած չափանիշերէն մէկը կը վերաբերի երկրին փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքին: Թուրքիա անդամակցութեան արժանի պիտի համարուի երբ Միութեան 25 երկիրները համոզում գոյացնեն որ այլ պայմաններու կարգին յարգուած է այս մէկն ալ ու փոքրամասնութեան համայնքներ ամէն մարզի մէջ -քաղաքական, կրթական, կրօնական, ընկերային, եւլն.- կը վայելեն համահաւասար քաղաքացիի վերաբերում: Այլ կէտերու հետ այս մէկն ալ տեղւոյն վրայ ստուգելու նպատակով դիւանագէտներ, մարմիններ, խմբակներ ղրկուեցան Անգարա և այլ շրջաններ. արժեւորումներ եղան, տեղեկագրեր ներկայացուեցան: Գոնէ միջազգային լրատուականներու արձագանգներէն դատելով, կը դերակշռէ դրական մօտեցումը: Ողջունելի, քաջալերելի կը համարուին բարեչրջումները, առանց միշտ լրջօրէն չափելու անոնց գրուած թուղթերէն կիրարկութեան միջեւ ինկած միջոցը. այլեւս նաեւ սովորական դարձած է պապէն աւելի պապականի եւրոպական կեցուածքը որ Անգարայի բերնով, երբեմն աւելի համոզումով, կ'ըսէ թէ մեծապէս գնահատելի է արդէն բարեչրջումներու կամքը, անոնց լրիւ կիրարկումը ժամանակի ալ հարց է, թէ մերժումի պարագային Եւրոպային համարկուելու այնքան պատրաստ երկիրը յուսախաբութեան անդունդը իյնալով ինքնութեան, ուղղութեան տագնապ կ'ունենայ, եւլն.:

Այս բոլորը այն տպաւորութիւնը կը գործեն որ Եւրոպայի ղեկավար դասուն մէջ կայ կարեւոր տոկոս մը որ առանց այլեւայլի կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Այդ անդամակցութիւնը պէտք է տեղի ունենայ, անկախ՝ չափանիշերու յարգանքէն, դիւանագէտներու դատումէն, նոյնիսկ ապագայի վախցնող հեռանկարներէն: Այս տոկոսին համար շատ ալ կարեւոր չէ թէ ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքներու յարգանքի, փոքրամասնութիւններու հաւասարութեան նման ակնկալութիւններ իսկական ի՞նչ անդրադարձ կ'ունենան Անգարայի մէջ:

Հակառակ պարագային այնքան անուշադրութեան պիտի չմատնուէր Սեպտեմբեր 5ին Պոլսոյ Յունաց տիեզերական պատրիարքարանին ուղղուած տգեղ արարքը: Անոր հեղինակներն էին ազգայնամոլ տխմարներ որոնք ցոյցի դիմեցին պատրիարքարանին առջեւ իրենց հազարի չափ համախոհներուն հետ. Բարթուղիմէոս պատրիարքին խամաճիկը ծառէ մը կախեցին ու երբ ապահովութեան ուժեր արգելք եղան իրենց շէնքէն ներս խուժելուն, յարձակեցան անոնց վրայ:

Ժողովրդավար ու մարդկային իրաւունքներու յարգանքին տէր երկրի մը պատկերը տալու Անգարայի ջանքերը առոչինչ համարող պատահարը կարեւոր էր մանաւանդ անով որ կ'արթնցնէր ճիշդ ու ճիշդ 49 տարի հեռու մնացած նախընթաց մը:

Թէեւ առանց այդ յիշեցումին ալ թրքական բարեչրջումներուն հասակը չափել դժուար չէր, տեսնելու համար աչք մը նետելով Պոլսոյ հայ մամուլին. հոն տասնամեակներէ ի վեր չեն հինցած, կամ փոխուած, եկեղեցիներու, դպրոցներու, համայնքային այլ հաստատութիւններու առընչուած դժգոհութիւնները, բողոքները եւ զանոնք ամենակարճ առենէն կարգադրելու հաւաստումները:

Վերադառնալով սեպտեմբերեան զուգահեռին որ կը գծուի ազգայնամոլներու Յունաց պատրիարքարանին ուղղուած ցոյցով, յետադարձ ակնարկի հետաքրքրական առիթ մը կու տայ «Ակօս»ի (Սեպտ. 10) քաղուածքը. «Կէս դարու ցաւը» խորագրուած սիւնակներու մէջ տրուած են թրքական թերթերու անդրադարձներէն պարբերութիւններ: Յատկապէս «Պիրկիւն» (Սեպտ. 7) թերթին մէջ Ֆոթի Պէնլիսոյի գրութիւնը կարեւոր կէտեր կը մատնանշէ. առաջինը այն է որ շրջանի Թուրք ղեկավարութիւնը որեւէ անպատեհութիւն չէր տեսներ Կիպրոսի հարցին սակարկութեան մէջ Պոլսոյ Յոյները չահագործելի ազդակ նկատելուն մէջ: Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը տարիներ ետք, 1964ին ամենայն յստակութեամբ յայտնած էր. «Թուրքեւյոյն յարաբերութիւնները Լօզանի մէջ հաստատուած հաւասարակշռութեան վրայ հիմնուած են: Համեմատելով՝ Կիպրոսի հարցը, Եգէականի կղզիներուն Թուրք բնակչութիւնը, պոլսաբնակ Յոյները եւ պատրիարքարանը այդ հաւասարակշռութեան հիմով նկատի կ'առնուին»: Յօդուածագիրը նոյնիմաստ մէջբերում մըն ալ ըրած է Սեպտ. 6-7ի դէպքերուն նախորդող օրերէն. «Կիպրոս Թրքական է» միութեան նախագահը Օգոստոս 20ին յայտարարած է թէ Կիպրոսի մէջ Թուրքերուն ուղղուած կոտորածի փորձի մը պարագային շատ կորուկ պէտք է հակազդել. «Պոլսոյ մէջ շատ Յոյն կայ»:

Ոչ մահմետական իր քաղաքացիները, այս պարագային Յոյները, պատանդ նկատող համատարած կեցուածքին քով, նոյնքան ուշագրաւ է այլ երեւոյթի մը չէզոքումը: Այս երկրորդը կը վերաբերի այդ փոքրամասնութեան պարտադրուած հոգեվիճակին, վերաբերումին: Իրենց հոգեւոր իշխանութեան ու համայնքին ուղղուած թշնամութեան դէմ Յունաց պատրիարքարանը, մամուլը, հաստատութիւնները կը հրաժարին նոյնութեամբ վաւերացնելու կառավարութեան կիպրական քաղաքականութիւնը: Անոնք պէտք է բարեկամին ու թշնամիին ամէն առիթով ցոյց տան որ հայրենասէր են, զօրավիգ՝ տարուած քաղաքականութեան, որպէսզի իրենց ուղղուած կասկածները անզօրացնեն:

Տարի մը ետք այս օրերուն կէս դար անցած պիտի ըլլայ թալանի, բարբարոսութեան այն երեկոյէն որ Սելանիկի մէջ Մ. Քէմալի ծնած տան ռումբ դրուած ըլլալու խայծով դժոխքի վերածեց Պոլսոյ փոքրամասնութիւններուն, գլխաւորաբար Յոյներուն կեանքը: Ներկայի մեծագոյն դրականը պէտք է նկատել այն որ 49 տարի ետք գոնէ պայմանները ստեղծուած են ազատօրէն գրելու շատ բաներ. օրինակ այն որ Սելանիկի ռումբը զետեղողը Թուրք մըն էր, ան յետագային ալ դեր ունեցաւ կիպրական դէպքերուն ընթացքին:

Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն յաջորդող տարիներուն Պոլսոյ մէջ Կիպրոսի նիւթով շարունակուեցան հակայոյն ցոյցերը: Յետոյ, 1964ին գործադրուեցաւ անոնց արտաքսումի որոշումը: Ցոյցերուն յաճախ կրկնուած բեմադրութեան մաս կը կազմէր գլխաւոր թշնամի համարուած Մակարիոս Արք.ին խամաճիկին անարգանք տեղացնելն ու անոր հրկիզումը: «Ակօս» նոյն թիւին մէջ գրելով Սեպտ. 5ին Յունաց պատրիարքարանին առջեւ ազգայնամոլներու ցոյցին մասին, կը նկարագրէ այս անգամ Բարթուղիմէոս պատրիարքին խամաճիկին ծառէ մը կախուիլը, ինչպէս ըրած էին արդէն թրքական թերթեր ալ: Յատկանշական նմանութիւն է նաեւ որ 49 տարի ետքի ցուցարարներն ալ փորձած են պատրիարքարանէն ներս խուժել, ինչպէս 1955ի խուժանը: Տարբերութիւնը այն է որ այս անգամ ոստիկանութիւնը արգելք եղած է:

Եւ վերջապէս Յունաց պատրիարքարանին հաղորդագրութիւնը ուր կ'ըսուի թէ այդ դէպքերը կազմակերպուած են Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար վճռական օրերու նախօրեակին, յատուկ մտադրութեամբ: Չի՞ յիշեցներ Պոլսոյ Յոյներուն 1955ին «իրենց հայրենասիրութիւնը ամէն քայլի, բարեկամին ու թշնամիին փաստելու» պարտաւորութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇԱՒԻԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ղարաբաղի պատերազմի հրադադարի 10րդ տարեդարձի տօնախմբութիւններու ծիրէն ներս, Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ֆրանսայի Ներկայացուցչութիւնը եւ Շաւիլի քաղաքապետարանը կազմակերպած են լուսանկարներու ցուցահանդէս մը՝ «Ղարաբաղի լուսանկարներու ցուցահանդէս»:

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 15 ժամը 18էն սկսեալ հոծ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ Հայեր, փութացած էր ներկայ գտնուելու բացման հանդիսութեան, քաղաքի մշակութային կեդրոնը՝ «Աթրիոմ»: Ներկայ էին նաեւ Պ. Ժան-Ժագ Կիյէ, շրջանի երեսփոխանը, Շաւիլի քաղաքապետին կցորդները եւ խորհրդականները, մշակութային կեդրոնի եւ գրադարանի տնօրէնները, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, եւլն.:

Բացման խօսքը արտասանեց քաղաքապետ Պ. Ժան Լըվէն, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն նշեց իր անցեալ տարուան Հայաստան կատարած ճամբորդութիւնը, ցաւօք սրտի չէր կրցած այցելել Ղարաբաղ: Առաջին առիթով պիտի կատարէր զայն: Տեսած էր ժողովուրդ մը որ կրցած է պահել իր հաւատքը, իր աւանդութիւնը: Ինքը պատրաստ է տանելու նոյնիսկ չնչին աշխատանքը որ կարելիութիւն տայ այս հրադադարը վերածելու խաղաղութեան: Յետոյ հրաւիրեց ժողովուրդը դիտելու լուսանկարները:

Իր կարգին, Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ Պ. Յովհաննէս Գէորգեան (ֆրանսերէնով) իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Շաւիլի քաղաքապետարանին, Պ. Մկրեանին որ աշխատած է այս ծրագրին իրականացման, եւ Շաւիլի հայ համայնքին: Բացատրեց որ հրադադարը կը տօնենք որովհետեւ ժողովուրդը տասը տարիէ ի վեր խաղաղ եւ ապահով կեանք մը ունի: Եւ եթէ այս երկրին մէջ կը տօնենք, անոր համար է որ Ֆրանսա՛ն խորհրդանիշ մըն է: Ֆրանսան Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծման համար քաղաքական կարեւոր աշխատանք կը տանի: Իր փափաքն է միասնաբար տօնել երբ խաղաղութիւնը վերջնապէս հաստատուի:

Այս հակիրճ ճառերու աւարտին քաղաքապետը, իբր խորհրդանիշ, Շաւիլի մէջ արտադրուող գրիչ մը նուիրեց Ղարաբաղի ներկայացուցչին, յուսալով որ Արցախի անունով, ան խաղաղութեան ստորագրութիւնը կը դնէ այս գրիչով:

Մինչ հիւրերու մէկ մասը հապճեպով հաւաքուած էր ընդունելութեան սեղաններու շուրջ, տհաճ տեսարան մը տալով, սրահին կեդրոնը զետեղուած պաստառի մը վրայ կը ներկայացուէր ֆիլմ մը: Ֆրանսերէնով պատրաստուած այս ֆիլմը 16 վայրկեանի մէջ մեզի ցոյց կու տար Ղարաբաղի նոր պատմութենէն էջեր: Ցոյցեր, պատերազմ, խաղաղութիւն, աշխատանք, վերաշինութիւն, ապագայ, եւայլն:

Այս ֆիլմը պիտի ցուցադրուի ցուցահանդէսի ամբողջ տեւողութեան: Սրահին մէկ անկիւնն ալ կը վաճառուէր գիրքեր ի նպաստ Ղարաբաղի:

40ի մօտ գունաւոր լուսանկարներ զետեղուած են Աթրիոմի երեք յարկի նրբանցքներուն, գլխաւոր երեք նիւթի շուրջ: Առաջին յարկը յատկացուած է «Մշակոյթի եւ ճարտարապետութեան», ուր կը տեսնենք վանքեր (Գանձասար, Դադիվանք), խաչքարեր եւլն.: Երկրորդ յարկը իբր նիւթ ունի «Բնութիւն եւ Շրջակայք»ը, դաշտեր, ժայռեր, 2000 տարուան ծառ, պտուղներ: Իսկ վերջին յարկը կը դիտէինք մանուկներ, տատիկներ եւ երախաներու նկարներ որոնք մաս կը կազմէին «Մարդ եւ Հող» նիւթին:

Միայն խաղաղութեան ենթախորքով այս նմոյշները կու տան դրական գաղափար մը անծանօթ երկրի մը մասին: Կը յուսանք որ այս ցուցահանդէսը արձագանգ կը գտնէ այցելուներուն մօտ, առիթ կու տայ աւելի լաւ ճանչնալու Ղարաբաղը, յուսալով որ խաղաղութիւնը կը հաստատուի մօտիկ ապագային:

Հակառակ կազմակերպչական որոշ թերութիւններուն, գնահատելի աշխատանք մը:

Ցուցահանդէսը կարելի է այցելել մինչեւ Սեպտեմբեր 26, ամէն օր, բացի Երկուշաբթիէն, ժամը 14-էն 19, իսկ Շաբաթ օրը՝ ժամը 8.45էն 19:

ATRIUM
3 parvis Robert Schuman
92370 CHAVILLE

Հ. Ն.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԲԱԲԵԼՈ՞ՆՆ Է

Եւրոպական Միութեան նոր անդամակցած երկիրները լեզուական լուրջ հարց մը սեղան բերած են. առանց անոր կարգադրութեան, Եւրոպական Խորհրդարանը որեւէ պահու կրնայ մանրակերտ Բաբելոնի մը վերածուիլ: Օրինակ, չեխ դիւանագէտ Ե. Քոլիչէք որ Փոխադրութեան եւ զբօսաշրջութեան յանձնախումբի անդամ է, եթէ ժողովի մը որոշէ չեխերէն խօսիլ, ինչ որ իր իրաւունքն է, բացի իր հայրենակիցներէն ոչ մէկ անդամ պիտի հասկնայ ըսածը: Միւսները իրենց ընկալուչներուն լռութիւնը պիտի լսեն միայն, քանի որ Խորհրդարանը անհրաժեշտ թարգմանները չունի չեխերէնի համար: Պարագան նոյնն է նոր անդամ երկիրներու այլ լեզուներու ալ:

Մինչդեռ ընդլայնումէն առաջ Պրիւքսէլ խոստացած էր որ Մայիս 1էն իսկ նոր անդամներու լեզուները պաշտօնական լեզուներու ցանկին վրայ պիտի աւելնային ու վայելէին գործածութեան նոյն կարելիութիւնները: Այսօր իրականութիւնը չի հետեւած այդ խոստումին ու չեխերէնի, սլովէներէնի, լիթուաներէնի թարգման չկայ: Հետեւաբար աշխատանքի գրութիւնները տրամադրելի կ'ըլլան միայն նախկին անդամ երկիրներուն լեզուներով: Օրակարգի նիւթերն ալ ձեռք կ'առնուին անգլերէնով կամ գերմաներէնով:

Թարգմաններ գործի առնելու գրասենեակին պատասխանատուն ըսած է թէ 11-էն 20ի բարձրացած պաշտօնական լեզուներով Խորհրդարանը պէտք ունի 400 թարգմանի, բայց հազիւ կէսը կարելի եղած է ունենալ: Աւելի լաւ չէ Եւրոպական Յանձնախումբին եւ Խորհուրդին պարագան: Միայն չեխերէնի համար 135 թարգմանի պէտք կայ, բայց ընդունելութեան քննութեան ներկայացողներուն մէկ քառորդն ալ չի յաջողիր պահանջուած մակարդակին փաստը տալ: Կացութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ թարգմանելիք վաւերագրերն ալ յապաղին, կամ երեսփոխանները, պաշտօնատարները միայն անգլերէնով շարադրուած օրինակներ ստանան:

Հարցը բաւական լուրջ կը նկատուի ու անցեալ Մայիսին Յանձնախումբին նախագահը Ռ. Փրոտի պահանջած է որ երեսփոխանները 15 էջէն աւելի երկար տեղեկագրեր չհրապարակեն: Մինչ այդ, անոնց միջին երկարութիւնը յիսուն էջի կը հասնէր: Հարցը ուշադրութեան յանձնողները կը յուսան որ առնուազն պէտք եղած ձեւով թարգմանուած է նախագահին հրահանգը:

ՔԱՂՀԱՆ

Livres reçus

L'INSTRUMENT DU CHANTEUR : SON CORPS

SIRVART KAZANDJIAN PEARSON

Collection **Le Monde du Verbe**

Solal — Marseille 2004

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ, ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Տարւոյս Յուլիս 10-17 թուականներուն Գերմանիոյ Պրէմէն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Միջազգային Երգչախմբային փառատօն-մրցոյթ մը, որուն ի շարս 80 երկիրներու ներկայացուցիչներու մասնակցեցաւ նաեւ «Տարօն» ազգագրական համոյթը Հայաստանի Էջմիածին քաղաքէն: Մանուկ եւ պատանի քան երգիչ-երգչուհիներէ կազմուած երգչախումբը յաջող ելոյթներ ունեցաւ փառատօն-մրցոյթի ընթացքին՝ արժանանալով մասնագէտներու գնահատանքին եւ յատուկ մրցանակներու:

«Տարօն» երգչախումբին Գերմանիա գալը եւ փառատօնին մասնակցիլը կարելի դարձաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի անմիջական աջակցութեան շնորհիւ: Փառատօնին մասնակցութենէ զատ, երգչախումբը Առաջնորդարանի եւ Պրէմէնի եւ Հանաուի հայ համայնքներու կազմակերպութեամբ համերգներ տուաւ նոյնանուն համայնքներուն մէջ՝ յուզումնալի պահեր պարգեւելով ներկայ հայորդիներուն: Երգչախումբը չորս օրեր վայելեց նշեալ համայնքներու հիւրասիրութիւնը:

• Յուլիս 25ին, Քէօլնի Անթոնիթէր Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Քաղաքի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Պատ. Տոքթ. Հանս Կէորկ Լինքի հրաժեշտի առնչութեամբ միջեկեղեցական արարողութիւն եւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որուն մասնակցեցաւ նաեւ Քէօլնի հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ Հայկազատ Քհնյ. Մարտիկեանը: Ան արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ փոքր աղօթքով մը, իսկ ընդունելութեան ընթացքին ողջոյնի խօսք ուղղեց ներկաներուն եւ Տոքթ. Լինքին փոխանցեց Առաջնորդին բարեմաղթանքներն ու ողջոյնները:

• Յուլիս 31 -- Օգոստոս 8 թուականներուն Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը դարձեալ կազմակերպած էր Ամառնային արձակուրդներու մանկական ճամբար մը, որ տեղի ունեցաւ Շթայնպէրկ կոչուած գեղատեսիլ վայրի մը մէջ եւ որուն այս տարի մասնակցեցան 8--15 տարեկան աւելի քան 30 մանուկներ ու պատանիներ: Ճամբարին հիմնական նպատակն է տարին գոնէ անգամ մը կարելիութիւնը ստեղծել ուրիշ Գերմանիոյ չէս ցրուած գաղութին մէջ ապրող հայ երախաներ մէկտեղուին եւ հաւաքաբար սորվին հայերէն լեզուն եւ հայ պատմութիւնը, հայկական երգն ու պարը, ստանան հայեցի դաստիարակութիւն: Կը կազմակերպուին նաեւ այլազան խաղեր եւ մարզական մրցոյթներ:

Կազմակերպիչներու գովելի ու գնահատելի փափաքին ընդառաջելով, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին կողմէ երախաներուն համար կազմակերպուեցաւ նաեւ կրօնքի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան ամէնօրեայ դասընթացքներ, ինչպէս նաեւ արարողութիւններ: Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ եւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի ջանքերով պատրաստուեցան երկու նկարազարդ գրքոյկներ՝ հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, «Ճանչնանք մեր եկեղեցին» եւ «Քրիստոնէական Եկեղեցիներու տարբերութիւնները» բովանդակութեամբ, որ բաժնուեցան մասնակից բոլոր երախաներուն:

Ամէնօրեայ դասընթացքներու կազմակերպումին Սերովբէ Վրդ.ի կողքին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Մայր Աթոռի միաբաններ՝ Արշէն եւ Յովնան, ինչպէս նաեւ Գարեգին Վրդ.ները:

• Օգոստոս 20--21ին Հիլտէսհայմի մէջ տեղի ունեցաւ շրջանի կաթողիկէ եկեղեցւոյ Առաջնորդ, Գերմանիոյ կաթողիկէ եպիսկոպոսաց ժողովի եւրոպական միութեան եւ արեւելեան եկեղեցիներու յանձնախումբերու նախագահ Ժոզէֆ Եպիսկ. Համայէրի 75րդ տարդարձի հանդիսութիւնները: Երկու օրուան վրայ տարածուած ձեռնարկներու առաջին եւ երկրորդ օրերուն Հիլտէսհայմի Ս. Մարիամ մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցած երեկոյեան ժամերգութեան եւ յաջորդ օրը՝ պատարագին զուգընթաց, հաւաքոյթի մը ընթացքին Համայէր Եպիսկ.ի անձն ու գործը ներկայացուեցան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու կողմէ ի թիւս՝ փրոֆ. տոքթ. Եոհան Պափթիսթ Մէթցի, Գերմանիոյ կաթողիկէ եպիսկոպոսաց ժողովի նախագահ Քարլ կարդինալ Լեհմանի, Հանովըրի աւետարանական-լութերական եկեղեցւոյ եպիսկոպոսուհի Մարկոթ Քեսմանի, Նիտերզաքսէն նահանգի նախագահ Քրիսթիան Վուլֆի եւ Կաթողիկէ առաջնորդական խորհուրդի նախագահուհի Մարկարէթէ Մայէրի: Պատարագի ընթացքին քարոզիչն էր կարդինալ Վալթէր Գասպէր, որ Հռոմի մէջ պատասխանատուն է միջեկեղեցական յարաբերութիւններու յանձնախումբին:

Հանդիսութիւններուն ներկայ բազմահարիւր հաւատացեալներու, պետական ու շուրջ քառասուն եպիսկոպոսներու կողքին հանդիսութեանց իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Հայ Եկեղեցին, յանձին Թեմին Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի, յարգած ըլլալու համար Հայ եկեղեցւոյ ճշմարիտ բարեկամ ու զայն մօտէն ճանչցող Համայէր Եպիսկ.ը: Հանդիսութեանց աւարտին Գարեգին Արք. շնորհաւորելով յարգելի յոբելեարը, իրեն յանձնեց Հայ Եկեղեցւոյ 1700ամեակը խորհրդանշող յուշանուէր մը, մաղթելով իրեն տակաւին երկար ու առողջ կեանք մը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

Պոլսոյ մամուլը յաճախ նիւթ կ'ընէ վարժարաններուն կացութիւնը: Անոնք մտահոգութեան մնայուն պատճառ են համայնքին պատասխանատուներուն համար, յատկապէս աշակերտութեան տարուէ տարի պակսող թիւով: Պոլիսէն արտագաղթը նախորդ տասնամեակներու թափը կորսնցուցած ըլլալով հանդերձ, աշակերտութեան նուազումը կը բացատրուի այն նախընտրութեամբ որ հայ ծնողները կ'ունենան ոչ համայնքային վարժարաններու նկատմամբ: Սեփական ու նաեւ պետական վարժարաններ սկսած են առաջնային տեղը գրաւել այդ ընտրութեան մէջ, ոչ միշտ հասկնալի պատճառներով: Տխուր է հաստատել որ հակառակ ծանօթ պայմաններուն, արեւմտահայերէնի, արեւմտահայ մշակոյթին միջնաբերդի հանգամանքը մինչեւ վերջին տասնամեակները պահած համայնքը նախ սկսաւ պարտադրաբար պակսեցնել իր դպրոցներուն թիւը, ապա ականատես ըլլալու համար աշակերտութեան նուազումին: Այդ նոյն ժամանակաշրջանին գլխաւորաբար աշակերտութեան ոչ բաւարար թիւին ու անոր կապուած նիւթական ու այլ պատճառներու հետեւանքով փակուեցան 6-7 վարժարաններ: Այսօր Պոլիս ունի 17 վարժարան:

«Մարմարա» կը գրէ թէ այս վերամուտին 3251 աշակերտ արձանագրուած է անոնց: Անիկա անցեալ տարուան թիւէն 58 պակաս է: Եւ ինչպէս կ'ըսէ թերթը, համայնքի վարժարանները աւելի մեծ թիւով շրջանաւարտ կու տան, քան նոր աշակերտ կ'արձանագրեն: Յստակ է որ ընթացքը եթէ ուղղութիւն չփոխէ, շատ փայլուն հեռանկար նախատեսելի չէ պոլսահայ կրթական կեանքին համար:

«Մարմարա» տեղեկատուութեան ընկերացուցած է ցուցակ մըն ալ ուր տրուած է ամէն մէկ վարժարանի զանազան բաժիններուն աշակերտութիւնը, անցեալ տարուան թիւին հետ: Ամէնէն բազմամարդը Պագրգիւղի Տատեան վարժարանն է որ լիսէի բաժին չունենալով հանդերձ ունի 411 աշակերտ, ինչպէս անցեալ տարեշրջանը: Կը հետեւին Սահակեան լիսէն (401), Մխիթարեան լիսէն (375), Էսաեան լիսէն (304): Միայն լիսէի բաժինով գոյութիւն պահողներ՝ Կեդրոնականը ունի 202, Ս. Խաչ Դպրեվանքը 73: Ամէնէն փոքր թիւով ներկայացած է Սամաթիոյ Ս. Գէորգ (2), Կէտիկ Փաշայի Դովրաջեան (2) նախակրթարանները: (Note: see continuation)

ԱՆԻԻ ՄԷՋ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Այս խորագրով «Ակօս» (Սեպտ. 10) կը տեղեկացնէ թէ Սեպտեմբեր 24-26 Կարսի քաղաքապետութեան կողմէ կազմակերպուած «Կարսի Բ. Նահանգային համագումար եւ կովկասեան մշակոյթներու փառատօն»ին շրջանակին մէջ Անիի աւերակները թատերաբեմ պիտի ըլլան դասական երաժշտութեան նուագահանդէսի մը: «Պօրուսան»ի ֆիլհարմոնիք նուագախումբը հանդէս պիտի գայ Մայր Տաճարին մէջ:

Փառատօնին կը մասնակցին Հայաստանէն, Վրաստանէն, Ազրբէջանէն, Չեխիայէն ժողովրդական արուեստի խումբեր: Ծրագրուած դասախօսութիւններուն կարգին են Երեւանէն փրոֆ. Ալ. Սաֆարեանի «Ընդհ. ակնարկ հայեւթուրք մշակութային յարաբերութիւններուն վրայ» եւ տոքթ. Աշոտ Սողոմոնեանի «Ընդհանուր ակնարկ մը հայեւթուրք լեզուական յարաբերութիւններուն վրայ» նիւթով դասախօսութիւնները:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Թիֆլիսի «Պետրոս Ադամեան» հայկական պետական տրամաթիկական թատրոնը իր դերասանները կորսնցնելու վտանգին տակ է: Պատճառը Վլ. Պուտինի կառավարութեամբ քաղաքին ռուսական թատրոնին կազմին միջին աշխատավարձքին 300 տոլարի բարձրացումն է: Հայկական թատրոնին դերասանները լաւ տիրապետելով ռուսերէնին ու շատ ջերմ յարաբերութիւններ ունենալով ռուսական թատրոնին հետ, մեծ մասով կ'ուզեն հոն անցնիլ: Իրենց աշխատավարձքը 14 տոլար է: Յոյս կը յայտնուի որ Հայաստանի կառավարութիւնը քայլերու կը ձեռնարկէ «Պետրոս Ադամեան» կեդրոնը պահելու համար:

նարատ Ցղութեան քոյրերու Բանկալթըի վարժարանը (20) որուն փակումին վճռը ամառուան օրերէն նիւթ եղաւ Պոլսոյ հայ մամուլին: 17 անուններու ցանկէն միակն է Սկիւտարի Սեմերճեան ճեմարանին հետ միացած Գալֆայեանը որ կը պահէ նախակրթարանի գիշերօթիկի բաժին մը (25), ընդհ. թիւով 110 աշակերտով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մարդը յիմար է, միշտ, ամէն տեղ: Աստեղները կամ տուպը յիմար են կամ կէս յիմար: Դուրսինները ամբողջ ու քաղաք յիմարներ են: Մէկուն դպա՞ր կամ ինքզինքին դպա՞ր, կ'առնեն հոս կը բերեն: Ի՞նչ մարդեր կան դուրսը որ ամէն օր կը դպին ուրիշներուն: Մարդս մարդուն ըրածին խելք չի կրնար հասկնել: Մարդուն ըրածը եթէ խելացի բան ըլլայ խելք կը հասնի. յիմար բան կըլլալուն համար է որ խելքը մէջէն չի կրնար կոր ելլել:

«Հասկնաս կամ չհասկնաս, նորէն մէկ է: Ունայնութի՜ւն, ունայնութի՜ւն...

Ի՜ն ազուոր բանը, ազատութիւնը երեւայ կամ, մարդ ուզածին պէս քալէ, ուզած տեղը երթայ, ուզած քարին վրայ նստի... խոտերուն վրայ պառկի, արեւին մէջ լողայ, այրի... Օր մըն ալ ոտքերը կը տանին... կը մնանայ կ'երթայ»...

Ուղեղը մտածումներու կառչած կը դառնար պտուտակի մը նման: Երանի կուտար խոկացողներուն: Լուսաբացը, իրեն համար հիւսուած էր յոյսերով: Ցերեկոյ յանկարծ տարօրինակ կերպով կը մտածէր ծխախոտին մասին ու կ'ըսէր.

Օրհնեալ ըլլայ կինս, օրհնեալ ըլլան բարեկամներս որ ինծի ծխախոտ կը բերեն:

Լուսաբացին կը նստէր իր մահիճին վրայ ու կը խաղար պեխին հետ:

«Հէ՜յ կիտի կեա՜նք... մարդ ի՜նչ կ'ըլլայ: Մարդ ի՜նչե՜ր կ'ըլլայ... Ի՜նչ վիճակներէ կ'անցնի... Ինչքան կը փոխուի ամէն բան... Մայր, եղբայրներ... դըպրոց... գործ... Մկրտիչը... փաշան... Ֆրանչեաքան... Հէ՜յ կիտի օրեր... խանութպան... Թօնի... նշանած... Նոր խանութ... տուն, տեղ, կարասի... սիրուհի... սիրուհիներ... նախանձ, կասկած, կռիւ... յաճախորդներ, վաճառականներ... դրամ... ամուսնութիւն... զաւակներու մահ... զաւակներ մահեր, մահե՞ր... զաւակներու ամուսնութիւն, թոռներ, մահե՛ր, գործերու... գործերու բան... Օ՜ֆ, օ՜ֆ... զաւակներու օ՜ֆ... օ՜ֆ»...

Կը թօթվէր ինքզինքը ու կը մնար ապշած, տխրութեան մը ամպին մէջ ծրարուած նման: Մէկ խօսք կը մնար մտքին մէջ.

«Ի՞նչ է սա կեանքը»...

Ու գլուխը կը կախէր կեանքին առջեւ:

Այդ վայրկեաններուն կեանքը իրեն համար ուժն էր, ամէնէն տիրական ուժը: Այդ ուժը անպարտելի: Թագաւորներն անգամ կը ծռին այդ զօրութեան առջեւ, հակառակ որ տնին զօրավարներ, բանակներ, սարուկներ:

«Ի՞նչ է սա կեանքը»...

Կեա՞նքը, բայց ո՞ր կեանքը, որո՞ւն կեանքը: Ամէն մարդ կեանքը կ'առնէ իր կեանքին պէս: Ամէն մարդ իր գոյնը կ'առնէ իր կեանքէն, իր տրամադրութիւններէն, իր գրպանէն ... քսակէն: Ու բուն կեանքը վեր կամ վար այդ բոլորէն ի՞նչ է: Անտոն կ'ըսէր Սողոմոնի պէս.

- Ունայնութիւն...

Բայց երբեմն ալ կը մտածէր.

- Ի՞նչ կարգի ունայնութիւն, քանի որ այնքան շատ են ունայնութիւնները նըմար երկինքի աստղերուն ու ծովուն աւազներուն: Ունայնութիւններ ալ կան հովով լեցուն: Կեանքը խառնուրդ մըն է, քանի որ կը թաւալի զարձող երկրագունդին վրայ: Բայց խորհուրդը կայ.

- Ի՞նչ է սա կեանքը...

Անտոն արմուկները ծունկերուն վրայ ու գլուխը ձեռքերուն մէջ կը մնար, երազուն աչքերով: Ապա ծխախոտ մը կը փաթթէր ու անյագութիւնով ներս կը քաշէր: Նախաճաշէն վերջ կ'ելլէր պարտէզ ու կը մրմնջէր մեքենաբար.

- Փա՜ռք քեզ, Աստուած... փա՜ռք քեզ, Տէր...

Ու պզտիկ ջղայնութիւն մը բաւական էր որ այդ խոզովակի մէջէն քալող Աստուծուն հայհոյէր.

- Վա՜յ ես քեզ ծնող Աստուածը...

Անտոն անաստուած մըն էր: Սակայն, չէր կրցած ձերբազատիլ իր մանկութեան ու պատանեկութեան ժամանակ իր մէջ ներմուծուած քրիստոնէականին հետքերէն: Իր հայհոյութիւնները աղեղի մէջ դրած միշտ կ'ուղղէր երկինքին՝ Աստուծոյն: Ցետոյ սակայն խղճի խայթի լրում մը կ'ունենար: Աւելի վերջը կը քննադատէր ինքզինքը դեռ քրիստոնեայ մընացած ըլլալուն համար: Աւելի վերջը պաշարինութիւնովը իր տրամաբանութիւնը դրած՝ կը զարմանար կրօնքին արմատներուն ուժին վրայ: Կը զարմանար մանաւանդ իր մէջի սկզբնական տպաւորութիւններուն յարատեւութեանը վրայ: Ու կրօնքի վրայ իր մտածումը միտքը կը բերէր յիշատակներ:

Աշկերտ մը ունեցած էր խանութին մէջ: Առաքեալի դէմքով, երեսուն տարեկան, գաւառացի մըն էր: Խանութին ներսը լեցուած էր սուրբի պատկերներով, խաչերով, աւետարաններով, համրիչներով, մոմերով ու խունկերով: Օր մը Անտոն բարկացած էր ըսելով.

- Խանութին ուղղուրսուզութիւն կը բերես կոր...

Աշկերտին աչքերը լեցուած էին: Անտոնի սրտին դպած էր: Զղջացած էր: Ցետոյ նուէր մը տուած էր աշկերտին:

Կը յիշէր Մաղաքեանի գրած մէկ նամակը... Ամիսներ վերջը շատ զարմացած էր ինքն իր վրայ առանց նամակ մը գրած ըլլալուն:

Աստուած բառը իրեն համար բացադանչութիւն մըն էր.

- Փառք քեզ, Տէր...

(Շար. 121)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Աստղիկ Պօղոսեանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝ Ժագ Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

⁂

Նոյնպէս Սեվրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղէն ընկերուհի Վերա Քէպապճեանի մահուան առթիւ, Շրջանային Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արթիւր Քէպապճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Պ. Լեւոն Կիւրճեանէ ընկերուհի Վերա Քէպապճեանի մահուան առթիւ:

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ -- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ -- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին աւիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

թիւերուն:

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Ցայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաջնորդական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են
բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝
5--12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01· 44· 59· 23· 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալփորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30ին սովորական կեդրոնատեղին:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ:

⁂

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

⁂

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ -- ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:

Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01 · 43 · 85 · 03 · 76 թիւին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 21.030 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.030

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԼՐԱՑՆԵՐ ՀԱՐԿ ԵՂԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ»

ԿԸՍԷ ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԱՐՈԶՕ

Եւրոպական Յանձնախումբի նոր նախագահ Ժոզէ Մանուէլ Տուրաօ Պարոզօ երկար հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Սեպտ. 22), ուր կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ, Ֆրանսայի, Սահմանադրութեան։

Իր կազմած յանձնախումբին դէմ եղած քննադատութիւններուն կը պատասխանէ, որ ծիծաղելի են եւ չընդունիր որ ազատական աջի մը պատկերը կու տայ այդ յանձնախումբը, աջի ընտրեալը չէ ձախին դէմ այլ կեդրոնի բարենորոգիչ մը։ Յանձնախումբին անկախ բնոյթը անհրաժեշտ է։ Վերջաւորութեան կը խօսի Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին ու կ'ըսէ... «Մեր Եւրոպան զօրակցութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած է։ Անընդունելի է որ երկրի մը անդամակցութեան համար, փոխենք անոր բնոյթը, ինքնութիւնն իսկ։ Թուրքիա մեզի նոր մարտահրաւէրներու առջեւ կը դնէ աւելի իր տարածքով քան կրօնքով։ Այս վերջինը հարց մը պէտք չէ ըլլայ, եթէ ազգագրական երեւոյթները յարգուած են, ներառեալ պատժական օրէնսգիրքը։ Այս կէտին վրայ որեւէ զիջում անկարելի է։ Եթէ Թուրքիա դրական պատասխան տայ յայտնուած չափանիշներուն, չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս կարելի է ո՛չ ըսել»։ Լրագրողը, սակայն, կ'ուզէ Պարոզոյի անձնական կարծիքն ունենալ այդ մասին, ու ան կը պատասխանէ... «Այո՛, որպէս Փորթուկալի վարչապետ, պայմանաւ որ, կը կրկնեմ, բոլոր չափանիշերը յարգուին։ Կը խօսինք բանակցութիւններու սկսելուն մասին։ Թուրքիան է որ պէտք է յարմարի Եւրոպայի կանոններուն եւ ոչ թէ Եւրոպան Թուրքիոյ կանոններուն։ Միջամուխ ըլլալ չի նշանակեր։ Երկիր մը կայ, որ կ'ուզէ անդամակցիլ, պէտք է ընդունի պայմանները»։ Ու Պարոզօ կ'եզրակացնէ... «Թուրքիա դեռ չի լրացներ պայմանները, յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ, բայց սա ժամուն, պայմանները չի լրացներ»։

«Ֆանար Անչէնէ»ն ալ (Սեպտ. 22) ծրգիծական բնոյթի գրութիւն մը ունէր նոյն նիւթին շուրջ։

ԻՐԱՔ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ԱԼ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՒ

ՄԱԿ ԵՒ ԱՄՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԿԸ ՄՆԱՆ

Սեպտեմբեր 21ին, կարճ ժապաւէնով մը, համացանցով տարածուած, յորդանանցի Զարքաուիի խմբակը հաղորդած է որ երկրորդ Ամերիկացին ալ՝ Ճէք Հէնսլի գլխատուած է, նման նախորդին եւ նոյն պայմաններուն մէջ։ Այժմ սպառնալիք կայ երրորդ պատանդին համար, որ Անգլիացին է։ Պահանջը միշտ կը վերաբերի իրաքցի կիներու ազատ արձակման։ Երրորդ պատանդը, Անգլիացին, 62 տարեկան է։

Իրաքի շուրջ խոր տարակարծութիւն կը տիրէ ՄԱԿ-ի եւ ԱՄՆ-ու միջեւ եւ նոր առիթ մը եղաւ որ այդ տարակարծութիւնը արտայայտուի Նիւ Եորքի Ազգաժողովին նստաշրջանի առաջին օրն իսկ։ Պետական 90 ղեկավարներու առջեւ, Պուշ պաշտպանեց իր պատերազմը։ Համոզուած է կամ կ'ուզէ այդ տպաւորութիւնը տալ որ լաւ ըրաւ Պաղտատի վրայ յարձակելով։ Ներկայ դէպքերուն պատասխանը երկիրը ձգել երթալուն մէջ չէ, այլ հոն յաղթելու։ Պուշ կը պնդէ... «Իրաք վերագտաւ իր ինքնիշխանութիւնը»։ Քոֆի Անան ցաւ յայտնեց թէ մարդկութեան հիմնական կանոնները չեն յարգուիր։ Դատապարտած է ահաբեկիչները, բայց նաեւ ամերիկացի այն զինուորները որոնք խոշտանգած են բանտարկեալները։ Առանց ԱՄՆ-ու անունը ճշդելու, չեշտած է. «ամէն ազգ որ իրաւական Պետութեան մը կանոնը կը հռչակէ իր երկրին մէջ, պարտի զայն յարգել արտասահմանի մէջ ալ։ Եւ ամէն ազգ, որ կը պնդէ այդ կանոնին վրայ արտասահմանի մէջ, պարտի զայն յարգել իր երկրին մէջ ալ»։ Անան խուսափած է, այս անգամ, կրկնելէ որ այդ պատերազմը ապօրինի էր։

Պուշի ելոյթը, որ աւելի ընտրապայքարի բնոյթ ունեցած էր, ոչ ոք համոզած է։ Դեռ կը պնդէ որ «այս երիտասարդ դարը ազատութեան դարը պիտի ըլլայ»։ Եւ անուղղակի ալ կը պատասխանէ Քոֆի Անանի «իրաւական պետութեան» ակնարկութիւններուն, չեշտելով թէ «Ս. Հիւսէյն անտեսած է տասնեակ մը բանաձեւեր» (ի դէպ, երեսուն տարի է, Թուրքիան ալ կ'անտեսէ Կիպրոսէն քաշուելու բանաձեւը...)։

Չորս երկիրներ՝ Գերմանիա, Ճափոն, Հնդկաստան եւ Պրազիլ թեկնածու են Ապահովութեան Խորհուրդին։ Չորսն ալ իրարու զօրավիգ են այս դիմումին մէջ։ Ծանօթ է որ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, յաղթական հինգ պետութիւնները՝ ԱՄՆ, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Չինաստան եւ Ռուսաստան մնայուն անդամի հանգամանք ունին եւ վեթոյի իրաւունք։

ԱՄՆ-ու համար թիւ մէկ թշնամին՝ յորդանանցի Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուին է, զոր ձեռք ձգելու համար 25 միլիոն տոլար կ'առաջարկուի։ Ան կապ ունի Ալ-Քաիտայի հետ եւ իրեն կը վերագրուին բազմաթիւ ոճրագործներ (Քերպալա, Պաղտատ)։ Իր խումբը գլխատած է նաեւ օտար պատանդներ։

Նոր ոճրագործ մը գործուած է Սեպտեմբեր 22ի առաւօտուն, Պաղտատի կեդրոնը, անձնասպանական կառքի մը պայթումով։ Վեց մեռեալ եւ 54 վիրաւորներ կային։

Միւս կողմէ, ամերիկեան ուժերու յարձակումի մը հետեւանքով Սատր Սիթիի (Պաղտատ) շիի թաղամասը 15 Իրաքցիներ մեռած են եւ 52 ուրիշներ ալ վիրաւորուած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻԹԻ աղէտալի պատկեր մը կը պարզէ եւ մեռեալներու առժամեայ թիւը հասած էր 709ի, Սեպտ. 22ին, բայց կային նաեւ աւելի քան 1000 անհետացածներ։ Կրեայի կղզին, որու համար վախ կար թէ բոլորովին ջրամոյն եղած է, երեւցած է եւ աղէտալի վիճակ մը յայտնաբերուած։ Վարչապետը օգնութեան կոչ ըրած է աշխարհին, բայց կացութիւնը թոյլ չի տար որ օժանդակութիւնները զիւրաւ հասնին իրենց տեղը։ Վարչապետը երեք օրուան ազգային սուգ հռչակած է։ Վախ կայ նաեւ համաճարակի։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահական ընտրութեան (Հոկտ. 31) մթնոլորտը բաւական չփոթ է եւ ալ աւելի լարուած է Սեպտ. 21էն ի վեր, երբ ընդդիմութեան թեկնածուն՝ Վիկտոր Եուչենկօ (ազատական) ամբաստանած է նախագահ Կուչմայի խմբակը որ ուզած է զինք սպաննել։ Խորհրդարանին առջեւ պնդած է որ թունաւորման փորձի մը զոհ եղած է։ Անցեալ յարթու, առեղծուածային, աւստրիական հիւանդանոց մը մտած էր եւ այդ առնչութեամբ յայտարարած է... «Երեսիս նայեցէք, ձայնս լսեցէք։ Կրնաք գուշակել թէ ինչ պատահած է ինծի։ Ինչ որ պատահած է անունդի հարց չէ։ Ուկրանիոյ քաղաքական վարչակարգին կապուած հարց մըն է»։

«ՖԻԿԱՌՕ»ՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ բանաձեւ մը քուէարկած են Սեպտ. 20ին ուր կը հաստատեն իրենց անկախութիւնը, 93% համեմատութեամբ։ Արձանագրուած 565 լրագրողներու վրայ 404 քուէ տրուած է, որոնց 376ը՝ այո՛ էր եւ 27ը՝ ոչ։ Բանաձեւը կը յիշեցնէ որ Ֆիկառօ, որեւէ պարագայի, չի կրնար չարքային թերթի մը վերածուիլ։ Պէտք է մնայ ազգային եւ միջազգային լուրերու մեծ թերթ մը, բաց բոլոր հոսանքներուն, 150 տարուան իր աւանդութեամբ։ Ծանօթ է որ թերթին տէրը այլեւս Տասօն է։

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ նախագահ ընտրուած է Եուտհօյոնօ ձայներու 60%ով մինչ ներկայ նախագահուհին ձայներու 39%ը կը ստանայ։ Նոր նախագահը բաւական ծանր հարցեր ունի լուծելիք աղքատութեան ողբերգական պատկերէն մինչեւ զանգուածային գործազրկութիւն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

«Մարմարա» (Սեպտ. 20) «Ռատիքալ»էն առնելով, Պատժական նոր օրէնքին մէջ կը մատնանշէ մամուլի ու մտածումի ազատութիւնը կաշկանդող տրամադրութիւններ, որոնք հակասական են մամուլի ազատութիւն ճանչցող այլ յօդուածներու։ Նոր օրէնքով կ'ըսուի թէ բանտարկութեան կը դատապարտուին հեղինակները մամուլին մէջ լոյս տեսած գրութիւններու, յայտարարութիւններու որոնք կըրնան վնասել երկրին շահերուն։ 127րդ յօդուածի 5րդ եւ 6րդ հատուածներուն մէջ այս մասին յստակ տրամադրութիւններ կան. աւելին՝ բացայայտօրէն օրինակներ ալ տրուած են երկրի շահերուն վնաս պատճառող նիւթերուն մասին։ Այսպէս՝ օրէնքին մէջ գիտել տրուած է որ ազգային շահերուն ներհակ է մամուլին մէջ գրել թէ «Թուրք բանակը պէտք է քաշուի Կիպրոսէն» կամ «Հայերը ցեղասպանութեան ենթարկուած են Օսմանեան շրջանին»։ Թէեւ օրէնքի քննարկման ընթացքին որոշ երեսփոխաններ ուզած են մեղմացնել կարուկ ոճը եւ աւելցուցած են պարբերութիւն մը թէ այս պարագաները դատապարտելի կ'ըլլան եթէ կատարուած են նիւթական շահու ակնկալութեամբ։ Բայց եւ այնպէս, Թերթը կը գրէ թէ ներկայ ձեւով ալ օրէնքը կը խոչընդոտէ մամուլի ու մտածումի ազատութիւնը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՆԵՐՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան լրատուիչները տեղեկացուցին թէ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան իրեն տրուած ներման խնդրագրերը քննելով ազատ արձակելու որոշում տուած է շուրջ տասնեակ մը բանտարկեալներու, անոնց կարգին էր Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեան։ Ան 14 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, 2000 Մարտ 22ին Ա. Ղուկասեան դէմ գործուած մահափորձին մեղսակցութեամբ ու չորս տարիէ ի վեր Շուշիի բանտը կը գտնուէր։

«Ազգ» (Սեպտ. 21) կը գրէր թէ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Սեպտ. 17ի հրամանագիրը անակնկալ եղած է Բաբայեան ընտանիքին ու շրջապատին համար։ Ուշագրաւ է որ Ս. Բաբայեան ներման խնդրագիր չէ յղած նախագահին։ Մայրն է որ խնդրագիր տուած է։ Այս տարբերութիւնը կը մեկնաբանուի անով որ Ս. Բաբայեան ինչպէս դատարանէն յայտարարած էր իրեն դէմ կատարուած ամբաստանութեան պատասխանելով թէ ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր կատարուած մահափորձին մէջ, այսօր ալ նոյն կեցուածքը կը պահէ։

Ազատ արձակման որոշումին մէջ, կ'ըսուի թէ որոշ դեր կատարած է Ս. Բաբայեանի առողջական վիճակը։ Ան ներկայիս Երեւանի իր բնակարանը կը գտնուի։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 21/22)

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՌԱԲԼՈՒՐ ԱՅՑԸ

Անկախութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ Գարեգին Բ. եւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորութեամբ այցելած են Եռաբլուր։ Պաշտօնական թափօրին մաս կազմած են վարչապետը, Ազգային Ժողովի նախագահը, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, նախարարներ, բանակի բարձրաստիճան սպայակազմը, երեսփոխաններ, ոստիկանութեան աշխատակիցներ, եւլն.։ Զանազան ելոյթներէ ետք ծաղիկներ զետեղուած են զօրավար Անդրանիկի, Վազգէն Սարգսեանի եւ հայրենիքի համար զոհուածներու շիրիմներուն։

Օ.ԽՍ.ՄԻ.Ը.Ի ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Օ.ԽՍ.ՄԻ.Ը.-ի նախագահին Հայաստանի ու Ատրպէյճանի յատուկ ներկայացուցիչը Ֆ. Տիմիթրով Պաքուի մէջ հանդիպում ունենալով Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարին հետ յայտնած է թէ նախագահը մտահոգ է Ղարաբաղի կարգաւորման ձգձգումէն։ Ան կ'ուզէ որ խնդիրը լուծուի կարելի չափով արագօրէն։ Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարն ալ ըսած է թէ Ռ. Քոչարեան - Ի. Ալիեւ վերջին հանդիպումը խաղաղ կարգաւորման յոյս կը ներշնչէ։ Աւելցուցած է նաեւ թէ լուծումը պէտք է հիմնուի միջազգային իրաւական չափանիշերու եւ Ատրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան վրայ։ Ապա կրկնած է որ Հայաստան իր գրաւած հողերէն պէտք է քաշուի, թէ հակառակ պարագային իր երկիրը ստիպուած կ'ըլլայ ազատագրել զանոնք։

Ֆ. Տիմիթրով տեսակցած է նախագահ Ի. Ալիեւի հետ ալ որ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը խոչընդոտ համարած է շրջանի խաղաղութեան եւ կայունութեան։ Ինք եւս ըսած է թէ պետութիւններու տարածքային ամբողջականութենէն ու սահմաններու անձեռնմխելիութենէն տարբեր սկզբունք անընդունելի է։

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԱՐՑԱԽ-ԱՄԱՌ 2004

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Չորս երկար տարիներ բացակայած էի Հայաստանէն եւ ամիսներով անհամբեր սպասած այս պահին երբ անգամ մը եւս, չորս ու կէս ժամ թռչելէ յետոյ, դուրս պիտի ելլէի Երեւանի օդակայանէն, անգամ մը եւս մերուելու համար հարազատ ժողովուրդիս: Ամէն մէկ այցելութեանս առթիւ կը վերյիշեմ չմշկածադցի մեծ հայրս որ մինչեւ կեանքին վերջին օրը հաւատացած էր թէ «օր մը չէ օր մը Հայը իր վրէժը պիտի լուծէր եւ Հայաստան պիտի անկախանար»: Ամէն անգամ կը մտաբերեմ Զէնկիլէր եւ Պուրսա ծնած միւս մեծ հայրս ու մեծ մայրս որոնք միայն ու միայն Հայոց ժառանգական ողբերգութիւնը ճաշակած էին, ու ամէն անգամ Աստուծոյ փառք կու տամ որ սերունդիս բախտը վիճակեցաւ իրենց երազին հասնելու: Այս անգամ յուզումս աւելի մեծ էր որովհետեւ առաջին անգամ ըլլալով Արցախ պիտի այցելէի: Գիտակից էի որ երկիւղածութեամբ պէտք է մօտենայի այդ հողին: Գիտէի նաեւ որ միայն հողը չէր գիս յուզողը· բայց մանաւանդ իր քաջ ժողովուրդը: Գիտէի թէ հոն պիտի հանդիպէի անսովոր ու բացառիկ մարդոց ու այդպէս ալ եղաւ...

ՍԱՄՈՒԷԼԸ

Կատակով կ'ըսեմ յաճախ թէ հայաստանաբնակ տղոց գոնէ կէսը Սամուէլ կը կոչուի, այնպէս որ քանի տարուան մէջ առիթ ունեցած եմ բազմաթիւ Սամուէլներու հանդիպելու· պէտք է խոստովանիմ սակայն թէ ոչ մէկը միւսին նմանած է երբեք: Այս ամառ Սամուէլներու երկար ցանկիս նոր մը աւելցաւ որուն կ'ուզեմ անդրադառնալ քանի մը տողով:

Ստեփանակերտի Սամուէլը կ'աշխատի քաղաքին ծանօթ պանդոկներէն մէկուն մէջ ուր բազմազան զբաղումներ ունի: Մեր կեցութեան ժամանակ իրեն դիմեցինք որպէս վարորդ, որպէսզի Արցախի տեսարժան վայրերը ծանօթացնէ մեզի: Ու իր «Նիվա»յին շնորհիւ, առիթը ունեցանք այցելելու Շուշի, Գանձասար եւ Դադի վանք, ծանօթանալու քանի մը գիւղերու, մինչեւ Արցախի հիւսիսային շրջանները: Երեք օրուան ընթացքին ատիճանաբար մտերմացանք:

Բոլոր Ղարաբաղցիներուն նման սակաւախօս ըլլալով, Սամուէլ անմիջապէս չըխօսեցաւ իր անձնական կեանքին եւ դժուարութիւններուն մասին: Ան 36 տարեկան է, սակայն արդէն երկու կեանք ապրած է. մէկը «նախապատերազմեան», միւսը «յետպատերազմեան» (բոլոր «Ղարաբաղցիները այս բաժանումը կը կատարեն երբ իրենց կեանքին մասին կը խօսին):

Սամուէլ ինքնապաշտպան թուականներու մարտերուն մասնակցած է որպէս կամաւոր, Մոնթէ Մելքոնեանի հրամանատարութեան տակ: Հիացումով ու յարգանքով կը խօսի միշտ առասպելական Աւոյին մասին զոր միայն երկու անգամ տեսած էր: Ասով հանդերձ չի պարծենար, ըսելով որ պարզապէս իր օճախը, իր հարազատ հողը պաշտպանած է:

Մինչ կռիւներուն մասին շատ սակաւախօս էր, երբ Ֆիզուլիէն կ'անցնէինք ըսաւ միայն հետեւեալը. «Մենք արեցինք ինչ որ պարտաւոր էինք անել... Նրանք Սումգայիթը, Բաքուն, Կիրովաբադը արեցին ու դժբախտաբար մենք չէինք կարող իրենց այլ կերպ հասկացնել»: Մարտերու ընթացքին ականէ մը կը վիրաւորուի եւ տուն կը վերադառնայ:

Ցաղթանակէն ետք իր «երկրորդ կեանքը» սակայն սպասածին չափ ուրախ չէ եղած, թէեւ իրենց զոյգը բախտաւորուած է երկու մանչ զաւակներով: Քանի մը տարի առաջ երիտասարդ կինը անդամալոյծ եղած է ու այսօր գրեթէ անկողնին գամուած կ'ապրի: Սամուէլ իր երկու մանչուկներով կը զբաղի ամէն իրիկուն աշխատանքէն ետք: Հակառակ այս բոլորին, ոչ մէկ գանգատ իր կողմէ. «Փառք կու տանք, որովհետեւ գիտենք թէ ուրիշ երախաներ լրիւ զրկուած են իրենց մօրից»:

Արցախցի բոլոր ծնողներուն նման ան մտահոգուած է անշուշտ իր զաւակներուն ապագայով, սակայն լաւատես է ու պահ մը իսկ չի մտածեր Ստեփանակերտէն հեռանալ: Եթէ օր մը այս քանի մը տողերը կարդալու ըլլայ, առանց իր համեստութիւնը վիրաւորելու կ'ուզեմ ըսել որ ինծի համար Սամուէլը Ղարաբաղցիին տիպար օրինակն է. ընտանեկան սրբութեան տէր, աժան ու աղմկարար հայրենասիրութեան ամենափոքր նշոյլէն իսկ զերծ, ան կը մարմնաւորէ Արցախցիներու անկաշկանդ ապրելու դարաւոր վճռակամութիւնը: Հիացումով ու հպարտութեամբ կըրնամ վկայել որ այս անզսպելի կամքը կը տիրէ Բերդաձորէն մինչեւ Մռաւի լեռնաշղթան, Ամարասէն մինչեւ Գանձասար, շնորհիւ բազմաթիւ այլ Սամուէլներու:

«ԲԱԲՈՒ»Ն ԵՒ ՄԱՆՈՒՇԱԿԸ

Անիտան 70 տարեկան թոշակառու մըն է. նախկին հիւանդապահուհի - մանկաբարձ: Կ'ապրի ամուսնին, աղջկան Մանուշակին ու թոռներուն հետ: Հարիւրաւոր այլ Շուշեցիներու նման Սարգսեաններն ալ ստիպուեցան աքսորի ճամբան բռնել ու ձգել իրենց հայրենական քաղաքը որ ժամանակաւոր կերպով Ազերիներուն ձեռքը ինկած էր: Պատերազմին աւարտին անոնք Ստեփանակերտ մնացին ուր նոր տուն մը ստացած էին: «Թուրքի տուն ա, բայց լաւ տուն ա... փա՜ռք Աստծուն, ապրում ենք». այսպէս կ'արտայայտուի Բաբուն, իսկական անունով՝ Անիտան: Ան իր կեանքին մասին մասնաւոր դժգոհութիւն մը չարտայայտեր: Օգոստոսեան այդ տօթ օրերուն նոյնիսկ ուրախ է որովհետեւ փողոցին ծայրը, շնորհիւ սփիւռքահայ բարերարի մը, աղբիւր մը կառուցուած է, զով ջուր մատակարարելու համար ամբողջ թաղին: Պէտք է ըսել որ իր սերունդը չարքաշ սերունդ է, պէս պէս դժուարութիւններ տեսած մարդոցմէ բաղկացած: Ան պարզապէս մտահոգ է «ջահել»ներուն համար, պարթեւահասակ երկուորեակ իր թոռնիկներուն համար որոնք զինուորութենէ նոր վերադարձած են: Փառք կու տայ որ ողջառողջ ետ եկած են իրենց ընտանեկան օճախը:

Մանուշակը, իր աղջիկը, Բաբուին նըման մանկաբարձ է: Կը պատմէ անշուշտ իր աշխատած մանկատան դժուարութիւնները, առօրեայ կեանքի խոչընդոտները: Քառասնամեայ համակրելի այս մանկաբարձը իր բոլոր մտավախութիւններով ու վերապահութիւններով հանդերձ, լաւատես է, մանաւանդ ի տես ծընունդներու աճող թիւին: Օգոստոսի կէսին Ստեփանակերտի մանկատունը 1029 երախայ ծնած էր, տարւոյն սկիզբէն ի վեր: Նախորդ տարի նոյն շրջանին այդ թիւը հազար եղած էր: Մանուշակ կ'աւելցնէ. «տակաւին չորսուկէս ամիս կայ մինչեւ տարուայ վերջը... տեսնենք դեռ քանի ու քանի երեխայ կը ծնի»: Միւս արցախցիներուն, յատկապէս կիներուն նման Բաբուն ու Մանուշակը իրենց դիրքերէն կը պայքարին տեղի չտալու համար: Բաբուն լծուած է առողջապահական ծառայութիւններու ճամբան պայքար պատրաստելով. բանջարեղէններու, պտուղներու պահածոներ, անուշներ. յետոյ կայ «եարղան»ներու բուրդը ծեծելու, գզելու գործը: Մանուշակ ամէն օր, գիշեր-ցերեկ, իր պաշտօնակիցներուն հետ պատնէշին վրայ է: Ան ոչ միայն կը կատարէ իր արհեստին մասնագիտական բոլոր գործողութիւնները, այլեւ իր անձնական միջոցներով կ'օգնէ երկունքէն նոր ազատած երիտասարդ մայրերուն, յաճախ իր ճաշը հրամցնելով անոնց: Ամուսինը մօտ չորս տարիէ ի վեր Ռուսաստան կը գտնուի, ընտանիքին ապրուստը ապահովելու համար: Մանուշակն ալ Սամուէլին նման «հայրենասիրական» սին յայտարարութիւններով չի տարուիր. ուրիշներուն նման չէ որ առաջին իսկ առիթին օդանաւի տոմսը գրպանած, լուռ ու մունջ արտագաղթի ճամբան կը բռնեն մոռնալով իրենց բոլոր համոզումները: Տեսակ մը անզէն մարտիկ է ինք. իր պայքարը կեանքի պայքարն է, իր մարտադաշտը՝ մանկատունը ուր ամէն օր կը պայքարի մանկական մեռելութեան դէմ: Իրեն համար ծնող ամէն մէկ երախայի ճիչը յաղթական երգ մըն է: Մանուշակ իրօք Բաբուին հարազատ աղջիկն է. Արցախ աշխարհի «հալալ» պտուղը:

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Հայաստանեան մամուլի մասին գաղափար կազմելու համար կը բաւէ երկրին թերթերու կրպակները դիտել: Գրեթէ ամէնուրեք անոնք իրենց նախկին տեսքը կորսնցուցած են ու շատ աւելի նման են արեւելեան նպարավաճառներու, քան թերթի կրպակի. հոն դիզուած են օծանելիք ու օճառ, տեսակ-տեսակ ծխախոտներ, ամէն մակնիշի ըմպելիներ, վիճակախաղի տոմս, ծամօններ, եւլն.: Մամուլի բաժինը հարուստ է կանացի հաստ հանդէսներով, երգահաններով, խաչբառերու գրքոյկներով (տասնեակ հազարաւոր գործազուրկներու նոր ժամանցը):

Պաշտօնական, կառավարականներուն քով --«Հայաստանի Հանրապետութիւն», «Զինուոր»-- կը գտնուին անկախ եւ կուսակցական քանի մը թերթեր, ինչպէս՝ «Իրաւունք», «Առաւօտ», «Ազգ», «Երկիր», «Հայկական Ժամանակ», «Աւանգարդ», «Գոլոս Արմէնիի» (ռուսերէն): Գրեթէ բոլորն ալ 100 դրամ կ'արժեն, ինչ որ բաւական բարձր գին է երկրին ներկայի պայմաններուն մէջ: Թերթը «սովորական» քաղաքացիին համար պերճանք դարձած է եւ եթէ աւանդաբար Հայաստանցին մամուլի մեծ սպառող մըն էր, այսօր պատկերը ամբողջովին փոխուած է: Թերթերու պատասխանատուները քիչ կը խօսին անկումին ու իրենց տպաքանակներուն մասին:

Արցախի մէջ ալ պատկերը գրեթէ նոյնն է, թերեւս քիչ մը աւելի յուսադրիչ: Հակառակ ընթերցողներու նուազումին, ըՍտեփանակերտի կրպակներուն մէջ կարելի է գտնել «Ազատ Արցախ» (նախկին «Սովետական Ղարաբաղ»ը) թերթը (700 տպաքանակ), քաղաքապետարանի «Ստեփանակերտ» եւ բանակի «Մարտիկ» պաշտօնաթերթերը, Հ.Յ.Դ.ի «Ապառաժ»ը: Համայնավարներն ալ իրենց թերթը ունին. «Արցախի կոմունիստ»ը: Գոյութիւն ունին նաեւ պաշտօնական, շրջանային հինգ ուրիշ թերթեր: Արցախի Գրողներու Միութիւնը եւ «Հայկի սերունդ» կազմակերպութիւնը կը հրատարակեն «Եղիցի լոյս» եւ «Հայկի սերունդ» պարբերականները: Արցախեան մամուլին այս ընդհանուր պատկերին մէջ իւրայատուկ տեղ մը ունի «Դեմո» թերթը:

Ան յունական «Դեմոկրատիա» (ժողովրդավարութիւն) բառէն շինուած անունով կը ներկայանայ որպէս «հանրային», անկախ երկշաբաթաթերթ. տպաքանակը 600 օրինակ է: Հիմնուած է 2004 Մարտին «Ստեփանակերտ փիլիս» ընկերութեան կողմէ: Կը հրատարակուի բրիտանական կազմակերպութեան մը օժանդակութեամբ: Այս կազմակերպութեան նըպատակն է նպաստել նախկին խորհ. հանրապետութիւններուն մէջ անկախ մամուլի զարգացման: «Դեմո»յի գլխաւոր խմբագիրն է Գեղամ Պաղտասարեան: Խմբագրութեան տասը պաշտօնեաները Օգոստոսին մտան իրենց նոր, վարձու շէնքին մէջ, Ստեփանակերտի գողտրիկ մէկ անկիւնը: Թերթը կը տպուի Երեւանի մէջ: Փոխադրական միջոցներուն սղութիւնը տակաւին չարտօներ որ թերթը կանոնաւոր կերպով տարածուի Արցախի բոլոր շրջաններուն մէջ:

Գ. Պաղտասարեան երիտասարդ, բայց փորձառու լրագրող է, ինչպէս կը վկայէ իր կենսագրութիւնը: 1992-93ին Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի լրատուական ծառայութեան ղեկավար եղած է. 1994-95 աշխատակցած է «Ազատ Արցախ» թերթին: Խորհրդային շրջանէն մնացած «Լրագրողներու Միութեան» զուգահեռ, հիմնած է «Ստեփանակերտի մամուլի ակումբ»ը, 1998ին: Ժամանակ մը աշխատակցած է Մարատ Պետրոսեանի հիմնած «Զթօ՞ տիէլոթ» (Ի՞նչ ընել) ռուսերէն թերթին: Մէկ տարի յետոյ, 1999ին կը հրատարակէր «10րդ նահանգ» շաբաթաթերթը:

Գ. Պաղտասարեան առաջին օրէն մասնակցութիւն բերած է Արցախեան շարժումին: Այսօր պայքարը կը շարունակէ, որպէսզի երկրին մէջ ամրանայ ժողովրդավարութիւնը եւ «հանրային կարծիք» ի յայտ գայ: Իր փափաքն է որ «Դեմո»ն ազատ բեմի մը վերածուի այդ կարծիքին համար:

Օտար դէտերու վկայութեամբ մամուլի ազատութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ, ո՛չ Հայաստանի մէջ, ոչ ալ Արցախ. սակայն գարնան եւ ամրան վերջին դէպքերը, նկատի ունիմ լրագրողներու խոշտանգումները, ցոյց կու տան որ արթուն պէտք է մնալ:

Գ. Պաղտասարեան ոմանց կողմէ կը ներկայացուի որպէս իշխանութիւններու ընդդիմադիր տարր: Լրագրողը այդ համոզումը բացարձակ կերպով կը ժխտէ, ինքզինք նկատելով միայն ու միայն հանրային կարծիքին արտայայտիչ մէկ տարրը: Ան կը բացատրէ թէ համոզուած է որ «ժողովրդավարութեան ամրացումը կ'երաշխաւորէ նաեւ երկրի կայունութիւնն ու ապահովութիւնը»: Իր հիմնած «Ստեփանակերտի մամուլի ակումբ»ը այսօր կը միաւորէ զանազան լրատուական միջոցներու (մամուլ, հանրային հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ) եւ թերթերու 23 լրագրողներ: Այդ լրագրողները կը նպաստեն հանրային կեանքի աշխուժութեան, հետեւաբար նաեւ ժողովրդավարութեան ամրապնդումին:

Կարելի էր անշուշտ «դիմանկարներ»ու այս շարքը երկարել: Քանի մը օրուան մէջ առիթը ունեցանք հանդիպելու տասնեակ Ղարաբաղցիներու որոնց «սովորական» քաջութիւնը նոյն ձեւով կրնար մեզի հիացում եւ (բարի) նախանձ պատճառել: Ի՞նչպէս մոռնալ, օրինակի համար, Գետաւանի մօտ ապրող Կարոյին եւ կնոջ յոգնած, բայց ոչ անյոյս նայուածքները, Վաղուհասի արտերուն մէջ խոտ հնձող գիւղացիներուն մաշած, բայց հպարտ դէմքերը: Ի՞նչպէս չյիշել Բաքուէն հրաշքով փրկուած այն ռուսախօս Հայուհին որ յիսուն տարեկանին նոր կեանք կը վերսկսի Ստեփանակերտի մէջ: Ի՞նչպէս չյիշել Դադի վանքի մօտ ապրող Ժիւլ Վէրնը (այո, արցախցի այս գիւղացիին անունը Ժիւլ Վէրն է...) որ իր ամբողջ ընտանիքով ուխտած է հաստատուն մնալ իր հողին ու մշակել զայն: Ի՞նչպէս չամչնալ ու չնախանձիլ տեսնելով այս ժողովուրդին դիմադրելու եւ գոյատեւելու անկոտրում կամքը, հեռու երեւանեան սրճարանային եւ խորհրդարանական աթոռներու կռիւներէն:

Սամուէլին, Բաբուին եւ Գեղամին համար խաղաղութիւնը տակաւին ցանկալի պտուղ մը կը մնայ, սակայն իրենք արդէն ձեռք բերած են նախանձելի «ներքին խաղաղութիւն» մը, ինքնավստահութիւն մը որ միայն ու միայն փոխանցիկ լաւատեսութիւն մը կրնայ պատճառել Սփիւռքահայերուս եւ մանաւանդ Հայաստանաբնակ մեր հայրենակիցներուն: Ստեփանակերտի մուտքին կանգնած «պապիկն ու մամիկը» կը վկայեն. «Մե՛նք ենք մեր սարերը» ու ոչ ոք այլեւս մեզ չի կրնար բաժնել մեր սարերէն, քանի դեռ կան Սամուէլներ, Բաբուներ, Մանուշակներ եւ Գեղամներ:

Լ ի ո ն

Տ Ի Ր Վ Ա Հ Ա Գ Ն

Հովանաւորութեամբ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանի (Ֆրանսայի Աւետարանական Եկեղեցիներու նախագահ) Տէր Վահագնի գործերը կը ցուցադրուին Սեպտեմբեր 13էն Հոկտ. 13, Եան'ց Գէլօպ, 5 ավրնիւ Ռէյ, Փարիզ 14րդ:

ԱՐՏՕՑՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԳԱՄԲԻԷԼԼՕ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԽԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԹԱՔՈՒՆ ԽԱՂԵ՞Ր...

Հալածախտէ բռնուած Հայ մը չեմ, որ ամէն տեղ թշնամութիւն եւ հալածանք տեսնեմ... բայց ինչ որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 19ին, Վենետիկի աշխարհահռչակ Օփերայի «Լա Ֆէնիչէ» սրահին մէջ, յայտնի կերպով դաւաճանութիւն մըն էր վերջերս այնքան գնահատուած, բազմաթիւ հրատարակութիւններ ունեցած եւ մրցանակներու արժանացած Անթոնիա Արսլանի իրական կեանքէ առնուած վէպին դէմ զոր այս էջերուն մէջ առիթ ունեցայ գրախօսելու՝ «Արտոյտներու Ագարակը» (Յուլիս 30):

«Արտոյտներու Ագարակը» ըլլալէս նիւթ ունի հայ գերդաստանի մը (հեղինակին) ողբերգութիւնը Եղեռնի օրերուն, ուրկէ միայն Երուանդ կը փրկուի, Անթոնիայի մեծ հայրը, որ պատերազմէն առաջ Վենետիկ ղրկուած էր Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարան, ուսանելու: Յետադարձ ակնարկով Արսլան կ'ոգեկոչէր իր մեծ գերդաստանին տեղահանութիւնն ու կոտորածը աքսորի ճամբուն վրայ:

Վէպը այնքան մեծ ընդունելութիւն գտաւ յայտնուած օրէն ի վեր (2004) որ ստացաւ բազմաթիւ գրական մրցանակներ. ունեցաւ վերահրատարակութիւններ եւ ջախջախիչ ավանսով հասաւ «Գամբիէլլօ» գրական մեծագոյն մրցանակի 5 աւարտականներու առաջինը:

Մինչ ամէնքը համոզուած էին որ այս հայկական վէպը, որ ամբողջ Իտալիան յուզած էր իր նիւթով, ունենալով պէրազանց նախընտրութիւն միւս չորս աւարտական հանգրուանին հասնող գրողներուն վրայ... յանկարծ ի զարմացումն ներկաներուն, ամէնուն, եւ հեռատեսիլէն հետեւողներուն, դասուեցաւ երկրորդ, երկու կէտով միայն տեղի տալով անծանօթ, գրեթէ, հեղինակի մը որուն խօսքը երբեք չէր եղած...:

Շաբաթ մը առաջ արդէն փինալիստ հեղինակներէն Պէլիլադուա անունով գրողը ժամուլով բողոքած էր թէ ինչպէ՞ս նախընտրութիւն կը տրուի հայկական նիւթի մը եւ հայ ծագումով հեղինակի մը առաջին վէպին... եւ ի ցոյց ու բողոք հրաժարած էր մասնակցելէ, քանի նախընտրական հաշուետուութեան ընթացքին արդէն, Անթոնիայի 86 կէտին դիմաց, ըստացած էր միայն 4 կէտ...:

Հարց կու տամ եւ մեծ կասկածներ կը սնուցանեմ նաեւ Վենետիկի քաղաքապետութեան օրերս ունեցած սիրաբանութիւնը Իսթանպուլի քաղաքապետութեան հետ, զուգորդութիւն ստեղծելու հաւանականութեան մը առջեւ, որ ունեցած ըլլան մեծ դեր գերագոյն մրցանակը մերժելու, ցեղասպանութեան նիւթը շօշափող վէպին...: Ափսո՜ս մարդկութեան եւ արուեստի երկիր Իտալիոյ մէջ կարծես գրականութիւնն ալ սկսած է իր ցաւալի տուրքը տալ դիւանագիտութեան... հակառակ այս ամէնուն «Արտոյտներու Ագարակը» այսօր ամէնէն շատ կարդացուած վէպն է Իտալիոյ մէջ...:

Հ. Ց. ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Ս. Ղազար, Սեպտ. 20

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

Օգոստոսի վերջաւորութեան մարդկային գործարաններու անօրինական վաճառքի գայթակղութիւն մը ցնցած է ամբողջ Իրլանտան: Յայտնի եղած է որ հանրային ու սեփական աւելի քան 30 հիւանդանոց մահացած մանուկներու գործարանները հանած ու ծախած են դեղագործական աշխատանոցներու: Լուրին ամէնէն ցնցող կողմը այն է որ կատարուածը անհաւատալի կերպով լայն սահմաններ ունի ու գաղտնիքը շատ լաւ պահպանուած է: Բացայայտումը եղած է շնորհիւ Արդարութիւն փնտռող ծնողներու ընկերակցութեան յամառ ջանքերուն: Դժուար է, իրապէս, երեւակայել յուսահատութիւնը այն մայրերուն եւ հայրերուն որոնք զոհ են կազմակերպուած խաբէութեան մը որուն ետին կան հիւանդանոցներ, դեղագործական հաստատութիւններ: Եւ ըսել որ այդ մայրերն ու հայրերը ոչ մէկ կասկած ունեցած են թէ իրենց զաւակներուն գործարանները առնուած են առանց իրենց տեղեկութեան ու գաղտնօրէն գործածուած բժշկական նպատակներու համար: Հայր մը որուն երկու տարու աղջնակը մահացած է հիւանդանոցին մէջ, այդ խումբին խորհրդանիշը կը համարուի: Ան ըսած է թէ ինք ու կինը արտօնած են որ դիազննութեան ենթարկուի երախային մարմինը. ապա տեղեկացած են որ դիազննողները պահած են մարմինէն հանուած ու քննուած բոլոր գործարանները: Միակ բառով մը այդ հայրը կողոպուտ կոչած է եղածը:

Կ'ըսուի թէ 32 հիւանդանոց առընչուած են գայթակղութեան ու անոնց պատասխանատուները խոստովանած են կատարուածը: Երեք տարիէ ի վեր հետաքննութիւն ալ բացուած է այդ մասին, բայց ան ալ մնացած ըլլալէս ամբողջական գաղտնիք: Այդ բոլորին վրայ աւելցած է հիւանդանոցներու արխիւները փճացնելու Առողջապահութեան նախարարութեան հրահանգը որուն պատրուակ տրուած է տեղի չգոյութիւնը: Ատոր վրայ Արդարութիւն փնտռող ծնողներու ընկերակցութիւնը երկու տարի առաջ վերջ տուած է իր հետաքննութեան, պահանջելով որ խորհրդարանական հարցաքննում բացուի, վկաներ ունկնդրութեան կանչուին ու փաստաթուղթեր ձեռք ձգուին: Պահանջը ոչ մէկ արդիւնքի յանգած է: Պաշտօնական ատեանները նախընտրած են միլիոնաւոր Եւրոներ ծախսել խոչընդոտելու համար նախաձեռնութիւնը, փոխանակ յոյս սփռելու ճշմարտութեան վրայ: Կառավարութիւնն ալ այն տպաւորութիւնը գործած է որ հակումը ունի մութ չահերու պաշտպան կանգնելու, քան խաբուած ընտանիքներու արդարութիւն տալու:

Այսօր յայտնի է որ գտնուած են դեղագործական հաստատութիւններ որոնք իրենց իսկ խոստովանութեամբ, գումարներ վճարած են հիւանդանոցներու բժիշկներուն ըլլալէս անոնց մեղսակցութեամբ hիփոֆիզ ձեռք ձգեն, ինչ որ անհրաժեշտ է մարմնական աճի դեղձեր պատրաստելու: Ուրիշ ընկերութենէ մը խոստովանած են որ աւելի քան երեսուն հաստատութենէ այլ դեղձեր ստացած են, հանուած մեռեալներու մարմիններէն: Հասկնալի է որ խնդրոյ առարկայ յանցաւորները յամառօրէն ժխտած են դրամի փոխարէն չարժած ըլլալու պնդումները:

Մոայլ այս պատմութեան ամէնէն տրխուր կողմը կը նկատուի այն որ գործարաններ նուիրելու մղող քարոզչութեան այս վերջին տարիներուն, մահացած երախաներուն ծնողները, գոնէ անոնց մէկ մասը, շատ հաւանօրէն պիտի համաձայնէին զօրակցելու բժշկական նպատակով կատարուած այդ արարքին: Բայց պատասխանատուները նախընտրած են գաղտնի պահել ամէն բան, առ ոչինչ համարելով վշտակիր ծնողներու կրելիք յաւելեալ ցաւը:

ԲԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՅՈՒՔՏԷՐԷԻ Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ Հռիփսիմեանց Երաժշտասիրաց երգչախումբը Սեպտեմբեր 5ին տօնած է իր հիմնարկութեան 60ամեակը: Եկեղեցւոյ արարողութեան աւարտին տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ: Բացումը կատարած է Կարապետ Քհնյ. որ պատմած է թէ ինչպէս 60 տարի առաջ խումբ մը արհեստաւորներ հիմնած էին այս երգչախումբը: Երգչախումբին նկատմամբ ողջոյնի արտայայտութիւն մը ունեցած է ուսուցչուհի Միհրինէ Քըրպաշօղլու: Ջերմ ուղերձ մը ունեցած է, յանուն Գուրուչէշմէի Կոմիտաս երգչախումբին, Գէորգ Թիւյսիւզեան, ողջունելով քոյր երգչախումբի վաստակը: Խօսք առած է նաեւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեան: Ան շնորհաւորած է այս «երիտասարդ երգչախումբին ալեհեր երգիչները»: Ան նաեւ համեմատած է իր խօսքը Գանատա եւ Երեւան ապրած ուրախ օրերու յիշատակութեամբ: Հուսկ բանքը արտասանած է Կարապետ Քհնյ. Թէրզեան, որ ուրախութեամբ հաստատած է թէ իր մտահոգութիւնները փարատած էին, քանի ներկաները առատաձեռն նուիրատուութիւններով դիւրացուցած էին տնօրէն խորհուրդին գործը:

ՀԱՑԱՌՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

■

Ուսուցչուհին հարց է տալիս դասարանին.

-- Էն ո՞ր ամիսն է որ 28 օր ունի:

Վարդանիկ վեր-վեր է ցատքում իր տեղից ու անհամբեր ձեռք բարձրացնում:

-- Ասա Վարդանիկ, լսում եմ:

-- Օրիորդ, բոլորն էլ ունեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն տուն վերադարձաւ:

Ազատութեան երանութիւնը հազիւ տեւեց մէկ կամ երկու օր: Շաբաթներու իր բանտարկութիւնը մոռցաւ: Ազատութիւնը իր հետ նոր բան մը չբերաւ: Անտոն սկսաւ ձանձրանալ: Հակաճառութիւններ, ընդդիմախօսութիւններ յաճախադէպ դարձան իր կնոջ հետ:

Օր մըն ալ հով մը կասկած մը բերաւ ու տեղաւորեց իր գլխուն մէջ: Որքան յիմարական, նոյնքան զարհուրելի էր այս կասկածը:

Կինը անհաւատարիմ իր բացակայութեան: Իր այս խօսքը դիւային գործիքի մը նման պայթեցաւ տան մէջ: Մարդուն եւ կնոջ նահատակութիւնը սկսաւ տանջանքներ պեղել: Անտոնի ուղեղը ծռեցաւ, ճմրթկեցաւ ու սիրտը մտաւ նախանձին ճիրաններուն մէջ: Ամէն րոպէ արիւնը կը վազէր: Այդ անհաւատարմութեան պատկերը գծելով իր աչքերուն առջեւ ուղեղը կը ցնցուէր: Ու կատաղութեան նոպաներ ունեցաւ, պոռաց, կոտրեց, կռիւ ելաւ, յարձակեցաւ:

Դեղին հեղուկ մը կը հոսէր իր ուղեղէն ու կը ղօնաւորէր իր մարմինը: Քունը փախաւ, ախորժակը կորեցաւ, ուրիշ բան մտածելու ժամանակ ու կարողութիւն չունեցաւ: Կասկածը ագռաւներու երամի մը պէս ինկած էր իր սրտին դիակին վրայ ու կը կրծէր, կը կրծէր: Իր կնոջ իւրաքանչիւր շարժումը եւ մանաւանդ տունէն հեռանալը իրեն փաստ կը ծառայեցնէր ու հիւանդագին երեւակայութիւնով տեսակ տեսակ որոշ պատկերներ կը բերէր իր տեսողութեան առջեւ, իբրեւ վաւերաթուղթեր: Յարգանքի եւ սիրոյ պակաս կը տեսնէր ու այդ իրողութիւնն ալ կը կապէր անհաւատարմութեան: Կը պոռար.

. Պատիւս:

Ու իր չհնած նկարներէն, իր արտասանած խօսքերէն խարազանուած՝ կը բարկանար ու կը փրփրէր: Քանի մը ծանօթ կիներ կը խրատէին, կը հանդարտեցնէին, կ'այպանէին զինքը: Կը նեղուէր անոնց պատասխան տալու համար: Իր արժանապատուութեան մամուլին մէջ կը ճմլուէր:

Այս դրութիւնը տեւեց քանի մը շաբաթ: Ամէն բան մոռցաւ: Ինկաւ խաւարի մը մէջ: Իր ուղեղին մէջ ջահ մը մարեցաւ: Պզտիկ անհանդարտութիւն մը եթէ գործէր իրեն կ'ըսուէր.

- Նորէն Ս. Յակոբի հիւանդանոցը կ'երթաս...

Ականները կը սեղմէր ու կը լռէր: Կ'ըմբռնէր, որ շատ տկար պարարած մըն է այլեւս ինքը: Կը գիտակցէր որ կրնան զինքը ուզածնուն պէս գործածել: Ու մանաւանդ կրնան ուզած տեղերնին նետել: Խորունկ ու անորոշ կերպով կը հասկնար որ իր կեանքին վերջին փարագոյրը, սեւ ու ընդարձակ վարագոյրը, իջնելու մօտ է:

Սպիտակ սաւանները իրեն կը յիշեցնէին պատանքը: Խաչ մը կու գար իր աչքերուն առջեւ: Ու Ու քահանայ մը կը փախչէր:

- Հա՜ւ... ո՛ւ... սատանայ:

Սաղաւարտներ կը հրմշտկէին զինքը: Աս ի՞նչ է, կը մտածէր: Դժո՞խք, դժո՞խք պիտի երթանք: Այսչափ քաշել ու...

- Այսչափ քաշել ու անկէ դժո՛խք... Ամէն մեղքիս վրայ դժոխք... Մեղք... ա՛ա՛ա՛ա՛... Մեղք... դժոխք...

Անտոն յոյսը իր կորսնցուցած մեծ աղջկան՝ Խօժէնիին վրայ դրած էր: Եթէ Արքայութիւնը եւ դժոխքը գոյութիւն ունին անպատճառ իր հայրիկը կ'ազատէ, այո՛, կ'ազատէ: Չէ թողուր որ դժոխք տանին, հայրկաւ չի թողուր: Կը բարեխօսէ, դիմումներ կ'ընէ, կ'ազատէ: Անիկա հայրկաւ շատ սիրուած է հոն, անդին աշխարհքը:

- Ա՛հ, աղջիկս, գեղեցիկ աղջիկս...

Թերեւս ալ քաւարանին մէջ կենայ ատեն մը, ատեն մը, ատեն մը...

- Օ՜օ՜օ՜փ...

Ու նետուիլ կը փափաքէր: Յուսահատութենէն նետուիլ: Անտոն գիտէր որ ամէնէն վերջին, ամէնէն անորակելի ճակատամարտն է որ տեղի կ'ունենայ ու գիտէր թէ չարաչար պարտուած մըն է: Դաւաճանութիւն կը տեսնէր: Իր զաւակները իր կողմը չէին: Կը խորհէր մեռածներուն վրայ: Եթէ անոնք ողջ ըլլային... Յաւիտեան բացականներուն վրայ հաւատք ունէր: Բայց լաւ է, Խօժէնին հոն է:

Քիչ մը աւելի ուշ այլեւս Անտոն տուած էր իր գիտակցութեան բոլոր բերդերը: Իր քաղաքը կործանած էր: Հողը կը բարձրանար իր ոտքերէն վեր: Իր ունեցած առաջին հարուածող ալիքէն աւելի սեւ ալիքի մը մէջ պլլուած էր: Եղած էր կոյրի մը պէս որ վիրաւորուած է իր ղլուխէն: Անտեսանելի գլխատում մը տեղի ունեցած էր: Բիբերը կը շարժէին ու այդքան: Քիթը կը վազէր ու այդքան: Ականջը կը խօսէր ու այդքան: Մարդը փոխուած էր անասունի:

Անտոն լռութիւն էր հագած:

Իր առջեւէն կ'անցնէին, կը դառնային, կը նստէին, բաներ կ'ըսէին, ինք անզգայ էր: Թմրութեան մէջ էր:

⁂

Երեկոյ մը Անտոն քնանալ կեղծեց: Երբ հաստատեց որ բոլորը խորունկ քունի մէջ են, զգուշութիւնով ելաւ իր անկողինէն ու սենեակին դուռը բացաւ: Այդ պահուն իր նայուածքը տեսնող մը պիտի կարծէր թէ քանի մը հողի սպաննած ոճրագործ մըն է որ փախուստի ելք մը կը փնտռէ:

Անտոնին դուռը փակեց ու սկսաւ իջնել սանդուխներէն: Աստիճաններ կային որ կը ճզային: Անկիւնները կոխելով ու բազրիքը բռնելով յամրաքայլ կ'իջնէր: Յանկարծ իր աջ ոտքի մուճակը բաւական աղմուկ հանելով ինկաւ: Կեցաւ ու մտիկ ըրաւ: Լռութիւն. բոլորը կը քնանային: Ուզեց գտնել մուճակը: Քիչ մը փնտռելէ վերջ հրաժարեցաւ: Ձախ ոտքի մուճակն ալ սանդուխին մէկ աստիճանին անկիւնը թողուց եւ աւելի դիւրութիւնով սկսաւ իջնել:

(Շար. 122)

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26*ին*:

Պատարագ՝ ժամը 10*ին*:

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45*ին*:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԷՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Վահան Հայրապետեանի *մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Թորոսեանէ* 150*ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թորոսեանէ* 100 *Եւրօ*:

Կի Մուսայեանի *յիշատակին ալ շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհ. Պասալեանէ, Տիկին Սաթենիկ Ֆիբէնկիւլեանէ* 100*ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Մանուկեանէ, Տիկին Նեկտար Թեւանեանէ* 50*ական Եւրօ, Տիկին Մոնիք Պաճաքըրզեանէ* 30 *եւրօ*:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'Arnold Toynbee
«LE MASSACRE DES ARMENIENS. LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝
5--12 *տարեկան աշակերտներու համար*:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01·44·59·23·50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ -- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ -- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ ժան-կուժոն, փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին աւրթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31*-ը*:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
Թիւերուն:

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Շ Ա Բ Ա Թ, Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 2

Կ Ա Լ Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սրահներուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՁԵԱՆ

- *«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ,*
- *«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,*
- *Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ, դաշնակ,*
- *Ժիրայր ԲԱԲԱՁԵԱՆ, ասմունք,*
- *Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,*
- *«ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆԻ:*

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու դրասենեակներուն:

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

Շ Ա Բ Ա Թ, Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր Հ Ս Կ Ո Ւ Մ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 3

- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արծրունեաց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂԻՆ, եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30ին սովորական կեդրոնատեղին:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ:

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ -- ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:

Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալորէա:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01·43·85·03·76 *թիւին:*

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

«ՅԱՌԱՋ»ի բաժանորդագրութեան սակագինը

	€	
Մտեագդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) միւսներուն:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ :122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·031 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·031

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԿԱՌՕ (Սեպտ· 23) Թղթակցութիւն մը հրատարակած է Եւրոպական Յանձնախումբի նախագահ (դեռ քանի մը օր) Ռ· Փրոտիի Կովկաս այցելութեան մասին: Հոն կը յիշուի Փրոտիի հանդիպումը Երեւանի ուսանողներուն հետ: Անոնք ըսած են Փրոտիի — «Ինչպէ՞ս կը մտածէք Թուրքիան ընդունիլ, երբ դեռ չէ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ի՞նչպէս կրնաք համոզուրժել որ Եւրոպական Միութեան անդամ մը իր սահմանագլուխը փակէ Հայաստանի հետ»: Փրոտի ըսած է թէ սահմանային այդ հարցը զինքն ալ կը մտահոգէ եւ ջանք պիտի թափէ դարմանելու համար»: Հայ - Թրքական կոնսակճօրը կրնայ տեղ գտնել տեղեկագրին յանձնարարութիւններու բաժնին մէջ: Թղթակիցը կը գրէ թէ Բաքու չէ ընդունած Հայերու յաղթանակը Ղարաբաղ եւ Արեւմուտքէն լուծում կը պահանջէ: Նախագահ Ալիեւ ըսած է Փրոտիի — «Լ· Ղարաբաղի հարցին կարգադրութենէն զատ, մեր օժանդակութեան պէտք չունինք: Մէկուկէս միլիոն թոն քարիւղ կը հանենք հոս», եւ Փրոտի պատասխանած է — «Քարիւղով կը հարստանաք, ճիշդ է, բայց կրնաք նաեւ մեռնիլ»: Եւրոպացի մասնագէտներու վախն այն է որ քարիւղին չահը օգտագործուի զինուելու համար եւ պատերազմի դիմելու Հայաստանի դէմ:

ՍԱՐԳՈՋԻ, Սեպտեմբեր 22ին, ներկայացուց 2005ի պիւտճէն, որու գլխաւոր կէտը կը վերաբերի Պետութեան ծախքերուն նուազումին (հանրային բացը պէտք է 3%էն վար ըլլայ) եւ կը յարգէ եւրոպական յանձնառութիւնները: 7200 պաշտօնատարի աշխատանքը կը ջնջուի եւ 65 հազար ալ հանգստեան կոչում կայ 2005ին: Այդ բացին նուազումէն կ'օգտուին որոշ նախարարութիւններ եւ կը տուժեն ուրիշներ: Յաւելում կը կրեն Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան, Արտաքին, Հետազօտութեան, Արդարութեան, Կրթական, Ներքին, Պաշտպանութեան եւ Նախկին ռազմիկներու նախարարութիւններու պիւտճէները: Ժառանգութեան տուրքերն ալ կը պակսին զաւակներուն համար, որոնք կ'օգտուին 50 հազար Եւրոյի ամբողջական նուազումէ մը: Ժառանգութեան օրէնքին այս բարելաւումէն կ'օգտուին միայն զաւակ եւ ամուսին, մնացեալը՝ քոյր, եղբայր, ազգական կամ ոչ մէկ կապ, որեւէ փոփոխութիւն չկայ: Օժանդակութիւններ կան նաեւ ընտանիքներու համար որոնք տունը աշխատող ունին, ծրագիր մը կայ նաեւ աշխատանքներու տեղափոխութեան դէմ: Պիւտճէն կը ներկայացուի նաեւ Ազգ· Ժողովին, ուր ձախը եւ Իւ· Տէ· էՖ·ը դէմ են:

ՀԱՅԻԹԻԻ ժանն մրրիկին զոհերու եւ վնասներու հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ եւ Սեպտ· 23ին կ'ըսուէր թէ մեռեալներու թիւը աւելի քան 1700 է եւ 1000 հոգի ալ անհետացած են: Դիակները կը թաղուին հասարակաց փոսերու մէջ, համճարակներու վիճակին պատճառաւ, կ'ըսէ Ներքին նախարարը: Բազմաթիւ կենդանիներ ալ մեռած են եւ պէտք է թաղել համաճարակի վախին պատճառաւ: Ոչ ելեկտրականութիւն կայ, ոչ ալ որեւէ պաստան, ամէն կողմ ողողում էր, կ'ըսէ վարչապետը՝ Ժերար Լաթորթիւ:

Լ· ԺՈՍՓԷՆ, ինչպէս կը սպասուէր, արտայայտուեցաւ Եւրոպական Սահմանադրութեան մասին յօդուածով մը «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի մէջ: Նախկին վարչապետը բուռն կերպով այո՛ կը պատասխանէ Սահմանադրութեան եւ կասկած չըկայ որ իր դիրքը ազդեցութիւն կ'ունենայ շարքերուն վրայ: Անիմաստ կը գտնէ ո՛չ ըսել Եւրոպայի ներքին քաղաքականութեան դժգոհութեան պատճառներով (ակնարկութիւն Ֆապիուսի ո՛չին): Ժոսփէն երկու պատճառներ ալ կը պարզէ — «Հակասութիւնը հոն է որ կը ցրուէ Ֆրանսացիներու ուշադրութիւնը քաղաքական բուն տագնապէն որ կը ցնցէ գործադիր իշխանութիւնը եւ մեծամասնութիւնը, ապա պառակտուիլ Եւրոպայի շուրջ փոխանակ միանալու աջին դէմ, կը նշանակէ նուէր մը ընել անոր»:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնին համար «դաւաճանութեան» մը հերոսն է նախագահ Ռ· Տէնքթաշի թոռը: Ան դիմած է կղզիին յունական իշխանութիւններուն որպէսզի Կիպրոսի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն ստանայ: Մինչդեռ մեծ հայրը «հայրենիքի դաւաճան» որակած էր բոլոր կիպրացի Թուրքերը որոնք նման դիմում կը կատարէին, Եւրոպայի քաղաքացի նկատուելու համար: Թոռը որ 23 տարեկան երիտասարդ ուսանող մըն է, խոստովանած է «դաւաճանութիւնը», աւելցնելով որ ատիկա ըրած է ուսումը դիւրութեամբ Անգլիոյ մէջ կարենալ շարունակելու համար:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ կեդրոնը, Սեպտ· 22ին քամիքազ կին մը պայթեցուցած է իր կրած ռումբը հանրակառքի կայանի մը առջեւ: Իրմէ զատ, երկու Իսրայէլացի մեռած է եւ 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետը՝ Պերթրան Տըլանոյէ յայտարարած է («Փարի Մաչ») որ Ֆրանսացիք շատ լաւ կրնան միասեռական նախագահ մը ընտրել: «Եթէ, կ'ըսէ, կրցան միասեռական քաղաքապետ մը ընտրել Փարիզի գլուխը, կը նշանակէ որ երբ իրենց ներկայացուի խակական ծրագիր մը, կարելի է հասկցուիլ»:

ԻՐԱՔ

ԱՆԳԼԻԱՑԻԻՆ ՄՐՏԱՃՄԼԻԿ ԿՈՉԸ

ԻՏԱԼՈՒՀԻՆԵՐԸ ԳԼԽԱՏՈՒԱ՞Ծ

Սեպտեմբեր 22ին, Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուիի մէկ տեսերիզը սփռուած է խալամապաշտ կայքէջէ մը, ուր անգլիացի պատանդը (երկու Ամերիկացիները գըլխատուեցան արդէն) սրտաճմլիկ կոչ մը կ'ընէ Թոնի Պլէրի որպէսզի իր կեանքը փրկէ: Լիվըրփուլցի Քէն Պիկլէ, 62 տարեկան, կ'ըսէ — «Պէտք է որ ինծի օգնէք հիմա, Պ· Պլէր, որովհետեւ միակ անձն էք Աստուծոյ հողին վրայ որ կրնայ ընել: Վերջին կարելիութիւնն է զոր ունիմ խօսելու համար, չեմ ուզեր Իրաք մեռնիլ»: Նախորդ երկու տեսերիզներուն վրայ, 2 Ամերիկացիներուն գլխատուելու տեսարանը շատ ծանր տպաւորութիւն գործած էր, նոյնիսկ հեռատեսիլի կարգ մը կայաններ հրաժարած էին ցոյց տալէ (պատանդները ծնրադիր, ձեռքերը կապուած կոնակը, կը գլխատուէին, մինչ դահիճները՝ «Ալլահ աքպար» կը բացագանչէին) եւ այս նոր կոչն ալ շատ յոյս չի պատճառեր որ մարդը փրկուի, քանի Անգլիա կը մերժէ բանակցիլ ահաբեկիչներու հետ: Արտաքին նախարարը՝ Ճէք Սթրօ յայտարարած է արդէն թէ մեծ յոյս չկայ որ Պիկլէ կ'ազատի: Ծանօթ է որ ինք եւ երկու Ամերիկացիները առեւանգուած էին իրենց բնակարանին մէջ իսկ, Սեպտ· 16ի վաղ առաւօտեան: Ահաբեկիչներու սպառնալիքը նոյնն է, կը պահանջեն որ ազատ արձակուին բանտարկուած իրաքցի կիները: Այս կէտին շուրջ որոշ շփոթութիւն կը տիրէ, որովհետեւ ըստ Ամերիկացիներուն միայն երկու կին կայ արգելափակուած՝ Հուտա Սալեհ Մեհտի Ամաշ եւ Ռիհապ Թահա, մկրտուած տոքթ· Անթրաքս եւ տոքթ· Ժերմ: Ամբաստանուած են որ Ս· Հիւսէյնի կենսաբանական զէնքերով կը զբաղէին: Պահ մը լսուեցաւ որ Ռիհապ Թահա ազատ արձակուած է, բայց պարզուեցաւ որ սխալ էր: Սկիզբը փոքր յոյս մը ծագած էր, բայց Պաղտատի ամերիկեան դեսպանատունը անմիջապէս հերքած էր: Սպիտակ Տունն ալ դատապարտած է ամերիկացի պատանդներուն սպանութիւնը, աւելցնելով որ այդ բարբարոս արարքները Ուաշինկթընի իրաքեան քաղաքականութիւնը փոխել չեն տար: Ֆրանսացի լրագրողներն ալ աւելի քան 35 օր է պատանդ են:

Սեպտեմբեր 22ին հաղորդագրութիւն մըն ալ հրապարակուած է որ երկու Իտալուհիներուն գլխատումը կը յայտարարէ, բայց Հռոմ շատ վերապահ է եւ հաւաստի չի գտներ:

Պատանդներու հարցէն դուրս, բռնութիւնը, ռմբափորձերը, ամերիկեան յարձակումները չեն դադրիր, ոչ ալ զոհերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՄԱԿ-ի համաժողովին մասնակցելու համար Նիւ Եորք մեկնումին նախօրեակին, Սեպտեմբեր 22ին Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան մամուլի ասուլիս մը տուած է. նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւնները, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները, ՕԹԱՆ-ի Բաքուի ռազմափորձերուն հայ սպաներուն մասնակցութեան մերժումը, եւլն·:

Նախարարը անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին մէջ Հայաստանէն զիջում ձեռք ձգելու համար ուժանիւթի եւ փոխադրութեան ճամբաներու ծրագիրները չահարկելու կեցուածքին, ըսած է թէ մըտածելի բան չէ սպառնալիքները նկատի առնել· Ղարաբաղը գին չունի ու անկարելի է որեւէ բանով զայն փոխարինել, ըսած է Վ· Օսկանեան: Ապա բացատրած է որ այդ մարզին վերաբերող արժեւորումները յանգած են այն եզրակացութեան թէ նոյնիսկ եթէ շրջանի փոխադրութեան եւ ուժանիւթի բոլոր ճամբաները Հայաստանէն անցնէին, որպէս անցքի հարկ առաւելագոյն 50 միլիոն տոլար մուտք կը գործէր պետական պիւտճէ, ինչ որ տասը առ հարիւրը կը կազմէր անոր:

Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մասին նախարարը կրկնած է թէ Հայաստանի դիրքը չէ փոխուած· առանց նախապայմանի արդիւնքի հասնելու կողմնակից է, նախ Կարս - Գիւմրի - Թիֆլիս երկաթուղիի բացումով, սահմանային փոխանակումներով եւ վերջապէս սահմանի բացումով եւ դիւանագիտական փոխյարաբերութիւններու հաստատումով:

Պատասխանելով ՕԹԱՆ-ի Բաքուի ռազմափորձերուն հայ սպաներու մասնակցութեան մերժումին մասին հարցումին, Վ· Օսկանեան ափսոսանք յայտնած է, ըսելով որ լաւ առիթ էր երկու բանակներուն միջեւ վստահութիւնը վերահաստատելու: Աւելի կարեւոր նկատած է երեւոյթը թէ Ազրպէյճանի իշխանութիւնը չկրցաւ դիմադրել ճնշումներուն ու տեղի տուաւ, մերժելով հայ սպաներու Բաքու ներկայութիւնը· ուստի մտահոգիչ է կատարուածը, քանի որ մտածել կու տայ որ նոյն իշխանութիւնները կը յաջողի՞ն Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման անհրաժեշտ համարուած փոխադարձ զիջումներու իրենց բաժինը ստանձնել:

*
**

Հայաստանեան լրատուները հաղորդած էին որ ՄԱԿ-ի համաժողովը առիթ կ'ըլլայ Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարներուն միջեւ նոր հանդիպումներու: Սակայն Վ· Օսկանեանի Նիւ Եորք մեկնումի օրն իսկ ըսուեցաւ թէ նախատեսուած հանդիպումները տեղի պիտի չունենային:

Նոյն համաժողովին Վրաստան ու Ազրպէյճան կը մասնակցէին նախագահներու մակարդակով, Հայաստանը միայն Արտաքին գործերու նախարարի:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ ՀԱԿԱՌՈՒՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 17ի մեր թիւով գրած էինք թէ Ռուսաստան մասամբ փակած էր Ազրպէյճանի ու Վրաստանի իր սահմաններուն կարգ մը անցքերը: Լուրին աղբիւրը ազրպէյճանական մամուլն էր ուր բացայայտ կերպով չըսուելով հանդերձ, ակնարկութիւն կար ահաբեկչութեան, որպէս պատճառ Մոսկուայի որոշումին:

Կիրակի Սեպտեմբեր 19ի հաղորդումով մը նիւթը աւելի որոշակի ներկայացուած է ռուսական հեռատեսիլէն: Առաջին աղբիւր հաղորդումին ըսուած է որ Ազրպէյճան ու Վրաստան երկիրներ են որոնք անցք կը ծառայեն ահաբեկիչներու արաբական երկիրներէն Չէչէնիա մուտքին: Սահմանային կէտեր փակելու Սեպտ· 14ի որոշումն ալ բացատրուած էր այդ տեսակով:

Հիւսիսային Կովկասի հակահաբեկչական արարքներու պատասխանատուն Ի· Շարալկին յայտարարած է թէ արաբ վարձկան մը Ռուսաստանէն Ազրպէյճան մտած պահուն ձերբակալուած ու յայտնի եղած է որ Բաքու կ'երթար դարմանուելու: Աւելցուցած է թէ նշուածը միակ պարագան չէ ու շատ վարձկաններ վիրաւորուելէ ետք Ազրպէյճան կ'երթան հոն բուժուելու: Իսկ անոնց բուժումը կ'ըլլայ շնորհիւ երկրին առողջապահութեան նախարար Ա· Ինսանովի նեցուկին:

Այդ զօրակցութիւնը կը յիշեցնէ որ Չէչէններ, աֆղան մարտիկներ, արաբ վարձկաններ Ղարաբաղի պատերազմին Ազրպէյճանի ուժերուն հետ կռուած էին հայկական ուժերուն դէմ, ինչպէս ինքը՝ Շ· Բասայեւը: Այնպէս կը թուի թէ Բաքու երախտագիտական պարտք մը կը հատուցանէ ներկայիս անոնց բուժումին առիթ տալով, մինչեւ իսկ ի գին Մոսկուայի հետ յարաբերութիւնները վատթարացնելու վտանգին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱԿՈՅՆԵՐ

Սեպտեմբեր 21ի գիշերը Ղազախի շրջանէն կրակ բացուած է Հայաստանի Կիրանց-Ոսկեպար ճամբուն վրայ: Վիրաւորուած է Բագրատաշէն մեկնող հանրակառքին ճամբորդներէն կին մը որ Մարտունի քաղաքի բնակիչ է: Զինք փոխադրած են Նոյեմբերեանի հիւանդանոցը: Անցեալ տարի երթեւեկի բացուած է Կիրանց - Ոսկեպար շրջանցիկ ճամբան, այսուհանդերձ շատ շարժավարներ աւելի կարճ ըլլալուն կը նախընտրեն վտանգաւոր ճամբան:

ԴԷՊԻ Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

(ՆՇՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՄԱՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Օգոստոսը, որ առաւելաբար արձակուրդներու ամիսն է, այս տարի յատկանշուեցաւ Հայ Աշխարհի դպրոցական ու կրթական կեանքը քննարկող երկու կարեւոր համաժողովներու գումարումով։

Համաժողովներէն առաջինը, որ կը կրէր «Համասփիւռքեան կրթական համագումար» անունը, կայացաւ Օգոստոս 5-7՝ Պիքֆայայի (Լիբանան) Ջարեհեան Դպրեվանքի երդիքին տակ, նախաձեռնութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, մինչ երկրորդը տեղի ունեցաւ աւելի ուշ, Օգոստոս 27-29, Ծաղկաձորի մէջ, Հայաստանի Գիտութեան ու Կրթութեան Նախարարութեան հրաւէրով, արտասահմանէն ժամանած շահագրգռեալներու ալ մասնակցութեամբ։ Զոյգ համագումարներն ալ օրակարգի բերին այն բոլոր տագնապալի հարցերը՝ որոնք կը յուզեն Հայ Դպրոց, եւ որոնց բարձումը անյետաձգելի դարձած է այլեւս, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ հաւասարապէս։

Սոյն յօդուածով թուղթին յանձնուած մեր «Նշումներ»ը կ'առընչուին լոկ Պիքֆայայի համագումարին, որուն բոլոր նիստերուն մասնակցելու պատեհութիւնն ունեցանք անձնապէս, Սուրիայէն հրաւիրեալ կրթական գործիչներու ութնանդամ պատուիրակութեան մը կազմին մէջ։ Անմիջապէս ըսենք, թէ եռօրեայ համագումարին համար պատրաստուած էր խիստ հետաքրքրական, բազմերես ու խճողեալ յայտագիր մը, որ կիրարկուեցաւ ամենայն բծախնդրութեամբ, ներկաներուն առջեւ պարզելով ցաւերը տարասփիւռ հայ վարժարաններուն, բայց նաեւ պատկերացում մը տալով այն ենթադրելի դարմաններուն մասին, որոնք ի գործ պէտք է դըրւին՝ գաղութներու միջեւ համախումբ գործակցութեամբ կամ առանձին նախաձեռնութիւններով։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ներ-ազգային գործունէութեան մէջ միշտ ալ կարեւորութիւն ընծայուած է հայեցի դաստիարակութեան հարցին եւ այդ ուղղութեամբ մշակուած է որոշ քաղաքականութիւն մը։ Չորս տարին անգամ մը գումարուող Կաթողիկոսարանի Ազգային Ընդհանուր Ժողովներուն մէջ հայեցի դաստիարակութեան հարցը տեղ գտած է միշտ օրակարգի վրայ։ Զորօրինակ, վերջին անգամ 2002ի Յունիսին Անթիլիասի մէջ գումարուած Ազգ. Ընդհ. Ժողովին որդեգրած եզրափակիչ բանաձեւին մէջ թելադրուած էր «մշակել հայեցի դաստիարակութեան ուղեգիծ մը, որ ընդգրկէ հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան ուսուցումը, ինչպէս նաեւ հայկական ոգիի, ազգային դիմագիծի, մշակոյթի եւ աւանդութիւններու փոխանցումը՝ իբրեւ հիմք թեմերու մէջ ներառնելի կրթական ծրագիրներուն»։ Յետոյ ըսուած էր թէ գաղութները պէտք է օգտագործեն «արդի արհեստագիտութեան ընձեռած միջոցները՝ հայեցի դաստիարակութեան բոլոր բնագաւառներէն ներս»։ Տակաւին, թելադրութիւններ եղած էին արդիաշունչ դասագիրքերու պատրաստութեան եւ օտար վարժարաններ յաճախող հայ ուսանողներու ճակատագրին առընչութեամբ։

Բայց այս եւ նման բարի յանձնարարութիւններ, ըստ երեւոյթին, կը կարօտէին խոր եւ համապարփակ քննարկումի։ Եւ այդ քննարկումին պէտք է մասնակից դառնային մեր վարժարաններուն կրթական վարիչներն ու վաստակաւոր ուսուցիչները, այսինքն անոնք՝ որոնք լաւագոյնս գիտակ են դպրոցներու «ներքին խոհանոց»ին ու այն բոլոր տագնապներուն, որոնք կը սպառնան մեր «ոգու ամրոց»ներուն։

Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որ գլխաւոր մտայղացողն էր համագումարի գաղափարին եւ նախաձեռնող կազմակերպիչը անոր, յաջողած էր իրականութիւն դարձնել խիստ էական բաղձանք մը, --քով-քովի բերել երկրագունդի հինգ ցամաքամասերէն շուրջ 90 դաստիարակ-ուսուցիչներ ու անոնց հետ քննարկել կրթական ու դաստիարակչական հասարակաց այժմէական մտահոգութիւններ։

«Ազդակ»ին տրուած երկարաշունչ հարցազրոյցի մը մէջ (2004 Օգոստոս 5-6) Արամ Ա. կը յայտնէր թէ երկու տարիէ ի վեր նախապատրաստական աշխատանքներ ու խորհրդակցութիւններ կը կատարէր արդէն՝ իրագործելու համար նմանօրինակ համագումար մը։ Կը պահանջէր որ հայ կրթական մշակը գործօն ու յառաջապահ դեր ստանձնէ մեր համրային կեանքին մէջ, դուրս գայ դասարանի նեղ պարունակէն ու «դառնայ հաւատք ջամբող, յոյս ներարկող, տեսիլք փոխանցող եւ ճամբայ բացող առաջնորդ»։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐ

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախաձեռնութիւնը եղող այս համագումարին իր գործօն օժանդակութիւնը բերած էր նաեւ Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժանմունքը։

Ծանօթ է, որ «Կիւլպէնկեան»ը նիւթական վիթխարի նպաստներ հասցուցած է տարաշխարհի հայկական գաղութներու կրթական, մշակութային, շինարարական եւ այլ ծրագիրներուն։ Հինէն ի վեր, սերտ կապեր մշակած է ան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հետ ալ։ Արամ Ա.ի հաստատումով իսկ՝ «Անթիլիասի Մայրավանքէն ներս Կիւլպէնկեան անունը տեսանելի է ամէն տեղ։ Սակայն վերջին աւելի քան հինգ տարիներուն այս գործակցութիւնը աւելի ամրացաւ՝ նոր խորք, ծաւալ ու արտայայտութիւն գտնելով» (տե՛ս. վերոնշեալ հարցազրոյցը)։ Յիշատակութեան արժանի են մանաւանդ «Կիւլպէնկեան մատենաշար»ով Անթիլիասի տպարանէն լոյս ընծայուած կոթողական ու անկրկնելի ծանրագին հատորները, թեմերու ազգային վարժարաններուն ղրկուած տարեկան մեծղի նպաստները, հայագիտական ծրագիրներուն բերուած օժանդակութիւնը, շինարարական մարզին յատկացուած ներդրումները։

Այս հսկայածաւալ ներդրումներուն ետին կանգնած է միշտ Հայկական Բաժանմունքի տնօրէնը՝ տոքթ. Զաւէն Եկաւեան։

Պիքֆայայի «Համասփիւռքեան կրթական համագումար»ի կայացման մէջ եւս բանալի դեր խաղացած էր տոքթ. Եկաւեանին խանդավառ աջակցութիւնը։ Համոզուած ենք որ անկարելի էր պատկերացնել նման «համասփիւռքեան» մէկտեղում մը առանց այդ աջակցութեան։ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը «Ազդակ»ի վերոնշեալ հարցազրոյցին մէջ բացայայտօրէն կը նշէր, որ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը «40 հազար տոլարով մասնակից դարձաւ համագումարի ծախքերուն»։ Այս հոգածութիւնը կ'ընդգրկէր արտասահմանէն հրաւիրեալներուն ճամբորդական եւ կեցութեան ծախքերն ալ...։ Նշենք, որ տոքթ. Եկաւեան անձնապէս ալ իր մասնակցութիւնը կը բերէր համագումարի բոլոր նիստերուն։

Արամ Ա.ի յանձնարարութեամբ՝ եռանդամ մարմին մը (բաղկացած՝ Լիբանանաբնակ Ժիրայր Դանիէլեանէ, Պէպօ Սիմոնեանէ եւ Կարօ Յովհաննէսեանէ) պատրաստած ու դասաւորած էր համագումարին յայտագրին առընչուած բոլոր մանրամասնութիւնները։ Հրաւիրուած էին արտասահմանեան 15 երկիրներէ աւելի քան 80 հոգի, մեծաւ մասամբ վարժարաններու տնօրէններ կամ հայերէնաւանդ վաստակաւոր ուսուցիչներ, նաեւ՝ կրթական գործիչներ, մտաւորականներ եւ մամլոյ սպասաւորներ։ Հրաւիրեալներու մեծագոյն խմբակը կը կազմէին, բնականաբար, Լիբանանաբնակները (37 հոգի), մինչ աւելի սահմանափակ թիւով ներկայացուած էին Սուրիան, Իրանը, Կիպրոսն ու Յունաստանը, Եգիպտոսն ու Յորդանանը, Քուէյթը, Պոլիսը, Ֆրանսան, Անգլիան, Միացեալ Նահանգներն ու Գանատան, Արժանթինն ու Աւստրալիան։

Համագումարին մէջ Հայաստան եւս ունէր իր ներկայացուցիչները, յանձինս՝ Գրողներու Միութեան Նախագահ Լեւոն Անանեանի եւ Խորհրդարանի Գիտութեան, Կրթութեան եւ Մշակոյթի հարցերու Յանձնաժողովի Նախագահուհի Հրանոյշ Յակոբեանի։

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՌՕՐԵԱՅ ՆԻՍՏԵՐԸ

Համագումարին եռօրեայ յայտագիրը բաղկացած էր տասնեակ մը նիւթերէ, որոնց ընթացքին մասնակիցներէն մէկուն կողմէ նախ կը կարդացուէր զեկուցում մը (կամ գրաւոր ծաւալուն զեկուցումի մը ամփոփումը), այնուհետեւ հրապարակային վիճարկումի կ'ենթարկուէր ատիկա։ Կ'ըլլային մատնանշումներ, կ'արտայայտուէին կարծիքներ, կ'առաջարկուէին դարմաններ։ Արամ Ա. Կաթողիկոս, որ կը նախագահէր բոլոր նիստերուն, ի՛նք էր որ կ'ամփոփէր ու ճարտարօրէն կը համադրէր արտայայտուած խայտաբղէտ գաղափարները ու համապատասխան եզրակացութիւններով հասարակ յայտարարի կը բերէր արտասանուած խօսքերը։

Պէտք է ըսել, որ այս համագումարին ամէնէն տիրական դէմքը մնաց նոյնինքն Արամ Ա. Կաթողիկոս, որուն ելոյթները կը յատկանշուէին խոհական եւ գործնապաշտ գաղափարներով։ Համագումարին պաշտօնական բացման առթիւ արտասանած իր բովանդակալից պատգամին մէջ՝ Կիլիկիոյ Հայրապետը խտացուցած էր արդէն Սփիւռքի տարածքին հայեցի դաստիարակութեան վերաբերեալ իր պատկերացումները։ Ան նկատել կու տար որ հայեցի դաստիարակութեան բոլոր գործօնները՝ հայ դպրոց, հայ ընտանիք, հայ մշակոյթ թէ հայ եկեղեցի նահանջի մէջ են այսօր եւ կը գունաթափին ու կ'ընկըրկին շարունակ։ «Հայ լեզուն սկսած է աղաւաղիլ մեր տուներէն, եկեղեցիներէն, մամուլէն ու նոյնիսկ մեր դպրոցներէն ներս. ան դարձած է նուազ կենսական՝ Հայու ինքնութեան պահպանման համար։ "Ծագումով հայ" ըլլալու վտանգաւոր մտայնութիւնը սկսած է իր ներկայութիւնը հաստատել նոյնիսկ համախումբ ապրելու ամէն տեսակ կարելիութիւններով օժտուած գաղութներէն ներս։ Մեր զաւակները սկսած են կամաց-կամաց հեռանալ հայութեան արժէքներէն ու սրբութիւններէն, աւանդութիւններէն ու երազներէն»։ Կաթողիկոսը կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէր համաշխարհայնացումի աւերիչ վտանգներուն վրայ ու կը շեշտէր.-- «Այսօր, որեւէ ժամանակէ աւելի, Սփիւռքի մէջ հայեցի դաստիարակութիւնը տագնապի մէջ է։ Հետեւաբար, եթէ մենք այս համագումարին մեր առջեւ դրուած հարցերուն պիտի փորձենք մօտենալ լուրջ, քննական ու համապարփակ կերպով, անհրաժեշտ է որ մեր մօտեցումները խարսխուած ըլլան չոր տուեալներու, իրապաշտ արժեւորումներու ու ճիշդ ախտաճանաչումներու վրայ։ Այլապէս՝ ռոմանթիք մօտեցումները, մակերեսային դատումները ու թիւր ըմբռնումները մեզ պիտի առաջնորդեն սխալ ուղղութիւններու ու միակողմանի եզրակացութիւններու»։

Համագումարի առաջին օրուան առաջին նիւթը ներկաներուն առջեւ կը պարզէր երկրագունդի հինգ ցամաքամասերուն վրայ գործող հայկական ամէնօրեայ վարժարաններուն համայնապատկերը, վիճակագրական տուեալներով։ Յակոբ Զօլաքեան (Հալէպ) կը հրաւիրուէր զեկուցելու Միջին Արեւելքի հայկական դպրոցներուն, Մանուէլ Աղամեան (Լոնտոն)՝ Եւրոպայի դպրոցներուն, Վազգէն Մատէնեան (Լոս Անճըլըս)՝ Հիւսիսային Ամերիկայի դպրոցներուն, Պետրոս Հաճեան (Պուէնոս Այրէս)՝ Հարաւային Ամերիկայի դպրոցներուն, իսկ Մանուկ Տէմիրճեան ալ (Սիտնի)՝ Աւստրալիոյ նորակազմ գաղութի նորածիլ դպրոցներուն մասին։

Յաջորդ նիւթին Երուանդ Քասունի (Պէյրութ), Յակոբ Պալեան (Փարիզ), Կարապետ Տաքէսեան (Կիպրոս) եւ Մինաս Գոճայեան (ԱՄՆ) ջանացին հիմնաւորել հայեցի դաստիարակութիւնը նորահաս սերունդին մօտ։ Ի՞նչ պէտք է ըլլայ ընտանիքի, եկեղեցւոյ եւ ազգային կառոյցներուն դերը՝ հայեցի կազմաւորման հաւաքական ճիգին մէջ։ Զեկուցողներէն Յ. Պալեան կը շեշտէր որ առանց հայաբոյր տունի օժանդակութեան՝ դըպրոցներու ջամբած հայեցի դաստիարակութիւնը կը մնայ կէս-կատար։ Ան նըկատողութեան կը յանձնէր համացանցային նամակագրութեան մէջ տարածուն կերպով գործածուող լատինատառ հայերէնի բերելիք վնասները, ու ցաւ կը յայտնէր որ մեր կրթական վարիչները իրենց դպրոցներուն յաջողութիւնը կը չափեն լոկ Պաքալօրէայի արդիւնքներով, մինչ հարց պէտք է տալ՝ թէ նոյն այդ վարժարաններէն քանի՞ գրող կամ հրապարակագիր կը յաջողինք արտադրել...։

Նոյն օրուան վերջին նիւթին զեկուցումներ կարդացին Պէպօ Սիմոնեան (Պէյրութ), Հուրի Բանեան-Պօյաճեան (ԱՄՆ) եւ Յարութիւն Քիւրքճեան (Աթէնք)։ Քննարկուեցան հայեցի արդիւնաւէտ դաստիարակութեան մը հեռանկարները։ Առաջին զեկուցաբերը մասնաւորաբար ցաւով կը նշէր, թէ «արեւմտահայերէնի ապագան մռայլ է։ Անոր փայլքը վտանգուած է։ Մամուլի, դպրոցներու, տան թէ փողոցին մէջ արեւմտահայերէնը աղճատուած է»։ Նոյնիսկ կը համարձակէր հաստատել՝ թէ «հայերէն դասաւանդող, սակայն հայերէն չիմացող ուսուցիչներ ունինք մեր դպրոցներուն մէջ»...։

Երկրորդ օրուան առաջին նիւթին մէջ օրակարգի եկաւ խիստ այժմէական հարց մը, --արհեստագիտական (թէքնոլոժիք) միջոցներու օգտագործումը հայեցի դաստիարակութեան մէջ։ Այս առընչութեամբ շահեկան ու մեծապէս գնահատելի մասնագիտական զեկուցումներ կարդացին Մինաս Հանըքհէեան (Քուէյթ), Վիգէն Աւագեան եւ Մայք Կիւլիւթլեան (Պէյրութ)։ Առաջին զեկուցաբերը բացատրեց թէ ինչե՞ր պէտք է ընել հայերէնն ու հայ մշակոյթը արդիւնաւոր ձեւով տեղաւորելու համար համակարգչային աշխարհին մէջ։ Առաջարկեց հաստատել հայալեզու հսկայ կայքէջ մը, որ ունենայ գրադարան, երգադարան, հանգստարանք, նկարներու արխիւ եւ ամէն ինչ որ կ'առընչուի մեր մշակոյթին։ Ընդհանրապէս շեշտուեցաւ, որ համակարգչային գիտութեան բարիքները հարկ է լաւապէս օգտագործել հայեցի դաստիարակութեան մարզին մէջ։ Անյապաղ պէտք է զարկ տալ նաեւ մանկավարժական եւ դասաւանդական համակարգչային յատուկ ծրագիրներու, որոնց նախաքայլերը առնուած են արդէն։ Այս առընչութեամբ, պաստառի վրայ ցուցադրուեցան Հալէպ պատրաստուած «Արեւիկ» ծրագրէն որոշ հատուածներ։

Երկրորդ նիւթը քննութեան բովէն անցուց նոյնքան կենսական հարց մը, հայերէնի ու կրօնքի դասագիրքերու պարագան։ Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան (Փարիզ) բացատրութիւններ տուաւ տարիներէ ի վեր իր կողմէ յաջողապէս կիրարկուած լսա--տեսողական դասաւանդութեան մեթոտին մասին։ Գրիգոր Շահինեան վերլուծման ենթարկեց գոյութիւն ունեցող դասագիրքերը և համոզում յայտնեց որ «բոլոր գաղութներուն կողմէ ընդունելի դասագիրքեր ունենալու փափաքը ցնորատեսութիւն է»։ Ան թելադրեց որ իւրաքանչիւր գաղութ իր սեփական միջոցներով պատրաստէ ի՛րը։ Սիլվա Գույումճեան-Մարկոսեան (Պոլիս) զարմանք պատճառեց շատերուն, երբ յայտնեց թէ Պոլսոյ վարժարաններուն մէջ իբրեւ հայերէնի դասագիրք դեռ կ'օգտագործուին Հրանդ-Ջամէլ Ասատուրի հարիւրամեայ «Թանգարան»ն ու «Գանձարան»ը...։ Խօսք առին նաեւ Միհրան Քիւրտօղլեան (Աթէնք) եւ Մինաս Գոճայեան (Լոս Անճըլըս)։ Անհրաժեշտ նկատուեցաւ դասագիրքերու կողքին անպայման պատրաստել ուսուցիչներու յատուկ ուղեցոյցներ ալ։

Յաջորդ օրակարգը սեղան կը բերէր հայ ուսուցիչներու վերաորակաւորումի հար-

ցը: Զեկուցաբերներն էին Մարգար Շահպազեան (Թորոնթօ) եւ տոքթ. Կարապետ Տէր-Եղիայեան (Լոս Անճըլըս): Հաստատուեցաւ, թէ այս մարզին մէջ բարեբար դեր կրնայ խաղալ Երեւանը:

Այլ նիստի մը ընթացքին զեկուցումներ կարդացուեցան ուսուցիչներու յատուկ համազգային թոշակի մը ստեղծման, Հայ Ուսուցիչներու Միութեան մը կազմութիւն եւ մանկավարժական պարբերաթերթի մը հրատարակութեան կարելիութիւններուն մասին: Զեկուցաբերներն էին յաջորդաբար՝ Կարօ Թիւթիւնճեան (Պէյրութ), Գեղամի Էթիէմէզեան (Պէյրութ) եւ Յակոբ Միքայէլեան (Հալէպ): Շեշտուեցաւ, որ զանազան թեմերու մէջ հաստատուած «քահանայից սնտուկ»ներու նմանողութեամբ՝ հարկ է ստեղծել «Ուսուցչաց սնտուկ»ներ ալ, թոշակառու կրթական մշակներուն նեցուկ եւ ապահովել տրամադրելու հեռանկարով:

Երրորդ ու վերջին օրուան նիստերը կեդրոնացան կրօնա-բարոյական դաստիարակութեան ջամբումին, չարաթօրեայ դպրոցներու դերակատարութեան, ամառնային ճամբարներու ու դէպի Հայաստան կատարուած հաւաքական այցելութիւններու բարեբար ազդեցութեանց, ինչպէս նաեւ մանկա-պատանեկան գրականութեան տարածման շուրջ ծաւալած վիճարկումներու վրայ: Յաջորդաբար զեկուցումներ կարդացին Պարթեւ Վրդ. Կիւլեան (Անթիլիաս), Կիլտա Քիւփէլեան (Նիւ Ճըրզի), Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիֆթճեան (Անթիլիաս), Վարդի Քէշիշեան (Հալէպ) եւ Սիլվա Էպլիղաթեան-Գարաքիլեան (Փարիզ): Ի միջի այլոց՝ մտահոգութիւն յայտնուեցաւ, թէ հայ ընտանիքներու մէջ լայն տարածում սկսած է գտնել մանկահասակ երախաները օտար աղախիններու «խնամք»ին յանձնելու յոռի երեւոյթը: Գանգատ յայտնուեցաւ, որ մանկա-պատանեկան գրականութիւնն ու պարբերականները կը տուժեն ցրուումի եւ անտեսումի դժուարութիւններէ...:

Օրակարգի բերուած վերջին նիւթը կը շօշափէր «Կրթա-ուսումնասիրական կեդրոնի մը անհրաժեշտութիւնը»: Նպատակայարմար վերջաբան մը, որ ձեւով մը ուղղութիւն կու տար համագումարի ընթացքին հնչած բովանդակ արտայայտութիւններուն, եւ արծարծուած հարցերուն ու մատնանշուած տագնապներուն դարմանումի նախաքայլը կը տեսնէր կրթաուսումնասիրական համակարգող կեդրոնի մը գոյառումին մէջ: Այս նիւթին շուրջ զեկուցելու հրաւիրուեցաւ տոքթ. Զաւէն Եկաւեան (Լիզպոն), առաջարկելով որ այդ բաղձալի կեդրոնը հաստատուի Անթիլիասի մէջ ու կատարէ Սփիւռքի համար կրթական փոքրամարմին նախարարութեան մը պարտականութիւնը:

Համագումարի աւարտին ելոյթներ ունեցան Հայաստանի զոյգ ներկայացուցիչները՝ Լեւոն Անանեան եւ Հրանոյշ Յակոբեան, մասնաւորաբար ընդգծելով հայրենի պետութեան պատրաստակամութիւնը՝ Սփիւռքի կրթական հարցերուն լուծման ի խնդիր: Լ. Անանեան իր խօսքին մէջ ունեցաւ նաեւ արտասովոր արտայայտութիւն մը՝ ուղղագրութեան ցաւոտ հարցին առընչութեամբ: Ան նկատել տուաւ որ ինք, անցեալին, «աւելի կոշտ վերաբերում» ունէր մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան վերադառնալու հարցին մէջ, սակայն այսօր համոզուած է որ լուծում մը պէտք է բերել անոր: Առ այդ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը պաշտօնապէս խոստացաւ տարհամոզել Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիան՝ որպէսզի հակադիր կողմերու միջեւ երկխօսութիւն մը ստեղծուի այս ուղղութեամբ, «առանց նախապայմանների»... (ի դէպ, աւելի ուշ իմացանք, որ Ծաղկաձորի մէջ կայացած կրթական համագումարի ընթացքին եւս՝ Լ. Անանեան անդրադարձած էր այս հարցին: Արդարեւ, Պոլսոյ «Մարմարա»ն Օգոստոս 30ի իր թիւին մէջ նկատել կու տայ որ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը ակնարկելով «ուղղագրութեան պատուհաս»ին, ըսած է թէ «այս հարցը այլեւս քաղաքական հարց է եւ չի կրնար ուշանալ»):

Հուսկ բանը կը պատկանէր Արամ Ա. Կաթողիկոսին: Ան նկատել կու տար որ երեք օրերու ընթացքին շատ լուրջ հարցեր քննարկուեցան եւ որոնց բաղձալի լուծումը կը պահանջէ հաւաքական աշխատանք ու գործակցութիւն: Կոչ կ'ուղղէր Սփիւռքի բոլոր կառոյցներուն՝ որ սթափին իրենց թմբիրէն, մէկդի դնեն հինէն ժառանգուած զգայնութիւններ կամ վերապահութիւններ ու կառչին հիմնականին, որ հայեցի դաստիարակութեան հարցն է: Կը դրուատէր նաեւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ցուցաբերած աջակցութիւնը ու կը յայտնէր որ «Անթիլիասը թող նկատուի բոլորիս տունը»:

Լ. Շ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԽՕՍԻԼ ՏԱՐՖՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

Այսօր շատ սովորական է տեսնել որ լրագրողներ ԱՄՆ-ը, կամ աշխարհը դատապարտեն Տարֆուրի ջարդերուն հանդէպ պահուած անտարբերութեան պատճառով: Ամերիկեան հեռատեսիլն ալ որ երկար ատեն աչքը փակած մնաց այդ ողբերգութեան, սկսած է վերապրողներ ճարել, որպէսզի իրենց ողբականը պատմել տայ: Մարդկային իրաւունքներու, միջազգային տագնապներու միութիւնները սարսափներուն մասին թղթածրարներ կը պատրաստեն եւ միջազգային հանրութիւնը հակազդելու կը հրաւիրեն: Քանի՛ ա՛ ձնաւորութիւններ դայլին տեղւոյն վրայ տեսնելու պատահածը եւ պահանջելու սուտանեան կառավարութենէն որ սրբագրէ իր ընթացքը: Ամէն գացող վերադարձին ջանք կը թափէ Ուաշինկթընի չարժման անցընելու, մինչ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը կանոնաւորապէս ժողովներ կը գումարէ, վիճարկումի նիւթ ընելով հաւանական պատիժները եւ հարց տալու թէ տեղի ունեցածը կարելի՞ է իսկապէս ցեղասպանութիւն կոչել:

Այս բոլորը միայն ծառայած են համոզելու կառավարութիւնները որ սովահար բազմութիւնները հարկ է սնուցանել. բայց տեղւոյն վրայ բնակչութեան ապահովութիւնը բարելաւելու տեսակէտէն ոչ մէկ դեր ունեցած են:

Երբ Սուտանի տագնապը ուշադրութիւնները իր վրայ հրաւիրեց չորս-հինգ ամիս առաջ, Զատի մէջ հարիւր հազարի չափ ապաստանեալ կար, Տարֆուրի մէջ ալ աւելի քան մէկ միլիոն տեղահան: Անոնք միջոցը չունէին երկրէն փախչելու եւ խեղճուկրակ ճամբարներու մէջ կուտակուած էին: Այսօր Զատի ապաստանեալներուն թիւը 150 հազարի հասած է, տեղահաններունն ալ մէկուկէս միլիոնի: Մեռեալներու թիւն ալ կ'ըսուի թէ 30էն 50 հազարի բարձրացած է: Սուտանական օդանաւեր կը ռմբակոծեն տարֆուրեան գիւղերը, իսկ ճամբարներէն ապաստանեալ կիները երբ կ'ուզեն մը փայտ փնտռելու ելլեն, յարձակումի թիրախ կ'ըլլան:

Ինչո՞ւ աշխարհը հակառակ յայտնուած ամբողջ զօրակցութեան եւ Ապահովութեան Խորհուրդին դատապարտումներուն, չկրցաւ Տարֆուրի հարցը լուծել. պատճառը պարզ է եւ ոչ միայն Տարֆուրին յատուկ: Մեծ ու փոքր պետութիւնները կը միջամտեն երբ անցքերը սկսին վնասել իրենց միջազգային շահերուն: Ինչո՞ւ քաղաքական, նիւթական ու զինուորական մարզերուն մէջ վտանգի ենթարկուիլ, երբ անտարբեր մնալը ոչինչ կ'արժէ: Ցետոյ, մեծ չէ մահերուն թիւն ալ որ 50 հազարի հասած է, 300-500 հազարի նախատեսութիւնները չիրականացնելով: Ժամանակակից պատմութիւնը Ափրիկէի պարագային բաւական բարձր գետեղած է սահմանագիծը: Սուտանի նախորդ քաղաքացիական պատերազմը երկու միլիոն զոհի պատճառ եղաւ ու առանց որ մէկը միջամտելու ըլլայ, 20 տարի տեւեց: Իսկ Ռուանտայի մէջ ուր 800 հազար հոգի կոտորուեցաւ, ոչ ոք բան մը ըրաւ:

Մարդասիրական օժանդակութեան Տարֆուր հասնիլը, ան ալ աններելի յապաղումով մը, մահերը նուազեցուց: Սակայն, քաղաքական հարցէն ամէնքը կը խուսափին: ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը պատրուակ կը ծառայէ երկիրներուն որ չառնեն անհրաժեշտ քայլերը, արգելք ըլլալու համար ափրիկեան զանգուածային կոտորածներու: Տարֆուրի նման տրամներուն համար կենսական է անմիջապէս գործի անցնիլ: Մինչդեռ պետութիւնները լաւ գիտեն որ Ապահովութեան Խորհուրդը չի կրնար արագ շարժիլ: Դիպուածի արդիւնք չէ որ հարցերը քննարկելու գործը անոր ձգուած է, իսկ պետութիւնները միջազգային բարի քաղաքացիներու դերը կը կատարեն: Մինչ այդ Ապահովութեան Խորհուրդը Ռուսաստանի ու Չինաստանի վեթոյի իրաւունքով ոչ մէկ լուրջ քայլ կ'առնէ զեղչման երկիրներու դէմ:

Միջազգային համակարգը, առնուազն Ափրիկէի մէջ, լուրջ խանգարում կը մատնէ: Ճիշդ է որ զոհերու թիւը Ռուանտայի ունեցածին համեմատած սահմանափակ է, բայց եթէ վաղը հոն ալ 800 հազար հոգի բնաջնջուի, ո՛չ պետութիւնները իրենք, ոչ ալ Ապահովութեան Խորհուրդը պատրաստ պիտի յայտնուին կացութեան պահանջած արագութեամբ գործի լծուելու: Իրականութիւնը այն է որ դժուար երեւակայելի է ափրիկեան տագնապ մը որ յանգի ոչ միայն քաղաքացիներուն ուժերը հասցնելու, այլ նաեւ զանոնք փրկելու հանգրուանին, ինչ որ ալ եղած ըլլայ զոհերու թիւը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բակին մէջն էր: Գետինը զոյգ աստղի նման բան մը կը փայլէր: Անտոն կանգ առաւ: Նայեցաւ: Աստղերն ալ իրեն կը նայէին: Անտոն թեւը երերցուց օդին մէջ: Ցետոյ աջ ոտքը: Կատուն էր:

Անտոն քայլ մը առաւ: Փողոցին մէջ շուն մը սկսաւ լալ, աղիողորմ եւ անհամոյ կաղկանձիւն մըն էր: Շունին լացը յամառ, միօրինակ ու տկար ձեւ մը առաւ: Անտոն մտիկ կ'ընէր: Քանի մը վայրկեաններ անցան: Փողոցին ծայրէն սկսաւ վեր բարձրանալ փիջերապահը իր երկաթապատ գաւազանը զարնելով գետնի քարերուն:

Կէս գիշերը եկաւ ժամ էր անցած: Լըռեցաւ շունին արտաշնչումը ու լալով կաղն ի կաղ փողոցէն փախուստը: Լսուեցաւ նաեւ գիշերապահին հայհոյութիւնը: Գաւազանին «տա՛նկ տա՛նկ»ը սկսաւ հեռանալ ու մարիլ յամրօրէն:

Անտոն սկսաւ քալել դէպի խոհանոց: Բացաւ խոհանոցին դուռը ու իր ետեւը դարձաւ ականջ դնելով: Նորէն լռութիւն էր: Առաջացաւ: Իր դիմացը լուսամուտին դուռն էր ու քովը պատուհանը որուն առջեւ սեղան մը կար:

Անտոն կռթնեցաւ սեղանին ու կախեց գլուխը: Ինքինքը աշխարհի ամէնէն խեղճ, ամէնէն ողորմելի էակը զգաց: Գլուխը քիչ մը եւս ինկաւ: Այդ գլխուն մէջ այլեւս ոչինչ էր մնացած բարձր մնալու համար: Կեղեւ մըն էր միայն ու մէջը որդի նման մտածում մը կար. սեւ որդի նման: Գլուխը այդպէս ինկած իր կուրծքին վրայ առաջացաւ: Բացաւ նաեւ լուսամուտին դուռը: Ու քայլ մը առաւ: Գլուխը դժուարութիւնով բարձրացուց եւ նայեցաւ վեր: Փնտռեց երկինքը: Աջ ձեռքը պատին կռթնցուց, նայեցաւ հեռո՛ւն, եթերին խորունկը: Պզտիկ աստղ մը կը փայլէր ու այդքան: Պատին կռթնցաւ եւ ինկաւ կրկին իր գլուխը:

Ցետոյ երկու քայլ առաւ: Հորին առջեւ էր: Կափարիչը կանոնաւորութիւնով մէկ կողմ գետեղեց ու ծունկի եկաւ բաց հորին առջեւ: Խօսք մը ուզեց ըսել, սակայն պէտ թոթովախօսի մը նման մէկ երկու վանկ կրցաւ կրկնել միայն: Ոտքի ելաւ: Երկու ձեռքերը դրաւ հորին շրջանակը կազմող քարերուն վրայ ու դարձեալ կախեց գլուխը: Հետզհետէ գլուխը մտաւ հորին պարապին մէջ: Մինչեւ կուրծքը հորին մէջ էր: Յանկարծ ձեռքերը քաշուեցան...

Անտոն գլխիվայր, հորին պատերուն զարնուելով ու ջախջախուելով ինկաւ ջուրին մէջ:

Տասնեակ տարիներու եղերերգութիւն մը կը համնէր իր ճակատագրական վախճանին:

Այս պատմութեան ընթացքին տեսնուեցաւ որ Անտոն իր ամուսնութենէն քիչ վերջը մշուշի մէջ մնաց: Այդ մշուշին մէջ ընտանեկան մեծ ցաւ մը կար: Այդ ցաւը զաւակէ զաւակ անցաւ: Իր անդրանիկ ու երկրորդ զաւակներէն վերջ սկսաւ տրամը: Ու միւս զաւակները առաւ ու զարկաւ գետին, նետելով հողերուն մէջ: Տիկին Նուարդի երազները տակէ ծնունդ կ'առնէին: Թռչունները կը թռչէին մինչեւ զալուստը կապոյտ թռչունին՝ Նուպարին: Նուպարէն վերջ կրտսերն ալ ապրեցաւ:

Ահա թէ ի՛նչ էր այդ տրամը: Շատ պարզ ու շատ զարհուրելի արկած մը: Անտոն իր ամուսնութենէն վերջ, երբ արդէն բկու զաւակի տէր էր եղած, օր մը փորձութեան չկրնալով դիմադրել՝ յարաբերութիւն ունեցած էր հայ հովմէջակա այրի կնոջ մը հետ: Ու ստացած էր ֆրանկախտ: Առանց գիտնալու հիւանդութիւնը տուած էր իր կնոջ: Երկուքն ալ կատաղօրէն վարակուած էին:

Կինը՝ տիկ. Նուարդ, Անտոնէն քան տարեկան պզտիկ, խրախճան շուշան մը, իր մարմնին վրայ տարասփէ ընկճուած աչքերով տեսած էր կարմիր ու ահաւոր բշտիկներու խումբը, այրուցքի նման:

Ու մօտաւորապէս տասը տարի դարմանուած:

Զաւակները չէին ապրեր: Թռչուններ կը թռչէին: Մինչեւ կապոյտ թռչունը, կապո՜յտ թռչունը... որ մնաց:

Տիկ. Նուարդ նահատակուհի մը եղաւ: Ոչ ոքի խօսեցաւ: Ոչ իսկ գանգատ մը իր ամուսնոյն: Լացաւ ու այդքան: Սրբուհիները բերան պիտի ելլէին, սակայն այս դերագոյն հրեշտակը իր ընտանեկան յարկը երկինքի մը չափ սուրբ համարեց ու ինքն իր մէջ մխաց եւ բարձրացաւ:

(Շար. 123)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արուսեակ Մարտիրոսեան կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյն, իր ամուսնոյն՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ (երախայ կամ տարեց անձ խնամել կամ տուն մաքրութիւն):

Հեռաձայնել Մարիթա Քիլեքճիի՝

01 39 85 79 74

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի, Յուլիսին ամբողջանում էր Ս. Թադէոս Առաքեալի Վանքի Ուխտագնացութեան 50-ամեակը:

Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը նախաձեռնել է հրատարակել Վանքի 50ամեայ ուխտագնացութեան նուիրուած պատկերազարդ ալպոմ, պատմական, ճարտարապետական ու գիտական տեղեկութիւններով, մասնագիտական յօդուածներով, երեք լեզուներով, հայերէն, պարսկերէն ու անգլերէն:

Կոչ ենք ուղղում այն բոլոր անձանց որոնք իրենց մօտ ունեն ուխտագնացութեան մասին յուշեր, պատկերներ եւ տպաւորութիւններ, բարի գտնուեն դրանց օրինակները ուղարկել Թաւրիզ, Ազգային Առաջնորդարան, հետեւեալ հասցէներին.-

E-mail : archtab@itm.co.ir
Add. Armenian Prelacy
P.O. Box 4455
Tabriz - IRAN

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչև 17:

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01·44·59·23·50
Հասցէ՝

Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

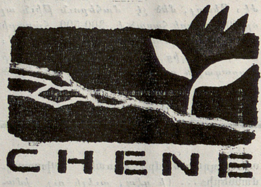
[illegible]

ՎԱՀԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ
ԷՆՎԱԼԻՏԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Վահան Մարտիրոսեան որ միշտ քննադատներու անվերապահ գնահատանքին կ'արժանանայ, կը նուագէ Շաբաթ, Սեպտ. 25ին Հօթէլ տէ զ'Էնվալիտի(*) մէջ Պախի, Պրամսի, Շոփէնի գործերէն կազմուած յայտագրով մը:

Ծանուցանելով ռեսիթալը, «Մոնտ»ի յաւելուածը կը գրէ թէ դաշնակի այսօրուան աշխարհին ամէնէն անխախտ արժէքներէն է Վ. Մարտիրոսեան: Իր նուագը կը ցոլացնէ անձին յատկանիշները. հզօր ու քնքոյշ, յեղակարծային ու մտածող, խանդավառ ու ներահայեաց: Ան իր սերունդին հազուադէպ ներկայացուցիչներէն է նաեւ որ չի սահմանուիր միակ նուագացանկով մը. հազիւ յաղթահարուած ժամանակակից գործերու կալուածին մէջ, կը ձայնագրէ Պախի հոյակապ ռեսիթալ մը:

(*) Hôtel National des Invalides, 129 rue de Grenelle Paris 7e; Grande Salle, à 20 heures. Entrée: 15 euros.
Réservations: 01. 44. 42. 48. 14.

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30ին սովորական կեդրոնատեղին:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ:

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:

Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01·43·85·03·76 թիւին:

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux**,
le **DIMANCHE 26 SEPTEMBRE**
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ՍԷՆ ԼՈՒԻ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11.45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage
d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ .- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ .- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուպար Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 րիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.032 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.032

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ ԱՆԳԱՐԱՅԻ «ՀՐԱՄՄԵՑԷՔ»

ԲԱՅՑ ՇԱՏԵՐ ԴԷՄ ԵՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՌԱՖԱՐԷՆ

Էրտողան յաջողեցաւ սիրաշահիլ Եւրոպացիները այն պատասխանատուն, որուն պաշտօնն է Եւրոպայի ընդլայնումը, այսինքն Կիւնթըր Վէրհէօկընը, որ Սեպտ. 22ին խոչընդոտներ կը տեսնէր Թուրքիոյ անդամակցութեան համար, բայց 23ին ամէն ինչ փոխուեցաւ եւ նոյն անձը յայտարարեց՝ «այլեւս ոչ մէկ խոչընդոտ կայ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու սեղանին վրայ»:

Ի՞նչ պատահած էր: Ռեճեփ-Թայիփ Էրտողան շունչը Պրիւսէլ առած էր եւ համոզած բոլորը, սկսելով Վէրհէօկընէն որ ամէն ինչ կարգին է, Կիրակի, Սեպտ. 26ին, Թուրքիոյ Խորհրդարանը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ եւ քուէարկէ պատժական օրէնսգիրքը այնպէս ինչպէս կ'ուզէ Եւրոպան, այսինքն առանց այն յօդուածներուն, որոնք յանցագործութիւն կը նկատէին արտամուսնական յարաբերութիւնները, կամ Թրքական նոր տարազով՝ սեռային անհաւատարմութիւնը:

Էրտողանի հետ տուած մամուլի ասուլիսի ընթացքին Վէրհէօկըն յայտարարած է.- «Կրցանք լուծումներ գտնել առկախ մնացած հարցերուն: Իմ եզրակացութիւնս այն է որ այլեւս խոչընդոտ չկայ սեղանին վրայ: Բարեկամէս՝ Էրտողանէն ձեռք ձգեցի ապահովութիւններ որոնք թոյլ կու տան ինծի շատ յստակ յանձնարարութիւն մը ընել»: Ցայտնի դարձաւ որ Եւրոպական Յանձնախումբը համամիտ է անդամակցութեան, բայց վերջին խօսքը կը պատկանի պետական 25 ղեկավարներուն, Դեկտ. 17ին: Սեպտ. 23ին, Թուրքիոյ Սակարանը խանդավառութեամբ ողջունած է այս կարգադրութիւնը եւ հասած է պատմական մրցանիշի մը, աննախընթաց՝ 22,117 կէտ: Նախքան այս յաջողութիւնը, Էրտողան խիստ քննադատութիւններու թիրախ էր, ներկայիս ամէն ինչ փոխուած է, գովեստներ կը տեղան եւ այն համոզումը կայ նաեւ, որ Էրտողան գիտակցաբար մախսուցած է Եւրոպացիները, աւելի դիւրութեամբ զիրենք սիրաշահելու համար, յետագային: Այս կարծիքը կը յայտնէր նաեւ հեռատեսիլի ԷՆ-Թէ-Վէ կայանին աշխէւ Սերտար Թուրկութ, ճիշդ այն պահուն երբ Պրիւսէլէն հասած էր դրական լուրը: Հետաքրքրական է, ամէն պարագայի մէջ, Վէրհէօկընի այնքան շուտափոյթ փոփոխութիւնը: Պատժական օրէնսգրքին երկու յօդուածներու անհետացումը բաւեց, որ մոռցուին չարչարանքները, Քիւրտերը, փոքրամասնութիւնները, Կիպրոսը, եւլն., եւլն.: Կիրակի օր, Էրտողանի իսլամապաշտ կուսակցութիւնը, որ մեծամասնութիւն է Ազգ. Ժողովին մէջ, կը քուէարկէ 346 յօդուածներուն 344ը, ինչպէս ըսած էր արդէն, նախքան «միջադէպը» կամ Վէրհէօկընի որակումով՝ «կատակը»:

Էրտողան, հակառակ բարեկամական մթնոլորտին, բաւական չոր լեզու գործածած է Վէրհէօկընի հետ, գրեթէ յանդիմանական.- «Ցաջորդ անգամ երբ կարեւոր բան մը ունենաք մեզի ըսելիք, բարի եղէք ուղղակի ըսել, հարցեր չեն ստեղծուիր»: Այլ խօսքով Թուրքիոյ վարչապետը բնաւ չէ գնահատած մեծերու միջամտութիւնը: Զրոյցը շարունակուած է նոյն ոճով: Էրտողան դիտել կու տայ «արդէն շատ բան ըրինք: Արտամուսնական յարաբերութիւններու հարցը փոփոխութեան ծրագիր մըն էր եւ ատոր վրայ կեդրոնացաք Եւրոպայի մէջ, ափսոս»: Զրոյցներու ընթացքին, Փրոտի (որ նոր վերադարձած էր հարաւային Կովկասէն) թապու նիւթ մը կը փորձէ յիշեցնել՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը. անօգուտ: «Ամէն բան իր ատենին» կը թելադրէ նախագահին մէկ խորհրդականը:

Էրտողան պէտք է ներկայանայ նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանին, ուր կը տիրէ գերմանական աջը, հինէն դէմ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Էրտողան հանդիպումներու երկայնքին կը բացատրէ որ արտամուսնական յարաբերութիւններու վերաբերող յօդուածը հանուած է եւ պիտի չանցնի: Հարց կը տրուի Էրտողանի՝ ի՞նչ կրնայ պատահիլ եթէ այդ հարցը կրկին սեղանի վրայ դրուի, ու Թուրքիոյ վարչապետը («յոգնած, սպառած», կը գրէ Ֆիկառոյի թղթակիցը) կը պատասխանէ.- «Չեմ կրնար ըսել թէ ուրիշներ ի՞նչ կ'ընեն ինծմէ վերջ»: Նոյն թղթակիցը կը գրէ թէ Եւրոպական Խորհրդարան այցելութիւնը թոյլ տուաւ Թուրքիոյ վարչապետին որ տեսնէ այն միջոցը որ կայ եւրոպացի ղեկավարներուն (մեծամասնութեամբ կողմնակից անդամակցութեան) եւ եւրոպացի երեսփոխաններու (որոնք հանրային կարծիքը կը ներկայացնեն) միջեւ:

ՄԻՆԱԿ Է ՇԻՐԱՔ...

Ընդդիմադիրները միայն Եւրոպական Խորհրդարանը նստած չեն, դուրսն ալ շատ են: Վերջին օրինակը Ժ.-Փ. Ռաֆարէնն է որ Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլի մէջ հրատարակուած յօդուածով մը կ'արտայայտէ իր ընդդիմութիւնը:

Առաջին եւ գլխաւոր հաստատումը այն է որ Ֆրանսայի մէջ, մէկ հոգի կայ անդամակցութեան կողմնակից, ան ալ Ժագ Շիրաքն է. «բարի վայելում» պիտի ըսէր զօր. տը Կոլ...:

Ի՞նչ կ'ըսէ Ռաֆարէն: Նախ կը գտնէ որ Թուրքիա անկարող է Թուրք ընկերութեան իւրացնել տալ մարդկային իրաւանց եւրոպական արժէքները: Հարցը, կ'ըսէ Ռաֆարէն, Թուրք կառավարութեան ձեռք առած յանձնառութիւնները չեն, այլ Թուրք ընկերութեան դիրքը: Կ'ուզե՞նք որ իսլամի գետը միանայ աշխարհականութեան հունին»: Այնուամենայնիւ, Թող դուռները յաւիտեանս փակուած չըլլան, կ'աւելցնէ Ֆրանսայի վարչապետը, հաւանաբար մխիթարելու համար Թուրքիան: Հետաքրքրական երեւոյթն այն է, որ առաջին անգամն է որ Ռաֆարէն համաձայն չէ Շիրաքի հետ, այն ալ հրապարակաւ: Ժիսքարի արտայայտած մերժողական դիրքէն ետք, Ռաֆարէն ըսած էր նոյնիսկ՝ «աւելի ժիսքարական եմ քան շիրաքեան»: Սեպտ. 23ին ալ Թուպոն իր համոզումը արտայայտած էր որ Իւ. ԷՄ. Փէ.ն պիտի կարենայ մեծամասնութիւն մը ապահովել Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ:

Ֆրանսայի կուսակցութիւններէն դէմ են.- Իւ. ԷՄ. Փէ., Իւ. Տէ. Էֆ. (հինէն), վեհապետականները (Ֆ. տը Վիլիէ, որ դատապարտած է Աստուծոյ այն տեսութիւնը (թէոֆոպի) որ դուռը կը դնէ Աստուած որպէսզի ներս մտնէ Ալլահ), ծայրայեղ աջը: Կողմնակից են, ընդհանրապէս.- Ընկերվարականները, որոնք կը պնդեն սակայն Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման վրայ, բայց, Ֆապիուս կը շեշտէ որ պէտք չէ աճապարել, Կանաչները եւ ծայրայեղ ձախը:

«FOURBERIE EUROPEENNE»

Այս խորագրին տակ, Ռընէ Ժիրար ստորագրած է գիրուկ խմբագրական մը Ֆիկառոյի մէջ, ուր կը ձաղկէ եւրոպական նենգութիւնը: Ոչ մէկ հաւատք կ'ընծայէ Էրտողանի եւ իր կուսակցութեան, հեգնանքով յիշելով նաեւ Արեւմուտքի գործածած «չափաւոր իսլամապաշտ» եզրը: Կը գտնէ նաեւ որ Վէրհէօկըն մոռցած է որ Յանձնախումբին որոշումները հաւաքաբար կը տրուին եւ աճապարած է յայտարարելով որ եղած վերջացած հարց է: Կ'ոգեկոչէ նաեւ կողմնակիցներէն Գերմանիան, որուն Ներքին Նախարարը կ'առարկէ որ «եթէ այսօր ո՛չ ըսենք Թուրքիոյ, վաղը ուրիշ Իրան մը կ'ըլլայ»:

Եզրակացութեան մէջ, Ժիրար իրաւացի կերպով կը հաստատէ.- «Ամերիկացիք բացորոշակապէս իրաւունք ունին իրենց ամբողջ ուժերով զօրավիգ ըլլալու Թուրքիոյ անդամակցութեան: Գիտեն որ լաւագոյն միջոցն է, յետագային, վիժեցնելու Եւրոպական Միութիւնը՝ հաւանական մրցակից համաշխարհային իրենց գերակայութեան»:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՉԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբը Սեպտեմբեր 24 թուակիր հաղորդագրութեամբ Եւրոպական Յանձնախումբին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Թրքական պատժական նոր օրէնքին այն տրամադրութիւններուն որոնք պատժելի յանցանք կը նկատեն հայկական ցեղասպանութեան հաստատումը, կամ Թրքական զինեալ ուժերու Կիպրոսէն քաշուելու հարկը: Հայ Դատի Յանձնախումբը կը շեշտէ թէ նման վերապահութիւն չի կրնար հաշտ ըլլալ եւրոպական արժէքներուն: Յաւելեալ, թիւ 127 յօդուածը որ կը վերաբերի հայկական ցեղասպանութեան պնդումին կամ վաւերացումին, բացայայտ տրուեալ է թէ Թուրքիա փոխանակ զղջում յայտնելու, ժխտողականութիւնը կ'արձանագրէ ուղղակի իր պատժական օրէնքին մէջ, ինչպէս ըսած է Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբի նախագահուհի Հիլտա Չոպոյեան: Ան շեշտելով թէ ամուսնական անհաւատարմութեան նիւթով Թ. Էրտողանի վերջին ճապկումը լրասփիւռային արարք մը ըլլալէ անդին պիտի չանցնի, եթէ Եւրոպան Անգարայէն հիմնական ազատութիւններու յարգանք չպահանջէ: Ու այդ առումով կոչ կ'ուղղէ քաղաքական բոլոր ուժերուն, կառավարութիւններուն, Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւններուն որ Եւրոպական Յանձնախումբէն պահանջեն Հայկական ցեղասպանութեան պայմանը դնել Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Սեպտեմբեր 24ի թրքական օրաթերթերը լայն տեղ տուած էին Էրտողանի եւրոպական բեմադրութեան վերջին արարին: Շատերու համար --խմբագիր, յօդուածագիր, քաղաքական մեկնաբան, եւլն.--- Պրիւսէլի մէջ նախորդ օրը արձանագրուածը մեծ յաջողութիւն է, Թուրքիա ապացոյցը տուած է եւրոպացի ըլլալու վճռակամութեան ու Եւրոպան առարկելու ոչ մէկ պատճառ ունի այլեւս:

Այս ընդհանուր կեցուածքին քով կայ աւելի խոհեմ, աւելի իրատեսներու խմբակն ալ: Անոր գլխաւոր երկու դէմքերը կը հանդիսանան ծանօթ լրագրողներ Մ.-Ա. Պիրանտ եւ Էմին Չէօլաշան: Երկուքն ալ «Հիւրրիյէթ»ի մէջ կը մատնանշէին Եւրոպայի հաւանական դրական պատասխանին ներքին ու յետագայ ծալքերը:

Մ.-Ա. Պիրանտ կը գրէր. «Հիմա կրնանք մենք մեզի հարց տալ թէ եթէ այսպէս պիտի ըլլար, ինչո՞ւ տագնապը ստեղծուեցաւ»: Այսուհանդերձ դրական կը նկատէր Էրտողանի ետդարձը որ ապահովութեան ազդակ կ'ըլլար դրական տեղեկագրի մը: Բայց անմիջապէս կ'աւելցնէր. «Եւրոպական Յանձնախումբին տեղեկագրով ապահովաբար անդամ երկիրներուն պիտի յանձնարարուի յստակ թուական տալ Թուրքիոյ: Սակայն պէտք չէ մեծ երազներ փայփայել: Բուն սակարկութիւնը պիտի ըլլայ Դեկտեմբեր 17ին: Թուրքիոյ թուական պիտի տրուի, սակայն ատիկա պայմաններ պիտի ունենայ»:

Թուրք լրագրողը կ'անդրադառնար նաեւ եւրոպական թերթերուն, հոն նշմարելով Թ. Էրտողանի կրօնամէտ ընթացքին վերաբերեալ կասկածներ: Այդ կասկածները իր կարծիքով պատճառ պիտի ըլլան որ Դեկտեմբեր 17ի վերջնական տեղեկագրով Թուրքիոյ պարտադրելի պայմաններուն թիւը աւելնայ: Արդարացի գտնելով եւրոպացիներու կասկածները, Պիրանտ կը գրէր թէ վաղը պարտադրելի պայմաններուն համար պէտք չէր Եւրոպական Միութիւնը մեղադրել:

Նոյն թերթին լրագրող Է. Չէօլաշան աւելի խիստ դատումներ ունէր: Վարչապետ Էրտողանի վերջին օրերու ընթացքը կ'որակէր «Թքածը լիզել»: Մինչ քանի մը օր առաջ ան իր գաղափարակից հատուածին հաճելի ըլլալու համար յայտարարած էր թէ ոչ ոք կրնայ միջամտել Թուրքիոյ ներքին գործերուն, տեսնելով որ Եւրոպան անդրդուելի էր ու հարցը կատակ չէր վերցներ, յետքայլ ընելու պարտաւորուած էր:

Չէօլաշան եւս շատ գոհ չէր Թուեր Եւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ՋԱՒԱԽՔԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Վրաստանի դպրոցներուն հետ Ջաւախքիններն ալ ուսումնական նոր տարին սկսած են Սեպտ. 20ին: Ուշագրաւ է որ նախորդ քանի մը տարիներուն նման Ա. դասարանի աշակերտութեան թիւը նուազած է: Ախալքալաքի մէջ այդ թիւը 943 է, Նինոծմինդայի մէջ 460: Անցեալ տարի այդ թիւերը եղած են 1098 եւ 478:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Տ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Պուլկարիոյ Պուրկազ քաղաքին մէջ ծանրաբարձութեան Եւրոպայի երիտասարդական առաջնութեան ախոյեան հանդիսացած է Տիգրան Մարտիրոսեան: Ան գիմրեցի է, 62 քկ. դասակարգէն հանդէս եկած է: Վերցուցած ընդհանուր ծանրութիւնը եղած է 272,5 քկ. (122,5 քկ. պոկում եւ 150 քկ. հրում): Իրեն հետ Հայաստանէն կը մասնակցէին Կարէն Միրզոյեան (69 քկ.) եւ Գէորգ Պօղոսեան (77 քկ.):

ԴԷՊԻ ՈՒ՞Ր Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

(ՆՇՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՄԱՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԷՄ ՑԱՆԴԻՄԱՆ

Համագումարէն տուն վերադարձին՝ մեզի ուղղեալ առաջին հարցումը եղաւ հետեւեալը.— ի՞նչ շօշափելի արդիւնք տուաւ այս պատկառելի աշխատաժողովը. ի՞նչ շահեցանք անկէ:

Ի հարկէ, չափազանց միամիտ ըլլալու ենք եթէ անմիջական շօշափելի արդիւնքներ ակնկալէինք համագումարէն: Ո՛չ ոք կը հաւատայ, թէ տասնամեակներէ ի վեր կուտակուած բարդ ու խրթին դպրոցավարական հարցեր՝ կրնան չուտափոյթ լուծում գտնել համաժողովներու մեծ կամ փոքր դահլիճներուն մէջ: Մնաց որ, խնդրոյ առարկայ է Սփիւռքի տարածքին հայեցի դաստիարակութեան նման բազմերես հարց մը որ տարբեր գունաւորումներ ունի մէկ գաղութէն միւսը, յաճախ կ'ընկալուի բոլորովին տարբեր մօտեցումներով, եւ իր կրթական բնոյթով՝ տարիներու վրայ երկարող գործընթաց մը կ'ենթադրէ:

Պիքֆաֆայի համագումարին պարզուած ամէնէն յատկանշական երեւոյթը այն էր, որ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ամպհովանիին տակ կրցած էին մէկտեղուիլ գաղափարական ու ազգային տարբեր շրջանակներ ներկայացնող մեծաթիւ կրթական մշակներ եւ մտաւորականներ: Ցոյց տրուեցաւ նոյնիսկ, թէ անոնցմէ ոմանք միեւնոյն քաղաքին մէջ (օրինակ՝ Աթէնք կամ Լոս Անճըլըս) ապրելով ու կրթական նոյն բնագաւառին ծառայելով հանդերձ՝ տասնամեակներէ ի վեր ո՛չ մէկ առիթով քով-քովի գալ փորձած էին...: Հիմա, պատնէշները մասամբ փուլ եկան եւ անոնք առիթ գտան հասարակաց մտահոգութիւններու շուրջ երկխօսութիւն ստեղծելու: Արամ Ա. Կաթողիկոսին իսկ հաստատումով՝ ասիկա համագումարին «ամէնէն հաւաստացուցիչ երեւոյթներէն մէկն էր»:

Ուրիշ խրախուսական երեւոյթ մըն ալ այն էր, որ այս անգամ մեր վարժարաններուն ցաւերը քննարկուեցան ո՛չ թէ կրթական հարցերու անգիտակ՝ պաշտօնի բերումով «հոգաբարձու»ներու, «թաղական»ներու կամ անոնց նմանակներուն, այլ՝ վաստակաւոր ուսուցիչներու եւ հեղինակաւոր կրթական մշակներու կողմէ: Այլ խօսքով, հիւանդին դեղագիրը այս անգամ պիտի գրուի մասնագէտ բժիշկին ձեռամբ...: Բայց այս խնդրին մէջ հարցն այն է որ մեր կրթական մշակներուն ջախջախիչ տոկոսը դուրս կը մնայ գաղութներու գործադիր մարմիններէն (Ուսումնական Խորհուրդ, Թեմական իշխանութիւն կամ աւելի՛ վերերը... ու իր ձեռքին մէջ չունի համագումարի ընթացքին խօսուածները կենսագործելու հարկաւոր լծակները:

Ինչպէս որ դիտել տուինք անգամ մը, համագումարին յայտագիրը չափազանց հետաքրքրական ըլլալով մէկտեղ՝ գերխճողուած էր եւ յորդուն: Եթէ ուրախալի էր որ հայեցի դաստիարակութեան առընչուող բոլոր նիւթերը վիճարկումի բովէն անցնէին այսպէս, միւս կողմէ ալ պէտք է ափսոսալ անշուշտ որ կարգ մը խիստ էական հարցեր սահողաբար մընացին մակերեսային քննարկումի մակարդակին վրայ: Ժամանակի սահմանափակումը թոյլ չտուաւ որ զեկուցաբերներ լայնախարիսխ գետնի մը վրայ յաջողին դընել իրենց նիւթը: Նիստերուն նախագահող ատենավարները բազմիցս կը սաստէին զեկուցաբերները՝ պահանջելով «կարճ կապել» իրենց ելոյթը, նախասահմանուած տասը վայրկեանը ամբողջացուած ըլլալով...: Կը խորհինք որ ոչ-խճողեալ յայտագիր մը, հայեցի դաստիարակութեան ամէնէն հիմնական տագնապներուն ընդգրկումով եւ անոնց համապարփակ ու մանրակրկիտ քննարկումով՝ կը դառնար աւելի օգտաշատ եւ բեղնաւոր:

Նկատողութեան արժանի է նաեւ զեկուցաբերներու պարագան: Կարդացուած զեկուցումները (թիւով երեսուն), տեղտեղ կը մատնէին անհաւասար մակարդակ մը: Սքանչելիօրէն պատրաստուած բարձրամակարդակ ուսումնասիրութիւններու կողքին, կային նաեւ նուազ յաջող զեկուցումներ: Բարեբախտաբար, զեկուցումներուն յաջորդող վիճարկումի նիստերը մընացին միշտ բարձր գագաթի վրայ:

Համագումարը բոլորին աչքերուն առջեւ պարզեց Սփիւռքի մէջ հայեցի դաստիարակութեան ներկան, որ անշուշտ մտահոգիչ է՝ աւելի քան երբեք: Դպրոցներու նիւթա-բարոյական նահանջը համատարած է: Զեկուցաբերները ահազանգ կը հնչեցնէին շարունակ: Համագումարի կազմակերպիչները հաւաստեցին, որ կարդացուած բոլոր զեկուցումները ի մօտոյ պիտի հրատարակուէին առանձին հատորով մը, որպէսզի հոն արծարծուած նիւթերն ու արտայայտուած տեսակէտները դուռ բանան հրապարակային քննարկումներու: Արամ Կաթողիկոսն ալ նկատել կու տար արդէն, որ «համագումարին պէտք է յաջորդէ այնպիսի ծրագրուած գործընթաց մը, որ կարենայ հայեցի դաստիարակութեան առաջնահերթութիւնը միշտ պահել առկայ՝ մեր գաղութներու ու կառոյցներու կեանքէն ներս»:

Մինչ կը սպասենք որ փութով լոյս տեսնէ համագումարին զեկուցումները ամփոփող հատորը, կ'արժէր այժմէն իսկ լուսարձակի տակ առնել յատկապէ՛ս Միջին Արեւելքի հայկական վարժարաններու պարագան:

Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Կիպրոսի, Իրանի եւ Պոլսոյ հայկական դըպրոցները, հինէն ի վեր, մարդուժ պատրաստող մեր հիմնական քուրաները եղած են: Վերջին 10-15 տարիներուն սակայն՝ անոնք ալ ընկրկեցան աներեւակայելի թեւաբեկումներով:

Եգիպտոս, գաղութին տարապայման նօսրացումով, պատմութեան գիրկը նետեց իր անցեալի շքեղ փառքն ու փայլը: Այսօր, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ազգային երեք դպրոցներուն աշակերտութեան միացեալ թիւը չի հասնիր 300ի:

Կիպրոսի փոքրաթիւ գաղութը, որ հըպարտանալու շա՛տ բան ունէր իր Մելգոնեան վարժարանով, հիմա կ'ապրի զայն փակելու հարկադրանքն ու ամօթը:

Պոլսոյ գաղութը, դեռ իր ծոցին մէջ պարունակելով հանդերձ 17 վարժարան, դըպրոցական տարիքի իր երախաներուն կէսը կը նախընտրէ ղրկել օտար կրթօճախներ, մայրենի լեզուին ու տոհմիկ դաստիարակութեան նկատմամբ օրէ-օր աճող ընդվզեցուցիչ անտարբերութեամբ:

Իրանի հայկական վարժարանները, իրենց կարգին, կը տառապին ներքին պայմաններէ բխող դժուարութիւններէ ու կը ճգնին թիավարել հոսանքն ի վեր: Զենք խօսիր Իրաքի, Յորդանանի, Երուսաղէմի կամ Քուէյթի հայկական դպրոցներուն մասին, որոնք զերծ չեն այլատեսակ ցընցումներէ ու տարիներէ ի վեր կը կրեն բացասական հետեւանքները իրենց երկիրներու քաղաքական ու տնտեսական անկայունութեան:

Այս բոլորէն անդին, ի՞նչ վիճակ կը պարզեն սակայն Միջին Արեւելքի հայագաղութներու գլխաւորները՝ Լիբանանն ու Սուրիան:

Լիբանանը, որ է՛ր երբեմն՝ սի՛րտը կը նկատուէր հայ Սփիւռքին, կ'ապրի ցաւը իր վարժարանները մէկ առ մէկ փակելու հարկադրանքին: Վերջին 5-6 տարիներու տնտեսական սուր տագնապը ուղղակի կը սպառնայ լիբանանահայ վարժարաններու գոյութեան: Այլեւս անկարող հայ դպրոցին թոշակները վճարելու, լիբանանահայ բազմաթիւ ընտանիքներ, ճարահատ, պետական անվճար վարժարաններ կ'արձանագրեն իրենց երախաները: Երբեմնի չէն ու համբաւաւոր վարժարանները աշակերտ կը կորսնցնեն շարունակ ու կը գալարուին նիւթական հոգերու տակ:

Լիբանանահայ կրթական մշակ եւ բանասէր Ժիրայր Դանիէլեան, շուրջ երկու տարի առաջ գրի առնուած վիճակագրական յօդուածաշարքի մը մէջ (տե՛ս. «Անտարբերութեան զոհ հայ դպրոցը», «Յառաջ», 2002 Հոկտեմբեր 29 - Նոյեմբեր 5), լիբանանահայ դպրոցը կը նմանցնէր ծովամոյն եղող նաւու մը ու առկայ ողբերգութիւնը կը վերագրէր «տասնամեակներու ընթացքին կուտակուած անտարբերութիւններու, ուշացած լուծումներու, լուսանցքային կարգաւորումներու եւ հեռանկարային ծրագրաւորումներու անգոյութեան»: Դանիէլեան նկատել կու տար, որ քաղաքացիական պատերազմին պատճառով կոտորակուած լիբանանահայ գաղութը իր անցեալի 55 վարժարաններուն եւ 22 հազար աշակերտութեան փոխարէն՝ հիմա ունէր 30 դպրոց եւ 8400 աշակերտ:

Պէյրութի մէջ, հայկական վարժարաններէն դէպի օտար վարժարաններ արտահոսքը այնքան ուժեղ է, որ կրթական վարիչներ աննախընթաց միջոցառումներ կը փորձեն առաջքն առնելու համար յոռեգոյնին: Դեռ բոլորովին վերջերս (2004 Սեպտ. 7), դպրոցական վերամուտի նախօրէին, Լիբանանի Թեմին Ուսումնական Խորհուրդը «Հայ դպրոցը տունն է Հայուն» խորագրեալ կոչ-հրաւէր մը հրատարակեց տեղւոյն մամուլին մէջ, ուր կը յայտնէ թէ անվճար կը հռչակէ Պէյրութի հայահոծ թաղամասերու քանի մը վարժարաններուն մանկապարտէզները...:

Ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ, ապա տեղւոյն հայկական վարժարանները յարաբերաբար տակաւին կը գտնուին բարւոք վիճակի մէջ: Մասնաւորաբար Հալէպի եւ Գամիշլիի դպրոցները չէն են, կենսայորդ ու կայուն, ի տարբերութիւն Սուրիոյ փոքրաթիւ միւս հայագաղութներու գաւառային վարժարաններուն: Այսուհանդերձ, կարգ մը վարժարաններու գլխուն վերեւ դամոկլեան սուրի նման կախուած կը մնայ հայախօս մթնոլորտի չքացման վտանգը, իբրեւ հետեւանք ոչ հայ ուսանողներու մեծաթիւ ներկայութեան: Այս երախին կուլ գացած են արդէն, առաջին հերթին, հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական քանի մը դպրոցներ՝ Հալէպի ու Դամասկոսի մէջ: Նոյն ալիքը, դժբախտաբար, իր յորձանուտին մէջ սկսած է առնել նաեւ Հալէպի Կիլիկեան ճեմարանին, Մխիթարեան վարժարանին եւ Ազգ. Մեսրոպեան նախակրթարանին նման աւանդապաշտ ու տիպար դպրոցներ ալ, ուր ոչ-հայ (եւ բնականաբար՝ ոչ-հայախօս) ուսանողներու թիւը այլեւս կը կազմէ կարեւոր տոկոս մը (տարրական մնալու համար, նկատել տանք, որ Կիլիկեան ճեմարանի 2003/2004 տարեշրջանի պրէօվէի դասարանի 38 աշակերտներէն 15ը ոչ-հայեր էին: (Տե՛ս. «Արարատ» շաբաթաթերթ, Պէյրութ, 2004 Օգոստոս 6-12, էջ 9):

Հարց կրնա՞նք տալ, թէ այս ընթացքով դէպի ու՞ր կ'երթան Սփիւռքի հայկական վարժարանները...:

Հ ա լ է պ

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ

(1904 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2)

ԺԹ. դարու սկիզբէն, Փարիզի հայկական փոքրիկ գաղութը կը ցանկար ունենալ իր սեփական աղօթատեղին եւ 1854ին ձեռք կը ձգէր, օրուան կառավարութենէն, Փարիզի մէջ մատուռ մը կառուցանելու արտօնութիւնը: Այնուհանդերձ՝ միայն Ի. դարու սկիզբն է որ նման մաղթանք մը իրականութիւն կը դառնար՝ շնորհիւ Վռամշապուհ Քհնյ. Քիպարեանի եւ մեծանուն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեանցի նուիրատուութեան:

1854ի ամառէն սկսեալ, Փարիզի մէջ, Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ ծէսով արարողութիւններ պարբերաբար կը կատարուէին քաղաքէն անցնող կամ ժամանակաւոր բնակութիւն հաստատած եկեղեցականներու կողմէ՝ անոնց տրամադրութեան տակ դրուած կամ վարձուած վայրերու մէջ, իսկ այդ եկեղեցականներէն առաջինը կը հանդիսանար Կարապետ Վրդ. Շահնազարեանը (1814-1865), որ 1854էն 1860, կը կատարէր հոլովութիւնը 20, Թուրնոն փողոցի «Ս. Էջմիածին» կոչուած առժամեայ մատուռին, ապա, 1865 Յունիս 27էն սկսեալ, անուանն երկու տարի, Յովհաննէս Քհնյ. Հիւնքիարպէյէնտեանը, որ կը ստանձնէր հոլովութիւնը 130, Պուլվար Մոնփարնասի աղօթատեղիին:

1875էն սկսեալ, կը գտնենք հետքը «Փարիզի Հայկական Մատուռ»ը անունով ընկերակցութեան մը, ապա 1890էն 1904, հովիւէ մը եւ Հոգաբարձական մարմինէ մը բաղկացած փոքրիկ ծուխի մը, որ արարողութիւններուն համար կը գործածէր բողոքական եկեղեցիին պատկանող Վիէննա փողոցը գտնուող սրահ մը, եւ որ կը տրամադրուէր անվճար: Այդ արարողութիւնները կը կատարէր, 1899 Դեկտեմբեր 5էն սկսեալ, Վռամշապուհ Քհնյ. Քիպարեան, այդ պաշտօնին նշանակուած Պոլսոյ Պատրիարք Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի կողմէ:

Փարիզի հայ գաղութը, ԺԹ. դարու սկիզբէն, գլխաւորաբար կազմուած էր մնայուն շարժումի մէջ եղող, Կովկասէն, Հնդկաստանէն, Պարսկաստանէն, Օսմանեան Կայսրութեան երկիրներէն եւ այլազան հորիզոններէ եկած ճարտարարուեստի պետերէ, առեւտրականներէ եւ ուսանողներէ, ինչ որ կը դժուարացնէր ազգային ծրագրի մը իրագործումին համար անհրաժեշտ եղող ներդաշնակումը եւ կեդրոնացումը: Բոլորին ակնկալած որոշումը տալու համար գաղութը պէտք ունէր Աղեքսանդր Մանթաշեանցի մը, որ արդէն մնայուն կապեր ստեղծած էր Փարիզին հետ եւ ուր կ'անցընէր տարւոյն երեք ամիսը:

Կան երկու տարբերակներ, երկուքին ալ թուականը առնչուած 1901ին, վերաբերեալ այն ինչին զոր պիտի ուզէի կոչել եկեղեցւոյ կառուցման «զապակ»...

Ա) Փարիզ կեցութեան ընթացքին, Աղեքսանդր Մանթաշեանց կանոնաւորաբար ներկայ կը գտնուէր կիրակնօրեայ պատարագներուն: Արդ, հաւանաբար անտեղեակ պատուելիին եւ Վռամշապուհ Քահանային միջեւ կնքուած համաձայնութեան ըստ որուն հայկական արարողութիւնը պէտք է աւարտէր ժամը 11ին որպէսզի սկսէր բողոքականներու պաշտամունքը՝ ակամայ ուշացումի մը հետեւանքով Աղեքսանդր Մանթաշեանց Վիէննա փողոցի աղօթատեղին կը հասնէր ժամը 11.30ին, երբ հայկական արարողութիւնը աւարտած կ'ըլլար: Այս չարաբաստիկ պատահարէն դժգոհ՝ ան անմիջապէս կը ժամադրուէր Վռամշապուհ Քահանային հետ, ուսումնասիրելու համար հայկական եկեղեցիի մը կառուցման ծրագիրը (ըստ Աղեքսանդր Մանթաշեանցի քարտուղարներէն Առաքել Սարուխանեանի):

Բ) Կիրակի առաւօտ մը, Փարիզ իր կեցութիւններէն մէկուն ընթացքին, Աղեքսանդր Մանթաշեանց, պատարագի աւարտին առնելով աջը Վռամշապուհ Քահանային, ըսած կ'ըլլայ.— «Տէր Հայր, ի՛նչ խեղճ մատուռ նման բարեկեցիկ գաղութի մը համար»: Երբ «Արդէն բարեբարի մը փնտռտուքին մէջ ենք» պատասխանած կ'ըլլայ Քահանան ամենայն լրջութեամբ, «Վաղը դրամատնեակս եկէք» ըսած կ'ըլլայ Մանթաշեանց, հեռանալէ առաջ (ըստ Սարգիս Տէօվլէթեանի):

Ամէն պարագայի, երկու եկեղեցակ

ները կը համընկնին շուտով եւ կ'արձակեն ծրագրին առաջին հոմաները: Մանթաշեանց ծախքերուն վերաբերեալ կ'արտայայտէ ոչ մէկ վերապահութիւն, այլ կը մաղթէ որ ընտրուած վայրը ունենայ վայելչութիւն, պատիւ բերէ Հայերուն, ըլլայ, եթէ կարելի է, մօտակայքը Շան զ'էլիզէի (ուր կը բնակէր) եւ ոճը հետեւի Սուրբ Էջմիածնի տաճարի ոճին:

Նկատի կ'առնուին այդ պայմաններուն համապատասխանող երկու հողամասեր.- մէկը 45-47 ռիւ Լա Պոէսի, որմէ վերջապէս կը հրաժարին թաղամասը նկատելով չափազանց առեւտրական եւ խճողուած եւ ուր 1907ին կը կառուցուի «Սալ Կաւօ»ն, երկրորդը՝ Ժան-Կուժոն փողոցի հողամասը, որ կ'արժանանայ Մանթաշեանցի նախընտրութեան, գտնուելով աւելի խաղաղ շրջանի մը մէջ: Տխուր յիշատակներ արթնցնող այդ վայրը՝ հետեւանք «Պազար տը լա Շարիթէ»ի ահաւոր հրդեհի ողբերգութեան, աւելի ընդարձակ էր եւ արժէքով շատ աւելի թանկ քան Լա Պոէսիի հողամասը: Աղեքսանդր Մանթաշեանց կը փափաքէր ձեռք ձգել հողամասին ամբողջութիւնը, սակայն կը պարտաւորուէր գոհանալ 800 քառ. մեթր տարածութեամբ եւ որուն համար կը վճարէր 450.000 ֆրանքի աստղաբաշխական գումար մը:

Հողաշերտին տուած այցելութեան ընթացքին, ան մեծապէս կը տպաւորուէր Ժան-Կուժոն փողոցի թիւ 23ին վրայ կառուցուած, «Պազար տը լա Շարիթէ»ի հրդեհի զոհերուն նուիրուած, ֆրանսացի երիտասարդ ճարտարապետի մը (13 պիսպիւ տը Կըրնէլ հաստատուած Պ. Հոմանի ճարտարապետներէն) Անտրէի եւ Լաւրի նախկին աշակերտ՝ Ալպէր Տէզիրէ Կիլպէրի կողմէ, երկու տարի առաջ կառուցուած «Նոթր Տամ տը լա Գոնսոլասիոն» եկեղեցւոյ գեղեցկութեամբ եւ շինութեան որակով:

Բարերարը անոր կը պատուիրէր հայկական ճարտարապետութեան ոճով եկեղեցիի մը շինութեան նախագիծի մը պատրաստութիւնը: Երբ Ա. Տ. Կիլպէր կը խոստովանէր այդ ոճին մասին ունեցած տեղեկութիւններուն անբաւարարութիւնը՝ Մանթաշեանց անոր համար, Թիֆլիսի ճարտարապետներուն միջոցաւ պատրաստել կու տար հայկական հոգեւոր կառոյցներու յատակագիծերու, նկարներու եւ նախագիծերու ամբողջական թղթածրար մը, զոր ուսումնասիրելէ ետք, Կիլպէր կը ներկայացնէր նախագիծ ծրագիր մը՝ ներշնչուած Ախթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցիէն եւ որ կը փոխանցուէր Թիֆլիսի ճարտարապետներուն, որոնք իրենց հաւանութիւնը կու տային քանի մը մասնանշումներէ եւ սրբագրութիւններէ ետք:

Բրիչի առաջին հարուածը խորհրդանշաբար կը տրուէր 1902 Յուլիս 14ին, Ֆրանսայի Ազգային տօնին օրը, իսկ առաջին քարին զետեղման արարողութիւնը կը կատարուէր նոյն տարուան Հոկտեմբեր 5-ին՝ Մանչեսթըրի Առաջնորդ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Եւրոպայի Պատուիրակ Գէորգ Արք. Իւթիւճեանի ձեռամբ: Անոր կը ծառայէին Վռամշապուհ Քհնյ. Քիպարեան եւ Բառնաբաս Քհնյ. Խընտամեան, շրջապատուած բարերարէն եւ մեծ թիւով հիւրերէ:

Աշխատանքները կ'ընթանային շատ արագ եւ կը տեւէին հազիւ երկու տարի: Կառուցման ընթացքին սկզբնական ծրագրին մէջ կը մտցուէին քանի մը փոփոխութիւններ: Աղեքսանդր Մանթաշեանց եւ մանաւանդ անոր խորհրդականները չէին քաշուեր միջամտելէ եւ փոփոխութեան ենթարկելէ ճարտարապետին հրահանգները:

Թէեւ դէպի ետ նախատեսուած՝ եկեղեցւոյ զանգուածը դէպի փողոց կը մղուէր: Սկիզբը, խորանին վերեւի կիսագմբէթին մեծ որմնանկարը կը նախատեսէր Քրիստոսը յոյնական ոճով, ապա, փոփոխութեան ենթարկելով՝ Քրիստոսը մեծածաւալ եւ լուսապսակ պատկերով: Սակայն այն որմնանկարը որ վերջապէս իրագործուեցաւ Լը Ռուայի կողմէ եւ զոր կը տեսնենք այսօր, կը ներկայացնէ մօրուսաւոր եւ գանգուր մազերով Քրիստոս մը՝ շրջապատուած չորս աւետարանիչներու՝ Ս. Մատթէոսի հրեշտակին, Ս. Մարկոսի առիւծին, Ս. Ղուկասի եզին եւ Ս. Յովհաննէսի արծիւին խորհրդապատկերներով: Նոյնպէս, Սուրբ Կոյսին պատկերը որ նախատեսուած էր զետեղել ճախի վիթրաժներուն վերեւ՝ փոխարինուեցաւ Նոյի Տապանով՝ փոքր եւ մեծ Արարատներուն վրայ հանգչած: Այլ որմնանկարներ, որոնք նախատեսուած էին կողմի պատերուն համար, չիրագործուեցան: Կեդրոնական խաչը եւ զետնի խճանկարներու նիւթերը ամբողջովին փոփոխութեան ենթարկուեցան: Քառակուսի խաչ մը աւելցուեցաւ փոքրիկ զանգակատան վերեւ (որ անհետացաւ որպէս հետեւանք 1988ին, կողքի հեռատեսիլի Անթէն 2ի գրասենեակներուն վրայ նետուած ռումբի մը պայթումին հետեւանքով): Դարպասներուն ներկերուն գոյները եւ ջահերը չեղան ճարտարապետին որոշումներուն համաձայն, ինչ որ պատճառ եղաւ որ ան «տէր կանգնի կառոյցի քարի բաժնին» միայն, որուն վրայ անոր անունն իսկ չէ քանդակուած: Եկեղեցւոյ ամբողջական զանգուածը ունեցաւ 25 մեթր երկայնք, 13 մեթր լայնք եւ գլխաւոր խաչը կը գտնուի 31 մեթր բարձրութեան վրայ:

Ամբողջութիւնը (հողին գնումը, եկեղեցւոյ կառուցումը եւ առաջնորդարանի յարակից բաժինը) արժած է 1.540.000 ֆրանք (ոսկի):

Եկեղեցւոյ ճակտին, դուռին վերեւը, քանդակուած է հայկական այբուբենի եօթներորդ տառը՝ Է, որ Աստուծոյ ակնարկելով կը նշանակէ «Կայ», ապա, ներքեւը «Ողորմութեամբ Աստուծոյ ի Հայրապետութեան Ս. Էջմիածնի Վեհ. Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց Բարեպաշտն Պ. Աղեքսանդր Մանթաշեան, Տփղիսեցին նուիրելով զգետինն արդեամբ եւ տրօքն իւրովք 'ի հիմանց կառոյց զ'եկեղեցիս յանուն Ս. Յովհաննու Մկրտչի 'ի յիշատակ հանգուցեալ ծնողացն իւրոց եւ ի վայելումն որդւոց Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ»: Անոր տակը՝ «Ցամի Փրկչին 1904 եւ 'ի Թուին Հայոց ՏՅՂԶ--4396»:

Վերջապէս, Առաջին Աշխարհամարտի աւարտին, եկեղեցւոյ ճակտին աւելցուեցաւ «EGLISE ARMENIENNE»ը՝ ֆրանսերէնով:

1904 Հոկտեմբեր 2ին, Գէորգ Արք. Իւթիւճեան կատարեց օծումը եկեղեցւոյ՝ զայն ձօնելով Աղեքսանդր Մանթաշեանցի հօր՝ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչի անունին: (Իրականութեան մէջ, Աղեքսանդրին հօր անունը Յովհաննէս էր: Կրնանք ենթադրել որ ան՝ սքանչացողը եւ մեծ բարեկամը Մկրտիչ Ա. Կաթողիկոսին, «Հայրել որ ան՝ սքանչացողը եւ մեծ բարենոնց երկուքին անունները): Քիչ ժամանակ առաջ, Մանթաշեանց պարգեւատրուած էր ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի Խաչով:

ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՋՐԱՄՈՅՆ ՔԱՂԱՔԸ

Ռուսաստանի Սամարայի շրջանին մէջ արուեստական ընդարձակ լիճի մը յատակը ջրամոյն քաղաք մը կայ. կէս դարէ ի վեր մեռեալ քաղաք է Վոլկայի Ստաւրոպոլը: Ան հիմնուած է 1738ին ու 216 տարի ծաղկուն կեանքով մը ապրած: Անոր առաջին բնակիչները եղած են մկրտուած Գալմուքները: 1950ին քաղաքը որ Ժիկուլի լերան դէմը կը գտնուէր, յայտնուած է Վոլկայի ելեկտրակայանին շինութեան հետեւանքով ջուրով ծածկուելիք հողերուն մէջ: Կայանին շինութիւնը սկսած է նոյն տարին, աւարտած 1958ին ու քաղաքը զոհուած է երկրին «պայծառ վաղուան»ին: Անկէ ետք հազար շէնք այլ տեղ փոխադրուած են:

Մնացածը որ վերածուած է ջրամոյն, մեռեալ քաղաքի, Ժիկուլի արհեստական լիճին 5-22 մեթր խորութեան մէջ մնացած է: Վերջերս ընդծովեայ հնախոյզեր պրպտումներ ըրած են ջրամոյն քաղաքին տարածքին մէջ ու սուզակներ յաջողած են եկեղեցիին մարմարէ սանդուխէն կտոր մը ջուրին երեսը հանել: Հանած են նաեւ մետաղէ իրեր, հողագործական գործիքներ: Անոնք նշմարած են թէ ինչպէս ռուսական արդի քաղաքները, Ստաւրոպոլն ալ աղտ ու կեղտի մէջ կորսուած էր:

Այսուհանդերձ, ջրամոյն քաղաքը մեծ տպաւորութիւն ըրած է իր այցելուներուն: Անոնք տեսած են թէ փողոցները, կիսափուլ շէնքերը, խանութները, հանրային վայրերը, ծառերը, բոլորն ալ տասնամեակներէ ի վեր կը ննջեն ջուրին տակ: Ստաւրոպոլի անհետացման յիսնամեակին առթիւ երախաներու միջեւ շարադրութեան մրցում մը կազմակերպուած է: Նիւ. տրուած են «կառոյցները որոնք զոհերը դարձան ելեկտրակայանին շինութեան»: Տեսնուած է որ այդ կառոյցներուն ճակատագիրը տակաւին տեղ ունի բնակիչներուն երեւակայութեան մէջ:

Երախաներէն մէկը գրած է. «Մարդիկ ծրարեցին իրենց ունեցածը, տուները եւ յարակից շէնքերը փոխադրուեցան այլ տեղ, տարին ագարակի կենդանիները՝ կովերը, ձիերը, ոչխարները, հաւերն ու շուները: Սակայն կատուները, որոնց կայք իրենց ապրած տունն էր, շատ ծանօթ է, վերաբնակներու ցանկերուն վրայ տեղ չունեցան: Երկար ատեն մնացին իրենց նախկին վայրին մէջ, յուսալով որ մարդիկն ու տուները ետ կու գան: Անօթի, աղտոտ, կմախացած, ամիսներով դարձան ու դարձան իրենց ծանօթ վայրերուն մէջ. հիւծած, խումբեր կազմած, սպասեցին մինչեւ որ ջուրը իրենց հասաւ: Այն ատեն, մեծ շինութիւններու տօնեայքին մէջ կատուներու սրտաճմլիկ վիճակը ուշադրութիւն չգրաւեց: Արդէն կատուի մը ճակատագրին նկատմամբ գութ ունենալ, այդ օրերուն ''քաղքենիական տկարութիւն'' պիտի նկատուէր»:

Ստաւրոպոլէն ծագում առած ներկայի քաղաքին երախաները այդ կատուներուն ճակատագրին շնորհիւ է որ կը յիշեն ու կ'ապրին յիսուն տարի առաջուան պատահարները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏՈՂՈՒԹԷ ՏՈՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 19ին պատարագ մատուցուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 89ամեակի եւ Այնճարի 65ամեակին առիթով, ներկայութեամբ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն, նախարար Սեպուհ Յովնանեանի, Հայաստանի դեսպան Արեգ Յովհաննիսեանի եւ պատկան մարմիններու ներկայացուցիչներուն: Պատարագէն ետք, առաջնորդութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Մուսա Լերան հերոսամարտի յուշահամալիրը, ուր տեղի ունեցած է Մուսա Լերան հերոսներու դամբարաններէն բերուած աճիւններու օրհնութիւնը: Ապա, 65-ամեակի կեդրոնական մարմինին կողմէ խօսք առած է Յակոբ Այնթապլեան, որ շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք պայքարած են Այնճարի հայեցի դիմագիծին պահպանման համար: Հայաստանի դեսպանը կարդացած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի խօսքը, որմէ յետոյ արտայայտուած է Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան եւ խօսելու հրաւիրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը: Ան իր պատգամը ամփոփած է չորս կէտերու մէջ.- Ա) Կառչած մնալ մեր մշակոյթին եւ ազգային արժէքներուն, որոնցմէ հեռու՝ կը դատարկանայ մեր կեանքը: Բ) Կառչած մնալ մեր ազգային ներքին միասնականութեան, յարգելով գաղափարներու տարբերութիւնները, զանազանութիւնը պահելով հանդերձ: Գ) Կառչած մնալ լիբանանեան ընտանիքին ներքին միասնականութեան, ուր ունինք մեր իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները: Դ) Նկատի առած Լիբանանի եւ շրջանի դժուարութիւնները, կառչած մնալ Լիբանանի եւ Սուրիոյ եղբայրական կապին, հիմնուած արդարութեան վրայ: Հանդիսութեան աւարտին «Կիլիկիա»յի երգեցողութենէն ետք տեղի ունեցած է մատաղօրհնութիւն:

ԼԻԱՆԱ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թուլուզի Երգի Միջազգային 45րդ մրցումին Լիանա Ալեքսանեան (սոփրանօ), 24 տարեկան, արժանացած է Գ. մրցանակին: Երգած է Նորմայի «Գասթա տիվա» ծանօթ եղանակը, ընկերակցութեամբ Թուլուզի նուագախումբին եւ Տէպիւսիի «Պօ Սուառ»ը, դաշնակի ընկերակցութեամբ Աստղիկ Սահակեանի (22 տարեկան): Երկու արուեստագիտուհիներն ալ, Երեւանէն, իրենց ուսումը կատարած են քաղաքին Երաժշտանոցը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անիկա մայրութեան սանդուխներէն վեր բարձրացաւ մինչեւ Աստուածամօր մօտ: Ու աչքերը, վիշտերով լեցուն, աղօթեց իր ամուսնոյն համար, իր մեռած զաւակներուն, իր ողջ զաւակներուն համար: Իր ամուսնոյն մահէն մէկ տարի վերջը իր փոքր քոյրը Պուլկարիայէն եկաւ իրեն: Մօտաւորապէս քառորդ դար էր որ չէին տեսած զիրար:

Տիկ. Նուարդ, առաջին ու վերջին անգամ ըլլալով, իր քրոջը միայն պատմեց այս եղերերգութիւնը:

Քոյրը լսեց, ցաւէն ու կատաղութենէն գրգռուած.

- Քոյրիկս, վա՜խ իմ աղուոր ու նահատակ քոյրիկս... Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս տարիր այս խաչելութիւնը... Ի՞նչպէս համբերեցիր, ի՞նչպէս առտ մարդուն երեսը կրցար նայիլ...

- Մի՛, մի՛ ըսեր, ո՛չ, մի՛ ըսեր...

- Քոյրի՛կ, քոյրի՛կ, իմ նահատակ անուշիկ քոյրիկս...

Ու սկսան իր աչքերէն յորդիլ արցունքները. անզուսպ յուզումի մը պայթիւնն էր:

Գրկեցին զիրար ու դողալով եւ հեկեկալով լացին, լացին...

Անոնց լացին մէջէն կը լսուէին բոլոր մեռած զաւակներուն անունները:

Յետոյ աչքերնին սրբեցին, լռեցին, խորունկ շունչեր առին: Դադար մը վերջ պզտիկ քոյրը ըսաւ.

- Ա՜հ, ինչպէս այդ լատիններուն, այդ կաթոլիկներուն մէջ մտար, քոյրիկ... Անոնք մեր ազգը խառնակեցին, երկպառակութիւն ցանեցին, ժողովուրդը երկու կտոր ըրին... Այդ բոլորը բաւական չէր կարծես, սկսան մեր ազգին արիւնն ալ խառնել իրենց աղտոտ արիւնը... Մեր մաքուր, մեր սուրբ արիւնին խառնեցին աղտոտութիւն...

Այդ պահուն սենեակէն ներս մտաւ կապոյտ թոռնիկը՝ խառնածին եւ ժպիտը շրթունքին: Մօրը վրայ վազեց ու ըսաւ.

- Մայրիկ, գիտե՞ս, ըսի որ գեղարուեստական երկսեռ միութիւն մը կազմած ենք: Իմ ընկերներս ինծի յանձնեցին ճառ մը խօսիմ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի վրայ: Ինծի պէտք է օգնես: Հայրիկէն ինչ որ լսած ես մեր բանաստեղծին վրայ ամէնն ալ ըսելու ես ինծի: Կ'ուզեմ որ չտպուած մանրամասնութիւններ տամ: Մեր ընկերներուն մէջ կաթոլիկներ ալ կան եւ կ'ուզեմ քանի մը խօսք ալ ըսել Պէշիկթաշլեանի ունեցած ազգային ոգիին վրայ, անոր վրէժխնդրութիւնը օրինակ բերելով:

Նուպարի մօրաքոյրը ըսաւ.

- Ի՞նչ պիտի ըսես, աղուորս, կաթոլիկներուն վրայ... Ամէն բան մէջտեղն է... Մինակ մեր գերդաստանին մէջ կատարուածը բաւական է զիրենք դատապարտելու համար... Օտար արիւն են անոնք... այդ պղծուած արիւնը մտաւ մեր արիւնին մէջ ու ... ու աղտոտեց... փոթորիկ հանեց... աս չէ՞ եղածը...

Նուպարի դէմքը ճառագայթեց ու նետուեցաւ եւ ըսաւ.

- Այո՛, մօրաքոյրիկ, փոթորի՛կ, հեղե՛ղ, խառնակութի՛ւն... Բայց այդ բոլորին մէջ մեծ Աղամի մը բարձրացաւ ու Երգ մը նուիրեց Ազգին: Այդ երգը եղբայրութիւնն է, հաշտութիւնն է: Այդ երգը ամէնէն մեծն է, ամէնէն կենսականը, ամէնէն անուշն է մեր երգերուն:

Այդ երգը մեր Ազգին բոլո՛ր, բոլո՛ր մասերուն, ամէն տեսակ բաժանումներուն արբազան քայլերգը պէտք է ըլլայ:

Ահա այդ երգը.-

Տուր ինձ քու ձեռքդ եղբայր ենք մենք,
Ու մրրկաւ էինք զատուած:
Բախտին ամէն ոխ չարաննենք՝
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց:

(Շար. 124 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիլուան Տէր Կոմսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վարդան Բարախեան 30 Եւրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado / Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE
«ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé**, Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին, Արնուվիլի Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի,
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այս առթիւ կը կատարուի մատաղի աւանդական օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ սատարողաց յիշատակին։

Յետ պատարագի, քաղաքապետարանին կողմէ սիրայօժար տրամադրուած սրահին մէջ հաւաքոյթ, քանի մը ժամեր միասին անցընելու համար։

VOLS DIRECTS ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris➔Erevan➔Paris
3 Vols Hebdos Juillet — 4 Vols Hebdos Août — 3 Vols Hebdos Septembre
SABERATOURS
➔ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
➔ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
➔ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
➔ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
Studio VICKEN
ÉTÉ 2004

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18.30 եւ Ընթրիքը ժամը 19էն 22.30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴԻՐՈՅԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակներուն։

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10.30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարին օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝ ԳԷՈՐԳ Արք. ՈՒԹՈՒՃԵԱՆի,
Տաճարին առաջին Առաջնորդին՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին, Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

(Շար. Ա. էջէն)

րոպայի առջեւ պարզուած կամակորութենէն որով ընդունուած էին Հարաւարեւելեան շրջաններու, քրտերէնի, Կիպրոսի, Հայաստանի, Եգէականի նիւթերով ներկայացուած բոլոր պահանջները։ Այդ կեցուածքը իրեն նախատեսել կու տար որ բանակցութիւններու թուականէն ետք անցնելիք 15 տարուան ընթացքին «անկուշտ ձիւաղ»ը (Եւրոպական Միութիւնը) պիտի շարունակէ պահանջներ ներկայացնել ու Թուրքիա պիտի պատասխանէ անոնց։

Եզրակացութիւնը այն է որ 81 տարեկան Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը երբեք նման կացութեան մատնուած, արտաքին աշխարհին խամաճիկին վերածուած եւ դուրսէն ղեկավարուած չէր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ հարցը միշտ առկախ կը մնար Սեպտ. 24ին։ Ոչ մէկ հաստատ լուր կար Իտալուհի երկու Սիմոնաներուն մասին (ո՞ղջ են թէ գլխատուած) եւ Անգլիացիին, որուն մասին սպառնալիք կար միշտ։ Անգլիայէն մայրը, Պանկքոկէն Թայլանտցի կինը կոչեր ըրած են ողջ պահելու զայն։

ԻՐԱՔԻ վարչապետ՝ Իյատ Ալլաուի, ձեռք ձեռքի տուած Պուշի հետ, Սեպտ. 23ին, նոյն ոճով արտայայտուեցաւ, Գոնկրէսին առջեւ, գոհունակութիւն յայտնելով որ Ա) «Յաջողելու ճամբուն վրայ ենք»։ Բ) «Ժողովուրդս շնորհակալ է ձեր տիրական դերին եւ ձեր զոհողութեան համար»։ Գ) «Աւելի լաւ ենք, աւելի լաւ էք, աշխարհ աւելի լաւ է առանց Սատտամ Հիւսէյնի»։ Ֆրանսական մամուլին կարծիքն այն է որ գրուած ճառ մը կ'արտասանէր։

ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարը՝ Գ. Փաուըլ կը փորձէ համոզել Արաֆաթը որ մեկնի, քաշուի, քանի իրենք եւ Իսրայէլ համոզուած են որ խաղաղութեան միակ խոչընդոտն է։ Արաֆաթ 2001էն ի վեր Ռամալլա արգելափակուած է Շարոնի որոշումով։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝
5–12 տարեկան աշակերտներու համար։
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17։
Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01 · 44 · 59 · 23 · 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

CHENE
Date à retenir
Grande Braderie de Chene
les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14.30ին սովորական կեդրոնատեղին։

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.– 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.– 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ
«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Paris 8rd

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI 28 SEPTEMBRE 2004
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.033 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.033

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐՔՈԶԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ Կ'ՈՒԶԷ

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՕՐԷՆՍԳԻՐՔԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին, ինչպէս Էրտողան խոստացած էր, Թուրքիոյ Խորհրդարանը արտակարգ նիստի մը ընթացքին քուէարկեց պատժական օրէնսգիրքը առանց արտամուսնական յանցագործութեան վերաբերող յօդուածներուն: Այս նոր բնագիրը արդիւնքն է չորս տարիներու աշխատանքին եւ հիմնովին կը բարեփոխէ 1926ի օրէնսգիրքը, որ ներշնչուած է Մուսոլինիի Իտալիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութենէն:

Այս նոր պայմաններուն մէջ, Էրտողան աւելի լաւատես է, բայց գիտէ որ մուտքի ճամբան դեռ երկար է եւ ինք իսկ կը խոստովանի.- «Երկար եւ դժուար ճամբայ պիտի բացուի Թուրքիոյ առջեւ: Բայց ճամբայ կ'ելլենք խանդավառութեամբ»:

Ֆիկառօ, որ ընդդիմադիր յստակ դիրք մը կը բռնէ (բացառապէս շահեկան էր Սեպտ. 24ի իր խմբագրականը), ամբողջ էջ մը եւս նուիրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին, Սեպտ. 27ին: Կը ծանրանայ չարչարանքի հարցին վրայ որ մնայուն է եւ այդ առընչութեամբ հարցազրոյց մը հրատարակած է Թուրքիոյ Մարդկային իրաւանց լիկայի Տիյարպեքիրի ճիւղին նախագահին հետ: Ան երկրի պատկերը կը պարզէ, կը հաստատէ որ չարչարանքը չէ դադրած եւ այդ մասին բացատրութիւններ ալ տուած է Վէրհէօկընի, երբ շրջանը այցելած էր անցեալ ամիս:

Ֆիկառօ-Մակազինի մէջ ալ Ալէն Ժերար լման շահեկան յօդուած մը ստորագրած է որ խորագրած է.- «Թողենք որ Թուրքերը Թուրք մնան»: Ան կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Թուրքիա գործ չունի Եւրոպայի մէջ. ոչ մէկ հաւատք կ'ընծայէ եղած խոստումներուն, շեշտելով թէ կոյր պէտք է ըլլալ հաւատալու համար որ Թուրքիա լաիք երկիր մըն է:

Ընդհանուր ձեւով, անդամակցութեան դէմ շարժումը կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ եւ Իւ. Էմ. Փէ.ի ապագայ նախագահը՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ Սեպտ. 26ին հիւրն էր Էֆ. Թէ. Էլ.-Լը Մոնտի «Մեծ Ժիւրի»ին, յայտարարեց թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար հանրաքուէ մը անհրաժեշտ կը գտնէ: Ինք, արդէն, վերապահ է եւ կը շեշտէ.- «Պատճառն այն չէ որ մահմետական երկիր մըն է, այլ որովհետեւ առիկա կը ներկայացնէ Արեւելեան Եւրոպայի տասը նոր երկիրներու անդամակցութիւնը: Պզտիկ բան չէ»: Ինք կողմնակից է ընկերակցութեան դրութեան մը:

*

Եւրոպական Միութեան մէջ ալ խորհրդարանական ընդդիմութիւն մը ծնունդ առած է, Կ. Վէրհէօկընի վերջին յայտարարութիւններէն ետք: Նախաձեռնութեամբ Օ-տր-Սէնի Իւ. Էմ. Փէ. երեսփոխան Ֆիլիփ Փէմէզէքի, արդէն քսան երեսփոխաններու խումբ մը կազմուած է, որոնց կը միանան ուրիշներ ալ: Փէմէզէքի համար, հարցը պարզ է.- ի մօտոյ Թուրքիան կը դառնայ Եւրոպական Միութեան ամէնէն աւելի բնակիչ ունեցող երկիրը եւ Խորհրդարանին մէջ աւելի երեսփոխան կ'ունենայ քան Ֆրանսա կամ Գերմանիա: Երեսփոխանը կը յիշէ նաեւ Թուրքիոյ սահմանային դրացնութիւնները եւ այն ժխտողութիւնը որ դեռ չէ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Այս նիւթին մասին ալ խօսելով Սեպտեմբեր 26ին, 5րդ կայանի Ռիփոսթ յայտագրէն եւ Փ. Լըլուշ ջանաց համոզել որ Սահմանադրութեան դրական պատասխան մը չի նշանակեր որ Թուրքիոյ առջեւ դուռները կը բացուին: Դեռ երկար ժամանակ կայ եւ այլ քուէարկութիւններ...

Անդամակցութեան պարագային, Թուրքիան իր 70 միլիոն բնակիչներով, արագօրէն կը դառնայ Միութեան ամէնէն աւելի բնակչութիւն ունեցող Պետութիւնը, շնորհիւ իր արագընթաց աճին, աւելի բարձր քան Գերմանիան իր 82 միլիոն բնակիչներով: Անգարա, այն ատեն, Խորհուրդին առաջին տեղը կը գրաւէ, ըստ Սահմանադրութեան, ամէն երկիր իր բնակչութեան համեմատ ձայն ունի: Եւրոպական Խորհրդարանին 95 երեսփոխան կը ղրկէ, արտօնուած առաւելագոյն թիւը, հաւասար Գերմանիոյ, որ ներկայիս կը տիրապետէ: Եթէ Սահմանադրութիւնը չվաւերացուի, Միութիւնը կը վերադառնայ Նիսի համաձայնագրին, որ չի նախատեսեր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Հարկ կը դառնայ բարեփոխել բնագիրը միաձայնութեամբ թոյլ տալու համար Թուրքիոյ անդամակցութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մասնակի (1/3) ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 26ին եւ պատկերը բաւական փոխուեցաւ: Աջը կորսնցուց իր բացարձակ մեծամասնութիւնը, բայց կը մնայ մեծամասնութիւն: Իւ. Էմ. Փէ.ն վեց աթոռ կորսնցուց, բայց Իւ. Տէ. Էֆ.ը երկու աթոռ շահեցաւ եւ ներկայիս 331 ծերակուտականի վրայ աջը 200 աթոռ ունի (անցեալին 321ի վրայ 206): Ընտրուած են Շառլ Փասքուա, որ կը վերստանայ խորհրդարանական իր անձեռնմխելիութիւնը, Տոմինիք Վուանէ եւ համայնավար ճակատի վրայ՝ Ռ. Հիւ: Նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ. Փոնսըլէ թեկնածու է: Ռաֆարէն ալ ընտրուած է, թէեւ ըսած է որ աթոռը պիտի չգրաւէ:

ԱՄՆ Արտաքին նախարարը՝ Գ. Փաուըլ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Սեպտ. 25) բացէ ի բաց յետքայլ կ'ընէ Իրաքի շուրջ եւ կը յայտարարէ որ Պուշ կողմնակից է միջազգային ժողովի մը, ինչ որ դեմոկրատ իր մրցակիցն ալ առաջարկած էր: Նախարարը չէ ծածկած որ կացութիւնը շատ գէշ է Իրաքի մէջ եւ Յունուարի ընտրութիւններն ալ հաւանաբար խանգարուին: Ռըմսֆելտ ալ մեծ կասկածներ ունի այդ մասին եւ կը խոստովանի որ նման ընտրութեան մը սկզբունքը կատարեալ պիտի չըլլայ:

ՌԻԱՏԻ (Սաուտի Արաբիա) մէկ թաղամասին մէջ, Շաբաթ, Սեպտ. 25ի գիշերը սպաննուած է Ֆրանսացի մը որ կ'աշխատէր էլեկտրոնիկի Թալէս ընկերութեան հաշւոյն: Իշխանութիւններու համար ահաբեկչական արարք է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ, Սեպտեմբեր 26ին, սպաննուած է տեղւոյն ամէնէն փնտռուած ահաբեկիչը՝ Ամժատ Ֆարուքի, որ ծրագրած էր Նախագահ Մուշարաֆի դէմ մահափորձ մը եւ կը մեղադրուէր նաեւ ամերիկացի լրագրողին՝ Տանիէլ Փըրլի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՍԱԿԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»ը թերեւս ամէնէն աւելի կը յարմարի Ֆ. Սականի, որ իր մահկանացուն կնքեց Սեպտ. 24ի գիշերը, Հոնֆլէօրի (Գալվատոս) մէկ հիւանդանոցին մէջ:

Արդարեւ, յաջորդող ժամերէն իսկ մէտիաները արձագանգելով գրագէտներու, հրապարակագիրներու, պետական դէմքերու արտայայտութիւններուն, այն համոզումը ուզեցին տալ որ ֆրանսական գրականութիւնը կը կորսնցնէր իր մեծ դէմքերէն մէկը, ինչ որ առնուազն չափազանցուած էր:

Ֆր. Սականի բախտը եղած է 18 տարեկանին գրել վէպ մը՝ «Բարե՛ւ տխրութիւն» որ իր ատենին (1954), այդ տարիներու մթնոլորտին մէջ եւ իր տարիքին բերմամբ զգայացունց յայտնութիւն մը պիտի ըլլար, ցնցելով քաղքենիական նեղմիտ շրջանակները: Յաջողութիւնը անմիջական էր, նաեւ հարստութիւնը եւ յանկարծ հրապարակ պիտի իջնէր շատ երիտասարդ կին մը, որ ինքն իսկ շշմած այդ անսպասելի կացութենէն պիտի շփոթէր եւ մսխելով իր դրամը կեանքը պիտի լեցնէր ալքոլով, թմրեցուցիչով, խաղամոլութեամբ: Այդ հատորէն ետք, ինչ որ գրեց, մանաւանդ վերջին շրջանին չունէին գրագէտ մը ակնկալուած որակը: Բայց, իր պարագային, դրամէն աւելի ինքն էր որ համբաւ մը շինած էր եւ մթնոլորտ մը ստեղծած իր շուրջ: 1957ին լուրջ արկած մը պատճառ կը նկատուէր որ վարժուի մորֆինի եւ ատկէ ետք կախում ունենայ միշտ թմրեցուցիչէ:

Իր այդ առաջին հատորէն ետք գրած է վէպեր՝ «Որոշ ժպիտ մը», «Ամիսէ մը, տարիէ մը», «Պրահմս կը սիրէ՞ք», «Քիչ մը արեւ պաղ ջուրին մէջ», եւլն. եւլն., որոնք նոյն յաջողութիւնը չարձանագրեցին: Իր վերջին գործն է «Ուսին ետին» (1998): Գրած է նաեւ թատերգութիւններ, որոնց ամէնէն յաջողն էր «Դղեակ մը Շուէտի մէջ»: Բայց եւ այնպէս, հարկ է խոստովանիլ որ իւրայատուկ ոճ մը չունէր, եթէ նոյնիսկ այսօր ըսողներ եղան, որ երեք տող կարդալով կարելի էր իր գիրքը ճանչնալ: Հատորներուն դերակատարները միշտ նոյն միջավայրին կը պատկանին, նիւթական հոգ չունեցող, աշխատանքի ստիպողութեան տակ չեղող, անհոգ անձեր: Շահած դրամը ծախսելէ աւելի մսխած է. առատաձեռն էր, բայց առաւելաբար դրամ կորսնցուցած է գազինոներու մէջ եւ վերջին տարիներուն բոլորովին սնանկացած էր, հարցեր ունենալով նաեւ տուրքերու ճակատին վրայ: Շատ կը սիրէր լիւքս կառքերը եւ երբ զինք մեղադրեցին որ 68 Մայիսին ժակուարով Սէն Միշէլ գացած էր, ճշդեց որ ժակուար չէր այլ Մագէրաթի: Քաղաքական գետնի վրայ ձախ էր:

Ամուսնացած էր երկու անգամ եւ զաւակ մը ունէր իր երկրորդ ամերիկացի ամուսինէն: Բուն անունով՝ Ֆրանսուազ Գուարէզ, ծնած էր 1935ին Լոթի նահանգը եւ գրական ծածկանունը առած էր Փրուսթի մէկ գործէն: Թաղումը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, իր ծննդավայրը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/27)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Սեպտ. 26ին մեկնած է Չինաստան. պետական այցը կը տեւէ մինչեւ Սեպտ. 30: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն տարածքային կառավարման, գիւղական, մշակոյթի նախարարները, այլ պաշտօնատարներ, գիտական, հանրային, գործի շրջանակներու ներկայացուցիչներ, լրագրողներ: Նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում կ'ունենայ Չինաստանի նախագահին, Պետական խորհուրդի նախագահին, Ժողովրդական ներկայացուցիչներու ժողովին նախագահին հետ: Փէքինէն ետք նախատեսուած է Շանհայի այցելութիւն մըն ալ:

ՀԱՅԸ, ՌՈՒՍԸ, ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆ ՆՈՅՆ ՆԺԱՐԻՆ ՄԷՋ

Սեպտ. 20ին Լոնտոնէն Մոսկուա գացող օդանաւէն վար առնուած են Հայ մը, Ռուս մը եւ Ադրբեջանցի մը: Երբ Հայն (բաքուցի) ու Ադրբեջանցին սկսած են բարձրաձայն ադրբեջաներէն խօսիլ ու յիշել Բաքուի պողոտաներն ու սրճարանները, միւս ճամբորդները վրդովուած են. ի վերջոյ անոնցմէ մէկը բարձրաձայն ըսած է միւսներուն մտածածը. «այս մարդիկը ահաբեկիչ են»: Ապա օդաչուին յայտնած են որ մինչեւ որ այդ երկուքը օդանաւէն չիջեցնեն, թոյլ չեն տար որ ան թռիչք առնէ: Երկու ժամուան վէճերէ ետք երբ որոշուած է Հայն ու Ադրբեջանցին իջեցնել, ռուս ուղեւոր մը ըսած է թէ կատարուածը խտրականութիւն է, թէ ինք թոյլ չի տար որ Հայն ու Ադրբեջանցին Լոնտոնը մնան: Հետեւանքը այն եղած է որ Հայուն ու Ադրբեջանցիին հետ Ռուսն ալ իջեցուցած են օդանաւէն ու երեք օր մնացած օդակայանին մէջ: Յաջորդ թռիչքով կրցած են Մոսկուա վերադառնալ, Սեպտեմբեր 23ին:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

«ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ»

Վաղը կը սկսինք հրատարակել մեր նոր թերթօնը որ 1950-60 թուականներու պոլսահայ մամուլին ծանօթ դէմքերէն Արա Ալինեանի կենսագրական վէպն է. կը պատմէ Օսմանեան կայսրութեան ամէնէն նշանաւոր Հայերէն Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի կեանքը: Կեանք որ թաւալած է մեծ կայսրութեան մը վերնախաւին դաւերով, մրցակցութիւններով, յաղթանակներով հիւսուած հոլովոյթին մէջ, երբեմն տատանումի պահերով, բայց միշտ յաջող նաւարկումով:

Վէպը, գրուած՝ յաջորդական գլուխներով ու սահուն արեւմտահայերէնով, ընթերցումի շատ մատչելի ու հետաքրքրական նիւթ կ'ընծայէ: Առաջին անգամ հրատարակուած է 1963ին Պէզճեան վարժարանի Նախկին սաներու Միութեան կողմէ. ներկայի երկրորդ հրատարակութիւնը կու գայ «Արաս»էն որ յաւելուածական բաժիններով օժտած է հատորը:

Ինչպէս նշած էինք գործին անդրադարձող յօդուածով մը (Մայիս 26), Արա Ալինեան Սամսոնի մէջ ծնած է 1908ին: Ընտանիքէն կը վերապրին ինք ու մայրը: Պոլսոյ Կեդրոնականէն ետք կ'աւարտէ ամերիկեան գոլէճը, կը ստանայ իրաւագիտական ուսում: Զբաղած է առեւտուրով: Մամուլին հետ կապը սկսած է 1926ին «Ժամանակ» օրաթերթի պատանեկան էջերէն, յետագային եղած է անոր մնայուն գրիչներէն: Մահացած է 1976ին:

ՆԱՀԱՏԱԿ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

Յառաջիկայ Հոկտեմբեր 7ին կը լրանայ Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Եկեղեցւոյ Թեմի հիմնադիր եւ առաջին առաջնորդ՝ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի վախճանման 70ամեակը: Իսկ եթէ ընդունուած է ըսել որ մարդիկ կ'ապրին իրենց գործերով, ապա Պալաքեան Եպիսկ. տակաւին կենդանի է, քանի Մարսէյլէն Նիս իր հիմնած ու օծած ինը եկեղեցիները այսօր կանգուն են, բաց ու «գործող» ըստ հայաստանեան խօսելաձեւին: Տասնամեակներու թաւալումով, այսօր մատներու վրայ կը համրուին անոնք որոնք գոնէ խելահաս երախայ այն ատեն, տեսած ու ճանչցած են զինք, եւ այսօր կրնան յիշել անոր պայծառ դիմագիծը:

Ցեղ֊եղեռնեան Սփիւռքի գաղութներուն կազմութեան ու կազմակերպման դժուարին գործընթացին մէջ, թերեւս ոչ մէկ եկեղեցական այնքան բախտորոշ դեր կատարած է, որքան Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան Հարաւային Ֆրանսայի ողջ տարածքին, եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ: Եւ ոչ մէկ բարձրաստիճան եկեղեցական այնքան անարդարօրէն խծբծուած ու հալածուած է, որքան Գրիգորիս Եպիսկ.:

Անոր մահուան յաջորդող տարիներուն իր բազմաթիւ ծանօթներէն ու համատարիմ համակիրներէն --որոնք լեգէոն էին հոս-- եւ որոնց մէջ կային նաեւ մտաւորական կարող ուժեր, ոչ ոք մտածած է գրի առնել Գրիգորիս Եպիսկ.ի հարուստ եւ հետաքրքրական կենսագրութիւնը, եւ զայն յաջորդող սերունդներուն աւանդ թողուլ: Հազիւ ոտքի կանգնող երախայ եմ եղեր երբ ան կնքեր է իր մահկանացուն, եւ իր մասին գիտցածս առած եմ հոս ու հոն կարդացածներէս, հօրմէս լսածէս, այլ մանաւանդ չափահաս տարիքիս Յովհաննէս Վարժապետեանէն եւ Հրաչեայ Տէր Բարսեղեանէն: Երկուքն ալ մտաւորական կարող ուժեր, որոնց յետ մահու ցաւս կը յայտնեմ իրենց այդ թերացումին համար. քանի մինչեւ վերջ, Պալաքեան Եպիսկ. սրբութիւն մըն էր իրենց համար: Ու նպատակս չէ, կարողութենէս ալ շատ վեր, յօդուածիս պարունակին մէջ կենսագրութիւն մը գրել փորձելը: Իր հեղինակած «Հայ Գողգոթան» կոթողային գործը մեզի կու տայ ինքնակենսագրական լայն գիծեր ինչ կը վերաբերի 1914ի յաջորդող տարիներուն երբ ուրիշ հարիւր հազարաւորներու կարգին ինք եւս ըմպեց քամեց դառնութեան բաժակը, մինչեւ Միջագետք:

Իր մասին միակ գրութիւնը որ ձեռքս ունիմ անստորագիր եւ ձեռագիր բաւական ընդարձակ գրութիւն մըն է վկայաբանական ոճով. ըստ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի (այժմ Արք. եւ առաջնորդ Գերմանահայոց) որ երկար տարիներ Մարսէյլի հոգեւոր հովիւ եղած էր, եւ մեկնելով գիրէն, այդ մենագրութեան հեղինակը կրնայ ըլլալ այժմ հանգուցեալ վանեցի Բարսեղ Մաշոյեան, որ տարիներ շարունակ եղած էր հոս, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղար, եւ լաւ ճանչցած էր Պալաքեան Եպիսկ.ը: Խիստ ցաւօք սրտի, այսքան ունինք միայն:

Գրիգորիս Պալաքեան ծնած է Եւդոկիա (Թոքաթ) 1877ին, բարեկեցիկ եւ բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ: Տեղւոյն վրայ իր նախնական ուսումը առնելէ յետոյ, աշակերտած է Կարինի համբաւաւոր Սանասարեան վարժարանին, եւ անկէ անցած Գերմանիա, ուսանելու ճարտարապետութիւն եւ երկրաչափութիւն: Չենք գիտեր թէ հոն այդ բարձրագոյն ուսումնական ընթացքը աւարտա՞ծ է, թէ ոչ: Բայց յանկարծ, 21 տարեկան երիտասարդին մէջ կ'արթննայ եկեղեցական դառնալու կոչումը, եւ 1898ին կը մտնէ Արմաշու դպրեվանքին լսարանական բաժինը. փայլուն կերպով աւարտելով զայն, 1901ին կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի Եղիշէ Եպիսկ. Դուրեանէն: Կրկին Գերմանիոյ մէջ, Պերլին, կը հետեւի աստուածաբանութեան, լաւ մը հմտանալով գերմաներէն լեզուին, ինչ որ յետագային մեծապէս օգտակար պիտի ըլլար իրեն, արհաւիրքի օրերուն. անկէ վերջ ալ, 1921ին, երբ Պերլինի մէջ տեղի կ'ունենար Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութիւնը: Հոն կը փութայ Գրիգորիս Ծ. Վրդ. եւ իր անուրանալի դերը կ'ունենայ ազգային հերոսին անպարտ արձակուելուն մէջ: Բայց մեզի աւելի պիտի հետաքրքրէն իր կեանքի վերջին տասը տարիները, նախ Եւրոպայի, եւ ապա Հարաւային Ֆրանսայի եւ Մարսէյլի մէջ:

1925ին իր արժանիքները բարձր գնահատելով, Ամենայն Հայոց Գէորգ Ե. Կաթողիկոսը զինք Եպիսկոպոս կը ձեռնադրէ եւ կը կարգէ «Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ», Եւրոպայի Հայց. Եկեղեցւոյ Թեմ մը ստեղծելու առաջադրութեամբ: Եւրոպայի թեմ. եւ ի՜նչ Եւրոպայի: Պալաքեան Եպիսկ.ի հոգածութեան կամ իրաւասութեան -առէք ինչպէս որ կ'ուզէք- յանձնուած տարածքը կ'երկարէր Մատրիտէն Փարիզ ու Վարշաւա, Լոնտոնէն Պերլին, Փրակա, մինչեւ Պելկրատ: Մօտ 15 պետութիւններ տարբեր վարչակարգերով, երբեմն իրարու թշնամի, ուր մէկէն միւսը անցնելու համար անհրաժեշտ էր անցագիր եւ վիզա... պէտք էր որ Երկրորդ Աշխարհամարտը անցնէր այդ Եւրոպային գլխէն եւ երկար տասնամեակներ ալ, որ մարդիկ հասնէին այսօրուան եւրոպական միութեան մը: Թողունք նաեւ արդի հաղորդակցութեան ու փոխադրութեան միջոցներու չգոյութիւնը. իսկ նիւթակա՜նը...: Հայրապետական կոնդակը չէր տար այս մէկը. Պալաքեան գլխուդ ճարը նայէ', débrouille-toi պիտի ըսէր Ֆրանսացին: Այն ատեն Եւրոպայի տարածքին կար միմիայն «կառուցուած» երկու հայկական եկեղեցի. մին Մանչեսթըր ուր ատեն մը Պալաքեան Վրդ. հովիւ եղած էր, միւսը՝ Փարիզ: Իբր յաղթական պետութեան մը մայրաքաղաք՝ Փարիզ այն տարիներուն համաշխարհային դիւանագիտութեան կեդրոնը դարձած էր: Հոն հաւաքուած էին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան դաշնակցական ղեկավարութեան մեծամասնութիւնը, ինչպէս նաեւ արեւմտահայ վերապրող մտաւորականութենէն եւ օսմանեան հայ պաշտօնէութենէն շատեր:

Ու Պալաքեան Եպիսկ. եկաւ իր «Հայրապետական պատուիրակ»ի «աթոռը» հաստատել Ժան-Կուժոն փողոցի մատուռանման Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին: Յաջորդող ժամանակները եկան հաստատելու թէ որչա՛փ խախուտ էր այդ «աթոռ»ը: Հասկնալու համար թէ ի՜նչ ոգիով ու նուիրումով Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան կը ձեռնարկէր այդ դժուարին, աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել՝ անկարելի առաքելութեան, լաւ է կարդալ 1926 Մայիս 23 թուակիր իր հովուական կոնդակը զոր հրատարակած էին «Թերթիս թիւ 20.388ին (2002, Մայիս 20) մէջ: Որքան գրական գլուխ գործոց մը, նոյնքան ալ «հովիւ քաջ»ի մը դրսեւորումն է այդ գրութիւնը: Մինչ «աթոռ»ը Փարիզ էր, Պալաքեան Եպիսկ. ցուպը ձեռքին քանիցս գնաց այցելել իր հօտը Լոնտոն, Պրիւսէլ, Ժընեւ, Միլանօ, մինչեւ Վիէննա եւ Փրակա: Անշուշտ նաեւ Ֆրանսայի անկիւնները. Լիոն, Մարսէյլ, քանի այս երկրին մէջ հաստատուած էր Եւրոպայի հայութեան 85%ը: Գնաց համոզելու, յորդորելու, խրատելու եւ ոգեւորելու երբեմն, բայց միշտ ալ նիւթական միջոցներ որոնելու, քանի եթէ զանգուածները իրեն բան մը չէին կրնար տալ, շատերը ամէն ինչ կը սպասէին իրմէ: Բայց հակառակ ամբողջ երկու տարի թափած բոլոր ջանքերուն, չյաջողեցաւ իր առաքելութիւնը:

Ան քանիցս այցելած էր Մարսէյլ: Իբրեւ նաւահանգիստ, Մարսէյլ այն դուռն էր ուրկէ Ֆրանսա մտեր էին տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ. անոնցմէ 1927-28ին 25.000 գնահատուած բազմութիւն մը հաստատուեր էր քաղաքս ու շրջակայքը: Հայութիւնը հոս հին գաղութէն մնացած ունէր գաղութային խորհուրդ մը, անոր ենթակայ մատրան հոգաբարձութիւն եւ այլ մարմիններ. փորձեր էր արդէն ինքնուրոյն Թեմ կազմել, որքան որ Պալաքեան Եպիսկ. աստր հակառակեր էր նախապէս, եւ ստիպեր որ առաջնորդական տեղապահ Արսէն Վրդ. Ղլտչեանը հեռանայ: Բայց ի վերջոյ, համոզուելով որ Եւրոպայի Թեմ մը ստեղծելը անհնարին է, դրեր էր իր թեկնածութիւնը եւ 1927ի աշնան ընտրուեր Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ, Հայրապետական պատուիրակութենէն իր հրաժարականը ներկայացնելով Գէորգ Կաթողիկոսին:

1928-34 վեց-եօթը տարիները տենդագին աշխատանքի տարիներ են: Շրջապատուած հոյլ մը ազգայիններէ, ան հիմնարկէքները կը կատարէ, կը կառուցանէ եւ կ'օծէ ինը եկեղեցիներ, Մարսէյլէն Նիս: Անոնց յարկին տակ կը հաստատէ «դպրոցներ», որքան որ դպրոց բառը չի համապատասխաներ բնաւ այսօրուան իմացութեան: Կը քաջալերէ գաղթականներուն «գաղթը» դէպի օդասուն արուարձանները, ուր կ'երթայ յաճախ այցելել. սքեմը կը ծալէ, քար ու շաղախ կը կրէ եկեղեցիին կառուցման օգնելու համար: Կամ ալ այդ «դպրոցներ»ու աշակերտներուն «դասերը քննելու», իրենց հետ «Հայր Մեր» եւ շարական երգելու, իր աղքատիկ քսակէն առաջին նուիրատուն ըլլալով: Այդ օրերու աղքատիկ գաղթականութեան համար ծով էին կարիքները, իրեն ստեղծած, հաւաքած միջոցները դոյլ մը կամ գաւաթ մը ջուր անոնց դիմաց: Շատ անգամ տղէտ կամ կիսագրագէտ մարդիկ մոլորեցնել դիւրին էր, շատ դիւրին: Եւ ահա Հայ անունն անարժան ափ մը մարդիկ, որոնց մէջ անարժան շուշտակ աբեղայ մը, գրոց-բրոց մը, խմբագիր մը ու տիրացու մը, նաեւ վաճառական ջոջ մը, իւրաքանչիւրը իր անձնական պատճառներով --եւ երբեմն ալ տարբեր քաղաքական հոսանքի պատկանող-, իրենց հասարակաց նպատակը կը դարձնեն առաջնորդը տապալելը: Ամէն գինով եւ որեւէ միջոցով: Շուշտակ աբեղային նոյնքան ապաշնորհ տղան կը յանդգնի նոյնիսկ առաջնորդը ապտակել իր այնքան փայփայած Մայր Եկեղեցւոյ զանգակատան տակ...: Երբ հանրային գործունէութեան մէջ կարելի չըլլար զինք խոցել, ապա լաւագոյն միջոցն է մարդուն պատիւին դպիլ: Այսօր, երբ եօթանասուն տարիներ յետոյ կը կարդանք այդ ցեխերուն հրապարակ հանած թռուցիկները, քիչ է ըսել որ նողկանք կը զգանք: Ու ի վերջոյ ապառաժի պէս մարդը, որ բոլոր ազմուկները «թուղթէ թնդանօթներ» կը համարէր, կ'ընկրկի: Հրաժարականը կը ներկայացնէ 1934 Յունիսին, կը քաշուի հեռաւոր Թրուա Լիւքի մէկ անշուք սենեակը: Հոկտեմբեր Մէկի միաձայնութեամբ վերընտրութիւնը օգուտ չունենար բնաւ: Շաբաթ մը վերջ, զինք մահացած կը գտնեն մարդիկ, գրպանը բաց ոմանց 5, բաց այլոց՝ 50 ֆրանք միայն... յետին թշուառութեան նշան ինչ որ ալ ըլլայ: «Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»: Յաջորդ Կիրակին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին մէջ, Պալաքեան Եպիսկ.ին «ազգային յուղարկաւորութիւնն» է, նախագահութեամբ Փարիզէն ժամանած Վռամշապուհ Եպիսկ. Քիպարեանի եւ մասնակցութեամբ տասը քահանաներու: Մեզի հասած լուսանկարներ ցոյց կու տան թէ Պոմոնի փողոցները մարդկային ծովու վերածուած են. թերեւս 4-5000 յուղարկաւոր: Բայց ի՞նչ օգուտ. առաջնորդը դառնութեան բաժակը ցմրուր քամելով մեկնած է այս աշխարհէն...:

Երկու տարի ետք ահա թէ ի՞նչ կ'ըսէ իր մասին իրեն յաջորդող Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեան. «Կարելի չէ չյիշատակել մեր հանգուցեալ եղբայրակցին յորդեռանդ գործունէութիւնը: Զլիշատակել երախտագիտութեամբ զինք, որ ըմդհանուր Եւրոպահայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակի իր պաշտօնէն հրաժարելէ վերջ, ուզեր էր գոնէ այս բազմահայ շրջանին մէջ կազմակերպեալ գոյութիւն մը ստեղծել Հայութեան համար: Իր ջանքերը չեն մնացած ապարդիւն: Դիւրին է քննադատել թերութիւնները, դժուար՝ ստեղծագործումները: Զափազանց եռանդ՝ բարի դիտաւորութիւններէ եւ ազնիւ երազներէ, իր կրակն ու բոցը առած, դուցէ ակամայ անտեսել կու տայ երբեմն չափն ու կշիռը, որոնք բնականոն վիճակի մը պահանջներն են առաւելապէս: ...Ողբացեալ Սրբազանը պէտք չէ ուրանալ հիմը դրաւ այն բանին որ իրմէ վերջ եկողներունը պիտի ըլլար. հիմ որ դժբախտաբար իր նուիրագործման օրհնութիւնը չկրցաւ ստանալ հիմնադրին իսկ կենդանութեան» (տեղեկագիր Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեանի, 1937ի Ազգ. երեսփոխանական ժողովի նորընտիր անդամներուն): Իր զաւակներուն մէկ քանիին քար ապերախտութեան զոհը, նահատակը դարձած առաջնորդին ողբականը չաւարտեցաւ իր մահով: Այդ ցեխերը մինչեւ այս աշխարհէն իրենց մեկնիլը, տարիներով աքցանեցին անոր յիշատակը աղտոտելու, պղտորելու: Իրենց գլխաւորած եկեղեցին մէջ զլացան հոգեհանգստեան պաշտօն մը իսկ...: Մինչ ուրիշներ տակաւին երիտասարդութեանս տարիներուն միայն ու միայն իր անունով կ'երդուէին յաճախ իրենց հաշիւներուն ի նպաստ...: Անոր աճիւնն ալ ունեցաւ իր ողբականը: Յուղարկաւորութեան օրը, եւ ամբողջ երկու տարի մարմինը պահ դրուեցաւ Սէն Փիէռի գերեզմանատան դիարանը: Խաչատուրեան Արք.ն է որ 1936ին դամբարան մը ճարեց եւ թաղումը կատարեց, ուր ապագային քահանաներու մարմիններն ալ ամփոփուեցան: Ամբողջ 25 տարի այդ դամբարանը մնաց առանց մահարձանի, առանց որեւէ արձանագրութեան: Երբ 1953ին Բարդէն Քհնյ. Արսլանեանի թաղման առթիւ կրկին բացուեցաւ, մէջը ամբողջութեամբ ջուր լեցուած էր. հարկ եղաւ դագաղները դուրս հանել, աճիւնները փոքր արկղերու մէջ ամփոփել եւ անկէ ետք Բարդէն Քահանան թաղել...: Այս բանէն խիստ վրդոված հանգուցեալ Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան ինք առանձին նախաձեռնեց հանգանակութեան մը եւ տարիներու յամառ ջանքերով յաջողեցաւ աւելի պատուաւոր տեղ մը դամբարան մը շինել տալ, վրան հայկական ոճով գմբէթաձեւ մահարձանով: Նախագահութեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի Պալաքեան Եպիսկ.ի եւ միւս եկեղեցականներուն աճիւններուն հանդիսաւոր վերաթաղումը տեղի ունեցաւ 1961 Մարտին:

Անցեալ շաբաթ այցելեցի Պալաքեան Եպիսկոպոսին դամբարանը: Մեղմ ըսուած՝ ան անմխիթար վիճակի մէջ է. գմբէթն խաչը կոտրած ինկած, գանիսի կակուղ քարէ շինութիւնը մամռոտած ու սեւցած, յքուածի ճնշող տպաւորութիւն իր թողու: Հոն թաղուած քահանաներէն երկուքը (Թաթուլ Գեղունի եւ Ներսէս Կատարինեան) չունին յուշաքար, ինչպէս նաեւ վերջին տարիներուն մահացած ու հոն թաղուած Յակոբ Արք. Վարդանեան եւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան: Միթէ այս ամօթ չէ՞ Մարսէյլի Հայութեան: Ո՞վ է իրաւատէրը այդ դամբարանին. տարիներէ ի վեր անգոյ առաջնորդարա՞նը թէ այլ ոք: Իր մահուան 70ամեակը լաւագոյն առիթը չէ՞ միթէ որ անգլուխ ու անիշխանական Մարսէյլի ինքնիշխան եւ երբեմն ինքնակոչ թաղականութիւններ, փոխանակ իրենց գանձերուն մէջ տասնեակ հազարաւոր Եւրօ դիզելու, միատեղ միասին բարեկարգելու այդ դամբարանը: Ցուցի եռեկոյթ մը եւ միասնական այց մը Պալաքեան Եպիսկոպոսի գերեզմանին լաւագոյն նշանը պիտի ըլլար թէ ան մոռցուած չէ հակառակ սերունդներու թաւալումին: Եւ եթէ այդ բաները գրութեանս հրատարակութենէն ետք տեղի ունենան, այդ ալ համեստ տողերուս վարձքը թող ըլլայ:

Լոյս իջնէ Պալաքեան Եպիսկ.ին հոգւոյն եւ հանգի՛ստ իր յոգնատանջ ոսկորներուն:

ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, Սեպտ. 14

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ՎՃՌԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ (ՏԷԹԷՐՄԻՆԻԶՄ) ՋՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵ՞ՐՍ

Լայոսի որդի Եդիպոսի դժբախտ ճակատագիրը կը խորհրդանշէ ճակատագրապաշտութեան յամառումը: Թեբէի գահէն վտարուած Լայոս, Պեղոփսի մօտ կ'ապաստանի, այս վերջինին մանչ զաւակը առեւանգելով: Լայոսը պատժելու համար Ապողոն զայն կը զգուշացնէ՝ յիշեցնելով որ եթէ Լայոս մանչ զաւակ մը ունենայ, այս վերջինը զինք պիտի սպաննէ: Երբ Լայոս Թեբէն ձեռք կ'անցընէ, Յակոսթի հետ կ'ամուսնանայ: Վերյիշելով իրեն եղած սպառնալիքը, երբ իր մանչ զաւակը լոյս աշխարհ կու գայ, Լայոս զայն կը վտարէ իր մէկ ծառային, պատուիրելով անոր որ սպաննէ իր զաւակը: Սակայն ծառան չի հնազանդիր տիրոջը եւ երախան կը յանձնէ հովիւի մը որ իր կարգին զայն կը փոխանցէ Կորընթոսի թագաւոր Պոլիբիոսին: Չափահաս դարձած Եդիպոս սորվելով թէ Պոլիբիո-

…ի զաւակը չէ, կ'ուզէ ստուգել իր ծնողաց ինքնութիւնը: Իբրեւ պատասխան կը ստանայ այն միակ բացատրութիւնը, թէ մօտաւոր ապագային պիտի սպաննէ իր հայրը եւ պիտի ամուսնանայ իր հարազատ մօրը հետ: Կորնթոսէն հեռանալու նպատակաւ կը մեկնի դէպի Թեբէ. ճամբուն վրայ անծանօթի մը կը հանդիպի. Լայոսն է այս վերջինը… Վիճաբանութեան կը մտնեն երկուքը, որուն հետեւանքով Եդիպոս կը սպաննէ Լայոսը: Մինչեւ Թեբէ իր ուղին կը շարունակէ ուր Սփինքսի սարսափը կը տիրէ. այս վերջինը կը սպաննէ բոլոր անոնք որոնք չեն կրնար պատասխանել իր հանելուկին: Սփինքսը ոչնչացնող անձը պիտի տիրանայ Թագաւորութեան եւ ամուսնանայ Յոկասթի հետ: Եդիպոս հանելուկին պատասխանը կը գտնէ, իսկ Սփինքս անձնասպան ըլլալով Եդիպոս կ'ամուսնանայ իր մօրը Յոկասթի հետ: Ճակատագրական սխա՞լ, նախախնամութի՞ւն… Ամէն պարագայի՝ Եդիպոս այսպէս չի յաջողիր խուսափիլ իր ճակատագրէն:

Այս առասպելը որ հոգեվերլուծական վճռապաշտութեան յատկանշական օրինակներէն մին կը նկատուի, կը համդիսանայ նաեւ գիտական վճռապաշտութեան խորհրդանշանը: Վճռապաշտութեան եւ ազատութեան հարցը յուզած է փիլիսոփաները, սակայն մաթեմաթիկոս Լափլաս, 1814ին այս հարցին մեքենապաշտ պատասխան մը գտած է: Ըստ իրեն՝ տիեզերքը այնպէս կը ներկայանայ որ իր ներկայ վիճակը նախկին վիճակին հետեւանքն է, իսկ ապագայ վիճակին պատճառը: Լափլասի տեսանկիւնէն վճռապաշտ ըլլալ կը նշանակէ նախատեսել ամբողջ տիեզերքին ապագան, ամենայն մանրամասնութեամբ, միշտ նոյն ուղղութեամբ եւ բացարձակ վստահութեամբ, ներառեալ իր պարունակած իւրաքանչիւր մասնիկը:

Անհատական վճռակամութիւնները տիեզերքի այս բարձր օրէնքներուն կրնա՞ն ենթակայ ըլլալ: Կամքը եւ արարքը կրնա՞ն ընդունուիլ այնպէս որ իրենց ներկայ վիճակը նախկինին արդիւնքը ձեւանայ: Լափլասի վճռապաշտութեան տեսութեան դէմ առաջին եւ լուրջ հարուածը եկաւ Հայզէնպերկի կողմէ, երբ այս վերջինը հաստատեց այն անվիճելի տեսութիւնը որուն համաձայն՝ զուգրնթաց երկու չափանիշերու միանգամայն արժեւորումը անկարելի է. զոր օրինակ մասնիկի մը դիրքը եւ արագութիւնը: Ջղագիտութիւնը այսօր այս վիճարկումին նոր ծանօթութիւններ կը բերէ, ներմուծելով ջղաբանագիտական վճռապաշտութեան գոյութեան հարցը:

Լիոնի իմացական գիտութեանց ուսումնարանէն հետազօտողներու խումբ մը ապացուցանեց որ մեր արարքներէն որոշ մաս մը մեր կամքէն անկախ կ'իրագործուի. ուղեղային հոսանքներու արձանագրութիւնը կը յայտնէ թէ, երկվայրկեանի քանի մը տասներորդ միջոցին կ'անդրադառնանք, զոր օրինակ, թէ պատառաքաղը պիտի սեղմենք կամ գիրքը պիտի բանանք, հակառակ որ մեր ուղեղը տեղեակ է այս որոշումներուն: Անմիջապէս յետոյ մեր գիտակցութիւնը շարժման կ'անցնի այս արարքները իրագործելու համար եւ կ'որոշենք զայն կամ կիրարկել, կամ ընդհատել ուղեղին արձակած նոր ազդանշանով մ: Այս շատ կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, երբ դեռ նախատեսուած արարքին գիտակցութիւնը չունինք, ենթակա՞յ ենք արդեօք ջղաբջջային մասնայատուկ վճռապաշտութեան մը: Ըստ Լափլասի սահմանումին՝ պատասխանը ժխտական է. նոյնիսկ եթէ երեւակայենք կատարելապէս նոյնացած երկու մտային վիճակներ, ստոյգ չէ որ երկուքին ալ անհրաժեշտօրէն յաջորդէ միեւնոյն երեւոյթը: Այս հարցը անմիջապէս կը յարուցանէ ուրիշներ. մեր գործելու գիտաւորութեան գիտակցութեան համապատասխանող ջղաբջջային վիճակը՝ որ կը թուի մեր արարքներուն հրամանը մեզի վերադարձնել, արդեօք իրեն նախորդող ջղաբջջային վիճակներու կողմէ՞ վճռուած է: Ի՞նչ է իմաստը այս բացայայտ ազատութեան որ մեզի թոյլատրեց մերժել իրագործել արարք մը երբ գիտակցեցանք որ շարժման անցնելու գիտաւորութիւնը ունեցանք: Ինչ որ ալ ըլլայ պատասխանը, հարցը Ռուսոյին հետաքրքրական պիտի թուէր: Ասկէ զատ, ջղաբանաբաններ կը հաստատեն թէ մեր վարուելակերպը կախում ունի մեր յուզումներէն, անգիտակից հակազդեցութիւններէն, մեր թաքուն մղումներէն:

Ըստ դանիացի մաթեմաթիկոս բանաստեղծ Փիթ Հայնի, վճռապաշտութիւնը եւ ազատ իրաւարարը երկու փակ արկղեր են որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը պարունակէ միւսին բանալին:

ԱԶՔԻ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՈՍՊՆԵԱԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ԱՀԱԶԱՆԳ

Գունաւոր ոսպնեակներու գործածութիւնը առողջութեան նկատմամբ վտանգէ զերծ չէ: Ակնաբոյժները ներկայ կանոնագրութեան վերաքննութիւնը պահանջած են: Երիտասարդ կարճատես անձերէ շատեր դիւթիչ տեսքով գունաւոր նայուածք մը ունենալու մարմաջը ունի: Սակայն փորձելէ առաջ անհրաժեշտ է մտածել կրկին: Արդարեւ տափարակ, գունաւոր ոսպնեակները որոնք նոր գոյն մը կը բերեն մեր աչքերու բիբերուն, կրնան վնասարար ըլլալ: Վերջերս Միացեալ Նահանգներու մէջ գիտական հրապարակումի մը մէջ վեց լուրջ պարագաներ նշուեցան: Այս վերջիններէն մէկը վիրահատական միջամտութեան մը կարօտեցաւ: Այս վտանգին դէմ ամերիկեան առողջապահական հեղինակութիւնը զօրաշարժի ենթարկուած է, քիչ մը անկարգ բնոյթ ներկայացնող շուկայ մը հսկողութեան տակ առնելու համար: Ինչպէս ծանօթ է Ամերիկայի մէջ այս ոսպնեակները մեծ վաճառատուներու, քարիւղի կայաններու, ինչպէս նաեւ համացանցի վրայ ազատ վաճառքի դրուած են:

Գիտական այս հրատարակութեան յաջորդեց այն ահազանգը զոր հնչեցուցին ակնաբոյժները ուշքի հրաւիրելով ամերիկեան Գոնկրէսը եւ Ծերակոյտը, այս վերջիններուն պարտադրելով որ ոսպնեակները դասաւորուին իբրեւ բժշկական սարքաւորումներ զորս կարելի ըլլայ ձեռք ձգել միմիայն դեղագրերով: Նոյն պահանջքը ներկայացուեցաւ Ֆրանսայի ակնաբոյժներու միութեան կողմէ, օրէնքի փոփոխութեան ուղղութեամբ:

Ներկայ շուկան աւելի երիտասարդներուն ուղղուած է որոնց մեծամասնութիւնը անտեղեակ ըլլալով սպառնացող վտանգին եւ նկատի առնելով այս ոսպնեակներուն յաճախ բարձր գիները (մօտ 40 Եւրօ), պատրաստ են փոխելու սովորականներուն հետ: Ըստ մասնագէտի մը կարծիքին, այսպէսով «հերբէս»ի նման ախտի մը վիրուսը կը փոխանցեն անգիտակցաբար: Պէտք չէ մոռնալ որ ոսպնեակը օտար նիւթ մըն է մեր մարմնին: Հետեւաբար ոսպնեակներու գործածութեան համար արհեստավարժ կամ մասնագէտի մը բացատրութիւնները անհրաժեշտ կը նկատուին, մասնաւորաբար քրոնիկ բորբոքում մը կանխելու նպատակաւ: Յիշեցնենք որ 2003ի ընթացքին 1.700.000 գունաւոր ոսպնեակներ եւ 17.900 ծպտումի ոսպնեակներ վաճառուած են Ֆրանսայի մէջ:

ՍԱՂՄԻ ՈՐԴԵԳՐՈՒՄ

Դէպքը առաջինն է իրականացուած Ֆրանսայի մէջ: Երկու ամուլ ծնողէ երախայ մը ծնած է: Խնդրոյ առարկայ զոյգը որդեգրած է փորձանօթի մէջ իրականացուած արգասաւորումէն ծնունդ առած սաղմ մը որ կը պատկանէր ուրիշ զոյգի մը որ զայն չէր օգտագործած: Ֆրանսայի մէջ հազիւ տասնեակ մը խումբ իրաւասու է ընդունիլ այս բնոյթի սաղմ մը:

Որդեգրումը ինչպէս ուրիշներ, խիստ գաղտնի պէտք է պահուի, նաեւ դատական հակակշռի ենթակայ, որպէսզի նորածինը լաւագոյն պայմաններուն տակ աշխարհ մուտք գործէ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆ ԱՊԱԿԱՆԱԾ ՇՐՋԱՊԱՏԸ

Ըստ «Միջազգային առողջութեան կազմակերպութեան» ցնցող յայտարարութեան՝ Եւրոպայի ցամաքամասին վրայ տեղի ունեցած անչափահասներու մահերէն երեքէն մէկուն պատճառը շրջապատի ապականումն է: Ամէն տարի, հարիւր հազարէ աւելի երախաներ եւ 19 տարեկանէն վար երիտասարդներ կը մահանան պարզապէս նեխած ջուր խմելու, ապականած օդ ներշնչելու եւ կապարի մասնիկներ կլլելու հետեւանքով: Իտալիոյ Ուտինէ քաղաքի Համալսարանին մէկ ուսումնասիրութիւնը շեշտը կը դնէ մանաւանդ արեւելեան երկիրներու եւ ի մասնաւորի նախկին Խորհ. Միութեան, փտած գոյավիճակին նկատմամբ:

Ամենալուրջ պարագան կը ներկայանայ օդի ապականումը որ տարեկան 63.000 երիտասարդ զոհ կը խլէ:

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՖ

Ո՞Չ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒՏՔԻՆ

«Իւմանիթէ»ի դաշտահանդէսին (Սեպտեմբեր 10-12) Ֆրանսահայ Յառաջդիմական Շարժում կազմակերպութեանս կողմէ հաստատուած Հայկական տաղաւարին գրավաճառութեան սեղաններուն առջեւ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան թեկնածութեան դէմ մղուած արշաւին մասնակցեցանք, հարիւրաւոր ստորագրութիւններ հաւաքելով: Ծերակոյտի փոխ նախագահ Կի Ֆիշէրի ստորագրութիւնը մեծ հաճոյք պատճառեց մեզի: Մեծ թիւով ֆրանսացի եւ քիւրտ երիտասարդներ առանց վարանումի եկան ստորագրեցին մեր բանաձեւը: Յառաջդիմական Թուրք տարրեր ներկայացան եւ ընդունելով հանդերձ մեր բանաձեւին չորս պայմանները(*), ընդդիմացան ու չուզեցին ստորագրել կոչը, պատրուակելով թէ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան մէջ մտնելով պիտի կարենայ ընդօրինակել ժողովրդավարական սկզբունքները: Մենք իրենց պատասխանեցինք թէ ժողովրդավարութիւնը ապրանք մը չէ վաճառելու կամ գնելու: Ժողովրդավարութիւնը ընկերութեան մը մէջ ծնունդ կ'առնէ, ցոյց տալով այդ ընկերութեան զարգացման ոլորտը: Ներկայ պայմաններուն մէջ Թրքական կառավարութեան քաղաքականութիւնը շատ հեռու է այդպիսի իրողութենէ մը: «Այո, ճիշդ էք, սակայն Թուրքիոյ պէտք է ընծայել այս բախտը, թերեւս կրնայ փոխուիլ», ըսին: Քաղաքականութեան մէջ բախտը տեղ չունի, քանի քաղաքականութիւնը գիտութիւն մըն է, զօրաւոր ու անսասան հիմերու վրայ կայացած: Ներկայի Թրքական կառավարութեան կառոյցը ծնունդ առած է երեսփոխանական ընտրութիւններէ. կրօնամոլ կուսակցութիւնը որուն նախագահն էր Էրտողան երբ Պոլսոյ քաղաքապետ կարգուած էր, մզկիթին երկու մինարէները Թուրք ազգին պաշտպան երկու սուրերն են, ըսած էր: Այժմ Եւրոպական Միութեան չեմին այդ երկու մինարէները փոխարինուեցան երկու ձիթենիի ոստերո՞ւ որոնք կ'ոգեկոչեն խաղաղութիւն, սէր ու եղբայրութիւն: Ի սկզբանէ «լաիք» յորջորջուած Թուրքիան այսօր յետադիմական զանգուածներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընտրեց Էրտողանի կուսակցութիւնը, որ սիրամարգի փետուրներով զարդարուած զգօն մահմետականի պիտակով կը ներկայանայ: Եթէ իսկապէս ընթացք տրուի Թուրքիոյ անդամակցութեան, ինչպէս կը կարծեն Թուրք յառաջդիմական տարրեր, ո՛չ թէ Թուրքիա պիտի փոխուի դէպի լաւը, դէպի ժողովրդավարութիւն, այլ Թուրքիան Եւրոպական Միութիւնն է որ պիտի խաթարէ պատճառ դառնալով անոր խորտակման: Ի զուր չէ որ ԱՄՆ լուրջ պայքար կը մղեն Թուրքիան Եւրոպական Միութեան անդամ դարձնելու համար: Մեծաթիւ ստորագրութիւններու հաւաքը կրնայ կանխել ցաւալի վախճան մը թէ՛ Հայաստանի ժողովուրդին, թէ՛ ֆրանսացի ու եւրոպացի ժողովուրդներու բարօրութեան ու զարգացման:

ՆԵՐՍԷՍ ՏՈՒՐՄԱՆ

(*) Ժխտողական Թուրքիոյ Եւրոպայի մէջ ներկայութեան «Ո՛չ» յայտարարող կոչը այդ երկրին անդամակցութեան պայման կը նկատէ հետեւեալները.
- Ճանաչում հայկական ցեղասպանութեան,
- Վերջ տալ Կիպրոսի գրաւումին,
- Դադրիլ հալածելէ քիւրտ փոքրամասնութիւնը,
- Ազատ արձակում քաղաքական բանտարկեալներու, մարդկային իրաւունքներու յարգանք:

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ԴՐԱՄԱՇՈՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր օրերու դրամաշորթութեան թիրախը խաղատուներն են. բայց ոչ անոնց «աւանդական» դասը, այլ համացանցային տարբերակը: Այսօր զօրութենական (վիրթիւէլ) բազմաթիւ խաղատուներ կան որոնց թիւը հետզհետէ կը մեծնայ: Անոնք կը ձեւացնեն խաղերու ճարտարարուեստի նոր տարբերակ մը որ կը բարգաւաճի անդադար: Այս ճիւղն է որ թիրախ է դրամաշորթներու սպառնալիքներուն, որոնք կը ծառայեն կարեւոր գումարներ կորզելու:

Ատիկա ընելու համար համացանցի յեղուզակները յաջորդական խմակներով կը զիմեն տուեալ կայքէջին որ կը պատկանի զօրութենական խաղատան մը: Այնպէս կ'ընեն որ խուչընդոտեն, կամ առնուազն դանդաղեցնեն այդ կայքէջին գործունէութիւնը: Յետոյ պարզապէս գումարներ կը պահանջեն, կարգադրելու համար հարցը. այլ խօսքով՝ վերջ տալու իրենց իսկ ստեղծած նեղութեան: Լաւատեղեակ աղբիւրներ կ'ըսեն թէ մարդին կարեւոր հասցէները բոլորն ալ, Գարայիպեան կղզիներէն մինչեւ Աւստրալիա, իրենց բաժինը առած են այս տեսակի դրամաշորթներէն: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, այս վերջիններուն կարեւոր մէկ տոկոսը կը գործէ արեւելեան եւրոպական երկիրներու մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ սպառնալիքները, գումարներու պահանջները կը զրկուին գողցուած, խարդախուած համակարգիչներէ ու չարագործները գտնելու գործը վերջին ծայր դժուար կ'ըլլայ: Այսուհանդերձ, բրիտանացի հետախոյզներ գործակցելով ռուսական ոստիկանութեան, յաջողած են Ռուսաստանէն երեք հոգի ձերբակալել. անոնք ամբաստանուած են համացանցի վրայ դրամաշորթութեան յանցանքով:

Շատ կայքէջեր կը խոստովանին թէ այդ կարգի չարագործութեան թիրախ եղած են, բայց կը մերժեն իրենց կրած նիւթական վնասին մասին արտայայտուիլ: Կը խուսափին տկար երեւալէ եւ բաժանորդներուն տեղի տալով յեղուզակները քաջալերելու քննադատութենէն: Այդ պատճառով ալ կարելի չէ եղած ստուգել թէ շորթուած գումարներուն իսկական չափը ինչ է: Ձերբակալուած երեք Ռուսերը, օրինակ, խաղերու կայքէջերէն հարիւր հազարաւոր տոլար դրպոնած են:

Համացանցի ապահովութեամբ զբաղող ընկերութիւններ գործի լծուած են, գտնելու եւ զարգացնելու համար այս կարգի դրամաշորթներուն դէմ պաշտպանութեան ազդեցիկ միջոցներ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

■

Գարեջրատանը մի մարդ վեց գաւաթ գարեջուր է պատուիրում, յետոյ վերցնում դրանք, գնում զուգարան ու մէկը միւսի յետեւից լցնում զուգարանակոնքը:

Բարեկամը հարցնում է.

- Դուք ի՞նչ է, գժուել էք:

- Ոչ, պարզապէս ձանձրացել եմ միջնորդ լինելուց:

Մի հարբած մարդ բարձրանում է աւտոբուս, խցկւում առաջ ու բարձրաձայն ասում.

- Աոչեւում միայն ապուշներ են նստած, յետեւում՝ պոռնիկներ:

- Վերջին նստատեղից մի կին վրդովուած ասում է.

- Ինչպէ՞ս չէք ամաչում: Ես քսան տարի ապրել եմ ամուսնուս հետ, ոչ մի անգամ նրան չեմ դաւաճանել:

Հարբածը լուրջ թնում.

- Այդ դէպքում՝ անցէք առաջ:

Տէր եւ Տիկին Միհրան Ե. Տատեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Տատեան, Մկրտիչեան, Թէրզեան, Եփրանոսեան եւ Շօթիկեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց Հօր, մեծ-Հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ՏԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 25ին, 99 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 29, ժամը 15.15ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը, ժամը 17ին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տատեանի:

(Շար. Ա. էջէն)

սպանութեան համար:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Սեպտ. 26ին, առձեռն հեռաձայնի մը պայթումով սպաննուած է Համասի մէկ ղակավարը՝ Իզզետին Շէյխ Խալիլ: Սուրիոյ անուղղակի տէր եղած է Իսրայէլ, որդէն Համասի գինեալ թեւն ալ կը սպառնայ վրէժ լուծել:

ՀԱՅԻԹԻէՆ եռք, որ աղէտալի պատկեր մը կը պարզէր եւ ուր տիղ, հիւանդութիւն, անապաստան հազարաւոր անձեր կան, Ժաննի մրրիկը Ֆլորիտա անցաւ Սեպտեմբեր 25ին, ուր միայն չորս մեռեալ կար: Հայիթիի մէջ, մեռեալներու թիւը 2000ի մօտ է, եւ 1200 անհետացածներ կան, նաեւ 30 հազար վիրաւոր: Օգնութիւնը դժուար իր տեղը կը հասնի եւ թալանի վախն ալ մեծ է:

ԱՆՆԻՊԱԼ ՔԱՏԱՖԻ, Լիպիոյ ղեկավարին զաւակներէն մէկը, 140 քմ. ժամական արագութեամբ եւ բոլոր կարմիր ազդալոյսերը անտեսելով, փորշը վարած է Սեպտ. 24էն 25ի գիշերը Շան զ'Էլիզէի վրայ, հակառակ ուղղութեամբ: Դիւանագիտական իր հանգամանքը պատճառ է որ որեւէ հետապնդում չըլլայ, բայց իր թիկնապահները բախում ունեցած են ոստիկաններուն հետ եւ այս վերջիններէն մէկն ալ վիրաւորուած է: Նման միջադէպեր պատահած են Հռոմ եւ Լոնտոն, բայց, մարդը ազատ կը պտըտի...:

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE
«ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé**, Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

Informations artistiques

SEMAINE ARMENIENNE A CHATILLON

Du 1er au 6 octobre inclus;
«PAPIERS D'ARMENIE»
— Le 1er octobre : RENCONTRE avec **M. A. Bédanian (20h30)**
— Le 2 octobre : CONCERT - Musique traditionnelle (20h30);
— Le 6 octobre : CINEMA - **«Le 13ème Apôtre»**.
Informations : 01. 40. 84. 97. 11

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝
5--12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01. 44. 59. 23. 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

«ՅԱՌԱՋ»ի բաժանորդագրութեան սակագինը

	€	
Տարեկան	**140**	**(167,44)**
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) միւսներուն:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ
«ՆԱՅԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

⁂

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18.30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22.30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաջնորդական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10.30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ՈՒԹՈՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI 29 SEPTEMBRE 2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.034 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.034

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ՈՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԿՆԴԻՄԱԴԻՐ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Նիքոլա Սարքոզիէն ետք, Արտաքին նախարար՝ Միշէլ Պառնիէ «անձնական անդամանքով» դէմ արտայայտուեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ ինք ալ կողմնակից է հանրաքուէի մը։ Կը թուի որ մեծամասնութեան կուսակցութիւնը՝ Իւ.ԷՄ.Փէ.ն պէտք է հարցը վճռէ, մանաւանդ երբ նախագահ դառնայ Նիքոլա Սարքոզի։ Կուսակցութեան բանբերներէն մէկը՝ Վալերի Փեքրէս յայտարարած է.. «Հանրապետութեան նախագահ մը ունինք որ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, յետագային, եւ կուսակցութիւն մը որ աննպաստ է։ Հարկ է դէմ դնել այս հակասութեան մինչեւ Սեպտեմբեր» (Սահմանադրութեան հանրաքուէին թուականը)։ Նման Նիքոլա Տիւփոն-Էնեանի, որ սկիզբէն հանրաքուէ մը կը պահանջէր, Փեքրէս ալ կը գտնէ որ նոյնիսկ եթէ երկու հարցերը կապ չունին, Եւրոպայի սահմաններու հարցը կեդրոնական հարց մըն է Եւրոպական Սահմանադրութեան վաւերացումի շրջագծին մէջ եւ թէ աջի ընտրողները կրնան իրենք զիրենք կորսուած զգալ նախագահի մը միջեւ որ նպաստաւոր է, յետագային, եւ կուսակցութեան մը որ աննպաստ է»։ Փեքրէսի համար Իւ.ԷՄ.Փէ.ի ապագայ նախագահը առիթէն պէտք է օգտուի փաստը տալու իր մտահոգութեան։ Ազգային Ժողովի տնտեսական յանձնաժողովին նախագահն ալ՝ Փաթրիք Օլիէ կ'ըսէ թէ «եթէ լուծում մը չգտնենք յստակօրէն ըսելու համար Ֆրանսացիներուն ինչպէ՞ս կ'ուզենք կարգադրել Թուրքիոյ հարցը, մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնուինք, այն որ հարցը ապականէ Սահմանադրական հանրաքուէն ինչ որ աղէտ մը կրնայ Եւրոպայի համար»։ Ն. Սարքոզիի գաղափարը առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ կուսակցութեան համար, Իւ.Տէ.Էֆ.ի «ոտքին տակի խոտը կարէ», ինչպէս կը բացատրեն Ֆրանսացիք։ Ֆր. Պայրու դիմած էր Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի որ հարցը ներկայացնէ երեսփոխաններուն, իր միջամտութիւնը աւելորդ դարձնայ այլեւս։ Ըստ Էլիզէի, Սարքոզի տեղեկացուցած էր Շիրաքը որ Թուրքիոյ համար հանրաքուէ մը պիտի առաջարկէ։

Ֆիկառոյի (Սեպտ. 28) հրատարակած հարցախոյզը բաւական խօսուն է այս ուղղութեամբ։ Պատասխանողներու 56%ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, 36%ը նպաստաւոր է։ Ամէնէն աւելի դէմ են Ազգ. Ճակատի կողմը (74%), ապա Իւ.Տէ.Էֆ.ը (72%)։ Ընկերվարականներու մօտ դէմ են 55% համեմատութեամբ եւ միայն 39%ը կողմնակից են։

ԻՖՕՓ (Հարցախոյզ ընող հաստատութիւնը) զանազան հարցումներ ըրած է, ի միջի այլոց ամփոփելով պարզուած պատկերը։ Օրինակ, յետագային համար, եթէ Թուրքիա քաղաքական եւ տնտեսական ջանքեր թափէ, կարելի է երեւակայել որ յետագային մօտէ Ֆրանսացիներու 63%ին համար։

Սեպտ. 27ին, Ֆիլիփ տը Վիլիէ, որ հիմնադրած է Բարոյական եւ Քաղաքական Գիտութեանց Ակադեմիայի, առիթը օգտագործած է կրկին արտայայտուելու համար Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, ըսած է.. Կամ Եւրոպա կը մերժէ Թուրքիան եւ կը քէնոտի անոր հետ, կամ կ'ընդունի եւ կը քէնոտի ինքն իրեն հետ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ, չորս պատանդներ ազատ արձակուած են Սեպտ. 27ին, ինչ որ որոշ յոյսեր ներշնչած է միւս պատանդներուն համար։ Ազատ արձակուած պատանդներուն մէջ երկու Եգիպտացի կայ եւ մէկ Պարսիկ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապդալլահ թագաւորը Փարիզ եկած է Սեպտեմբեր 27ին եւ յաջորդ օրն իսկ տեսակցութիւն ունէր Շիրաքի հետ, որու պիտի տար նաեւ այն տեղեկութիւնները զորս կրցած է ձեռք ձգել Ֆրանսացի երկու պատանդներուն մասին։ Հարցազրոյցի մը մէջ Ֆիկառոյի (Սեպտ. 28) թագաւորը կ'ըսէ թէ այսօ՛ր ընտրութիւններ անկարելի են Իրաքի մէջ։ Կացութեան բարելաւում ալ չի տեսներ։

ՓԱՐԻԶԻ Լուվրի Գարուզէլի 22րդ Պիէննալէին արտակարգ կողոպուտ մը եղած է, Սեպտեմբեր 27ին, օր ցերեկով, շշմեցնելով բոլորը։ Շոփար դոհարավաճառէն գողցուած են երկու ադամանդներ, երկուքը միասին 11 միլիոն Եւրօ արժէքով։ Անհետացման պայմանները յստակ չեն, քանի հսկիչներ ալ կային, բայց ոչ ոք բան մը տեսած կամ զգացած է։ Ամբողջ գործողութիւնը հազիւ 15 վայրկեան տեւած է, ժամը 15ին։ Ցուցահանդէսին վերջին օրն էր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց ջնջել հաշմանդամներու ողիմպիականներու փակման հանդիսութիւնը (Սեպտ. 28) ի յարգանս այն եօթը պատանիներուն, որոնք զոհ գացին կառքի արկածի մը, երբ Աթէնք կ'երթային ներկայ ըլլալու համար մրցումներուն։ Արկածը պատահած է երկրին կեդրոնը՝ Քամենա Վուրլա, երբ մօտ 40 պատանի փոխադրող հանրակառքը բախում ունեցած է հակառակ ուղղութեամբ գացող բեռնատար կառքի մը հետ։ Եօթը մեռեալներէն զատ, 31 պատանիներ ալ թեթեւօրէն վիրաւորուած են։

ՍԻԲԵՐԻՈՅ մէջ սպաննուած են Ռոդինա կուսակցութեան (Հայրենիք, ազգայնական ձախ) ընտրական վերին մարմնի երկու պատասխանատուներ Սեպտեմբեր 26էն 27ի գիշերը։ Անկարելի չէ նկատել որ հրահանգուած ոճիր մը ըլլայ զոր գործած են արհեստավարժ մարդասպաններ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 27/28)

ԱՄՆ-ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու Ծերակոյտը որոշած է 2005ին 75 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն կատարել Հայաստանին, իսկ Ղարաբաղին 2,5 միլիոն։ Վրաստանին տրուելիքը 100 միլիոն է, Ազրպէյճանինը 38 միլիոն։

Խ. ԴԱՇՏԵՆՑԻ ԿԻՍԱՆԴՐԻՆ

Թալինի շրջանի Իրինդ գիւղին մէջ Սեպտեմբեր 26ին բացումը կատարուած է Խաչիկ Դաշտենցի (1910-1974) կիսանդրիին։ Ծանօթ արձակագիրը որ առաւելաբար յայտնի է «Խոդեդան» եւ «Ռանչպարների կանչը» վէպերով, այդ գիւղին մէջ ուսուցչութիւն ըրած է, վայելելով նախկին մշեցիներուն եւ սասունցիներուն սէրն ու յարգանքը։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՄԵՐԺԵԼՈՒ ՏԱՍԸ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Գերմանական ծանօթ «Տի վելթ» թերթը Ժ. Շուսթըր եւ Ռ. Կոպէլ ստորագրուած յօդուած մը հրատարակած է ուր տասը պատճառներ կը տրուին Թուրքիան Եւրոպական Միութիւն չընդունելու համար։ Գլխաւոր պատճառը այն է որ այդ երկիրը ո՛չ պատմականօրէն, ոչ ալ աշխարհագրականօրէն երբեք Եւրոպայի մաս չէ կազմած։ Եւրոպայի մէջ ունի Թրակիան որ պատմականօրէն իրեն պատկանող հողամաս չէ։ Մնացեալ պատճառները կը վերաբերին մարդկային իրաւունքներու կանոնաւոր կերպով ոտնահարումին, դէպի Եւրոպա գաղթականներու նոր հոսքի վտանգին, Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան որ մեծ գիներ վճարելու առիթ կու տար անդամակցութեան պարագային, իսկ Միութիւնը օգնութեան կազմակերպութիւն չէ, Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիր ըլլալու բնոյթին, եւլն.։

Հետաքրքրական է որ Մարդկային իրաւունքներու յարգանքին բացակայութեան նշումին հետ ըսուած է որպէս փաստ, թէ Թուրքիա այն երկիրն է որուն ոչ մէկ կառավարութիւնը, ոչ մէկ խորհրդարանը, պատմաբաններուն մեծ մասը չեն ճանաչցած 1894-96 եւ 1914-15ի գործուած Հայոց ցեղասպանութիւնը։

ԹՈՒՐՔ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ

Լուրը հաղորդած է «Անատոլու» գործակալութիւնը. Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար ու փոխ վարչապետ Ա. Կիւլ աշխատանքի ձեռնարկած է ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւններուն ցեղասպանութեան 90ամեակի պատրաստութիւններուն տեղին պատասխան տալու համար։ Նիւ Եորքի «Թրքական տան» մէջ իր հայրենակիցներուն հետ հանդիպումին ան հաղորդած է թէ իր գլխաւորած նախարարութեան մէջ այդ նպատակով յատուկ կոմիտէ մը կազմուած է որ ժողովներ ու գիտական աշխատանք պիտի կատարէ։ Այդ կոմիտէին անդամները շրջումներ ալ պիտի ունենան ԱՄՆ-ու թուրք գաղութին հետ։

Կիւլ յայտարարած է նաեւ որ ԱՄՆ ապրող Թուրքերը անփոյթ չգտնուին ու ստանան երկրին քաղաքացիութիւնը։ Ապա թելադրած է որ կրաւորական դիրքով չմնան ու գործօն մասնակցութիւն բերեն ամերիկեան քաղաքական կեանքին։

Ի. ԱԼԻԵՒԻ ԵԼՈՅԹԸ ՄԱԿ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ազրպէյճանի նախագահը Ի. Ալիեւ ՄԱԿ-ի վեհաժողովին ելոյթ մը ունեցած է, լայն տեղ յատկացնելով իր երկրին, Հայաստանի հողային ամբողջականութեան։ Խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ըսած է թէ ազրպէյճանական տարածքները գրաւուած են Հայերու կողմէ. կրկնած է նաեւ թէ իր երկիրը ՄԱԿ-էն կ'ակնկալէ որ պարտադրէ Հայաստանին դուրս գալ այդ տարածքներէն, թոյլ տալով որ ազերի գաղթականները վերադառնան իրենց տուները։

ԿԱՐՍԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԱՆԻԻ ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 25-26ի շաբաթավերջին գումարուած է Կարսի համագումարը, «Կովկասի մէջ մեր միասնական ապագան» խորագիրով։ Նպատակն է զարկ տալ քաղաքին յատկապէս տնտեսական վերելքին որ կարելի կը նկատուի առաւելաբար արտաքին առեւտուրին աշխուժացումով։

«Հիւրրիյէթ» Սեպտեմբեր 26 եւ 27ի թիւերով բաւական տեղ տուած է համաժողովին եւ այդ շրջանակին մէջ Անիի աւերակներուն վրայ տրուած դասական յայտագրով երաժշտահանդէսին։

Համագումարին աւելի քան 30 հոգի ելոյթ ունեցած է։ Մեծ մասով գործի շրջանակներու ներկայացուցիչներ եղած են անոնք որոնք նիւթ ըրած են տնտեսական, առեւտրական, արտադրական կարելիութիւններ, հեռանկարներ։ Մասնակցած են նաեւ Հայաստանէն, Վրաստանէն, Ազրպէյճանէն ներկայացուցիչներ։ Հայաստանէն մասնակիցները եղած են Երեւանի Պետական Համալսարանի փոխ տեսուչը Լեւոն Տոնոյեան, Թրքագիտութեան բաժնէն Ալ. Սաֆարեան, Աշոտ Սողոմոնեան։

Կարսը վերջին տասնամեակին կրած է արտագաղթին հետեւանքները։ Անկէ մեկնած է մասնաւորաբար մտաւորական եւ առեւտրական տարրը ու գիւղացի դանդաղածը մեծցած է։ Առիկա լուրջ փոփոխութիւն բերած է քաղաքին ընկերային, մշակութային դիմագիծին վրայ։ Ժխտական ազդեցութիւն գործած է աշխարհիկութեան գործօնն ալ։

Հետաքրքրականը համագումարին առիթով Կարսի հայկական անցեալին ուղղուած ակնարկներն են։ Բնականաբար Անին մեծ տեղ գրաւած է անոնց մէջ։ Մանաւանդ որ ինչպէս տեղեկացուցած էինք արդէն, դասական երաժշտութեան կարեւոր համերգ մը տրուած է աւերակներուն մէջ։ Յայտագիրը բաղկացած է ժամանակակից Թուրք հեղինակներու հետ Մոցարթի, Պէթհովէնի, Չայքովսկիի գործերէն։

Ակներեւ է Կարսի բարգաւաճումը ապահովելու ջանքին մէջ Անիի պատմական անցեալը որպէս զբօսաշրջական դրամագլուխ շահարկելու նպատակը։ Տրուած համերգն ալ այդ նպատակին ուղղուած է, խօսուած է Անիի կիսաւեր յուշարձանները նորոգելու մասին։ Նոյնիսկ կը մտածուի Մեսրոպ Պատրիարքը ընդգրկել Անին զբօսաշրջական ուշադրաւ կեդրոնի մը վերածելու ծրագրին մէջ։ Թուրքիոյ պատմական ժառանգութեան պահպանութեան վաքըֆին նախագահը Օ. Ակճըր ըսած է որ կը խորհին Պատրիարքը հրաւիրել որպէսզի հոն արարողութիւն մը կատարէ, այսպէսով զարկ տրուի զբօսաշրջիկներու այցելութեան։

Համաժողովի լրատուութեան մէջ կան լուսանցքային տեղեկատուութիւններ ալ. օրինակ, այն որ երաժշտահանդէսը խանգարող ազդակ եղած է Արասի միւս ափէն, Հայաստանէն, քարահանքներուն քարհատ մեքենաներուն աղմուկը....։ Երաժշտահանդէսին ողջոյնի խօսքին մէջ ըսուած է թէ քաղաքը երեք հազար տարիէ ի վեր նման հոյակապ ձեռնարկի վայր չէր եղած։ Այսուհանդերձ, արձանագրուած է մօտակայ Օճաքլը գիւղին բնակիչներէն մէկուն հակազդեցութիւնն ալ. ան ունկնդրելէ ետք դասական գործերը, ափսոսանքով ըսած է. «Երանի ժողովրդական երգիչ մըն ալ ըլլար ու ժողովրդական երգ երգէր»։

Հայ-Թուրք գործարարներու միութեան Թուրք նախագահը Գ. Սարաք համաժողո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍԷՐՆ ՈՒ ՍԷՐԸ ՄԷԿ ԳԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾ ՕԳՆԷ «ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ»ԻՆ

Մեր ընթերցողներէն Հայաստանեան երկու թերթերու Սեպտեմբեր 2ի թիւերը արձանագրած են Պարոյր Հայրիկեանի նախօրօք օրուան ասուլիսին, «Գիտելիքի Օրուան առթիւ»: Առաջինին թեման է. «Աշխարհի լեզուական քաղաքականութեան հարցը»: Եւ արդէն առաւելապէս այս թեմային ընդունելի է որ մշակել արժանաւորելի պատասխանը վերբանալ է «Հայաստանի Հանրապետութեան» ու «Առաւօտ»ի համար: Մանաւանդ որ ըստ հաստատուած տեղեկութեանց ուր հեղինակի ու խմբագրի գլխաւոր տեղը գրուած են (յատկապէս «Հայաստանի Հանրապետութեան» պարագային) Հայրիկեանի կանգ առած է ուղղագրութեան վերադարձին անյետաձգելի հարկին վրայ:

Երբեմնի անհամաձայնելի բլյուր չափ անոկելնայ երեւոյթներ կը պարզէ Հայաստանեան իրականութիւնը: Երբ պայքարի բուռն փուլերէ ետք անարձագանգ կը մնան կոչեր, կանչեր, դիմումներ, պահանջներ, այն պարագաներին գործելով որ անոնք պարտաւոր է ուղղագրութեան անօրէն արբոյցանելը, ձայնել հասնելով արհեստական ուղղագրութեան պաշտպանութեան մէջ կը վերարտադրուի ան: «Գիտելիքի Օրը» բնական է որ յարմար առիթ էր այդ վերլուծութեան, բայց քաղաքակա՞ն դէմքեր մը կողմէ, մինչ երկիրը ունի Կրթութեան ու գիտութեան նախարարութիւն, նախարար, փոխ նախարար, ու ակադեմականներ, լեզուաբաններ, բանասէրներ, ամբողջ կազմ մը որ ի հարկին առանց դժուարութեան աղաղակ արժէքները պաշտպանելու, առանց նոր անտեղիներու փոխանցումին մասին կը ճառէ:

«Ուղղագրութեան հա՞րցը. բայց ի՞նչ հարց: Ամէն բան այնպէս կարգին է, այնպէս ճիշդ դասաւորուած... պէտք չէ ականջ կախել Սփիւռքին ափ մը "մնացորդ"ներու, ցնորատեսներու որոնք մեր այսօրւան, վաղուան, միւս օրուան սերունդները կ'ուզեն խզել հայերէնագիտութեան փայլուն ներկայէն ու ներեալ անպարգետութեան անդունդը: Ի՞նչ ամբարտաւանութի՛ւն: Կը կարծեն որ չորս դրամի նուիրատուութեամբ իրաւունք կը հանին միջամտելու, խանգարելու մեր երեքհազարամեայ կուլտուրական ընթացքը: Ո՞վ պիտի հասկցնէ իրենց թէ մենք պետութիւն ենք, իրենք վտարանդի, որուն նիւթական մանր-մունր օժանդակութեան ոչ չենք ըսեր, զիրենք չվշտացնելու համար»...: Այս չէ՞ ուղղագրութեան ստալինեան լուծը վերցնելու ջանքին գտած արձագանգը հայաստանեան մեծաւորներուն կողմէ: Շուրջ մէկուկէս տասնամեակէ ի վեր քանի՛ առիթներով, քանի՛ տարբերակները լսեցինք այս քարոզին: Ան հնչեց կլոր սեղաններէ, բեմերէ, մամուլի էջերէն, հեռատեսիլի պաստառէն, միշտ նոյն նեղ, նեղմիտ պատճառաբանութեամբ հաւատարմութիւն նորոգելով «Մեծ առաջնորդ»ին անխծեալ կտակին:

Ու այս մթնոլորտին մէջ Հայրիկեան մը կ'ելլէ անվստահութեան օրինակ հանդիսանալու: Հայրիկեան մը որ ոչ իսկ Մատենադարանի գիտաշխատողի սեղանէն անցած է քաղաքական մարզը. իրը քաղաքական մօտեցումն է: Քանի որ անկախութիւն կը նշանակէ կարելի չափով իր կեանքէն վանել օտար միջամտութիւնները, բնական է որ արեղեանական փակագիծը փակուի: Այս կեցուածքը ան արդէն ասկէ առաջ ալ, Հայաստան-Սփիւռք առաջին համագումարին վաղորդայնին (1999 Հոկտ.) Գրողներու Միութեան մէջ կազմակերպուած կլոր սեղանին ալ արտայայտած էր. արժանի տուրքն ալ մատուցանած Եկեղեցիին ու Սփիւռքին որոնք պահպանած էին հայերէնի դասական ուղղագրութիւնը:

Սեպտ. 1ի ասուլիսին Հայրիկեան խօսած է ուղղագրութեան վերադարձը դատարանի որոշումով ձեռք ձգելու իր մտադրութեան մասին: Դիմումնագիրը արդէն փաստաբանին յանձնուած է. հոն բողոք յայտնուած է որ «մեր ժամանակակիցներին պարտադրում է ստալինեան քաղաքականութեամբ բռնութեամբ ընդունուած սովետական խեղագրութիւնը որը ոչ մի կապ չունի հայ դասական գրերանի հետ»: Հայրիկեան նաեւ կը խնդրէ «Լեզուի մասին» օրէնքին ոտնահարումով մեղադրել կառավարութիւնը, յատկապէս Կրթութեան նախարարութիւնը, քանի որ օրէնքին մէջ յստակօրէն գրուած է. «անցնել միասնական ուղղագրութեան»:

Լրագրողները, ինչպէս կը գրէ Ցոլակ Բուլղադեան («Առաւօտ»), «կրակին վրայ իւղ լեցնելով» Հայրիկեանին կը յիշեցնեն այս տարուան համալսարան մուտքի քննութիւններուն հայերէնի ու հայ գրականութեան բերանացի քննութեան աննախադէպ կերպով յած արդիւնքները: Դժուար չէ եզրակացութիւնը. «Ելակէտը նոյնն է. ամէն ինչ հետաքրքրում է, բացի Հայոց լեզուից»:

Յ. Բուլղադեան մէջբերումներ ալ ըրած է Հայրիկեանի արտայայտութիւններէն. ան ամենայն ճշգրտութեամբ գիտէ գլխուն գալիքը. «Վաղը կիսագրագէտ համբակները կը խօսեն այն բանի մասին որ դա իրենց՝ ապազգային կիսագրագէտ լեզւաբանների խնդիրն է, եւ ինձ կոչ կ'անեն չխառնուել այդ հարցերին»: Բայց ինք տէր է անշեղ համոզումին թէ «սովետական խեղագրութիւնը պաշտպանող բոլոր մասնագէտ կոչուածները կամ ազգի դաւաճաններ են, կամ այդ դաւաճանների ձեռքին՝ տգէտ ու ծոյլ խամաճիկ»: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ԱԻՄ-ի նախագահը այդ խմբաւորումներէն ո՛ր մէկուն մէջ կը զետեղէ այն մեղակիցները որոնք խեղագրութիւնը բացէ ի բաց չպաշտպանելով հանդերձ, լռին լռութեամբ կը դաւաճանեն: Գրող-մրող, քաղաքական-հանրային գործիչ, խորհրդական, ներկարար, մանկլաւիկ, տէրտէր, վարժապետ, նպարավաճառ, դերասան, երգահան, երագահան, երգիչ, արնօրէն, որեւէ մարդէ կրնան ըլլալ անոնք որ գերագոյն իմաստութեան թափանցողի չեշտով, կիսաձայն կը պատգամեն թէ նման հարցերու կարգադրութիւնը ժամանակի հարց է: Օրէնք, հրամանագիր լաւագոյն միջոցները չեն: Պէտք է համբերութիւն ունենալ:

Հայրիկեանի դատարան դիմելու որոշումը, մանաւանդ երբ կ'ըսուի թէ ի հարկին խնդրոյ առարկան Եւրոպական ատեանը կ'ըլլայ, կարեւոր զօրակցութիւն է այդ մարզին սրբագրութեան պայքարը տանողներու խմբակին: Անոնք ցոյց տալու իմաստով որ իրենք առանձին չեն: Թէ անկէ անդին գործնական գետնի վրայ ի՞նչ կարելի է ակնկալել, դժուար է ըսել: Եւրոպական դատարանը լիազօ՞ր է երկրի մը ներքին, մշակութային մէկ խնդրին միջամտելու. կամ կրնա՞յ ունենալ ուեալ պարագային իրաւատէրն ու իրաւազուրկը զանազանելու վստահելի միջոցը: Ինչ որ ալ ըլլան պատասխանները, արդէն ուղղագրութեան սայլը խրած ճահիճէն հանելու ջանքին մէջ յուսահատելու պատւար է Հայրիկեանի որոշումը: Նաեւ երաշխիք մըն է թէ այդ հարցը դժուար է թաղել, թէ օր մը չէ օր մը ամէնէն անըսպասելի տէրեր կը յայտնուին անոր:

Նիւթը կարելի չէ փակել առանց անդրադառնալու խծբծանքի չեշտին որ Հայաստանի երկու լրագրողուհիները (երկրորդը Ծովինար Նազարեան կը կոչուի, «Հայաստանի Հանրապետութիւն») ընկերացուցած են իրենց տեղեկատուութեան: «Առաւօտ»ի էջին մէջ այնքան բացայայտ չէ ան. շատ զգալի է թէեւ որ Յ. Բուլղադեան իրեն հետ որեւէ կապ չունեցող խնդրի մը նման կ'արձագանգէ Հայրիկեանի ասուլիսին թեմային: Իսկ Ծ. Նազարեան որուն պատկանած խմբագրութիւնը տեսականօրէն հայկական մտայնութեան, չահուն ամէնէն մօտիկ կանգնածներէն մէկը պէտք է ըլլայ, ենթախորագիրէն իսկ ծաղրի առարկայ կ'ընէ նիւթը, գրելով. «Բարոն Բարոյր Հայրիգեանի ասուլիսը»: Եւ ի՛նչ դառն է նկատել որ անկախ Հայաստանի անունը կրող թերթին մէջ 4 բառնոց այս ենթախորագիրով թէ՛ կը ծաղրուի Սփիւռքցիին առողջանութիւնը, թէ՛ 70 տարի բռնաբարուած ազգային արժէք մը: [illegible] փաստն ալ տալով, քանի որ Պարոնը պարոն կամ «բարոն» արտասանել, կամ Հայրիկեանը՝ «Հայրիգեան», ոչ մէկ աղերս ունի դասական կամ անդասական ուղղագրութեան հետ:

Խծբծանքի թափէն իր բաժինը առած է Հայրիկեան ալ որ կ'որակուի «անկախական» որուն վլացուած է նոյնիսկ գլխագիր ա մը: Թէեւ պէտք է ըսել որ տեղեկատուութեան գործը բաւական ճշգրտութեամբ կատարուած է. կը կարդանք որ նոյնիսկ լրագրողներու լսարանի մը Հայրիկեան պարտաւոր եղած է բացատրելու թէ ինչո՛ւ «միասնական ուղղագրութիւն» ըսելով պէտք է դասականը հասկնալ, թէ խօսքը չի վերաբերիր արեւմտահայերէնին անցնելու (որպէս թէ խօսքը թրքերէնին վերաբերէր...), եւ այլն:

Կարդալէ ետք երկու թղթակցութիւնները, մարդ անպայման նախ յաջողութեան մաղթանք մը կը բանաձեւէ «անկախական»ի գլխչուած Պ. Հայրիկեանին. յետոյ անպայման կը մտածէ թէ որքա՛ն համբերութիւն պէտք է ունենալ ապրելու եւ դատ պաշտպանելու համար նման շրջապատի մէջ ուր անկախութեան գաղափարն իսկ կրնայ շահագործուիլ որպէս մանրուք, անպաշտպանելի դատի մը նեցուկ կանգնելու յամառութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ Կ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԿՏԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ն. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Քանի մը ամիսէ ի վեր հայ մամուլը լայն տեղ կը յատկացնէ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (Հ. Բ. Ը. Մ.) որոշման, ըստ որու «Մելգոնեան» կրթական հաստատութիւնը պիտի դադրի ըլլալէ գիշերօթիկ վարժարան մը, ուր կ'ուսանէին 200է աւելի հայ աշակերտներ, եւ պիտի վերածուի ցերեկօթիկ դպրոցի մը Նիկոսիոյ փոքրաթիւ հայ գաղութին համար: Թեր ու դէմ շատ գաղափարներ արտայայտուեցան խորիմաց անձերու կողմէ, եւ ուրախ ենք տեսնելով, որ ամէնուն ալ հետապնդածը միայն ու միայն հայ ազգին բարօրութիւնն է, թէեւ տարբեր ձեւերով. ոմանք կ'ուզեն անօթիները կերակրել, ոմանք կը մտահոգուին հայորդիներու առողջապահութեամբ, ուրիշներ կ'ուզեն Արցախի կամ Հայաստանի մէջ ուսումնական կեդրոններ հիմնել, եւլն.: Երանի՜ ունենայինք բազմաթիւ հարուստ ազգային բարերարներ, որպէսզի այդ բոլոր երազներն ալ իրականանալու առիթը ունենային, ինչպէս որ կ'ընէ Գէրք Գրիգորեան, նորոգելով մեր մայրաքաղաքին ենթակառոյցը:

Ասկէ 85 տարի առաջ ալ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր դժուարին կացութեան մէջ. ի՛նչ կ'ըսեմ, շա՛տ աւելի՛ն դժուարին կացութեան մէջ, քան այսօր: Մօտ 2 միլիոննոց Արեւմտահայաստանէն քանի մը հարիւր հազար Հայեր միայն Միջին Արեւելքի կարգ մը երկիրներու մէջ ապաստան գտած էին, շնորհիւ արաբ, պարսիկ եւ յոյն ժողովուրդներու հիւրընկալութեան, առանց գիտնալու թէ վաղուան Հայը ուրկէ պիտի գար, կամ ինչ ապագայ կը սպասէր իրենց եւ իրենց սերունդներուն:

Թերեւս ո՛չ այսօրուան պէս մեծ թիւով բայց այն ատեն ալ ունէինք հարուստ բարերարներ, որոնք իրենց սրտին ձայնը լսելով, փորձեցին օգնել իրենց ժողովուրդին:

Ասոնցմէ էին Գրիգոր աղա եւ Կարապետ աղա Մելգոնեաններ, կեսարացի Հայեր, որոնք հաստատուած էին Եգիպտոսի մէջ եւ կը զբաղէին ծխախոտի վաճառականութեամբ: Անոնք բախտը ունեցան Համաշխարհային Ա. պատերազմի ընթացքին, գրեթէ դիպուածաւ, մեծ հարստութիւն դիզելու: Երկուքն ալ ըլլալով ամուրի եւ տարեց, որոշեցին իրենց հարստութիւնը նուիրել հայ ժողովուրդին, ի սպաս յառաջդիմութեան, հայեցի կրթութեան:

Ցիշենք, որ Մելգոնեան եղբայրները առիթ չէին ունեցած ստանալու հայեցի կրթութիւն եւ նոյնիսկ իրենց անունը հայերէնով գրել չէին գիտեր. այդ պատճառով ալ «Մելգոնեան»ը այսօր կը գրենք «գ»ով, ինչպէս իրենք կը գրէին:

Դժբախտաբար Գրիգոր աղա կանուխէն մահացաւ, 1920ին, սակայն Կարապետ ապրեցաւ մինչեւ 1934 եւ տեսաւ իրենց երազին իրականացումը:

Կարապետ աղա, ճարպիկ գործի մարդ, իրենց ժառանգը հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար, 1925ին կնքեց համաձայնութիւն մը Հ.Բ.Ը.Մ.ի հետ, որու կ'ակնարկենք որպէս Մելգոնեանի կտակը, կամ ժառանգը, կամ համաձայնութիւնը:

Երբ այսօր կը վիճինք, թէ «Մելգոնեան»ի ապագան ի՞նչ պէտք է ըլլայ, կը մոռնանք, որ պատասխանը պէտք է փնտռենք այդ համաձայնութեան մէջ, որ Կարապետ Մելգոնեան կնքեց Հ.Բ.Ը.Մ.ի հետ:

Ուստի, ստորեւ ձեզի կը ներկայացնենք Կարապետ Մելգոնեանի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի միջեւ կնքուած համաձայնութեան կարեւոր կէտերը եւ գաղափարները, որոնք առնչութիւն ունին «Մելգոնեան»ի ապագային հետ, եւ կը վերլուծենք զանոնք, դիտուած միայն ու միայն իրաւական տեսանկիւնէ, զերծ ամէն կարգի զգացական դիրքաւորումէ:

Այս առթիւ կ'ուզենք մեր շնորհակալիքը յայտնել Պ. Մ. Սարաֆեանի եւ Պ. Վ. Օ. գլնեանի, որոնք հանրութեան յանձնեցին Կ. Մելգոնեանի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի համաձայնագրին անգլերէն թարգմանութիւնը ֆրանսերէն բնագրէն: Համաձայնութեան անգլերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր կրճատուած հայերէն թարգմանութիւնը հանրութեան մատչելի են համացանցի վրայ՝

www. savemelkonian.org

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

Ա.- Միշտ կը կարծուէր, որ Մելգոնեան եղբայրները երկար տարիներ ուսումնասիրելէ վերջ իրենց կտակը յանձներ էին Հ.Բ.Ը.Մ.ին, մինչ ըստ կտակին, անոնք յարմար գտեր են իրենց երազին իրականացման գործը յանձնել Պոլսոյ Պատրիարքարանին, եւ Պատրիարքարանն է, որ յետագային համոզած է Կ. Մելգոնեանը, որ զայն յանձնէ Հ.Բ.Ը.Մ.ին, «որպէսզի աւելի լաւ կառավարուին եւ անոնց ապագան ապահովուի... յարմար դատեցին փոխանցել Հ.Բ.Ը.Մ.ին ձրիաբար, բոլոր ստացուածքները եւ իրաւունքները, զորս ստացած էին Կարապետ Մելգոնեանի նուէրով»:

Բ.- Իրաւական գետնի վրայ կարեւոր է նշել, թէ Կ. Մելգոնեան արդէն կը ստեղծէ նախընթաց մը, Պոլսոյ Պատրիարքարանէն ետ առնելով իր «նուէրը», քանի որ ան անկարող դարձած էր իրեն վըստահուած առաքելութիւնը չարունակելու, «այսպիսով ազատ կացուցած նուիրատուն, որպէսզի ան կարենայ հիմնել որբանոցներ եւ դպրոցներ այլ վայրերու մէջ, որոնք աւելի յարմար կը գտնէ»:

Մանաւանդ ամերիկեան օրէնսդրութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ նուիրատուին «մտադրութեան», մեկնաբանելու համար որեւէ համաձայնութիւն:

Գ.- «Պոլսոյ Պատրիարքարանը արդէն կառուցած է Նիկոսիոյ մէջ, Կիպրոս, երկու որբանոց-դպրոցներ, որոնք ծանօթ են "Մելգոնեան" հաստատութիւններ անունով»: Եւ այսպիսով մենք ալ կը տեղեկանանք, որ «Մելգոնեան»ի առաջին շէնքերը շինուած էին Պատրիարքարանին կողմէ, որ երեւի խղճմտօրէն կը կատարէր իրեն յանձնուած գործը, ուրեմն, զարմանալի չէ, որ երբ Պատրիարքարանը կը յանձնարարէ Հ.Բ.Ը.Մ.ը այս աչխատանքին համար, Կարապետ Մելգոնեան կը հաւանի, «մանաւանդ որ այս փոխանցումը տեղի կ'ունենայ, որպէսզի իր բարեսիրական նպատակները աւելի ճըշգրտօրէն հետապնդուին»:

Դ.- Հ.Բ.Ը.Մ.ը կը գիտակցի, որ հոգատարութիւն մըն է, որ վրան կ'առնէ, որ նախապէս Պատրիարքարանինն էր, երբ կ'ըսուի, թէ «Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը յանձն առած ըլլալով այս պարտականութիւնը, որուն

780 ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԸ

Արբանեակներով արձանագրուած տուեալներու շնորհիւ գիտնականները Հարաւային Բեւեռի սառերուն տակ տեսած են հսկայական խառնարաններ որոնք բացուած են երկնաքարի մը կտորներով. երկնաքարը նոյնքան մեծածաւալ եղած է, որքան այն միւսը որ 65 միլիոն տարի առաջ պատճառ եղած էր հոյամողէզներուն անյայտացման:

Գիտնականները ստուգած են որ խառնարանները 3800 քմ. երկայնքով ու 2000 քմ. լայնքով տարածքի մը վրայ են, բացուած՝ 4,8 - 11 քմ. տրամագիծով երկնաքարի մը կողմէ որ փշրուած է երկրագունտին մթնոլորտը մտնելով: Աստր ամէնէն ուշագրաւ հետեւանքը եղած է բեւեռային գօտիին սառնադաշտին 1%ին հալիլը եւ ովկէաններու մակարդակին 60 մ. բարձրացումը:

Ատիկա պատահած է շուրջ 780 հազար տարի առաջ. այդ շրջանի կլիմայական պայմանները տարբեր էին «հոյամողէզներու երկնաքար»ին Մեքսիքայի վրայ ինկած օրերէն: Առաջինին ընթացքին բարձրացած փոշիի մրրիկները եւ բռնկած հրդեհները պատուարած էին արեւուն ճառագայթները, ինչ որ պատճառ եղած էր երկրագունտի մթնոլորտին պաղելուն ու առով՝ հոյամողէզներու անյայտացումին: Բեւեռին վրայ ինկած երկնաքարը նման ողբերգական հետեւանք ունեցած է:

Գիտնականները առաջին անգամ 1960ին, Հարաւային Բեւեռ կատարուած հետախուզութեան մը ընթացքին նշմարած էին երկնաքարին հետքերը: Անոնցմէ մէկուն ուշադրութիւնը գրաւած էր որ բեւեռին յատակը տարբեր խտութիւններով մասեր կային որոնք մագնիսական դաշտի անկանոնութիւններու պատճառ էին: Ուրիշ գիտնական մըն ալ այն եզրակացութեան հասած էր որ շուրջ 780 հազար տարի առաջ Հարաւային կիսագունտին մէջ, հաւանաբար բեւեռային շրջանը, հսկայական տարողութեամբ բան մը պատահած էր:

Այսուհանդերձ, միայն վերջերս նկատուած է որ սառոյցներուն տակ լայնատարած խառնարան մը կայ. ան լեցուած է սառի, ժայռի կտորներով: Ցայսնաբերումին տէր գիտնականը բարեբախտութիւն կը նկատէ որ երկնաքարը անդարմանելի հետեւանքներ չէ ունեցած նախորդին նման որ հոյամողէզներու անհետացումին պատճառ եղած էր: Անկարելի չէ որ երկրորդ ալ կենդանական կարգ մը տեսակներ ջնջած ըլլայ, բայց անոնցմէ ոչ մէկ հետք կայ:

ԲԱՂՀԱՆ

Պ. Կարապետ Մելգոնեան հաւանած է, հետեւեալ կէտերու վրայ համաձայնութիւն գոյացած է...»:

Ե.- Ուշագրաւ է, որ Կ. Մելգոնեան ամենայետին մանրամասնութիւններով կը նկարագրէ, թէ ինչպէս իւրաքանչիւր կալուած անցաւ իր եւ եղբօր ձեռքը, որպէսզի իրենց ժառանգը յետագային չենթարկուի աւելորդ դատական հետապնդումներու, եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը անխափան կարենայ հետապնդել իր ուսումնական եւ բարեսիրական ծրագիրները:

Զ.- Կարապետ Մելգոնեանի կողմէ յստակ կերպով կը ներկայացուին այն նպատակները, որոնց համար կը յատկացնէ հարստութիւնը, առաջինը ըլլալով հոգաբարձութիւնը արդէն հիմնուած «Մելգոնեան Հաստատութեան». «Հոգաբարձութիւնը "Մելգոնեան" Հաստատութեանց, որ կը բաղկանայ երկու դպրոց-որբանոցէ, մին տղոց, միւսը աղջկանց, որոնք արդէն հիմնուած են Նիկոսիոյ մէջ, Կիպրոս, եւ կարող են ընդունիլ 500 աշակերտ»:

«Մելգոնեան»ը փակելու կամ անոնցմէ դպրոցի մը վերածելու փորձը առաջին անոթիւ կը հակասէ այս պարբերութեան, երբ Նուիրատուն կը նախատեսէր մինչեւ 500 աշակերտ ընդունիլ: Վարժարանի փակման հակառակորդները յաջողագէս կրնան վիճիլ դատարանի մը առջեւ, որ հսկայ գիւղերօթիկ վարժարան մը փոքր ցերեկօթիկ դպրոցի մը վերածելը «հոգաբարձութիւն» չէ, ուստի Հ.Բ.Ը.Մ.ը իր ստանձնած պաշտօնին մէջ կը թերանայ:

Կ՚ենթադրենք, որ միւս երեք հիմնարկները, որ յիշուած են այստեղ, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանները եւ Երեւանի Համալսարանը, կանոնաւորաբար ստացած ըլլան իրենց տարեկան յատկացումները եւ կը շարունակեն ստանալ:

Է.- Մնացեալ ծրագիրները միայն կրնային իրականանալ, եթէ եկամուտը արտօնէր: Նուիրատուն կ՚ուզէր հիմնել «Արուեստի եւ արհեստի վարժարան "Մելգոնեան"ի կից», «Տպարան... գիտական եւ այլ հայերէն երկեր տպելու», «Արեւմտեան համալսարաններու մէջ թոշակաւոր հայ գիտնականներ պահել» եւ «Հիմնել կամ օգնել, որ Կիպրոսի մէջ կամ այլուր ստեղծուին հայկական ուսումնասիրութեան կեդրոններ»:

Տ. Ն. Պ.

«Ասպարէզ»

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգային Կրթական եւ Մշակութային Միութեան գրական հանդէս «Բագին»ի նոր թիւը, նոր տարազով, լոյս կը տեսնէ 2004 Սեպտեմբեր 30ին, գունաւոր եւ պատկերազարդ: Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն գրողներ եւ մտաւորականներ, ստեղծագործական եւ ուսումնասիրական աշխատանքներով, բերած են իրենց մասնակցութիւնը: Իր քառասնամեայ ծառայութեան ուղիղ գծին վրայ, «Բագին» կը թեւակոխէ նոր հանգրուան, փայփայելով երէց եւ նոր սերունդի գրական ու մշակութային ստեղծագործական ճիւղերուն բեմը ըլլալ, ինչպէս երէկ, նաեւ վաղը:

Հաւատացած ենք որ մեր ազգային լեզուն, մեր գրականութիւնը եւ ընդհանրապէս մշակոյթը եղած են եւ կը մնան մեր ինքնութեան, գոյապայքարին եւ օրակին պատուանդանը, ինչ որ Համազգայինի առաքելութեան առանցքն է, եւ ազգի հետանկարային առաջադրանքներուն կ՚առընչուի սերտօրէն: Հակառակ վերջին տասնամեակներու վերիվայրումներուն, «Բագին» հանդիսացաւ ասպարէզ նոր տաղանդներու ծլարձակման ենթահողը: Անոր էջերուն մէջ կը գտնենք երէցներու կողքին նորեր, որոնք արդէն անուններ են մեր գրական հրապարակին վրայ:

Մեր ժողովուրդը, Սփիւռքի պայմաններուն մէջ, որպէս ազգի անխախտ հաւաքականութեան տեւելու համար, կարիք ունի իր մտաւոր եւ ստեղծագործ ներուժին: Համազգայինի ընտանիքը, իր հիմնադիրներու ներշնչած գիտակցութեամբ, եւ ամբողջական ներդրումով, կը շարունակէ «Բագին»ի հրատարակութիւնը, զայն աճեցնելու եւ զարգացնելու հաստատակամութեամբ: Այս նպատակներու իրականացման համար, շատ բնական է որ մենք ապաւինինք մեր ժողովուրդի գիտակցութեան եւ յանձնառութեան, քանի որ գրականութիւնը ազգի ժառանգութիւն է, հետեւաբար պատասխանատուութիւնը նոյն ազգի բոլոր անդամներուն: Այլ խօսքով, հայ գրականութիւնը պէտք է որ մտնէ բոլորի տուները, բերելու համար մեր հաւաքական արժէքներու ըմբռնումը, զայն դարձնելու համար յառաջդիմութեան ազդակ:

Կոչ կ՚ընենք հայ մտաւորականութեան, որ «Բագին»ը համարի իր ժամադրավայրը: Կոչ կ՚ընենք բոլորին որ սիրեն հայ գրականութիւնը, գրեն, վարակուին ստեղծագործելու ազնիւ ցաւով եւ միանան բոլոր անոնց որոնք կը հաւատան մեր ազգի ապագային եւ գիտեն որ գրականութիւնը հոն առաջնորդող մենաշնորհեալ ճամբաներէն մին է, կարեւորագոյններէն:

Գրել, կարդալ, մասնակցիլ, տիրոջ ըդգացումով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, Սեպտ. 24

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Ուրախութիւնն ունինք ծանուցանելու համայն հանրութեան, որ Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարը Պ. Ռընօ Տոնտիէօ տը Վապր, Կարպիս Ափրիկեանին շնորհած է Շըվալիէ աը լ'Օրտրը տէ զ'Առ զ'է տէ Լէթր տիտղոսը, երաժշտական մարզին բերած իր նպաստին համար:

Շքանշանի յանձնումը կը կատարէ Պ. Ֆիլիփ Մէյէր, պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, որ տեղի կ՚ունենայ Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 19ին, Փարիզի 9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Սալ տէ Գոնսէյին մէջ:

Մուտքը հրաւէրով է: Ջինքը յարգողները, եթէ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, կրնան դիմել Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին՝ 17 ռիւ Պլէօ, ստանալու համար մուտքի հրաւէրներ:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՈՊԻՏ

90ամեայ ծերունին գալիս է բժշկի մօտ ու ասում.

- Ցաջորդ շաբաթ ամուսնանում եմ:
- Օ՛, հիանալի է, իսկ քանի՞ տարեկան է հարսնացուն:
- 18:
- Բայց պիտի իմանաք, որ անկողնում չափից աւելի ակտիւութիւնը կարող է բերել մահուան:
- Է՛հ, թող մեռնի: Նորից կ՚ամուսնանամ:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.
ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՅՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԻՆՔՆԱՎՍՏԱՀ ՊԱՏԱՆԻՆ

Երկու դար առաջ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանին դէմ գտնուող վարժարանը տարբեր էր այսօրուան սիրուն դըպրոցէն: Դէպի ծով առաջացող ներկայ նեղ ու կարճ փողոցը այդ օրերուն կարեւոր թաղի մը ծանօթ փողոցն էր, եւ հոն էին Հայոց Պատրիարքարանը, Հայոց Մայր եկեղեցին եւ Մայր վարժարանը, քով քովի եւ դէմ առ դէմ:

Այսօր Գումգափուն աղքատիկ թաղ մըն է, բայց երկու դար առաջ Գումգափուն ալ ներկայ աղքատիկ թաղերէն Խասգիւղի, Օրթագիւղի նման ամիրայական եւ յարգի թաղամաս մըն էր: Մայր վարժարանի համեստ շէնքը Պատրիարքարանի փողոցին մէջ խեղճուկ երեւոյթ մը կը պարզէր: Սակայն եւ այնպէս վարժարանը մակարդակով եւ ուսուցչական կազմով պատիւ կը բերէր ոչ միայն Գումգափուի թաղին, այլ՝ ամբողջ Թրքահայութեան:

Վարժարանի տնօրէն Թորոս Էֆէնտի Աստուածատուրեան զարգացած անձ մըն էր: Այդ օրերուն երբ ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ ամբողջ աշխարհի մէջ դեռ անծանօթ էր ռամկավարութիւնը, այդ օրերու երբ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը դեռ չէր պայթած, Թորոս Էֆէնտի Թուրքիոյ մէջ իր վարժարանէն ներս ներմուծած էր ռամկավարական սկզբունք: Կազմած էր ուսուցչական խորհուրդ մը եւ դպրոցին կարեւոր հարցերը, կամ աշակերտութեան հանդէպ ուղղուցիչներու դժգոհութիւնները այդ խորհուրդին առջեւ կը բերէր եւ վճռականութեան կը դնէր:

Այսպէս ահա 1783ի ձմրան Շաբաթ օր մը Մայր վարժարանի մէջ կար ուսուցչաց խորհուրդի նիստը: Զանազան հարցեր քննուելէ վերջ տնօրէն Թորոս էֆէնտի քիչ մըն ալ դժգոհ շեշտով մը ըսաւ.

- Պարոն Հրանդ, հիմա կրնաք բացատրել ձեր դժգոհութեան նիւթը:

Ուսուցիչը ոսկի երաս, հազիւ քսանհինգ տարու երիտասարդ մըն էր: Այդ օրերու ուսուցիչներուն սովորութեան յարմարելով ձգած էր պեխ ու մօրուք:

- Վերջերս, ըսաւ պարոն Հրանդ, իմ դասարանիս աշակերտներէն Յարութիւն Պէզճեան անկարգապահութիւններ ընել սկսած է եւ դասարանին կարգապահութիւնը կը խանգարէ: Մինչեւ այս տարի դասարանին լաւագոյն աշակերտներէն մին էր, ուշադիր էր, ուշիմ էր, բայց այս տարի դարձած է անուշադիր: Ինք չ՚աշխատիր առաջուան պէս եւ իր ընկերներն ալ սիրտ կը հանէ:

- Ինչպէ՞ս, հարցուց տնօրէնը զարմացած:

- Այո, անոնց կը թելադրէ ձգել վարժարանը եւ շուկայ երթալ դրամ շահիլ: Ես ականջալուր եղայ երբ ընկերներուն կ՚ըսէր թէ փոխանակ դպրոցը գրաբարով եւ քերականական վերլուծումներով գլուխ պայթեցնելու, երթան շուկայ եւ դրամ շահին ու շուտով մարդ դառնան:

- Պարոն Հրանդ, հարցուց տնօրէնը, չէ՞ք խորհիր որ կարելի է խրատելով կարգի բերել զինքը:

- Ոչ, պարոն տնօրէն, ես ամէն ինչ փորձեցի, ոչ մէկ խրատ օգուտ ունեցաւ:

Բոլոր աչքերը զարմանքով ուսուցիչին վրայ գամուած մնացին: Բոլորն ալ Յարութիւնը կը ճանչնային որպէս ուշիմ եւ համակրելի տղայ: Մայր եկեղեցիի աւագերէցին թոռն էր: Հայրը եկեղեցասէր եւ ուսումնասէր մարդ էր: Ինչպէ՞ս 12 տարու Յարութիւնը կրնար այդքան փոխուած ըլլալ:

Երբ պարոն Հրանդ իր վրայ ուղղուած զարմացական ակնարկները տեսաւ, ակամայ շփոթեցաւ: Անմիջապէս բացատրեց.

- Քանի քանի անգամներ խրատեցի, օգուտ չըրաւ: Երբ ընկերներուն քով սաստեցի, գիտէ՞ք թէ ինչ եղաւ իր պատասխանը:

Բոլորը միաբերան ու անհամբեր բացագանչեցին.

- Ի՞նչ:

- Ըսաւ թէ ինք վճռած է շուկայ իջնել հարստանալ եւ մեծ մարդ դառնալ: Ըսաւ նաեւ թէ համոզած ընկերները պատրաստ են իրեն հետեւելու կամ ոչ: Ոչ իսկ ուզեց լըսել խրատներս: «Պարոն, ըսաւ, ես շուկային դպրոցին մէջ պիտի զարգանամ ու մարդ դառնամ»: Այո, պարոն տնօրէն եւ յարգելի պաշտօնակիցներ, Յարութիւն ուշիմ տղայ է, կրնամ նոյնիսկ ըսել թէ անկիրթ չէ, գիտեմ, թէ յարգելի ընտանիքի մը զաւակն է, բայց եւ այնպէս, հակառակ դեռ տասներկու տարու ըլլալուն՝ չափազանց յամառ է եւ ոչ ոք կրնայ իր որոշումներէն ետ կեցնել զինքը:

Ուսուցչական ժողովը Յարութիւնի խնդրին մէջ եզրակացութեան մը չյանգեցաւ: Ոչ մէկ պատիժ տնօրինեց անոր դէմ: Ժողովը աւելի ճիշդ նկատեց հարցին կարգադրութիւնը թողուլ տնօրէնին:

- Պարոն Հրանդ, ըսաւ Թորոս էֆէնտի, Երկուշաբթի օր դասերը աւարտելէ վերջ ինծի բերէք Յարութիւնը: Ձեր ներկայութեան կ՚ուզեմ անգամ մըն ալ ես հարցաքննել եւ եթէ պէտք է խրատել զինքը:

Ժողովը վերջացաւ: Տնօրէնն ու ուսուցիչները մի առ մի մեկնեցան իրենց մօտակայ տուները: Դուրսը ձիւնամրրիկ կար: Մայր վարժարանին նեղ փողոցին մէջ մարդ դժուար կրնար յառաջանալ: Բայց Կիրակի էր յաջորդ օրը եւ ուսուցիչները աշակերտներուն չափ հաճոյքով կ՚երթէին կու տային ձիւնին ու բուքին, խորհելով թէ մինչեւ Երկուշաբթի հանգիստ պիտի ընէին:

Երկուշաբթի տարբեր չէր միւս օրերէն: Բայց դասերէն վերջ տարբեր եղաւ Յարութիւնի համար, երբ տուն մեկնելու պատրաստուած ատեն Պարոն Հրանդ ձայնեց:

- Դուն քիչ մը սպասէ Յարութիւն, տնօրէն էֆէնտին կ՚ուզէ քեզ տեսնել:

(Շար. 1)

COMMUNIQUE

Rassemblements nationaux le 6 octobre à l'appel du CCAF

Le Conseil de Coordination des Organisations arméniennes de France dénonce les dispositions antidémocratiques du nouveau code pénal turc adopté le 25 septembre et en particulier son article 306. Cet article prévoit en effet une peine de 10 ans de prison pour «les citoyens qui déclarent que le génocide arménien a effectivement eu lieu pendant la première guerre mondiale».

Il appelle la Commission Européenne à réagir à cette législation contraire à toutes les valeurs de l'Europe et à demander la reconnaissance du génocide arménien comme condition à l'adhésion de la Turquie, ainsi que l'exige la résolution du 18 juin 1987 du Parlement européen, réitérée à plusieurs reprises depuis.

Il appelle les fils des rescapés du génocide arménien ainsi que tous les démocrates à se joindre aux rassemblements contre l'entrée d'une Turquie négationniste en Europe qui auront lieu dès le 6 octobre, jour où la Commission européenne doit rendre son rapport.

— **A PARIS**, rassemblement à 18h30 sur le parvis des Droits de l'Homme, Place du Trocadéro.

— **A MARSEILLE**, rassemblement à 18h30 devant le CMCI, rue Henri Barbusse.

— **A NICE**, rassemblement à 18h30, Place Massena.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Paris, le 26 septembre 2004

(Շար. Ա. էջէն)

մին ադրբեջանցի մասնակիցներու գայրոյթը գրգռած է, երբ ըսած է թէ Թուրքիոյ զգացական դիւանագիտութեան պատճառով Կարսի Արեւելեան դուռը (Հայաստանի հետ) փակ կը պահուի: Ադրբեջանի Կարսի հիւպատոսը հակազդած է անմիջապէս, շեշտելով որ այդ մէկը դէպի Կովկաս միակ դուռը չէ, կայ Նախիջեւանն ալ:

Թերթը յատուկ բաժինով մը կ'արձագանգէ Հայաստանցի ներկաներուն, շեշտելով թէ անոնք հրաւիրեալներ էին. ապա կը յիշէ նախորդ համաժողովին, 2000ին, Հայաստանցի երկու մասնակիցի ստիկանութեան կողմէ վտարումը:

Պոլսոյ երկլեզու «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրը Հրանդ Տինք ալ մասնակցած է համաժողովին: «Հիւրրիյէթ» տեղ տալով անոր խօսքերուն, կը գրէ թէ Հարկ է Անիի մէջ պարիսպ պեղումներ ընել, սակայն ո՛չ Թուրքիոյ, ո՛չ Հայաստանի միջոցները բաւարար են նման բանի: Թերեւս կարելի կ'ըլլայ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի համակշռին տակ հայեւթուրք մասնագէտներու մարմին մը կազմել, իսկ պեղումներու սկսելէ ետք երկու պետութեան կողմէ միասնաբար զբօսաշրջութեան բանալ քաղաքը: «Կրնամ ըսել թէ Թուրքիոյ առաջարկով նման ծրագրի մը իրագործումը երկու երկիրներուն բարեկամութեան համար շատ կարեւոր քայլ մը կ'ըլլայ» ըսած է Հ. Տինք:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան Հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ Հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուբիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ցեղիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին թուականը որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18.30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22.30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴԻՐՈՅԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆԻ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաջնորդական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,
- ժամը 10.30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԻՒՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուբիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
C O N F E R E N C E
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE «ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé**,
Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 SEPTEMBRE
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.035 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.035

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Օրուան հրատապ հարցը դարձած է Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթը եւ թերթերը սիւնակներ կը նուիրեն թեր ու մանաւանդ դէմ տեսակէտներու:

Սեպտեմբեր 29 թուակիր Մոնտը լայն տեղ կու տար եւ այլեւս յստակ էր որ կառավարութիւնը կ'ուզէ որ չփոթուին Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ Սահմանադրութեան հանրաքուէին հարցերը: Անկարելի չէ որ խաղ մըն ալ ըլլայ այս պատմութեան մէջ եւ կառավարութիւնը այն մտավախութեամբ որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կրնայ պատճառ ըլլալ որ չքուէի Սահմանադրութեան, կը փորձէ ձայները հանդարտեցնել: Մթնոլորտը լարուած է մանաւանդ Շիրաքի եւ իր կուսակցութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւններէն: Յանձնախումբին տեղեկագրէն ետք (անկասկած դրական) Դեկտեմբեր 17ին է որ 25 երկիրներու պետական ղեկավարները պարտին վերջին խօսքը ըսել եւ այդ պատասխանը պէտք է տրուի միաձայնութեամբ:

Իւ. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխաններէն Տոմինիք Փայէ չի վարանիր ըսելու որ անհամաձայնութեան պարագային Շիրաքի հետ, կրնայ մինչեւ իսկ կուսակցութեան պառակտումը պատահիլ, ուրիշ կին երեսփոխան մըն ալ՝ Վալերի Փեքրէս կը խոստովանի որ կացութիւնը անլուծելի կը դառնայ: Անդամակցութեան վճռապէս դէմ է Ֆր. Պայրու, որ կը յիշեցնէ միշտ. անդամակցութեամբ, կ'երթանք դէպի Եւրոպա մը, մշակութային դաշտի վրայ անհաղորդ ընկերութիւններու հետ, որոնց արքերը, սովորութիւնները, մշակոյթները տարբեր են: Ատիկա արգելք կ'ըլլայ որ Միութիւնը մէկ ձայնով խօսի աշխարհի կարեւոր հարցերուն շուրջ»:

Ձախ ճակատի վրայ, գլխաւոր պատասխանատուները հարցը կանխահաս կը նկատեն: Հոլանտ կը գտնէ որ հանրաքուէի հարցը մեծամասնութեան ներքին հարցն է եւ կրնայ շփոթութիւն ստեղծել: Հանրաքուէի մը նախընտրութիւնը կամ Խորհրդարանի քուէարկութիւնը, 2015ին, կախում կ'ունենայ անոնցմէ, որոնք այն ատեն Պետութեան գլուխը կ'ըլլան: Կուսակցութեան մէջ Անրի Էմմանիւէլլի դէմ է, ինչպէս Ֆաբիուս: Ծայրայեղ ձախին համար, Պըզանսընօ (Յեղափոխական Համայնավար Լիկա) հարցը «ամբոխավարական» կը գտնէ, աւելցնելով որ Շիրաք եւ Սարքոզի իրենց միջեւ դերեր բաժնած են փրկելու համար Սահմանադրութիւնը: Մամէռ ալ կ'ըսէ որ Սարքոզի «բաց դուռեր կը հրէ» խօսելով ծրագրի մը մասին որ դեռ երկար ժամանակի կը կարօտի եւ այդ ձեւով հաճոյք կը պատճառէ աջի մը որ դեռ հարցեր ունի ապագաղթականացման հետ: Համայնավարներն ալ կը գտնեն որ Թուրքիոյ հարցին շուրջ վիճարկումը «քաղաքական «խառնարան» մըն է» ուշադրութիւնը չկեդրոնացնելու համար Սահմանադրութեան բովանդակութեան վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, հարցը չէ թաղուած, ընդհակառակն: Ն. Սարքոզի կը շարունակէ խօսիլ հանրաքուէի մը մասին, որ վաղուան համար չէ, այլ՝ միւս օրուան եւ ժամանակացոյց չի ճշդեր: Թուրքիան ընդունելու կամ մերժելու հարցը, ամէնէն կանուխը 15 տարիէն կ'որոշուի, եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ: Եւ այլեւս, հաւանական ալ կը նկատուի որ Շիրաք դէմ չըլլայ: Կարելի կը նկատուի կրկնակ հանրաքուէ մը, այսինքն մէկը կուսակցութենէն ներս թէ Սահմանադրութեան եւ թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին 2005էն առաջ: Իւ. ԷՄ. Փէ.ի խորհրդարանական խմբին նախագահը՝ Պերնար Աքոյէ այլ ելք մը գտած է. կ'առաջարկէ որ Սահմանադրութիւնը վերաքննուի, որպէսզի որեւէ ընդլայնում հանրաքուէի ենթարկուի: Եւրոպայի երեսփոխանը՝ Ալէն Լամասուր համաձայն չէ եւ կ'առարկէ որ պէտք չէ ժողովուրդը շատ խանդարել: Ըստ իրեն իտէալը այն կ'ըլլայ, որ Դեկտ. 17ին, Պրիւքսէլի վեհաժողովին, Ֆրանսա եւ Գերմանիա միայն առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն մը առաջարկեն: Շրէօտէր չըներ, յանձնառութիւններ առած է Թուրք համայնքին նկատմամբ: Շիրաք չուզեր ինքզինք ժխտել, բայց կրնայ ըսել որ Ֆրանսացիները համաձայն չեն: Ձեւ մըն է կացութիւնը փրկելու համար, նաեւ Թուրքերու նկատմամբ: Նոյն կարծիքն ունի Պալատիւր, որու համար Ֆրանսա շատ յստակ պէտք է ըլլայ իր մտադրութեանց մասին եւ Թուրքիոյ ընկերակցութիւն մը առաջարկէ: Արտաքին նախարար Մ. Պարնիէի կարծիքը չէ: Ջուր խառնելով իր գինիին մէջ, կարծիքը փոխած է (Լը Մոնտ Սեպտեմբեր 29) եւ կողմնակից է այլեւս անդամակցութեան, քանի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ համար առաւելութիւնները աւելի շատ են քան դժուարութիւնները: Նախապէս կողմնակից էր հանրաքուէի բայց «անհատական հանգամանքով», թէեւ բոլորովին ալ դէմ չէ հանրաքուէին, երբ որ պէտք ըլլայ: Ժ.-Լ. Տըպրէ ալ անհրաժեշտ կը գտնէ հանրաքուէն:

Մոնտ կը հաղորդէր նաեւ նոյն թիւին մէջ, որ ութ Թուրք մտաւորականներ (իրաւագէտ, տնտեսագէտ, ընկերային գիտութեանց մասնագէտ) նամակներ ուղղած են պայքարելու համար «Թրքա-թերահաւատութեան դէմ»: 180 էջնոց հատորը ղեկավարած է Կալաթասարայի համալսարանի մէկ փրոֆէսէօրը՝ Ճենկիզ Աքթար: Կը ծանրանան տրամաբանութեան վրայ, այլ խօսքով «տրամաբանական ընտրութեան», որ շատ արժէքական է քաղաքական գիտութեան մէջ ներկայիս: Կ'ուզեն համոզել որ այդ ընտրութիւնը թոյլ կու տայ ցոյց տալ որ առաւելութիւնները կը գլեն կ'անցնին անպատեհութիւնները: Մանիֆեստին ներածական մը գրած է ֆրանսացի ընկերաբան մը՝ Էտկար Մորէն, որու համար Եւրոպան ոչ աշխարհագրական ըմբռնում մըն է, ոչ ալ կրնայ սահմանափակուիլ քրիստոնէութեամբ եւ Թուրքիոյ հետ փրկութիւն մը կը դառնայ իսլամական աշխարհին դէմ: Մոնտի քննադատը կը գրէ թէ գիրքին ինքնատիպ բնոյթը անկէ կու գայ որ Թըրքական տեսակէտը կը պաշտպանէ առանց ապաւինելու աւանդութեամբ ծանօթ դրդապատճառներուն (Արեւմտեան Ասիոյ երկիր, լայիք, քեմալական եւլն.) այլ պատկերը կու տայ երկրի մը եւ ժողովուրդի մը աւելի արժէքական ժողովրդավարութեան մէջ, քանի ուրիշ նորեր եւ «քիչ մնացած է» որ «երբ ատենը գայ» ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Ֆիկարօ (Սեպտ. 29) խմբագրականն ալ նուիրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Իվ Թրէար կ'անդրադառնայ հանրաքուէի հարցին, որ անմիջական բնոյթ չունի (10 տարիէն...): Յանձնախումբը կ'ըսէ թէ նման հանրաքուէ մը կախում ունի միայն անդամ պետութիւններէն: Հրապարակագիրը կը շեշտէ որ պատմական, կրօնական թէ իրաւական նկատումներէ դուրս, «Թրքական հարցը» երեք բան կը հաստատէ: Նախ, Եւրոպան կը ցնցէ պետութիւններու ներքին քաղաքականութիւնը, ապա, Եւրոպա միայն Պրիւքսէլ չի կառուցուիր, ժողովուրդներու գլխուն վրայէն: Կարգ մը ծրագիրներու մասին, քաղաքական պատասխանատուները «վոքս փոփիւլի»ի ճնշումին տակ են եւ պարտին նկատի առնել, հետեւ, Թուրքիոյ անդամակցութեան վրայ կեդրոնացումը (եւ վաղուան համար չէ) ցոյց կու տայ որ Եւրոպան տեսանելի բովանդակութիւն չունի, բազմաթիւ այլ հարցեր նոյնքան վիճարկումներու արժանի են:

Պրիւքսէլի մէջ ալ Եւրոպական քաղաքականութիւններու ուսումնասիրութեանց Կեդրոնը տեղեկագիր մը հրատարակած է Թուրքիոյ անդամակցութեան ազդեցութեան մասին: Տեղեկագիրը կը կրէ «Միթասիոն էօրոփէէն տը լա Թիւրքի մոտէռն» խորագիրը եւ կը ջանայ մեղմացնել այդ անդամակցութեան տնտեսական թէ քաղաքական հետանկարները:

Ք. ԵԱԼՉԸՆԻ ՆՈՐ ՎԷՊԸ

Թուրք գրող Քէմալ Եալչըն որ հայ ընթերցողներու ծանօթ անուն մը դարձաւ «Սիրտս քեզմով կը խայտայ» գիրքով ուր նիւթ կ'ընէր Հայկական Հարցին տարբեր երեսակները, նոր հատոր մը հրատարակած է: «Սարը կէլին - Սարի կալին» խորագրուած վէպը կը պատմէ Շիրին անուն աղջնակի մը մասին. ան կը կարծէ թէ Հաճը Իպրահիմին զաւակն է երբ օր մը կը տեղեկանայ թէ ծնողքը Հայ է, բայց մահմետականացած է ու որպէս Թուրք կ'ապրի Անատոլուի մէջ: Շիրին կը լծուի իր բուն ինքնութիւնը փնտռելու գործին ու այդ ընթացքն է որ կը պատմուի հատորին մէջ:

Վերջին շրջանին ուշագրաւ երեւոյթ կը հանդիսանայ կրօնափոխութեան դատապարտուած, թրքացած Հայերու յայտնութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Այնպէս կը թուի թէ թրքական ժխտողականութիւնը բաւական դժուար յաղթահարելի կենդանի պատուարի մը դէմ յանդիման պիտի գտնուի այդ կարգի ամէն նոր յայտնութեամբ: Ու փաստօրէն, բուն ինքնութիւնը որպէս ամէնէն անխոստովանելի գաղտնիք ամուր պահուած մեծ մայրիկի մը տէր «Թուրք»երու թիւը լուսանցքի վրայ չպահուելու չափ մեծ է Թուրքիոյ մէջ:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԴԷՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԼԱՏՖՈՐՄ

Եւրոպայի հայկական կազմակերպութիւններուն Հոկտեմբեր 18-19ի Պրիւքսէլի համագումարին որպէս դէմ քայլ Պելժիոյ թրքական միութիւնները ձեռնարկած են «Թրքական պլատֆորմ»ի մը պատրաստութեան: Նախաձեռնարկը Պելժիոյ Աթաթիւրքեան մտածումի միութիւնն է որուն նախագահին Մահիր Փալայի ղեկավարութեան տակ գումարուած ժողովին ըսուած է. «Հայերու գործունէութեան չենք կըրնար հանդիսատես մնալ: Կ'ուզենք ցոյց տալ թէ հրապարակին միակ տէրը իրենք չեն: Որպէս սկզբունք ընդունած ենք պլատֆորմ մը կազմելու նպատակը: Որպէս առաջին ձեռնարկ Հոկտեմբեր 18ին Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ ժողով մը պիտի գումարենք. նիւթը պիտի ըլլայ «Եւրոպայի Թուրքերուն հարցերը»: Յաջորդ օրն ալ կ'ուզենք Խորհրդարանին առջեւ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպել: Հարկաւոր արտօնութիւնը ունենալու դիմումները կը կատարենք»:

Պլատֆորմին կազմութեան մասնակից է նաեւ «Եւրոպայի Ազրպէյճանցիներու միութիւն»ը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան որ ՄԱԿ-ի 59րդ վեհաժողովին առթիւ Նիւ Եորք կը գտնուի, շարք մը հանդիպումներ ունեցած է զանազան երկիրներու իր պաշտօնակիցներուն հետ: Անոնցմէ կարեւորագոյնն է բնականաբար Թուրքիոյ Արտաքին գործերու Նախարար Ա. Կիւլի հետ հանդիպումը որուն ընթացքին նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցն ու Հայաստան-Թուրքիա սահմանին բացումը, ընդհանուր առմամբ դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Հայաստանեան լրատուները այս հանդիպումին մասին կ'ըսէին թէ ան դիւանագիտական քաղաքավարական մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցած է: Իսկ Ա. Կիւլ մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ Վ. Օսկանեանէն կարգ մը մանրամասնութիւններ ուզած է անցեալ ամսուան ընթացքին Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու Նախարարին հետ ունեցած հանդիպումին մասին: Ապա յայտնած է թէ Թուրքիա միշտ պատրաստ է կողմերուն համար միջնորդի դեր կատարելու:

Սեպտեմբեր 29ի Թուրք մամուլը հազիւ քանի մը տողով կ'անդրադառնար Օսկանեան-Կիւլ հանդիպումին, գրելով թէ Թուրք նախարարը մերժած է Հայաստան-Թուրքիա սահմանը բանալու եւ փոխյարաբերութիւնները զարգացնելու Վ. Օսկանեանի առաջարկները, միշտ նոյն պատճառաբանութիւնը տալով. «Այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծումի յանգած չէ, նոր հանգրուաններ խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ»:

Վ. Օսկանեան տեսակցութիւն ունեցած է նաեւ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու փոխ նախարար Մ. Կրոսմանի, Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահ Ս. Մանի, Լիբանանի Արտաքին գործերու Նախարարին հետ: Ան վեհաժողովին ելոյթ ունեցած է Սեպտ. 29ին, շեշտը դնելով Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման վրայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 29)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 2 - 1

Մինչեւ 19 տարեկաններու Ֆրանսայի ու Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականներուն Եւրոպայի ախոյենութեան Մակեդոնիոյ մրցումը աւարտած է ֆրանսական խումբին յաղթանակով: Խաղին առաջին կէտը նշանակած է Է. Մանուչարեան, բայց յետոյ Ֆրանսացիները երկու կէտով պատասխանած են: Մանաւանդ անոնք խաղին վերջին մասին առաւելութիւն մըն ալ ձեռք ձգած են երբ հայկական խումբէն Մ. Սիմոնեան հեռացուած է դաշտէն:

Հայկական խումբը յաջորդ մրցումը կ'ունենայ Սեպտեմբեր 30ին Ազրպէյճանի երիտասարդականին հետ որ Մակեդոնիայէն 0-1 պարտուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼՈՒՀԻ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ՝ Սիմոնա Փարի եւ Սիմոնա Թոռեթթա ազատ արձակուեցան Սեպտ. 28ին եւ նոյն գիշերը Հռոմ հասան, ուր զիրենք դիմաւորեցին Պերլիսքոնի, պետական դէմքեր

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԱՑՆ ՈՒ ՉՈՐԸ ԸՍՏ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Բուսական ծանր ապրումի, յատկապէս Սփիւռքի Հայուն համար, կ'ենթադրեմ, պատճառ էր Աթէնքի ողիմպիականներուն Հայաստանի հաւաքականին «զրոյական» արդիւնքը: Ամէն անոնք որոնք չորս աչքով կը սպասեն «ձայն»ի մը տիրութեամբ յայտարարուելիք միջազգային յաղթանակի մը, մեծամեծ յոյսեր կապած էին Աթէնքէն հասնելիք լուրերու: Մանաւանդ որ Վրաստանի, Ատրպէյճանի հետ կազմած երրորդութենէն Հայաստան առանձնացաւ այս արդիւնքով: Միւս երկուքն ալ գէշ աղէկ յաջողեցան իրենց դրօշակը պարզել տալ, մէկ-երկու անգամ ազգային փառերգն ալ հնչեցնելով: Այս երրորդութեան մէջ վերջին դիրքը գրաւել, վստահաբար ամէնէն ծանր պարագան եղած է հայ մարզասէրին համար:

Հաւաքականին Աթէնքէն Երեւան վերադարձէն առաջ արդէն անյաջողութեան լուրերը, այդ մասին մեկնաբանութիւններ, քննադատութիւններ տեղ գտան հայաստանեան լրատուներուն մէջ. Պաշտպանութեան Նախարար Ս. Սարգսեան բաւական մեծխօսիկ յայտարարութեամբ մը գրեթէ անկարելի նկատեց զերօ արդիւնքը, ուրիշներ պնդեցին թէ ընտրութիւնը լաւ կատարուած չէր, իսկ պատասխանատուները, ինչպէս Ողիմպիական ազգ. կոմիտէի փոխ նախագահը, ընտրեցին պատճառաբանութիւններ, արդարացումներ թուելու անելը, ի գին նոյնիսկ ծիծաղելի դառնալու:

Այս անգամ բաւական ուշ հասած հայաստանեան թերթերու տրցակէն «Հայկական Ժամանակ»ի Սեպտ. 2ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը կար Ողիմպիական ազգ. կոմիտէի նախագահ Իշխան Զաքարեանի հետ: Նայիրա Զօհրապեան նիւթ կ'ընէր ձախողութիւնը, կ'ուզէր գիտնալ պատասխանատուութիւններու հասցէները, հաւանական կարծուած հետեւանքներուն մասին կ'ուզէր տեղեկանալ:

Անոր զրոյցը կը սկսի բաւական չեչտակի հարցումով մը. Ի. Զաքարեան որպէս գոնէ տեսականօրէն գլխաւոր պատասխանատուն արձանագրուած արդիւնքին, չէ՞ պատրաստուիր հրաժարելու: Զէ՞ որ այսպէս է ընկալեալ սովորութիւնը:

Կոմիտէի նախագահը նախ ցաւ կը յայտնէ: Ապա անմիջապէս կ'ըսէ թէ խնդիրը այդքան քաղաքականացնելու պէտք չըկար: Անոր մէջ կը նշմարէ ձախողութեամբ ուրախացողներու գոյութիւնը, ինչ որ կը տխրեցնէ զինք: Կը նախընտրէ որ զինք ու իր գործակիցները քննադատէին, թերութիւնները մատնանշէին: Ինք կը մատնանշէ գլխաւոր մը, ըսելով թէ Հայաստան շատ ուշացած է մարզական կառոյցներուն համարկուելու գործին մէջ. ապա կ'աւելցնէ. «աւանդաբար շահում են այն երկրները, ովքեր այդ կառոյցներում ունենում են իրենց մարդիկ»: Կ'ըսէ նաեւ թէ Հայաստան չունի մարզական բըժըշկութեան եւ հոգեբանութեան ծառայութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են:

Ինք, չըսելով հանդերձ թէ եղածին մէջ յանցաւոր չէ, կը թուէ ըրածները. ապահոված է լուծումը այն հարցերուն որոնք իրեն ներկայացուած են մարզիկներու եւ մարզիչներու կողմէ: Հակառակ պարագային, Աթէնքի մէջ իսկ կը գրէր հրաժարականը:

Պարզուած սեւ պատկերին մէջ լուսաւոր կէտեր տեսնողի մը նման կ'ըսէ տակաւին թէ միայն ողիմպիական արդիւնքներուն սեւեռելով կարելի չէ ամէն բան դատել. կարելի չէ թացը չորին հետ խառնել: Կը յիշեցնէ թէ երկու ամիս առաջ աշխատ ոճի ըմբիշ Հրանդ Ենոքեան եւ մարզիչը ազգային հերոսի վերածուած էին երբ Թուրքիոյ մէջ Եւրոպայի առաջնութեան ընթացքին յաղթեցին ու Ապրիլ 24ի օրով Անգարայի մէջ պատուոյ տեղը գըրաւեց հայաստանեան եռագոյնը, հնչեց փառերգը:

Քիչ մը համբերութիւնը հատածի չեշտ մը ունի Ն. Զօհրապեան երբ հարց կու տայ թէ ինչ որ եղած ալ ըլլայ, մէկը պէտք է պատասխանատուութիւնը կրէ: Այդ ուղղութեամբ իր ընդունածը այն կ'ըլլայ որ գուցէ սխալ ընտրուած էին մարզիչներու կազմերը: Անոր համար ալ ստոյգ է որ որոշ մարզիչներ հարկ է փո-

խել: Կը խօսի նաեւ կազմակերպչական հարցերու մասին:

Լրագրողուհին կը վերադառնայ հրաժարականի նիւթին: Կը յիշեցնէ ակնկալութիւնները որոնք անձնական որոշումը բացակայելու պարագային կը կապուին նախագահին հրահանգին. այսինքն, մարդիկ կը սպասեն որ Ողիմպիականի Կոմիտէին նախագահը ինք հրաժարի, իսկ եթէ չառնէ այդ քայլը, Ռ. Քոչարեան պէտք է զինքը պաշտօնանկ հռչակէ: Բայց Ի. Զաքարեան աթոռին կառչած մէկը չէ, ինչպէս կը հաւաստէ: Եթէ հրահանգը Ռ. Քոչարեանէն հասնի իրեն, անմիջապէս կը պատրաստէ հրաժարականը: Ապա կ'աւելցնէ թէ շատ մը խնդիրներ կան որոնք ուժերու կուտակումով պէտք է լուծում գտնեն:

Զրոյցին ամէնէն մռայլ մասը վերջին հարցումով կը բացուի. Ն. Զօհրապեան նիւթ կ'ընէ գրեթէ բոլոր քաղաքական ուժերուն կողմէ արտայայտուած համոզում մը. կ'ըսուի թէ ողիմպիական պարտութեան մէջ դեր ունեցած է 2003ի նախագահական եւ Ազգ. Ժողովի ընտրութիւններուն մարզիկներու խարդախութեան ընել տալու անցեալը. օրինակ մըն ալ կը յիշուի, կը տրուի մարզական ոլորտի յուսատու դէմքերէն Աշոտ Դանիէլեանի անունը, որպէս Ռ. Քոչարեանի ի նպաստ ընտրական կեղծիքներու հեղինակ:

Ի. Զաքարեան հարցն իսկ «շատ տհաճ» կ'որակէ. նման տարաձայնութիւններ միայն շահարկումներ են եւ անհիմն մեղադրանքներ: Կը մերժէ պնդումը թէ բոլոր մարզիկները լծուած էին Ռ. Քոչարեանի կառքին: Արդէն դժուար է, կ'ըսէ աշխարհահռչակ մարզիկներուն ուղղութիւն կամ որեւէ բան պարտադրել: Կը կրկնէ թէ ցաւալի էր Աթէնքի ձախողութիւնը, բայց ատիկա պատճառ պէտք չէ ըլլայ անով ամբողջ հայաստանեան մարզական ոլորտը հողին հաւասարեցնելու:

Տխուր բան էր անշուշտ աթէնքեան արդիւնքը զոր կրցաւ ունենալ Հայաստանի հաւաքականը: Այդ տխրութիւնը թեթեւցնող միակ բանը կրնար ըլլալ գալիք յաջողութիւններու հաստատ հիմ դարձնելու անկեղծութիւնը: Մխիթարական խօսք ճարելու համար չէ, բայց ի վերջոյ աւելի տրամաբանական է անյաջողութենէն ճամբայ ելլելով յաջողութեան ձգտիլ. անյաջողութիւնը շատ աւելի հարուստ է բարելաւման ուղղութիւն մատնանշող տուեալներով, քան լրակատարեալ յաջողութիւնը: Ափսոսալին այն է որ Ողիմպիականի ազգային կոմիտէին նախագահը կը նախընտրէ եղածին ու անոր մեկնաբանութիւններուն սուր անկիւնները կլորցնել, փոխանակ «ինչո՞ւ»ները վերլուծելու տրամադրութիւն ու որբադրութեան անկեղծ կամք արտայայտելու:

Այս մարզի՞ն մէջ ալ գործը հրաշքի բըպասելուն մնացած է, կամ աղօթելուն, մոմ վառելուն, մինչեւ 2008:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԼԻ Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գալստեան վարժարանի Նալպանտեան սըրահին մէջ, Սեպտեմբեր 5ին նշուած է ՀՕՄ-ի 94րդ տարեդարձը: Երեկոյթ՝ն բացումը կատարած է Ատէլ Գրաճեան եւ բարձր գնահատելով ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը, յայտնած թէ հակառակ 94 տարեկանի հասած ըլլալուն, ան միշտ երիտասարդ է, քանի ամէն տարի նոր շունչ մը կ'առնէ եւ կը շարունակէ իր աշխատանքը: ՀՕՄ-ի 94ամեակին առթիւ խօսք առած են Մաքրուհի Քորթեան, Ռուբինա Մեծ Ցակոբեան եւ Անի Բանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԻՆ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ Կ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԿՏԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ն. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Տասնամեակներէ ի վեր Հ.Բ.Ը.Մ.-ը հաշիւ չէ ներկայացուցած «Մելգոնեան»ի ֆոնտի գործածութեան մասին, ուստի չենք կրնար կարծիք յայտնել, թէ այս երկրորդական ծրագիրները գործադրել կարելի՞ էր թէ ոչ:

Սակայն եւ այնպէս, եթէ այս հարցը մինչեւ դատարան հասնի, շատ հաւանաբար Հ.Բ.Ը.Մ.-ը ստիպուի լրիւ հաշիւ ներկայացնելու, թէ տարիներու ընթացքին ինչ պատահեցաւ Մելգոնեանի կտակին:

Ը.- Կարապետ Մելգոնեան ունի յստակ նախընտրութիւն, թէ իր հարստութիւնը ինչպէս պէտք է տոկոսի դնել.-

«Այս նպատակները իրագործելու համար նուիրուած բոլոր կալուածները պէտք է ծախուին անմիջապէս եւ պարտամուրհակները դանձուին եւ հաւաքուած գումարը պէտք է վերածուի անգլիական եւ ամերիկեան դրամանիշերու եւ «Մելգոնեան Ֆոնտ» անունով պէտք է դրամատուն դրուի, կէսը Անգլիական կառավարական դրամատունը, եւ միւս կէսն ալ Ուաշինկթընի Ամերիկեան դաշնակցային դրամատունը, կամ այլ դրամատուներ, որոնք ապահով կը նկատուին Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կողմէ, այսպիսով կազմելով աւանդ մը (trust):

Երկու կարեւոր գաղափարներ կ'արտայայտուին այստեղ.-

Ամէն կալուած, ապրանք, եւլն., ծախուելէ վերջ եկամուտը մաս պէտք է կազմէ «Մելգոնեան ֆոնտ»ին, որու տոկոսն է, որ վարժարանը պէտք է մատակարարուի: Վերջերս հարց եղած էր, թէ «Մելգոնեան»ի հողին վրայ շինուած առեւտրական հաստատութիւններու եկամուտը Մելգոնեանի կտակին մաս կը կազմէ՞ թէ ոչ, կամ գումարներ, որ գանձուեցան Մելգոնեանի հողերէն մաս մը ծախելով, պէ՞տք է որ մաս կազմեն «Մելգոնեան ֆոնտ»ին թէ ոչ: Այս պարբերութիւնը շատ յստակ կերպով կը պատասխանէ այս հարցումներուն, թէ՝ այո՛, բոլոր կալուածներէն եւ ապրանքներէն գոյացած եկամուտները մաս կը կազմեն «Մելգոնեան ֆոնտ»ին:

Միւս կարեւոր գաղափարն ալ այն է, թէ թէեւ Կ. Մելգոնեան ունի իր նախասիրութիւնը, բայց վերջին նախադասութեամբ կ'արտօնէ, որ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի վարիչները իրենց դատողութիւնը գործածեն, թէ իրենց նուիրատուութիւնը որ դրամատուները կրնայ դրուիլ:

Թ.- «Այս դրամագլուխին միայն տոկոսը եւ եկամուտն է, որ պիտի գործածուի վերեւ յիշուած նպատակներուն համար»:

Իր ժամանակին, Կ. Մելգոնեանի նուէրը այնքան վիթխարի էր, որ տոկոսին փոքր մէկ բաժինը միայն կը մատակարարէր վարժարանը: Իսկ 1930ական տարիներուն դրամին արժէքը շատ աւելի բարձրացաւ: Դատական հետապնդումի պարագային, Հ.Բ.Ը.Մ.-ը շատ դժուարին կացութեան կրնայ մատնուիլ այս կէտին շուրջ:

Դիւրին է ժողովուրդին ըսել որ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը ամէն տարի «Մելգոնեան»ի բացը կը գոցէ, մանաւանդ երբ որեւէ հաշուետուութիւն չէ եղած. բայց հարցին բընոյթը բոլորովին կը փոխուի, երբ դատարանը բացատրութիւն պահանջէ, թէ Մելգոնեանի կտակը ինչպէ՞ս գործածուած է տարիներու ընթացքին:

Ժ.- Նուիրատուն, Կարապետ Մելգոնեան, իր ըման հարստութիւնը կը յանձնէ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի, իր ծրագիրներու իրագործման համար: Սակայն, իր ապրուստին եւ անձնական գործածութեան համար պէտք ունի որոշ գումարի մը, եւ այդ պատճառաւ ալ կը ներմուծուի համաձայնութեան Տ. յօդուածը ուր կ'ըսուի.- «որպէս տարեկան ապրուստի ծախք, 1925, Յունուար 1էն սկսեալ եգիպտական 5000 ոսկի վճարելի է Պ. Կարապետ Մելգոնեանի... եւ երբ Պ. Կարապետ Մելգոնեան մահանայ,

ինչ գումար որ ինք չէր գանձած, պիտի աւելցուի ընդհանուր նուէրին վրայ...»:

Քանի որ այս կէտը անձնական բնոյթ ունի Կ. Մելգոնեանի համար, բնականաբար պէս կը վրիպի բոլորի ուշադրութենէն: Մինչդեռ, իրաւական դետնի վրայ ծայրաստիճան կարեւոր կէտ մըն է, քանի որ միանգամ ընդմիշտ կը հաստատէ համաձայնութեան իրաւական ուժը եւ ուղղակի կը հակասէ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի պնդումին, թէ իրաւունքը ունին վարուելու Մելգոնեանի նուէրին հետ ինչպէս որ կամին:

Բացատրենք:

Եթէ Մելգոնեանի յատկացումը պարզ նուէր մը ըլլար, որ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը կարենար իր ուզած ձեւով գործածել, այդ պարագային Հ.Բ.Ը.Մ.-ը իրաւունք պիտի ունենար Կ. Մելգոնեանի ըսելու, թէ... «Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչութիւնը որոշեց, որ փոխանակ ձեզի տարեկան 5000 եգիպտական ոսկի յատկացնելու, այդ գումարով մենք Տէր Զօրի մէջ 1000 հոգի պիտի կերակրենք...»: Կը տեսնենք, թէ որքան ալ որ նպատակը բարի ըլլայ, կարելի չէ համաձայնութեան ոգիին հակառակ շարժիլ:

Երբ Կ. Մելգոնեան իր ամէնօրեայ ապրուստին համար կ'ապաւինի այս համաձայնութեան, ուրեմն կը նշանակէ, որ համաձայնութիւնը կը նկատէ անբեկանելի: Նոյնը պիտի ըսէ նաեւ որեւէ դատարան: Ուրեմն, երբ մենք կը փորձենք վերլուծել այս համաձայնագիրը, ստիպուած ենք նոյն լրջութեամբ մօտենալու անոր:

ԺԱ.- Կարապետ Մելգոնեան կը ստեղծէ նախընթաց մը եւս: Ան բծախնդրօրէն կը պաշտպանէ իր ժառանգը ապագայ հարցերու եւ խոչընդոտներու դէմ, ճշգրտօրէն չեշտելով, որ «բոլոր տրամադրութիւնները, որ հակառակ են ներկայ համաձայնագրին պայմաններուն, ջնջուած են եւ չեղեալ կը համարուին»: Ուրեմն, այնքան ատեն, որ նման յօդուածով մը այս համաձայնութիւնը չեղեալ չէ նկատուած, ներկայ համաձայնութիւնը կը մնայ ի զօրու:

ԺԲ.- Կ. Մելգոնեան կ'ուզէ որ իրենց երազին արդիւնք «Մելգոնեան» հաստատութիւնը շարունակուի, եթէ նոյնիսկ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը ինքը դադրի գոյութիւն ունենալէ:

«Այն պարագային, որ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը լուծուի կամ հաշուեյարդարի ենթարկուի, կամ այն պարագային, երբ իր գոյութիւնը կամ գործակցութիւնը անկարելի դառնայ յետ անկանխատեսելի պատահարներու, դրամատուները, ուր ֆոնտերը ի պահ դրուած են ըստ Յօդուած 5ի, պարտին շարունակել վճարել ֆոնտի եկամուտէն «Մելգոնեան» հաստատութեան վարիչներուն, որոնք նշանակուած կ'ըլլան նոյն նպատակաւ Եգիպտոսի կաթողիկոսին կողմէ: Այսպիսով, նշանակուած վարիչները պարտին յատկացնել նոյն եկամուտը այն նպատակին համար, որ ճշդուած է այս համաձայնագրին մէջ»:

Հետաքրքրական է նշել, որ Կարապետ Մելգոնեան նոյնիսկ չարտօներ, որ կաթողիկոսը իր դատումին համաձայն տնօրինէ «Մելգոնեան»ի ապագան: Այլ խօսքով, «Մելգոնեան» հաստատութիւնը պարտի շարունակել իր առաքելութիւնը Մելգոնեան եղբայրներու ծրագրին համաձայն:

ԺԳ.- Ըստ համաձայնութեան 11րդ Յօդուածին, որեւէ դատական ծախք, որ յառաջ կու գայ այս համաձայնութեան կիրարկումէն, վճարելի է «Մելգոնեան»ի նուէրէն:

Այլ խօսքով, Մելգոնեանի կտակը յարգելու համար եթէ դիմուի դատարան, շահող կողմը իրաւունք ունի պահանջելու որ ծախքը վճարուի կտակէն, եւ խիստ հաւանաբար դատարանը պիտի ընդառա-

չէ, քանի որ չահող կողմը «պաշտպանած» պիտի ըլլայ համաձայնութիւնը, ուրանալով ուրիշ կողմին դէմ։

⁂

Ամփոփելով վերեւ յիշուած գաղափարները կը տեսնենք թէ Կարապետ աղա Մելգոնեան ամէն կարելին ըրած է, որպէսզի իր մտադրութիւնը ըլլայ յստակ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը առանց դժուարութեան կարենայ Մելգոնեաններու կրթական նպատակները հետապնդել։ Ան նոյնպէս կը նախատեսէ, թէ իր վարժարանը ինչ ձեւով պարտի գործել, եթէ նոյնիսկ պատգամները բերմամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ը անկարող դառնայ այս աշխատանքը շարունակելու։

Ան կնքած է համաձայնութիւն մը, որ կը մնայ միշտ ի զօրու, քանի ինք չէ ջնջած զայն։

Համաձայնութեան իրաւական ուժին վրայ կասկած անգամ չունի Կարապետ Մելգոնեան, որ իր ամէնօրեայ ապրուստին համար անգամ անոր կ՚ապաւինի, եւ որուն կը գիտակցի Հ.Բ.Ը.Մ.ը։

Այս համաձայնութեան անմիջական նպատակները կը ներկայացուին շատ յստակ կերպով, եւ վարժարանին ապագան ապահով դարձնելու համար կը յատկացուի վիթխարի գումարի մը տոկոսը։

Իրաւական մեկնաբանութեամբ, այս գաղափարներէն իւրաքանչիւրը արդէն յստակ է բացատրելու Կ. Մելգոնեանի մտադրութիւնը։ Իսկ երբ ամէնը միասին առնենք, իրաւականօրէն գրեթէ անկարելի կը դառնայ համաձայնութիւնը բեկանել, կամ փորձել զայն այլ կերպով մեկնաբանել։

Ուստի, խուսափելու համար ապօրինի կացութիւններ ստեղծելէ, յարմար կը գտնենք, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը յետս կոչէ հապճեպով տրուած որոշումը, որ կը հակասէ նուիրատուին բոլոր նպատակներուն։

Այս ուղղութեամբ, նաեւ յարմար կը գտնենք, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ի բարեկամ անձեր եւ կազմակերպութիւններ իրենց բարեացակամ հանգամանքը գործածելով օգնեն Հ.Բ.Ը.Մ.ի, որ միշտ յարգէ օրէնքի սահմանները։ Ի մտի ունինք մասնաւորաբար Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարարութեան պէս կազմակերպութիւններ (նկատի ունենալով նախարար Վարդան Օսկանեանի փափաքը միջնորդելու այս հարցի բարւոք լուծման), որոնք որեւէ շահ չունին քաջալերելու, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը առնէ քայլեր, որոնց օրինականութիւնը հարցական է, եւ որ միայն կը տկարացնէ կազմակերպութեան եւ զինք քաջալերողներու վարկը յաչս հայ ժողովուրդի։

Տ. Ն. Պ.

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐ

Լեհական Խորհրդարանը Սեպտեմբեր 10ին քուէարկեց բանաձեւ մը որով Պէրլինէն հատուցում կը պահանջուի, Բ. աշխարհամարտին ընթացքին Լեհաստանի կրած վնասներուն։ Պահանջին գումարը կը հասնի 600 միլիառ տոլարի։ Սակայն հարցը այն է որ Լեհաստանի մէջ նախաձեռնութիւնը ունի թեր ու դէմ ճակատներ։

«Գուռիէ Ինթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը երկուքէն ալ մէկէկ օրինակ տուած է, քաղելով լեհական մամուլէն։

Իրենց Խորհրդարանին պահանջը անարդար նկատողները կ՚ըսեն թէ տարօրինակ է որ նոյն ձեւով ոչինչ կը պահանջուի Ռուսաստանէն որ Լեհաստանը գրաւեց 1939 Սեպտ. 17ին։ Գերմանիոյ ուղղուած դիմումը ձեւով մը պատասխան կը նկատուի լեհական իշխանութիւններու կողմէ 1945ին Գերմանիա արտաքսուածներու որոնք իրենց կորսնցուցած կալուածներուն համար հատուցում կը պահանջեն։ Հարցին մասին վճիռ պիտի արձակէ Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանը. իսկ երկու երկիրները հատուցումի պահանջը իրաւական հիմէ զուրկ կը գտնեն։

Գերմանիայէն հատուցում անտեղի նկատողները կը յիշեցնեն թէ Լեհերը ոչ մէկ ազդեցութիւն կրցան բանեցնել պատերազմին աւարտին դաշնակիցներու --ԱՄՆ, Ռուսաստան, Բրիտանիա-- կատարած հատուցումներուն գումարին, կամ ձեւին վրայ, Փոցտամի ու Եալթայի ժողովներուն ընթացքին։ Մեծերը որոշեցին թէ Լեհաստան հատուցում պիտի ստանայ ոչ թէ ուղղակի Գերմանացիներէն, այլ Խորհ. Միութեան միջնորդութեամբ։

1945ի խորհրդայիններլեհական համաձայնագրով Խորհ. Միութիւնը հրաժարեցաւ լեհական տարածքին վրայի գերմանական ստացուածքին իրաւունքէն։ Լեհերն ալ իրենք տիրացան այդ ստացուածքին, առանց որեւէ պարտաւորութիւն զգալու նախկին տէրերը հատուցանելու։ Իսկ Լեհաստանի յատկացուելիք պատերազմական յատկացումը վճարուեցաւ Խորհ. Միութեան որ միայն անկէ մաս մը փոխանցեց Վարշաւայի։ Այս տրամաբանութեամբ, Լեհաստան հատուցումի պահանջը պէտք է ուղղէ Մոսկուային եւ ոչ Պէրլինին։

1953ին լեհ կառավարութիւնը հետեւելով խորհրդային օրինակին, հրաժարեցաւ գերմանական հատուցումէն, որպէսզի օգնած ըլլայ գերմանացի ազգին, գերմանական միացեալ, խաղաղասիրական եւ ժողովրդավար պետութիւն մը հիմնելու։

Որոշումը կը վերաբերէր թէ՛ Արեւելեան, թէ՛ Արեւմտեան Գերմանիոյ։

Բանաձեւին կողմնակիցներուն տեսակէտը այն է որ Լեհաստան Փոցտամի ժողովին գլխաւոր անիրաւուածն էր ու առիկա գոնէ բարոյական պատճառ մը կ՚ըլլայ Պէրլինի հետ բանակցութեան վերսկսելու։ Վարշաւա չէր ստորագրած Փոցտամի համաձայնութիւնը, բայց մասնակցած էր որոշումներու մշակումին, ուրեմն անուղղակի կերպով ընդունած էր զանոնք։ Ցաւելեալ, անոնց մէջ կային իրեն նպաստաւոր կէտեր, ինչպէս նախկայի տարածքին մէկ երրորդին չափ տարածքի մը յատկացումը։ Այս տեսակէտին տէրերը կը պնդեն որ Փոցտամի որոշումները խնդրականացնել անհեթեթ բան մը կ՚ըլլայ։ Այդ հարցին մէջ ձեռնպահ մնալով, Լեհաստան 1945ին վտարուածներուն պահանջներն ալ իրականօրէն խոչընդոտած կ՚ըլլայ։ Մինչդեռ Խորհրդարանին քուէարկած բանաձեւը անդրադարձ ներ մըն է վտարուածներու կազմակերպութիւններուն որոնք առիթ կը փնտռեն Փոցտամի համաձայնութիւնը վարկաբեկելու։

Այնպէս կը թուի թէ Լեհերը տակաւին չեն հասած քաղաքական այն իմաստութեան որ կը պատգամէ «պատմիչներուն ձգել» անցեալի պատասխանները»...։

ՔԱՂՀԱՆ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
Փարիզ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԱՍԻՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի հերթական գրական երեկոն նուիրուած էր մեր ժամանակի մեծ բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեանին։ Բանախօսութեան ընթացքին, որն աւելի շատ զրոյց էր գեղարուեստի համատարած նահանջի եւ ընդվզող ու տառապող անհատականութիւնների շնորհիւ միայն մշակոյթի, մասնաւորապէս գրականութեան արժէքներ ստեղծուելու մասին, Աբրահամ Ալիքեանի բանաստեղծութիւնները ընթերցեցին Լիլիթ Սիմոնեանը եւ Հայրօ Սիրոյ-Տաղը։

Կարէն Սիմոնեանը ներկայացրեց այն իրականութիւնը, որ Ռուսաստանում մէկ դար առաջ եւ մինչեւ այսօր խորանում է հոգեւոր - մշակութային արժէքների ոլորտի մէջ՝ 1921էն ի վեր, բանաստեղծ Նիկոլայ Գումիլյովի գնդակահարութեամբ։ Իսկ արդէն 30ականներից յայտնի էր, որ գրողների միութիւն կոչուող վարչարարական հիմնարկութիւն հիմնելով եւ սովետական գրականութիւնը «միակ ճշմարիտ» մեթոդով՝ սոցիալիստական ռէալիզմի մեթոդով ստեղծելու կուսակցական պահանջն էլ հրապարակելուց յետոյ «այլեւս ամէն բան դարձաւ ուրիշ, այլեւ ոչինչ չմնաց բանաստեղծութիւնից, արժանապատուութիւնից ու պարկեշտութիւնից», ինչպէս Օսիպ Մանդելշտամին դառնութեամբ գրել է մէկ ուրիշ յայտնի արժէքական բանաստեղծ Միխայէլ Զենկեւիչը։

Արդէն իսկ գրողների միութենական առաջին համագումարում ՀամԿ(բ)Կ կենտկոմի մշակոյթի եւ քարոզչութեան բաժնի վարիչ Ա. Ստեցկին «Խորհուրդների դրօշի տակ, սոցիալիզմի դրօշի տակ» իր ճառի մէջ նշելով, թէ «համագումարը ունի ոչ թէ սոսկ գրական, այլ քաղաքական նշանակութիւն», միեւնոյն ժամանակ յայտարարեց, թէ «երկրին պէտք են ոչ թէ տաղանդաւոր, այլ կուսակցութեան հաւատարիմ գրողներ»։

Նոյն այդ 30ականների գլխատուեց հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը։ Եւ ասպարէզը նուաճեցին, յիրաւի, ոչ թէ տաղանդով, այլ կուսակցութեանն ու իշխանութիւններին իրենց հաւատարիմ նուիրուածութիւնը դրսեւորած բազմաթիւ մարդիկ, որոնք, ի հարկէ, լուսանցքից էլ անդին էին քշելու ճշմարիտ բանաստեղծին, ամբաստանելու, հալածելու էին նրան գրական եւ կուսակցական ամպիոններից, մինչեւ բարոյական կամ ֆիզիքական վախճան։

Քերթութիւնը դարձաւ գործչութեան եւ միջակութեան սնափառութիւնը յագուրդ տալու եւ դիւրին հաց վաստակելու միջոց։ Բայց բանաստեղծութիւնը երբեք չի եղել դիւրին հաց վաստակելու, առաւել եւս «ամենայն»ի որեւէ տարբերակ համարուելու միջոց, քանի որ ստեղծւում է արեան ու ճակատագրի գնով։ Այս դէպքում՝ Աբրահամ Ալիքեանի օրինակով։

Աղօթողը հաղորդակցւում է Աստծոյ հետ, իսկ քերթողը իր էութեան խորքերում որոնում է ինքն իրեն։ Թերեւս այս է Աղօթքի եւ Քերթութեան տարբերութիւնը։ Եւ քանի որ երկու դէպքում էլ հաղորդակցուելու միջոցը գեղեցիկ խօսքն է կամ, ինչպէս բանաստեղծն է ասել՝ սէրը բառի նկատմամբ, ինչը եւ տաղանդի արտայայտութեան ձեւերից մէկն է, ապա այս ընդհանրութիւնն էլ շփոթեցնում է ոմանց, որոնք Աղօթքն ու Քերթութիւնը նոյնացուած են կարծում։ Աբրահամ Ալիքեանի համար բանը, խօսքը, լեզուն այն հայերէնն է, որի հարըստութիւնը սահման չունի եւ գեղեցկութիւնը լիանում է հայերէն մտածողութեամբ։ Այս կարողութիւնը նա ձեռք է բերել ոչ միայն Լեւոն Շանթին եւ Նիկոլ Աղբալեանին աշակերտելիս, այլեւ ինքն եռանդուն մի իրականութեան մէջ, այլեւ յայտնուելով սովետական մղձաւանջի մէջ, երբ սոսկ այն պատճառով, որ նրա գրական լեզուն արեւմտահայերէնն էր, բանաստեղծութիւնների ժողովածուն դանակի տակ ընկաւ։ Պարտադրաբար գրելով արեւելահայ գրական լեզուով՝ Աբրահամ Ալիքեանը՝ ինքը որպէս մի բացառիկ երեւոյթ, լեզուամտածողութեան դալկացող մթնոլորտի մէջ բացայայտեց նաեւ արեւելահայ ոսկեղինիկ գրական լեզուն, ի վերջոյ, գործնականին ապացուցելով, որ Հայոց լեզուն է ազգային ընդհանրութեան միակ միջոցը։ Իսկ մնացեալ թիւրիմացութիւնները գալիս են Հայերէնը չտիրապետելուց։

Երեկոյթի մասնակիցների համար յայտնութիւն էր Աբրահամ Ալիքեանի քերթողական արուեստը, եւ իր տեսակի մէջ՝ նաեւ անակնկալ, քանի որ ներկաները ապրեցին հպարտութեան ազնուացնող մի զգացում իրենց մայրենիի նկատմամբ։

Միւս անակնկալը Ռուբէն Մելիքի ներկայութիւնն էր, որ եկել էր 1978ին Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ Երեւան հրատարակուած բանաստեղծութիւնների ժողովածուով։ Ընթերցուեցին նաեւ այդ թարգմանութիւններից մի քանի կտոր, որոնց հայերէն հնչեղութիւնը հասկանալի յուզում պատճառեց հեղինակին։

Իրէպ, Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ հայերէն է խօսել նաեւ Ափոլլինէրը եւ այդ հայերէնը նոյնքան գեղեցիկ է եւ առինքնող, որքան եւ Ֆրանսերէն բնագիրը։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.
ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՅՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԻՆՔՆԱՎՍՏԱՀ ՊԱՏԱՆԻՆ

Կռնկիկ հագուած, խոշոր քիթով, կլոր փայլուն աչքերով տղեկը յուզում մը անցուց, բայց շուտով կեղծ ժպիտով մը ծածկեց իր յուզումը։

Բոլոր աշակերտները մեկնելէ վերջ ուսուցիչը Ցարութիւնը առաջնորդեց տնօրէնութեան սենեակը։ Տղեկը տնօրէնին սեղանէն քանի մը քայլ հեռու կեցաւ եւ սպասեց յուզումով։ Տնօրէնին խոժոռ դէմքը կապայի ծանրութիւն մը կու տար մթնոլորտին։ Վերջապէս խօսեցաւ Թորոս էֆէնտին։

- Ցարութիւն, քու մասիդ ամենէ մէյ ի վեր դժգոհութիւն կը լսեմ։ Հայրդ կը ճանչնամ, ուսումնասէր մարդ է։ Իր մեծագոյն փափաքն է քեզ զարգացնել։ Վըստահ եմ թէ լաւ ըրածներդ տասը ցաւ պիտի զգայ։ Ինչո՞ւ դասարանին մէջ անվարկութիւն կ՚ընես։

Ցարութիւն չպատասխանեց։ Աչքերը լեցուած էին, բայց մեծնելու քաջութիւնը կը պակսէր։ Տնօրէնին պատկառելի անձնաւորութիւնը զինքը լռութեան դատապարտած էր։

Ուսուցիչը երեսին դասարանին մէջ լսեր ես թէ չես ուզեր դպրոց գալ եւ կ՚ուզես շուկայ երթալ։ Ընկերներդ ալ այդ ուղղութեամբ համոզեր ես, շարունակեց տնօրէնը ձայնին տալով աւելի խիստ շեշտ մը։

Երբ տեսաւ որ Ցարութիւն չէր խօսեր, տնօրէնը ձայնը բարձրացուց.

- Զգօսի՞ս, չպատասխանե՞ս, բեռնակի՞ր ըլլալ կ՚ուզես։

Ցարութիւն գլուխը կամաց կամաց բարձրացուց, աչքերուն քանի մը կաթիլ արցունքը սրբեց իր ձեռքի թաշկինակով եւ աչքերը յառելով տնօրէնին, համոզուած շեշտով մը պատասխանեց.

- Տնօրէն էֆէնտի, ես կ՚ուզեմ շուկայ երթալ, գործ սորվիլ։ Ես ընկերներս չեմ համոզած, միայն թէ Յովհաննէսը, Գրիգորը եւ Մարգարը իրենք ալ կ՚ուզեն շուկայ երթալ եւ այս մասին յաճախ միասին կը խօսինք։ Ես կ՚ուզեմ գործ սորվիլ։

Տասներկու տարու տղան այնքան համոզումով եւ այնքան ինքնավստահ կը խօսէր որ այլեւս քիչ առաջուան ամբաստանելի տղան առած էր պատգամաւորի պաշտպան մը։ Այս ինքնավստահ շեշտը, այս համոզուած շեշտը տնօրէնին ուրիշ ընթացք մը տալ չէր թողած։

- Հօրդ ըսէ վաղը ինծի թող հանդիպի, ըսաւ։

Դանդաղ քալելով ուղղուեցաւ դէպի պատուհան, պահ մը դուրս ձիւնամրրիկը դիտեց եւ առանց դառնալու, դուրս նայելով աւելցուց.

- Ցարութիւն, կեանքի պայքարը դիւրին չէ, դուն հոս տաք դասարանին մէջ նստած ուսում կ՚առնես, բայց հոն շուկան ձիւնին եւ բուքին կը պայքարին եւ յաճախ չոր հացի դրամ մը իսկ չեն կրնար շահիլ։ Դուն դեռ փոքր ես, խելքդ չի հասնիր կեանքի ահեղ պայքարի դժուարութեանց։

Ցարութիւն չպատասխանեց, տնօրէնը դարձաւ անոր եւ սիրալիր շեշտով մը աւելցուց.

- Հիմա տուն գնա, վաղը հայրդ ինծի թող գայ, անոր հետ պէտք է տեսնուիմ։

Տղան տնօրէնին եւ ուսուցիչին ձեռքը համբուրելէ վերջ մեկնեցաւ։

Տնօրէնը պատուհանէն կը նայէր։ Տղան մտածկոտ դուրս ելած էր։ Հակառակ ձիւնամրրիկին չէր վազեր։ Հաւանաբար կը խորհէր թէ ինչպէ՛ս պիտի համոզէր հայրը։ Երբ Ցարութիւն անյայտացաւ, տնօրէնը դարձաւ պարոն Հրանդին։

- Լաւ գիտցիր, ըսաւ, այս տղան շուկայ պիտի երթայ եւ բան մը պիտի ըլլայ եւ մենք հաւանաբար պիտի հպարտանանք իրմով։ Այնքան համոզումով կը խօսի եւ յետոյ դէմքին վրայ այնքան համոզում եւ կամք կը կարդացուի որ մարդ իր ներկայութեան կը մոռնայ թէ տասներկու տարու է։ Դէմքը իր հաւատացած բաներուն մօտեցնելու ուժ տեսայ ես իր մօտ։ Եթէ գիտնայ այդ ուժը գործածել եւ լաւ գործածել շատ պիտի յաջողի։

- Թերեւս, ըսաւ պարոն Հրանդ թերահաւատ։

(Շար. 2)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝

5--12 *տարեկան աշակերտներու համար* : ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17 :

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01 · 44 · 59 · 23 · 50 *Հասցէ՝*

Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

եւ ընտանիքները : Ծանօթ է որ երկու Իտալուհիները Իրաքի մէջ կ՚աշխատէին «Կամուրջ մը Իրաքի համար» մարդասիրական կազմակերպութեան մէջ եւ առեւանգուած էին Սեպտ. 7ին, երկու Իրաքցիներու հետ, որոնք նոյնպէս ազատ արձակուած են : Իտալիոյ իշխանութիւնները ոչ հաստատեցին ոչ ալ հերքեցին, բայց լսուեցաւ որ 1 միլիոն տոլար փրկագին վճարուած է (ինչ որ հաստատած է սակայն քուէյթեան լուատեղեկ օրաթերթ մը) : Միւս կողմէ Ֆրանսացի մը որ ուղէս միջնորդ կը ներկայանայ, յայտարարած է Սեպտ. 28ին հեռատեսիլի Ալ-Արապիա կայանէն որ երկու Ֆրանսացի լրագրողներն ալ (որոնց հանդիպած է) 48 ժամէն ազատ պիտի արձակուին : Ռաֆարէն խոհեմ է : Արտաքին նախարարութիւնն ալ կ՚ըսէ թէ տեղեակ չէ : Ինչ կը վերաբերի Իրաքի շուրջ Միջազգային Ժողովին, որու իր հաւանութիւնն ալ տուաւ Պուշ, (որ Ֆրանսայի առաջարկն էր), Գահիրէ տրամադիր է ընդունելու, բայց Ֆրանսա այժմ կասկածամիտ է :

ԿԻՊՐՈՍԻ Արդարութեան նախարարը Թ. Թէոտորու պնդած է թէ կղզիին Թրքական շրջանին մէջ չէչէն մարտիկներ կը գտնըւին. անոնք ահաբեկչական արարքներ կը ծրագրեն ու կը պատրաստեն Ռուսաստանի դէմ, կը մարզուին Կիպրոս : Նախարարին կարծիքով Կիպրոսի Թրքական մասին մէջ գտնուողները միայն չէչէն ահաբեկիչները չեն :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն :
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18 *Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ*

17 rue Bleue 75009 Paris

* * *

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73

— Nous vous attendons nombreux —

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա. դասակարգ․- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ․- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուբհաճ Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ :

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը : Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

Թիւերուն :

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 39 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE
«ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé**,
Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատը գլուխ :

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- *«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ,*
- *«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,*
- *Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,*
- *Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,*
- *Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,*
- *Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,*
- *«ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի :*

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի, Շավիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաջնորդական եկեղեցիներու գրասենեակներուն :
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ :

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՑԷՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑԻ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարին օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարին առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին :

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են
բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂին,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուբհաճ Ֆրէնկեան» սրահին մէջ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976